

STATISZTIKAI KÖZLEMÉNYEK

SZERKESZTI: DR. ILLYEFALVI L. LAJOS

ADALÉKOK A TANONCOKTATÁS FEJLŐDÉSÉHEZ A SZÉKES- FŐVÁROSBAN

ÁGOTAI BÉLA
KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

HIVATALOS ADATOK ALAPJÁN ÖSSZEÁLLÍTOTTA

SZENDY KÁROLY

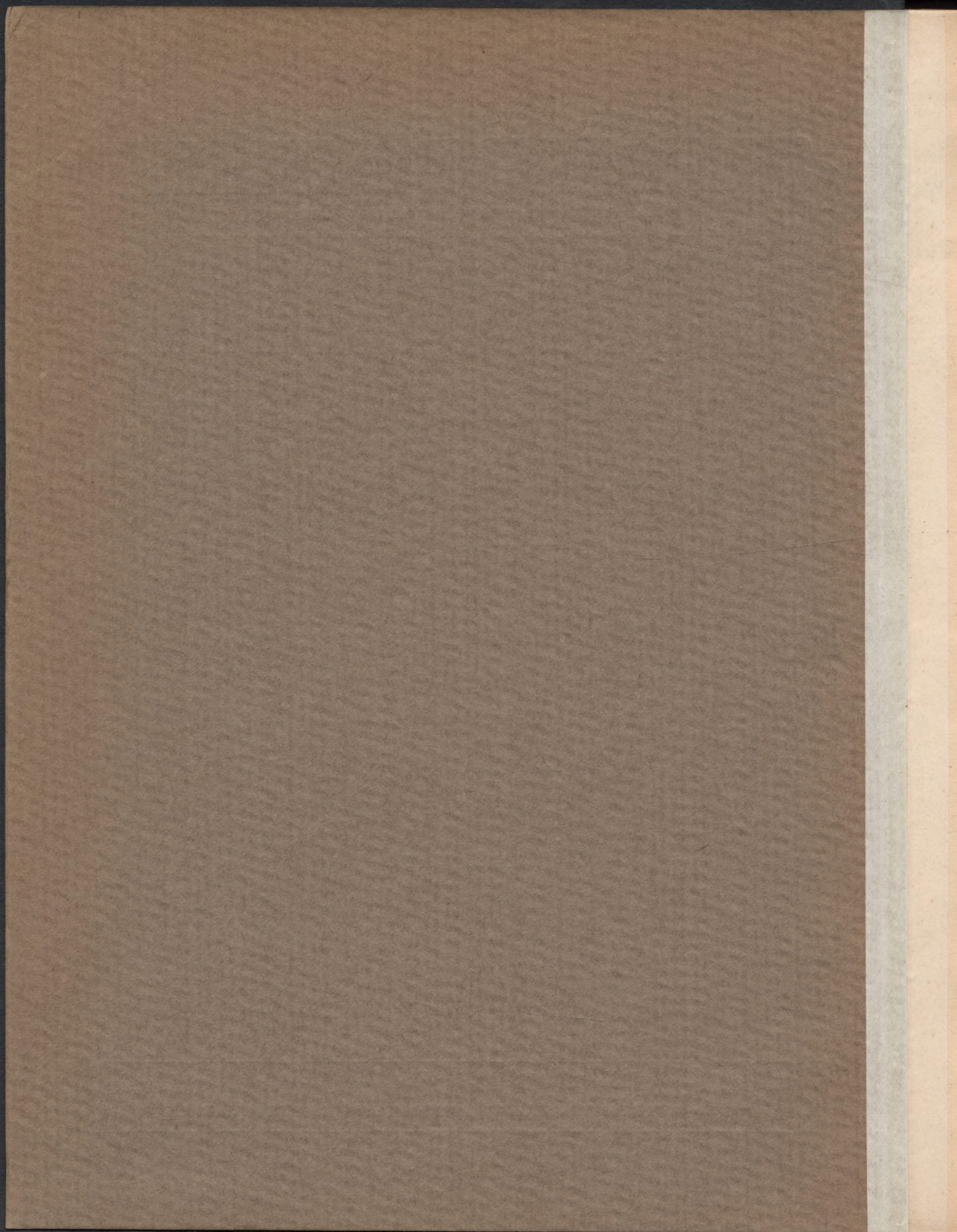
ELSŐ RÉSZ

75. KÖTET

2. SZÁM

KIADJA: BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS STATISZTIKAI HIVATALA

Ára 5 pengő

STATISZTIKAI KÖZLEMÉNYEK

SZERKESZTI: Dr ILLYEFALVI L. LAJOS

ADALÉKOK A TANONCOKTATÁS FEJLŐDÉSÉHEZ A SZÉKES- FŐVÁROSBAN

ÁGOTAI BÉLA
KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

HIVATALOS ADATOK ALAPJÁN ÖSSZEÁLLÍTOTTA

SZENDY KÁROLY

ELSŐ RÉSZ

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS HÁZINYOMDÁJA

M15.054/75.2

UNIVERSITY MICROFILMS
SERIALS ACQUISITION
D 1987/1989
SERIALS ACQUISITION

23

Bevezetés.

Ötven esztendeje, hogy az ipartörvény az 1884: XVII. tc.-ben elrendelte a *kötelező* tanoncoktatást. Azóta rohamos lépésekben történt a tanoncoktatás kifejlesztése, bár ebben az első fél évszázadban is jelentékeny küzdelmeken, változásokon és megpróbáltatásokon ment keresztül. Amikor a tanulságok levonása szempontjából itt megállunk és visszatekintünk, hogy beszámoljunk arról, mi és hogyan történt az elmúlt 50 esztendő alatt, kik és milyen eredménnyel dolgoztak ezen időn át a főváros tanoncoktatásának terén, nem szabad figyelmen kívül hagynunk a *kötelező tanoncoktatás előtti időt sem*, amelyben lelkes, erősakarátú emberek a tanoncoktatást minden akadály és közömbösség ellenére életre hívták. A székesfővárosi tanoncoktatás történetének megírásánál az 1884. év előtti időkből indulunk ki és nagy vonásokban vázoljuk azokat 1886-ig, tehát addig az időpontig, amikor a főváros a fiúiparostanonciskolákat az Országos Iparegyesülettől átvette.

Az iparostanoncoktatás egész ideje alatt a kormányt és a főváros hatóságait, az ipartestületeket, az iparostanonciskolák tanítótestületeit és az összes érdekeltségeket mindig az a határozott célkitűzés vezette, hogy a tanoncoktatásnak olyan irányt és tartalmat adjanak, amelynek alapján az iskolákból kikerülő iparosság gyakorlati műhelymunkája és elméleti tudása révén, a társadalomnak méltó, értékes és képzett tagja legyen.

A tanoncoktatásban az ipari irány hosszú időn át csak a rajzoktatásnál érvényesülhetett bizonyos mértékig, már akkor is, amikor az elméleti tanítás csak az elemi vagy ismétlőoktatás keretében történt.

Amint a főváros tanácsa az 1884. évi törvény alapján az iparostanonciskolákat az Országos Iparegyesülettől átvette, csakhamar arra a meggyőződésre jutott, hogy a tanoncoktatás csak úgy fejleszthető megfelelően, ha a szakszerű kérdések mellett a pedagógiai feladatokat is megfelelően előkészítik s végrehajtják, továbbá, ha az idevonatkozó összes javaslatok előkészítését és feldolgozását megfelelő szakemberre és az oktatószemélyzet alkalmas tagjára bízák.

A tanács elsősorban a rajzoktatás kifejlesztésére fordította a fő figyelmet. Az 1897. évi szervezet alapján még 1897-ben életbeléptette a rajzi szakfelügyeletet és 1900 óta minden rajzoktatási kérdésben Ágotai Lajos

rajzi szakfelügyelőnek előterjesztései és javaslatai alapján intézkedett. A tanács Ágotai Lajos főigazgatót 1912. évben, a szociálpolitikai ügyosztály létesítésének idejében, az új ügyosztály »A gazdasági népnevelés« cím alatt kiadott programja előkészítése és kidolgozása céljából a XIV. ügyosztályba szolgálattételre berendelte. Ágotai e beosztása mellett iparrajziskolai teendőit is ellátta és az iparostanonciskolák rajzi oktatásának kifejlesztésével járó munkákban tevékenyen és állandóan résztvett 1932. évben történt nyugalomba vonulásáig.

A fővárosi iparostanoncoknak iparágak szerint való csoportosítását, a szakirányú elméleti tanítási terveknek elkészítését, tehát az iparostanonciskoláknak az 1884. évi ipartörvény rendelkezései szerint való szakirányosítását a tanácsnak alapjaitól kezdve kellett végrehajtania.

A szakirányosítás nagyjelentőségű munkája 1900-ban indult meg. Ágotai Béla igazgató még 1900-ban elkészítette az iparostanoncoktatás »ideális terv«-ét és javaslatait, ezen terv fokozatos végrehajtására nézve.

Az 1884. évi ipartörvény az iparostanoncok kötelező oktatásával egyidejűleg elrendelte a kereskedőtanoncok kötelező oktatását is.

A kereskedőtanonciskolai tanítótötestületeknek is állandóan az volt az óhajuk, hogy a tanoncok részére is minél előbb önálló iskolákat létesítsenek, megfelelő technológiai felszerelésekkel és a gyakorlati oktatáshoz szükséges laboratóriumokkal. *Az első önálló kereskedőtanonciskola az 1933. szeptember hónapban megnyílt VII., Wesselényi-utcai központi kereskedőtanonciskola.*

A tanoncoknak, illetve az iparostanonciskoláknak iparágak szerinti átcsoportosítására vonatkozó felterjesztésre az 1900. évben a vallás- és közoktatásügyi miniszter leiratot intézett a fővároshoz. A leirat az összes iparostanonciskoláknak szakirányúakká való átszervezését aggályosnak vélte és szerinte a fokozatos és egyidőben történő átmenet is *csak akkor valósítható meg, ha a tantervet és tanmenetet gondosan előkészítették és megállapították.* Ugyanezt a felfogást vallotta a tanítóság egy része is.

Ezzel szemben a főváros tanácsának az volt az álláspontja, hogy előbb kell a tanoncokat foglalkozásuk, illetve iparágak szerint csoportosítani, vagyis az iskolákat külső kereteiben szakirányosítani, mivel egy-egy iparág tanítástervének sajátos igényei csak úgy alakulhatnak ki, ha a tanulmányok, a megfigyelések nem zavartatnak különféle iparágak által. *Ezt az álláspontot és az ezirányú intézkedéseket teljesen igazolták a későbbi események.*

A főváros tanácsa gondos előkészítés után 1909. évben állapította meg az első szakirányú tanításterveket.

A kormányhatóság a tapasztalatok alapján 1922-ben módosította és kiegészítette az 1884. évi ipartörvényt és csak 1924-ben, az új szervezeti szabályzatban állapította meg iparágankint a szakirányú tanításterveket és léptette azokat életbe.

A drogista szakiskola 1910-ben is, csak a tárgykör kijelölésére szorított, a részletes tanterv kidolgozását későbbre halasztották, amikor az ugyanazon szakmához tartozó tanoncok összecsoportosítása folytán már megfelelő tapasztalatok álltak rendelkezésre.

A legnagyobb elismeréssel kell ez alkalommal megemlékeznünk arról az ügyszertetről és áldozatkészségről, amellyel az iskolafenntartók az iskolákat létesítették, felszerelték, tanműhelyekkel ellátták, a tanulók részére egészségügyi, szociális intézményeket létesítettek és a testnevelésről, énekkarok, olvasótermek stb. létesítéséről gondoskodtak.

Különösen meg kell emlékeznünk a Nyomorék Gyermekek Országos Otthona és tanonciskolája vezetőségének végtelen hivatás- és ember-szeretetéről, hogy a társadalomra elveszettnek hitt láb- vagy kéznélküli nyomorékokból értelmes, szorgalmas, munkaképes egyéneket nevel.

A világháború és az azt követő forradalmak minden közoktatási intézményt alapjaiban ingattak meg, de az azóta eltelt tíz-tizenkét esztendő alatt e megrázkódtatásokat az intézmények legnagyobb része kiheverte és csak néhány elmaradt vagy a természetes fejlődés nyomán keletkező részletkérdés vár megoldásra. Más volt azonban a helyzet a tanoncoktatás terén. A technológiai és rajzmodell gyűjtemények kivételével nem volt a tanonciskoláknak saját felszerelése, taneszköze, amellyel nemzeti, kulturális és közgazdasági vonatkozású nagyon fontos hivatását kellőképen betölthette volna.

A helyzet képe az iskolák belső élete tekintetében még vigasztalanabb volt. Amíg a háború előtt a tanoncok akkori magas száma mellett az iskolák szakiránya határozott volt, az utóbbi időben, a tanulók létszámának állandó csökkenése folytán — eltekintve egynéhány központosított iskolától, — alig volt egy is, amelyben csupán egy szakmához tartozó tanoncok voltak besorozva. A szakirányú tanoncoktatás legfeljebb szakirányú osztályok létesítésében nyilatkozott meg.

A leánytanoncoktatás pedig egyáltalában nem jutott el a szakirányú tanonciskolák megszervezéséig sem. Bár a leánytanonciskolák elnevezésében szerepel ugyan a nőiszabó stb. szakirányú megjelölés, az ily iskolákban ugyanakkor mégis 8—10 szakma növendékei voltak besorozva.

A háború előtt a leánytanonciskolákban szakirányosítás a 3. osztályban a rajz, kézimunka tanításánál érvényesült, amikor a tanulókat foglalkozásuk szerint a következő három csoportba osztották:

- a) csoport fehérneműkészítés,
- b) « felsőruhakészítés,
- c) « kalapkészítés és piperekosárka munka.

A rajzoktatást teljesen a kézimunkafoglalkozáshoz alkalmazták és a tanítási anyagot a tanulók foglalkozása szerint állapították meg.

A háború és a proletárdiktatúra elmúlása után megkezdődött az újjáépítés munkája. A megállapított szakirányosítási program két főrésze oszlott: elsősorban gondoskodni a tanonciskolák részére önálló épületekről; másodsorban úgy a fiú-, mint pedig a leányiskolák szakosítását szigorúan keresztülvinni.

Meg kellett szervezni az iskola belső életének körvonalait is. A célkitűzés a következő volt: 1. Az iparosifjúság valláserkölcsei és hazafias érzelmeinek ápolása mellett olyan elméleti és gyakorlati szakismeretek kifejlesztése, amelyek a mai korszerű iparüzéshez okvetlenül szükségesek. 2. Az iparosifjúság rendelkezésére bocsátani mindazokat a művelődési forrásokat, amelyek segítségével a gazdasági életben versenyképesek, továbbá, úgy a szakmának, mint a társadalomnak értékes tagjai lehessenek.

A fenti célok elérését a következő intézkedések szolgálták:

- a) A kötelező tanoncoktatás szigorú keresztülvitele.
- b) A tanulóknak a kötelező tanításon kívül való továbbképzése.
- c) Az ifjúsági órák olyan irányú fejlesztése, hogy azok a tanulók társadalmi műveltségét fokozzák.
- d) A felszabadult tanoncok, segédek és mesterek szakszerű továbbképzése.
- e) A tanoncok egészségügyi és szociális gondozása.

Budapest székesfőváros korszerű iparosképzése a négy új, önálló tanonciskola létesítésével megindult, most már az iparostársadalmon a sor, hogy az iskolai hatóságokat elsősorban a saját, másodsorban az új iparosnemzedék érdekében támogassa. Ha ebben a tekintetben az egyes ipar-testületek között a nemes verseny megindul, úgy a magyar, de különösen a székesfővárosi tanoncoktatás hamarosan megközelíti azokat a célokat, melyeknek elérése mindannyiunk óhaja.

A kellően felszerelt tanonciskolák fel fogják kelteni a tanoncifjúság tudásvágyát, mely kielégülést nyerhet a továbbképzés kérdésének mielőbbi sikeres megoldásával.

I. A fiúiparostanonciskolák története 1884-ig.

Mária Terézia királynő 1777. évben a »Ratio Educationis« udvari rendelettel az oktatásügyet rendszeresítette. Minthogy azonban e rendelet nem a mesterinasok ipari elméleti, hanem rajzi oktatásával foglalkozik, a rendeletet később ismertetjük.

Az iparostanonciskolák létesítése ügyében az első kezdeményező lépést az »Országos Iparegyesület« tette, amikor 1843. július 21-én »Pest szabad királyi város nemes tanácsához« a következő beadványt intézi: »Nemes Tanács! Valamint ama szinte csodatékony hatalmát a műiparnak, mely külföldön roppant művekben és intézményekben teremtőleg mutatkozik, főleg annak kell tulajdonítanunk, hogy ott a természeti és matematikai tudományokkal annyira ismeretesek az iparúzó osztály emberei, miszerint azokat technikai s rokon munkáikra szeltiben és okszerűen alkalmazzák: úgy megvagyunk győződve arról is, hogy hazánkban a műipart a külföldihez hasonló fokra csak azáltal emelhetni fel, ha az iparmunkákat nálunk is az említett tudományok ismerete fogja vezérelni. S ezért elhatározók, hogy a műipar körébe vágó tudományok népszerűsítésére csekély erőnkhez képest lehetőleg munkáljunk.

. . . annál fogva az oktatás körül alapszabályilag kitűzött teendőinket egyelőre csak azokra kívánjuk szorítani, kik már is műhelyekben és gyárakban dolgoznak vagy éppen rendelkeznek.

E végből az Ujvilág-utcában az Ilkey-házban fogadott s már célszerűleg alkalmazott szállásunkon rendes felolvasásokat tartandunk s műiparra befolyással lévő s az iparosnak szükséges tudományokból oly módon, hogy a tárgy (például a gőz ereje, a legújabbban feltalált aranyozási mód, valamely új gépeszköz ismertetése stb.) 10—20 órai leckék alatt kimerítőleg tárgyalassék, az előadások ne csak népszerű módon, hanem a szükséges kísérletekkel, mintákkal felvilágosítva történjenek, a belépés pedig díjmentesen, ingyen álljon nyitva . . .«

E beadványt a város sokszorosítván, a következő záradékkal látta el: »E megkeresvény oly utasítással adatik ki a céhbeli biztos uraknak, hogy foglalatáról az illető céheket értesítvén, ezeknek nyilatkozatát a céhmesterek neveivel és lakásaikkal együtt jelentsék be . . .«

»A céhmesterek az iskola eszméjét atyáskodó szívességgel fogadják és kijelentik, hogy inasaikat pontosan elbocsátják az iskolába, 1844. év január 12-én tartott ülésükön pedig alaposan megvitatják a dr. Virnau János nevelő által készített iskolai terveket, azokat helyeslik, az iskolához való hozzájárulást elhatározzák és megkérik Pest város nemes tanácsát, hogy az iskolák tervét helybenhagyja és a maga részéről is támogassa.«

»Az iskola évenkénti költsége, amennyire az előre megállapítható, 720 pengőforintban számíttatott ki. Ez összeg fedezése végett az összes céhekhez (74) aláírási ívek küldetnek, amelyeken (a cikk megjelenéséig) a fodrászok évenként 10 pengőforintot, kádárok 27, vargák 25, mézeskaláncsok 4, kosárkötők 5, szűcsök 10, bádgosok 22, német szabók 20, könyvkötők 10, tűművesek 4, lakatosok, puskaművesek, sarkantyúsok együtt 20, asztalosok 25, molnárok 10, magyar kordoványosok 5, kesztyűsök 6 és végül az ácsok 20 pengőforintot adtak össze. Összesen 211 pengőforint fedezve van.

S bár ez nem elég arra, hogy a terv kivihetőnek tekintessék, kétség nem lehet benne, hogy a hátralevő összeget is biztosítandják a kint levő aláírási ívek.«

A város hatósága által követelt részletes tervezet kidolgozásával sem késik az egyesület s azt 1844. augusztus 4-i üléséből beadja a város iskolai bizottmányához.

»Hogy azonban érdeke legyen a céheknek és egyes tagjainak az inasiskolák iránt: intéző köteleességet is óhajt az iparegyesület rájuk ruházni, amennyiben a felügyelő testület tagjait a céhek saját kebelükben választják, de a nemes Tanács részéről is kérnek tagokat kineveztetni...

E bizottság elnöke Wargha István igazgató és Zofahl Lőrinc kőműves céhmester; pénztárnoka Auspitz Mihály, tollár pedig az iparegyesület jegyzője lett...

A pesti céhek számára szolgált inasiskolának főntebb említett alaprajza — az első mesterinasiskolai program hazánkban — kivonatosan a következő:

Célja: hogy a helybeli kézművesinasok, habár rövid időt is, de legalább nevelés- és oktatástani elvek szerint intézett, némileg a reáliskolák hiányát pótló körülmények között töltve, javuljanak és értelmeskedjenek, hogy inaséveikből kikelve, az akkorra megnyitandó ipartanodákba léphessenek.

Hogy több mesternek mesternövendékei egy helyre túlszámmal ne torlódjanak és az individuális oktatást a sokaság miatt ne lehetetlenítsék, minden városrészben fog minden héten egy hétköznap oktatás adatni... egyik nap egyik, következő nap a másik városban: hétfőn: Belvárosban, kedden: Lipótvárosban, szerdán és csütörtökön: Terézvárosban, mert itt a legtöbb kézműves lakik, pénteken: Józsefvárosban, szombaton: Ferencvárosban.

Télen 5—6-ig a kezdők, 6—7-ig a haladtabbak, nyáron 6—7-ig amazok, 7—8-ig emezek nyernek oktatást.

Vasárnap szünet lenne, mert az isteni szolgálatban kell résztvennie, délután a keresztényi tanításra kell mennie a gyermeknek, mitől elvonni semmi áron sem tanácsos...

Minden nap más iskolában lévén tanítás: ezt egyetlen oktató gondviselheti, holott ha minden iskolában csak vasárnap tartatnék oktatás, akkor valamennyi iskolában külön-külön tanító szükségeltetnék, tehát egy tanító helyett hatot kellene fizetni, egy ügyes helyett hat ügyeset kellene találni, az oktatási módnak azon egydedsége, mely a tanító egyéniségében rejlik, elveszítettetnék és mindazon tanszerek, mik a vándortanítóval minden iskolában volnának használhatók, egyetlen példányban, minden iskola számára külön lennének megszerezhetők.

Az ifjúságnak osztályozása ezen iskolában az ismereti fokozatnál fogva történik. E tekintetnél fogva mindjárt kezdetkor támad két osztály, tudniillik a kezdőké és haladtabbaké, amabba az írni-olvasni nem tudók, a többiek mind emebbe soroztatván. Esztendő leforgása után önként fog támadni a harmadik osztály.

Az osztályoknak korántsem a tanulmányok különmemúsége, hanem ugyanazon tanulmányoknak (kivéven, hogy az első osztály csupán csak írni, olvasni, számvetni, alaktant és magyar nyelvet tanul) terjedtebb és alkalmazottabb előadása teszi fokozatát.

Felügyelő az iskolákra egy bizottmány lesz, mely a Ns. városi Tanácsnak, az Iparegyesületnek és Céheknek e célra kiküldött tagjaiból álland; gondoskodik, hogy a tanító fáradságjutalma rendesen kijárjon; őrködik, hogy az iskolának kezelésére nézve kiadott útmutatás elvben és gyakorlatban pontosan megtartassék, hogy a mesterek inasait ez iskola jótéteményeiben részesíteni el ne hanyagolják; hogy a buzdítási, rendtartási és fegyelmi eszközök célszerűen használtassanak, s ezen bizottmány tagjai az oktatási órákban válogatva megjelennek, hogy jelenlétükkel a közrészvétet ápolják és az inasok szorgalmát, előmenetelét s mestereik polgári kötelességérzetét méltányolják, buzdítják.

Tárgyaltatik az I. osztályban: olvasás, írás, számvetés, magyar nyelv és alaktan; a II. osztályban: írás, fogalmazás, számvetés, népszerű műtan, honi földleírás és történet. A III. osztályban: a II. osztály tanulmányai bővebb kiterjedésben és alkalmazásban.

A tanító mindig szem előtt tartja, kiket tanít! Tanítása elsősorban életreható, gyakorlati hasznú, érzékekre ható legyen; tárgyszeretből és az oktatás mechanikumán könnyítő szándékból a kézművesszakokra vonatkozó terményekből és készítményekből álló gyűjteményeket szerezzen össze.

Szünideje ez iskolának nincsen, hanem az évnek mindkét szaka, melyet rendszer tekintetéből áprilist, májust, júniust, júliust, augusztust és szeptembert nyárnak, októbert, novembert, decembert, januárt, februárt, márciust pedig télinek nevezheti — egyenlően használtatik.

A tanítási nyelv az első osztályokban magyar és német, a másodikban és harmadikban egyedül magyar.

Oktatási módszer ezen iskolában a kölcsönösen kérdezősködő és beszélgetési módszer.

Buzdításul jó hatással van a tanítványokra az érdemkönyv, az iskolai bizottmány szó, vagy írásbeli elismerése, a nyilvános próbatét; minden három év leforgásával e célra verendő érdempénzek fognak kiosztatni . . .

Fegyelem ez iskolában a szeretet! Kívánatos, hogy a tanítónak segédmül a fegyelem fenntartásában egy-egy a mester urak részéről, minden iskolaórán jelen legyen.»

Ezen beadványnak és ennek nyomán 1844. július 12-én megjelent királyi rendeletnek volt köszönhető, hogy 1845. március 31-én megnyílt az első »Mester-inas iskola« Wirnau János oktató vezetésével.

A királyi rendelet, melyet a városi tanács 1844. július hó 21. napján tartott ülésén hirdetett ki, kivonatban a következő: »Ő császári és királyi Felsége a nemzeti Ipar előmozdítása iránt vonzó atyai szándékkal kegyelmesen rendelni méltóztatott, hogy szabad királyi Pest városában ipartanodák létesíttessenek s a tudományi alapítvány pénztárából elláttsanak.«

»Ezen Ipartanodák három részre osztatnak, úgymint Gazdasági, Mesterségi és Kereskedési osztályokra; mindenik osztályban az egy évi előrekezdésre való időn kívül két év alatt a tanulás bevégezendő.«

Ezekben az oktatás magyar nyelven történt. Alkalmaztatott nyolc tanító és egy igazgató, »ki a királyi Akadémiákban lévő aligazgatókkal egy tisztí lépcsőn leend«. Az igazgató évi fizetése 1500 pengőforintban, öt tanítóé évi 1000, háromé pedig 800 pengőforintban állapított meg. Ezen fizetés 10 év múlva, »ha az illető Tanítók ezen időt az Intézetben az Elöljáróság teljes meglegedésével töltötték el, 100 pengőforinttal szaporíttatni fog.«

A mesterinasiskolába az első évben (1845-ben) összesen 124 tanuló járt. Ezek közül 24 kezdő, 58 első osztálybeli, 42 másodosztálybeli tanuló volt, míg a harmadik osztályt egy inas sem látogatta.

A második évben (1846) 32 kezdő, 51 I. osztályos, 35 II. osztályos és 9 III. osztályos, összesen tehát 127 tanuló látogatta a mesterinasiskolát, míg a harmadik évben (1847) 38 kezdő, 58 I. osztályos, 38 II. osztályos, 10 III. osztályos, vagyis összesen 144 tanuló részesült oktatásban. 1845. március 31-től 1847. augusztus 6-áig 395 növendék részesült tanításban, »mi Pestre nézve nem sok, holott 4000 főnyi mesterinas van, hanem kezd ezen intézet népszerűsödni.«

»1847/48-ra már a következő télszaki leckerend volt megállapítva: (kivonat.) A természet- és erőtanból minden vasárnap és ünnepen népszerű kísérletekkel kapcsolatos előadásokat tartand reggel 10—11 óra között. Az erőszetnek speciális ágaiból technikailag kimerítő leckéi kedden és szombaton esti 5—6 óra között. A mathesisből hétfőn, szerdán, csütörtökön és szombaton délután 4—5 órakor. A természet leiratból kedden, csütörtökön 3—4-ig. Mesterinasiskolai tanítás vasárnap, hétfőn, csütörtökön este 5—7 órakor. Építészeti előadások kedd, csütörtök, szombat 11—12 óráig. Vegytanból minden vasárnap és ünnepen kísérletekkel 11—12 órakor. A vegyészettől speciális technológiai leckék kedden és szombaton esti 4—5 órakor. Magyar nyelv német ajkúak számára hétfőn, kedden, csütörtökön esti 5—7 óráig. Mesterlegények számára írás, olvasás, számvetés és fogalmazás vasárnap és ünnepen 3—5-ig. Rajzoktatás vasárnapon és ünnepnapon 8—12 óra között; hétköznapi rajzoktatás minden nap délelőtt és délután. Tandíj csak a mesterlegények számára tartott előadások és a hétköznapi rajzoktatásért volt fizetendő, a többi ingyenes.«

A mesterinasiskolákkal kapcsolatban indult meg a mesterlegények rendkívüli lecketartása és a felnőtt iparosok számára rendezett ismeretterjesztő felolvasások rendszeres sorozata. Ezeket is Wirnau vezette.

A következő évek történetéről nincsenek feljegyzéseink, mert az iparegyesület további terveit és működését megakadályozták és majdnem megsemmisítették az 1848. évi események és ezek következményei.

Az első »Mesterinasiskola« működése 3 év után megszűnt.

Az abszolutizmus 1853-ban feloszlatta és felszámoltatta az Országos Iparegyesületet és az csak a kiegyezés után 1867. évben alakulhatott meg újra.

Az Országos Iparegyesület alapító tagjai közül csak néhányan vettek részt az újjáalakításban. Hogy a magyar társadalomnak az iparosság milyen jelentékeny tényezője volt, mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy az Országos Iparegyesületnek 1848-ban megválasztott tisztikarában a legnagyobb magyar nevek viselői foglaltak helyet: elnök: gróf Batthyány Lajos, igazgató: Kossuth Lajos, aligazgató: Fényes Elek. A 64 tagú választmányból csak a következő néhány nevet említjük: báró Bánffy Pál, gróf Batthyány Kázmér, Bezerédy István, báró Eötvös József, Irinyi János, Klauzál Gábor, Szilágyi István.

Az 1867. évben újra alakult iparegyesületnek elnöke báró Eötvös József, alelnöke pedig Fest Imre lett. Az igazgatóság tagjaiként ifj. gróf Zichy József és Kelety Károly választottak meg, míg a titkári ügykört Mudrony Soma látta el.

Az új Országos Iparegyesület a legnagyobb lelkesedéssel és fokozott tevékenységgel igyekezett az iparostanoncoktatást újból megindítani és kifejleszteni és eredményes működése néhány év alatt hét »ipartanodát« létesített.

Az iparoktatás ügye azután megfeneklett, fejlesztésében alig történt valami. A politikai események és általában az iparostanulókra nézve fennálló viszonyok a tanítás sikerére némileg kedvezőtlen hatást gyakoroltak, amit az eredmények megítélésénél figyelmen kívül hagyni nem szabad. Ugyanis a 48-as események után nem minden mesterember tartotta kötelességének, hogy tanoncait az iskola szorgalmas látogatására szorítsa, sőt gyakran nem is nélkülözhetik tanoncaikat.

A közoktatásügyi miniszter, hogy ezen kedvezőtlen állapoton javítson, az Iparegyesület kérésére még 1869. február 12-én kimondta, hogy az Iparegyesület által szervezett ipartanoda teljesen pótolja a vasárnapi ismétlőiskolákat és ezen iskola látogatásának kötelezettsége alól felmenti mindazokat, akik ipartanodába járnak. (Az 1868. évi XXXVIII. tc. is csak ismétlőoktatás útján gondoskodik az iparostanoncokról.)

Az Országos Iparegyesület a fővárosi ipartanodák számára 1870. évben Országos Magyar Iparegyesületi Tankönyvek címe alatt a következő tankönyveket adta ki:

Olvasóköny I-ső rész, írta Péterfy Sándor, II. rész, írták Batizfalvy István, Mauritz Rezső, Péterfy Sándor és Torkos László; ugyanez német nyelven Steinacker Gusztáv átdolgozásában; számtan, írták Kerekes József, Mauritz Rezső; kis földleírás, írta Hunfalvy János; a társadalmi gazdaságtan vázlata, írta Mudrony Soma.

Mivel az iparosságnak nemcsak oktatási, hanem minden egyéb kérdései is országos rendezést kívántak, az összes érdekeltségek állandó sürgetésére megjelent az első ipartörvény: az 1872. évi VIII. tc. Ez az ipartörvény nem elégtette ki az iparosságot és az ipari érdekeltségeket, mert az iparostanoncoknak kötelező, megfelelő oktatása felől egyáltalában nem gondoskodott. Ezért az Országos Iparegyesület is állandóan sürgette az ipartörvény revízióját és a tanoncoktatásnak országos rendezését. A revízió érdekében sürgető feliratokkal és javaslatokkal fordult a miniszterhez.

Az Országos Magyar Iparegyesület részéről előbb Kelety Károly, majd dr. Szabókay Adolf, ennek halála után (1880) pedig Mudrony Soma teljes odaadással fejlesztette, vezette az iparosoktatás ügyét a fővárosban.

Az első szervezet kidolgozása után az egyesület körlevélben hívta fel a hazai városok hatóságait az ipartanodák létesítésének fontosságára.

Az általuk összeállított szervezet főbb pontjai a következők: az oktatás csak az esti órákban és pedig háromszor hetenkint történik 3—3, összesen 9 órában; három osztály (előkészítő-, fejlesztő- és ipari osztály) állítatik fel; az iskolák csak olyan városban állítandók, ahol reáliskola vagy gimnázium van, hogy ezek épületét díj nélkül lehessen felhasználni; a tanítás a leggyakorlatibb és legnépszerűbb modorban történjék.

Az iskolakönyvekről, melyek a kívánalmaknak megfelelnek, saját költségén az Országos Iparegyesület fog gondoskodni: az iskolák főveze-

tése az Országos Iparegyesületé, míg a felügyelet a helybeli vegyesipariskolai bizottságot illeti. Az iskolai év végén nyilvános vizsgálatok tartatnak és jutalmak osztatnak ki.

Az évi kiadás, ha teremről, fűtésről és világításról nem kell gondoskodni, az első iskolai évben, mikor csak a két első osztály működik, 630 forint, azontúl a III-kal együtt 1200 forintban állapított meg. E költségeket részben az összes ipartestületek viselik, részben pedig a városi hatóság és az Országos Iparegyesület évi adománya fedezi.

Az ipartanodák megnyitásuk idején három osztályból állottak és pedig:

a) az előkészítő osztályból; tantárgyai: olvasás, írás és számolás, hetenkint 3—3 órában;

b) a fejlesztőosztályból; tárgyai: olvasókönyv értelmezése heti 1 óra, üzleti fogalmazás heti 3 óra, iparos számtan és könyvvezetés 2 óra, szabadkézi rajz 2 óra;

c) az iparososztályból; tárgyai: természettan 3 óra, nemzetgazdaságtan 1 óra, földrajz 1 óra, technológia 1 óra, szabadkézi és mértani rajz 2 óra, mintázás 1 óra.

E tárgyak abban a szűk terjedelemben, melyet azoknak szabni kellett, nem merítették ugyan ki azokat az ismereteket, melyekre a művelt iparosnak már akkor is igényt kellett tartania, azonban az iskola egyelőre nem nyújthatott többet, mert szervezetének az iparososztály viszonyaihoz kellett alkalmazkodnia.

Ezen tanodák nem a magasabb ipari szakoktatás igényeinek szolgáltak, hanem arra voltak hivatva, hogy az ifjabb iparos nemzedéket a további önművelődésre képesítsék

. . . . Ez iskolákban tehát az oktatásnak az esti és vasárnapi órákban kellett történnie és ez a körülmény lehetővé tette más iskolák tanerőinek és taneszközeinek felhasználását.

Ezzel az ipartanodák, a már meglevő iskolaépületekben nyertek elhelyezést, a tanítószemélyzet pedig egyéb iskolai főfoglalkozása mellett, mint mellékfoglalkozást látta el a tanítást. Így az iskolák szervezete teljesen átalakult.

Az iparostanodák fentebb említett szervezete csak alap volt a továbbfejlődésre.

Az 1881—1883. években ez a szervezet teljesen átalakult, amennyiben a főváros közgyűlése az Iparegyesülettel egyetértőleg 1881. évi 429. kgy. számú határozatával kimondotta, hogy a fővárosi ismétlőiskolák az iparegyesület vezetése alatt álló ipartanodákkal organikus összhangba hozasának, úgyhogy egymásnak kiegészítő részét képezzék.

Ilyen értelemben új szabályzat készült, melyet a vallás- és közoktatásügyi miniszter 1882. június 21-én 445. szám alatt jóváhagyott s amely az 1882/83. tanévben életbe is lépett.

E szabályzat főbb intézkedései :

I. Általános határozatok.

II. Tanterv.

III. Tananyag.

Célja : az elemi ismeretekkel bíró iparostanoncokat az iparúzéshez szükséges rajzbeli és elméleti oktatásban részesíteni s őket ez ismeretekben annyira kiképezni, hogy az iparosok számára fennálló magasabb tanodákat sikerrel látogathassák.

Ezen iskolák három évi tanfolyamból állanak, azonban a harmadik évi tanfolyam egyelőre csak azon kerületekben állítandó fel, melyekben elegendő számú előképzettséggel bíró tanuló van.

Ebben az új szervezetben a rajzot és az azzal kapcsolatos mértani ismereteket vasárnap délelőtt 4 órában, az elméleti tantárgyakat pedig hetenkint háromszor este 7—9-ig 2—2 órában tanítják.

A hivatkozott szabályzat az egyes évfolyamok tanterveit a következőképpen állapította meg :

első évfolyam, heti 10 óra : szabadkézi rajz 2 óra, mértani rajz 1 óra, mértan 1 óra, számtan 2 óra, természettan 2 óra, olvasmányok 1 óra, fogalmazás 1 óra ;

második évfolyam, heti 10 óra : szabadkézi rajz 2 óra, mértani rajz 1 óra, mértan 1 óra, számtan 2 óra, természettan 2 óra, olvasmányok 1 óra, fogalmazás 1 óra ;

harmadik évfolyam, heti 10 óra : szabadkézi rajz 2 óra, mértani rajz 1 óra, mértan 1 óra, számtan 2 óra, természettan 2 óra, olvasmányok 1 óra, fogalmazás 1 óra.

A tanítási anyag megváltozván, új könyvekről a következőkben gondoskodtak : olvasókönyv I., II. és III. kötet, írta : Mudrony Soma ; természettani tankönyv I., II. rész, írta Ekker Antal ; számtani példatár, írta Császár Károly ; használatban maradt : a társadalmi gazdaságtan vázlata.

Hogy az új könyvek minél olcsóbbak és így hozzáférhetőbbek legyenek, a nyomtatás költségeinek részben való fedezésére gróf Zichy Jenő 1000 forintot adományozott.

A rajzoktatásnál alkalmazásba vették : »Vidéky János-féle felső iparrajziskolai igazgató által szerkesztett »Vezérfonalak« és a Vasady Ferenc felső iparrajziskolai rajztanár által mintázott »Főszminták«, a mértani rajzoktatás megfelelő taníthatása szempontjából Violich Károly szakfelügyelő külön mintákat szerkesztett, melyek az 1883/84. év folyamán szintén használatba vették.«

»A szaktárgyak, különösen elsősorban a rajztanítás menetének ellenőrzése és az egységes rendszer szerinti oktatásra való felügyelet gyakorlása

végett ugyanis a szakfelügyelői intézmény lépett életbe, egyelőre a rajz-oktatásra nézve és szakfelügyelővé Violich Károly II. kerületi igazgató választatott meg.«

»Ugyanekkor honosult meg a jobb tanulóknak pénzbeli jutalmakkal való kitüntetése.«

Bár az ily alapon felállított iskolák az előbbieknél sokkal jobbak voltak és szervezetük is fejlettebb volt, mint a mesterinasiskola szervezete, az új szervezet még sem mutatkozott teljesen megfelelőnek, főleg azért nem, mert az egyesület által fenntartott iskolák magánjellegűek voltak és sem tan-kötelezettségre nem támaszkodhattak, sem megfelelő és állandó anyagi alappal nem bírtak.

Az Országos Iparegyesület, amely az állam és a főváros segélyével önállóan intézte a fővárosi iparostanoncok oktatását, a súlyos körülmények ellenére az iparostanodák fenntartása és fejlesztése körül jelentékeny eredményt ért el, amelyet a következő kimutatás tüntet fel:

Év	Hány oszt.	Hány tanuló	Költség (forint)
1869.....	2	271	1.027-12
1874.....	17	1.600	8.371-61
1879.....	22	1.385	8.323-91
1882.....	27	1.053	11.057-15

Azonban az Országos Iparegyesület maga sem találta ezt a — bár szép — eredményt teljesen kielégítőnek és különösen, mert nem rendelkezett a kellő anyagi eszközökkel : ismételten sürgette az iparoktatás ügyének országosan való rendezését, mely szükségnek az 1884. évi XVII. törvény-cikk meg is felelt.

Az ipartörvény 1884. év május hó 18-án nyert szentesítést és az Országos Törvénytárban 1884. év május hó 21-én hirdettetett ki azzal, hogy ugyanazon év október hó elsejével lép életbe.

Az ipartörvény (1884: XVII. tc.) főbb rendelkezései a következők:

I—VII. Fejezetek.

- I. Fejezet : Az ipar megkezdéséről.
- II. « Az ipar gyakorlásáról.
- III. « A segédszemélyzetről.
- IV. « Az ipartestületekről.
- V. « Az ipartársulatokról.
- VI. « A kihágások — és ezek büntetéséről.
- VII. « Az iparhatóságokról és az eljárásról.

III. Fejezet a segédszemélyzetről.

A) *A tanoncokról.*

59—79. §.

Tárgyalja a tanonctartásra, a mesterre és tanoncokra vonatkozó rendelkezéseket.

B) *A tanonciskolákról.*

80. §.

A tanonciskolák számára külön iskolák létesítését rendeli el.

81. §.

»A tanonc oktatására a polgári és elemi iskolák helyiségei, taneszközei és tanítószemélyzete használható fel.«

82. §.

»A tanonc mindaddig, míg tanideje az iparosnál tart, köteles ily iskolába járni.«

83. §.

»A tanfolyam tantervét és tartamát a vallás- és közoktatásügyi miniszter a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszterrel egyetértőleg állapítja meg.

Az évi szorgalomidő 10 hónapig tart, amely alatt a tanításnak folytonosnak kell lenni.

A tanítás hetenkint két munkanapon, legalább négy óra az általános ismeretek tantárgyaira, ezeken felül vasárnaponként három órai idő a rajztanításra szabatik ki.

Az iparhatóság állapítja meg azt, vajjon a tanítás a munkanapokon és vasárnaponként a nappali vagy esti órákban tartassék-e.

Amennyiben a hitfelekezetek a tanoncok vallási tanításáról gondoskodnak: a fentebbi órákon felül vasárnaponként egy óra a vallástanításra fordítható.«

84. §.

»A két havi szünidő a nyári hónapokban tartatik.«

A 83. és 84. §§-okban foglaltaktól eltérést csak a fentjelzett három miniszter egyetértőleg engedélyezhet.

86. §.

Az iskolák felügyeletére nézve rendelkezik.

87. §.

A tanonciskolák költségeire vonatkozólag rendelkezik.

II. A fiúiparostanoncoktatás története 1884-től 1919-ig.

a) A községi iparostanonciskolák megszervezése.

A főváros törvényhatósága még 1884. év május havában 321. kgy. szám alatt hozott határozata alapján felírt a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez és jelentette, hogy az 1884. évi XVII. tc. 80—87. szakaszainak értelmében hajlandó az iparostanonciskolákat az Országos Iparegyesülettől átvenni.

A főváros már 1884. szeptember havában megkezdte a tárgyalásokat az iskolák átvételére nézve. A főváros részéről Alkér Gusztáv közoktatásügyi tanácsnok s az állam részéről Békey Imre kir. tanfelügyelő vettek részt a tárgyalásokon.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter 1885. augusztus 28-áról keltezett 29.703. számú leiratával megküldi a fővárosi iparoktatásnak, a földművelésügyi és kereskedelmi miniszterrel egyetértőleg és a főváros képviselőinek közreműködésével készült szervezetét és felhívja a fővárost, hogy az ipartanodákat az Országos Iparegyesülettől azonnal vegye át és kilátásba helyezi, hogy a fővárosnak is megadja az Országos Iparegyesületnek nyújtott segílyt.

A szervezet szerint Budapesten az alsó, közép és felső iparszakoktatás intézményei között fokozatos összefüggés létesítendő.

Az alsófokú, vagyis az iparostanulók iskolai szervezetét főbb vonásaiban az alábbiakban közöljük:

Az iparostanulók iskolái (tanonciskolák) egy előkészítő és három osztályból állanak; a heti óraszám 10—10.

A főváros mindegyik kerületében 1—1 iskola állítandó; egy-egy osztályba 50-nél több tanulót nem szabad felvenni, de ez a létszám az évközben jelentkezőkkel 60-ra emelkedhetik; a tanonc 15. évén túl is köteles a tanonciskolába járni, ha még fel nem szabadult; nagyobb képzettségű tanoncok rajzoktatásra az iparrajziskolába járhatnak.

Az egyes osztályok tananyagát a szervezet a következőképen állapította meg:

előkészítő osztály: írás, olvasás, számtan elemei heti 6 óra, rajz heti 4 óra, összesen heti 10 óra;

első osztály : számtan, olvasmányok, fogalmazás 2—2 óra, szabadkézi rajz 1 és egy félóra, mértani rajz és mértan 1 és fél, mintázás 1 óra, heti összes óraszám 10 ;

második osztály : számtan 2, természettan 2, olvasmányok 1, fogalmazás 1 óra, szabadkézi rajz 1 és egy félóra, mértani rajz és mértan 1 és egy fél, mintázás 1 óra, heti összes óraszám 10 ;

harmadik osztály : számtan 2, természettan 2, olvasmányok 1, fogalmazás 1 óra, szabadkézi rajz 2, mértani rajz és mértan 2, mintázás 1 óra, heti összes óraszám 11.

A szükséges tanerők elsősorban rendszerint annak az iskolának tanítói, amelynek helyiségei felhasználatnak.

Rajztanítás alól felmentetnek azon tanoncok, akiknek foglalkozása úgynevezett személyes szolgálatra irányul (bérkocsis, hentes, fodrász, mészáros stb.), ha a szülő (gyám) és a munkaadó együttesen kívánják.

A heti 10 órából mindenik osztályra 6 elméleti és 4 rajzóra esik.

A tanítási idő három hétköznap 7—9 óráig és vasárnap 8—12-ig tart. Ha valamely előadási nap ünnepnapra esik, a tanítás este 7—9 órak helyett délután 2—4-ig tartatik. Húsz napi igazolatlan mulasztás miatt a tanuló köteles osztályát ismételni. A tanulásbeli előmenetel jó vagy kielégítő eredményű lehet.

Fegyelmi büntetések között a most érvényben levőkön kívül előfordult még a padból való kiállítás és a bizonyítvány kiadásának megtagadása.

Az iparostanonciskolák igazgatói testületet alkotnak, amely egy tagot küld ki a fővárosi iparoktatási bizottságba, aki egyszersmind az igazgatói testület elnöke is. A központi felügyeletet a 34 tagból álló központi iparoktatási bizottság gyakorolja.

A legfelsőbb felügyeletet a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr, a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszterrel egyetértőleg gyakorolja.

Ez a szervezet 1885. szeptember hó 1-én lépett életbe. Az 1884. július hó 23-án kelt 27.496. számú miniszteri rendelet, valamint az országos ipartestület vezetése alatt álló budapesti alsófokú ipartanodák 1883. július hó 21-én 445. szám alatt jóváhagyott szervezési szabályzata Budapest fővárost illetőleg hatályon kívül helyeztetett.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter leiratára a főváros 1885. 715. közgyűlési határozata alapján jelenti a miniszternek, hogy mivel a szervezet módosítása, az iskolák átvétele és a feltételek megállapítása céljából a közoktatásügyi bizottságban a tárgyalások még folyamatban vannak, a 7 ipartanodát az Országos Iparegyesülettől csak 1886. évi szeptember hó 1-én veheti át;¹⁾ jelenti egyúttal a miniszternek, hogy iparostanonciskolai oktatás segélyezése címén az 1885/86-i iskolaévre az eddigi

¹⁾ Az Orsz. Iparegyesület 1884—85. évi jelentését a 7 ipartanodáról l. Budapest székesfővárosi kir. tanfelügyelő jelentése kapcsán.

4000 forint helyett 9000 forintot szavazott meg az Országos Iparegyesületnek, mert az egyesület csak ebben az esetben hajlandó az iskolákat még egy évig vezetni.

Ezeket a felterjesztéseket a vallás- és közoktatásügyi miniszter 38.140/1885. sz. alatt közölt határozatával jóváhagyja és kivételesen megengedi, hogy az 1885/86. iskolaévre az ipartanodák még az Országos Iparegyesület vezetése és kezelése alatt maradjanak.

Erre a tanács az iparostanonciskolákban használandó nyomtatványoknak, az állami nyomtatványok alapján való megszerkesztése céljából Felsmann József elnöklésével Vidéky János és Jeny József tagokból álló bizottságot küldi ki. A tanács a bizottság által készített nyomtatvány-mintákat elfogadja és azok kinyomatását, egyelőre egy évi szükségletnek megfelelő mennyiségben 18.371/1904—VII. sz. határozatával elrendeli.

A közgyűlés 532/1886. sz. alatt megállapítja és fölterjeszti az iparostanonciskolák átdolgozott és módosított szervezetét és az 1886. szeptember hó elsején megnyitandó alsófokú iparostanonciskolák költségvetését:

8 igazgató 4 óra	960	frt
irodaátalány.....	160	«
90 tanító	14.000	«
10 rajztanító	1.000	«
rajzminták	3.000	«
fűtés, világítás	3.500	«
összesen	23.020	frt
ebből levonandó az államsegély	3.000	«
szükséges még	20.020	frt

póthitel útján kívánja fedezni.

A belügyminiszter 32.445/1886. sz. alatt jóváhagyja a költségvetést és a póthitelre vonatkozó határozatát; a vallás és közoktatásügyi miniszter azonban 24.390/1886. számú leiratában nem fogadja el a módosításokat.

A közgyűlés a közoktatásügyi bizottság javaslatára fenntartja határozatát és bejelenti, hogy iskolaügyi kiadásai már egy millió forintot tesznek ki; kéri ennél fogva, hogy az iparostanonciskolák részére kilátásba helyezett 6000 forint évi segélyét az állam 10.000 forintra emelje fel.

Jelzi egyúttal az előterjesztés, hogy az iparrajziskola részére külön épületet fog a főváros emelni, amire vonatkozólag annak idején külön előterjesztést tesz.

Az 1886. év szeptemberében a főváros a 22.347/2015—VII. sz. határozatával 10 iparostanonciskolát nyit a következő helyeken: Szarvas-tér, Török-utca (Margit-körút), Timár-utca (Kiskorona-utca), Cukor-utca (Gróf Károlyi-utca), Lipót-tér, Wesselényi-utca, Lovag-utca, Bakács-tér, Bányatér (Szent László-tér), Nagy Stáció-utca (Baross-utca).

Ezeknek az iskoláknak a vezetésével megbízta : Hetzer József, Trájtler Károly, Gyulányi Adolf, Wehner Gyula József, Iritsek Ferenc, Clauser Vitál, Rozmanith Vilmos, Wenisch Iván, Jeny József és Barczen János igazgatókat.

A felállított 10 iskola a beiratások eredményéhez képest nem tudja a tanulókat befogadni, ennél fogva a tanács javaslatára a közgyűlés 830/1886. kgy. határozattal a Külső Váci-úton Hajnal Adolf, az Ősz- (Szentkirályi-) utcában Örley János vezetése alatt még két újabb iskolát nyit és erről 11.910. 1887. tan. sz. alatt jelentést tesz a miniszter úrnak.

A tanács a felvehető tanulók számát osztályonként legfeljebb 60-ban, a tanítási időt hetenként hétfő, szerda és péntek este 7—9 óráig terjedő időben állapítja meg.

Az iparostanonciskolai igazgatóknak az 1886/87. iskolai év megnyitása ügyében tett előterjesztésére a tanács 29.758/1886. sz. alatt a következőképp intézkedett :

a természettant jegyzetek után kell tanítani ; a tanító részére a Csáky-féle számtant jelöli ki ; a könyvvitelt a II. és III. osztályokban kell tanítani ; az Országos Iparegyesület bútorainak és felszerelésének megvizsgálására bizottságot küld ki ; a szegénysorsú tanulók könyveinek beszerzésére, kisebb kiadások fedezésére, az igazgatók kezeihez iskolánként 100 forint előleget utalványoz ; a tanítást ünnepnapokon 9—11 óráig kell tartani ; elrendeli az ellenőrző könyvecske használatát, amelyből az első példányt ingyen kapja a tanonc, a többi darabonként 20 krajcárért ; a segédkező szolgának havi 5 forintot utal ki.

A tanács 31.831/1886. sz. alatt a tanonciskolai felügyelőbizottság megalakulásáig ideiglenesen az I., II., III. osztályok számára a Mudrony-féle olvasókönyvet, az előkészítő osztályok számára pedig a Gönczy-Barna-féle ABC-t engedélyezi ; de már 40.530/1887—VII. sz. alatt pályázatot hirdet iparostanonciskolai olvasókönyvekre 300—300 forint első, 150—150 forint második jutalomdíj és 5 évi kizárólagos használat kikötésével. (Pályázati hirdetés 1887. évi 17.458. sz.). A pályanyertes mű a szerző tulajdonát képezi.

A tanács 1888-ban 5669. majd 11.762. sz. alatt, a közgyűlés 768. sz. határozatával intézkedik az iparostanulók magánvizsgálati ügyének rendezése tárgyában.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter a szabályzatot némi módosítással ugyanez évben 4469. sz. a. kelt leiratában jóváhagyta.

A szabályzat a fővárosi iparostanonciskoláknál magánvizsgálat letételét a következő esetekben engedi meg :

a) ha a tanonc a főváros oly kültelkén lakik, hol iparostanonciskola nincsen s a legközelebb eső ily iskolát közbiztonsági tekintetből nem látogathatja ;

b) ha a tanonc katonai vagy népfőlkelői kötelezettségének teljesítésére hivatik be;

c) ha a tanonc családjában oly esemény áll be, hogy az üzlet tulajdonosává leszen.

A szabályzat az iparostanonciskolai magánvizsgálatokért fizetendő díjak összegét az előkészítő és I. osztályban 4 forintban, a II. osztályban 6 forintban és a III. osztályban 8 forintban állapította meg, mely összegek az igazgató és a vizsgáló tanító közt egyenlően osztandók fel. A szegénységüket igazoló tanoncokat azonban, az illetékes kerületi albizottságok e díjak fizetése alól felmenthetik.

Azon építő-, bútor- és más iparostanoncok, kiket mestereik évente huzamosabb ideig vidéken foglalkoztatnak, kivételesen szintén nyerhetnek magánvizsgálat tevésére engedélyt. Ezeknek azonban az ily engedélyt a fővárosi központi iparoktatási bizottságtól esetről-esetre kell kérni, mely azt a kérelem szigorú megbírálása alapján s csak különös figyelmet érdemlő körülmények fennforgása mellett adhatja meg.

A gimnázium, reál- vagy polgári iskola néhány osztályának elvégzése nem mentesíti a tanoncot az iparostanonciskolai látogatása alól és nem jogosítja fel magánvizsga letételére. Az ily tanoncok azonban, a fővárosi iparostanonciskolai szervezet 5. §-ában foglaltakra való tekintettel, előképzettségük szerint ezentúl is a II. vagy III. évfolyamba sorozandók.

Amennyiben mégis valamely tanonc kiváló képzettséget igazol, a tanonciskolalátogatás alóli felmentése iránt a főváros központi iparoktatási bizottsága útján a vallás- és közoktatási miniszterhez folyamodhatik.

Az olvasókönyvekre időközben beérkezett pályaművek közül a tanács a négy legjobbat jutalmazza ugyan, de mert egyik sem felel meg teljesen a pályázati feltételeknek, egyiket sem fogadja el.

A jutalmazott négy munka szerzői: 1. Böngérfi—dr. Kerékgyártó, 2. Hortobágyi—Szabó—Győrffy, 3. Novák Sándor, 4. dr. Gyulai Béla, akik közül az első helyen említettek egy első és két második, a második helyen említettek egy első, a harmadik helyen említett egy első, végre a negyedik helyen említett egy második díjat nyertek el.

A tanács 1889. évi 24.486/2694.—VII. számú határozattal elrendeli, hogy az 1889/90. iskolai évben ideiglenesen az előkészítő osztályban a Gönczy-féle ABC és a Sretvizier—Hajnal-féle elemi iskolai olvasókönyv, a többi osztályokban pedig a Gyulai Béla-féle iparos olvasókönyv használtassék.

Az 1891. évben azonban a pályázat eredményéhez képest a tanács 46.795/5643—VII. számú határozatával az előkészítő osztályokban a Böngérfi—Kerékgyártó-féle ABC-t, az I. osztályokban Hortobágyi—Szabó—Győrffy, a II. és III. osztályokban a Novák-féle olvasókönyv használatát rendeli el.

10.925/1892. szám alatt intézkedett a tanács az iparostanonciskolák igazgatóinak ama javaslatára, hogy a tanoncoktatás az esti órák helyett délutánra helyeztessék át.

A tanonctartó iparosok ezt az intézkedést általában ellenezték, sőt kijelentették, hogy inkább lemondanak a tanonctartásról, ami egyes iparágak teljes megszűnését, tönkremenését vonná maga után. A tanács tehát az iparosok óhajára az esti tanítás mellett döntött, de az eddigi 3—4 nap helyett 2—2 csoportban (hétfő—szerda és kedd—csütörtök) állapította meg a tanítás idejét.

b) Az iparostanonciskolák szervezetének módosítása.

Időközben az iparostanonciskolai igazgatók javaslatot készítettek az iparostanonciskolák szervezetének és tanítási tervének módosítására. Ennek tárgyalása azonban elmaradt, mert 1893-ban a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter 33.564. szám alatt a kir. tanfelügyelőség útján megküldte a fővárosnak az iparostanonciskolák újonnan megállapított szervezetét és utasította a fővárost, hogy a szervezet életbeléptetése iránt szükséges intézkedéseket még 1893. szeptember hóban tegye meg.

Ez a szervezet egész terjedelmében a Hivatalos Közlönynek 1893. évi 18. számában jelent meg.

A tanács erre 39.601/1893—VII. tan. szám alatt feliratot intézett a miniszterhez, amelyben kifejtette, hogy az új szabályzat a főváros sajátos helyzete és viszonyaira való tekintettel átdolgozást igényel és kéri a minisztert, hogy addig, míg a szervezet módosítására nézve a javaslat elkészül, a rendelet életbeléptetését függessze fel. Ezzel egyidejűleg az iparoktatásügyi bizottságot is felhívta ez ügy tárgyalására.

A központi iparoktatásügyi bizottság e célból a maga kebeléből albizottságot küldött ki. Az albizottság tagjai Mudrony Soma, Csepreghy János, Duma György, Gruber Nándor, Gyulányi Adolf, Jeny József, Ráth Károly (gyáros), Schmidt Antal és Trájtler Károly voltak. Közreműködésre Mártonffy Márton iparoktatási főigazgatón kívül felkértek még más kiváló szakférfiakat is.

E közben 1894-ben az iparostanonciskolai igazgatóknak az elméleti tárgyak tanítása tárgyában tett előterjesztésére a tanács 49.292/1894. sz. alatt úgy határoz, hogy a tanítók a tanterv szellemében, de saját belátásuk szerint igyekezzenek az egyes tárgyakat tanítani.

Az albizottság megkezdvén működését, az elméleti anyag szakirányú feldolgozását látja szükségesnek, ezért előterjesztésére a tanács 43.182/1894. szám alatt az iparostanonciskolák igazgatóit javaslattételre hívta fel.

A tanács felhívására az iparostanonciskolai igazgatók 1894. évi április hó 31-én terjesztik a tanács elé javaslatukat.

A 34.721/4400—VII. számú előterjesztés az egyes osztályok tananyagát illetően a következő rendelkezéseket tartalmazta :

előkészítő A) csoport (idegen ajkúak osztálya) : írvaolvasás 2, magyar beszédértelme gyakorlat 2, számtan 2, rajz 4, összesen heti 10 óra ; B) csoport (haladók) : írvaolvasás 2, helyesírás elemei és szépírás 2, számtan 2, rajz 4, összesen heti 10 óra ;

első osztály : olvasás (iparosok életrajza, földrajz, történet, egészség-tan) 2 és fél óra, üzleti fogalmazás 1 és fél óra, ipari számtan 2, rajz 4, összesen heti 10 óra ;

második osztály : olvasás (földrajz, alkotmánytan) 1, természettan 1, kémia-technológia 1, üzleti fogalmazás 1, ipari számtan 2, rajz 4, összesen heti 10 óra ;

harmadik osztály (általános) : olvasás (természettan) 1, kémia-technológia 1, közgazdaságtan és szemelvények magyar költőktől 1, üzleti fogalmazás 1, könyvviteltan 2, rajz 4, összesen heti 10 óra.

A természettan tanára köteles tanítani a kémiát és technológiát.

A szakirányú iparostanonciskolák osztályainak életbeléptetését az előterjesztés csakis a következő tanévre javasolta, amikor már a szükséges tapasztalatok fölött rendelkeznek, egyes kerületekben azonban már kivételesen a folyó tanévben.

Mivel az új tantervet a Mártonffy—Trájtler-féle reáolvasókönyv kötelező használata nélkül bevezetni nem lehet, ennél fogva kéri ennek elrendelését.

Tekintettel arra, hogy a hittani oktatást, mint azt a miniszteri rendelet tervezi, a heti 10 óra keretébe, egyrészt az órák alacsony száma miatt, másrészt egyéb okok miatt (terem sincs elég, hitoktató sincs megfelelő számmal, a költség is óriási, az osztályokat összevonni nem lehet, nincs is ilyen nagy osztályterem) azt javasolják, hogy a templomokban legyen vasárnap délutánonkint a hitoktatás.

E közben a központi iparoktatási bizottság által kiküldött albizottság beterjeszti alábbi, főbb vonásaiban ismertetett javaslatát :

A székesfőváros iparostanonciskoláiban elsősorban a szakirányú tanfolyamok fejlesztésére helyeztessék a fősúly. Ebből a célból a javaslat póttantervet is mellékel.

E póttanterv a) gépiparosok csoportjában az erőműtan, szilárdságtan, géptan megfelelő részeit és a kisipar erőgépeit ismerteti ; b) a vas- és fémiparosok csoportjában a megfelelő technológiai részt tárgyalatja részletesen ; c) a faiparosok csoportjában szintén a megfelelő technológiára akarja a fősúlyt helyezni ; d) az építőiparosok csoportjában a természettan, vegytan és technológia idevonatkozó részeit, a vas- és fatechnológiát kivonatossan kívánja tárgyalatni ;

Tanítási idő céljaira 2—3 esti, esetleg a délutáni órában heti 6 elméleti órát, a rajzoktatásra pedig vasárnap délelőtt 8—12 óráig 4 órát javasol. A különböző szakiskolákat látogató, valamint a kültelkeken lakó tanoncok az iskola látogatása alól felmentendők ;

a nyilvántartási iroda működése szabályoztassék ;

a gyengébb tanulók alsó osztályba való fokozása és a 20 éveseknek teljes felmentése kimondassék ;

aki a középiskola 3. osztályát sikerrel végezte, ne (mint a miniszteri tanterv rendelí) a 3., hanem a 2. osztályba vétessék fel, mert ebben az osztályban, eltekintve a szakrajztól, a fogalmazás, természettan és technológia oly mértékben taníttatnak, amilyenben e tárgyakat a középiskola 3. osztályában nem tanulják ;

az iskolai végbizonyítvány kiadása szabályozandó ;

a segédek csak abban az esetben látogathassák az iskolát, ha évközben lettek azzá ;

a tanulók száma osztályonként 60 helyett 50-ben állapítandó meg ;

az ellenőrző-könyvecskék a mesterek által hetenkint láttamoztassanak (két hét helyett) ;

a mulasztásoknál követendő eljárás szabályoztassék ;

az olyan tanonc, aki hanyagsága miatt nem ér el megfelelő eredményt, két hónapig köteles legyen mulasztását utána tanulással pótolni ;

az iskolai bizonyítvány fegyelmi okokból két hónapig visszatartható ;

a szegénytanulókat az iskola lássa el tanszerekkel ;

a tanhelyiségek felhasználása, valamint

a tanítók és szakfelügyelők alkalmazása szabályoztassék ;

az a tanító, akinek működése ellen kifogás nem emelhető, állandósíttassék, azaz míg állásáról le nem mond, el ne mozdíttassék ;

a magánvizsgák kérdése rendeztessék ;

az iparostanonciskolai igazgatók testületet képezzenek ;

a felügyelet teendői a központi ipariskolai bizottságra ruháztassanak és a kerületi albizottságok megszüntetendők ;

ha a mulasztásokért nem a mestert, hanem a szülőket kell büntetni, velük szemben is az ipartörvény vonatkozó szakasza alkalmaztassék ;

az I-ső kerületi iparhatósági megbízottak kérését, hogy a rajzoktatás ne 8—12, hanem 9—1 óráig tartassék, mellőzendőnek vélik.

A miniszter e közben megsürgeti az 1893. évben 33.564. sz. alatt kiadott új szervezet és tanítási terv életbeléptetését. Erre a központi iparoktatási bizottság a következőket javasolja :

a miniszteri tanterv fogadtassék el egész terjedelmében az albizottság által ajánlott póttantervvel ;

a főváros tarse fenn a jogot, hogy a felmerülő szükség szerint időről-időre változtatásokat tehessen ;

az összes iparostanonciskolák igazgatói értekezletre hívandók össze az egyöntetűség biztosítása és a tanítás módjának megállapítása végett; vegyék figyelembe a II. kerületi Török-utcai iskolánál az ezirányú kísérleteket;

újabb tárgyalás céljából az összes iratok a bizottságnak visszaadassanak.

A tanács a központi iparoktatási bizottságnak, az albizottság és az iparostanonciskolai igazgatóknak javaslatára tett előterjesztését egész terjedelmében elfogadja és a közgyűlés utólagos jóváhagyása reményében a vallás- és közoktatásügyi miniszternek 1893. augusztus hó 31-én 33.564. sz. alatt kelt rendeletével kiadott iparostanonciskolai szervezetéhez csatolt tanítástervet a javasolt kiegészítésekkel az 1894/95. iskolai év kezdetével életbelépteti és a következőket rendeli el (lásd 37.421/394—VII.):

a tárgyak heti óraszámát az előterjesztés szerint állapítja meg (6 elméleti, 4 rajzóra);

a természettan tanárait kötelezi a fizika tanításán kívül a vegytan és technológia tanítására;

helyesli, hogy az iparoktatásügyi bizottmány a szakirányú iskolák részére külön tantervet kíván készíttetni.

Minthogy az 1887. évi 40.509. számú pályázati hirdetmény az olvasókönyveknek ötévi kizárólagos használatot biztosít és az elfogadott könyvek 46.795/891. számú tanácsi határozattal csak 1892/93. iskolai évtől kezdődőleg használatnak, a kizárólagos használati idő tehát még nem telt le, a Mártonffy-Trájtler-féle olvasókönyvek még be nem vezethetők: marad a status quo.

A fizika és technológia tanításához szükséges jegyzék összeállítására felhívja az igazgatókat és szaktanárokat.

A hitoktatásra nézve az iparoktatásügyi bizottmányban külön tárgyalások folynak s azok eredményéhez képest fog a tanács a tanítási tervtől függetlenül intézkedni.

A miniszter által kiadott iparostanonciskolai szervezetnek a helyi viszonyokhoz és a főváros autonómiájának megfelelő módon való átdolgozása végett az összes iratokat az iparoktatásügyi bizottmánynak visszaadja.

Az iparostanonciskolai tanítók azzal a kérelemmel fordultak a főváros tanácsához (lásd 24.331/95. sz.), hogy az a tanító, aki három éven át sikeresen tanított, képesítettnek nyilváníttassék.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter 1895. évben 65.479. sz. leiratában megsürgeti a fővárost, hogy az 1893. évi 33.564. sz. miniszteri rendelettel megállapított iparostanonciskolák szervezete és tanítási terve módosítására vonatkozó javaslatát legkésőbb október végéig terjessze fel. (Lásd 50.047/95. tan. sz.)

Időközben a bizottság javaslatával elkészülvén, a tanács 1896. évi 7615/895—VII. sz. határozatával a központi iparoktatási bizottmány előterjesztését egész terjedelmében magáévá teszi és oly javaslattal terjeszti a

közgyűlés elé, hogy azt elfogadva, jóváhagyás végett a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez fölterjessze.

A közgyűlés 316/1896. szám alatt az iparoktatásügyi bizottmánynak a tanács által előterjesztett javaslatát azzal a módosítással fogadja el, hogy a 7. §. első pontja a következő pótlással egészíttessék ki: »azonban a szakirányú rajzoktatás céljára, a szükséghez képest, a hétköznapi nappali és esti órái is igénybe vehetők;« továbbá a 67. §. végére: hogy az iparoktatásügyi bizottmány tagjai közé felvétetnek az összes kerületi előjárók, akikkel együtt a tagok számát a módosított szabályzat 44-ben állapítja meg. A bizottmány tagjainak ilyképen módosított javaslata az összes iratokkal jóváhagyás végett a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez terjesztetik fel.

Ebben az időben a VIII. ker. előjáróság azt javasolja, hogy a péktanoncok számára külön szakiskolák állíttassanak fel, melyekben a tanítás vagy vasárnap délelőtt vagy délután történhetnék.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter a kereskedelmi miniszterrel egyetértőleg »az iparostanonciskolai szervezet«-et abban az alakban hagyta jóvá, amelyben azt az Országos Iparoktatási Tanács átalakítandónak véleményezte. Ennek pótlásául azonban az 56. §-ba felveendő, hogy a tanerők alkalmazásához az iparoktatási bizottmány köteles az alkalmazásra kijelölt tanítók neveit a kir. tanfelügyelővel közölni, hogy az képesítésihiány esetén a tanácsot figyelmeztethesse; továbbá a nem szakképzett tanítók kötelesek három év alatt az 52. §-ban körülírt képesítést megszerezni; szükségesnek tartja, hogy a tanítás télen esti 7, nyáron 8 órán túl ne terjedjen, a hétköznapi tervezett szakrajztanítás a délutáni órákban történjék; rajztanításra külön rajztermekről kell gondoskodni, addig is a polgári és reáliskolai rajztermek használandók fel; a tanács gondoskodjék a tanítók részére megfelelő póttanfolyamokról s erre vonatkozó javaslatát a miniszterhez terjessze be; tudatja, hogy a főfelügyeleti joggal Mártonffy Márton országos főigazgatót bízta meg.

A leirat folytán a tanács felhívja a központi iparoktatási bizottmányt, hogy a szervezetet, figyelemmel a miniszteri leiratban foglaltakra, vegye újra tárgyalás alá. A központi iparoktatási bizottmány Rózsavölgyi Gyula tanácsnok elnökletével e célból ad hoc bizottságot küld ki, melynek tagjai Ráth Károly, Mudrony Soma, Csepreghy János, Kirner József, Havas Sándor, Hegedüs Károly, dr. Tóth László, Lengyel Sándor, Lakits Vendel, Trájtler Károly és dr. Verédy Károly kir. tanfelügyelő voltak.

Az ad hoc bizottság javaslatát főbb vonásaiban az alábbiakban foglaljuk össze.

A bizottság az 56. §-ba pótlólag felveendőket némi rövidítéssel lényegében elfogadja. Nem kívánja kötelezni az összes tanítókat a képesítés megszerzésére, illetve a tanfolyam hallgatására, hanem csak azokat, akikre nézve

azt a tanács a kir. tanfelügyelővel egyetértve szükségesnek tartja. A kikötött három év nem a szervezet életbeléptetésétől számítandó, hanem azt esetről-esetre a tanács határozza meg. E tanfolyamok rendezésére a főváros nem vállalkozhatik, mert ez reá nézve nagy anyagi megterheléssel járna.

A bizottság helyesli, hogy az oktatás télen és nyáron egyaránt esti 7 órán túl ne terjedjen.

A bizottság megfontolás tárgyává teszi, nem lehetne-e az oktatást legalább részben a kora délutáni órákban megtartani és úgy berendezni, hogy az iparosok ne legyenek kénytelenek összes tanoncaikat egyidőben nélkülözni.

Arra vonatkozólag, hogy a rajzoktatás a koradélutáni órákban történjék, nem szükséges külön rendelkezés, mert azt a szervezet amúgy is lehetővé teszi.

Külön rajztermek létesítését a bizottság is kívánatosnak tartja.

Nincs észrevétele az ellen, hogy amennyiben a vallásoktatás vasárnap rendeztetnék (a templomban), az legfeljebb délután 3 óráig terjedjen, kikötendő volna azonban, hogy a vallásoktatás csak október 1-től április 1-ig tartson.

A bizottság hozzájárul ahhoz, hogy az iparoktatási tanács töröltetni kívánja azt a rendelkezést, hogy a tanonc, aki huszadik életévét már betöltötte, az iskola látogatására ne köteleztessék.

A bizottság ragaszkodik ahhoz, hogy a 37. §-ba bevétessék, miszerint a tanoncok kötelesek az iskolaépületben és annak környékén a dohányzástól tartózkodni.

A rajztermekre nézve ne imperative mondassék ki, hanem csak annyi, hogy lehetőleg igénybe veendők.

A tanítók alkalmazására nézve kiegészíteni kívánja a bizottság azzal, hogy »az iparostanonciskolai igazgatók és tanítók alkalmazása állandó jellegű, azonban alapos okokból a kir. tanfelügyelő és az iparoktatási bizottmány előterjesztései alapján a tanács által időközben is felmenthetők megbízatásuktól«, s ezzel feleslegessé válik, hogy a tanszemélyzet állásában a vallás- és közoktatásügyi miniszter által erősítendő meg.

A központi iparoktatási bizottmány magáévá tette az ad hoc bizottság egész javaslatát, csak néhány pontnál tett némi módosítást.

A tanács a központi iparoktatási bizottmány előterjesztéséhez egész terjedelmében hozzájárul és a törvényhatósági bizottság közgyűlése elé terjeszti. (Lásd 1896. évi 40.097/4767—VII.)

A közgyűlés 437/1897. sz. alatt a központi iparoktatási bizottmány, valamint a tanács előterjesztésében foglaltakat mindenben magáévá tette és a kiigazított szervezetet jóváhagyás végett a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez felterjeszti; egyben kimondja, hogy a tanítási idő megállapításánál kellő gondot kell fordítani arra, hogy az iparosok ne legyenek kénytelenek összes tanoncaikat egyidőben nélkülözni. Elhatározza továbbá, hogy az ipartörvény revíziója alkalmával felterjesztéssel él, történjék gondos-

kodás arról, hogy a feltűnően hanyag vagy elégtelen eredményt tanúsító tanonc bizonyítványának kiszolgáltatása két hónapra felfüggeszthető legyen.

A 437/1897. sz. közgyűlési határozattal felküldött iparostanonciskolai szervezetet a vallás- és közoktatásügyi miniszter a kereskedelmi miniszter hozzájárulásával 1897. július hó 23-án 39.847. sz. alatt jóváhagyta azzal az utasítással, hogy ez az 1897/98. tanévben életbeléptetendő. A szóbanlévő szervezetet alábbiakban ismertetjük.

437/1897. közgy. sz.

A székesfővárosi iparostanonciskolák szervezete.

(Kivonat.)

I. Általános határozatok.

1. §. Budapest székesfőváros közönsége közigazgatási kerületenkint legalább is egy-egy, a szükséghez képest azonban több iparostanonciskolának berendezéséről gondoskodik.

2. §. Az iparostanoncok számára berendezett iskolák kétfélék :

- a) általánosak,
- b) szakirányúak.

3. §. Az iparostanonciskolák a fővárosban képviselt összes iparágak szükségleteinek, amennyire lehetséges, megfeleljenek.

A szakirányú iparostanonciskolák csupán egy iparág vagy rokoniparágak egy csoportjának tanoncai számára állíthatnak fel.

4. §. Az iparostanonciskolába mindazon iparostanoncok felvétetnek, akik 12. életévüket betöltötték, legalább folyékonyan olvasni és olvashatóan írni tudnak s a négy alapszűkeletet egész számokkal ismerik.

Oly iparostanoncok, akik a 12. életévüket betöltötték, de a népiskola mindennapi tanfolyam vagy megfelelő iskola bevégezését nem képesek igazolni, az igazgató, az illető tanító és lehetőleg az iparoktatásügyi bizottmány egyik tagja jelenlétében felvételi vizsgálat alá vétetnek és ennek eredményéhez képest az iskola elé berendezett előkészítő osztályba utasíttatnak.

Oly iparostanoncok, akik iskolai bizonyítvánnyal igazolják, hogy az elemi iskola IV. osztályát meghaladó előképzettséggel bírnak, a tanonciskola amaz osztályába, illetőleg csoportjába sorozandók, amelybe előképzettségüknel és koruknál fogva illenek.

Oly kerületekben, ahol idegennyelvű és magyarul nem beszélő tanoncok nagyobb számban jelentkeznek, ezek részére kivételesen külön előkészítőcsoport állítandó fel.

Úgy az általános, mint a szakirányú tanonciskola három osztályból áll. A főváros olyan kerületeiben, ahol egyes iparágak vagy rokoniparágaknak egyes csoportjai különösen nagyszámú tanoncot szolgáltatnak s ahol elegendő párhuzamos osztály áll rendelkezésre, ezen tanoncok külön tantermekben csoportosítandók. Párhuzamos osztályok esetén, valamint akkor, midőn egy kerületben több tanonciskola van, azon kell lenni, hogy az egymással rokoniparágakban alkalmazott tanoncok lehetőleg együvé, valamint egyenlő előképzettségű tanoncok lehetőleg egy osztályba kerüljenek, hogy az oktatás mentül jobban alkalmazkodjék különleges szükségleteikhez.

A csoportosítás lehetőleg egyes, illetve rokoniparágak szerint eszközözendő.

Az ekként csoportosított osztályokban a tantervben felölelt azon anyag dolgoztassék fel tüzetesebben, mely az iparcsoport érdekeinek leginkább megfelel.

Figyelemmel egyes ipar vagy iparcsoport szükségleteire, a tanterv esetről-esetre kiegészítetik, mely kiegészítés jóváhagyás végett a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez felterjesztendő.

A tanulók csoportosítása a rajzban önállóan eszközrendő. Figyelemmel arra, hogy a rajzban való haladás kevésbé függ a tanulók egyéb tantárgyakban való előképzett-ségétől és haladásától, hogy továbbá épen a rajzban leginkább kívánatos, hogy a rajzolás-beli általános készség és értelem megszerzése után az oktatás lehetőleg alkalmazkodjék a tanulók által választott iparágak különleges szükségleteihez, ennél fogva a rajzoktatást illetőleg a tanulókat az egyéb tanulni valótól függetlenül, két tanfolyamba kell sorozni:

- a) az általános és
- b) a szakrajz tanfolyamba.

Az általános rajz tanfolyamba a tanulók az osztályra és fogalmazásra való tekintet nélkül soroztatnak be és számuk szerint együttesen vagy több párhuzamos osztályban, képzettségük és haladásuk szerint egy vagy legfeljebb két évig, szükség esetén feljebb menő csoportokba osztva (kezdők és haladók) tanítatnak, míg megszerezték a szakrajzolás-hoz szükséges készséget és szakértelmet.

A szakrajz tanfolyamba az osztályokra való tekintet nélkül azok a tanulók jönnek, akik a szükséges készséget és szakértelmet elsajátították. E tanfolyamon a tanulók ipari foglalkozásukhoz mérten a tantervben megnevezett csoportokba osztatnak be és iparuk szükségleteihez képest oktattatnak.

A tanulók számától és a viszonyoktól függ, vajjon ama csoportok együttesen vagy részben, esetleg egészen elkülönítve tanítatnak-e. A tanulók igen nagy száma, egyes iparágak nagymérvű képviseltetése esetén az iparoknak egymástól való elkülönítése és az oktatásnak szakszerű fejlesztése még a tantervben jelzett csoportoknál is tökélete-ssebben lesz keresztülvihető. Mindezt a helyi viszonyok fogják meghatározni.

II. A tanítási időről és az iskolai szünetekről.

5. §. Az iparostanonciskola évi szorgalmi ideje tíz hónapig tart. A beiratások szeptember hó elején eszközöltetnek; az előadások legkésőbb ugyane hó 15-én veszik kezdetüket.

6. §. A tanításra hetenkint tíz óra fordítandó. Ebből hat óra az általános ismeretek tantárgyaira, négy óra a szabadkézi rajzra, a mértani s illetőleg a szakrajzra esik.

7. §. A tanítás két vagy három munkanapon az esti, esetleg a délutáni órákban tartatik. A rajz tanítás mindenkor vasárnap délelőtt 8—12 óráig tart, azonban a szakirányú rajzoktatás céljára, a szükséghez képest, a hétköznapi nappali és kivételesen esti órái is igénybe vehetők.

Nehogy a tanonciskola az összes tanoncokat egy időben vonja el az iparosok mű-helyeiből, a tanítást (a rajzot kivéve) akként kell berendezni, hogy ne tartassék a tanonc-iskola minden osztályában ugyanazon napokon, hanem az egyes osztályokban a hét különböző napjaira essék. A szombati napon azonban tanítás sehol sem tartható.

A tanítási napokat és órákat az egyes tanítótestületek és ipartestületek javaslatára, mely a kerületek helyi viszonyai és az iparcsoportok érdekei szerint változhatnak, az ipar-oktatásügyi bizottmány meghallgatásával, a székesfővárosi tanács állapítja meg olykép azonban, hogy a tanítás télen-nyáron esti hét órán túl ne terjedjen, a tanács határozata ellen beadott fellebbezések a kereskedelemügyi miniszterhez terjesztetnek fel, aki ily ügyekben a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértőleg határoz.

8. §. Amennyiben a hitfelekezetek a tanoncok vallástanításáról gondoskodnak, vasárnaponként, de mindenkor csak október hava 1-étől március hava végéig terjedő időben, a fentebbi órákon felül, a délutáni időben, de legfeljebb délután 3 óráig egy-egy óra a vallástanításra fordítható, vagy pedig délutánonként, de ugyancsak legfeljebb 3 óráig a templomokban, saját hitfelekezeteik lelkészeitől valláserkölcsei tanításban részesíthetők.

9. §. Az iparostanonciskolák tannyelve magyar.

10. §. A kéthavi szünet a nyári hónapokban (július és augusztusban) tartatik.

III. Az iskolábajrás kötelezettsége, felvétel, felmentés.

12. §. Mihelyt valamely növendékifjú iparostanonccá lesz, mestere köteles őt azonnal a szakirányú iparostanonciskolába, ilyennek hiányában, vagy ha abba felvehető nem volna, az általános iparostanonciskolába felvétetni.

Az iparostanoncok lehetőleg a lakásukhoz közel eső iparostanonciskolákba osztandók be.

13. §. Azon iparostanoncok, akik 12 éves korukat még be nem töltötték, kötelesek eme koruk betöltéséig a mindennapi elemi iskolába járni.

14. §. A tanonc mindaddig, míg tanítási ideje a mesternél tart, köteles a megfelelő iparostanonciskolába járni.

Ez a kötelezettség a kikötött próbaidőre is szól.

15. §. Oly iparostanoncok, kik az iparostanonciskola szakirányú tanfolyamának III. osztályát jó sikerrel végezték, ha különben tanulási idejük még le nem járt, a rajzon kívül a többi tanulni valók alól felmenthetők.

16. §. Azon tanoncok, kik valamely felsőbb ipariskolába vagy rajztanfolyamba iratkoztak be, az iparostanonciskolai rajztanítás alól szintén felmentendők.

17. §. A kültelkeken lakó iparostanoncok a téli hónapok szigorúbb idejében az elméleti tárgyak tanulása alól ideiglenesen felmenthetők; a vasárnapi rajzelőadásokra azonban továbbra is kötelesek rendszeresen eljárni.

18. §. Az iparostanoncok iskoláztatását az e célra felállított iroda ellenőrzi, melynek vezetésével a székesfőváros tanácsa valamely iparostanonciskola igazgatóját bízza meg. E nyilvántartási iroda közvetlen érintkezésben áll a székesfőváros területén tanonclajstromok vezetésével megbízott hatóságokkal és testületekkel, melyek külön felhívás nélkül tartoznak a tanonclajstrom összes változásait (mint felvétel, felszabadulás, mesterségváltogatás, ipar abbahagyása, megszökés, elhalálozás stb.) az irodának azonnal és esetről-esetre bejelenteni. Ugyanilyen bejelentés teendő az iparostanonciskolák igazgatói részéről is.

A nyilvántartási iroda ez adatok alapján felkutatott esetekben az illetékes kerületi előjáróságnak, mint elsőfokú iparhatóságnak feljelentést tesz azon mesterek ellen, kik tanoncaikat iskolába küldeni elmulasztották. Az iroda bejelentései alapján a székesfőváros tanácsa tartozik a tanonciskolákra vonatkozó összes statisztikai adatokat a kir. tanfelügyelőnek kellő időben megküldeni.

19. §. Az iparostanonciskolába tanév közben felvett tanoncok, ha a tanév végéig a felvételüket megelőző időben tanított tananyagot pótlólag elsajátították, a következő tanévben a felsőbb osztályba léphetnek.

20. §. Olyan iparostanoncok, kik a fölvétel alkalmával bemutatott iskolai bizonyítvány alapján vétettek fel a tanfolyamok valamelyikébe, de későbbben gyöngéknek mutatkoznak ez osztály tananyagainak elsajátításában: a tantestület határozata alapján alsóbb osztályba utasíthatók.

21. §. A tantervben kiszabott tantárgyakat rendszerint minden tanonc köteles tanulni.

Felmentésnek a következő esetekben van helye :

a) A rajztanulás alól felmenthetők azok az iparostanoncok, kiknek az általuk tanult iparágban a rajzolásra nincsen feltétlen szükségük. Ilyenek például a mészáros-, hentes-, szappanos-, borbély-, bélfejtő-, tímár-, szalámikészítő-, kéményseprő-, molnár-, halász-, sütő- (pék), kötélverő-, ruhatisztító-, kávé-, kocsmáros- és betűöntőtanoncok.

b) Polgári vagy középiskolai négy osztályt és a felső népiskola harmadik osztályát végzett iparostanoncok, tekintettel előképzettségükre, az iparostanonciskolában tanított ama tantárgyak tanulása alól, amelyek csak általános ismereteket ölelnek fel, felmentendők és csakis a rajz és szaktantárgyak tanulására kötelezendők.

c) A polgári vagy középiskola III. osztályát sikerrel végzett iparostanoncok az iparostanonciskola harmadik osztályába veendőek fel.

22. §. A különböző címeken eszközendő felmentéseket a tanítótestület jelentése alapján a fővárosi kir. tanfelügyelő adja meg.

23. §. Az iparostanoncok az iskolába való felvételük alkalmával felvételi jegyet kapnak, melynek túldalán »tudnivalók« címe alatt az iskolai szabályzatnak a mestereket és tanoncokat érdeklő része kivonatban közöltetik. Ez értesítést a mester láttamozni tartozik.

24. §. Ha az iparostanonc lakásváltoztatás, avagy iparágának változtatása miatt kénytelen más iskolába beiratkozni, köteles iskolai igazgatójától elbocsátó bizonyítványt kérni, mely nélkül más iskolába fel nem vehető.

25. §. A tanonc iskolai bizonyítványát akkor kapja meg, ha a mesterével kötött szerződése szerint tanviszonyát befejezte.

Olyan iparostanoncoknál, kik a szerződésben megjelölt idő előtt szabadulnak fel, mestereik kötelesek e körülményt az ipartestületeknél, ilyenek nem létében a kerületi előljáróságoknál előzetesen bejelenteni. Az illető testületek, illetőleg kerületi előljáróságok a bejelentést a tanoncszerződésre hivatalosan reávezetik, melynek eszközése nélkül iskolai bizonyítvány ki nem adható.

26. §. A tanonciskolába a rendelkezésre álló helyhez képest felvehetőek, illetve megtarthatók oly iparostanoncok is, akik évközben fölszabadultak s különösen rajzbeli ügyességüket tovább művelni kívánják. Ezek bár segédek, de azért rendtartás és fegyelem tekintetében ugyanazon szabályoknak vannak alávetve, mint a tanoncok.

27. §. A tanonciskolák egy-egy osztályában rendszerint 50 s évközben jelentkező tanulókkal együtt legfeljebb 60 tanonc lehet ; a rajzosztályok mindenikébe 40 tanulónál több nem vehető fel.

28. §. Ha valamely osztály tanulóinak száma a hatvanat, illetőleg a rajzosztályoké a negyvenet meghaladná, párhuzamos osztályt kell felállítani.

IV. A tanulókra vonatkozó rendtartási szabályok.

29. §. A tanuló a tanulási órákra köteles pontosan és tisztán megjelenni, tan-, író- és rajzolószereit rendes állapotban magával hozni.

30. §. A tanuló megjelenése egy arra rendelt ellenőrzőkönyvecskével ellenőriztetik, melyet a tanuló minden megjelenése alkalmával a tanítónak (osztályfőnöknek) lebélyegzés végett bemutatni köteles, a végett, hogy a tanításon megjelenését gazdája előtt igazolhassa ; aki viszont a maga részéről köteles az ellenőrzőkönyvecskét hetenkint egyszer láttamozni.

Az ellenőrzőkönyvecskének elvesztése esetében a tanonc 20 fillér megtérítése mellett azonnal újat tartozik beszerezni ; az e címen befolyó összeg szegénysorsú tanoncok részére tankönyvekre és rajzszerekre fordítandó, mely tárgyakat a tantestületek javaslatára az igazgató szerzi be.

Az ellenőrzőkönyvecskében további rovatok is vannak, melyekben a tanonc előmeneteléről és magaviseletéről évharmadonkint kimutatás közöltetik ; végül bennfoglaltatnak a jelen szervezet ama pontjai, melyeket a mester és a tanonc ismerni tartoznak.

V. *Fegyelmi szabályok.*

V. alatt a 45. §. a)–g) szakaszaiban állapítja meg a fegyelmi szabályokat.

VI. *Tanhelyiségek és taneszközök.*

VI. alatt a 47., 48., 49., 50., 51. §-ok a tanhelyiségekről és taneszközökről rendelkeznek.

VII. *Tanerők alkalmaztatásának módja, kötelességeik.*

52. §. Az iparostanonciskolákban tanítókul elsősorban olyan egyéneket kell alkalmazni, akiket egy, a vallás- és közoktatásügyi miniszter által erre a célra kinevezett bizottság műszaki, iparművészeti, avagy kereskedelmi képzettségük alapján iparostanonciskolákban való tanításra képesítettnek nyilvánított, vagy akik e bizottság előtt vizsgálatot tettek.

Tekintve azonban, hogy az oktatás érdekei organikus testületi működést kívánnak, aminek a tanerők évenkénti változása hátrányára válik: az igazgatók és tanítók alkalmazása állandó jellegű, azonban alapos okokból a kir. tanfelügyelő és az iparoktatásügyi bizottmány előterjesztései alapján a tanács által időközben is felmenthetők megbízatásuktól.

53. §. A székesfőváros iparostanonciskoláiban működő tanítók és tanárok megjelenési kötelezettséggel, alkalmas időben módszeres értekezletekre összehívhatnak. Ez értekezleteken arra hivatott műszaki és rajztanárok az iparostanonciskolákban feldolgozandó tananyagot iparoktatási szempontból módszeres megbeszélés tárgyává teszik, mely megbeszélés eredményének gyakorlati alkalmazását az iskolákban ellenőrzik. E tanárok szakfelügyelők gyanánt alkalmaztatnak, mely teendők ellátásáért tiszteletdíjban részesülnek.

A módszeres értekezletek ügymenetét, valamint a szakfelügyelők hatáskörét szabályozó utasítást az illető tanárok javaslatára az iparoktatásügyi bizottmány állapítja meg és a székesfőváros tanácsa hagyja jóvá.

54. §. Az iparostanonciskoláknál alkalmazott tanerők fegyelmi ügyeiben a tanács intézkedik, melyre nézve az eljárási módozat külön rendelet által fog szabályoztatni.

55. §. Az iparostanonciskola igazgatóját és tanerőit elsősorban a székesfővárosi községi iskoláiban működő tanerők sorából az iparoktatásügyi bizottmány ajánlatára a székesfőváros tanácsa alkalmazza.

Az alkalmazásra kijelölt tanerők névsora, azok képesítésének fölemlítésével a kir. tanfelügyelővel mindenkor közlendő. A jelenleg alkalmazásban levő és az 52. §-ban megállapított képesítéssel nem bíró azon tanítók, kikre nézve ezt a tanács a kir. tanfelügyelővel egyetértőleg szükségesnek tartja, kötelesek a tanács által megállapítandó három év leforgása alatt a vallás- és közoktatásügyi miniszter által meghatározandó tanterv alapján az általa kirendelt képesítő vizgálóbizottság előtt a jelen szervezet 52. §-ában előírt képesítést megszerezni.

56. §. A tanító kötelességei:

a) A reábízott tantárgyat az iparostanonciskola különleges szükségleteinek figyelembevételével, behatóan tanulmányozza, a tanítási órákra gondosan elkészül, a rendelkezésre álló szűk időt mentől sikeresebben és mentől gyakorlatiasabban igyekszik értékesíteni.

Kívánatos, hogy e végből tantárgyával összefüggő ipari szakmunkákat tanulmányozzon, ipari műhelyeket, gyárat látogasson, iparosokkal érintkezésbe lépve, tájékozást szerezzen az iparoktatás gyakorlati szükségletei felől.

b) A tanulók szellemi és erkölcsi vezetésére az intézet körében, sőt lehetőleg azon kívül is felügyel.

c) Tanítási óráit pontosan (a más iskolában szokásos óraközöket — a vasárnap kivételével, amikor a tanítás tíz órakor 15 percnyi szünet által megszakítható — mellőzve) megtartja; ha a tanításra valamely elháríthatatlan oknál fogva meg nem jelenhetnék, azt az igazgatónál idejekorán bejelenti.

d) A tanítási órán szigorú rendet tart, a tanítást zavaró tanulót rendetlenkedése foka szerint megint vagy megdorgálja; az engedetlen az osztályfőnöknél vagy az igazgatónál bejelenti.

e) A tanulók ellenőrzőkönyvecskéit minden alkalommal lebélyegzi; az osztály- és mulasztási naplót vezeti és abba a feltűnőbb fenyítéseket följegyzi.

f) A tanító a tanácskozmányokon mindenkor megjelenik s ott az intézet ügyeinek elintézésében tevékeny részt vesz.

g) A felügyeletére bízott taneszközöknek gondját viseli.

57. §. Az igazgató a tanítók közül az osztályok számára osztályfőnököt jelöl ki, aki az osztály ügyeit elintézi. Osztályfőnök csak elméleti tárgyak tanítója lehet. Úgy az osztályfőnökök, valamint az osztálytanítók teendői még:

a) A növendékek gazdáit a megtörtént mulasztásokról, megrovásokról stb. az igazgató ellenjegyzése mellett értesíti.

b) Az időszaki előmenetelről szóló értesítőket kiállítja.

c) A bizonyítványokat és anyakönyveket elkészíti.

58. §. Minden iparostanonciskola élén egy igazgató áll, aki az intézet szellemi és erkölcsi ügyeinek irányzója, vezetője és öre és mindenre nézve felelős.

59. §. Az igazgató főbb teendői:

a) A tanulók fölvetelét a szükséghez képest a tantestület tagjainak igénybevételével teljesíti.

b) Figyelemmel kíséri a tanulók magaviseletét, szorgalmát és előmenetelét; fegyelmi esetekben intézkedik; az előforduló ügyeket vagy maga intézi el vagy a szükséghez képest a tanítói testület vagy a központi bizottság elé terjeszti.

c) A rendtartási és fegyelmi szabályokat a tanulók előtt a tanév elején és közepén, szükség esetén még más időben is fölolvassa és megmagyarázza.

d) Időszakonként (karácsony, húsvét és év végén) jelentést tesz az iparoktatásügyi bizottmánynak arról, hogy a tanoncok mily módon és mily előmenetellel látogatják az iskolát; értesíti továbbá a tanoncok igazolatlan mulasztásairól, valamint a mesterek ellen tett feljelentésekről és az I. fokú iparhatóságnak erre vonatkozó intézkedéseiről is. A jelentések egyöntetű kezelése céljából külön rovatos nyomtatványok állanak az igazgató rendelkezésére.

e) Hogyha azt tapasztalná, hogy az I. fokú iparhatóság az igazolatlan mulasztások tekintetében hanyagul vagy törvénytellenesen jár el, akkor a másodfokú iparhatóságnál (a székesfőváros tanácsánál) keres orvoslást.

Ha az elsőfokú iparhatóság késedelmesen jár el vagy épen nem intézkedik, úgy-hogy határozata ellen fellebbezni sem lehet, akkor az igazgató a másodfokú iparhatósághoz fordul és erről a tanonciskolák felügyelőjét is értesíti.

f) Az igazgató felügyel a tanítók működésére, azoknak tanítását évenként többször meghallgatja és a hatáskörükhöz tartozó rendtartás és fegyelem gyakorlását figyelemmel kíséri. Ha figyelmeztetései mellőztetnek, az ügy természetéhez képest jelentést tesz a tanácsnak.

g) Havonként egyszer vagy a szükséghez képest többször is tanítói értekezletet tart és ott elnököl.

h) A tanítók meghallgatásával és a szükséghez képest kijelöli az osztályfőnököket, elkészíti az órarendet és a kir. tanfelügyelőnek jóváhagyás végett bemutatja.

i) A tanításban akadályozott tanító helyettesítéséről gondoskodik s erről a tanácsnak azonnal jelentést tesz.

k) Az anyakönyveket és az iskola mindennemű gazdasági ügyeit vezeti, a gyűjteményekre felügyel; a kezéhez utalványozott előlegekről rendes időben elszámol.

l) Az intézetből más hasonló iskolába átlépőnek a tudósítást kiadja, a kilépőnek bizonyítványait aláírja.

m) A tanítói testület, a központi bizottság és hatóságok végzéseit végrehajtja.

n) A magánvizsgálatra jelentkezőket az illető osztály tanítóinak segédkezése mellett megvizsgálja s részükre a bizonyítványt kiszolgáltatja.

o) A taneszközöket a tanítói testület meghallgatásával beszerzi.

p) A tanév végén az iskola állapotáról összefoglaló jelentést szerkeszt.

60. §. Az intézet tanítói együtt tanítói testületet alkotnak.

61. §. A tanítói testület az igazgató elnöklése mellett havonként egyszer vagy a szükséghez képest többször is értekezletet tart, melyben minden tagnak szavazata van. A jegyzői tisztelet a testület tagjai évenként felváltva teljesítik.

62. §. A tanítói testület teendői:

a) A tanulók összhangzatos nevelését és tanítási módját megállapítja.

b) Az évi tananyagot részletesen és osztályok szerint egybeállítja, havi időközökre felosztja és annak végrehajtását ellenőrzi.

c) A tanulók fegyelmi ügyeiben bíraskodik, súlyosabb fegyelmi esetekben ítéletét az iparoktatásügyi bizottmány elé viszi.

d) Kétes esetekben a tanulók fölvétele és a tanfolyamokba való beosztásuk ügyeiben határoz. Hasonlóképen határoz oly esetekben is, midőn egyes tanulókat szellemi éretlenségük folytán valamely alsóbb osztályba kell utasítani.

e) A tanulók erkölcsi viseletét megbírálja, az időszakai előmenetelt és a tanév végén az anyakönyvbe bevezetendő osztályzatot megállapítja; a tanulók magasabb osztályba lépése, javítóvizsgálatra való bocsátása vagy az osztály ismétlése felől ítélt.

f) A tanítók oly ügyében, melyek egyesek személyét illetik, mint békebíró működik.

63. §. A székesfőváros területén fennálló összes iparostanonciskolák igazgatói időszakonként egyszer, a szükséghez képest azonban többször is értekezletet tartanak, melyben az iparostanonciskola beléletét érintő ügyekben tanácskoznak. E tanácskozások eredményét javaslat alakjában az illetékes hatóságnak beterjesztik s ezáltal is előmozdítják ezen iskolák fejlesztését.

Az igazgatók maguk kebeléből három évre választanak elnököt és jegyzőt, valamint három tagot az iparoktatásügyi bizottmányba.

VIII. Felügyelet.

A) Iparoktatásügyi bizottmány.

64. §. Az iparoktatásügyi bizottmány felügyelete alá a székesfőváros összes községi iparostanonciskolái tartoznak.

65. §. E bizottmány tagjai a következő §-ban közölt módozatok mellett három évi időtartamra választatnak, mégpedig tanítással foglalkozó vagy a tanítás ügyéhez értő s az iránt buzgolkodó egyének, valamint művelt és értelmes iparosok közül.

66. §. Ezen bizottmány elnöke a székesfővárosi tanács közoktatásügyi osztályát vezető tanácsnok, esetleg ennek a tanács által kinevezendő helyettese. A bizottmány jegyzője a székesfővárosi tanács közoktatásügyi osztályának jegyzője.

T a g j a i :

a) A székesfővárosi közoktatásügyi bizottmány által saját kebeléből választandó	10 tag
b) A székesfővárosi tanács által az iparosok közül — tekintettel a különböző iparágakra — választandó	10 «
c) Az országos iparegyesület által választandó	5 «
d) A budapesti keresk. és iparkamara által választandó	2 «
e) Az iparművészeti iskola igazgatója	1 «
f) Az állami ipariskola igazgatója	1 «
g) A fővárosi községi iparrajziskola igazgatója	1 «
h) Az iparostanonciskolai igazgatók és tanítók képviselőitében azok által külön-külön választott 3—3 igazgató és tanító	6 «
i) Az összes kerületi előljárók	10 «
Összesen	46 tag.

76. §. Az iparoktatásügyi bizottmány teendői :

- a) A tanács által ideutalt iparostanonciskolai ügyekben javaslatot tesz.
- b) Az iparostanonciskolai igazgatók és szakfelügyelők által időszakonként ide terjesztett jelentések és előterjesztések alapján a szükséges intézkedések iránt javaslatot tesz a tanácsnak.
- c) Felügyeletet gyakorol a tanulók magaviseletére nézve és a tanítók működése fölött. E végből minden tanonciskolához állandóan kiküld egy-egy tagot, aki lehetőleg havonként egyszer az osztályokat meglátogatja, a tanítás menetét figyelémmel kíséri s a növendékek erkölcsi állapotáról és előmeneteléről biztos tudomást szerez. Jelenlétét úgy az igazgatósági irodában levő, valamint az osztálykönyv látogatási naplójában bejegyzi s ha észrevételei volnának, azokat szóval vagy fontosabb esetekben írásban közli az igazgatóval. E tagok az iparoktatásügyi bizottmányban elsősorban azon iskolának érdekeit képviselik, melynek felügyelésére kiküldettek.
- d) Az iparoktatásügyi bizottmány kéthavonként egyszer, a szükséghez képest azonban többször is ülést tart.
- e) A tanítótestülettől elébe terjesztett, a tanulókat illető fegyelmi ügyekben bíraskodik.
- f) Igazgatót és tanítókat ajánl a székesfővárosi tanácsnak alkalmazás végett.
- g) Az igazgató és tanítók, valamint a szakfelügyelők tiszteletdíjai megállapítására nézve a székesfőváros tanácsa elé javaslatot terjeszt.
- h) A tanév végén tartott nyilvános vizsgálatokon a bizottmány kiküldöttje részt vesz. A nyilvános vizsgálatokon azonkívül az ipartestületek a nyilvántartási iroda által meghívandók.
- i) Javaslatot tesz a tanítás idejének megállapítása iránt, melyre vonatkozólag a jelen szervezet 8. §-ában foglalt meghatározások veendőik figyelembe.
- j) Az igazgatók évi jelentései alapján a bizottmány évenként kimutatást közöl az iparostanonciskolák állapotáról.
- A gyűlésekre a kir. tanfelügyelő vagy helyettese mindenkor meghívandó.

B) Az elsőfokú iparhatóság.

68. §. Az elsőfokú iparhatóság (a kerületi előljáróságok) köteles az iparostanonciskola működését figyelemmel kísérni és annak rendes látogatását biztosítani. E végből joga van személyesen vagy saját kiküldöttje által meggyőződést szerezni az iskola beléletéről, a tanoncok iskolalátogatásáról. Ha a látogatónak észrevételei volnának, azokat az igazgatóval közli, fontosabb esetekben pedig az iparoktatási bizottmányt írásban értesíti.

69. §. A tanonciskola igazgatójának jelentése alapján az iparhatóság köteles a hanyag mestereket a törvény megtartására utasítani, esetleg az ipartörvény 157. §. a) pontja értelmében való megbüntetésük iránt intézkedni, határozatáról pedig a jelentést tevő igazgatót a fellebbezési jog gyakorolhatása végett szabályszerűleg értesíteni.

70. §. Amennyiben az elsőfokú iparhatóság a büntető eljárás folyamán arról győződnék meg, hogy az iparost a tanonc mulasztásaiért — akár azért, mert a tanonc nem nála, hanem szüleinél, gyámjánál vagy gondviselőjénél lakik, akár pedig más okból — nem lehet felelősségre vonni, köteles az iskolát mulasztó tanonc szülője, gyámja vagy gondviselője ellen folytatólagos tárgyalást indítani.

71. §. Az iparhatóság köteles a tanulók fegyelmezése tekintetében az iskolák igazgatóit hathatósan támogatni.

C) A főfelügyelet gyakorlása.

72. §. Az iparostanonciskolák felett a közvetlen állami felügyeletet a kir. tanfelügyelő gyakorolja.

73. §. A kir. tanfelügyelő az iparostanonciskolákkal és azoknak hatóságaival szemben a kormány képviselője; annak rendeleteit az iskolákkal közli és pontos végrehajtásuk felett őrködik; az iskolára vonatkozó jelentéseket, amennyiben azokat saját hatáskörében el nem intézhetné, véleménye kíséretében felsőbb helyre fölterjeszti; a jelen szervezetben neki biztosított jogokat gyakorolja.

A székesfőváros községi tanonciskoláit évenként legalább egyszer meglátogatja; a tanítók, igazgatók, szakfelügyelők és a központi bizottság működését figyelemmel kíséri és ahol szükséges, azokat nagyobb tevékenységre serkenti.

74. §. Az állami felügyeletet a vallás és közoktatási kir. miniszter, valamint a kereskedelmi kir. miniszter egy-egy kir. főigazgató által gyakorolja.

75. §. Az iparostanulók számára szükséges tantervet a vallás- és közoktatásügyi miniszter a kereskedelmi miniszterrel egyetértve állapítja meg és adja ki.

Kelt Budapesten, a székesfőváros törvényhatósági bizottságának 1897. évi március hava 24-én tartott közgyűléséből.

Márkus József s. k.,
polgármester.

A miniszteri jóváhagyás egyúttal a következő utasításokat tartalmazta: a szervezet életbeléptetése után tanítókul csak olyan egyének alkalmaztassanak, akik a szervezet 52. §-ában foglalt képesítéssel bírnak;

gondoskodják a főváros megfelelő rajztermekről;

az egyes tanonciskolák lehetőleg iparcsoportok szerint szerveztessenek és helyeztessenek el;

a rajzoktatás óvassék meg a dilettántságtól, e végből készíttessen a főváros módszeres utasításokat, egyöntetű tanmeneteket;

az igazgatói állások mindenkor szakképzett egyénekkel töltendőek be, végül

a főváros a jóváhagyott szervezetből 30 példányt terjesszen fel a miniszterhez.

A tanács 35.327/1897—VII. sz. alatt tudomásul vette a miniszteri jóváhagyást, intézkedett az iparoktatásügyi bizottság megalakítása tárgyában és az 1897/98. tanévben életbeléptette az új szervezetet.

A tanítás idejét 5116/1897—VII. és 5786/1897—VII. tan. számú határozatokkal hétfőn, szerdán és pénteken 5—7 óráig, ugyanez év december 1-től, az Országos Iparegyesület kérelmére pedig 3—3 napon váltakozó csoportokban, úgymint hétfőn, szerdán, pénteken, illetve kedden, csütörtökön, szombaton 5—7 óráig állapítja meg a tanács.

Az igazgatók fizetését 300 forintról 500 forintra emeli a tanács, mely intézkedéshez a miniszter 75.786/1898. sz. határozatával hozzájárul.

A kereskedelemügyi miniszter 1898. évi 73.750. sz. leiratában jóváhagyta, hogy három napon 5—7 óráig tartassék a tanítás. Helyesli, hogy a tanítási időnek újból való megállapítása tárgyalás alá vétessék.

A kereskedelmi minisztérium 73.750/1898. sz. leiratában annak a nézetének ad kifejezést, hogy legjobbnak tartaná, *ha külön épületben, külön alkalmazott ipariskolai tanítók látnák el az iparostanonciskolai oktatást. Ez esetben egész napon át tarthatna a tanítás s azt átmenetileg télen reggel 7—9 óráig, nyáron 6—8 óráig terjedő időben lehetne tartani, vagyis épúgy, mint sok helyen a külföldön.*

A tanács az 1898/99. tanévre fenntartja az előző évi csoportosítást és ehhez képest a tanítás egyfelől hétfőn, szerdán, pénteken, másfelől kedden, csütörtökön, szombaton történik, de felhívja az iparoktatásügyi bizottságot, hogy a tanítási idő ügyét vegye újból tárgyalás alá, mert a szombati tanítás ellen aggályok, panaszok merültek fel. Erre nézve 18.620/98—VII. sz. alatt megkereste az Országos Iparegyesület elnökségét, hogy ez az ipar-testület óhaját hallgassa meg.

A tanács az Országos Iparegyesület, az iparhatósági megbízottak, a Budapesti kovács-, bognáripártársulat és a Magyar Tanítók Otthona előterjesztésére 9103/1899—VII. sz. alatt csütörtöki napra teszi a tanítás idejét, mégpedig az egyik csoportét $\frac{1}{2}$ 8-tól $\frac{1}{2}$ 12 óráig, a másik csoportét $\frac{1}{2}$ 2-től $\frac{1}{2}$ 6 óráig. Ezt a tanácsi javaslatot a közgyűlés elfogadja és 635/1899. sz. alatt felterjeszti a miniszterhez.

A miniszter 65.954/1899—IX. sz. alatt válaszol és hivatkozva az 1884: XVII. tc. 83. §-ára, amelyben foglaltak szerint a tanítás hetenkint 2 munkanapon legalább 4 órára és vasárnap legalább 3 rajzóra terjedjen; a közgyűlési határozatot nem hagyja jóvá. Egyúttal felhívja a miniszter a fővárost, hogy újbóli tárgyalás alapján keressen oly megoldást, amely a pedagógiai és ipari érdekelteket kielégíti és erről tegyen mielőbb jelentést.

c) A szakirányú oktatás előkészítése.

A székesfőváros tanácsa a fentebb ismertetett miniszteri leiratra elhatározza a fővárosi iparostanoncoknak iparágak szerint való csoportosítását, a szakirányú tanítási terveknek előkészítését, tehát az ipariskoláknak az 1884. évi ipartörvény rendelkezései szerinti szakirányosítását. E munkálatok előkészítésére, illetve elvégzésére az iparostanonciskolák egyik alkalmas tagját, Ágotai Béla igazgatót a közoktatási ügyosztályba szolgálattételre berendelte, ki más irányú pedagógiai megbízásai mellett az ügyosztályban az iparostanonciskolák elméleti oktatásának és a szervezeti ügyek előadója maradt az 1925. évben történt nyugalmabvonulásáig.

A berendeléssel megindult 1900-ban az iparostanonciskolai szakirányosítás nagyjelentőségű munkája.

Ágotai Béla mindenekelőtt még 1900-ban elkészíti az iparostanonc-
oktatás »*Ideális terv*«-ét és javaslatait e terv fokozatos végrehajtására nézve, melynek kivonatát a következőkben adjuk :

Az iparostanoncoktatás céljaira külön iskolák építendőek, külön a fiúk és külön a leányok részére. Az iskolákban gondoskodás történik az elméleti, a rajzosztályok, tanműhelyek, kísérleti laboratóriumok, iskolai könyvtárak, fizikai, vegytani és technológiai szertárak, gyűjtemények, olvasószobák, orvosi rendelők, tanoncotthon, iskolai fürdő, tornaterem, díszterem céljaira megfelelő helyiségekről és a mozgófényképes előadások részére alkalmas teremről is.

Az épület mellett kert, udvar biztosítása játékokra, szabadtéri tornára.

A leánytanonciskolai épületekben a gyakorlati főzés tanítására megfelelő konyháról kell gondoskodni.

Egy-egy iskolaépületben több szakirányú iskola helyezhető el és azokban a tanítás egész napon át tart.

Fokozatosan több ilyen iskolaépület emelendő és pedig olyan elhelyezéssel, hogy az épületek az illető iparágak tanulóinak számára lehetőleg központosan fekdjenek.

Gondoskodni kell az iparostanonciskolák szervezetének és tanítástervének *szakirányosításáról* és a megfelelő szakirányú, az illető iparágak technológiáját tárgyaló könyvek szerkesztéséről. Megszüntetendő, hogy az iparostanonciskolai testületek tagjai, tehát az igazgatók, tanárok, tanítók és szakoktatók a tanoncoktatást *mellékkeresetként* lássák el, hanem önálló, főfoglalkozású állásokat kell szervezni, hogy így az iparostanonciskolai testületek tagjainak a tanoncoktatás legyen *egyedüli hivatásuk, foglalkozásuk*.

Nemcsak a rajzot oktatók számára rendezendőek továbbképző tanfolyamok, hanem az elméleti tárgyakat oktatók részére is tartassanak közismereti, szaktárgyi és pedagógiai tanfolyamok, különösen az illető iparágak technológiájából, kalkulációjából, az ipari egészségtanból, az első segélynyújtásból, ipari könyvvitel és költségvetésből és mindazokból a tárgyakból, amelyek a tanárt, a tanítót képessé teszik, hogy az elméleti oktatást teljesen az illető iparágak sajátos ismereteinek szolgálatába állítsák.

A tanműhelyek vezetésére, az oktatás ellátására lehetőleg iparosmesterek és segédek alkalmazandók. Hogy azok ne csak iparágukban, szorosan vett szakmájukban legyenek teljesen jártas szakemberek, hanem az ismeretek közlését is megfelelő hozzáértéssel végzik, — részükre is rendezendőek pedagógiai tanfolyamok, amelyeken az ifjúság ipari szakoktatásához és a módszeres eljáráshoz a kellő kiképzést elnyerhessék.

Hogy az elméleti oktatást és az ifjúság nevelését végző pedagógusok, valamint tanműhelyekben működő ipari szakoktatók teljesen és egységes szellemben végezhesék felelősségteljes hivatásukat, az ifjúságot vezető összes oktatók havonta — a szakfelügyelők részvételével — módszeres értekezletet tartsanak, hogy ily módon a tanítás és nevelésnek minden egyes részletkérdése az iparosnemzedék jövő érdekeit szolgálja.

Ifjúsági egyesületek létesítendők.

Az ifjúsági egyesületek munkakörét, működését, szervezését alapszabályokban kell megállapítani.

Az ifjúsági egyesületekben a tanító- és tanártestületnek csak irányítás és ellenőrzés legyen a feladatuk; mindennemű szervezkedés, szereplés és cselekvés az ifjúságé legyen.

Az ifjúsági egyesület keretében tervszerűen rendeztessenek tanulmányi séták, kirándulások, utazások ipartelepek, múzeumok, kiállítások látogatására, rendeztessenek időnkint iskolai és műhelymunkakiállítások.

A szakirányú iskolák tanítási terve és a hozzávaló módszeres utasítások úgy dolgozandók fel és állapítandók meg, hogy az oktatás az általános ismereteken kívül az illető iparág és rokoniparágak szakismereteit is kimélyítse.

A tanítás oly útmutatásokkal szolgáljon, hogy a felszabadítandó tanonc később mint segéd és mester megtalálja a további önképzésnek útjait.

A filmnek, mint a leghatékonyabb szemléltető és oktató eszköznek nagy szerepet kell juttatni az ifjúság életében.

Ezen »ideális« tervezet egyik lényeges kívánsága, hogy a különféle iparágak vagy iparcsoportok tanoncai szakirányú iskoláinak elhelyezése céljából *külön szakirányú ipariskolai épületeket* emeljenek.

Minthogy ezen épületeknek emelése, berendezése és felszerelése óriási pénzáldozatokat kíván, *átmenetileg* a meglévő iskolaépületekből használtak fel néhányat a szakirányú iparostanonciskolák elhelyezésére.

Bár az összes javaslatok elkészültek a központi fekvésű VII., Nagydíófa-utcai polgári leányiskolának e célra való átalakítására és felszerelésére vonatkozólag, azonban sajnos, a főváros még ezen munkálatok felmerült költségeire sem talált megfelelő fedezetet. Az önálló iskolaépületek gondolatáról tehát egyelőre le kellett mondani.

Egyelőre az iparostanonciskolák szakirányosításának további kiépítésére kellett szorítkozni, mert bár a tanoncok csoportosítása már az 1902. évtől kezdve iparágak, ipari szakok szerint történt, azonban a szakirányú tanítás csakis a rajzi oktatásban valósult meg. Az érvényben lévő szervezeti szabályzat tanítási terve szerinti elméleti oktatás nagyjából csak az úgynevezett ismétlőoktatás jellegével bírt és az iparágak sajátos ismeretének tanítása érdekében nem történtek még kielégítő intézkedések. Tehát gondoskodni kellett a szakirányú tanítási terveknek és hozzávaló módszeres utasításoknak elkészítéséről.

Addig is a miniszter 65.954/1899—IX. számú leirata alapján Faller Ferenc tanácsnok előterjesztésére a tanács 1900-ban 7336/641—VII. sz. alatt az iparoktatási bizottsággal egyetemben azt javasolja a közgyűlésnek. Javasolja továbbá a tanács, hogy az általános irányú tanonciskolák szakirányúvá szerveztessenek át s a heti 6 elméleti órát négyben, a tanítási időt

két csoportban és pedig hétfő—szerda 5—7 óráig, kedd—péntek 5—7 óráig állapítsa meg a közgyűlés. Ezt a határozatot a közgyűlés 546/1900. sz. alatt jóváhagyás végett a miniszterhez felterjesztette.

A közgyűlés utasítására a közoktatási ügyosztály elkészíti az általános irányú iparostanonciskoláknak szakirányúvá leendő átszervezésének teljes tervezetét. (Lásd 1901. 26.151/3548—VII sz.) A tervezet megjelent a »Fővárosi Közlöny« 1901. évi 32. és 47. számában.

Ezt a tervezetet az iparoktatási bizottmány és a tanács újra tárgyalván, olyképen foglalt állást, hogy eltekinteni kíván a 546/1900. kgy. szám alatt hozott attól a határozattól, hogy a 6 elméleti óra 4-re szállíttassék le és javasolja a 6 elméleti óra fenntartását, és pedig hétfőn-szerdán és kedden-pénteken 3—3 órával 5—8-ig.

A szervezet a 66 iparághoz tartozó 9117 tanulót 19 iskolába, 7 általános és 19 szakcsoportba sorozza be, akik 197 osztályban nyertek volna oktatást.

Ezt a tervezetet a közgyűlés 713/1900. kgy. sz. alatt felterjesztette a miniszterhez.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter 25.278/1902. sz. alatti leiratában a kereskedelmi miniszterrel egyetértőleg elismerését nyilvánítja a szép és gondos munkáért és észrevételeit a következőkben teszi meg :

ha az összes iparostanonciskolák egyszerre szerveztetnek át szakirányúvá, ezáltal *veszélyeztetjük a célt*; ennél fogva csak fokozatos lehet az átmenet és csak akkor, ha a tanterv, tanmenet gondos előkészítés után megállapított ;

az 5—8 óráig, hetenkint kétszer való tanítást megengedi. Az oktatás céljaira a polgári iskolákat kell lehetőleg felhasználni, mert ott van rajzterem, rajzfelszerelés ;

dicsőreleg említi, hogy a létszám osztályonként 40—40-ben állapított meg ;

ajánlja, hogy a második félévben jelentkezők részére külön gyűjtőosztályok állíttassanak ;

a tanács figyelmébe ajánlja azt a körülményt, hogy egy-egy iskolában 8—10 osztálynál több ne legyen, továbbá hogy az igazgatók is taníthatnak-e?

végezetül hangsúlyozza, hogy a szakirány addig be nem vezethető, míg a szervezet kellőképen nem módosított.

A miniszternek az iparostanonciskolák szakirányúvá szervezése tárgyában intézett leiratára a tanács 114.400/1902—VII. szám alatt elhatározta, hogy a székesfővárosi községi iparostanonciskoláknak érvényben lévő szervezeti szabályzata alapján, továbbá a székesfőváros törvényhatósági bizottságának 1901. év június 12-én tartott közgyűlésében 713. sz. alatt hozott határozata és a vallás- és közoktatásügyi miniszternek e tárgyban 1902. évi 25.278. sz. alatt kelt leiratában tett észrevételek figyelembevételével az általános irányú iparostanonciskolák egy részét fokozatosan szakirányú iskolákká szervezi át.

Az elméleti oktatás idejét a tanács a hét 2—2 napján 3—3 órán át és pedig váltakozó csoportokban egyrészt hétfőn és szerdán, másrészt kedden és pénteken délután 5—8-ig terjedő időben állapítja meg.

Utasítja a tanács az iparostanonciskolák igazgatóit, hogy abban az esetben, ha az iparosok érdeke megköveteli és a körülmények megengedik, a tanítás a délutánok korábbi óráiban is megtartható, de erre nézve megfelelő javaslatot terjesszenek a tanács elé.

Az elméleti és a rajzosztályokban a tanoncok létszámát egységesen 40—40 főben állapítja meg.

Az iskolai év II. felében jelentkező tanoncok részére az általános irányú iskolákkal kapcsolatosan az igazgatók ily értelmű előterjesztésére gyűjtőosztályok állíttassanak fel.

Az igazgató köteles vagy egyik vagy másik elméleti tárgyat vagy rajzot tanítani.

A törvényhatósági bizottság közgyűlése az igazgatók köteles heti tanításóráinak számát azoknál az iskoláknál, ahol az osztályok száma 10-nél nem több, négyben, azoknál az iskoláknál pedig, hol az osztályok száma a 10-et meghaladja, kettőben állapította meg.

A tanterv alapján véve ideiglenesen az marad, amelyet a jelenlegi szervezeti szabályzat előír. Minden szakirányú iskola tanítótestülete a szervezeti szabályzat értelmében ideiglenesen kiegészíti a tantervet. Az ekkép kiegészített részletes tantervet, az illető iparág sajátos igényeit szem előtt tartva, a tanítótestületek kötelesek 1903. április hó 1-ig a tanácshoz betejeszteni a végből, hogy az jóváhagyás végett még kellő időben a közoktatásügyi miniszterhez felterjeszthető legyen.

A tanács utasítja a jelenlegi 26 iparostanonciskolai igazgatót, hogy a tanonciskolák szakkönyvtárát és tanszergyűjteményeit leltározzák és azokat leltár kíséretében legkésőbb október hó 10-ig küldjék be a székesfővárosi községi iparrajziskolába (IX., Oroszlán-utca 1. sz.), ahonnan azok rendezve az iskoláknak ismét szét fognak küldetni.

Felhívhatnak ehhez képest Ágotai Lajos igazgató vezetése alatt a rajzoktatási szakfelügyelők, hogy az iparrajziskolába beérkező könyv- és tanszergyűjteményeket szakszerűen rendezzék és azokat legkésőbb november hó 1-ig a megfelelő általános vagy szakirányú iskolákba szállíttassák el.

Olyan tantermeket, amelyekben leányosztályok nyernek elhelyezést, az iparostanonciskolai osztályok elhelyezésére lehetőleg ne használjanak fel.

Az általános és szakirányú iparostanonciskolák elhelyezésénél lehetőleg a polgári fiúiskolákat használták fel.

Budán, Kis-Szuglóban és Kőbányán azok a tanoncok, akiknek számára ott szakirányú iskola nincsen, az ott felállított általános irányú iskolába veendőek fel; e tanoncok a pesti IV—IX. kerületek valamely szakirányú iskolájába semmi esetre sem utasítandók.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter a kereskedelemügyi miniszterrel egybehangzóan elismeréssel nyilatkozott az újabb tervezetről és csakis, egyes, kisebb jelentőségű észrevételeket tett.

d) A szakirányú oktatás megszervezése.

A tanács a fentiek alapján 1902. évi október hó 1-től kezdődőleg az általános irányú iparostanonciskolák egy részét szakirányú iskolákká szervezte át és az átszervezést fokozatosan folytatta.

Míg az 1901/02. iskolai évben 26 iskolaépületben 26 általános irányú iskola 220 osztállyal állott fenn, addig az új rend életbeléptetésével az 1902/03. iskolaév elején 31 iskolaépületben felállított 13 általános 34 szakirányú iskola, 262 osztállyal.

Az egyes iparágakat szakirányonként, a következőképpen csoportosították:

I. Építőipar: kőműves, kőfaragó, cserepes, palafedő, kövező, mozaikmunkás, kályhás, ács, kéményseprő.

II. Lakatos: lakatos, épület- és műlakatos.

III. Bádogos: bádogos és rézműves.

IV. Faipar: 1. Asztalos és pedig épület-, bútor-, műasztalos, fadobozkészítő;

2. Vegyes faipar: bogárnár, kocsigyártó, kádár, zongora-, orgona- és fahangszerkészítő, faesztergályos, faszerszámkészítő.

V. Géplakatos: mintaasztalos, fémöntő, fémesztergályos, géplakatos, gépmesterinas, puskaműves, reszelővágó, szerszámlakatos (szerkovács), kovács, kazánkovács.

VI. Műszerész: orvosi műszerész, tudományos eszköz-, mérleg-, kerékpárkészítő, látszerész, órás, villanyszerelő, elektrotechnikus, kardműves és sarkantyús.

VII. Ékszerész: ötvös, arany-ezüstműves, ékszerész, óratokkészítő, arany- és ércverő, bronzműves, csillárkészítő, fémdíszműves, zománczó.

VIII. Diszítő: címfestő, fém- és kocsifényező, mázoló, szobafestő, üveg- és porcellánfestő, szobrász, fa- és kőszobrász, kárpitos, papírkárpitos, szemfedélkészítő, bőrdíszműves, bőrmetsző, könyvkötő, paplanos, paszományos, gombkötő.

IX. Sokszorosító: nyomdász, könyvnyomdász, tömöntő, betűszedő, betűöntő, fametsző, kőrajzoló, vésnök, réznyomó, térképrajzoló, horganyedző, vonalozó, hangjegymetsző, fényképész.

X. Szabó: szabó, szűcs, kalapos, kesztyűs.

XI. Cipész: cipész, csizmadia, cipőkellék-, papucs- és kaptafakészítő.

XII. Általános irányú: hentes, mészáros, szalámikészítő, sütő, borbély, fodrász, cukrász, mézeskalácsos, kosárfonó, fésűs, kefekötő, tokkészítő, üveges, köszörűs, műköszörűs, üvegköszörűs, aranyozó, léchúzó, lemezelő, műfog-

készítő, kötszerész, sérvkötő, kötélgyártó, szappanos, fémhangszerész, sodronyszövő, szítás, késes.

Az 1902/03. iskolai év kezdetével a tanács egyúttal intézkedik a siketnéma tanoncok oktatásáról is. Részükre 1902. év szeptember havában három helyen nyit iskolát, de már az 1904. évben célszerűségi okokból a három iskolát egy helyen, a VII., Nyár-utcai iskolában összpontosítja, majd áthelyezi a VII., Kazinczy-utcai iskolába, ahol mai napig fennáll.

A következő, 1903/04. iskolaévben már az alábbi 39 helyen működtek az általános és szakirányú tanonciskolák :

Az iskola helye	Az iskola iránya
1. I., Szarvas-tér	Általános
2. II., Medve-utca	Építőipar, bádogos, sokszorosító, cipész
3. II., Margit-körút	Lakatos, díszítő, általános
4. III., Ürömi-utca	Faipar
5. III., Timár-utca	Géplakatos
6. III., Kórház-utca	Általános
7. IV., Gróf Károlyi-utca	Sokszorosító, általános
8. V., Lipót-tér	Általános
9. V., Szemere-utca	Sokszorosító
10. VI., Váci-út	Géplakatos
11. VI., Erdőtelek	Lakatos, kőfaragó, általános
12. VI., Angyalföld	Géplakatos
13. VI., Szent László-út	Általános
14. VI., Érsek-utca	Diszítő, szabó
15. VI., Nagymező-utca	Bádogos, általános, siketnémák
16. VI., Lovag-utca	Sokszorosító
17. VI., Bajnok-utca	Lakatos, általános
18. VII., Kazinczy-utca	Szabó
19. VII., Nyár-utca	Ékszerész, ötvös
20. VII., Nagydiófa-utca	Műszerész
21. VII., Wesselényi-utca	Faipar
22. VII., Dohány-utca	Cipész
23. VII., Murányi-utca	Műszerész, általános, siketnémák
24. VII., Verseny-tér	Lakatos, géplakatos
25. VII., Kis Szugló	Géplakatos, általános
26. VIII., Szentkirályi-utca	Lakatos
27. VIII., Röck Szilárd-utca	Faipar
28. VIII., Baross-utca	Szabó
29. VIII., Német-utca	Építőipar, díszítő, siketnémák
30. VIII., Bezerédy-utca	Faipar
31. VIII., Madách-utca	Általános
32. IX., Lónyai-utca	Sokszorosító
33. IX., Bakáts-tér	Cipész
34. IX., Knézits-utca	Géplakatos
35. IX., Mester-utca	Lakatos
36. IX., Tűzoltó-utca	Általános
37. X., Szent László-tér	Lakatos, géplakatos, általános
38. X., Kada-utca	Géplakatos, általános
39. X., Rákos	Általános

A kimutatás szerint az 1903/04. iskolaévben a 39 tanonciskolában 274 elméleti osztályban és 289 rajzosztályban, az év elején 10.179, az év végén pedig 8419 tanonc nyert oktatást.

A 274 elméleti osztályból szakirányú volt 214, a 289 rajzosztályból pedig 257.

e) Az iparostanonciskolák története a szakosítást követő években.

A főváros 1886-ban 12 iskolát nyitott. E szám az 1902. évben már 26-ra emelkedett s azok valamennyije általános irányú volt.

A szakirányú iskolák megszervezését követő években az iskolák, osztályok, illetve a tanulók számának alakulását az alábbiakban szemléltetjük.

Iskolák	Iskolák száma
1902/03	34
1903/04	39
1904/05	39
1905/06	39
1906/07	42
1907/08	44
1908/09	47

Mint hogy egy épületben 2—3 szakirány is elhelyezést nyert, az iskolák ily megoszlását is bemutatjuk :

Az iskola szakiránya	1902/3.	1903/4.	1904/5.	1905/6.	1906/7.	1907/8.	1908/9.
	szakirányú iskolák száma						
Építőipari	2	2	2	2	2	3	4
Lakatos	7	8	8	7	7	7	7
Bádogos	2	2	2	2	2	3	3
Faipari	3	4	5	6	6	7	6
Géplakatos	4	9	9	9	10	9	11
Műszerész	2	2	2	3	3	4	4
Diszítők	3	3	3	3	3	3	3
Ékszerész, ötvös	2	1	1	1	1	1	1
Sokszorosító	3	5	5	5	5	5	5
Szabó	2	3	3	3	4	5	5
Cipész	2	3	3	4	4	4	4
Siketnémák	—	3	1	1	1	1	1
Általános	13	15	15	15	17	17	17
Bőröndös	—	—	—	—	—	1	1

A szóbanlévő iskolaévek végén az osztályok, illetve azok tanulóinak száma a következőképen alakult :

1901/02-ben	220	elmélet,	220	rajzosztály,	7.968	tanuló
1902/03-ban	262	«	247	«	7.871	«
1903/04-ben	274	«	289	«	8.419	«
1904/05-ben	294	«	274	«	8.996	«
1905/06-ban	302	«	286	«	9.361	«
1906/07-ben	330	«	318	«	9.854	«
1907/08-ban	362	«	352	«	10.727	«
1908/09-ben	404	«	383	«	11.320	«

A tanonciskolák történetének említésre méltó s a szóbanlévő időszakra vonatkozó eseményeit a következőkben foglaljuk össze.

Az iparostanonciskolák körzeteit a tanács 135.816/1903—VII. számú határozatával állapította meg.

A tanács 1903-ban 107.360/1903—VII. szám alatt elhatározza, hogy az iparostanoncok részére ifjúsági egyesületeket létesít. Az első ifjúsági egyesület 1903. február 1-én Ágotai Béla igazgató szervezése és vezetése alatt a VII., Német-utcai iparostanonciskolában nyílt meg. A tanács ezt az ifjúsági egyesületet utóbb Tanos Sándor vezetése alá, a VIII., Práter-utcai iskolába helyezte át és a közoktatási ügyosztályba szolgálattételre berendelt Ágotai Béla igazgatót pedig az egyesület vezetése alól — a túlhalmozott ügyosztályi munkájára tekintettel — felmentette.

Ifjúsági egyesület később több iparostanonciskolában is létesült.

A tanács 1904-ben 49.455/1904—VII. szám alatt megállapítja az ifjúsági egyesület alapszabályait s jóváhagyás végett azokat felterjeszti a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez.

A részleges átszervezésnek megfelelően a tanács 146.006/1903—VII. szám alatt az iskolai nyomtatványokat revideálta és 1903. év szeptember 1-én ezeket életbe is lépteti.

A tanítótestületektől beérkezett jelentések alapján, a közoktatási ügyosztály és az iparoktatási bizottság előterjesztésére a tanács 205.364. 1903—VII. szám alatt kimondja, hogy :

1. a tanítási anyag újból való megállapítása szükséges ;
2. új olvasókönyvekről kell gondoskodni ;
3. a tantervi munkákra a tanítótestület tagjait kell megnyerni és egyik tagját az előadói teendőkkkel kell megbízni.

Egyalkalommal a tanács javaslatlattételre hívta fel az ügyosztályt.

A közoktatási ügyosztály javaslatára a tanács 169.935/1904—VII. szám alatt július 14-én megbízza Ágotai Béla igazgató-tanítót, hogy az iparostanonciskolák tanítótestületeivel és az illetékes ipartestületekkel lépjen közvetlen összeköttetésbe, figyelje meg a tanítás menetét és az arra hivatottak meghallgatása után az iparostanonciskolai tantervi munkálatok előkészítését sürgősen kezdje meg.

Ugyanezzel a határozattal a tanács az eddigi 80 korona óradíj helyett azoknak a rajzoktatóknak óradíját, akiknek általános képesítésük van, 100 koronában, akiknek szakképesítésük van, 120 koronában állapítja meg.

A tanács 1905-ben 11.042/1905—VII. szám alatt az iparostanonciskolákhoz vizsgai elnököket küld ki és felkéri őket, hogy tapasztalataikról tegyenek jelentést ; azóta a tanács minden évben küld ki elnököket az iparostanonciskolai vizsgákra.

A biboros hercegprimás 1905. év május 9-én átiratban fordul a főváros tanácsához az iparostanoncok hitoktatása tárgyában.

Erre az átiratra a tanács 102.198/1905—VII. szám alatt oly értelemben válaszol, hogy a folyó évben már lehetetlen a hitoktatást elrendelni, de a tantervrevízió alkalmával e kérdéssel foglalkozni fog.

A tanács az elméleti oktatás szakszerű felügyeletéről is gondoskodni kívánt. Erre vonatkozó javaslatát a törvényhatósági bizottság közgyűlése 1904. évben 19. szám alatt hozott határozatával elfogadja és jóváhagyás végett a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez felterjeszti. Ez a határozat 1905-ben 90.964/1905—II. 6. szám alatt jóváhagyást nyert s a tanács 181.979/1905—VII. szám alatt közölte a belügyminiszteri leiratot és a felügyeletet 1905. év október hó 15-én életbe is léptette.

A szakfelügyelet három évre nyert jóváhagyást, melynek elmúltával tanácsnak a végleges szervezésre kell javaslatot tenni.

A szakfelügyelők teendőit a tanács 1905. évi október hó 10-én külön körrendeletben állapítja meg. E szerint az iparostanonciskolákat Ágotai Béla, Gyulányi Adolf, Hajnal Adolf, Sántha Lajos, Sretvizer Lajos és Trájtler Károly látogatják. A tanács a szakfelügyeletet kiterjesztette a leánytanonciskolákra is.

Minthogy 1905-ben a használatban volt Novák Sándor és társai-féle olvasókönyv II. kötete végkép elfogyott, a tanács 144.156/1905—VII. szám alatt akként intézkedik, hogy az I. és III. osztályokban továbbra is megmarad a Novák és Társai féle olvasókönyv, de a II. osztályban a Mártonffy—Trájtler-féle olvasókönyv használatát tette kötelezővé.

A tanács nagy súlyt helyez arra, hogy a tanítás minél gyakorlatibb legyen, azért minden alkalommal készségesen támogatja az egyes tanítótestületeknek tanulmányi kirándulások tárgyában tett előterjesztéseit. A tanács tanulmányút költségeire több iparostanonciskolának szavazott meg kisebb-nagyobb összeget. Így lehetővé tette, hogy például az ötvöscsoport Nagybánya—Fermeszely útiránnyal az aranybányákat, kohászatot, a cipészcsoport Temesvároton a Turul-cipőgyárat, a géplakatosok pedig Salgótarján és Ózd szén- és bányaműveit tanulmányozhassák.

Úgy az iparosok, mint pedig az ipartestületek pénzjutalmakat és jutalomkönyveket (131.169/1905—VII. t. sz.) adományoznak, amelyek a tanács útján az évről-évre vizsgálatok alkalmával adatnak ki a tanulóknak.

Mivel a kormányhatóság az ipartörvény revízióját tervbe vette, erre vonatkozó tervezetét 1904-ben megküldi az összes érdekelt hatóságoknak, testületeknek. Így a Budapesti Tanítótestületi Iparostanonciskolai Köre Ágotai Béla elnökletével 1905. április 5-én foglalkozik a törvénytervezetnek az iparostanoncoknak oktatására vonatkozó fejezeteivel. A tanács az iparostanonciskolai kör és kerületi elöljáróságok meghallgatása után teszi meg előterjesztését e tárgyban.

Az iskolai körnek a fővárosi tanoncoktatás érdekében tett javaslatát főbb pontjaiban a következőkben ismertethetjük:

Az »iparostanonc« szó helyett mindenütt a magyarosabb : »iparostanuló« szó használandó.

A szakirányú iskolákkal kapcsolatosan továbbképző tanfolyamok állítandók fel azok számára, akik iparosiskolai kötelezettségüknek eleget tettek és magukat továbbképezni óhajtják, abban az esetben, ha a jelentkezők száma legalább 25.

Ha a tanuló hatóságilag igazolja, hogy sem ő, sem mestere nem képes az iskolai szereket beszerezni, az iskola látja el őt tanszerekkel.

A tanítás reggel 7 óra előtt nem kezdődhetik és esti 6 órán túl nem terjedhet; vasárnap csak vallásoktatás tartható.

Az iparostanonciskolában alkalmazott tanítók három évi sikeres működés után véglegesítendőek.

Iparostanoncnak csak olyan egyén alkalmazható, aki 12. életévét betöltötte és legalább 6 elemi vagy ennek megfelelőleg 2 polgári vagy középiskolai osztályt sikerrel végzett.

Ha a tanuló iskolai végzettségét iskolai bizonyítvánnyal igazolni nem tudja, tartozik az iparhatóság a tanuló képzettségét igazoló bizonyítványt beszerezni, esetleg őt vizsgálati utasítani.

A tanulóviszonynak szerződészerű befejezését csak a tanuló iskolai utolsó évfolyamának elvégzése után való időre lehet megállapítani.

A munkaadó köteles az iparostanoncot mindaddig, míg tanítási ideje tart, a megfelelő iparostanonciskola pontos látogatására szorítani. Ez a kötelezettség a próbaidőre is szól. A tanuló pontos látogatásáért a munkaadó minden esetben felelős.

Az oktatás kötelezettsége alól az iparostanonciskola tanítótestülete hatósági orvosi bizonyítvány alapján mentesítheti azt a tanulót, aki olyan természetű testifogyatkozásban szenved, amely számára az iskola látogatását lehetetlenné teszi.

Azt a tanulót, aki az iparostanonciskola III. osztályát legalább jó eredménnyel végezte, a tanítótestület a szaktargyak hallgatásán kívül az iskola látogatásának kötelezettsége alól felmentheti.

Csak az a tanonc szabadítható fel, aki az iparostanonciskola III. osztályát legalább elégséges eredménnyel elvégezte.

Az iparostanonc a szakszervezeti életben semmi néven nevezendő címen és módon részt nem vehet.

A tanulóviszony megszűnik :

ha a tanulót büntettért, nyereségvágyból vagy szemérem ellen elkövetett vétségért jogerősen elítélik vagy javítóintézetben helyezik el ;

ha a tanonc ismételt megintés dacára az iskolát hanyagul látogatja vagy súlyos iskolai fegyelmi vétséget követ el ;

ha a tanuló erkölcsi magaviselete akár az iskolában, akár a műhelyben alapos kifogás alá esik.

f) Az új tanításterv munkálatainak előkészítése.

Az iparostanonciskoláknak eddig ismertetett története szerint előbb az Országos Iparegyesület, 1886. év óta pedig a székesfőváros sokat tett és áldozott a tanoncoktatás fejlesztésének érdekében. Különösen az iskoláknak szakirányosítása, a szakfelügyelet létesítése, a rajztanítók képzése, a szakrajztanmenetek elkészítése képezte az említett iskolafenntartók feladatát. Meg kell azonban még emlékeznünk arról a tevékenységről is, amelyet a főváros egyrészt az elméleti szakirányú tanterveknek a megállapítása, másrészt a leánytanonciskoláknak ugyanilyen irányban és szervezettel való életbeléptetése és az »Ideális terv« teljes megvalósítása érdekében kifejtett.

Az előadó a *fiúiparostanonciskola* tantervi munkálatainak előkészítésére 1904. évben kapott tanácsi megbízást, azonban évek multak, míg az előjáróságoktól, az ipartestületektől és az iparostanonciskolai tanítótestületektől az iskolák, a kerületek és iparágak szerint csoportosított statisztikai kimutatások beérkeztek és amíg az iparostanonciskolai tanítótestületek, továbbá az iparoktatási bizottmány ismételten tartott értekezletei után a szakirányonként megállapított tanítástervi javaslatok elkészíthetők voltak.

Ágotai Béla 1900-tól kezdve a nyári szünet két hónapjában a külföldi városokban, több éven át tett tanulmányutakat és szerzett tapasztalatokat a szakirányú tanterv helyes kidolgozása céljából.

Rendszeresen résztvett külföldi előadásokon, Bécsben, Linzben, Innsbruckban, Salzburgban és különösen Münchenben, ahol a különböző szakirányú iskolák tanműhelyeiben több hónapot töltött, hogy az egyes iparágak technológiáját, kalkulációit és speciális tanítási anyagát megismerje. Ágotai az 1904. évben résztvett a Nürnbergben rendezett tanügyi kongresszuson is s ott a budapesti iparoktatás kiállítását rendezte.

Hosszú ideig tartó és alapos kutatások, tanulmányok után írta meg nevezett előadó a »Tanításterv és a hozzávaló útmutatások Budapest székesfőváros szakirányú fiúiparostanonciskolái számára« című munkáját, amelyet később azonos cím alatt a leánytanoncok számára is elkészített.

A főváros tanácsa az 1909. évben négy nyomtatott füzetben kiadta az iparostanoncoktatás történetét és a szakirányosításra vonatkozó összes javaslatokat, intézkedéseket, fővárosi és kormányrendeleteket, a szakirányú tanítástervék jóváhagyásáig.

Az első füzet I. része a tanoncoktatás történetét az 1843-tól 1909-ig terjedő időre vonatkozólag tartalmazza, a II. része ismerteti az érvényben lévő tanítástervet, III. rész pedig megállapítja az irányelveket a revízióhoz. A második füzet tartalmazza a szakirányú fiúiparostanonciskolák tanítástervének általános utasításait. A harmadik füzet a faipari szakirányú iparostanonciskolák tanítástervét és a hozzávaló útmutatásokat, a negyedik füzet

pedig az általános irányú leánytanonciskolák tanítástervét és a hozzávaló útmutatásokat öleli föl.

A tanács ezt a kiadványát, melyet kivonatossan jelen történeti vissza-pillantásunkban is bemutatunk, megküldötte az ipari érdekeltségeknek és az összes iparostanonciskoláknak.

A főváros tanácsa a »Tanításterv« egész anyagát jóváhagyás végett felterjesztette a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez.

A kormányhatósági jóváhagyás 1909. november hó 4-i kelettel 3554. szám alatt érkezett vissza. A jóváhagyó leiratban a miniszter dícsérő elismeréssel nyilatkozott a munkáról és csak néhány, jelentéktelen észrevételt tett.

A székesfőváros tanácsa a jóváhagyott szakirányú tanítási tervet azonnal életbeléptette és megküldötte nemcsak a faipari, hanem az összes szakirányú ipariskoláknak. A mellékelt utasítás felhívta az iskolák figyelmét arra, hogy a tanítási tervet tegyék alapos tanulmány tárgyává, továbbá minden szakirányú iskola tanítótestülete az életbeléptetett szakirányú tanítási tervet és minden testület maga szakirányú iparostanonciskolájának »Szakismeretek« tanítási anyagát a korábbi miniszteri rendelet szerint léptesse életbe, *minthogy a tantervek egész szelleme és a hozzávaló útmutatások az összes szakirányú iskolákra vonatkoznak és a tanítási anyag iparágankint csupán a szakismeretknél más és más.*

A tanács a tanítástervekhez azok életbeléptetésekor lényegében a következő általános tájékoztatót írta :

Az iparostanoncoktatás Budapesten csak hét évtizedes multra tekinthet vissza. E rövid idő alatt szervezetében és tanítástervének berendezésében folytonos változásokon ment keresztül, ami különben természetes is, mivel mint fiatal, kiforratlan intézmény, e nélkül nem tarthatott volna lépést a rohamosan fokozódó igényekkel.

A jelenleg érvényben lévő »A székesfővárosi iparostanonciskolák szervezete« 12 év előtt lépett életbe.

Ez a szervezeti szabályzat IX. részében tárgyalja a tanítási tervet. A szervezet az iparostanonciskolákat ugyan általános és szakirányúakra osztja, de tanításterve csak az általános iskoláknak szól és a szakirányú iskolákra nézve csupán némi utasítást ad s azoknak tanítási anyagát nem állapítja meg.

Az azóta lefolyt idő bőséges tapasztalatokat nyújtott arra nézve, hogy az eredetileg megállapított szervezet és tanítási terv nem felelhet meg az iparostanoncoktatással szemben támasztott igényeknek. Az általános iparostanonciskolák tanítástervükkel nem voltak képesek iparágukban elméletileg is kiképzett iparosságot nevelni vagy erre csak a helyes alapot is megvetni. Feltétlenül szükségesnek mutatkozott a tanoncoknak iparágak szerint való csoportosítása és tanítása.

Ennek első lépése, az iparostanonciskoláknak szakirányosítása, az 1902. évben meg is történt. Ez az intézkedés maga után vont a szervezet módosításának és a szakirányú iskolák rajzi és elméleti tanításterve megfelelő átdolgozásának szükségességét.

A szervezet módosításával azonban csak az új ipartörvény ismertetése után foglalkozhatunk, mert az új törvénytervezet tüzetesebben tárgyalja a tanoncoktatást.

Miután a szakrajzoktatásról a tanács már gondoskodott, intézkednie kellett tehát még az elméleti tanítási terv revíziója tárgyában is. A tanács már 1904. évben elhatározta és megindította a revizionális munkát, de az csak most (1909-ben) készülhetett el, mert e kérdést tüzetes és hosszas megfigyelés és tanulmányozás tárgyává kellett tenni. Tapasztalatokat kellett szerezni ugyanis minden iparág sajátos igényeit illetően, össze kellett gyűjteni a különböző iparágak sajátos ismereteihez szükséges anyagot, meg kellett állapítani a rendszert, a keretet, hogy a szakirányú iskolák külön-külön készített és önálló tanításterveiben mégis egységes szellem és törekvés nyilatkozzék meg.

E munka hosszas tanulmányozás eredményeképpen jött létre. Hátráltatta a munkát az a körülmény is, hogy — ezen intézmény nálunk új lévén, — e téren tapasztalattal nem rendelkezünk s így e kérdésnek megfelelő irodalma sem lehetett.

A tanács e munkát egész terjedelmében kinyomatta s az a következő öt részből állt :

- I. az iparostanonciskolák fejlődéstörténete ;
- II. az érvényben lévő tanításterv ;
- III. a revízió irányelvei ;
- IV. az összes szakirányú tanítástervekre vonatkozó általános utasítások ;
- V. a revideált tanítástervek és a hozzávaló utasítások szakirányú iskolánkénti csoportosítása.

E szerint tehát az I., II., III. és IV. rész valamennyi szakirányú iparostanonciskola anyagát jelölte : az V. rész azonban annyi önálló részből áll, ahány szakirányú iparostanonciskolát a főváros létesít.

A tanács ez alkalommal csak a faipari szakirányú és az általános irányú leányiparostanonciskolák tanítástervét és a hozzávaló utasításokat lépteti életbe. Ha a tárgyalások során az itt lefektetett elvek és rendszer helyesléssel találkoznak, a többi szakirányú tanításterv egymásután rövid időközökben elkészülhet annál is inkább, mivel az erre vonatkozó anyag már rendelkezésre áll.

Az új tanításterv életbeléptetése nem okoz nehézséget, minthogy ennek alapfeltétele — a tanoncoknak iparágak szerint való csoportosítása — már 1902. óta meg van.

Az új tanításterv alapján véve a régiek úgyszólván egész anyagát átveszi, azt csak kiegészíti és megfelelőbben rendezi, mivel a régi tanításterv módszeres utasításokat alig tartalmaz.

Amíg a most érvényben levő tanításterv szerint az egyes tárgyak között kapcsolatot teremteni teljes lehetetlenség, mert például földrajzot csak az I. és II. osztályban, történetet csak a II. osztályban, közgazdaságtant csak a III. osztályban ír elő, addig az új tanításterv úgy rendezi el a tanítás anyagát, hogy valamennyi tárgy tanítása végig vonul mind a három osztályon. Ezzel állandó kapcsolatot lehet teremteni az összes ismeretek között és mivel a tanulók iskolázásuk egész ideje alatt valamennyi tárgyat tanulják, ismereteik bizonyára teljesebbek, maradandóbbak lesznek, mint a mostani rendszer mellett, amikor az egyik-másik tárgyból tanultakat iskolázásuk befejezésére el is felejtik.

Mínt hogy az iparostanoncok oktatásuk alapját az elemi iskolában nyerik, ennél fogva hogy az elemi iskola és iparostanonciskola között a kellő kapcsolat meglegyen, továbbá, hogy a nevelésben, a tanításban a szükséges folytonosság biztosíttassék, az elemi iskolák számára kiadott új állami tanterv alapelveit, intézkedéseit, utasításait és az érvényben lévő iparostanonciskolai tanterv megfelelő részeit fölhasználtuk, a szakirányú iskola szempontjából átdolgoztuk és újakkal kiegészítettük.

Az egyes tárgyak anyagának részletezése és a hozzáírt utasítások az új tanítástervet *határozottá* teszik. Az anyag pontos meghatározása, jobb felosztása és elrendezése, valamint az utasítások hozzáírása nemcsak megkönnyíti a tanító munkáját, hanem az oktatás célját is tüzetesen megjelöli.

A tantárgyak számában és óraterveiben sem történt lényeges változás.

Minden egyes szakirányú iskola a tanítástervhez teljes óratervet csatol.

A tanításterv új tárgyak gyanánt az egyes iparágak rendszeresebb technológiáját, történetét és egészségtanát vette fel.

Szükséges, hogy nemcsak a tanulók szellemi és erkölcsi képzésére, hanem az egészség fejlesztésére, a testnevelésre is súlyt helyezzünk. Ezért kívánatos, hogy legalább is azoknak a tanonciskoláknak tanítástervébe, amely iskoláknak tanulói iparáguk üzése közben sokat ülnek, tornaórák is vétessenek föl. Mínt hogy azonban ezt a rendelkezésre álló kevés idő meg nem engedi, azért e tárgyra nézve az ifjúsági egyesületekre vonatkozó javaslat fog gondoskodni. Hasonlóképen az énektanítás kérdését is csak az ifjúsági egyesület keretében lehet megoldani.

A rajzoktatáshoz ehelyütt a módszeres utasításokat nem csatoljuk, mert a rajzoktatási szakfelügyelők a tanács megbízásából már régebben elkészítették a rajztanmeneteket, mintalapokat és a hozzávaló utasításokat. A faipari szakrajzanyagot Palóczi Antal rajzoktatási szakfelügyelő állította össze.

A rendelkezésre álló kevés időre való tekintettel különös figyelemmel voltunk a tanítási anyag kiválasztásánál arra, hogy a fölvelt anyag a szorgalmi idő alatt, kellő módszer alkalmazásával még a gyengébb tehetségű tanulókkal is elvégezhető legyen. Ezért a tanítási terv a tanítási anyag maximumát állapítja meg.

Minthogy a tanítás minden szakirányú iskolában általános és szakismeretekre oszlik, a tanítás támogatására kétféle olvasókönyvről kell gondoskodnunk: *a)* olyanról, mely valamennyi szakirányú iparostanonciskolában egyaránt használható, ezt *általános olvasókönyvnek* nevezhetjük és *b)* olyanról, amely az egyes iparágak sajátos ismereteit tárgyalja, ezt *szakirányúnak* vagy másképen *az iparág pótolvasókönyvének* mondjuk.

Az általános olvasókönyv tartalmazza a jellemet képző olvasmányokat, kiváló iparosok életrajzát és egyéb irodalmi szemelvényeket, továbbá a földrajz, történet, polgári jogok és kötelességek, az ipartörvény, a közgazdaságtan, az általános egészségtan és a könyvvezetés köréből vett olvasmányokat, míg a pótolvasókönyvek a természettan, technológia és a vele kapcsolatos tárgyak, az illető iparág története és egészségтана köréből vett olvasmányokat tartalmazzák.

A legfontosabb iparágak pótolvasókönyvei legközelebb már meg is jelennek, az általános irányú olvasókönyvek azonban a fent leírt berendezés szerint még átdolgozásra várnak.

Valószínű, hogy úgy a javasolt új szakirányú tanítástervek, valamint a pótolvasókönyvek kellő tapasztalatok után majd kiegészítésre szorulnak, de ezen a téren csak most tesszük a kezdeményező lépéseket annál is inkább, mivel a jobb tanterv és a jó olvasókönyv csak tapasztalatok útján alakulhat ki.

A legtökéletesebb tanításterv, utasítás, beosztás, könyv stb. is azonban csak akkor érvényesülhet, ha a tanítóknak a lelkiismeretességén, ügybuzgalmon kívül a kellő szakértelem is megvan.

Ezért felkéri a tanács az iparostanonciskolai tanítókat, hogy az új tanításterveket a hozzávaló utasítással együtt, valamint a rájuk bízott tantárgyat, az iparostanonciskola különleges szükségleteinek figyelembe vételével behatóan tanulmányozzák, a tanítási órákra gondosan elkészüljenek, a rendelkezésre álló időt mentül sikeresebben és gyakorlatiasabban értékesítsék. Ugyancsak felhívja a tanács a tanítók figyelmét arra, hogy tanulmányozzanak tantárgyukkal összefüggő ipari szakmunkákat, ipari műhelyeket, látogassanak gyárakat és az iparosokkal érintkezésbe lépve, szerezzenek tájékozást az iparoktatás gyakorlati szükségletei felől.

Az ifjúság erkölcsi nevelésére különös gondot fordítsanak s teremtsenek tiszta *erkölcsi légkört* az iskolában. Hassa át munkájukat az ifjúság iránti szeretet és akkor saját példájukkal fogják a tanulóknak az erkölcsi érzést, cselekvést és belátást, a becsületérzést, a munka szeretetét, a kötelesség-

tudást, a szépnak, jónak, tisztességnek érzetét, a tudásvágyat, hivatás-szeretetet és jellemességet megerősíteni.

Erre kell törekedni az ifjúsági egyesületekben is, amelyeknek fejlesztését a tanács is melegen óhajtja.

Az utasítások azonban nem kívánják megkötni a tanítók kezét s azok csak útmutatásul szolgáljanak a tanítók munkájának megkönnyítésére. Szükséges, hogy a tanítótestületek, e javasoltak alapján, az egész iskolai évre terjedő részletes havi anyagfelosztást készítsenek, mert csak akkor képesek az előírt anyagot, mint összefüggő, kerekded egészet, a kellő kapcsolatokkal együtt eredményesen földolgozni.

A tanács ismeri a fővárosi tanítók képzettségét, ügybuzgalmát és azért erős a meggyőződése, hogy teljes odaadással igyekeznek majd ismereteiket a szakirányú iparoktatás érdekében bővíteni, hogy ezáltal tanításuk minél gyakorlatibb legyen és hogy az új tanítástervvel a kitűzött célt elérjék.

A szakirányú tanítástervek életbeléptetésével felmerült annak szüksége, hogy az általános irányú olvasókönyvek mellett, iparágankint, szakirányú olvasókönyvek is sürgősen kiadattassanak.

Ezt a feladatot sikeresen oldotta meg Mártonffy Márton iparoktatási főigazgató, akinek a főszerkesztésében egymásután jelentek meg a következő című szakirányú olvasókönyvek: A Ruházati Ipar, A Szabóipar köréből, A Szűcs-, Kalapos- és Kesztyűipar, Ötvösiparosok kézikönyve, A Bőripar, Lábbelikészítő Ipar, Faipari Technológia, Fémiparos Mesterségek Ipar-tanának Alapvonala (5 füzet), Nyomdászat (2 füzet) stb.

g) Az 1909. évet megelőzőleg érvényben volt tanításterv.

Az 1897. évi 437. kgy. szám alatt megállapított tanítástervet a vallás- és közoktatásügyi miniszter 1897. július hó 23-án kelt 39.847. számú leiratával hagyta jóvá és az »A székesfővárosi iparostanonciskolák szervezete« címen 1897. szeptember havában lépett életbe. E szervezet két részre oszlik, az első rész a szervezeti szabályzatot tárgyalja s a második rész pedig a tanítási tervet öleli föl.

A szervezet I. része nyolc fejezetben a következőkről rendelkezik:

1. Általános határozatok.
2. A tanítási időről és az iskolai szünetekről.
3. Az iskolabajárás kötelezettsége, felvétel, felmentés.
4. A tanulókra vonatkozó rendtartási szabályok.
5. Fegyelmi szabályok.
6. Tanhelyiségek és taneszközök.
7. Tanerők; alkalmazásuk módja, köteleességeik.
8. Felügyelet.

- A) Iparoktatásügyi bizottmány.
- B) Az elsőfokú iparhatóság.
- C) A főfelügyelet gyakorlása.

A tanítás tervének revíziójával az I. rész, vagyis a szervezeti szabályzat némely pontjának módosítása is szükséges. Erre nézve azonban már ismer tettük a tanácsnak ama javaslatát, melyet az új ipartörvénytervezet kibocsátásakor, az Iparostanonciskolai kör meghallgatásával tett s amelyet a kormányhatósághoz fel is terjesztett, hogy az a törvénytervezet tárgyalásakor figyelembe vétessék. Rátérünk tehát azonnal a szóbanlévő tanítás-tervre.

A tanítás terve általános irányú és csak egyes helyeken foglal magában szűkszavú utasításokat arra nézve, hogy a szakirányú iskolákban mely tárgyaknál és mely mértékben foglalkozzék a tanító tüzetesebben az illető iparág igényeivel.

A tanítási terv előbb az elméleti, azután a rajzoktatási anyagot állapítja meg.

Az 1. pont az előkészítő osztály anyagát vázolja. Az előkészítő osztályt két csoportra osztja és pedig A) csoport idegen ajkúak számára s B) csoport haladók számára.

A három rendes osztály anyagával tárgyakint halad előre és egy-egy tárgy anyagát mind a három osztály számára adja.

A 2. pont alatt az olvasás és a hozzáfűzött reáloktatás anyagát osztja be három évre, a 3. pontban az üzleti fogalmazás anyagát s a 4-ben az ipari számvetést és könyvvitelt állapítja meg.

Az 5. pont a rajztanítás anyagát illetőleg a következőképen csoportosítja :

A) alatt az általános rajzi tanfolyam, mértani és szabadkézi rajz anyagát, B) alatt a szakrajzolás tanfolyamok anyagát és pedig : az építőiparosok, asztalosok és esztergályosok ; építő- és műlakatosok ; bádigosok és rézművesek ; gépészek ; arany-, ezüst- és rézművesek ; vésnökök és kárposok ; díszítők, szobafestők rajztanítási anyagát részletezi.

A tanítási anyagot minden tárgynál csak főbb vonásokban, általánosságban adja, a módszeres utasításokat beleszóvi, ami megnehezíti az áttekintést.

A tanítási anyag megállapítása általában megfelelő, de a tananyag beosztása az osztályok és tárgyak között összefüggést és kapcsolatot nem teremt. Ugyanis egyes tárgyakat csak vagy az egyik vagy a másik osztályban tárgyal, aminek az a káros következménye, hogy egyrészt a tárgy anyaga összezsugorodik, másrészt mivel az csupán egy osztályban fordul elő, a tanoncok mire a III. osztályt végzik, már el is felejtik. Így például a történelemből, az egészségtanból csak az I-ső osztályban, az alkotmánytanból

csak a II. osztályban, a közgazdaságtanból csak a III. osztályban ír elő szemelvényeket, földrajzot pedig csak az I. és II. osztályban tanít.

Ha most figyelembe vesszük azt, hogy az egész iskolaéven át a tanító egy-egy tárggyal csak 8—10-szer foglalkozhatik, nyilvánvaló, hogy egyes tárgyak tanítása így nem kielégítő. Mert például ha az olvasásra és a hozzáfűzött reáloktatásra hetenkint 2 és egyfél óra esik s ebből a tanító 1 órát a folyékony és értelmes olvasás gyakorlására fordít, a reáltárgyak ismertetésére heti 1 és egyfél óra marad. Minthogy évenként legfeljebb 30 rendes tanítási hetet szabad számítanunk, — a többi az ismertetések, ünnepek, szünetek miatt figyelembe nem vehető — ez 1 és egyfél órájával évi 45 tanítási órát tesz ki.

Ez alatt a 45 óra alatt kell elvégezni a földrajz, történet, egészségtan tananyagát, továbbá az ipari életből vett kiváló iparosok életrajzaira, a szív- és kedélyképzésre s az irodalmi szemelvényekből felvett tanítási anyagot. Alig marad egy-egy tárgyra 8—10 tanítási óra.

A II. és III. osztályokban azonban a mostani tanításterv szerint nem tanítják például a történetet és az egészségtant; ebből világos, hogy a tanuló egész jövőjére mily kevés értékű lehet az I. osztály tanítása.

Az alkotmánytanból is csak a II. osztályban hall a tanuló 8—10 alkalommal és ezalatt kell elvégeznie a tanítónak az előírt, következő nagy anyagot:

»A magyar alkotmány alaptörvényeinek ismertetése után az ipartörvény főbb rendelkezéseinek ismertetése olvasmányok alapján. (I. A kir. hatalom, trónöröklés, felségjogok. II. törvényhozás, választói jog. III. Az ország kormányzása, minisztérium, törvényhatóságok, községek. IV. Adó katonakötelezettség); a többi olvasmány az ipartörvény ismertetésére fordíttassék.«

Így van ez a többi tárggyal is és pedig a tanonc iparágának egészségtanával, történetével. Az anyag- és áruismeretből, a kéziszerszámokról, a kisebb segédgépek használatáról pedig egyáltalán nem vesz föl semmit a tanterv.

Az általános, úgynevezett reálismereteket a tanítási terv az olvasókönyv alapján tárgyalatja és csak a szakirányú iskolákban engedi meg, hogy a »III., esetleg II. osztályban a technológiai olvasmányok helyett egy éven át az illető iparág speciális technológiáját lehet tárgyalni«, de sem anyagot, sem beosztást, útmutatást, irányítást nem ad.

Olvastatás útján kívánja nemcsak a tanulók erkölcsét, jellemét képezni, hanem a földrajzból, történetből, egészségtan-, alkotmánytan-, természettan-, vegytan- és közgazdaságtanból is a szükséges ismereteket nyújtani.

Az utasítás megjegyzi ugyan, hogy a szemléltetést igénylő olvasmányok tárgyalásánál a megfelelő kísérleteket be kell mutatni, de mivel

legtöbb helyen csak a nagy anyagot összefoglaló főcímekeket sorolja fel s a részleteket már nem állapítja meg. Hiánya a tanítási tervnek, hogy a módszeres eljárásra nézve rendszeres útmutatást nem nyújt s minden tárgy ismertetése a legtöbb esetben tényleg csak az olvastatásra szorítkozik, ami az eredményesség szempontjából meddő eljárásnak bizonyul.

A tantárgyak kellő megosztása, a tárgyak közötti kapcsolat és a módszeres útmutatások hiánya minden osztályban és minden tárgynál feltűnően tapasztalható, mert leszámítva az illető iparág technológiájának tanítását, csupa általános érdekű anyagot nyújt a tanterv. Nem ad az iparostanonciskolákban a tanításnak kellő ipari ízt, holott ezt a tanoncoktatásnak már az I. osztálytól kezdve meg kell adni.

Ez a tanításterv bizonyára nagy szolgálatokat tett az iparostanoncoktatásnak, de a tanításterv általános irányának és a felsorolt hiányoknak kell tulajdonítanunk azt, hogy a legbuzgóbb és a legrátermettebb tanító odaadó fáradozása sem elegendő arra, hogy a szakirányú iparostanonciskolákban megadhassa az ifjúságnak a további önképzésre szükséges kellő alapot.

A tanításterv revíziója tehát föltétlenül szükségesnek látszik.

h) Irányelvek a tanítástervrevíziójához.

A tanításterv revíziója, a szakirányú tanítástervek és a hozzávaló utasítások elkészítése előtt bizonyos megállapodásokra kell jutnunk azokra az irányelvekre nézve, amelyekre munkánkat alapozzuk.

Legcélszerűbbnek véljük azokból a kérdésekből kiindulni, amelyek a revízió alkalmából természetesen felmerülnek. A kérdésekre adott válaszokból önkéntelenül ki fognak domborodni a követendő irányelvek.

E kérdések a következők lehetnek :

1. Mi az iparostanonciskola feladata, a tanítás célja?
2. Milyen előképzettséggel lépnek az iparostanulók a tanonciskolába?
3. Mennyi tanítási idő áll rendelkezésre?
4. Melyek legyenek a tanítás tárgyai?
5. Mellőzhető-e a testi nevelés?
6. Lehet-e a tanítás terve ugyanaz valamennyi iparostanonciskolában?
7. Melyek az általános tárgyak?
8. Melyek a speciális tárgyak?
9. Mily követelményekkel lépünk fel a szakismereteket illetőleg?
10. Milyen legyen a tárgyak elosztása osztályonként?
11. Az előkészítő osztályok tanítási anyagában érvényesüljön-e a szakirány?
12. Az érvényben lévő tanításterv lehet-e alapja a revízióknak?

13. Hogyan érvényesüljön a tanításban a gyakorlati szempont?

14. Hogyan lehetne még eredményesebbé tenni a tanoncoktatást?

15. Hogyan lehet a legrövidebb idő alatt minél többet nyújtani a tanoncoknak, különösen pedig annyit, hogy később magukra hagyatva, éljen bennük a vágy és képesek is legyenek az önképzésre?

16. Mily kézikönyvek szükségesek a tanoncok és mely könyvek a tanítók részére?

A fölvetett kérdésekre a következőkben adhatjuk meg a feleleteket :

Ad 1. Az iparostanonc csak igen kivételesen folytatja tanulmányait valamely magasabb fokú iskolában és azokat az iparostanonciskolával rendszeresen be is fejezi. Az iparostanonciskola feladata tehát, hogy a tanoncot az élet számára nevelje, vagyis a népiskolának ez irányú feladatát kiegészítse, betetőzze.

A tanítás célja legyen ennél fogva az ipari műhelyben szerzendő gyakorlati ismereteknek mindazokkal az elméleti ismeretekkel való kiegészítése, amelyek alapján a tanulók erkölcsös, jellemes, munkás, értelmes iparosokká és a hazának derék polgáraivá válhatnak.

Minthogy az iskola az ehhez szükséges összes ismereteket nem nyújthatja, különösen úgy kell irányítani a tanítást, hogy a tanonc képes legyen majdan vizsgálódásait önállóan folytatni, az életben előforduló eseményeket, az iparában való haladást megfigyelni, tehát magára hagyatva is képes legyen ismereteit gyarapítani és mélyíteni.

Ad 2. A tanoncok előképzettsége igen különböző és a legtöbb esetben nem üti meg a kívánt mértéket.

Mindenesetre jelentékenyen megnehezíti az iparostanonciskola feladatát az a tény, hogy analfabétát is szabad tanoncnak szerződtetni. Különösen egyes iparágaknál, például az építőiparnál e tekintetben semmiféle igényük sincs a kenyéradóknak. Sőt még súlyosbítja a bajt az a körülmény, hogy ha az analfabéta tanonc a 2—3 évig tartó tanonckodása alatt sem tanul meg írni és olvasni, tehát még a legegyszerűbb ismereteket sem sajátítja el és egész életén át képtelen lesz valamely üzleti értesítést megfogalmazni, mégis felszabadítják; gyakran még iskolai vég bizonyítvány nélkül is. Sok javulást várunk e tekintetben az ipartörvénytől.

Ad 3. A rendelkezésre álló tanítási idő annyira kevés, hogy csak a pontosan megállapított tanítási tervtől, jó módszeres utasításoktól és az e célra képezett tanítóság fokozott munkásságától és a rendelkezésre álló idő legszigorúbb kihasználásától remélhetünk kellő eredményt.

Leszámítva az év elején és végén tartandó szükséges ismétléseket, nem vehetünk egy éven át többet, mint 30 tanítási hetet. Ha osztályonként vesszük a tárgyakat és heti órákat, a következő kimutatást kapjuk :

Előkészítő osztály.**A) csoport (idegen ajkúak).**

Írás-olvasás	heti	2 óra,	évi	60 óra
Magyar beszédgyakorlatok	«	2 «	«	60 «
Számтан	«	2 «	«	60 «
Összes	heti	6 óra,	évi	180 óra

B) csoport (haladók).

Írás-olvasás	heti	2 óra,	évi	60 óra
Helyesírás elemi és szépírás	«	2 «	«	60 «
Számтан	«	2 «	«	60 «
Összes	heti	6 óra,	évi	180 óra

Ezekbe az osztályokba jutnak az idegenajkúak, az analfabéták és azok, akik rosszul írnak, olvasnak s a négy számolási műveletet nem tudják. Csak a legjobb módszer és odaadó tanítói buzgóság képes ilyen tanoncokat évi 180 óra alatt megtanítani az írásra, olvasásra és a négy számolási alapműveletre, különösen ha még azt is számítjuk, hogy e tanoncok otthon sem ismételnének, sőt a tanítást is elég gyakran elmulasztják.

I. osztály.

Számтан	heti	2 óra,	évi	60 óra
Fogalmazás	«	1½ «	«	45 «
Olvasás és a hozzáfűzött reáloktatás .	«	2½ «	«	75 «
Összes	heti	6 óra,	évi	180 óra

Évi 75 óra alatt tanuljanak meg tehát a tanulók készséggel olvasni, ezenkívül földrajzot, történetet, egészségtant, erkölcs- és jellemképző dolgokat és ismerjék meg az ipari élet jeleseit. Még elképzelni is nehéz, hogyan végezze ezt a tanító; ha többet olvastat, a tárgytanításra alig jut idő vagy tárgytanítással foglalkozik, úgy nem marad idő az olvasás gyakorlására.

II. osztály.

Számтан	heti	2 óra,	évi	60 óra
Fogalmazás	«	1 «	«	30 «
Olvasás és a hozzáfűzött reáloktatás	«	3 «	«	90 «
összes	heti	6 óra,	évi	180 óra

III. osztály.

Számтан és könyvvezetés	heti	2 óra,	évi	60 óra
Fogalmazás	«	1 «	«	30 «
Olvasás és reáloktatás	«	3 «	«	90 «
összes	heti	6 óra,	évi	180 óra

Évi 90 óra esik tehát az olvasás továbbgyakorlására, a földrajz, alkotmánytan, természettan, kémia és technológia, erkölcs és jellemképző dolgok elsajátítására.

Ezekből láthatjuk, hogy az általános ismeretekből csak az iparosokra nézve legszükségesebbet kell felvenni, hogy minél több idő maradjon az illető iparágból nélkülözhetetlen ismeretek közlésére.

Ad 4. A tanítás tárgyai azok lehetnek, amelyeknek tudása minden iparosra nézve nélkülözhetetlen nemcsak mint iparosnak, hanem mint a társadalom értelmes tagjának, vagyis legyenek olyanok, amelyek kellő általános alapismereteket nyújtanak és ezeken kívül olyanok is, amelyek megfelelő szakismeretekkel gazdagítják az ifjút.

Ad 5. A testi nevelés, vagyis a tornáztatás nem mellőzhető, különösen azoknál az iparostanoncoknál, akiket iparuk állandó ülésre készítet. Ilyenek például az arany-ezüstművesek, aranyverők, a szabók, a cipészek stb.

Ad 6. Már az eddigiekből is látható, hogy a tanítási terv az összes iparostanonciskolákban nem lehet ugyanaz. Vannak ugyan tárgyak, amelyek anyaga az összes iparostanonciskolákra nézve vagy teljesen vagy csak kevés eltéréssel majdnem ugyanaz, bár e tárgyaknál is a tanítás tárgyköre mindig más és más. Ezeket általános ismeretek címe alatt foglalhatjuk össze. Vannak azonban minden iparágnak sajátos igényei is, ezeket szakirányú iskolákban amennyire csak lehetséges, figyelembe kell venni és a speciális, vagyis szak-tárgyak tanításával kielégíteni.

Ad 7. Az általános tárgyak közé sorozzuk az ipari számvetést és könyvvezetést, az üzleti fogalmazást és olvasást, ez utóbbival kapcsolatban a szívet nemesítő, illemtudást, jellemet képző dolgokat, kiváló iparosok életrajzát, egyéb irodalmi szemelvényeket, a földrajzot, történetet, polgári jogokat és kötelességeket, az ipartörvényt, a közgazdaságtant, általános egészségtant, testnevelést, a szabadkézi és mértani rajzot.

Ad 8. A speciális, vagyis szaktárgyakat a természettan, technológia, ennek kapcsán az anyag-, áru- és szerszámismeret, a kisebb segédgépek gyakorlati alkalmazása, az iparág története, egészségtana és szakrajz képezik.

Ad 9. Tartsuk szigorúan szem előtt, hogy nem szakiskolákkal, hanem csak »szakirányú« iskolákkal van dolgunk. Tartózkodjunk attól, hogy a határt túl lépjük és szorítkozzunk csak arra, hogy a szaknak jelzett tárgyakból az iparágat közelről érdeklő anyagot kiválasszuk.

Ad 10. Az összes tárgyak anyagát arányosan kell felosztani mind a 3 osztályra, hogy ily módon fokozatot és kapcsolatot lehessen teremteni a tárgyak között és hogy minden tárgyból iskoláztatása egész ideje alatt tanuljon a tanonc.

Ad 11. Az előkészítő osztályok csak oly tanoncok részére szervezettek, akik az elemi iskola 4 osztályát csak részben vagy egyáltalán nem végezték el, tehát az ily osztályok csak előkészítik az elégtelen kép-

zetségű tanoncokat az iparostanonciskola rendes évfolyamaira, azért a tanítás ezekben — tekintet nélkül bármely iparágra — egyenlően folyik. A tanítás anyaga a szakirányú iskolák tanítási anyagával kapcsolatba nem hozható. Éppen ezért az előkészítő osztályok tanulóit nem volna okvetlenül szükséges iparágak szerint csoportosítani vagy helyesebben tanítási szempontból nem volna szükséges külön-külön minden szakirányú iskola elé előkészítő osztályt állítani. A főváros tanácsa ezt azért teszi, mert ennek erkölcsi kihatása igen nagy a kezdő tanoncokra, akik folyton érintkezve a szakirányú iskolába járó tanonctársaikkal, látják azok szakrajzait, bepillantást nyernek a szakirányú iskola munkájába. Ez kétségtelenül sarkalja őket, hogy minél előbb a szakirányú osztályokba kerüljenek.

Ad. 12. Az érvényben lévő tanításterv alapja lehet a revíziónak, mert tekintettel van a jelentékenyebb iparágakra és ezekből igen sokat ölel fel. Szól a kohászatról, a cukor, keményítő, mézga, dextrin és cellulóze készítéséről, a fáról és feldolgozásáról, a textiliparról, a sör, szappan, gyertya, szalámi, bőr, alumínium, spódium, enyv, festék stb. gyártásáról.

Első feladatunk volna tehát a jelenlegi tanítástervből kiszemelni a meghagyandó általános, illetve az iparágankinti szakismereteket és azokat a szükséghez képest összevonni vagy kiegészíteni. Ezáltal szakirányú iskolánként kevesebb, de megfelelőbb lesz a tanításterv, amelyet tüzetesebben lehet földolgozni, a tanoncokra nézve vonzóbbá és végső kihatásában eredményesebbé tenni.

Ad 13. Ha az iskolákkal kapcsolatban műhelyeket létesíthetnénk és azokban magát az ipari foglalkozást is gyakorolhatnók, akkor igazán gyakorlati lenne az oktatás. De leszámítva egy-két iparágat, amelyek gyakorlati oktatásának berendezése nem okozna nagyobb költséget, ez csak úgy volna lehetséges, ha a főváros az iparostanonciskolák részére külön iskolákat építtetne. Tekintettel a főváros anyagi helyzetére, a közoktatási ügyosztály ezidőszerint ilyen javaslatokkal nem élhet, azért a rajzoktatáson kívül az elméleti tárgyak oktatását kell lehetőleg gyakorlativá tennünk. Oda kell hatnunk, hogy a tanítás ne az anyag elsajátítása kedvéért történjék, hanem, hogy a tanoncokat önmunkásságra, megfigyelésekre, gondolkodásra, vizsgálódásra szoktassuk, továbbá, hogy ne elvont szabályokat tanulassunk, hanem a szabályt a számtan, fogalmazás és minden tárgy gyakorlati példáin ismerjék meg és minden új ismeretszerzésekörrel egyúttal megismerje s ezzel értékelni tudja annak előnyeit a gyakorlati életben. Ezért szükséges minden egyes iparág igényeit megfigyelve a tanításterv revízióját szakirányú iskolánként külön-külön végrehajtani, mert a tanítás csak akkor válhatik gyakorlativá, ha a tanoncot egyenesen az életre, az ő ipari pályájára neveljük és ezzel a műhelyoktatást az iskolában támogatjuk. Tehát a sajátos igények figyelembevételével tehetjük a tanítást különösen gyakorlativá. Célunkat azonban a legtöbb esetben nemcsak az anyag helyes kijelölésével, hanem különösen annak kellő

módszeres feldolgozásával érhetjük el. Azért a tanítás anyagának iparágankint való megállapítása igen fontos, de ép oly fontos a megfelelő jó módszeres útmutatásoknak elkészítése is.

Ad 14. A tanoncoktatást eredményesebbé lehetne még tenni az érvényben levő szervezeti szabályzat vonatkozó pontjainak megfelelő módosításaival.

Ha egyrészt csak olyan ifjút szabad tanoncul szerződtetni, aki az elemi iskolát eredményesen elvégezte, másrészt ha csak abban az esetben szabadíthatnák fel, ha a tanonciskolát sikerrel végezte, több előképzettséggel lépnének az iskolába és bizonyára jobban törekednének a tanonciskolának mind a 3 évfolyamát jól elvégezni. Ennek végeredménye pedig az iparososztály értelmiségének emelkedése volna, mert nem akadna közülök egy sem, amint az ma számtalan esetben előfordul, aki ne lenne képes a legegyszerűbb számtani példát megoldani, számlát, üzleti levelet megfelelően kiállítani.

E bajon az új ipartörvény van hivatva segíteni, reméljük, hogy a kormányhatóság a tanácsnak ez ügyben tett fölterjesztését figyelembe veszi.

Ad 15. A tanításban nem a megállapított anyagnak közlése a fődolog, hanem az a mód, amelyen ez történik. A módszernek kell a tanonc gondolkodását, egész lelki tevékenységét a munkába belevonni.

Óvakodjék a tanító attól, hogy ő csak előad, tanítványai pedig hallgatják, mivel nekik az ismeretek megszerzésében cselekvőleg kell részt venni. Azért a tanítást a szemléletre kell alapítani. Csakis a szemléltetéssel tudja a tanító a figyelmet úgy lekötöni, hogy tanítványai tényleg vele gondolkodnak, következtetnek és saját vizsgálódásukkal járulnak hozzá a tanítás eredményének megszerzéséhez. Elvont fogalmakat is a tanulók közrevonásával kell a már ismeretekből levonni.

Ezekből következik, hogy ne az olvasókönyv, hanem az élőszó uralkodjék a tanításban.

Ragadjon meg a tanító minden alkalmat a tanultak gyakorlati alkalmazására, mert így válik a tanítás gyakorlativá és így szokják meg a tanulók az új ismereteket gondolkodás, fürkészés, megfigyelés útján maguk is feltalálni, ami a későbbi önképzésnek az alapja.

Nagyon fontos természetesen, melyek legyenek a szemléltetés eszközei? Azért szükséges lesz a revízióval egyidejűleg, iparágankint megállapítani azokat a tanítási eszközöket, felszereléseket, eredeti tárgyakat, utánzatokat, képeket, térképeket, amelyekkel az iskolát el kell látni, hogy feladatának megfelelhessen.

Ad 16. A tanoncok kezébe oly könyveket kellene adnunk, amelyekben az iskolában tanult általános, valamint szakismereteket rövid olvas-

mányok alakjában feltalálják. Mert bár az iskolai oktatás lehetőleg szóbeli legyen és az olvasókönyvet főleg az olvasás gyakorlására, kiváló irodalmi szemelvények megismerésére kellene használni, tekintve azonban azt a törekvést, hogy a könyvet — az önképzés leghathatósabb eszközét — megkedveltetni kívánjuk, legyen a tanonc iskolai könyve úgy szerkesztve, hogy ő abban tudásvágyát is kielégíthesse.

Minthogy azonban az iparágak különféleségénél fogva, a tudnivalók is különbözők, lehetetlen olyan könyvet szerkeszteni, amely az összes iparágak igényeit kielégítheti. Ezért legalkalmasabb volna egy, az általános ismereteket magábanfoglaló oly olvasókönyvet készíteni, amelyet az összes iskolák használhatnak és e mellett minden szakirányú iskola részére egy-egy oly pótolvasókönyvet szerkeszteni, amely az iparág sajátos igényeihez alkalmazkodik és a speciális, vagyis a szaktárgyakat tárgyalja. Ép ily pótolvasókönyvben kellene az általános iskolákban összegyűjtött iparágak tanoncai részére a természettan, vegytan, technológia, az iparágak történetét és egészségét is feldolgozni.

A tanítók részére minden önálló tanításterv mellé külön-külön számtani példatárt kellene készíttetni.

A fölött kérdésekből és kifejtett feleletekből kidomborodnak a revíziónál követendő irányelvek, amelyeket a következőkben foglathatunk össze:

1. A munka alapjául az 1897. évi 437. kgy. szám alatt a fővárosi iparostanonciskolák részére megállapított és a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter által 1897. július hó 23-án 39.847. számú leirattal jóváhagyott »Székesfővárosi Iparostanonciskolák Szervezeté«-ben foglalt tanítási terv szolgál.

2. Megállapítandó az iskola feladata, célja, hogy az iskola az ifjúságot közvetlen a gyakorlati életre készítse elő, valláserkölcsös és hazafiúi érzelmeiben megerősítse, őt az önképzésre és egyéni boldogulásra képessé tegye.

3. Minden szakirányú iskola részére önálló tanításterv készíttendő.

Az általános ismeretek anyaga lehetőleg egységesen állapíttassék meg, de az iparágak sajátos igényei az általános tárgyak megállapításánál is figyelembe veendőek.

4. Szem előtt tartandó a tanoncok előképzettsége.

5. A tanítási anyag úgy állapítandó meg, hogy az a szükséges ismétlésekkel a szorgalmi idő alatt feldolgozható s begyakorolható legyen. Erre 30 tanítási hét veendő alapul.

6. A tanítás tárgyait és azok anyagát is minden szakirányú iskola részére külön-külön kell megállapítani.

7. A tanítás tárgyait két csoportra kell osztani, úgymint általánosokra, vagyis olyanokra, amelyeket minden iparostanonciskolában többé-kevésbé egyenlően kell tanítani és szaktárgyakra, vagyis olyanokra, amelyek szakirányú iparostanonciskolánként az iparágak sajátos igényeit tárgyalják.

8. Az általános tárgyak: az ipari számvetés és könyvvezetés, az olvasás és üzleti fogalmazás (az olvasással kapcsolatban a szívet, jellemet és illemtudást képző olvasmányok, kiváló iparosok életrajza, egyéb irodalmi szemelvények), földrajz, történet, a polgári jogok és kötelességek ismerete, az ipartörvény, közgazdaságtan, általános egészségtan, testnevelés, szabadkézi és mértani rajz.

9. A szaktárgyak: természettan, technológia, az iparág története, az iparág egészségtana és a szakrajz.

10. Az összes tárgyak anyagát arányosan kell felosztani mind a három osztályra, hogy fokozatot és kapcsolatot lehessen teremteni a tárgyak között és hogy minden tárgyból iskoláztatása egész ideje alatt tanuljon a tanonc.

11. Tartsuk szem előtt, hogy nem »szakiskolákkal«, hanem csak »szakirányú« iskolákkal van dolgunk.

12. Az összes előkészítő osztályok tanításterve — tekintet nélkül bármely iparágra — ugyanaz.

13. Különös figyelmet kell fordítani arra, hogy minden tárgy tanítása gyakorlati legyen, ezért minden önálló tanítástervhez, tárgyankint módszeres útmutatásokat kell készíteni.

14. A módszeres útmutatások készítésénél a szemlélet, az élőszó, a tanulók részvétele a cselekvésben, az ismeretek alkalmazása domborodjék ki, hogy a legrövidebb idő alatt a legtöbbet nyújthassuk és a tanonc megismerje egyúttal a módot, amellyel — az iskola elvégzése után is — folytathatja az önképzést.

15. Hogy az iparostanoncoktatást eredményesebbé tegyük, meg kell állapítani a tanoncok felvételének föltételeit, osztályonként az ismereteknek azt a minimumát, amellyel a tanonc felsőbb osztályba léphet, amelyeknek alapján az iskolai vég bizonyítvány kiadható és a tanonc felszabadítható.

16. Állapítsuk meg az általános és minden szakirányú iskola részére külön-külön tárgyanként a tanítási eszközöket.

17. A tanítási tervekkel kapcsolatban gondoskodjék a tanács megfelelő általános olvasókönyvek és pótolvasókönyvek kiadásáról a tanoncok és számtani példatárak készítéséről a tanítók részére.

18. Végül szükséges a szervezeti szabályzat megfelelő módosítása.

i) Tanításterv és a hozzávaló útmutatások a szakirányú fiúiparostanonciskolák számára.

A szakirányú fiúiparostanonciskolák általános tanításterve.

A tanításterv a szakirányú fiúiparostanonciskolák számára a következő tantárgyak oktatását teszi kötelezővé :

1. Ipari számvetés és könyvvezetés.
2. Olvasás és üzleti fogalmazás.
3. Általános ismeretek :
 - földrajz,
 - történet,
 - polgári jogok és kötelességek,
 - ipartörvény
 - közgazdaságtan,
 - általános egészségtan.
4. Szakismeretek :
 - természettan,
 - technológia,
 - az iparág története,
 - az iparág egészségtana.
5. Szakrajz.

Általános utasítások a szakirányú tanítástervekhez.

Az »Utasítás« útmutatás a tanításterv keresztülviteléhez. Az utasításban domborodnak ki az oktatás legfőbb szempontjai, az iskola szelleme, az egyes tárgyak tanításának célja, a tárgyak részletei és a nehézségek leküzdésére szolgáló eljárások. Az utasítások azonban nem kötik meg a tanító kezét, csak elveket állapítanak meg és támogatást nyújtanak a tanító munkájához.

Az utasításokat összefoglalhatjuk olyanokra, amelyek általános nevelési és tanítástani szempontokkal, elvekkkel, eljárásokkal foglalkoznak és olyanokra, amelyek csak egyes tárgyak vagy szakok tanításának célját és azok tanításához szükséges módszeres eljárásokat fejtegetik.

Az előbbieket általánosságban valamennyi szakirányú iparostanonciskolának tanításterveire akarjuk vonatkoztatni, ezért itt külön fejezet alatt közöljük azokat; az utóbbiakat mindegyik szakirányú tanításterv keresztülviteléhez külön-külön írjuk meg.

Ha valahol, úgy az iparostanonciskolai tanulóknál kell a tanítónak különösen óvakodnia a pusztán csak tanítástól, az ismeretek rideg közlésétől; fontos és elengedhetetlen törekvés legyen az ifjúság nevelése is.

Az iparostanonc korán szakad el a szülői háztól s a legtöbb esetben otthon sem részesült gondos nevelésben és így kerül bele a műhely légkörébe. A mester a legritkább esetben vesz magának időt és fáradságot tanonca

gondos nevelésére, a segédek sem bánnak vele mindig szülői vagy testvéri szeretettel. Sőt ha a tanító, az iskola nem veszi gondozásába az ifjút, a legtöbbje felnőtt, segéd lesz, a nélkül, hogy élvezte volna a családi szeretet melegét, a jóra való nevelés áldásos gondoskodását.

Ez a körülmény fontos és szép feladatot ró a tanítóra. A tanító legyen a szülő helyettese, legyen az ifjú gyámoltója, legyen igazi jóbarátja. Személye legyen osztálya előtt mindenben a példakép. Ruházkodása, megjelenése, modora, tudása és a tanulók iránt állandóan érzett szeretete legyen mintaszerű. Legyen olyan, amely neki tekintélyt szerez ifjúsága előtt.

Teremtsen erkölcsi légkört az iskolában, nevelje tanítványait erkölcsi cselekvésre és belátásra. A szép érzése hassa át az egész iskola életét. Az ifjú megfinomodott ízlése fontos kihatású lesz egész ipari életére és munkájára. Ismertesse meg a tanító a tanulóval azokat a természeti és életviszonyokat, amelyekkel majd meg kell küzdenie, nevelje azért őket erkölcsi és szellemi önállóságokra, hozza kapcsolatba az iskolai tanítást a műhelymunkával, hogy a tanítás gyakorlati legyen; de óvakodjék a tanulók túlterhelésétől, nehogy épen akkor, amikor velük az ismeretszerzést megszerettetni akarja, elkedvetlenítse őket. Legyen e tekintetben a fő elv, inkább keveset, de alaposan; kapcsolja minden lehető alkalommal az ismereteket, tehát ne folyton szélesítse, hanem mélyítse azokat, hogy az ifjú gondolkodásában és megfigyeléseiben önálló, tudása pedig alapos legyen. Ezért a tanításterv az ismeretek maximumát adja.

A tárgy tanításánál és olvasmányok kezelésénél óvakodjunk az agyon-tárgyalástól, használjuk minden ismeretközlésnél a legalkalmasabb módszert, szemléltessünk tárgyat, modellt, képet, térképet; cselekedtessünk, látogassunk műhelyeket, képtárakat és így tanítsunk minden alkalommal. Minden kérdésnél foglalkoztassuk az egész osztályt, mert a közös munka nagy előnyöket nyújt.

Ami az egyes tárgyakat illeti, azoknak célját, anyagát, módszeres utasításait az egyes szakirányú iskolák önálló tanításterveiben állapítjuk meg, mégis e helyütt is meg kell emlékeznünk a tárgyakról általánosságban.

Dacára annak, hogy a tárgyakat általános és szaktárgyakra osztottuk, az előbbieket nem szabad pusztán általánosnak tekintenünk. A rendelkezésre álló tanítási idő tudniillik oly kevés, hogy egyetlen tárgyból sem végezhetünk rendszeres tárgytanítást, hanem mindegyikből csak azokat a részeket és oly mértékben tanítjuk, amint azt az illető iparág föltétlenül megkívánja. Így például a számvetés tanításánál nagy gonddal kell a tárgyköröket helyesen megválasztani; nem szabályokat kell tanítani, hanem a műveleteket az illető iparágból vett példákön gyakoroljuk be.

Folytonos figyelemmel az iparágra kell minden példát megválasztanunk. Annyira, hogy például még a méterrendszer tanításánál is, bár valamennyi mértéket meg kell ismertetnünk, mégis a szabóval a hossz-

mértékeket, az asztalossal a hossz- és területmértékeket, a kőfaragóval a köbmétereket, az aranyművessel, a mészárossal a súlymértékeket és így tovább, fogjuk különösebben gyakoroltatni, illetve azokkal számításokat végeztetni.

A könyvvezetésnél az illető iparág üzleti eseményeit fogjuk végigvezetni.

Az írás és fogalmazás példáit is a tanuló iparágából merítjük és már a helyesírás gyakorlásánál is figyelemmel leszünk az iparágra. Már az I. osztályban a szók iratásánál elsősorban a tanuló iparágában előforduló anyagok, áruk, szerszámok, elnevezések helyesírását fogjuk gyakorolni, azokból mondatokat, később ügyszerkeket fogalmaztatni. E módszerrel már az üzleti iratok helyes kiállítását támogatjuk.

Az olvasási órákat ne használjuk fel tárgy tanítására. Az olvasatás célja elsősorban, hogy a tanuló tudjon és szeressen olvasni és ezúton mindjobban helyesen beszélni. Azért választottuk el egészen az olvasási órától úgy az általános, valamint a szaktárgyak tanítását.

Elsősorban gyakoroltassuk az olvasást, hogy a tanulók előbb folyékonyan, értelmesen, majd szépen tudjanak olvasni. Az olvasmányok legyenek irodalmilag értékesek, hogy a tanulók megkedveljék az olvasást és elérjük velük második célunkat: a szív és lélek nemesítését, a jellem erősítését. Csak harmadsorban használjuk fel az olvasást a szerzett ismeretek maradóvá tételére.

Ezzel szemben az általános és szaktárgyak tanítását sohase alapítsa a tanító az olvasatásra, hanem az ismereteket folytonos szemlélettel, kísérletezéssel, cselekvéssel, élőszóval közölje és csak ha az idő engedi, olvasassa utólag az iskolában, esetleg az iskolán kívül a tanultakat.

Az »általános ismeretek« címe alá foglalt minden tárgynál lehetőleg domborítsuk ki azokat a tudnivalókat, amelyek az iparágat közelebbről érdeklik, vagyis irányosítsunk, a nélkül, hogy a tanonciskolákat szakiskolákká akarnók fejleszteni. Így a földrajzból fémipari iskolákban tüzetesebben foglalkozunk a bányavidékekkel és azokkal, ahol gépgyárak vannak; a faipari iskolákban az erdővidékekkel, fűrésztelepekkel; a kőfaragóknál a kőbányahelyekkel.

Az egészségtannak egészen más részeit kell kidomborítani a géplakatos, a műszerész, az üveges, a fémköszörűs, a szabó, cipész, a nyomdász, stb. tanoncnál, mert míg az egyik műszerekkel, a másik gépek között dolgozik, a harmadik légzési szerveket veszélyeztető, a negyedik robbanékony anyaggal és így tovább, mindegyik mással-mással foglalkozik. Mivel tehát mindegyik foglalkozás más-más veszélyt hozhat a tanoncra, az általános egészségügyi tudnivalókon kívül az őt érhető bajok elleni védekezés vagy baleset alkalmával az első segélynyújtásra is kell őket oktatni. Így lesz az egészségtan

oktatása is szakirányú. Ilyen irányban kell szakirányúvá és gyakorlativá tenni minden tárgy tanítását.

Kívánatos volna az összes iparostanonciskolákba bevezetni a torna-oktatást, de a kis óraszám ezt nem engedi meg. Ezen a bajon úgy segíthetünk, hogy az ifjúsági egyesületekben a testnevelésre külön időt szentelünk.

Az ifjúsági egyesületek működése igen fontos úgy a tanítás, mint a nevelés szempontjából.

Az egyesületeknek kifejlesztése és szaporítása a tanácsnak különös gondoskodását képezi.

A tanulmányi kirándulásoknak lényeges szerepe van a tanításban. Minden tanulmányi sétát, kirándulást gondosan kell előkészíteni s a kirándulás után pedig a látottakat, tapasztaltakat tüzetes megbeszélés tárgyává tenni és e mellett — hacsak lehetséges — a vonatkozó képet, térképet, helyszín- vagy tervrajzot folytonosan szemléltetni. A gondosan előkészített és vezetett kirándulásnak kihatása és eredménye nagy. A tanács a tanulmányi kirándulásokat anyagilag is segíyezi.

Mivel úgy az általános, mint pedig a szaktárgyak címe alá több tárgyat sorozunk és valamennyi tárgyra nem juthat hetenkint külön óra, hanem némely tárgyra hetekint csak 3—4 vagy még annyi sem, a tanítótételeknek pontos havi tananyagbeosztást kell készíteni és az anyagot úgy elrendezni, hogy egy cím alá foglalt tárgyak egymással párhuzamosan többször vétessenek napirendre. Ezzel különösen jó kapcsolatot lehet teremteni a vonatkozó ismeretek között. Ebből következik, hogy rendszeres tárgytanítás helyett szemelvényeket kell kiválasztani, amelyek bizonyos tanítási egységekről áttekinthető, jó képet adnak.

Helyezzünk súlyt minden iskolaév elején és végén a kellő ismétlésekre.

Arra kell törekednünk, hogy a tanoncot a legrövidebb idő alatt és a legegyszerűbb módon képessé tegyük az iparos életben szükséges ismeretek megszerzésére, illetőleg olyképen való előkészítésükre, hogy később önerejükre hagyatva, maguk is folytathassák a vizsgálódásukat, tanulmányaikat és gyarapíthassák általános és szakismereteiket.

Végül megjegyezzük, hogy a tanulók összes írásbeli dolgozataiban és rajzaiban tisztaságot, rendet és külsint követeljünk meg. A házi feladatokat általában mellőzzük, mert úgy kell minden tanításunkat beosztani, hogy a tanulók az összes ismereteket és a szükséges gyakorlatot az iskolában, a szorgalmi idő alatt sajátítsák el.

Az évváró vizsgálatot tegyük ünneppé, ott ne osztályozzunk, ne pirongassunk és az ott bemutatott eredménynek örüljön a tanító, az érdeklődő vendég, a mester egyaránt.

Az iskolai törvények ismertetését tegyük hasonlóan ünneppé.

A tanításterv és az általános utasítás ismertetése után nem tartjuk érdektelennek közreadni a faipari szakirányú iparostanonciskolák tanítástervét a hozzávaló útmutatásokkal együtt. Mivel a többi szakirányú iskolák tanításterve hasonló elvek szerint épül fel, azok tanítástervének ismertetését mellőzhetőnek véljük.

j) A faipari szakirányú iparostanonciskolák tanításterve és a hozzávaló útmutatások.

A faipari szakirányú ipariskolába a következő iparágak tanoncait sorozzuk :

1. Asztalos cím alatt az épület-, butor- és műasztalost, fadobozkészítőt.
2. Vegyes faipari cím alatt a bognárt, kocsigyártót, kádárt, zongora-, orgona- és fahangszerkészítőt, faesztergályost és faszerszámkészítőt.

A faipari szakirányú ipariskola a következő tantárgyak oktatására szorítkozik.

1. Ipari számvetés és könyvvezetés :

- a) számtan,
- b) mértan,
- c) könyvvezetés.

2. Olvasás és üzleti fogalmazás :

- a) olvasás,
- b) fogalmazás.

3. Általános ismeretek :

- a) földrajz,
- b) történet,
- c) polgári jogok és kötelességek, ipartörvény,
- d) közgazdaságtan,
- e) általános egészségtan.

4. Szakismeretek :

- a) természettan, vegytan, technológia,
- b) a faipar története,
- c) a faipar egészségтана.

5. Szakrajz.

1. Ipari számvetés és könyvvezetés.

Az ipari számvetés és könyvvezetés osztályonkinti heti óraszama a tanításterv szerint :

I. osztály	heti 2	óra,	évi 60	óra
II.	«	«	1½	«
III.	«	«	1½	«

E tantárgy oktatásának célja, hogy a tanoncok meggyőződjenek arról, hogy a rendes, gazdaságos polgári és üzleti háztartás vezetéséhez, a kisipar észszerű folytatásához a számvetéseknek, méréseknek és kereskedelmi följegyzéseknek megismerése nélkülözhetetlenül szükséges.

A számtan-mértan, valamint a könyvvezetés tanítására vonatkozólag módszeres utasítás a következőképpen intézkedik.

Mivel e három tárgy szoros kapcsolatban van egymással, azért nem adunk külön-külön utasítást mindegyikhez.

Fő elv az ismeretek egységes összekapcsolása. E végből tanításunk az eleven szemléletből induljon ki. Nagy gondot kell fordítani a számtan-mértan, könyvvezetés gyakorlati tanítására. Ez elsősorban a tárgykörök szerencsés megválasztásában, másodsorban az ezekből kiválasztott példák helyes összeállításában ezeknek rendszeres feldolgozásában nyilvánuljon. Ne adjunk mindent készen. A tanító ne legyen csupán előadó, hanem szoktassa a tanoncokat gondolkodásra, hogy elérhessük tanításunk végcélját, hogy tanítványaink képesek legyenek önállóan, a nehezebb példákat is vezető nélkül megoldani.

Ezt pedig úgy érhetjük el, ha ugyanegy órában az érdeklődés összpontosítása szempontjából egymástól elütő példákat válogatunk össze, amelyek egy tárgyra vonatkoznak ugyan, azonban többféle műveletre alkalmasak. A példákat lehetőleg a faiparosgyakorlatból vegyük.

Az egyes példák megértése után közösen, tehát a tanító és tanítvány együttesen megbeszéljük a megfejtés módját. A műveletek sorrendjét a tanulók állapítják meg és ők is végzik el a munkát. Egy a táblánál, esetleg helyén, de mindenesetre hangosan. A többi vele számol, hogy felszólításra akár-melyik folytathassa.

Ha a tanulók értelmi foka és a rendelkezésre álló idő megengedi, ugyanazt a példát többféle módon is megfejtethetjük. Ez az alkalmas út arra, hogy az értelemmel való dolgozásra szoktassuk őket.

Új számítási mód tanításánál oldassunk meg néhány gyakorlati példát s ezáltal a rendszeres gondolkodást fejlesszük. Amit fáradság, idővesztés nélkül szóval (fejben) is kiszámíthat a tanuló, azt ne végeztessük vele írásban.

Óvakodjunk a túlterheléstől, azért a váltást, összevonást, kettős-tételt, átlagszámítást és arányos osztást nem önálló számvetési mód gyanánt, hanem pusztán mint az alpműveletek alkalmazását, célszerűen választott példákon tárgyalassuk.

Példáinkat vegyük a gyakorlati életből, jellemezze azokat a hűség, a valóság. Adjanak véges eredményt, mert ez bizonyos fokú megnyugvást is ad a tanulónak. Érzy, hogy az életnek dolgozik.

Ezért a tárgy terjedelmét, a tárgyköröket, a rendelkezésre álló időt összevetve készüljünk a tanításra.

Ez esetben aztán igen könnyen megteremthetjük a többi tárggyal a kapcsolatot és pedig nemcsak egy-egy példával, hanem egész példasorral, amely esetben a kapcsolt részletekre vonatkozó gondolatmenet is kifejezésre, szemléltetésre juthat. Ezt elősegíthetjük azzal, ha például a kerület, felület terület stb. számításoknál mindig tényleges mérésekből indulunk ki és a kiszámított eredményt rögtön el is könyveltetjük. Ez jó alkalom a mértékek megismertetésére, a velük való számításra, mértanból a megfelelő alapismeretek nyújtására, könyvelési feljegyzések elsajátítására.

A mértékeken bemutatott fél, negyed, ötöd, tized ismertetéséből könnyű az átmenet a tizedestörtekre, amelyekkel sokkal könnyebb és gyakorlatiasabb, egyúttal egyszerűbb a számítás, mint a közönséges törtekkel. Ezért a közönséges törteket át kell változtatnunk tizedesekké. Így nemcsak a mi munkánkat könnyítettük meg, hanem a tanoncát is és föltétlenül az életnek tanítunk vele.

A példák tárgykörét vegyük az ipari gyakorlatból és a mindennapi életből. Így például végeztessünk bérszámításokat órák, napok, hetek, hónapok és évek szerint. További példáink legyenek: bérkönyv, benne havi és évi leszámolás, lezárás. Napi, heti és évi kiadásai az egyesnek, a családnak. Bevételek és kiadások följegyzési könyve. A tőke felhasználása műhely, anyag- és szerszámbeszerzésekre. Nyers és félig feldolgozott anyagok és szerek bevásárlása. A vételár meghatározása az árjegyzék és számla alapján. Rabatt a kifizetéseknel. Szállítások és egyéb üzleti díjak és kiadások.

A vételár kiszámítása alkalmával meg kell magyarázni az árjegyzékeken szokásos minőségjelzéseket (prima, secunda stb.), a csomagolás és árjegyzék módját, a különféle ár- és súlyengedmények kiszámítását és az áruátadás helyének szokásos megjelölését. Ehhez egyszerű példák kapcsolandók arról, miképen kell meghatározott faktúra alapján — a költségek számbavételével — az áru vételárát kiszámítani. Alkalmilag figyelmeztetni kell a tanulókat az iparosüzletben leggyakrabban előforduló anyagok és áruk (fa, fémek, bőr stb.) szállításánál a nagykereskedők által használt feltételekre. Itt jó alkalom kínálkozik a határidőszállítás, szállítási díjtételek, a vasúti menetrendek stb. számítására vonatkozó műveletek megismerésére, a szállítás lebonyolításánál előforduló írásbeli, könyvvezetési ismeretek nyújtására.

Bő anyagot szolgáltatnak az ipari üzemben befektetett tőke kamatoztatása, a regie számbavétele, a munkásbiztosítás, betegsegélyzők, szövetkezetek, biztosító intézetek, postatakarékpénztár életéből vett példák.

A könyvvezetés az a tárgy, amely megtanítja a tanoncot a háztartás, a műhely és üzlet rendben tartására.

Jó eredményt csak úgy érhetünk el, ha a tanuló kezébe egy teljesen átvezetett (kidolgozott) üzleti könyvelést adunk, természetesen saját iparából vett példával. Ennek alapján az év első hónapjában elméletileg tárgyaljuk az ismertetendő könyveket és mikor már a felvett és teljesen átvezetett

(kidolgozott) példával elméletileg tökéletesen tisztában vannak, térünk át valamely üzlet egy hónapi eseményeinek gyakorlati feldolgozására. A gyakorlati feldolgozás alatt a már elsajátított elméleti részt folyton ismételtetjük.

Kezdjük a megnyitő-leltárral és a hozzá tartozó mellékletekkel, mint olyanokkal, amelyek alapját képezik minden üzletnek, az üzleti könyvvezetésnek.

A szenvedő vagyont nem kell már itt feltétlenül feltüntetnünk, mert hiszen nem reális dolog adóssággal kezdeni rendes üzletet és nem is egyezik meg a könyvvezetés tanítási céljával, amely rendet óhajt teremteni. Az adósságcsinálás pedig a helytelen beosztásnak bizonyítéka.

Mint hogy azonban az iparos az üzlet folyama alatt úgyszólván el sem lehet hitel és hitelezés, vagyis tartozik, követel nélkül, hogy majd a záró-leltárnál módunk legyen a mérleget teljes egészében bemutatni, ezeknek előrebocsátása mellett — csupán azért, hogy már a megnyitőleltár és ennek alapján többi könyvünk is rendes képét mutassa a teljes könyvvezetésnek — egy-két szenvedő vagyont is beállíthatunk.

Világos dolog, hogy a megnyitő-leltárban elkönyvelt tételeket rögtön átvezetjük a többi üzleti könyvbe is.

Ehhez képest már itt sorra kerülnek az első följegyzések könyve, az üzemköltségtervezet, berendezés, műhely, gyár, raktárra vonatkozó leltári kimutatások, mellékletek, a pénztárkönyv, napló, főkönyv, főkönyvi kivonat (próbamérleg) és a főkönyvi számlák.

Ezeket a könyveket pedig nem külön-külön vezetjük, hanem együttesen elkészítvén a leltár mellékletéül szolgáló kimutatásokat, az egyes tételeket végig vezetjük a megfelelő könyvekbe, vagyis ugyanannak a tételnek teljes feldolgozása után fogunk csak a következő tétel elkönyveléséhez.

Ez az eljárás következetesen folytatandó a további üzleteseményeknél is.

Az ismertetett eljárás szerint könyveljük el egy hónap üzleti eseményeit. Igaz, hogy ennyi idő alatt talán nem fordul elő mindenféle üzleti esemény minden üzletben, de egy egész év üzleti történetének elkönyvelésére nincs időnk. Ennélfogva szükséges, hogy a feldolgozandó példa adataiban a valódi életet mutassa ugyan, de az eseményeket mégis úgy kell összeválogatnunk, hogy a könyvelés végigvezetésének bemutatására, gyakorlására alkalmat adjon. Sőt abban az esetben, ha az egész osztály hiba nélkül könyvelné el az üzleteseményeket (ami kezdő könyvelőknél nem valószínű), előre megbeszélvén a dolgot, esetleg tévesen is könyveltethetünk el egyes tételeket, hogy a különböző kijavítási módokat (stornirozás) bemutatva, ezeket is a gyakorlatból sajátíthassák el a tanulók. A könyvek lezárása lehetőleg hónaponként történjék.

Minden iparos készítsen költségvetést ; hogy azonban az reális legyen s vagyonáról a könyvek tiszta, hű képet adjanak, az egyes tételekre nézve szolgáljon irányelvül, hogy költségvetését saját személyére és háztartására,

valamint az üzleti bevételekre nézve a lehető legnagyobb mérséklettel, kiadásait pedig a tényleges szükségleteknek megfelelően állítsa össze.

A záróeltár összeállításánál ne mulassza el a szokásos %-ok és a kétes követelések megfelelő leírását.

A tanulókat figyelmeztetnünk kell a kereskedelmi törvény ama határozataira, amelyek a könyvek célszerű vezetéséről, azoknak bizonyító erejéről, a kereskedelmi levelek megőrzéséről, a leltárkészítés kötelezettségéről szólnak.

A tanításnál a különböző fokoknak megfelelően felhasználható eszközök a következők: a métermértékek, a hazai pénzrendszer, drótváz- és fábó! készült mértani testek, könyvvezetésre kidolgozott példasor, rendszeren kiállított üzleti nyomtatványok, könyvek, váltóürlapok.

A mértani oktatás tananyagát osztályonként a tanításterv a következőképpen tagolta:

I. osztály: Hossz-, terület és köbméterekkel való számítás. Az egyenes vonalú idomok és a kör kerületének kiszámítása. A szögletes testek felületének és köbtartalmának kiszámítása, ezek alkalmazása a faiparban.

II. osztály: A gömbölyű testek felületének és köbtartalmának kiszámítása. Fatörzsek, oszlopok, borítások számítása.

III. osztály: Megmérése és kiszámítása a műhelyben felhasználandó faanyagoknak bútorra, épületmunkára, egyéb célra. Árszámítás és egyszerű költségvetés.

2. Olvasás és üzleti fogalmazás.

Az olvasás és üzleti fogalmazás oktatására a tanításterv osztályonként a következő óraszámot írja elő:

Az	I. osztályban	heti	1½ óra,	évi	45 óra.
A	II.	«	« 1½ «	«	45 «
A	III.	«	« 1½ «	«	45 «

a) Olvasás.

Az olvasás célja: egyrészt a folyékony, az értelmes (a kellően hangsúlyozott), a szép olvasás gyakorlása, másrészt a szív, a lélek nemesítése, a vallásos, az erkölcsös és hazafias, vagyis a nemzeti érzés ápolása. Célja továbbá az olvasmányok nyelvezetével a tanulók nyelvérzékének megerősítése, szókincsének gyarapítása és fogalmazó képességének fejlesztése; az olvasás megkedveltetése; jobb olvasmányok, kiválóbb irodalmi termékek megismerése iránt a vágyának fokozása és ezzel végül az általános, de különösen a saját ipari életből vett szakismeretek megszerzésének elősegítése.

b) Az üzleti fogalmazás.

Az üzleti fogalmazás célja viszont, hogy a tanulót a magánéletben és az ipari életben előforduló azoknak a legszükségesebb iratoknak szóval és írásban, helyesírási és formailag is helyes elkészítésére képessé tegye, amelyeket az iparos hivatása körében maga végezhet el.

Az olvasás és üzleti fogalmazás tanításánál a módszeres utasítás alapján a következő rendelkezéseket kell a tanítóknak szem előtt tartani.

Az olvasás és üzleti fogalmazás tanításának célja fontos és sokirányú feladatot ró az iparostanonciskolára. El kell érnie azt a készséget az olvasásban és írásban, amelyet a cél megállapít; kiváló gondot kell fordítani arra, hogy az ifjúság szívét, lelkét, gondolkodását, erkölcsét, vallásos és hazafias érzéseit fejlessze, nemesítse és meg kell erősítenie az általános és szakismeretekben az ifjúság tudását. Ebből természetesen következik, hogy az olvasási óra nem való tárgytanításra. Az általános és szakismereteket nem szabad tehát az olvasási óra alatt olvastatással tanítani, mivel az olvasási órát elsősorban az értelmes és szép olvasás elérésére, a szívét, jellemet, illemtudást, erkölcsöt, a szépérzékét fejlesztő olvasmányok tartalmi és alaki tárgyalására, szóval az olvasás anyagát képező címek alatt összeállított olvasmányok olvastatására, kezelésére kell fordítani.

Az általános és szakismereteket a tanítónak az erre a célra megállapított különórákon kell tanítani és a megfelelő olvasmányt a tanultak megerősítése céljából, vagyis azért kell olvastatni, hogy a szerzett ismereteket a tanuló vagy még az iskolában vagy otthon maradandóvá tegye.

Ebből következik, hogy a tanító ezekre az órákra különösen készüljön, hogy a tárgyalandó olvasmányt kifogástalan előbeszéddel előadja, ezzel az olvasmány tárgya és szépsége iránt a tanulók érdeklődését felhívja, olvasás közben pedig a tanulókat szó- vagy mondatmagyarázatokkal ne zavarja. Óvakodjék a tárgyalás túlságaitól, mert egyrészt kifárasztja a tanulót, másrészt elvonja az időt az olvasási óra igazi céljától.

Nagyon fontos az olvasmány helyes kiválasztása. A magyar nemzeti irodalom, irodalmi szemelvények, költemények, kiváló iparosok életrajza bő anyagot szolgáltat. Ez utóbbiak főleg az iparosok között kívánatos jó tulajdonságokat tüntessék fel. Költeményeknél fontosabb az alaki tárgyalás, mint a tárgyismertetés.

A fogalmazás célja szükségessé teszi, hogy a tanoncoknak a fogalmazással kapcsolatosan a megfelelő nyelvtani ismereteket is nyújtsuk és őket a szépírásban is gyakoroljuk.

A szükséges nyelvtani alapismereteket tisztán a tanulók ipari és mindennapi életéből vett példákon — nyelvtani szabályok betanultatása nélkül — a fogalmazás kapcsán kell nyújtani.

Mind a három osztály anyaga bő alkalmat ad egyrészt annak kellő gyakorlására, hogy a tanulók gondolataikat szóban és írásban helyesen fejezzék ki, valamint a sűrűbben előforduló helyesírási és fogalmazási hibák javítására.

A helyesírás gyakorlásánál nagy súlyt kell helyeznünk a faiparban előforduló összes elnevezések (szerszámok, eszközök, gépek, anyagok magyaros elnevezésére) helyes írására, hogy így kiküszöböljük az idegen és helytelen kifejezéseket.

A fogalmazás tanításánál nem fordítjuk az időt elvont dolgokra és nehezebb ügyiratok megszerkesztésére, mert az ilyenek megmagyarázása és megíratása túlságosan sok időt venne igénybe. Ezekre vonatkozólag azt tanácsoljuk nekik, hogy annak idején jogi tanács igénybevételével irassák meg azokat. Az ilyen ügyiratokat mutassuk be készen és hívjuk fel a tanulók figyelmét a fontosabb pontokra. Csak azokat magyarázzuk meg tüzete-sebben és irassuk meg a legnagyobb pontossággal, amelyek a leggyakrabban előfordulnak és amelyeket tényleg maga az iparos szokott kiállítani.

Sok ügyirathoz kész nyomtatványminta kapható, az ilyeneket ezeken állíttatjuk ki.

A beadványoknál fölhívjuk a figyelmet azokra a törvényes intézkedésekre, melyek az iparost és üzletembert a beadványokra följogosítják vagy kötelezik, továbbá megismertetjük a beadványok kellékeit is.

Meg kell ismertetni a postai és okmánybélyegeket, árszabályokat, felragasztási módot, érvénytelenítést (felülbélyegzést), a bélyegek használatának célját. Itt igen jó alkalom kínálkozik a fogalmazásnak a számtannal, a könyvvvezetéssel és alkotmánytannal való egybekapcsolására.

Az írásbeli dolgozatokat úgy kell kidolgozni, hogy pontosság, csinosság tekintetében kifogás alá ne essenek.

Az írásbeli fogalmazást mindig megelőzi a szóbeli fogalmazás. Röviden ismertetjük a tárgyalás alá kerülő fogalmazványt és elmondjuk, hogy ki? mikor? miért? hogyan írja? mi a célja? milyen értékű bélyeg kell rá? stb. és élőszóval elkészítjük a fogalmazványt. Azután bemutatunk néhány kész mintát az előző évi tanulómunkákból és befejezésül az élőszó és példa alapján a táblán közösen dolgoztatjuk ki a feladott ügyiratot. Végül ennek alapján ki-ki elkészíti saját dolgozatát.

A tanulók dolgozatait gondosan át kell nézni, kijavítani vagy a hibákat megjelölni és megbeszélés után a tanulókkal kijavíttatni.

Nyelvtani szabályokat sem leiratni, sem beemléztetni nem szabad. Ennek gyakorlati haszna nincs és időpazarlással jár. E helyett a hangok, betűk, szók, szófűzés, szószármaztatás, szóragozás, szóegyeztetés, a mondat és fajaira vonatkozó elméleti ismereteket szépírás, másolás, tollbamondás

és fogalmazás közben nyújtjuk. Ez pedig semmi nehézséget nem okoz, mert például az I. osztályban a cím és cégtáblák s az átvételi elismervény egyrészt rövidségüknél fogva sikerrel használhatók fel szépírási gyakorlatokul, másrészt jól megválasztott tartalmuknál fogva alkalmasak a nyelvtani alapismeretek nyújtására, a fogalmazás gyakorlására is. A helyesírás gyakorlására jó mód a gyakorlati tollbamondás.

Minthogy pedig a helyesírás, fogalmazás, általában a nyelvtan tanításának kiváló eszköze a tanító élőbeszédje, ennek tökéletessége, mintaszerűsége jelentékenyen előmozdítja az eredményt. Ezért a tanító szigorúan és következetesen ügyeljen minden szavára, hogy az kifogástalan, törölmetszett magyarságú legyen.

Külső egyöntetűség végett minden osztályban egyforma berendezésű gyakorlófüzeteket használjunk.

A szép és rendes írásra különös gondot fordítunk. A szépíráásra az I. osztályban külön félórát szánunk. Az első félévben négysoros, a második félévben és a II. osztályban egysoros irkákat, a III. osztályban pedig sorvezetőt használhatunk.

Iratásnál az egészségügyi szabályokra ügyeljünk. Tanítási eszközül olvasókönyv, betűminták, különféle nyomtatványok, okmánybélyegek, bélyegtáblázat, falra kifüggeszhető helyesírási táblázatok szolgáljanak.

3. Általános ismeretek.

Az általános ismeretek címen összefoglalt tárgyak oktatására hetenkint és osztályonként a következő óraszámot állapítja meg a tanításterv :

Az	I. osztályban	heti	1½ óra,	évi	45 óra.
A	II.	«	« 1	«	« 30 «
A	III.	«	« 1	«	« 30 «

E tárgyak oktatásának célja, hogy a tanuló oly általános és hasznos ismereteket szerezzen a földrajz, történet, polgári jogok és kötelességek, az ipartörvény, a közgazdaságtan, egészségtan köréből, az ipari életből, amelyek őt arra képesítsék, hogy a társadalomnak értelmes, képzett, az iparosságnak pedig értékes tagja legyen, továbbá, hogy e tárgykörök oktatása alapján a tanuló gyakorlati tudása kellő elméleti ismeretekkel is kiegészíthetők.

Az oktatás fő elveként kiemelhetjük, hogy lehetőleg mindent a szemlélet útján és élőszóval kell tanítani, továbbá, hogy a fenti cím alatt összefoglalt ismeretek bár általánosak, mégis lehetőleg az iparág igényeihez alkalmazkodjanak.

Tervszerű és pontos anyagbeosztás készítése szükséges, mert igen kevés idő áll rendelkezésre. Az alább közölt táblázat a legjobban mutatja, mily gazdaságosan kell az időt beosztani :

	I. oszt.	II. oszt.	III. oszt.	Összesen
Földrajz	14	8	10	32
Történet	14	8	10	32
Polgári jogok és kötelességek, ipartörvény	6	5	5	16
Közgazdaságtan	5	5	5	15
Egészségtan	6	4	1)	10
	45	30	30	105

Az anyagbeosztás szerint minden tárgy — bár kis terjedelemben — aránylagosan végigvonul mind a három osztályon ; ezzel fokozat és a tárgyak között kapcsolat teremthető. Tekintettel azonban a rendelkezésre álló kevés időre, nem lehet szó rendszeres tárgytanításról, hanem válogatott szemelvényekben úgy kell minden egyes tárgyat tanítani, hogy mégis összefüggő kerekded egészlet adjon és a jól alkalmazott kapcsolatokkal valamennyi ismeret egymást kiegészítse.

Fontos feladat vár itt az iparosifjúsági egyesületekre, mert míg az iskolában az önművelésnek alapját vetjük meg, az egyesületi összejöveteleken mélyíthetjük ismereteiket és tágíthatjuk látókörüket.

a) Földrajz.

A földrajztanításnak célja kettős, úgymint gyakorlati és eszményi. Gyakorlati, amennyiben megismerteti a tanulóval elsősorban a hazát, megismerteti az 5 földrészt, tehát az egész földet, fogalmat nyújt a természetben uralkodó rendről.

Eszményi, amennyiben a szülőföld alapos megismertetése révén a hazaszeretet érzését felkelti, ápolja, fejleszti ; általában pedig a mindenség áttekintése alapján vallásos érzése is megfelelő táplálékot nyer.

A módszeres utasítás a földrajz tanítására nézve a következőképpen intézkedik.

Az anyagot élőszó útján, térképek stb. segítségével úgy kell feldolgozni, hogy a céloknak megfelelően.

Már az I. osztályban állandóan gyakorolhatjuk a tanulókat a térkép-olvasásban, hogy lehetőleg biztos tájékozódottságra tegyenek szert és hogy a már előbb szerzett ilyenmű ismereteiket megszilárdítsuk, különös figyelmet fordítva hazánk főbb közlekedési útjaira és elsősorban faipari szempontból fontosabb városaira.

1) Az iparág egészségtana a szakismereteknél.

A tárgyalás az ország természetes tagoltsága alapján úgy történik, hogy az főképen a természeti viszonyok és a lakosság foglalkozásának ismeretetésére (iparágak elterjedése, nagyobb ipari vállalatok) szorítkozzék.

A II. osztályban a térképolvasás és tájékozódottság megszilárdítása a térképen úgy történik, mint az I. osztályban.

A tárgyalás köre főképen világrészünk azon nevezetesebb országainak ismételtesére szorítkozik, melyek hazai iparunkra, különösen faipari szempontból fontossággal bírnak.

Tehát elsősorban Ausztria és a Balkán országok kerülnek sorra részletesebben és csak aztán következnek a többiek az időhöz mért terjedelemben és faipari fontosságuk szempontja szerint.

A földrajzi olvasmányokat nem tárgyalatjuk, nem olvastatjuk, hanem mindig térkép, földkép stb. segítségével előszóval földrajzot tanítunk. Az olvasmányokra csak utalunk és ha az idő engedi, el is olvashatjuk a vonatkozó olvasmányt, különben pedig felhívjuk a tanulók figyelmét annak otthon való elolvasására.

A III. osztályban ismertetjük a többi világrészt, különösen faipari szempontból. Két-három órán át a csillagászati földrajz elemeit tárgyaljuk. Tanításunkban állandóan használunk térképeket, földgömböt és éggömböt. Utaztassuk a tanulókat a térképen és e közben nevezzék meg, mely égtájak felé haladnak, merre lehet vasúton, merre víziutakon eljutni. Fejtsük ki a közlekedési eszközök nagy hatását az iparra, kereskedelemre és a népek gazdasági életére.

Budapest ismertetésénél rendezzünk földrajzi sétákat, kirándulásokat, de ezeket jól készítsük elő és utólag kérjük számon a látottakat.

A tanítás eszközei: térképek, domború térképek, csillagképek, tájképek, vasúti menetrendek, hajójáratok, továbbá nagy segítségül szolgálnak néprajzi gyűjtemények, múzeumok, ipartelepek stb.

b) T ö r t é n e t.

A történettanítás célja, hogy a tanítványokban a történeti érzék felébresztessék és fejlesztesse, hogy a tanulók megismerjék a nemzeti élet legfényesebb korszakait, a haza nagyjait, hogy ezáltal szívükben a hazaszeretet, a nemzeti érzés és polgári erények tüze felgyúljon. Megismerjék az emberek kiválóbbjait, hogy azok példáján fölbuzdulva, ők is hasonlókká lenni iparkodjanak és látván a népek közös sorsának vonásait, felbredjen lelkükben az összetartozás érzése.

A történet tanítására vonatkozólag a módszeres utasítás rendelkezéseit az alábbiakban foglaljuk össze.

Mínt hogy a rendelkezésre álló idő nagyon kevés, nem lehet oktatásunk rendszeres és részletes történettanítás. Továbbá tekintettel arra, hogy

tanításunkban nem a történeti események elsajátíttatása a fő cél, hanem a belőlük leszűrhető tanulságok felismerése, megrögzítése, nem tárgyaljuk összefüggő egészben hazánk történetét, hanem főképp azokat az eseményeket, időszakokat ismertetjük, amelyek a mellett, hogy a történettanítás vázolt célját szolgálják, az iparral szorosabb kapcsolatban vannak. Tehát nem a királyokat uralkodásuk időrendjében, hanem a kiválóbb eseményeket ismertetjük. Óvakodjunk sok adat betanultatásától és csak a fontosabb tények adatait vegyük. Csak azok a tények fontosak és jellemzők, amelyek a tanulók történeti belátását gyarapítják. Megfelelő helyeken kapcsolatot kell keresnünk a földrajzzal és alkotmánytannal.

Az I. osztályban megkezdjük és a II. osztályban folytatjuk hazánk történetéből az ipari szempontból fontosabb események ismertetését, végül azután a harmadik osztályban a legújabb kor részletesebb tárgyalásával befejezzük történettanításunkat.

A világi történetére, arra való idő hiányában ki nem terjeszkedhetünk. Hogy azonban a tanuló erről is tájékozódást nyerjen, az iparág történetének tanításánál beleszójuk egyes népek történetét.

A történettanítás eszközei: képek, szobrok, térképek, történeti képek és régiséggyűjtemények, pecsétek, érmek, kodexek. A képek, szobrok elsőrendű alkotások, a térképek világosak, célnak megfelelőek legyenek.

Mivel a múzeumok, könyvtárak, képtárak, néprajzi gyűjtemények, régiségtárak nagy segítségül szolgálhatnak, célszerű ezek megtekintésére buzdítani a tanulókat.

c) Polgári jogok és kötelességek, ipartörvény.

(Alkotmánytan.)

Az alkotmánytan tanításának célja, hogy a tanoncokat képzettségüknek és foglalkozásuknak megfelelő mértékben megismertesse az állami élet intézményeivel, alaptörvényeivel, különösen az ipartörvény főbb rendelkezéseivel; továbbá, hogy bennük a törvénytiszteletet meggyökereztesse, hogy majdan polgári jogaikkal élni tudjanak és polgári kötelességeiket híven teljesítsék.

Az alkotmánytan tanulására vonatkozólag a módszeres utasítás a következőképpen intézkedik:

Rendszeres alkotmánytan tanításról nem lehet szó, csak általános tájékozódottságot, alapot adunk a későbbi önképzésre. Az ismeret elvontságánál és nagy anyagánál fogva itt csak elemeket taníthatunk, amelyekre a tanoncoknak feltétlenül szüksége van és amelyek tanításánál a tanuló közvetlen tapasztalatára, történeti ismereteire támaszkodhatunk. Támogatják e tárgyat a földrajz, a történet, a tanuló családi és ipari élete.

E tárgy anyagának feldolgozásában szintén nagy segítségére lehet az iskolának az ifjúsági egyesület, ahol társadalmi szempontokból is érdekes tételek dolgozhatók fel azzal a célzattal, hogy a tanonc ne csak az ipari, de azokat a törvényeket is megismerje, amelyek őt, mint polgárt irányítani, cselekedeteit szabályozni fogják.

Az alkotmánytan tanításának sikerét előmozdítják a következő tanítási eszközök: a régi okmányok, pecsétek, éremgyűjtemények, telekkönyvi lapok, adókönyv, katonakönyv, térképek, címer, zászló, koronázási jelvények másolatai stb.

d) K ö z g a z d a s á g t a n .

A közgazdaságtan a népek és társadalmak életében előforduló gazdasági jelenségek megfigyelésével, ábrázolásával és az ezekben működő törvények kifejtésével foglalkozik. »Társadalmi gazdaságtan« néven is ismerik, amely cím legjobban kifejezésre juttatja, hogy e tudomány a társadalomtanok körébe tartozik és tárgyalja a forgalom, az érték, a pénz, a kereset, a mezőgazdaság, az ipar és kereskedelem egyes kérdéseit.

Ez a tudomány már a legrégebbi idők óta élénken foglalkoztatta a társadalmi rétegeket és tárgyánál fogva erős hatással van az ipar fejlődésére is.

A közgazdaságtan tanításának célja, hogy a keretében közölhető ismeretekre vezetvén a tanoncokat, őket az ipar, kereskedelem észszerű fejlődésével, mostani állapotával megismertetvén, nekik bizonyos helyes szociális ismereteket is nyújtson.

A közgazdaságtan tanításánál a módszeres utasítás alapján a következő rendelkezéseket kell a tanítónak szem előtt tartani.

A közgazdaságtan nem képez külön tárgyat, minthogy a tanonciskolákban egyáltalában nem tanítunk »tantárgyakat«, hanem ezzel is olyan gyakorlati ismeretekre vezetjük a tanulót, amelyekre neki első-sorban iparában van szüksége, de amelyek általános társadalmi műveltséget is adnak.

A közgazdaságtan lényegében a számtan, könyvvezetés, alkotmánytan, földrajz stb. köréből veszi anyagát, ennél fogva ezekkel a legszorosabb kapcsolatban van. Azonban külön cím alatt és csoportosításban is feldolgozzuk, hogy fontosságát kiemeljük és figyelmeztessük a tanítót, hogy a közgazdaságtani részt erősen kidomborítva, ne süllyessze melléktantárggyá és különösen, hogy ne töltsse ki az órákat közgazdaságtani tételek egyszerű olvastatásával, hanem foglalkozzék azzal oly buzgósággal, mint amilyen buzgóságot ez a tárgy megérdemel.

Tanítási eszközül a közgazdaságtan természeténél fogva térképek, képek, statisztikai kimutatások, érmek stb. használhatók, amelyekre különben egyéb ismeretek közlésénél is szükségünk van.

e) Általános egészségtan.

Az általános egészségtan tanításának célja a tanoncokat az emberi testtel, ennek szervezetével, a főbb szervekkel megismertetni, hogy ezek alapján a szükséges általános és öt az iparában közelebről érintő egészségi szabályokat elsajátíthassa és tudatosan követhesse.

A módszeres utasítás az általános egészségtan oktatása tekintetében az alábbiakban rendelkezik.

Az egészségtant sem tanítjuk rendszeres önálló tárgyként, hisz erre elegendő idő sincsen, de mégis minden osztályban néhány külön órát szentelünk e tárgynak, hogy összefoglaljuk és tudatosabbá tegyük, amit az egészségtanról már azelőtt is és a többi tárggyal kapcsolatosan tanultak a tanulók. Mindaz, amit nyújtunk, arra legyen alkalmas, hogy az egészséges életmód szabályait és a rögtöni segélynyújtás eseteit és módjait megismertessük.

Ezzel kapcsolatban megismertetjük az emberbaráti intézményeket, melynek révén rá lehet a tanoncokat vezetni a társadalomnak, az államnak humanizmusára, hogy gondoskodik az állampolgárok részére ily irányú intézményekről.

Az emberi testet oly mértékben ismertetjük, hogy a későbbben előforduló szabályok megérthetők legyenek. Rávezetjük a tanoncot arra, hogy vannak megelőző, óvó, segítő, gyógyításra vonatkozó, meglevő bajt enyhítő stb. intézkedések, követelmények.

Természetes dolog, hogy orvosi tanácsokat adni nem szabad, de annyira mégis képesíteni kell őket, hogy tudatosan élhessenek és óvakodhassanak.

Különösen az egészséges életmód szabályait, tehát a tisztaságot, a levegő, víz, lakás, táplálkozás, élvezeti cikkek kellő használatát, a fertőző bajok elleni védekezést s mindazt, amit az anyagbeosztás előírt, nem tudományos alapon, hanem rövid világos előadásban, lehetőleg szemlélet kíséretében ismertetjük.

Az egészségtan tanításának segédeszközeiül felhasználhatók a test szerveinek papírgyurmából készült másai, képek, kimutatások stb., amelyek a többi tárgyaknál szerepelnek, továbbá a rögtöni segélynyújtásokhoz való kötöző, szűrő, vágó, varró, mosó stb. sebészeti eszközök s az ezek használatát feltüntető képek, a mentőszekrény stb. Az első segélynyújtást (képzelt eseteket véve alapul) a tanulók egymáson is gyakorolják.

4. Szakismeretek.

E címen összefoglalt tantárgyak oktatására a tanításterv szerint a heti órák száma a következőképen alakul :

Az I. osztályban	heti	1 óra,	évi	30 óra
A II.	«	«	2 «	« 60 «
A III.	«	«	2 «	« 60 «

E tárgyak tanításának célja azoknak az elméleti ismereteknek közlése, amelyek a gyakorlati, tehát műhelymunkákat és ismereteket előkészítik, kísérik és kiegészítik, vagyis amelyek föltétlenül szükségesek ahhoz, hogy az iparos ipari munkáját — a gyakorlati készségen kívül — kellő elméleti ismerettel tudatosan végezhesse.

Míg az általános ismeretek csak alkalmazkodnak az iparág igényeihez, addig a szakismeretek tulajdonképpen azok, amelyek lehetségessé teszik, hogy a gyakorlati munkát a nélkülözhetetlen elméleti tudással támogassuk, vagyis az oktatást valóban szakirányúvá tegyük.

A módszeres utasítás a szakismeretek tanítása tekintetében a tan-személyzet részére a következőket írja elő.

A szakismeretek anyaga új a régi tantervvel szemben. A szakismeretekre vonatkozólag a régi tervben mindössze ennyi olvasható :

»Szakirányú iparostanonciskolában minden tárgykörben az olvasmányokat — figyelemmel az illető iparág szükségleteire — kell megválasztani. A III., esetleg II. osztályban pedig a technológiai olvasmányok helyett egy éven át az illető iparág speciális technológiáját lehet tárgyalni.«

Mínt hogy a szakirányú iparostanonciskola feladata szakok szerint megfelelő gyakorlati ismereteknek nyújtása, a fősúlyt a faipar technológiájára helyezzük. E tárgyat olyanformán tárgyaljuk, hogy az anyagot mind a 3 osztályra fölosztjuk és a rendelkezésre álló idő csekély volta miatt csak vele kapcsolatosan adjuk a szükséges természetrajzi, kémiai ismereteket és domborítjuk ki a természettan vonatkozó részeit különösebben, bár a természettanból általános képet is adunk.

E címen tárgyakint és osztályonként csakis a következő órabeosztás lehetséges.

	I. oszt.	II. oszt. ó r a	III. oszt.
Természettan	5	10	5
Technológia	25	50	25
A faipar története	—	—	20
A faipar egészségtana ...	1)	1)	10
	30	60	60

A természettant tulajdonképpen az általános ismeretek címe alá is foglalhattuk volna, mivel abból elsősorban általános tájékozódást kívánunk nyújtani. Mégis ide soroztuk, egyrészt azért, mert az általános ismeretek oktatására a rendelkezésre álló időből már erre a tárgyra is fordíthatunk, másrészt és főleg azért, mert a szakirányú iparostanonciskolában a természet-

1) Az általános ismereteknél általános egészségtan.

tannak csak azon részével foglalkozhatunk tüzetesebben, amelyre az iparág technológiai ismereteinek megértéséhez különösebb szükség van. Például a fa természettani tulajdonságai: szilárdság, keménység, rugalmasság, törekenység, tömörség, hangja. A kémiával és természetrajzzal önállóan idő hiányában egyáltalán nem foglalkozhatunk, csak amennyiben azt a technológiai ismeretek megvilágítása szükségessé teszi. Például az élőfa természetrajza, a fa rajza, víztartalma, bélsugarak, gyűrűk vagy a növényi anyagokból, fémsókból készült fafestékek (a fémsók, alkaliák) stb.

Technológia címe alatt felvettünk minden nélkülözhetetlen anyagot, amely a tanuló iparát közelről érinti, úgymint az anyagismeretet, az anyagok természettani és kémiai feldolgozását, a szükséges kéziszerszámokat és segédgépeket. A szakirányú oktatást kiegészítjük a faiparág történetének és azoknak az egészségtani ismereteknek a tanításával, amelyek a tanulót faipari szempontból különösebben érdeklik.

A természettan és technológia tanításának feladata az egyszerűbb és gyakoribb fizikai és kémiai jelenségek megismertetése elsősorban a faipar szempontjából. A tanítás ezért a mindennapi életben, az iparban használt anyagokból, az alkalmazott és természeti törvényeken alapuló készülékekből, szerkezetekből, eszközökből és szerszámokból indul ki, amelyeket a tanulók nagyobbára már ismernek.

A faipar története megismerteti a tanulóval iparágának történeti fejlődését, az iparág egészségtana pedig mindazokat a tanuló ipari foglalkozására vonatkozó egészségi szabályokat, veszélyeket, baleseteket és az azok ellen való védekezés módját tárgyalja, amelyek munkaközben érhetik.

A szakismertek tanításánál mindennek előtt a következő két fontos dolgot kell szem előtt tartanunk:

1. hogy az iparostanonciskola nem szakiskola, hanem szakirányú iskola, amely az általános ismeretekből mindazt nyújtani kívánja, aminek tudása a faipar szempontjából és érdekében szükséges;

2. hogy célunk nem a műhely feladatának megoldása, hanem csak az ott szerzett gyakorlati készségeknek elméleti ismeretekkel való kiegészítése, hogy ily módon a tanonc gyakorlati munkálkodása lehetőleg tudatosá válhassék.

Ez a két szempont maga után vonja azt, hogy a műhelyi munka és az iskolai elmélet egymással szoros kapcsolatba hozandó, továbbá hogy a tárgytanításban mindenütt érvényesülni kell e kapcsolatnak. Ezért a szakismeretek címe alá foglalt tárgyakhoz nem adunk külön-külön utasítást, mert a cél azt egyenesen kizárja.

E tanításnak célja elsősorban gyakorlati, mert a tanulóknak egyrészt meg kell ismerkedniük azokkal a viszonyokkal és hatásokkal, amelyek a természeti tárgyak, tünemények és az ember élete között fennállanak. Másrészt

a tanulóknak tudniuk kell az ismereteket a gyakorlati és ipari életben alkalmazni, vagyis rendelkezniük kell az anyagnak, nyersárúnak kész ipari terméké váló földolgozásához szükséges észbeli tudással, az emberi erő, géperő és szerszámok értékének és alkalmazásának ismeretével.

Tehát minél jobban tagozzuk az ismereteket, annál inkább távolodunk célunktól, minél jobban tömörítjük és kapcsoljuk azokat, annál közelebb és könnyebben érjük el célunkat.

Itt a lényeges különbség a régi és jelen tanítási terv között. Most az ismeretek mind a 3 osztályon végig húzódnak. A technológiai ismeretekre, mint vázra, helyezkedik a többi anyag, hogy így a tárgyak szoros, szerves kapcsolatában a tanonc az egy dologra vonatkozó összes tudnivalót lehetőleg együtt kaphassa.

Ezért a szakismeretek tanításánál különösen ne támaszkodjunk az olvasókönyvekre, hanem folyton szemléltessünk, kísérletezzünk, hogy a rendelkezésre álló kevés idő alatt még a gyengébb tanulók is mind megszerezzék ismereteiket. Mutassuk be a tanulóknak a múzeumokat, képtárakat, etnografiai gyűjteményeket, szerszámgyűjteményeket, szakkiállításokat, nagyobb gyárat, ipartelepeket, természetrajzi gyűjteményeket. Idevágó természettani és kémiai kísérletek bemutatása és a különféle baleseteknél követendő eljárás demonstrálása szükséges.

Fontos, hogy a tanító tárgyával, az ipar szellemével teljesen tisztában legyen és hogy tanításaira lelkiismeretesen készüljön el. Csak az taníthat valamit jól, aki azt maga is jól tudja. Sohasem lesz tanításunknak igazi gyakorlati értelemben vett értéke, ha nem iparkodunk az iparágat tökéletesen megismerni. Ennélfogva idevágó művek olvasgatása, tanulmányozgatása, műhelyek, telepek, gyárat látogatása elengedhetetlen feltétel, mert igaz, hogy a jó tankönyv nagy segítség és már fél siker, de a tanító eleven tudása, élő szava, tanítása mégis csak az első feltétel.

A tanítás eszközei gyanánt felhasználhatók az anyag és szerszám, természettani és vegytani gyűjtemények, modellek, kisebb segédgépek, szemléltető képek, képtárak, múzeumok, kiállítások és tanulmányi kirándulások.

A faipari egészségtan oktatásának célja, hogy az ipari foglalkozásra vonatkozó egészségi szabályokat és azokat a veszélyeket, baleseteket a tanuló megismerje, amelyek őt ipari munkája közben érhetik, továbbá, hogy megtanulja a veszélyek elleni védekezés módját, az első segítségnyújtást.

A megfelelő útmutatást a faipar egészségtanának oktatását illetően már az általános egészségannál megadtuk és itt csak annyit fűzünk hozzá, hogy a III. osztály anyagának ismertetésénél különösen szem előtt tartsuk a faipari foglalkozást.

A faipari szakirányú iparostanonciskolák teljes óratervének összefoglalását a tanítástervek részletes ismertetése után alább bemutatjuk:

Tárgyak	O s z t á l y						Három évi összes órák
	I.		II.		III.		
	heti	évi	heti	évi	heti	évi	
	ó r á k						
1. Ipari számvetés és könyvvezetés	2	60	1½	45	1½	45	150
2. Olvasás és üzleti fogalmazás ...	1½	45	1½	45	1½	45	135
földrajz	—	14	—	8	—	10	—
történet.....	—	14	—	8	—	10	—
polgári jogok és kötelességek, ipartörvény	—	6	—	5	—	5	—
3. Általános ismeretek	1½	—	1	—	1	—	105
közgazdaságtan	—	5	—	5	—	5	—
általános egészségtan	—	6	—	4	—	—	—
technológia	—	25	—	50	—	25	—
természettan	—	5	—	10	—	5	—
4. Szakismeretek	1	—	2	—	2	—	150
a faipar története.....	—	—	—	—	—	20	—
a faipar egészségtana	—	—	—	—	—	10	—
5. Szakrajz	4	120	4	120	4	120	360
Összesen	10	300	10	300	10	300	900

A fenti tervezetet Mártonffy Márton m. kir. udvari tanácsos, iparoktatási főigazgató 1909. évi november hó 4-én a következő három iskola-évre jóváhagyta.

k) A műhelyoktatás kérdése.

A tanonciskoláknak vendégiskolák gyanánt való elhelyezése a szakirányú tanoncoktatásnak egy nagyon lényeges kérdését a gyakorlati műhelyoktatást megoldhatóvá tette.

Ezen súlyos helyzet mellett is a szakirányú tanonciskolai oktatás rövid idő alatt jelentékeny fejlődést mutatott, úgyhogy az iparoktatási főigazgatóság, a királyi tanfelügyelőség, a fővárosi szakfelügyelet és az érdekelt iparosság is elismeréssel nyilatkozott az előnyös változásról.

A tanonciskolai tanítók, tanítónők lelkes buzgalommal ragadtak meg minden ipari továbbképzési alkalmat és teljes odaadással éltek iparoktatási hivatásuknak, annyira, hogy a szakfelügyelők számos oktató rendkívüli buzgalmáról és elért eredményeiről tettek jelentést.

A tanács az előléptetéseknél feltűnően igyekezett elismerését kifejezésre juttatni. Így például tisztán érdemeik elismeréséül, a nélkül, hogy az illetők előléptetésért folyamodtak volna 1911-ben Perényi Lajost igazgatóvá és Kelemen Konstanciát az első női igazgatóvá léptette elő. Hogy ezen kitüntetésnek nagyobb nyomatékot adjon, megbízta Ágotai Béla szakfelügyelő-igazgatót, hogy az újonnan kinevezetteket, tanítótözületük előtt ünnepélyesen iktassa hivatalukba.

A főváros tanácsa az iskolák tanítási anyagáról és módszeréről az 1912/13. évkönyvében a következőleg nyilatkozott:

»Az iskolai könyvön kívül különböző ipari szakkönyveket olvastak a tanoncok, így gépipari munkákat, a forrasztásról, hegesztésről, a víz, gáz, stb. fűtési szerkezetekről, a betűszedés elméletéről, az építészettről stb. írt műveket.

A tanítást, ahol csak lehetett, kísérletekkel, vetítésekkel, vagy legalább is gépekkel kísérték a tanítók. Az olvasással kapcsolatban pedig kiterjeszkedtek az iparosok szociális helyzetére és kötelességére. Megbeszéltek ezenkívül az olvasmányok keretében Magyarország bányászatát, iparát, kereskedelmét, áruforgalmát, közgazdasági viszonyait, a közös vámterületet, Budapest ipari fejlődését, a gyári-, házi- és kisipart, Bécs és a külföld iparát és kereskedelmét, stb. Szóba került tehát lehetőleg minden tárgy, amiről szakképzett iparosoknak csak tudnia kell.»

Az 1912/13. tanévben már 63 fiútanonciskolája volt a fővárosnak és azokba 17.012 tanonc járt.

A tanács az iparostanonciskolák ügyeit 1912-ben az akkor létesített szociálpolitikai ügyosztály hatáskörébe utalta. 1914-ben az új ügyosztály megszűnt és az oda beosztott ügyek ismét a közoktatási ügyosztály hatáskörébe utaltattak. 1912-től 1914-ig a szociálpolitikai, 1914-től pedig a közoktatási ügyosztály vezetője Wildner Ödön dr. tanácsnok volt. Nevezett nagy lelkesedéssel kívánta a közoktatási intézményeket továbbfejleszteni. Wildner programjába új közoktatási intézmények létesítését is felvette, nevezetesen így az 1914—37.603. XIV. sz. tanácsi határozat tanúsága szerint a tanoncotthonok létesítése érdekében statisztikai adatokat kért az iskoláktól. Azonban az 1914-ben kitört világháború, az azt követő forradalom és az 1919. évi proletárdiktatúra nemcsak a továbbfejlődést gátolták meg, hanem a világégés következményei és a beállott gazdasági válság a már meglévő sok szép alkotást, intézményt vagy egészen megsemmisítette vagy annyira megrendítette, hogy azok kiépítését újra kellett kezdeni.

A tanoncottatást megnehezítette az a körülmény is, hogy a világháború miatt az iskolaépületeket katonai célokra használták fel és ennek következtében az iskolák egy jelentékeny részében a tanítást be kellett szüntetni. Az épen mondottak indokolják a tanács 123.888/1914—XIV. sz. rendeletét, amelynek alapján több iskolát összevont és áthelyezett a tanács. A háború elején ugyanis 79 iskolaépületet a katonaság foglalt le. A saját épületükből kiszorult iskolákat a megmaradt iskolákba kellett elhelyezni. Az oktatók közül 631 tanító és tanár vonult a harctérre, kik közül sokan hősi halált haltak. A hadbavonult tanítók munkáját az itthonmaradotaknak kellett elvégezniök, sőt a nyári szünidőben a hadbavonult közigazgatási tisztviselők helyett, közigazgatási kisegítő munkákat is kellett végez-

niök. A gazdasági viszonyok állandó romlása folytán a tanítótagjai is bekapcsolódtak azokba a munkákba, amelyek a nép élelmezésével, gondozásával merültek fel; így résztvettek a lisztbizottságok munkájában, a lisztjegyek kiosztásában. A kenyérkeresőktől megfosztott családok ezrei jutottak a legnagyobb nyomorba, úgyhogy a hatóságoknak nemcsak a szegények ruházása, étkeztetése, a szegénytanulóknak iskolai eszközökkel való ellátása okozott egyre fokozottabb gondokat és követelt egyre nagyobb áldozatokat, hanem kénytelen volt a tanítás rovására a tanítási heti óraszámot csökkenteni.

A súlyos eseményeknek ez a hosszú láncolata rendkívülien éreztette pusztító hatását az iparostanonciskolákban, mert a hadbavonult iparosmesterek és segédek nagy száma miatt az iskolai hatóságok kénytelenek voltak az iparostanoncoknak is igen nagy részét az iskolalátogatás kötelezettsége alól felmenteni. Az iparostanoncok háború előtti létszáma ennek következtében majdnem egyharmadára csökkent.

E szomorú időkben a hatóságok és a tanítótagok elkövetett mindent, hogy amit lehet a kultúrjavakból megmentsen. A szakfelügyelők is kitartóan álltak őrhelyükön az összeomlásig.

1) Az iparostanonciskolai szakfelügyelet.

A tanács az iparostanonciskolai elméleti oktatás szakszerű felügyelete céljából 1904-ben szervezte a szakfelügyeletet; az első szakfelügyelőket 1905-ben nevezte ki.

A szakfelügyeletnek jogköre nem terjed ki az iskolák tanulmányi kérdéseire, belső életére, hanem inkább a megfigyelés, tapasztalatszerzés és adminisztratív támogatásra szorítkozott.

A szakfelügyelők csak akkor fejthettek ki hatékonyabb befolyást a tanítás menetére, fokozására, ha hatáskörüket a tanács erre is kiterjeszti. Ezért a tanács új szabályzatot készített, amelyet a főváros közgyűlése 687. és 1323/1912. sz. alatt elfogadott és a vallás- és közoktatásügyi miniszter 70.843/1912. sz. alatt jóváhagyott.

A tanács 1912. október 22-én megbízta az új hatáskörrel az elméleti tárgyakra (a technológia kivételével) Ágotai Bélát, a rajzoktatásra szakok szerint Ágotai Lajos, Benkhardt Ágoston, Böhm János, Csizy Gyula, Györgyi Kálmán, Wetzl Károly, Wittinger Aladár, Voith Áron, a fehérvarrásra és kézimunkára Zadubánszky Irén iskolalátogató szakfelügyelőket. A vallás- és közoktatásügyi miniszter a szakfelügyelőket állásukban 3 évre megerősítette.

A szakfelügyelők tiszteletdíja évi 1000 koronában állapított meg.

A miniszter ugyanekkor megerősítette az elemi és polgári iskolai szakfelügyelőket is.

Az új szabályzat szerint a szakfelügyelők feladata :

- a) a kir. tanfelügyelő vezetésével az állami iskolafelügyeletet gyakorolja;
- b) a székesfőváros tanácsának oktatás- és nevelésügyi kérdésekben véleményező és tanácsadó szerve legyen.

A szakfelügyelők megbízatása lejárván, a tanács 1916-ban 79.123. sz. alatt a szakfelügyelők számát, munkaterületét kiterjesztette és elkészítette munkabeosztásukat.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter 33.139/1916—VII/b sz. alatt a székesfővárosi szakfelügyeletet újból megerősítette és számukat 10 helyet 15-ben állapította meg.

Dr. Wildner Ödön tanácsnok, mint a székesfőváros közoktatásügyének vezetője 1916. május 22-én személyesen nyújtotta át a szakfelügyelőknek a miniszter megbízólevelét. Üdvözlő szavaiban hangsúlyozta a szakfelügyelet jelentőségét és fontosságát, kidomborította a feladatot, amely a szakfelügyeletre az állami és fővárosi kettős megbizatással jár; kijelentette, hogy teljes bizalommal tekint a szakfelügyelet működése elé, meggyőződése, hogy az a kettős feladatnak oktatásügyünk javára és mélyítésére meg fog felelni.

A szakfelügyelet a királyi tanfelügyelő elnöklésével havonta tart üléseket.

A szakfelügyelet munkakörének és céljának megvilágítására alábbiakban közreadjuk az 1916. évben kinevezett szakfelügyelet első és második üléseinek lefolyásáról készült jegyzőkönyvnek kivonatát. A szóbanlévő ülések tárgysorozata az eddigi működés beszámolójára és a munkatervezet megállapítására szorítkozott.

Az üléseken dr. Mosdossy Imre kir. tanfelügyelő elnöklete alatt a kinevezett szakfelügyelők teljes számban vettek részt.

A szakfelügyelet első három évének munkájában feladatának első részét akként igyekezett megoldani, hogy tevékenységének súlypontja első sorban az iskolák belső életének mélyítésére, fejlesztésére irányuljon. Ezirányú törekvései a multban a következőkben domborodtak ki:

a) az órarendek összeállításánál magasabb pedagógiai szempontok és irányítás nyilatkoztak meg,

b) a havi tanítótestületi értekezletek jegyzőkönyveinek elbírálásánál is a pedagógiai, didaktikai és metodikai irányítást és támogatást tekintette főfeladatának és ezirányban járt el.

c) az iskolalátogató szakfelügyelőkkel tartott testületi értekezleteken általánosságban is és a részletek feldolgozásánál is a belső munka fejlesztésére vezető szempontok tárgyalása képezte a főcél.

Ugyanígy értelemben és célzattal járt el a kir. tanfelügyelő a szakfelügyelettel, amikor megkövetelte, hogy a tanítótestületi üléseken az igazgatók számoljanak be a maguk osztálylátogatásairól és azt kívánta,

hogy minden értekezlet vagy a tanítási tervből, vagy pedig egyéb pedagógiai, didaktikai és nevelési eljárásokból merített kérdésekkel foglalkozzék.

Ugyanekkor a szerzett tapasztalatok alapján a fogalmazás tanításának fejlesztésére útmutatásokat készített, a tanítási vázlatok készítésének kérdését sürgette, az iskolai intések eljárását egyöntetűen szabályozta. Az olvasmányok tárgyalásához szükséges útmutatások megszerkesztése már a legközelebbi jövő teendői közé tartozik.

Minthogy az állami iskolai felügyelet feladata kettős, az elnök véleménye szerint a szakfelügyelet feladata tulajdonképpen hármas ;

a) első feladat, hogy a szakfelügyelet, mint az állami felügyelet részese, a tantervnek, utasításoknak és az iskolai törvények intézkedéseinek végrehajtását, általában tehát azt ellenőrizze, hogy az egész iskolai munka a törvényekben és utasításokban kifejezésre jutó módon és szellemben történik-e, továbbá, hogy a tanítók hűen teljesítik-e nevelői és oktatói munkájukat.

b) A másik feladat, hogy ezzel az ellenőrzéssel adatokat gyűjtsünk arra, hogy az iskolai belső életet, az iskolai munkát mélyítsük, vezessük és irányítsuk és a tanítóságnak, ahol kell, támogatást és a szükséges magasabb szempontokat nyujtsuk.

c) A harmadik feladat, hogy a két előbbi pontban vázolt munkával a székesfővárosnak, mint iskolafenntartónak a maga iskolai politikájának helyes megalapozásához és kiviteléhez a kellő és kívánt támogatást a szakfelügyelet megadhassa.

A szakfelügyeletnek, ha feladata magaslatára akar felemelkedni, főleg az irányítás, a vezetés, a támogatás munkáját kell a legnagyobb gonddal végeztetnie. Legelső sorban tehát az iskolai munka mélyítésére, az iskola belső életének kifejlesztésére és tökéletesítésére kell minden erejével törekednie.

A felügyelet munkájának tehát itt e téren kell tökéletesednie.

Erre szolgálnak azok az útmutatások, amelyek az iskolalátogatás rendjére, valamint az iskolalátogatások után tartandó értekezletekre nézve vonatkoznak és amely útmutatások a látogatások főbb szempontjai mellett megjelölik azokat a megfigyelni való általános módszeres és didaktikai szempontokat is, melyek a kir. tanfelügyelőség tapasztalatai alapján, mint általános követelmények előtérbe nyomultak.

Ezeket az útmutatásokat, amelyek egy-egy példányát az újonnan megbízott szakfelügyelőknek is átnyújtotta a kir. tanfelügyelő, általában fenntartja, de szeretné azokat a szerzett tapasztalatok alapján kiegészíteni, kifejlesztetni. Erre vonatkozólag a kir. tanfelügyelő a szakfelügyelők véleményét, az iskolai élet mélyítése és a felügyelői munka tökéletesítése végett, ki is kérte.

A maga részéről már most szükségesnek véli, hogy egyes szempontokat az első alkalommal kiemeljen.

A jövődő Magyarország legfontosabb feladata lesz kipótolni és helyreállítani azokat a hézagokat és hiányokat, melyeket a kulturális munkában épügy, mint gazdasági életünkben és fejlődésünkben a háború okozott, másfelől azt a nagy lelki depressziót kell eltüntetni, eloszlatni, amely a hosszú háború aggodalmai, kétségei, majd anyagi és erkölcsi veszteségeinek nyomában támadt.

E feladatok elsősorban követelik az akaraterőknek minél szélesebb és erőteljesebb kibontakozását, másfelől a közösségnek, az összetartozandóság érzetének felfokozását és a vallásos, nemzeti, hazafias érzést állítsuk elsősorban munkába, mint e feladatok irányításánál ható társuló és eredő erőt.

A magyar nemzeti érzület általános nevelői hangulata legyen az az atmoszféra, amelyből a tanítói munka minden lélekzetvétele táplálkozik.

Az ifjúságot meg kell tanítani arra, hogy mindent helyesen lásson; lássa saját helyzetét, az őt környező világot, abban az ő elhelyezkedését és viszonyait és ekkép megtanulja helyesen látni feladatait is.

Nem elég tehát csak az érzelmi nevelés, de kell, hogy erre a látóképeségre neveljük az ifjúságot, megtanítsuk minél tökéletesebben látni, nézni, észrevenni és a látottak, szemlélteték alapján elvonni, ítélni, — gondolkodni.

»Itt találok én meg jövődő felügyeleti munkánk második nagyfontosságú szempontját: az állandó, az örökös, a mindig eleven, a gondolkodásra készítő és gondolatébresztő szemléltetésnek az iskolai munka elengedhetetlen tényezőjévé tételét.

És ebbe a munkába, ebbe a szempontba belekapcsolódik a szakfelügyelet kiegészítése a rajz felügyeletével a jó ízlésnek, az esztétikai érzésnek és etikai erkölcsi érzelmek fejlesztésének is jelentékeny tényezője.

A szemléltetés útján való értelemfejlesztés feladata mellé sorozódik a gondolat kifejezés legáltalánosabb módjának, a fogalmazásnak fejlesztése.

A vallás és erkölcsös érzület ápolása mellett az ifjúság lelkében mentől tovább, mentől későbbi korig igyekezzünk megőrizni a gyermeteg, naiv kedélyt, ami az ember lelki egyensúlyának egyszerű, összhangzatos világnézetének kialakításánál, a megelégedettségre nevelésénél fontos tényező.

És itt kapcsolódik a szakfelügyelet új erőjének, az ének és zene szakfelügyelőjének munkája, aki hivatva van a kedélyfejlesztő és mélyítő énektanítás tökéletesítésére.

A szakfelügyelet legközelebbi programja a látogatás és felügyelet általános munkája mellett a következő:

A) Hogy az iskolai igazgatók hospitáló munkája szervesen és összhangzatosan támogassa a szakfelügyelet munkáját, szükséges, hogy az igazgatók számára hospitálásaik irányítására szolgáló útmutatások dolgoztassanak ki.

B) Az iparostanonciskolák munkájának egyöntetű irányítása :

a) az elméleti, illetőleg közismereti oktatás oly irányú fejlesztése, hogy az a szakirányú oktatást didaktikailag támogassa,

b) az iparostanonciskolai testületek értekezleteinek rendszerezése, a jegyzőkönyvek bemutatásával és felülvizsgálatával,

c) a tankönyvügy általános rendezése s végül

d) a szemléltetés és ezzel kapcsolatban a decentralizált szertárak kérdése.

Ezekután Ágotai Lajos beszámolt az iparostanonciskolák rajzoktatásának jelenlegi állapotáról és a legközelebbi teendőkről, majd Ágotai Béla ismertette az iparostanonciskolák elméleti szakirányú oktatása érdekében folyó munkákat és a jövő terveket.

A szakfelügyelet nagyjelentőségű munkájának további kiépítését is lehetetlenné tették az 1919. évi események.

III. A fiúiparostanoncoktatás története 1920-tól 1934-ig.

a) Az iparostanoncoktatás helyzete a világháborút követő években.

Az 1919. év a kísérletezések és a teljes felfordulás ideje volt, amikor rendszeres munkáról szó sem lehetett, ez évben történetekről tehát beszámolni alig lehet.

A proletárdiktatúra elmúltával a főváros tanácsa azonnal megkezdte az oktatásügy egész rendszerének, így az iparostanonciskolai oktatásnak is újjáépítését. Évekig tartott, míg a tanács a világháború folyamán a katonaság részére lefoglalt iskolaépületeket fokozatosan vissza tudta szerezni és azokat eredeti rendeltetésük céljaira bocsáthatta. Ez természetesen újabb nagy pénzáldozatokkal járt, mert a katonaság kiköltözése után az épületeket alaposan tatarozni, renoválni kellett.

A háború egyik következménye volt, hogy a műhelyekben az elmaradt munkaerőket leginkább tanoncokkal pótolták. Az 1922/23. tanév végén a tanoncok létszáma már 20.000-re emelkedett. Ezért a háború alatt összevont iskolákat ismét szét kellett választani, újakat nyitni. Az 1923/24. iskolaévben 99 iparostanonciskola működött. A tanítóihiány oly nagy volt, hogy 1922. évtől kezdve főiskolai, különösen műegyetemi hallgatókat kellett alkalmazni, akik természetesen tanítói képesítéssel nem rendelkeztek. A tanács a régi, kipróbált, képzett tanítóságot akként pótolta, hogy az új tanerők kioktatása céljából általános és szakirányú rajztanfolyamokat rendezett és dícséretükre legyen mondva az új alkalmazottaknak, hogy azok szorgalommal végezték ipari továbbképzésüket, hogy ma már a tanonciskolák kiváló tanítói közé tartoznak.

A tanoncok létszámának és az iskolai épületeknek rohamos szaporodása természetszerűleg követelte az eredeti terveknek, a tanítóság állandó óhajának megvalósítását: az önálló iskolai épületet, a főfoglalkozású igazgatói és tanítói állások megszervezését, az iskolai tanműhelyeknek, egészségügyi és szociális intézményeknek, tanoncotthonoknak létesítését a szakirányú iskoláknak megfelelő felszerelését, megfelelő bútorberendezését, a hitoktatásnak, vallási erkölcsi nevelésnek, testnevelésnek, az ifjúsági óráknak, egyesületeknek kifejlesztését, a tanoncoknak megfelelő továbbkép-

zéséről való gondoskodást és a fővárosi iparostanonciskolai tanítósnak egyesületté tömörülését. Ilyenformán az iparostanoncoktatás az oktatásügynek nagy fontosságú kérdése lett.

Időközben már gondoskodott a tanács az iparostanoncoknak vallásoktatásáról, mégpedig az 1919. évben 160.362. szám alatt kelt vallás- és közoktatásügyi miniszteri rendelet alapján, amely kötelezőleg elrendelte a vallásoktatást minden hitfelekezet tanoncai részére. Megengedte továbbá, hogy a húsvéti lelkigyakorlatok elvégzésére az iparostanonciskolák három tanítási szünnapot tartsanak.

Nemcsak a főváros követett el mindent az igazi szakirányú iskola kiépítése céljából, hanem a kormányhatóság is állandóan gyűjtötte a tapasztalatokat, hogy az 1884. évi ipartörvényben megalapozott tanonckérdést kifejlessze s az ipartörvényben a szükséges módosításokat, kiegészítéseket végrehajtsa. Gróf *Klebensberg* Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter érdeme, hogy az 1922. évi törvénycikk életbeléptetésével és ennek alapján megalkotott 1924. évi 60.000 VKM. új szervezeti szabályzat megállapításával és végrehajtásának elrendelésével az igazi szakirányú iparostanonciskolák a megvalósulás stádiumába jutottak.

Tájékoztatásul és a megfelelő áttekintés nyújtása céljából közöljük az új ipartörvény és az új szervezet fejezeteit és címeit.

Az ipartörvény.

(1922 : XII. tc.).

I. RÉSZ.

Az iparüzés.

- I. Fejezet. Az iparüzés általános feltételei.
(1—21. §§.)
- II. fejezet. Képesítéshez kötött iparok.
(22—86. §§.)
- III. fejezet. Engedélyhez kötött iparok.
(87—97. §§.)
- IV. fejezet. Az iparigazolvány, illetőleg iparendély kiállítása, ipardíj és ipari reáljogok.
(98—112. §§.)
- V. fejezet. Az ipar gyakorlása.
(113—134. §§.)
- VI. fejezet. Az iparüzési jog elvonása és megszűnése.
(135—142. §§.)

II. RÉSZ.

Tanviszony.

VII. fejezet. Tanviszony, a tanoncok nyilvántartása, munkakönyv.

- A »gyermek« és a »fiatalkorú« megjelölés (143. §.).
- Az iparüzemekben való foglalkoztatás alsó korhatára (144. §.).
- A tanszerződés meghatározása (145. §.).
- A tanszerződés megkötése (146. §.).
- A gyermekek és fiatalkorúak foglalkoztatása szakmukának nem minősíthető munkánál (147. §.).
- Tanonctartási jog (148—149. §§.).
- A tanonctartás jogának elvonása (150. §.).
- A tanonc iskolai előképzettsége (151. §.).
- A tanoncvizony kezdete (152. §.).
- A tanszerződés kiállításának díja (153. §.).
- A tanszerződés megkötésének határideje (154. §.).
- A törvény rendelkezései ellenére kötött tanszerződés (155. §.).
- A tanidő tartama (156. §.).
- A tanidő megrövidítése (157. §.).
- A mulasztott tanidő pótlása (158—159. §§.).
- A munkaadó kötelezései a tanonccal szemben (160. §.).
- A tanonc iskoláztatása (161. §.).
- A tanonc felmentése az iskola látogatásának kötelezettsége alól (162. §.).
- A munkaadó fegyelmezési joga (163. §.).
- A tanoncviznyonak megszűnése és rögtöni hatállyal felbontása (164—166. §§.).
- A tanonc kizárása az iskolából (167. §.).
- A tanonc újból szerződtetése a tanviszony megszűnése esetében (168—172. §§.).
- Kártérítési igény a tanviszony megszűnése vagy felbontása miatt (173. §.).
- A segédi vizsgálatra bocsátás (174. §.).
- A tanoncvizsgáló bizottságok megalakítása (175—176. §§.).
- A tanoncvizsgáló bizottságok jegyzéke (177. §.).
- A tanoncvizsgáló bizottság elnökének és tagjainak fogadalma (178. §.).
- A tanoncvizsgáló bizottság tagjainak meghívása (179. §.).
- A segédi vizsgálat megtartására illetékes vizsgálóbizottság (180. §.).
- A segédi vizsgálat színhelye és időpontja (181—182. §§.).
- A segédi vizsgálat célja, tárgya és menete (183—185. §§.).
- A segédi vizsgálat eredményének megállapítása (186—188. §§.).
- A segédlevél kiállítása (189. §.).
- Azoknak segédi vizsgálat, kik tanoncok nem voltak (190. §.).
- A segédi vizsgálat eredménytelenségéhez fűződő következmények (191. §.).
- A segédi vizsgálat megismétlése (192. §.).
- A segédlevél kiállításának díja (193. §.).
- A tanoncok nyilvántartása (194. §.).
- A munkakönyv kiállítása (195—196. §§.).

III. RÉSZ.

Büntető és vegyes rendelkezések.

VIII. fejezet. Büntető rendelkezések.

(197—200. §§.)

IX. fejezet. Vegyes rendelkezések.

(201—206. §§.)

Az 1924. évi 60.000. VKM. számú szervezeti szabályzat.**A) Szervezet.**

Ez a szervezeti szabályzat rendelkezik az I. fejezetben a tanoncok iskoláztatási kötelezettségéről, tanoncoktatási intézmények kötelező létesítéséről és ennek feltételeiről, a II. fejezetben a tanonc iskoláztatására irányuló kötelezettség teljesítéséről, a III. fejezetben a felügyelet, igazgatás, tanítók, alkalmazásuk módja és kötelességük van szabályozva, a IV. fejezetben az iparostanonciskolák (tanonctanfolyamok) tagozódásáról, az V. fejezetben a tanulmányi rendtartásról. A szervezet II. része a tanterv.

B) Tanterv.*Előkészítő osztály tanterve.**Az iparostanonciskola I—IV. osztályainak tanterve.*

A további részekben részletezi a szakirányú tanterveket iparágak, rokoniparágak csoportosítása szerint; s minden iparágnál megállapítja külön a szakrajz és külön a technológia tanítási anyagát. Az iparágak tanterveit a következő csoportokban tárgyalja :

- I. Építő- és rokonipari csoport.
- II. Fa- és rokonipari csoport.
- III. Fém- és rokonipari csoport.
- IV. Díszítő- és rokonipari csoport.
- V. Ruházat- és rokonipari csoport.
- VI. Élelmiszeripari csoport.
- VII. Sokszorosító (grafikus) ipari csoport.
- VIII. Különleges iparok.
- IX. Főleg női iparok csoportja.

C) Utasítások a tantervhez.

I.

Általános rész.

II.

Részletes utasítások.

Az 1922. évi XII. tc. és az 1924. évi szervezeti szabályzat megadja a lehetőséget az iparostanonciskolai szakirányú oktatás teljes ideális kiépítésére, megállapítván a szakirányú tanterveket, amelyek az eddigi tapasztalatok alapján készültek el.

Az 1924. évi 60.000 VKM. számú új tantervet nem ismertetjük részletesen, mert az csak az alap és keret az ország tanonciskolái számára. Módot ad arra, hogy minden iskola elkészíthesse ez alapon a maga saját igényeinek megfelelő részletes tantervet és utasításokat. Áll ez különösen a székesfővárosi iparostanonciskolák számára, ahol ma 17 központosított fiú- (amelyek közül 4 önálló) és 10 központosított leánytanonciskola működik, amely iskolák részére fentiek alapján már el is készültek a helyi és egyes iparági sajátos tantervek, sőt azok egy része jóváhagyatott és életbe is lépett. Ezekről a munkákról részben a történetben, részben az iskolák ismertetésénél számolunk be.

Itt csak annyit jegyzünk meg, hogy a jóváhagyott fővárosi tanterveket sem tekintjük véglegeseknek, hiszen az ipari élet fejlődésével az iskolával szemben támasztott igények is fejlődnek, az iskolák munkájának pedig állandóan alkalmazkodni kell a való élethez.

b) A főfoglalkozású tanítóttestület megszervezése.

A főváros tanácsa készséggel ragadta meg az alkalmat, hogy az iparostanoncoktatás érdekében azt a munkatervet, amelyet még 1900-ban megalapozott és amely a miniszteri, 1924. évi szervezeti szabályzatában teljes szankcionálást nyert, minden eszközzel, a súlyos gazdasági viszonyokhoz mért anyagi áldozatokkal is, fokozatosan, a lehető legrövidebb idő alatt végrehajtsa. A közoktatási ügyosztály már az 1925/26. tanévben foglalkozott a tanítóságnak ipari továbbképzése ügyével. A rajzoktatási szakfelügyelet újból sürgette annak megvalósítását, hogy a szakrajzi órák ellátására és a gyakorlati műhelyoktatásra gyakorlati szakembereket, szakoktatókat alkalmazzanak, hogy az elemi és polgári iskolai oklevéllel rendelkező tanítók részére a rajztanfolyamok mellett műhelygyakorlatokat és olyan elméleti tanfolyamokat is szervezzenek, amelyeken a tanítók az ipari szakismereteket, az ipari számvetést, üzleti levelezést, könyvvitelt, költségszámításokat, az üzleti fogalmazást, gazdasági földrajzt, természettant, vegytant, közgazdasági ismereteket, egészségtant és az iparostanonciskolai tanterv és utasítás anyagát elsajátítsák.

A szakoktatók részére pedig olyan pedagógiai tanfolyam rendezését sürgette a szakfelügyelet, amelyeken a legegységesebb nevelés és tanításügyi ismereteket, a tanonciskolai rendtartást és az ismeretek közlésének módszereit megismerhetik.

Ezzel egyidejűleg állandóan sürgették az önálló (külön épületekben elhelyezett) tanonciskolák és a főfoglalkozású tanonciskolai tanítóttestületek státusának megszervezését. Bár az iparostanonciskolai oktatást ezideig ellátó tanszemélyzet tagjai állandó önképzésük és hivatásszeretetük révén teljesen megfeleltek a tanonciskolai tanítóttestület tagjaival szemben támasztott igényeknek, kétszeres elfoglaltságuk mégsem volt ideális állapotnak

tekinthető. Ugyanis amikor délelőttönként főfoglalkozású iskoláikban szellemileg és testileg erősen igénybe vették, tagadhatatlan, hogy bizonyos fokig fáradtan láthatták csak el a délután és esti tanonciskolai oktatást. Mindkét hivatásukból folyt, hogy úgy főfoglalkozású, mint mellékfoglalkozású iskolai munkájukra rendszeresen készülniök, a tanulók írásbeli munkáit javítani kellett és e mellett állandó továbbképzésük céljára is időt kellett találni. Ez a körülmény és különösen a szakirányú iparostanonciskolai oktatás érdeke, — mely fokozott tanítói tevékenységet követel — állította homloktérbe a főfoglalkozású tanonciskolai tanítói állások megszervezésének kérdését s azt az általános óhajt, hogy az iparostanonciskoláknál eddig rátermettséggel működő tanítók, az átszervezéssel főfoglalkozásuk alól felmentessenek és kizárólag az iparostanonciskolai oktatással bízassanak meg, illetve az iparostanonc iskolához átvásztassanak.

A sok sürgetésnek és előterjesztésnek következtében a közoktatási ügyosztály alapos előkészítő munkái és előterjesztései után megszervezte a tanács a főfoglalkozású iparostanonciskolai igazgatói és tanítói állásokat.

A szervezés munkájáról és eredményéről később számolunk be.

A tanács az iparostanonciskolai tanítók részére a továbbképző elméleti tanfolyamokat is megszervezte.

A tanács 151.431/1920—VII. számú, november hó 10-én hozott határozatában intézkedett a tanonciskolai továbbképző tanfolyam oktatószemélyzetének munkabeosztásáról és az előadó tanárok alkalmazásáról. Ezeket az elméleti tanfolyamokat a Pedagógiai Szemináriumban tartották.

Ugyancsak a Pedagógiai Szemináriumban létesítette a tanács a pályaválasztási irodát és képességvizsgáló laboratóriumot.

A közoktatási ügyosztály vezetését 1925-ben dr. *Purebl* Győző tanácsnok vette át.

A tanács 95.009/1925—VII. számú határozatával 28 polgári iskolai tanárt, elemi c. igazgatót és tanítót addig is, míg a főfoglalkozású iparostanonciskolai igazgatói és tanítói állásokat megszervezi, kizárólagosan iparostanonciskolákhoz osztott be szolgálattételre. (Valamennyi iparostanonciskolai szakképzettséggel rendelkezett.)

A tanács már 1926. évben engedélyt adott arra, hogy az iparostanonciskolai tanítók gyakorlati képzése céljából tanfolyamokat rendezzenek és az arra önként jelentkező tanítók az iparrajziskolai tanműhelyeket rendszeresen látogathassák. Ilymódon számosan valóságos ipari képzést nyertek, mivel az egész ipari mesterséget elsajátították. Önálló mestermunkáikkal elismerést vívtak ki; így a könyvkötészetben, ötvösségben, sokszorosító iparban. Az iparostanonciskolai tanítók részére rendszeresen tartott továbbképző, valamint az általános és szakirányú rajztanfolyamokról a rajzoktatás történetében számolunk be.

Dr. Purebl Győző tanácsnok előterjesztésére a tanács 1926. évig az iparostanonciskolákhoz 140 szaktanítót alkalmazott. 1927. évben 57.809/1927. VII. sz. alatt a tanács javasolja a közgyűlésnek 97 fiú és 43 leánytanonciskolai szaktanítói állásnak rendszeres tanonciskolai tanszékekre való átszervezését. A közgyűlés a javaslatot 703/1927. kgy. sz. határozatával elfogadta, mire a tanács 105.951/1927—VII. sz. alatt intézkedett az állások betöltésére nézve.

A belügyminiszter, valamint a vallás- és közoktatásügyi miniszter hozzájárultak a szervezéshez s a főváros tanácsa 42.935/1927—IV. számú határozatával 140 iparostanonciskolai szaktanítói állást rendszeres tan-székké szervezett át. Ezzel megvalósult a főfoglalkozású önálló tanonciskolai tanítói státusnak megszervezése.

A tanács 138.261/1927—VII. sz. alatt hozott határozatával az általános és szakképesítés alapján a II. fiz. fokozatba sorozta a fiú- és leányiparostanonciskolai igazgatókat.

Az 1894. évben megállapított heti 10 óra tanítási idő (6 elméleti, 4 rajzóra) 1924. évig változatlan maradt, amikor a vallásoktatás érdekében a 11. órát engedélyezte a tanács.

1925. évben a 124.715/VII. sz. alatt a tanács átmenetileg ismét visszaállította a heti 10 órát, majd 1926. évben 25.775/VII. számú tanácsi határozat az 1924. évi új szervezet alapján heti 9 órára csökkentette a tanítási időt, amelyből egy óra a hittanításra esett. Így tulajdonképpen a közismereti és rajzi oktatásra összesen heti 8 óra maradt. Ugyanebben a határozatban a tanács azt is kimondotta, hogy a tanítás az esti 7 órán túl nem terjedhet.

Az 1924. évi szervezet 31. és 39. §-ai alapján a tanács szabályozza a felügyelőbizottság tennivalóit és intézkedik, hogy a felügyelőbizottság megalakíttassék. A főváros közgyűlése 506/1926. kgy. sz. határozatával hozzájárult a tanács határozatához, mire a felügyelő bizottságok megalakultak.

Az iparostanonciskolák állami felügyelete és ellenőrzése két szerv útján történik: a közvetlen felügyeletet gyakorolja a kir. Tanfelügyelőség, a főfelügyeletet pedig a vallás- és közoktatásügyi minisztériumi és kereskedelemügyi minisztériumi főigazgató. A két felügyelő hatóság mindenkor hathatósan támogatta a székesfővárost az iparostanonciskolai oktatás szakirányításában és az önálló tanonciskolák szervezetében és kifejlesztésében.

A székesfőváros tanácsa abból a célból, hogy az iparos- és kereskedőtanonciskolák, valamint a gyakorlati ipari és kereskedelmi élet között szorosabb kapcsolatot létesítsen, 37.048/1927—VII. sz. határozatával elrendelte a tanonctartó értekezletek rendszeresítését. 1927-ben az iparoktatási főigazgatóság a főváros tanácsához intézett 647/1927. sz. átiratában örömmel veszi tudomásul a tanonctartó értekezletek elrendelését és rámutatott arra,

hogy ezen értekezletekből igen üdvös eredményeket vár a mesterműhely és az iskola szorosabb kapcsolata folytán.

A főváros tanácsának azt a törekvését, hogy minél előbb megvalósítsa az önálló iparostanonciskolát és abban a gyakorlati tanműhelyek létesítését, továbbá a főoglalkozású tanítószemélyzet megszervezését, a tanítószemélyzetnek állandó és lehetőleg teljes szakkiképzését, jelentékenyen elősegítette a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszternek az 1924. évben 60.000 sz. alatt kibocsátott és életbeléptetett tanonciskolai szervezete és tanterve.

A tanács 127.113/1924—VII. számú határozatával léptette életbe az 1924. évi 60.000 V. K. M. sz. rendelettel kiadott új szervezeti szabályzatot. Felhívta a Budapesti Tanítótestületnek Iparostanonciskolai Körét, hogy az új szervezet rendelkezései alapján készítse el a fővárosi iparostanonciskolák helyi tantervét. Az Iparostanonciskolai Kör el is készítette a helyi tantervet, melyet a kir. tanfelügyelő 7626/1928. sz. alatt hagyott jóvá. Az új helyi tanterv 1928. év novemberében lépett életbe.

A mellékfoglalkozású tanítóóság működése utolsó éveiben megkönnyítette az 1924. évi szervezeti szabályzatban előírt szakirányú tanításterveknek az elkészítését, mert évtizedes tapasztalatával, szaktudásával nagy készséggel segítette elő az új helyi tantervvel kapcsolatos összes munkákat.

A szakrajzi tanmenetekre nézve a rajzoktatás történetében ismertetjük az állami főnhatósággal történt megállapodást, hogy a tanmenetek elkészítésére nézve az állam és a főváros között megállapodás jött létre a munkamegosztás, a kész tanmenetek és tanítási vezérfonalak kölcsönös felhasználása tekintetében.

Az 1931. évben Szendy Károly tanácsnok vette át a közoktatási ügyosztály vezetését.

c) Az önálló tanonciskolák felállítása.

1. A Bajnok- és Szentkirályi-utcai önálló tanonciskolák.

A »vendégiskolák« kérdése.

Az 1909. évben életbeléptetett szakirányú tanítástervek és a hozzávaló módszeres utasítások lényegesen megkönnyítették és szakszerűvé tették a tanítóóság munkáját a tanonciskolában. Fennmaradt és állandóan napirenden tartotta a tanítóóság azt a kérdést, hogy »az iparostanonciskolák csak vendégiskolák.«

A főváros tanácsának megfelelő rendelkezései mellett is a vendégiskola elhelyezkedése és működése nagyon sok tekintetben a gazdaiskola igazgatójának megértő jóindulatától függött. A tantermeken kívül az irodák, a szerterak, a tornaterem, szóval a tanonciskolának elsőrendű szükségleteit képező

helyiségek, továbbá a gazdaiskola felszereléseinek átengedése nem egyszer okozott nehéz feladatot és állította a két iskola vezetőségét majdnem megoldhatatlan kérdések elé. Az a tény, hogy a tanonciskola csak vendégiskola, a fentemlített helyiség kérdésén túl, sokszor mélyen belenyúlt a tanonciskola benső életébe is, mert a két iskola óra- és munkarendjeinek mindig figyelemmel kellett lennie egymásra. Annyival is inkább, mert a tanonciskola tantestülete vagy a gazdaiskola testületéből, vagy ami még súlyosabb volt, más távolabb fekvő iskola testületéből került ki.

Azért nemcsak az iskolában, a tantestületi üléseken, hanem mindenütt, ahol a tanítóság megnyilatkozására alkalmat talált, napirenden tartotta és sürgette az önálló épület és főoglalkozású iparostanonciskolai testület megszervezésének kérdését. Így e kérdés állandó megbeszélés tárgyát képezte a Magyar Tanítók Otthonában, a Polgári Iskolai Tanáregyesületben és a Hivatalos Tanítótestület Iparostanonciskolai Körében.

Megállapíthatjuk, hogy az iparostanoncoktatás újjáépítése tervszerűen történt, az önálló tanonciskola előkészítése pedig olyan koncentrikusan, hogy a mű betetőzéséhez már csak az önálló iskolaépület hiányzott. Csakhamar erre is sor került. A közoktatási ügyosztály javaslata alapján 1931. évben a polgármester előterjesztésére a főváros törvényhatóságának tanácsa elhatározta, hogy a tanoncoktatás céljára két önálló fővárosi iskolaépületet bocsát rendelkezésre, azokat megfelelőleg berendezi, felszereli és az 1932. iskolaév kezdetével rendeltetésének átadja. E célra a VI., Bajnok-utcai elemi iskolaépület és a VIII., Szentkirályi-utcai elemi iskolaépület jelöltetett ki.

Az első tanműhely 1902. évben a II., Medve-utcai nyomdásziparostanonciskolában létesült Rácz József igazgató buzgóságából, melynek első berendezését, a tégelysajtót, történeti emlékként őrzi a már önálló Nyár-utcai sokszorosító és díszítőiskola. Ugyancsak 1902. évben a II., Medve-utcai iskolában vezették be a műhelyoktatást és pedig külön-külön a könyvkötők, vésnökök és szobrászok részére. Az itt kezdeményezett ötvösipari gyűjtemény azóta jelentékenyen meggazdagodott és ugyancsak a mai önálló VII., Nyár-utcai önálló díszítőipari iskola tulajdonába került.

1902. év óta több iskola kísérletezett és rendezkedett be műhelyoktatásra, amiről számot ad munkánk második részében az egyes szakirányú iskoláknak ismertetése.

A tantestületeknek rendkívüli buzgóságát és hivatásszeretetét, egyúttal az iparosságnak is jelentékeny áldozatkészségét igazolja, hogy az 1928/29. iskolaévben már 42 szakirányú iskolának volt önálló technológiai gyűjteménye, 32 iskolának szakrajzi felszerelése és 5 iskolában folyt a technológiai gyakorlatokkal kapcsolatban a tanműhelyoktatás.

A tanács javaslatára a vallás és közoktatásügyi miniszter kísérletképpen megengedte, hogy a Nyár-utcai arany- és ezüstműves, valamint

ötvösipari szakirányú tanonciskolában az 1928/29. és 1929/30. iskolaévekben a IV. osztályban a kötelező heti 2 technológiai óra alatt műhelygyakorlatokat végezhesenek.

Hasonló kérelemmel fordult a Budapesti Kárpitos, Gombkötő, Paszományos és Paplanos Ipartestület az 1928. évben a tanácshoz, kinek pártoló javaslatára a vallás- és közoktatásügyi miniszter kísérletképen szintén megengedte, hogy a kárpitos szakirányú iparostanonciskola IV. osztályos tanulói a hetenkinti 1 technológiai órában és a szabadkézi rajzi 1 órában műhelygyakorlatokat végezzenek. A gyakorlati műhelyoktatás céljára taneszközök és felszerelések beszerzésére és pótlására a tanács az 1931. évi költségvetés terhére 10.000 pengőt engedélyezett.

A tanács előterjesztésére a miniszter által jóváhagyott polgármesteri rendeletekkel 1932-ben megoldást nyert az önálló tanonciskolák létesítésével a gyakorlati tanműhelyoktatás is.

Az első két önálló iparostanonciskola létesítésére vonatkozó polgármesteri rendeletet a következőkben mutatjuk be:

40.964/1932—VII.

Tárgy.

A polgármester előterjesztése két önálló iparostanonciskola felállítása tárgyában.

Tisztelt Törvényhatósági Tanács!

A szomszéd államok erős versenye napról-napra jobban kényszeríti a magyar társadalmat, hogy iparoktatását minél magasabbra, de legalább is a szomszéd államok színvonalára emelje. Az Országos Iparegyesület 1871-ben a magyar iparoktatás célját a következőkben állapította meg: »Iparososztályunkat oly ismeretekkel ellátni, melyek annak termőképességét egy fokra emelik a nyugati művelt államok művelt iparosaiéval.« Ugyanezt a célkitűzést jelölte meg szabatosabban és konkrétan az 1868. évi osztrák iparoktatási törvény is, melynek első paragrafusában szerint: »Ipariskolákat kell felállítani, hogy ezekben az ipari munkásoknak a szakmájuk gyakorlásához szükséges ismeretekben és készségekben elméleti és amennyiben lehetséges, gyakorlati kiképzést is nyújtani lehessen.

Ez a hatvan évnél idősebb célkitűzés a magyar, de különösen a budapesti iparosképzésre még mindig teljes mértékben aktuális, mert amíg a bennünket körülvevő nyugati államok a lehető legnagyobb tökélyre fejlesztették az iparoktatásukat, mi legalább három évtizeddel maradtunk vissza. Már pedig a nyugati államokkal szemben a versenyt csak akkor vehetjük fel eredményesen, ha minél hamarabb rátérünk iparoktatásunk korszerű fejlesztésére.

A nyugati államok tervszerű és céltudatos iparoktatása 1900. és 1905. évek között Münchenből indult ki, ahol az önálló és műhelyekkel felszerelt iskolákat Kerscheneiner György valósította meg. A müncheni példán felbuzdulva Bécs városa 1910-ben megépítette az abban az időben az egész kontinensen páratlanul szép, fényűzéssel berendezet, és céltudatos Mollardgassei központi iparostanonciskoláját.

A Mollardgassei iskola szolgált mintájául azoknak az elgondolásoknak, amelyek a háborút megelőző időkben a budapesti központi iparostanonciskola tervezetése érdekében folytak. Ha nem üt ki a világháború és az ország gazdasági helyzete meg nem rendült

akkor már bizonyos egy ilyen hatalmas, sok millió értéket képviselő intézménynek volnánk birtokában.

Az iparostanonciskolák fejlesztése irányában nagy előrejutást és fordulópontot jelentett az 1922. évi XII. tc. alapján a 60.000/924. V. K. M. rendelettel az iparostanonciskolák részére kiadott új Szervezet és Tanterv, melynek alap gondolata, hogy a tanoncoktatás színvonala az iskola belső életében az oktatásnak szakirányban való fejlesztése által, a tanonciskola külső szervezetében pedig az iskola önállósítása révén emeltessék.

Budapest székesfőváros igyekezett ezen új tanonciskolai Szervezet és Tanterv elgondolásának eleget tenni és az oktatást gyakorlati és szakirányban tovább fejleszteni. Ezt a célt szolgálta a székesfőváros a továbbképző tanfolyamok felállításával, új egységes helyi tanterv és szakrajztanítási vezérfonalak bevezetésével és ezenkívül egyes iskolákban, ahol lehetőség volt, kísérleti műhelyek létesítésével és berendezésével.

A tanonciskola önálló iskolává való kiépítésének egyik alapvető tényezőjét a székesfőváros akkor teremtette meg, amikor 1927. évben 24 főhivatású iparostanonciskolai igazgatói és 177 tanítói, 1928. évben újabb 7 igazgatói és 28 tanítói állást szervezett. Budapesten azonban a tanonciskola önállósításának másik alapvető tényezője: az iskola speciális céljait szolgáló külön épület még mindig hiányzik. A székesfővárosi tanonciskolák ezidőszerint más iskolákban, többnyire elemi iskolákban vannak elhelyezve, amely körülmény nagyban akadályozza a tanonciskolák tökéletesebb kidomborítását és tervszerű továbbfejlesztését.

Ezenkívül egy másik körülmény is akadályozza a székesfővárosi iparostanonciskolát abban, hogy az ipari élet követelményeinek teljesen megfelelő munkát végez hessenek. Az új szervezet szakirányú iparostanonciskolája ugyanis tanulóinak nemcsak elméleti kiképzést kell hogy nyújtson, hanem igyekezni kell az iskola és a műhely közötti kapcsolatot megerősíteni azáltal, hogy az iskola tanműhelyében a tanonc műhelyképzésében esetleg előálló hiányokat pótolja, ezenkívül a tanoncot azokkal az új ipari eljárásokkal is megismertesse, amelyeket a mester műhelyében nem volna alkalma elsajátítani. Ezeknek a feladatoknak az elvégzésére pedig az elemi iskolai oktatásra berendezett épületek, melyekben szertárak és tanműhelyek el nem képzelhetők, nem alkalmasak.

A székesfőváros e tekintetben nemcsak a bennünket körülvevő külföldi városokkal, hanem az egyes magyar városokkal szemben is hátrányban van. Szeged, Győr, Debrecen, Sopron, Pápa, de különösen Pécs városa a legideálisabb követelményeknek megfelelő iparostanonciskolákkal rendelkezik, melyek önálló épületben modernül vannak felszerelve.

Az a művelődés és gazdasági jelentőség, amellyel Budapest székesfőváros bír, megkívánja, hogy a székesfővárosi tanonccoktatás színvonala se maradjon el a vidéki városoké mögött. Ez okból szükséges, hogy a székesfőváros tanonciskoláinak külön és sajátos felszerelésekkel ellátott önálló épületekben való elhelyezéséről gondoskodjék.

Mindeztől az iparostanonciskolák önállósítása csupán személyi vonatkozásban valósult meg, igen fontos azonban, hogy mielőbb megtörténjék a tárgyi elkülönítés is, mégpedig az iskolák megfelelőbb elhelyezésével és kellő berendezés folytán. Ugyanis a jelenlegi elhelyezkedés mellett gyakorlati műhelyek nem létesíthetők és így a tanoncok az elméleti oktatás mellett nem sajátíthatják el azokat a különleges ipari eljárásokat, amelyeket a mesterműhelyekben nincsen módjuk megtanulni.

Az önálló iparostanonciskolának a létesítésére vonatkozólag hosszú évek folyamán számtalan terv merült fel és a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr az 1931. évi március hó 6-án kelt 767/05—6—1931. sz. leiratában szintén kifejezte az erre vonatkozó óhaját. Legutóbb a székesfőváros törvényhatósági bizottságának közgyűlése az 1932. évi költségvetés tárgyalása során kimondotta, hogy szükségesnek tartja az önálló iparostanonciskola felállítását.

Az önálló iparostanonciskola létesítése most már lehetővé vált. Ugyanis a mai súlyos gazdasági helyzet egy egészen szokatlan, bár teljesen érthető jelenséget váltott ki. A város szerényebb körülmények között élő lakossága a város külső kerületeibe, avagy a szomszédközségekbe húzódik vissza, aminek az a természetes következménye, hogy a belterületi iskolák annyira elnéptelenednek, hogy egész épületrészek, sok esetben egész épületek szabadulnak fel, aminek következtében egyes, az eddig helyszükében szenvedő intézmények a székesfőváros pénzáldozata nélkül teljesen megfelelő elhelyezkedést nyerhetnek.

A székesfőváros közönségének ezt az időt és alkalmat fel kell használnia arra, hogy úgy nemzetgazdasági, mint szociális fontossággal bíró iparostanoncoktatását megszervezze. A közel jövőben, mégpedig az iskolai év végén mód kínálkozik arra, hogy egyes iskolaépületrészek és épületek felszabadulnak, ezek felhasználásával megindíttassék a székesfőváros iparoktatásának végleges rendezése.

Ezen épületek egyike volna a VI., Bajnok-utcai elemi iskola épülete. Ugyanis ezen elemi iskolában a tanulók létszáma az utóbbi időben annyira lecsökkent, hogy az iskola további fenntartása a mai nehéz gazdasági viszonyok között nem indokolt és a folyó iskolai év végével meg kell szüntetni.

Az épület 1880-ból való, ezért kihasználhatóságának határai eléggé korlátoltak, miért is ide olyan ipari szakma volna elhelyezhető, amely a mai fejlettségénél sokkalta nagyobb fejlődésnek nincsen kitéve, vagyis amelynek fejlődési lehetőségeit ezen épület még évek múlva is ki tudja elégíteni. Ilyen szakma a könyvnyomdászat és könyvkötészet. Ez a két szakma jelenleg körülbelül 700—800 tanoncot foglalkoztat és ez a szám még a legkedvezőbb viszonyok mellett is aligha fog a kétszeresére emelkedni. Ezzel szemben a műhely berendezése nem a tanulók számához, hanem az ipar természetéhez és állandó fejlődéséhez alkalmazkodik és aránylag igen terjedelmes műhelyhelyiségekre van szüksége.

A nyomdásziparostanonciskolának végleges elhelyezkedése azért is fontos, mert olyan műhelyberendezése van, amely megfelelő elhelyezés mellett büszkesége lehet a főváros tanoncoktatásának, míg a mai elhelyezése mellett gyakorlati oktatás céljából is alig használható.

A nyomdászirányú iparostanonciskola jelenleg az V., Honvéd-utcai polgári fiúiskola épületében van elhelyezve, azonban a műhelye olyan szűk, a célnak meg nem felelő helyre van beszorítva, hogy inkább raktárnak, mint tanműhelynek tekinthető.

A Bajnok-utcai iskola épületében 16 tanterem van. Itt a földszinti tantermeket csekély költséggel, megfelelő pillérek beiktatásával alkalmassá lehet tenni a nehéz gépek elhelyezésére. A tantermek közül négyet gépteremmé, egyet szedőműhellyé és kettőt könyvkötőműhely céljaira lehetne berendezni. Szükség volna négy előadó- három rajzteremre és egy fizika-technológiai előadóteremre stb. Ezen adatokból világosan kiderül, hogy az épület méretei a két egyesített iskola igényeinek megfelelnek, a nélkül, hogy pazarlásról lehetne szó.

Ezenkívül ezen épületben lehet elhelyezni a székesfőváros második tanoncotthonát is, amely az iskolával szerves kapcsolatban állana és az épület kihasználását még teljesebbé tenné.

A folyó iskolai év végével hasonlóképpen meg kell szüntetni a VIII., Rökk Szilárd-utcai polgári iskolát, a tanulóknak csekély létszáma miatt, minek következtében ezen épület felerészben felszabadul. Ez okból a Rökk Szilárd-utcai elemi iskola épületébe a második önálló iparostanonciskolát lehet létesíteni és pedig egy műszerészszakirányú tanonciskolát, miáltal az iparostanoncifjúság legintelligensebb és legképzettebb elemei juthatnának a mai kornak megfelelő elméleti és gyakorlati kiképzéshez.

A két iskolának felállításával, illetve berendezésével felmerülő költségek a lehető legcsekélyebbek, mert a két épület megszerzése költségekkel nem jár, lényeges átalakítási munkára pedig szükség nincsen.

A nyomdászipartestület készséggel vállalja a gépek átszállítását és újbóli üzembehelyezését. A gépek alapozását a főváros vállalná, de a megfelelő pillérek felállítása nem kerül többbe, mint amennyibe kerülne bárhol a szuterénhelyiségeknek munkatermekké való átalakítása.

Az iskolák központosításának ez alkalommal nem lehet pontos pénzügyi eredményét megállapítani, azonban a rendelkezésre álló adatok szerint jelenleg húsz tanulóra esik egy osztály és ha most csak ennek az érdekelt két iskolának a személyi kiadásait vesszük alapul, magán az igazgatóságon négy igazgató megtakarított fizetése évi 4000 pengőt jelent. A húszas osztályok helyett a központi tanonciskolákban a harmincas létszámot kell betartani, ami a személyzeti illetményeknél körülbelül húsz százalékos megtakarítást jelentene. Összegen kifejezve a várható megtakarítás csak ennél a két iskolánál körülbelül évi 10.000 pengő, ezenfelül számítani lehet az átcsoportosítások révén újabb 6—8 igazgatóságnak és osztályok megszüntetésére, aminek folytán igen csekély számításal 25—30.000 pengő személyi kiadás megtakarítása várható. Ezen összeghez még a dologi és egyéb kísérő kiadások megtakarítása jár.

Ezen két iskolában délelőtt is volna tanítás, amely körülmény a tanítószemélyzet gazdaságosabb foglalkoztatása mellett elsősorú pedagógiai érdek is. Ehhez az érdekelt ipartestületek is hozzájárultak.

Tisztelettel kérem a t. Törvényhatósági Tanácsot, hogy az iparostanonciskolai oktatás racionális fejlesztése érdekében járuljon hozzá, hogy a jövő iskolai évtől kezdődően a székesfővárosban két önálló központi iparostanonciskola létesíthessék, és pedig

1. a VII., Bajnok-utcai elemi iskola épületében nyomdász- és könyvkötőszakirányú, tanoncotthonnal kapcsolatban,
2. a VIII., Rökk Szilárd-utcai iskolaépületben pedig egy műszerészszakirányú iparostanonciskola.

Tisztelt Törvényhatósági Tanács! A nyomdász- és könyvkötőszakirányú tanonciskolának a VI., Bajnok-utcai iskola épületében, a műszerésziskolának a VIII., Rökk Szilárd-utcai iskola épületében való elhelyezésével megkezdődne a székesfőváros iparostanoncoktatás korszerű fejlesztése.

Ezzel a két intézménnyel a székesfővárosi tanoncoktatás reformjának olyan folyamata indul meg, amely iparoktatásunkat megszabadítva az eddigi gátló akadályoktól, a kellő színvonalra fogja emelni és lassankint éreztetni fogja eredményét az egész ipari életünkben.

Budapest, 1932. évi március hó 3-án.

Dr. Sipőcz s. k.,
polgármester.

A törvényhatósági tanács a két új, önálló tanonciskola megszervezéséhez a legnagyobb lelkesedéssel hozzájárult, azonban célszerűségi okokból szükségesnek tartotta, hogy a könyvnyomdász- és a könyvkötőtanonciskola egyelőre a régi helyén maradjon. Viszont a Rökk Szilárd-utcai megoldással nem látta megvalósíthatónak a műszerésztanonciskola önállóságát, miért is a VI., Bajnok-utcai iskola épületébe az autószerelő, látszerész és órásipari tanonciskola került, míg a VIII., Szentkirályi-utcai épületbe a műszerésztanonciskolát helyezte el.

Az új iskola létesítéséről szóló törvényhatósági határozat a következőképpen szól:

»385/1932. trhat. szám. A polgármester előterjesztésére két önálló iparostanonciskola felállítása tárgyában. Határozat. A törvényhatósági tanács a polgármester előterjesztésére elhatározza, hogy két önálló iparostanonciskolát létesít és pedig a VI., Bajnok-utcai elemi iskola épületében egy autószerelő szakirányút, amely tanoncotthonnal kapcsolatos, a VIII., Szentkirályi-utcai elemi iskola épületében pedig egy műszerész szakirányút. Egyben felkéri a polgármestert, hogy az ily módon megtakarított 10.000 pengő felhasználásával egy harmadik tanoncotthont létesítsen. Kelt a székesfőváros törvényhatósági tanácsának Budapesten, 1932. április 26-án tartott ülésében. Dr. Ripka s. k., főpolgármester, elnök.«

1932. évi szeptember hó elsejével a két tanonciskola megkezdte működését, az érdekelt tényezők a legnagyobb érdeklődéssel figyelték, hogyan válik be a délelőtti tanítás új rendszere. Az eredmény meglepő volt; már az első tanítási nap reggelén a tanulók 90%-a, kellő időben jelent meg a tanításon.

A mesterek közül alig néhányan óhajtották a régi rendet fenntartani.

A két iskola rövid időn belül teljes népszerűségere tett szert. A felügyelő hatóságok és az érdekelt iparosság a legnagyobb megbecsüléssel nyilatkozott működéséről, a tanulók pedig boldogan jártak a délelőtti tanításokra. A szakszerű oktatás minden vonatkozásban kimélyült, az ifjúság az iskola iránt olyan érdeklődést mutat, hogy az iskolába való járást nem tekinti többé tehernek, ami az önálló iskolát legjobban igazolja.

Az ipari ifjúság a kimélyített szakszerű elméleti és most már gyakorlati oktatást is a legnagyobb érdeklődéssel és örömmel fogadja.

Alig mult el néhány hónap, a két iskola korszerű működése folytán a székesfőváros törvényhatósági közgyűlésén kifejezést nyert az az óhaj, hogy a polgármester és a közoktatási ügyosztály az önálló központi iparostanonciskolák szervezését folytassa.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter az önálló tanonciskolák megszervezéséért köszönetet mond a főváros közönségének és újabb iskolák létesítésére szólítja fel. — A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter e tárgyban a következő leiratot intézte a fővároshoz:

230.380/1932—VII. számhoz.

A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi minisztertől 50.162/1932. szám. A székesfőváros polgármesterének folyó évi szeptember hó 6-án 153.711/1932. szám alatt kelt felterjesztéséből arról értesültem, hogy a törvényhatósági tanács határozata folytán a polgármester a VI., Bajnok-utcai volt elemi iskolai épületet majdnem teljes egészében újonnan átalakítva és berendezve, kizárólag az autószerelő-, látszerész-, órás- és gumijavítóipar tanoncainak oktatására engedte át, míg a VIII., Szentkirályi-utcai épületet,

mely azelőtt szintén az elemi iskolai oktatás céljait szolgálta, kisebb átalakításokkal a műszerész- és elektrotechnikus tanoncok oktatásának lebonyolítására rendezte be. Örömmel állapítom meg, hogy a törvényhatósági tanács fenti elhatározásával lehetővé tette azt, hogy a szóbanforgó tanonciskolák önálló épületben, főhivatású tanerőkkel és külön felszerelésekkel ellátva oldják meg a rájuk bízott feladatokat. Amidőn a törvényhatósági tanácsnak ezen, a budapesti tanoncoktatás és nevelés színvonalának emelése érdekében hozott nagyjelentőségű támogatásáért köszönetemet nyilvánítom, hiszem, hogy a törvényhatósági tanács e kezdeményező lépéseket folytatni fogja és törekedni fog arra, hogy a többi székesfővárosi szakirányú tanonciskolákat is teljesen önállósítsa s ezáltal Budapesten, a magyar iparnak és fejlődési lehetőségének legnagyobb gócpontjában az iparostanoncoktatást a kulturális haladás és az iparfejlesztés hathatós tényezőjévé tegye. Budapest, 1932. évi december hó 12-én. Hóman s. k. Budapest székesfőváros törvényhatósági Tanácsának. Budapest.

2. A Nyár- és a Dohány-utcai önálló tanonciskolák.

Az 1932. évben a VII., Dohány-utca 65. szám alatt lévő elemi iskola elnéptelenedett és így szükségessé vált az iskola növendékeinek a szomszédos iskolába való elhelyezése, aminek következtében az épület felszabadult. A közoktatási ügyosztály megvizsgáltatta az épületet abból a szempontból, hogy melyik ipari szakma tanoncait lehetne benne legcélszerűbben elhelyezni.

Az épület rendkívül szilárd anyagból épült és az egész épület alatt tágas, boltozatos kiképzésű pincék vannak. Az épület pincéinek nagy terjedelme és szerkezete alkalmassá teszi azt az építőipari tanoncok gyakorlati oktatására.

Az építőipari tanonciskolákban műhelygyakorlatok címén kisebb méretű építményeket emelnek a tanulók. Minden évjárat megépíti a maga épületét és ezzel begyakorolják a kőművesmunkák összes fajait, a legegyszerűbb téglakötésektől a legteljesebb homlokzati kiképzésekig.

Az építkezés elég sok tisztátalansággal jár. A Dohány-utcai iskola-épület tágas pincéi erre a célra kiválóan alkalmasnak mutatkoztak.

A gáz- és vízvezetéki szerelő gyakorlatok is falvéséssel járnak, tehát ezek a gyakorlóhelyiségek is ott helyezhetők el legcélszerűbben, ahol a fal-törmelékek szétszóródása nem okoz károkat.

A pincében a nagyfelületű falak és boltozatok igen alkalmasak a vakolási, a pince homokos padozata pedig a kövező, betónozó és egyéb burkolási gyakorlatokra.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter a 60.162/1932. számú leirattal hozzájárult, hogy az iskolaépület tanoncoktatás céljára használtassék.

Időközben felszabadult a VII., Nyár-utcai elemi iskolaépület is, amely teljes egészében a tanonciskola céljaira volt felhasználható.

Ezért a polgármester a törvényhatósági tanács elé a következő előterjesztést tette:

103.842/1933—VII.

Tárgy.

A polgármester előterjesztése két önálló iparostanonciskola létesítése ügyében.

Tisztelt Törvényhatósági Tanács!

Folyó évi január hó 5-én kelt 230.380/1932—VII. számú határozatomban értesítettem a t. Törvényhatósági Tanácsot, hogy a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr mult évi december hó 12-én kelt 50.162/1932. sz. leiratában tudomásul vette, hogy a t. Törvényhatósági Tanács előterjesztésemre 1932. évi április hó 28. napján tartott ülésén 385/1932. tan. szám alatt a Bajnok-utcai volt elemi iskolaépületet kizárólag az *autoszerező-, látszerész-, órás- és gumijavitó-*, a Szentkirályi-utcai elemi iskola épületét pedig a műszerész- és elektrotechnikustanoncok oktatására fordította és rendezte be. Örömmel állapította meg a miniszter úr, hogy a fenti elhatározásával a Törvényhatósági Tanács lehetővé tette azt, hogy a szóbanforgó tanonciskolák önálló épületében, főhivatású tanerőkkel és külön felszereléssel ellátva oldják meg feladataikat. S midőn a budapesti tanoncoktatás és nevelés színvonalának emelése érdekében hozott eme nagyjelentőségű támogatásáért a t. Törvényhatósági Tanácsnak köszönetét nyilvánítja, annak a reményének ad kifejezést, hogy eme kezdeményező lépéseket folytatni fogja és törekedni fog arra, hogy a többi szakirányú iparostanonciskolákat is teljesen önállósítsa s ezáltal Budapesten a magyar iparnak és fejlődési lehetőségének legnagyobb gócpontjában az iparostanoncoktatást a kulturális haladás és az iparfejlesztés hathatós tényezőjévé tegye.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr fenti elismerő leiratára, továbbá a törvényhatósági bizottság közgyűlésének az iparostanonciskoláknak folytatólagos önállósítását kívánó álláspontjára, legfőképp azonban a szóbanforgó két új önálló iparostanonciskola legteljesebb elismerésreméltó eredményes működésére való tekintettel, az alábbiakban tisztelettel előterjesztést teszek a t. Törvényhatósági Tanácsnak újabb két önálló iparostanonciskola létesítésére.

Tisztelt Törvényhatósági Tanács!

Amikor a VI., Bajnok-utcai és VIII., Szentkirályi-utcai önálló iparostanonciskolák létesítésére vonatkozó előterjesztésemet megtettem, említettem, hogy részben a lakásmegkötöttség, részben pedig a mindinkább súlyosbodó gazdasági helyzet és itt bővebben nem ismertethető egyéb okok folytán a gyermekes családok nagy tömegekben lepik el a városszéleket. A főváros periferiáin máról holnapra új városrészek alakulnak, aminek következményeképpen a belterületen levő iskolák elnéptelenednek, a városszéli iskolák pedig felduzzadnak tanulólétszám tekintetében, hogy ezeken a helyeken a szükséges főváros alig képes beiskolázást biztosítani.

Ilyen elnéptelenedett iskolának tekinthető a VII., Nyár-utca 9. számú elemi iskola. Ez épületben a háború óta hat osztályterem vált feleslegessé. Két üres teremből még 1925-ben iskolaszakorvosi központot létesítettünk, négy üres terem pedig kizárólagos iparostanoncoktatásra használtunk fel. A másik elnéptelenedett iskola a VII., Kertész-utcai polgári fiúiskola volt, amelyet a tanulólétszám lepadása miatt már a mult iskolai év végén bezárattam s növendékeit a szomszédos iskolákba osztottam be s az így megürült termeket ideiglenes használatra az ugyanezen épületben levő fiú felső kereskedelmi iskola rendelkezésére bocsátottam.

Mivel a VII., Nyár-utcai elemi iskola tanulóit minden nehézség nélkül el lehet helyezni a VII., Kertész-utcai polgári iskola volt helyiségeibe az igazgatói szolgálati lakás megszüntetése és kisebb átalakítások árán, tisztelettel javaslom, méltóztassék elvileg hozzájárulni, hogy a kiürített VII., Nyár-utcai elemi iskola épületében a következő iskolaévtől kezdve önálló iparostanonciskolát létesítsek.

*

A másik épület, amelyet önálló iparostanonciskola céljaira javasolok fordítani, a VII., Dohány-utca 65. számú elemi iskolaépület. Ezen épületnek az elemi iskolai oktatás szolgálatából való kivonását az teszi kívánatossá, hogy az eredetileg bérháznak épült objektum a mindennapos elemi iskolai oktatás céljaira alkalmatlan. Az elemi iskola kiköltözését a környéken lakó szülők több ízben sürgették s a felügyeleti hatóság is támogatja a szülők ezirányú akcióját.

Tekintettel azonban arra, hogy a nem mindennapos iparostanoncoktatás akadály nélkül elvégezhető az épületben, továbbá, mert az épület alagsori helyiségei kiválóan alkalmasak a szakoktatás gyakorlati bemutatásaira, tisztelettel javaslom az épületnek kizárólagos tanoncoktatás céljaira való fordítását.

A VII., Nyár-utcai iskolaépületben a *díszítő- és sokszorosító* szakirányú, a VII., Dohány-utca 65. számú épületben pedig az *építő* szakirányú önálló iparostanonciskolát javaslom felállítani.

E javaslatom elfogadása esetén az 1933/34. iskolaév kezdetével a főváros egész területéről az alább felsorolt iparágakban foglalkoztatott tanoncok iskoláztatnak be:

a) a VII., Nyár-utca 9. számú iparostanonciskolába:

1. Nyomdászok körülbelül	420 tanuló,
2. Ékszerészek, ötvösök, aranyművesek körülbelül	280 «
3. Könyvkötők, szobrászok, vésnőkök körülbelül	200 «
4. Fényképészek körülbelül	70 «
5. Szobafestők, mázolóok körülbelül	270 «
6. Üvegeselek körülbelül	60 «
7. Kárpitosok körülbelül	300 «
Összesen	1.600 tanuló.

b) a VII., Dohány-utca 65. számú iparostanonciskolába:

1. Építőiparosok (ács, kőműves stb.) körülbelül.....	300 tanuló,
2. Lakatosok körülbelül	620 «
3. Bádógosok körülbelül	250 «
Összesen	1.170 tanuló.

Tekintettel arra, hogy a folyó iskolai évben megnyílt VI., Bajnok-utcai és VIII., Szentkirályi-utcai iparostanonciskolai épületek tanulók szempontjából eléggé kihasználva nincsenek, tisztelettel kérem, méltóztassanak hozzájárulni, hogy a VI., Bajnok-utcai autószerelő és órasszakirányú tanonciskolába a következő év kezdetétől a székesfőváros egész területéről a géplakatos iparban foglalkoztatott összes tanoncokat is beiskoláztat-hassam, a VIII., Szentkirályi-utcai iskolába pedig a műszerésziparban foglalkoztatott valamennyi tanonc beosztassék. Ezen javaslatom elfogadása esetén a VI., Bajnok-utcai iparostanonciskola tanulólétszáma körülbelül 1300-ra, a VIII., Szentkirályi-utcai iparostanonciskola tanulólétszáma pedig körülbelül 1100-ra emelkedik.

A VII., Nyár-utcai és a VII., Dohány-utcai iskolák felállítása után a jövő tanévtől kezdve a székesfővárosnak már négy önálló iparostanonciskolája lesz, amely négy iskola a legnépesebb iparágak közel 5000 tanulóját fogja befogadni.

Hozzávetőleges számításom szerint szükség lesz a négy iskolában négy vezető igazgatóra, három csoportvezető igazgatóra és 60 tanítóra.

Feleslegessé válik 23 igazgató, ami 19.320 P
 s 1260 tanóra à 8 pengővel..... 100.080 «
 Megtakarítás illetményekben tehát ennél fogva 119.400 P lesz.

A javasolt önállósítás, vagyis a jelenlegi 23 iskolának négy iskolába való összevonása által a fenntartási (fűtés, világítás, iskolafelszerelés stb.) költségek is jelentékenyen csökkenni fognak.

Megjegyzem és nyomatékosan hangsúlyozom, hogy az iparostanonciskolák összevonására nagyobb részben még akkor is szükség lett volna, ha a javasolt önálló iparostanonciskolákat nem létesítenénk, mert a mai gazdasági helyzet által előidézett ipari pangás miatt a tanoncok létszáma nagymérvű csökkenést mutat.

Tisztelt Törvényhatósági Tanács!

Tudatában vagyok annak, hogy a mai időkben a tanszemélyzet anyagi helyzetét a rendes fizetéscsökkentés is erősen megnehezíti s ez okból nem szívesen jöttem a t. Törvényhatósági Tanács elé javaslatommal — s csak a pénzügyi helyzet kényszerítő nyomása alatt tettem meg ezen előterjesztésemet. Tekintve azonban azt, hogy az illetményekben mutatkozó fenti megtakarítás nem jelent állásvesztést, csupán a mellékfoglalkozások megszüntetését, különös tekintettel pedig a tanoncoktatás összevonásának halaszthatatlan szükségességére, tisztelettel kérem, méltóztassék a két újabb önálló iparostanonciskola létesítésére vonatkozó fenti előterjesztésemet elfogadni és egyben hozzájárulni ahhoz is, hogy az iparostanoncoktatás önállósítása kapcsán érdekelt iskolaépületekben szükséges átalakítási, berendezési és tatarozási munkálatokat a folyó évi költségvetési hitelkeretben, közelebbről a VII. fejezet különböző címein »Épületek átalakítása, karbantartása« alrovatán rendelkezésre álló hitelek terhére a nyári nagy szünetben elvégeztethessem.

Tisztelettel bejelentem végül, hogy az összes fiútanoncoktatás önállósításához e négy tanonciskolán kívül már csak egy iskolaépületre lesz szükség. Ezen épületben foglalnának helyet az *élelmiszer- ruházati és a borbély-írdársziparban* foglalkoztatott tanoncok (faipari, ált. villanszerelő, fogtechnikus, réz- és bronzműves, bőröndös).

Ha a t. Törvényhatósági Tanácsnak módjában lesz ezt az épületet biztosítani, megoldást nyer a székesfővárosi tanoncoktatás nagyjelentőségű reformja.

Budapest, 1933. évi február hó 27-én.

Dr. Sipőcz s. k.,
 polgármester.

Az önálló két iparostanonciskola szervezését a vallás- és közoktatásügyi miniszter jóváhagyta. A polgármester előterjesztésére a főváros újabb két önálló tanonciskolát nyit, s erre a célra átengedi a VII., Nyár-utcai és a VII., Dohány-utcai elemi iskolai épületeket.

Ezzel a fővárosnak az 1933/34. iskolaév kezdetével már négy önálló szakirányú iparostanonciskolája van.

Az önálló iparostanonciskola művének betetőzését jelentette az a polgármesteri rendelet, amely szerint az 1933/34. tanévtől kezdve

kizárólag főfoglalkozású (végleges és ideiglenes) tanítók láthatják el az iparostanonciskolákban a tanítást, mert amily arányban szaporodott a főfoglalkozású igazgatók és tanítók alkalmazása a tanonciskoláknál, ugyanabban az arányban fogyott az évtizedek óta mellékfoglalkozásként alkalmazott igazgatók és tanítók megbízása.

Az 1933/34. iskolaév kezdetével mellékfoglalkozású megbízást már senki sem kapott.

A gyakorlati és műhelyoktatást szakemberek látják el. Mindnyájan vagy a legmagasabb képesítéssel bírnak vagy tanfolyamok, műhelygyakorlatok útján szerezték meg a szakirányú tanoncoktatáshoz szükséges képe-
sítést. E szakképzett tantestület révén az önálló iskolákban a tanoncok is a legteljesebb szakképzést és a továbbképzésre a megfelelő alapot szerzik meg. Természetes, hogy az önálló iskolák első éveiben nem lehet még az egész vonalon ideális eredményekről beszámolni, mert az önálló iskoláknak kiépítése, legalább is a fontosabb iparágakra vonatkozó összes tanműhelyeknek létesítése, a szertáraknak, a technológiai és rajzi gyűjteményeknek kiegészítése még sok pénzáldozatot követel.

Az önálló iskoláknak nevelői hatása is sokkal nagyobb, mert az iparosok érdeklődése jelentékenyen fokozódott az önálló iskolák munkássága iránt, s így a tanítóság közvetlenül és sokkal többet érintkezhet a mesterekkel.

A tanítási eredményre pedig nemcsak az bír kihatással, hogy egy-huzamos tanítással a tanoncok reggel nem a műhelyből, hanem pihenten, tisztán, rendesen, pontosan jelennek meg az oktatáson és kísérik azt a legnagyobb figyelemmel, hanem a gyakorlati műhelyoktatás is, ahol legtöbbször olyan gépekkel, szerszámokkal, felszerelésekkel és technikákkal ismerkedhetik meg, amelyekre a mesterműhelyekben egyáltalán nincsen alkalma, nagyfokú érdeklődést válthat ki belőlük. Feltűnő és általános az a tapasztalat a tanműhelyek rövid fennállása óta, hogy hiába jelzi a harangszó a gyakorlati oktatás befejezését, azok a tanoncok, kik erre az időre még nem fejezték be műhelymunkájukat, nem távoznak a műhelyből, hanem engedélyt kérnek folyamatban lévő munkájuk befejezésére.

d) Az iparostanonciskolák jelenlegi szervezeti állapota.

1. A szervezeti viszonyok általában.

Az önálló tanonciskola elnevezés alá sorozzuk mindazokat a tanonciskolákat, amelyeknek saját épületük és felszerelésük van, míg azokat a tanonciskolákat, amelyekben tömörülnek ugyan egy-egy ipari szakma tanoncai, de saját épületük és felszerelésük nincsen, *központosított tanonciskola* névvel jelöljük.

Az iskolák önállósítása és központosítása révén sok szervezeti kérdés önmagától oldódott meg, a nélkül, hogy a szervezet rendelkezéseit meg kellene változtatni.

Ilyen, a már sokszor óhajtott egyszeri beiratás és a tanulók állandó iskolai nyilvántartása. Amíg több egyforma szakirányú tanonciskola volt, nagyon gyakran előfordult, hogy a tanonc évenként többször is változtatott iskolát, ami ma, ha csak a szakcsoportokon belül nem történnek eltolódások, alig képzelhető. Nagyon sok iskola már júniusban megcsinálja a szeptemberi osztálybeosztást és azon a tényleges tanítás megkezdése idején alig kell változtatni.

Az egy ipari szakmához tartozó tanoncok csoportosítása révén összehasonlíthatatlanul könnyebb az egyes alcsoportok számára is külön osztályokat nyitni. A műszerész szakmában, ahol a központosítás előtt alig lehetett alcsoportokat létesíteni, most külön csoportokban nyernek oktatást az általános, a finom és az orvosi műszerészek. Igen nagy jelentősége van annak, hogy az egybegyűjtött körülbelül hatszáz elektrotechnikus tanonc ma már gyakorlati oktatásban is részesül.

Ugyanez a helyzet más iskolában is.

Az elektromosipari osztályok nagy száma és a villanyszerelő iskolának egy épületbe történt egybeolvasztása, új lehetőségekre nyújt alkalmat. Ma még elektromosipari műszerésszel és villamos szerelővel számolunk, de a jövőben már elektromos mérőműszer, rádió, gyengeáramú (távjelző stb.) mótorszerelő stb. elektrotechnikussal számolhatunk. A villanyszerelő iparban is nagy lehetőségei vannak az új csoportok kialakításának.

Ma még ez a szelektálás csak nagy vonásokban vihető keresztül, mert míg az alapfogalmak elsajátítását nem tettük általánossá, részletekbe ható ismeretközlésekbe bocsátkozni addig nem lehet.

2. A tanulók osztálybeosztása.

A tanonciskola, az állami tanterv meghatározása szerint három osztályos, mert a tanoncok legnagyobb százaléka is három évre köt tanoncszerződést. Az egyes osztályokba való besorozás azonban a tanuló előképzettségétől függ.

Azokat a tanulókat, akiknek négy elemnél magasabb, de négy polgári iskolai osztálynál kevesebb az előképzettsége, rendszerint a tanonciskola első osztályába veszik fel, de ha a tanulónak négy polgári osztály vagy ennél magasabb előképzettsége van, úgy azonnal a második vagy harmadik osztályban kezdi tanonciskolai tanulmányait.

Az a tanuló, aki a polgári iskola negyedik osztályának elvégzése után márciusban vagy áprilisban iratkozott be, célszerűségi okokból a következő iskolai évben a magasabb osztályba lép, aminek viszont az a következménye,

hogy az állami szervezetben megállapított harmadik osztályt tanoncszerződésének lejárta előtt majdnem egy évvel hamarabb végzi el. Ennélfogva már az állami szervezet és tanterv egy továbbképző negyedik osztályt létesített. Azonban ma már a tanulók igen tekintélyes száma még ennél is magasabb előképzettséggel lép egyes magasabb intelligenciát megkívánó ipari pályákra, így még a továbbképző negyedik osztály fölé is kellett a székesfővárosban az iparoktatási főigazgatóság hozzájárulásával egy úgynevezett haladó továbbképző osztályt felállítani. (A Szentkirályi-utcai iskolának 1933. szeptemberében több mint száz ilyen tanulója volt.)

Ezek szerint a székesfővárosban a három előírásszerű osztályon kívül az állami szervezetben és tantervben meghatározott negyedik (továbbképző) és ötödik (haladó továbbképző) osztály is működik.

Az osztályok száma ezzel sincs még kimerítve, mert egyes ipari szakmákra írni-olvasni nem tudók is léphetnek. Ezeket az úgynevezett előkészítő osztályokban csoportosítják, melyeknek száma azonban évről-évre csökken és minden valószínűség szerint ez az osztály rövidesen teljesen megszűnik.

Azokban a külföldi városokban, ahol a tanoncoktatás korszerű fejlettségű, minden tanulóra nézve kötelező a teljes tanonciskola elvégzése. Németországban például a tanoncoktatás a nyolcosztályú elemi iskola fölé épült, nálunk azonban ilyen egységesen megállapított előképzettség nincsen. Amíg külföldön a szakszerű ipari kiképzés már a tanonciskolai tanítás első osztályában veszi kezdetét, addig nálunk a szakszerű kiképzésnek előfeltételei vannak.

A budapesti és általában a magyarországi iskoláknak legnagyobb tehertétele a tanoncok rendkívül sokféle előképzettsége, ebből azután az következik, hogy az iskolának, mielőtt a szakszerű tanítást megkezdené, ezeket a különféleségeket kell kiegyenlítenie.

A székesfővárosi iskolákban a tulajdonképeni szakszerű tanítás legnagyobb részét a harmadik osztályban veszi kezdetét és a negyedik osztály befejezésével ér véget.

A harmadik osztály szakismereti anyagát a tanulók azonban csak úgy értik meg, ha a második osztályban erre megfelelő előképzést kapnak, ami az ábrázoló mértan, természettan, vegytan anyagának megfelelő rendszerbe foglalásából, feldolgozásából áll.

A magyar iparostanoncoktatás keretében az első osztály szerepe is áthidaló. Minthogy az egyes ipari szakmánál a tanulók nagyrésze alacsonyabb előképzettségű, az I. osztály tulajdonképen kiegyenlíti, illetve pótolja az elemi iskola V—VI. osztályának tananyagát.

Amíg a székesfővárosban önálló, szakszerűen felszerelt tanonciskolák nem voltak, a középiskola VII—VIII. osztályát elvégzett és érettségizett tanoncok rendszerint az iparostanonciskola IV. osztályába osztattak be,

de ott is legnagyobb részt felmentést kaptak az iskolalátogatás kötelezettsége alól. Amióta a tanonciskola a korszerű oktatáshoz szükséges berendezéssel és felszereléssel rendelkezik és amióta az iskola a szakmai ismeretek oktatásával behatóan foglalkozik, a besorozást, a felmentés kérdését, különösen a magasabb elméleti és szakrajzi készséget feltételező ipari pályákon új szempontok szerint lehet és kell megítélni.

Szakmai szempontból teljesen indokolatlan az a gyakorlat, hogy az érettségizett tanulók csak egy évre szerződnek és a tanonciskola IV. osztályába soroztatnak, mert a szaktárgyak oktatása a harmadik osztályban veszi kezdetét s így a negyedik osztály a megfelelő előzmények nélkül nem nyújthat alapos ismerteket. Indokoltnak látszik tehát, hogy a finom műszerész, órás-, látszerész-, ékszerész-, ötvös-, nyomdász- és az elektromosipari szakmánál az ily előképzettséggel rendelkező tanoncokat legalább két évre szerződtessek, hogy így a tanonciskola harmadik osztályába beosztva a két év alatt tökéletes szakrajzi, technológiai és elektrotechnikai kiképzésben részesülhessenek. Azokat a tanoncokat, akik más, nem rokonszakmában szabadultak fel, ha nem nagykorúak, ugyancsak két évre kellene szerződtetni.

3. Az egyhuzamban való tanítás.

Az új, önálló tanonciskola megteremtésével nehezen megoldható probléma volt az egyhuzamos tanítás bevezetése.

A polgármesteri VII. közoktatási ügyosztály, mielőtt az első, önálló tanonciskolák megszervezésére vonatkozó javaslatát elkészítette volna, nyilatkozatra szólította fel a műszerész- és villanyszerelő, valamint a sokszorosító és a lakatos-ipartestületeket a délelőtti tanoncoktatás bevezetése ügyében.

Az ipartestületek a tervezett intézkedéssel szemben nem tettek észrevételt, azonban a műszerész- és villanyszerelő ipartestület az iskola működésének megkezdése után beadvánnyal fordult a székesfőváros polgármesteréhez és kérte, hogy eszközölje ki a kereskedelmi, valamint a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztériumnál, hogy az önálló tanonciskolákban a tanítás egyhuzamban legyen lebonyolítható.

Az ipartestület kérelmét gondosan megszerkesztett emlékiratban terjesztette elő, amelyben felsorakoztatta az összes szempontokat, amelyek a kérés indokolására az iparosság szempontjából felhozhatók voltak.

Az első kérelmét nem koronázta siker, mivel úgy a kereskedelemügyi, mint pedig a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztérium, hivatkozva az 1932. évi XII. t.-c. 117. §-ára, a kérést nem találta teljesíthetőnek.

Az ipartestület ezen döntésbe nem nyugodott bele. Újabb beadványban kérte az egésznapos oktatás bevezetését, amelyet a polgármester pártolólag

terjesztett fel a kormányhatósághoz. Ez már sikerre vezetett, amennyiben a két érdekelt minisztérium a kérdést az Országos Ipari és Kereskedelmi Oktatási Tanács elé utalta és annak véleményétől tette függővé az elhatározását.

Az Országos Ipari és Kereskedelmi Oktatási Tanács 1933. évi november hó 13-ára tűzte napirendre ennek a tárgynak megvitatását és ezen ülésen a kérelem teljesítését egyelőre kísérletképpen javasolta.

E javaslat alapján a miniszter a következő rendelettel engedélyezte az egésznapos, egyhuzamos tanítást :

Másolat : »M. Kir. Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium. 73.136/1933—V/c 2. ügyosztályi szám. A Szentkirályi-utcai iparostanonciskolában az egyhuzamban való tanítás megengedése. Hivatali szám : 112.088/1933. Mellékletek száma : — Méltóságod pártfogással terjesztette fel hozzám a budapesti villanyszerelő, műszerész és látszerész ipartestületnek Méltóságodhoz intézett beadványát, amelyben annak engedélyezését kérte, hogy a VIII., Szentkirályi-utcai községi műszerész szakirányú önálló iparostanonciskolában a tanítás folytatólagosan, vagyis a hét ugyanegy napjának délelőttjén és délutánján legyen megtartható. Bár az 1922. XII. t.-c. 117. §-ának utolsó bekezdése szerint iparostanonciskolában egy napon 5 óránál többet tanítani nem szabad s ezért a fenti kérelmet első előterjesztésekor 71.287/1933. sz. a. elutasítottam, a műszerésziparnak a beadványban vázolt különleges helyzetére való tekintettel az Országos Ipar és Kereskedelmi Oktatási Tanács szakvéleményének meghallgatása után, ezúttal nem kívántam elzárkózni az egyhuzamban való tanításnak Méltóságod felterjesztésében és utóbb az ipartestület szóbeli előterjesztésében is kért *kifejezetten kísérleti* engedélyezése elől. A m. kir. kereskedelemügyi miniszter úrnak 1933. december 27-én 143.297/1933—VII. a. számú átiratában foglalt hozzájárulás alapján, precedensül nem tekinthető kivételkép megengedem ennél fogva, hogy 1934. február 1-től 1935. június végéig a budapesti VIII., Szentkirályi-utcai községi önálló iparostanonciskolában a hetenkint egy napon, délelőtt és délután való tanítás legyen kísérletkép bevezethető. Ezt az engedélyt azonban ahhoz a feltételhez kell kötnöm, hogy az iskolafenntartó székesfőváros megoldja az iskolától távol lakó iparostanoncok ebédeltetésének kérdését és hogy gondoskodás történik arról is, hogy a délelőtti és délutáni tanítás között előálló szünetben a tanoncok részére kellő felügyelet mellett megfelelő helyiség álljon rendelkezésre. A kísérleti idő alatt felfüggesztem az iskolára nézve az iparostanonciskolai szervezet 27. §-ának d) pontjában foglalt ama kedvezményt, hogy sürgős munkák címén előzetes kérelemre tanévenként legfeljebb két heti óraszámig a tanoncokat az iskolalátogatás alól fölmenteni lehessen. Az iparoktatási kir. főigazgatót egyidejűleg felhívtam, hogy az iskolát a kísérleti idő alatt, főként az iskolalátogatás, a tanítási eredmény és a tanoncok iskolai megterheltségének szempontjából állandóan ellenőrizze. Megbíztam egyúttal Bárczi Gusztáv dr. iskolaorvost is, hogy az iskolát a tanulók elfáradására vonatkozó megfigyelések végett ismételten látogassa. Az engedély kísérleti jellegének megóvása végett a fent megállapított kísérleti idő letelte előtt más hasonló kérelmet érdemleges tárgyalás alá venni nem fogok. Fenntartom magamnak azt a jogot is, hogy ha az időközi tapasztalatok azt igazolják, hogy akár a tanoncok iskolalátogatása, akár a tanítás eredménye a kísérlet következtében oly kedvezőtlenül alakulna, hogy a további kísérletezés céltalannak látszik, az egy napon való tanítást a kijelölt időn belül is bármikor megszüntethessem. Felhívom Méltóságodat, hogy engedélyemről az érdekelt ipartestületet (VII., Wesselényi-utca 59.) *sürgősen* értesítse. Budapest, 1934. január hó 9-én. A miniszter helyett: Szily Kálmán dr. s. k., államtitkár. P. J. A kiadmány hitelül : Olvashatatlan aláírás s. k., miniszteri irodafőtiszt.

4. Féléves tanfolyamok.

A székesfőváros iparostanoncoktatása minden tekintetben igyekszik alkalmazkodni az ipari szakma szükségleteihez. Az iparostanonciskolai szervezet és tanterv a féléves tanfolyamokat téli tanfolyamok névvel illeti, de a főváros esetében ez az elnevezés nem helytálló, mert a VIII., Német-utcai iparostanonciskolában csak az építőipari tanfolyamot lehet téli jelzővel illetni. Ezzel szemben a szücsök és sapkások tanfolyama már kifejezetten tavaszi tanfolyam. Az első november hó elsejével kezdődik, február hó végén fejeződik be, míg az utóbbi március elsejével indul és június hó végén zárul.

Az építőipari tanfolyamot az akkori székesfővárosi tanács az úgynevezett építőipari, tehát kőműves-, kőfaragó-, ács-, tetőfedő- és kövezőtanoncok számára a vallás- és közoktatásügyi és a kereskedelemügyi m. kir. minisztérium előzetes hozzájárulásával 1928. évi november hó 15-én nyitotta meg. A tanfolyam szorgalmi idejét a tízhónapos tanévnek megfelelő számú tanóra megtartásával november 15-étől március 15-éig, vagyis 4 hónapra terjedő időtartamban állapította meg.

A téli tanfolyam minden tekintetben beváltotta a hozzáfűzött vára-kozásokat s így a tanács 1929. évi augusztus hó 29-én tartott ülésén a téli tanfolyam állandósítását 77.443/1929—VII. szám alatt engedélyezte.

Az építőipar példáján felbuzdulva a szücsipartestület 1932. év tavaszán 24.608/1932—VII. szám alatt kérelmet intéz a székesfőváros polgármesteréhez, amelyben az építőipari téli tanfolyamtól eltérően, a szücs- és sapkás- tanoncok számára hasonló tavaszi, 4 hónapos tanfolyam megszervezését kéri.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter a polgármester előterjesztésére 49.725/1932—IX. szám alatt hozzájárult a szücs- és sapkásipartestület kérelméhez. Tekintve azt a körülményt, hogy a rendelet 1932. évi október hó 13-án kelt, ebben az iskolai évben a szücsök és sapkások tavaszi tanfolyamát már megszervezni nem lehetett. A megszervezése az 1933. évi általános rendezés alkalmával vált aktuálissá. Az a körülmény, hogy míg az építőipari tanfolyam tanítási ideje eddig november hó 15-től március hó 15-ig volt megállapítva, legcélszerűbbnek látszott ezt a szorgalmi időt 15 nappal előbbre tolni és a szücsipari tanfolyamot ugyanabban az iskolában, ugyanarra a tanítótestületre bízni olyképen, hogy a téli építőtanfolyam tanítási ideje november, december, január és február hónapokra, a szücsipari tanfolyam szorgalmi ideje pedig március, április, május és június hónapokra helyeztessék.

Szakmai szempontból e két ipar rendkívül távol áll egymástól, így a testület összeállítása és az iskola felszerelése elég nehéz feladatnak bizonyult. A szücsipari iskola a testület nagyrésztével a régi helyén maradt s felszerelése is volt már az előbbi időből. Ezzel szemben, mivel a téli tanfolyam testületének

nagyrésze mellékhivatású volt, a beosztásban mellőztetett s így pótlásáról kellett gondoskodni.

A régi szűcsipari tanonciskolában a szakrajzot és szaktárgyakat beválasztott rajztanárok és iparművészek tanították, így ebben a kérdésben nem volt nehézség; ezzel szemben az építőipari téli tanfolyamon tört óraszámú (heti 4—10 óra) gyakorlati iparosok tanítottak, akiknek a beosztását úgy kellett megoldani, hogy a 10 hónapi időre eső óraszámot négy hónap alatt adják le. A rendes, beválasztott tanároknál ezt a megoldást úgy kellett módosítani, hogy közülük azok, akik a szűcsipari oktatásban gyakorlattal bírtak, a szűcsöknél a magasabb osztályokban szűcsipari szaktárgyakat, az építőiparosoknál pedig az alsó osztályokban közismereti tárgyakat és rajzot tanítottak.

A félévi tanfolyamok tíz havi óraszámát a négy havi szorgalmi időre úgy osztotta be a közoktatási ügyosztály, hogy a heti 9 órát 2·5-del megszorozta. A szorzatokban mutatkozó törtszámokat a szerint kerekítette fel, vagy le az ügyosztály, amint azt a numerikusan megállapított 10 hónapi óraszám az elkerülhetetlen szünnapok tekintetbevételével megkívánta. A heti óraszám ily alapon 22 órában állapított meg.

A heti 22 óra mellett a tanulók a hét öt napján kétszer öt és háromszor négy órát töltenek az iskolában.

A félévi tanítási rendszer mellett a tanítás sokkal intenzívebb, mert a tanulók oktatása a mindennapi oktatás előnyeit magában foglalja, a heti 2 félnapos beosztás hátrányaival szemben.

5. A tanulók mulasztása.

A tanoncoktatás eredményességének egyik akadálya a tanulók nagyarányú mulasztása. Ezeket a mulasztásokat feltüntető magas számokat, amelyek a statisztikai kimutatásokban szerepelnek, az iskolák nagyrésztében nem a tanulók többségének, hanem azoknak a tanoncoknak mulasztásai idézik elő, akik hónapokig sem járnak iskolába.

Az iskolák központosítása révén az állapot javulni fog, mert egy iskola keretén belül a tanonc ellenőrzése szerződéses viszonyának egész ideje alatt sokkal könnyebb lesz. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztériumnak az iskola látogatása érdekében kiadott rendeletei is támogatják az iskolákat. Ezt a célt szolgálja a székesfőváros polgármesterének 201.722/1931. XV. számú rendelete a törvény szigorú betartására, amely szerint ha a tanuló előmenetele hosszú mulasztás miatt nem volt osztályozható, az 1922. évi XII. tc. 91. §-a értelmében a tanidő ez alapon való meghosszabbításának van helye. Ha pedig a tanonc az iskolában vagy a segédi vizsgálaton nem mutat fel eredményt, az 1922. évi XII. tc. 107. §-a értelmében a segédlevél kiadása mellett a segédi időt kell meghosszabbítani.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter 1933. évi március hó 21-én kelt 49.310. szám alatt kiadott rendelete az iskolában megbukott tanoncot, ha időközben bukott bizonyítványával fel is szabadult, pótvizsga letételére utasítja. Az idevonatkozó rendelet a következőképpen intézkedik:

»A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr folyó évi március hó 21-én 49.310. szám alatt kelt rendeletével az iparostanonciskolák részére a 60.000. számú rendelettel kiadott Szervezet 83. §-át a m. kir. kereskedelemügyi miniszter úrral egyetértően az alábbiak szerint módosította. »Az iparostanoncok sem magánvizsgát, sem javítóvizsgát nem tehetnek.« Ellenben az az iparossegéd, aki az iparostanonciskola II., III. vagy IV. évfolyamát látogatva bocsáttatott segédi vizsgálatra, ha az iparostanonciskolában elégtelen eredményt mutatott fel és ennek folytán az 1922. évi XII. tc. 107. §-a alapján záradékolt segédlevelet kapott, a záradékolt segédlevél kiállításától számított (a felszabadulás után) 6 hónap elteltével javítóvizsgálatra jelentkezhetnek. A tanonciskola előkészítő és első évfolyamában elégtelen előmenetelt tanúsított iparossegéd tehát javítóvizsgálatot nem tehet. A tanonciskola felsőbb osztályából felszabadult segéd pedig csak abban az esetben bocsátható javítóvizsgálatra, ha legfeljebb három tantárgyból mutatott fel elégtelen eredményt és az utolsó évi igazolatlan (iskola) mulasztása a két heti tanítási óraszámot (18 órát) nem haladta meg.« A javítóvizsgálat lefolytatására nézve a következők a miniszter rendelkezései: »A javítóvizsgálatra vonatkozó engedélyt az iskola igazgatójától írásban kell kérni. A vizsgálatot abban a tanonciskolában kell tenni, amelynek a folyamodó tanoncideje alatt tanulója volt. A jelentkező iparossegédet mindazokból a tárgyakból meg kell vizsgálni, amelyekben iskolai bizonyítványa szerint elégtelen előmenetelt tanúsított. Abban az esetben, ha a javítóvizsgálat tantárgyai között a magyar nyelv és üzleti levelezés, a számtan, az ipari könyvvitel és költségvetéstan, illetve rajz szerepel, úgy a jelentkező segédnek e tantárgyakból írásbeli-, illetve rajzi vizsgálatot is kell tennie. A javítóvizsgálatot az érdekelt tanító (tanítók) közreműködésével a tanonciskola igazgatója vezeti és a vizsgálatról jegyzőkönyvet vétet fel. Ha a javítóvizsgálat nem sikerül, az egyízben, 6 hónap elteltével megismételhető. A sikeres javítóvizsgálat eredményét a tanonciskola igazgatója a felszabaduláskor kiállított iskolai bizonyítvány hátlapjára vezeti, egyúttal ezt a körülményt a tanonciskolai anyakönyvi adatok mellé is feljegyzi. A záradékolt segédlevél szövegének módosítását a m. kir. kereskedelemügyi miniszter úr fogja megállapítani.«

Amikor a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztérium és a székesfőváros hatóságai minden eszközzel sietnek az iskolai mulasztások csökkentésére és az iskola tekintélyének növelésére, az iskoláknak is megfelelő céltudatossággal és higgadtsággal kell élniök ezekkel az eszközökkel. Az 1922. évi XII. tc. 81. §-a lehetővé teszi, hogy az a mester, aki a tanoncának vagy

tanoncainak igazolatlan mulasztásaiban vétkes, a tanonctartás jogától megfosztható. Ha tehát az iskola kellő következetességgel jár el az igazolatlanul mulasztó tanoncokkal szemben, az igazolatlan mulasztások számát a lehető legmélyebbre szoríthatja.

6. A tanonc korábbi felszabadulása esetén követendő eljárás.

A vallás- és közoktatásügyi minisztérium a 60.000/1924. számú rendelettel kiadott »Szervezet« 83. §-át a következőképpen módosította :

»A kereskedelemügyi m. kir. miniszter úrral egyetértőleg tudomásvétel és miheztartás végett értesítem a főigazgatóságot, hogy azt a tanoncot, aki az 1922. évi XII. tc. 90. §-ában foglaltak alapján a szerződésben kikötött tanidő hátralévő részének elengedését kéri, szóbelileg és írásbelileg meg kell vizsgálni. Ez a vizsgálat azt állapítja meg, hogy az említett tanonc rendelkezik-e annyi ismerettel, amennyit a tanonciskola utolsó évfolyama nyújt.

A vizsgálat lefolytatására nézve a következőket rendelem : A tanoncot abban az iskolában kell megvizsgálni, melynek tanoncideje alatt tanulója volt. A tanonc a harmadik osztály összes tantárgyaiból tesz vizsgálatot, abban az esetben, ha tanonciskolájánál az utolsó évfolyam csak a harmadik osztályig volt megszervezve, ha ellenben a tanonciskola IV. osztálya is működött, úgy a tanoncot a IV. osztály összes tananyagából kell megvizsgálni. Ily vizsgálatra csak az a tanonc bocsátható, aki legalább a tanonciskola utolsó évfolyama előtti osztályt látogatta (tehát, ha 3 felmenő osztályú az iskola, a tanuló a második osztályt, ha 4 felmenő osztályú az iskola, a tanuló a harmadik osztályt látogatta) vagy pedig az iskola legmagasabb osztályát még nem végezte el teljesen. A jelentkező tanoncot az iskola igazgatója és a legmagasabb osztály tanítója vagy tanítói szóbelileg, rajz- és írásbelileg megvizsgálják. A vizsgálat után a tanonciskola igazgatója a tanuló részére bizonyítványt állít ki arról, hogy a vizsgázó tanonc tantárgyankint rendelkezik-e annyi ismerettel, amennyit a tanonciskola legmagasabb osztályának elvégzése nyújt. Abban az esetben, ha a vizsgálat sikeres volt, a kiadandó bizonyítványban a minősítést az egyes tantárgyak után írt »megfelelő« szóval kell megjelölni. A bizonyítványban fel kell tüntetni azt, hogy a tanonc felszabadulása előtt az iskola melyik osztályát látogatta, valamint azt a körülményt is, hogy a vizsgálatot az 1922. évi XII. tc. 90. §. alapján korábbi tanonc felszabadulása érdekében tette le. Amennyiben a vizsgálat kedvezőtlen eredménnyel végződik, úgy a minősítést »elégtelen« szóval kell megjelölni és ebben az esetben természetesen a tanonc a szerződésben kikötött tanidő lejárta előtt nem szabadítható fel.

A vizsgálat díját összesen tíz (10) pengőben állapítom meg, mely összegből 4 pengő a tanonciskola igazgatóját, 6 pengő pedig a vizsgáztató tanítót, vagy tanítókat illeti meg.«

Ennek a miniszteri rendeletnek nyomán a székesfőváros polgármestere a 22.190/1932—VII. szám alatt végrehajtási utasítást bocsátott ki, amelyben tüzetesen meghatározza az ilyen vizsgák lefolyásának rendjét, anyakönyvvezetésének és a vizsgadíjak elszámolásának módját. Ez az utasítás közli az anyakönyv és a bizonyítvány nyomtatványának pontos szövegét is.

7. Gyakorlati oktatás.

A székesfővárosi tanonciskolákban mindjobban terjed a gyakorlati műhelyoktatás. Az iparostanonciskolai szervezet általánosságban módot nyújt a gyakorlati műhelyoktatás szervezésére, de minden iskola, amely a gyakorlati műhelyoktatást bevezetni kívánja, felterjesztéssel fordul a m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztérium iparoktatási főigazgatóságához az engedély megadása iránt. A kérvényben kifejtendő, hogy a gyakorlati oktatás milyen határok között fog mozogni és a ráfordított idő mely tantárgyak rovására esik.

Ilyen engedélyek alapján ezidőszerint az ötvös, ékszerész, kárpitos, nyomdász, fényképész, festő, szobrász, könyvkötő, cukrász, borbély, fogtechnikus, továbbá géplakatos, autószerelő, órás, látszerész, műszerész, elektromosipari, villanszerelő stb. szakmában folyik gyakorlati oktatás. A leánytanonciskolákban a gyakorlati oktatás a technológiával és a szakrajzzal van közvetlen kapcsolatban. Ugyanez az állapot a fiútanonciskolák nagyrésztében is.

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztérium iparoktatási főigazgatósága a miniszter által engedélyezett gyakorlati oktatásban részesülő tanoncok buzgalmának fokozására a következő rendeletet bocsátotta ki:

»Miheztartás végett közlöm a tekintetes igazgatósággal, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr 38.135/1924—V/A. 2. szám alatt kelt rendeletével azokban a szakirányú iparostanonciskolákban, ahol miniszteri engedély alapján technológiai gyakorlatok is folynak, e gyakorlatokon résztvevő tanulók szorgalmának fokozása végett a m. kir. kereskedelemügyi miniszter úrral egyetértően megengedte, hogy a tanulók a technológiai gyakorlatokból szorgalmi osztályzatot kapjanak, a következő fokozattal:

1. igen szorgalmas,
2. szorgalmas,
3. elég szorgalmas,
4. hanyag.

Az 1. szorgalmi osztályzat illeti meg a gyakorlatokon kiemelkedő szorgalommal és igyekezettel résztvevő tanulókat; a 2. a szorgalommal és állandó iparkodással résztvevő tanulókat; a 3. a gyakorlatokat kielégítő eredménnyel végző tanulókat; a 4. a gyakorlatokat hanyagul látogató tanulókat.

A minősítést az előmeneteli naplóban, az ellenőrző-könyvecskébe és a tanulók bizonyítványába kell bevezetni, az előmeneteli osztályzatok után a következő szöveggel: »A technológiai gyakorlatokon..... (pl. igen szorgalmas).«

8. Az iparostanoncok szociális gondozása.

A szociális gondozás 1933. évig abban merült ki, hogy szegénytanulókat könyvekkel, írószerekkel és a legszükségesebb ruhaneműekkel láttak el. 1933. év óta a szociális gondozás már rendszeresített, mert a tanács kiterjesztette az iskolanővéri intézményt a tanonciskolákra is, különösbbe a tanoncotthonokra. A testnevelési gondozás 1903. év óta az ifjúsági egyesületek keretében testgyakorlatokkal, kirándulásokkal, 1921. év óta pedig fokozottabb mértékben a leventeoktatás révén történik. Az 1933. évben rendszeresítette a tanács az iskolaorvosi intézményt.

A tanács az iskolaorvosi és iskolanővéri intézmény létesítése mellett gondoskodott arról is, hogy az iparostanoncok lehetőleg a családot pótló gondos ellátásban, nevelésben is részesüljenek, azért számukra már két helyen tanoncotthont létesített. Fejleszti az ifjúsági egyesületek és ifjúsági órák, valamint a leventeegyesületek foglalkozását.

Mínthogy ez mind nagy pénzáldozatokba kerül, — tekintettel a mai súlyos gazdasági viszonyokra, — a főváros ez intézményeket az önálló iparostanonciskolák számának növelésével párhuzamosan, fokozatosan létesíti és fejleszti ki.

A Magyar Tanítók Otthona kezdeményezésére a tanács 42.630/1912. szám alatti határozatával intézkedett, hogy a fővárosi iskolai tanulók, így az iparostanoncok részére is rendszeres mozgófényképes előadások rendeztessenek. Ezen mozgófényképes előadások rendezését később a tanács a Pedagógiai Filmgyár Rt.-ra bízta és a pedagógiailag vezetett mozgófényképes oktatóelőadásokat kötelezővé tette az iskolai ifjúság részére.

Az iparostanonciskolai ifjúság nagy érdeklődéssel látogatta az előadásokat s így különösen az ipari életből és az egészségügy köréből vett filmek elősegítették az iskolai oktatást.

Az iparostanoncoknak oktatását, nevelését és továbbképzését nagy mértékben mozdítja elő az »Iskolánkívüli Népművelési Bizottság«, amely százával rendezi részükre előadásait.

e) Összefoglalás.

A fentiekben ismertettük azokat a szervezeti módosításokat, amelyeket a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter az 1924. évi 60.000. számú rendelettel kiadott Szervezet megjelenése óta kibocsátott és amelyek különösen a székesfővárosi tanoncoktatással vannak szoros kapcsolatban.

De felsoroltuk azokat a természetszerű fejlődés következtében előfordult változásokat is, amelyek a tanonciskolák önállósítása és központosítása által adódtak.

A székesfőváros közoktatási ügyosztálya előkészítette a székesfővárosi tanonciskolák egységes szervezetének tervezetét, de most az iskolák rohamos fejlődési periódusában nem volna célszerű ilyen szervezet kibocsátása, mert könnyen akadályul szolgálhatna a fejlődés természetes folyamatának.

Úgy mint nyugaton, nálunk is 1900-ban indult meg a korszerű elméleti és gyakorlati tanoncoktatás.

Ebben az időben általában kevés az olyan kézművesműhely, amelyben a tanonc megtalálná mindazokat a feltételeket, amelyek az ő gyakorlati kiképzését biztosítják.

A műhelyek legnagyobb részében egyoldalú, rendszerint specializált munka folyik s azok jelentékeny hányada kis emberek kezén van és ennél fogva felszerelése csak a legszükségesebbekre szorítkozik.

Az iparosnemzedék korszerű elméleti és gyakorlati kiképzése csak jól felszerelt gyakorló-tanműhelyekkel rendelkező iparostanonciskolában képzelhető el, először azért, mert csak az iskolai tanműhely egészíti ki az elméleti oktatást, másodsor, mert a tanonc a mester műhelyében csak igen kivételes esetekben nyerhet egységes és teljes gyakorlati kiképzést.

Az elgondolásokat végül tettek is követik és 1901-ben megkezdődik a fiútanonciskolák szakirányosítása. Ez a szakirányosítás az első években majdnem kizárólag a szakirányú rajzoktatás kifejlesztésére szorítkozott, s miután a székesfőváros nem rendelkezett megfelelő számú szakképzett rajztanítóval, megindult a tanítók általános és szakrajzi kiképzése.

A leánytanonciskolák megszervezésére 1909-ben került a sor. Amíg a fiúiparostanonciskoláknál csak az ipari szempontok érvényesültek, addig a leánytanonciskola tantervében nagy szerep jutott a családi nevelésnek és a háztartási ismereteknek.

Két, egymásból folyó sajnálatos esemény zavarta meg ennek az időszaknak szépen bontakozó munkáját.

1914-ben a világháború kitörése katasztrófálisan érintette az összes kultúrintézmények életét, de legjobban megsínylette azt a tanonciskola. A szaktanfolyamokon kiképzett tanítósság hadbavonult, helyét olyanokkal kellett betölteni, akiknek volt ugyan szaktudásuk, de nem voltak pedagógusok vagy pedagógusok voltak, de a szakismereteik voltak hiányosak.

1922-ben, amikor a világháború és a forradalmak zaja elcsitult és az ipari élet újból megindult, a tanonclétszám rendkívüli megnövekedése miatt oly sok iskolát és osztályt kellett megnyitni, hogy amikor a tanoncoktatás régi, kipróbált munkásaira a legnagyobb mértékben szükség lett volna, — azok létszáma a háború miatt megcsappanván — a székesfőváros, nehogy a tanoncoktatásban zavar keletkezzék, a főiskolai hallgatók közül volt kény-

telen új tanítói gárdát toborozni. Erről az új gárdáról meg kell állapítani, hogy bár az iskolai elfoglaltság mellett tanulmányait is folytatnia kellett, mégis szép munkát végzett és a mai tanítói gárdának büszkeségét képezi.

A szakirányú iparostanoncoktatás sikeres kiépítésének amúgy is egyik főfeltétele a főfoglalkozású tanítói státus megszervezése.

Dr. Purebl Győző tanácsnok javaslatára Budapest székesfőváros tanácsa 1927-ben 177, 1928-ban 28 új tanítói állást szervezett. Ugyancsak ebben a két évben szervezte meg a 31 iparostanonciskolai önálló igazgatói állást is.

1924-ben a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztérium 60.000. szám alatt kibocsátotta az új tanonciskolai szervezetet és tantervet, amelynek alapján az új tanonciskola fejlődése megindult.

Ebben a szervezetben intézkedik először a gyakorlati oktatás bevezetéséről.

A gyakorlati műhelyoktatást kezdetben még csak néhány kiváló iskolaigazgató és tanító kezdeményezte az egyes ipartestületek támogatásával.

Ebben a tekintetben legtekélyesebb eredményeket a nyomdász szakirányú tanonciskola éri el, amennyiben a műhely berendezése a 100.000 pengő értéket meghaladja. Mintaszerű az ötvös szakirányú tanonciskola műhelyberendezése is; a kárpitosok, a könyvkötő- és a szobrász-műhelyek, ha szerényebb berendezéssel bírnak is, de a tanítás ezekben már határozottan gyakorlati irányban halad.

A gyakorlati oktatásnak ez az önmagából való kifejlődése már az akkori székesfővárosi tanácsot arra készteti, hogy 1930. április hó 22-én 72.043/1930—VII. számú határozatával erre a célra az 1931. évi költségvetésbe 10.000 pengő felvételét rendelje el.

1930-ban szabadultak fel az utolsó, hadikórház céljaira lefoglalt iskolaépületek, amelyeknek visszaalakítása során merült fel az a gondolat, hogy ezen épületeket kellene az önálló tanonciskolák létesítésére felhasználni.

1930-ban két probléma foglalkoztatja a székesfőváros hatóságait: a belső területek elemi és polgári iskoláinak elnéptelenedése és a tanoncok létszámának rohamos csökkenése. Az elsőt a gazdasági válság következtében a lakosságnak külső kerületek felé való húzódásával lehet megmagyarázni, míg a második ok az ipari termelésnek napról-napra való sorvadása.

Az iparostanonciskolák tanulólétszámának rohamos csökkenése szoros kapcsolatban volt a gazdasági válság elhatalmasodásával s e folyamat 1930. évben a búza árának nagyarányú hanyatlásával indult meg. Amíg 1929/1930. évben 21.732 fiú- és 6651 leánytanonc iratkozott be a tanonciskolákba a nem községi iskolákat is beleértve, addig 1933/1934. évben már csak 12.690 fiú és 5005 leány iratkozott be. A csökkenés a fiúknál 41,6, a leányoknál 24,7%-ot tett ki.

Az 1930. évben 53 fiú- és 17 leány-, összesen tehát 70 tanonciskola működött a fővárosban.

A szóban lévő esztendőben az egyes osztályok tanulólétszáma olyan csekély lett, hogy azokat tovább fenntartani nem lehetett. Az osztályok összevonásának iskolák összevonása lett a következménye s így ebben az évben a 82.012/1930—VII. számú tanácsi határozattal a III., Ürömi-utcai, VI., Váci-út 57. szám, VII., Wesselényi-utca 38. számú, VII., Dohány-utca 65. számú, VIII., Szentkirályi-utca 12. számú, VIII., Jázmin-utcai, IX., Mester-utcai, IX., Tűzoltó-utcai és X., Templom-téri iskolákat szüntették meg.

Az 1931. évben 81.557/1931—VII. számú polgármesteri rendelet alapján ismét megszűnt 10 iskola és pedig az I., Verpeléti-utca 3. számú, VII., Wesselényi-utca 52. számú, VII., Egressy-úti, VIII., Mária Terézia-téri, VIII., Dugonics-utcai, IX., Tóth Kálmán-utcai, X., Kada-utcai fiúiparostanonciskolák, továbbá a III., Kórház-utcai, VII., Murányi-utcai, X., Kápolna-téri leányiparostanonciskolák.

Az 1932. évi 97.405/1932—VII. számú polgármesteri rendelet további nyolc iskolát szüntetett meg. Ezek az I., Váli-úti, VI., Lovag-utcai, VI., Váci-úti, VII., Aréna-úti, VIII., Práter-utcai, VIII., Homok-utcai, IX., Ranolder-utcai és IX., Kén-utcai fiúiparostanonciskolák voltak.

Az 1933. évben a 108.225/1933—VII. számú rendelet alapján megszűntek az I., Attila-utcai, II., Szalag-utcai, II., Medve-utcai, II., Margit-körúti, III., Timár-utcai, V., Szent István-téri, V., Pannónia-utcai, VI., Izabella-utcai, VI., Nagymező-utcai, VI., Szív-utcai, VI., Lehel-utcai, VI., Gömb-utcai, VII., Kertész-utcai, VII., Dob-utcai, VII., Hernád-utcai, VII., Elemér-utcai, VIII., Bezerédy-utcai, VIII., Csobánc-utcai, VIII., Dugonics-utcai, IX., Lónyay-utcai, IX., Bakáts-téri és IX., Ipar-utcai fiúiparostanonciskolák és az I., Fehérsas-téri, VI., Váci-út 21. számú, VIII., Röck Szilárd-utcai, IX., Tóth Kálmán-utcai leányiparostanonciskolák; összesen tehát 26 iskola.

Az 1933. év szeptemberében már csak 28 iskola kezdi meg működését és pedig 18 fiú- és 10 leányiparostanonciskola.

Az iskolaösszevonások első két esztendejében nem lehetett megvalósítani, hogy egy szakirányhoz tartozó tanoncok ugyanolyan szakirányú tanonciskolába helyeztessenek el, hanem azokat lehetőleg rokon szakirányú környékbeli iskolákhoz osztották be. E kényszerű állapot a tiszta szakirányú tanonciskolák visszafejlesztésére vezetett és olyan iskolák alakultak, ahol sokszor össze nem illő szakmák tanoncai kerültek együvé. Ezzel szemben a gépipari szakma 11, a lakatosok és sütők 9, a faiparosok 8, a műszerészek és borbélyok 6—6 különböző iskolaépületben nyertek elhelyezést. A leánytanonciskolák között is voltak olyanok, amelyekben 11 szakma is csoportosult.

Ezeknek az állapotoknak gyökeres átszervezése érdekében 1932. év tavaszán az ügyosztály szükségesnek tartotta egy olyan statisztikai adatgyűjtés elrendelését, amely hű képét adja a tanoncok szakmaszerinti megoszlásának, továbbá, hogy az egyes ipari szakmák ifjúsága milyen előképzettségű és hogy az egyes ipari szakmák a város egyes területein miként oszlanak meg.

Az első kérdésnek az volt a célja, hogy rávilágítson az egyes ipari szakmák keretén belül alkalmazott tanoncok létszámára. A második kérdés azt kutatta, hogy a tanoncok átcsoportosításánál miként érvényesíthető az iskolák színvonalának fokozására a tanulók magasabb előképzettsége. A harmadik kérdés oda irányult, hogy az átcsoportosítás révén az egyes új tanonciskolák a város mely pontjain helyeztessenek el.

A statisztikai adatgyűjtés meglepő eredményeket hozott. Kiderült, hogy az egyes ipari szakmák tanoncai általánosságban egy színvonalú előképzettséggel bírnak. Vannak egyes — mondhatni — intelligens szakmák, átlagos 4 polgári vagy 4 középiskolai végzettséggel; ilyenek például nyomdász, ékszerész, elektrotechnikus, műszerész, géplakatos stb. Vannak továbbá 2 polgári, VI. elemi végzettségűek, például lakatos, asztalos, borbély, szabó stb. és vannak ipari szakmák, amelyeknél a tanuló testi ereje a legfontosabb; ilyenek a kovácsok, mészárosok, hentesek stb. Ezen eredményből levont következtetés, ha tisztán elméleti is, mégis kétségtelenül igazolta azt a tényt, hogy az egyes szakirányú iskolák tanulóinak előképzettsége 70—80%-ig egységes, ennél fogva ehhez a 70—80%-hoz lehet és kell alkalmazni a tanterv megállapításánál döntő fontossággal bíró szempontokat.

Az adatgyűjtés második fontos megállapítása, hogy a székesfőváros területén több, mint 600 elektrotechnikus és több mint 600 pék-sütőtanonc van szerződötve, a nélkül, hogy ezek szakszerű oktatásáról eddig gondoskodás történt volna.

Már pedig mindkét ipar szakismereti tananyaga rendkívül fontosságú és teljesen elűtő az eddig megszervezett szakirányú tanonciskolák tananyagától. Tekintve azt a körülményt, hogy az elektrotechnikusok egyszersmind műszerészek is, a műszerészekkel együtt részesültek oktatásban és ezen a révén rajz és a fémipari technológia oktatásuk ellen kifogást tenni nem lehetett, de a szakszerű elektrotechnika legelemibb ismereteiben sem nyertek kiképzést.

Az élelmiszeriparosok kiképzésére külföldön rendkívül nagy gondot fordítanak. A húsipari tanonciskola nálunk is már hosszabb multra tekinthet vissza, de a pék- és a sütőtanoncok eddig kilenc általános szakirányú tanonciskolában voltak szétszórva, a nélkül, hogy legalább rendszeres sütő-pék osztályok alakulhattak volna ki.

Az élelmiszeriparosok oktatásánál rendkívül nagy szerepe van a higiéniére való nevelésnek. Nagyon fontos továbbá az alap- és a pótanyagok

ismertetése, az anyagvizsgálatok keresztülvitele és a hamisítások különböző nemeinek felismerése. Mindezekről az általános szakirányú tanonciskolákban szó alig esik, pedig meg van erre a kellő mód és idő. Mivel a sütő-péktanoncok a második osztálytól fel vannak mentve a rajzoktatás kötelezettsége alól, így ezeknek a szakismereteknek elsajátítására a rendelkezésre álló heti 4—6 óra alatt nagyon sok hasznos dolgot lehet megtanulni.

Természetes, hogy a fentiek nyomán kialakultak az első elektromos ipari és a sütő-pék szakirányú tanonciskolák.

Az adatgyűjtés harmadik következménye a tiszta, egységes szakirányú tanonciskolák megszervezése volt.

Már az 1932. évben az az elv érvényesült, hogy azoknál a szakmáknál, amelyeknél a tanoncok száma négyszáz körül mozog, egy iskola létesüljön.

Az ötszáz tanulónál többet foglalkoztató szakmáknál, kivéve az újonnan létesített önálló iskolákat, két-három iskola alakult. Vegyes, vagyis két-három szakmát befogadó iskolák csak abban az esetben alakultak, ha a tanulók csekély száma miatt külön iskolát szervezni nem lehetett.

Az 1933. évben már csak két-három esetben fordul elő, hogy egy szakma tanoncai két épületben nyertek elhelyezést. Ezzel szemben az önálló iskolák száma négyre emelkedett és ezekben már nemcsak az egyes ipari szakmák, hanem rendszerint az összes rokonszakmák együvé kerülnek.

Igy a VII., Nyár-utcai iskolában vannak ezidőszerint az összes díszítőiparba tartozó tanoncok és pedig a nyomdászok, az ötvösök, szobafestők, üvegfestők, szobrászok, fényképészek, kárpitások stb.

A Dohány-utcai építőipari iskolába tartoznak a kőművesek, a kőfaragók, ácsok, épület- és műlakatosok, bádgosok, gáz- és vízvezetéki szerelők.

A Bajnok-utcai iskolában a géplakatosok, az autó-, kerékpár-, varrógép-, írógépműszerészek, látszerészek és órák nyertek elhelyezést.

A Szentkirályi-utcai iskolában csoportosulnak a finom, orvosi, elektroműszerészek és a villanyszerelők.

Az 1932. év tavaszán a 2846 szabó, fehérvarró leánytanonc még 12 iskolába járt, 426 fodrász, 377 női kalapos, 57 fűzőkészítő 11—11 iskolát, 50 himző 10, 31 könyvkötő leánytanonc pedig 8 iskolát látogatott.

Tekintve azt a körülményt, hogy a leánytanoncok számára önálló iskolát létesíteni még nem lehetett, keletkezett 6 tisztán női szabó, 1 szabókötő-szövő, 1 női szabó-szűcs, 1 női szabó—kozmetikus, 1 női szabó-általános, 1 női kalapos, 1 női fodrász, 1 általános és a budai oldalon 1 női szabó-kalaposkötő-szövő és általános irányú tanonciskola.

Az 1933. évben ez az állapot még jobban leegyszerűsítődött, amennyiben a női szabók 4 iskolába, a női szabó-fűzőkészítők, női kalaposkötő-szövő, általános női szabó és kötő-szövő 11 iskolába tömörültek. Együvé kerültek a fodrászok a kozmetikusokkal, akikhez még néhány általános szakirányú iparág is csatlakozik.

Az önálló tanonciskolák létesítése a tanoncoktatás fejlődését rohamosan és ugrásszerűen vitte előre. A nagylétszámú rokonszakmák összevonása személyzeti vonatkozásban tekintélyes megtakarításokra vezetett. Ez a váratlan költségvetési többlet lehetővé teszi az iskolák korszerű berendezését. Így már most is a VI., Bajnok-utcai, a VII., Nyár-utcai és a VIII., Szentkirályi-utcai iskolák berendezése és felszerelése több százezer pengő értéket képvisel. A felsorolt három iskolának már előzőleg is volt némi felszerelése, így csak annak továbbfejlesztéséről kellett gondoskodni. A VII., Dohány-utcai iskola — amely csak egy évi multra tekinthet vissza — helyzete a többi három iskolával szemben a felszerelés tekintetében azért mutat nagyobb arányú hiányt, mert az itt csoportosított iskolák egyikének sem volt számításba vehető felszerelése. Ennek következtében az iskola csak a gyakorló műhelyeknek, tanterv és tanmeneteinek megtervezésénél tart, de a már rendelkezésre álló hitel felhasználásával rövidesen megkezdi a gyakorlati műhelyoktatást.

Az 1932. évben elrendelt adatgyűjtés alapján a fiú- és leánytanoncok szakcsoportosítása megtörtént. Amint a fentiekből látható, a nem rokonszakmájú tanoncok csak akkor kerülnek együvé, ha egy-egy szakma tanoncainak száma nem elegendő egy iskola reális benépesítéséhez. Az ipari élet fellendülésének idején, ha a tanulók száma megfelelően emelkedik, akkor ezek is megfelelő önállóságra tehetnek szert és az általános tanonciskolákba most besorozott tanulókból is lehet, ha nem is népes, de legalább önálló osztályokat létesíteni.

Mindezen intézkedések és eredmények azonban távolról sem elegendők és még kevésbé megnyugtatók. A szakképzett és lelkes tanárszemélyzet legodaadóbb munkája sem lehet eredményes, mert halaszthatatlanul és feltétlenül szükség van két, de legalább egy kizárólag tanonciskola céljaira emelt új iskola építésére, mert e nélkül igazi, korszerű értelemben vett tanoncoktatás el sem képzelhető.

IV. A leányiparostanoncoktatás története 1919-ig.

a) A leánytanonciskolák felállítását megelőző állapot.

A leányiparostanonciskolák részletes történetének megismertetése előtt tartsunk történeti visszapillantást, hogyan fejlődött a magyar asszonyok ruha- és fehérneművarrása, hímzőmunkája, háziipari, majdan hivatásos ipari foglalkozása.

A régi magyar asszonyok maguk varrták ruháikat és készítették házi-szöttekből fehérvaszonruháikat és fehérneműjüket. E munkákhoz bevonták a fiatal lányokat és különösen háztartási alkalmazottaikat, *vaszoncselédiket*, akiket a munkák folyamán a gyakorlati munkák ismeretére rávezettek. Az idősebb, munkában jártas nőket *fehérnépnek* nevezték, akik nemcsak a fehérnemű és ruhák elkészítését, hanem a szövést, a fehérítést (hidegvízzel, forró napsugárral) is megtanították. A férfiaknak bekecsét, gubáját is a háznép készítette. Ebből látható, hogy bizonyos ipari foglalkozás közvetlenül női foglalkozásnak minősíthető és ősidőktől kezdve a nők munkásságától elválaszthatatlan volt. Ebből a tényből következik, hogy amikor a leányiparostanonciskolákkal foglalkozunk, a célkitűzésnél, a tanítási anyag, a munkarend megállapításánál a nők életköréből, hivatásából kiindulva, úgy kell a szervezetet, anyagot megállapítani, hogy abban a női lélek, a női hivatás, a nőknek társadalmi helyzete, műveltsége és ízlése nyerjen kifejezést.

Ezt igazolják a kétségtelenül művészi értékű nemzeti ereklyék, a hímzőipar remekei, mint például a koronázási palást, a fejedelmi és egyházi öltözékek Szent István korából. A hímzőipart nagyra fejlesztették a csendes kolostorok apácái, akik egyszerű jobbágylányokat és munkásnőket képeztek az akkor már iparrá vált munkákra. Ez a kezdetben háziipari foglalkozás később mindig nagyobb arányokat öltött.

Hogy a női kézimunkában a leánynemzedéket tökéletes jártaságra neveljék, a XVIII—XIX. században már több *kézimunka- és varróiskolát létesítettek* Budán és Pesten. Ezeket mondhatjuk a leánytanonciskolák őseinek, mert azokban szegény lányokat tanítottak, képeztek kenyérkereső pályákra.

Majd az iskoláknak teljesebb kiépítése céljából megalakult a Pest-Budai női iparegyelet, amelynek alapszabályait 1872. január 18-án hagyta jóvá a belügyminiszter. Az egyesület azonnal női kézimunkabazárt létesített, 1874-ben pedig megalapította a női ipar- és kereskedelmi tanodát, amelyből a »Budapesti állami női ipariskola« fejlődött. Ennek jellege még mindig csak háziipari volt. A leányokat, akik azért jártak ide, hogy maguknak ezzel jövő foglalkozást biztosítsanak, *varrólányoknak* nevezték. Ezeket még nem szerződtették, elméletre nem tanították, tehát rendszeres iskolázatásról még nem volt szó.

Az »Országos Iparegyesület« 1845-ben felállította az első pesti mesterinas iskolát, amelyet azonban csak fiúk látogathattak. Az 1868. évi népoktatási törvény még nem tért ki a tanoncoktatásra; az 1872. évi törvény már foglalkozik ugyan a tanoncoktatással, de nem kötelezőleg s így azt még a fiútanoncokra vonatkozólag sem hajtották végre.

Az iparostanoncok kötelező oktatásáról először az 1884. évi ipartörvény rendelkezik és az 1893. évi szervezet már tantervet is ad. A főváros az 1897. évi szervezeti szabályzat alapján 1902-ben megkezdi a fiúiparostanonciskoláknál a szakirányosítást. A leánytanoncok 1902-ig csak az általános ismétlőiskolákba jártak, amikor is a főváros tanácsa felállította a háztartási iskolákat és azóta a leánytanoncok ezekben a háztartási iskolákban nyertek oktatást.

b) A leányiparostanonciskolák felállításának előkészítő munkálatai.

»A budapesti könyv- és könyomdafőnökök egyesülete« 1906. évi június hó 1-én feliratot intéz a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez, amelyben a leánytanoncoknak a háztartási ismétlőiskola látogatása alól való felmentését kéri, mert iparágukra nézve sérelmesnek jelenti ki, hogy leánytanoncaikat heti tíz órán át nélkülözniök kell. A vallás- és közoktatásügyi miniszter 109.569/1906. sz. leiratában felhívta a tanácsot, hogy további intézkedésig a leánytanoncokat a háztartási iskolák látogatására ne kötelezze. Elrendeli továbbá, hogy a nyomdásztanoncleányok — tekintettel iparágukra —, addig, míg a leánytanoncok oktatásáról szakszerű gondoskodás történik, a háztartási iskolának csupán elméleti tanításában vegyenek részt.

Szükségesnek tartotta a miniszter, hogy mielőbb leánytanonciskolák szerveztessenek; e végből felhívja a fővárost, hogy a területén lévő leánytanoncokat az egyes iparágak feltüntetése mellett statisztikailag irassa össze és a leánytanoncok részére szervezendő iskolák ügyét tegye megfontolás tárgyává.

A főváros ekkor kezdte meg az iparosleánytanoncok részére szervezendő tanonciskolák előkészítő munkálatait.

»A budapesti nőiruhakészítő ipartestület« 1906. évi november hó 9-én kérelemmel fordult a főváros tanácsához, melyben jelenti, hogy a nőiruhakészítő leánytanoncok részére szakirányú iskolát kíván létesíteni. Kéri a tanácsot, adjon a mintegy 400—500 leánytanonc részére szervezendő iskola számára megfelelő helyiséget, fűtést, világítást és azonkívül évi 3000 korona pénzségítségét.

Ugyanez ipartestület 1908. évi április hó 15-én (96.691/1908—VII. sz. alatti) újabb beadványában iskolahelyiség sürgős átengedését kéri és pedig a VI., Váci-körúti vagy VII., Dohány-utcai polgári leányiskolákban. Minthogy azonban ezekben az iskolákban üres helyiségek nem állottak rendelkezésre, az ipartestület 1908. évi május hó 6-án (112.6/171908—VII.) a VI., Érsek-utcai elemi iskolában kér elhelyezést és 3000 korona helyett 1500 korona segélyt.

Minthogy a főváros a leánytanoncok oktatásáról maga kívánt gondoskodni, e kérelem tárgyában intézkedés nem történt.

A tanács a vallás- és közoktatásügyi miniszternek 109.569/1906. számú leirata folytán 1907. évi 176.919/VII. szám alatt elhatározta, hogy felterjesztéssel él és felkéri a vallás- és közoktatásügyi minisztert, hogy a budapesti könyv- és könyvnyomtatás egyesületét a leánytanoncoknak az ismétlődő iskolakötelezettség részleges felmentésére irányuló kérelmével utasítsa el. Egyben megfontolás tárgyává teszi a leánytanonciskolák szervezését és utasítja a kerületi elöljáróságokat a főváros területén lévő leányiparostanoncoknak iparágankint csoportosított összeírására és az eredménynek november 1-ig való betérjesztésére. Fölvívja továbbá a közoktatási ügyosztályt, hogy a leányiparostanonciskolák szervezésének kérdését tanulmányozza és annak idején tegyen javaslatot.

A kerületi elöljáróságok által betérjesztett kimutatások kiegészítése végett a tanács 232.787/907—VII. szám alatti határozatában, hivatkozással a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak 109.569/1906. számú leiratára, felhívta az összes fővárosi ipartestületeket, hogy a náluk alkalmazásban lévő s általuk nyilvántartott összes leányiparostanoncokat iparágak szerint csoportosítva, kimutatásba foglalva írják össze s terjesszék be a tanács közoktatási ügyosztályába.

A tanács 1908. évi március 12-én tartott ülésében 14.223/VII. szám alatt elhatározta, hogy a kerületi elöljáróságok és az ipartestületek jelentései alapján készített kimutatást, mely szerint Budapesten 2875 leánytanonc van, a vallás- és közoktatási miniszterhez felterjeszti, oly megjegyzéssel, hogy azt hiányosnak találja, mert csupán a szerződéses leánytanoncokat mutatja ki. Ugyanezzel a határozattal IV—X. kerületi vegyes ipartestületeket és a budapesti társipartestületeket ama kérelmükkel (743/1908. VII.), hogy a tanács az ipari és gyári műhelyekben dolgozó munkás- és tanulóleányokat a háztartási iskola látogatása alól felmentse, elbírálás végett a királyi tanfelügyelőséghez utasítja.

A tanács a háztartási ismétlő iskolák kötelező jellegének az ipari és gyári munkásleányokra nézve való megszüntetését avagy a heti tíz óra tanítási időnek négy órára való redukálását épen a leányok érdekében nem tartja teljesíthetőnek és miniszterhez felterjesztést intéz, amelyben az ipartestületek téves megokolását és a megokolás tarthatatlanságát megvilágítja.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter 11.533/1908. számú leiratában a kereskedelmi miniszterrel egyetértve értesíti a tanácsot, hogy addig is, míg a főváros területén az ipari és gyári munkahelyeken alkalmazott munkás- és tanulóleányok számára iparostanonciskola nem szerveztetik, ezek a háztartási ismétlő iskolának legfeljebb heti hét órában való látogatására kötelezhetők, mely óraszámából három lehetőleg vasárnap délelőtt tartandó. E szerint a leánytanoncok nem kötelezendők a gyakorlati főzés hetenkinti három órájának látogatására.

A miniszter felhívta a tanácsot, utasítsa az I. fokú iparhatóságokat, hogy azon munkaadók ellen, kik szerződésnélküli leánytanoncot tartanak, az 1884. évi 7. tc. 61. §-ába ütköző kihágás miatt a szabályszerű eljárást indítsák meg és ennek eredményéhez képest hozzanak szabályszerű I. fokú ítéletet.

Egyben újból felhívta a tanácsot, hogy — tekintettel a leánytanoncok nagy létszámára — megfelelő számú leánytanonciskola mielőbbi felállítására intézkedjék és ennek eredményét 1909. év március végéig tudassa a miniszterrel.

A tanács 280.320/1908—VII. számú határozatában tudomásul vette a miniszteri leiratot s másolatban közölte a közoktatási ügyosztállyal, a kerületi előljárással, a háztartási és gazdasági iskolák, valamint a háziipari irányú iskolák vezetőivel.

Felhívta a tanács továbbá a kerületi előljáráásokat ama mesterek kikutatására, kik szerződésnélküli leánytanoncot tartanak és utasította őket az 1884. évi XVII. tc. 61. §-ába ütköző kihágási eljárás megindítására és ítélethozatalra.

Egyben felhívta a közoktatási ügyosztályt, minthogy a miniszter által megengedett heti két órás iskolalátogatás a háztartási iskolákban a tanítás egységét és eredményét veszélyezteti, a leányiparostanonciskoláknak a jövő iskolaév elejére való felállítására nézve és megfelelő tanítási terv megállapítására még ez iskolaév végéig tegyen javaslatot.

A vallás- és közoktatásügyi miniszterhez felterjesztést intézett a tanács, melyben jelenti, hogy a leiratban foglaltakat tudomásul veszi; utasította a kerületi előljáráásokat, hogy azokkal a munkaadókkal szemben, akik szerződés nélkül tartanak tanoncokat, a szabályszerű eljárást indítsák meg és intézkedett oly irányban, hogy a fővárosban a leányiparostanonc-

iskoláknak már a jövő iskolaév elején való felállítására nézve az összes előkészületek megtéssenek.

A tanács 40.143/1909—VII. szám alatt felhívta Ágotai Béla szakfelügyelő-igazgatót, hogy a létesítendő leányiparostanonciskolák tanítástervére nézve sürgősen készítsen javaslatot.

Ágotai Béla javaslata alapján kiadott tanítási tervet a kormányrendelet 1909. évi november hó 4-én 3353. szám alatt hagyta jóvá s azt a tanács 1909. évi szeptember hó 1-ével léptette életbe.

A fővárosnak a leányiparostanonciskolák felállítására vonatkozó kötelezettsége az 1884. évi XVII. tc. rendelkezéseiből folyik, mert ez a törvény nem tesz különbséget fiú- és leánytanoncok között, hanem általában csak iparostanoncokról szól.

A leányiparostanonciskolák létesítésének legfontosabb feltétele a megfelelő tanításterv és a hozzávaló útmutatások. Ezek elkészítése mellett azonban szükséges még a megfelelő szervezeti szabályzat megállapítása is.

Az érvényben lévő »székesfővárosi iparostanonciskolák szervezete« a tanoncok iskoláztatására vonatkozólag sem tesz különbséget fiú- és leánytanoncok között és az egész szervezeti szabályzat néhány pont kivételével teljesen megfelel a leány iparostanonciskolák szervezeténél követendő elveknek is. Erre való tekintettel ezt a szervezeti szabályzatot a leánytanonciskolákra is át kell venni, természetesen a megfelelő módosítás és a külön tanítási terv beiktatásával.

Módosítást igényel a II. fejezet 6., 7. és az V. fejezet 46. szakasza.

A II. fejezet 6. §-a helyett a leány iparostanonciskolai tanítási tervnek megfelelőleg a következő szöveget kell beiktatni:

»A leánytanoncok tanítására hetenkint az előkészítő osztályban 10 óra, az I., II. és III. osztályokban hetenkint 11—11 óra fordítandó. Az előkészítő osztályban 6 óra az elméleti ismeretek tárgyaira, 3 óra a rajzra és 1 óra a kézimunkára, az I., II. és III. osztályokban 5—5 óra az elméleti ismeretek tárgyaira, 3—3 óra a rajzra és kézimunkára együttesen és 3—3 óra az elméleti és gyakorlati háztartásra esik.

A 7. §. a következőleg módosítandó: A tanítás heti 2—2 munkanapon a délutáni órákban legkésőbb este 7 $\frac{1}{2}$ óráig és vasárnap pedig délelőtt 8—11-ig, illetve 8—12-ig tart. E paragrafus többi része változatlan marad.

Az V. fejezet 36. §-ának f) pontjában felveendő, hogy a házi fegyelmzés joga a leánytanoncokra nézve nem illeti meg az igazgatót.

A leányiparostanonciskolák tanításterve ugyanazon elvek és rendszer szerint készül, mint amelyeket a fiúiparostanonciskolák tanítástervének revíziójánál követtek.

Az érvényben levő tanításterv a leányiparostanonciskolák tanítástervének is alapul szolgált.

A tanítási anyag megállapításánál 30 tanítási hét az alap, a még rendelkezésre álló időt az iskolaév elején és végén a szükséges ismeretek ismétlésére kell fordítani. Az »általános ismeretek« címe alá foglalt tárgyakra fordítandó idő osztályonként és évenként állapított meg.

Figyelemmel a tanulók előképzettségére, a három rendes osztály előtt — szükség esetére — előkészítő osztályról is kellett gondoskodni. Minthogy az előkészítő osztályban csak rendes elemi oktatás folyik, ahhoz különösebb utasítás kiadása nem szükséges. A rendes (I., II., III.) osztályokra nézve minden egyes tárgynál megállapították a tanítás által elérendő célt, a tanítás anyagát és a tanításhoz szükséges módszeres utasításokat.

Az »általános ismeretek« cím alatt úgy csoportosították a tárgyakat, hogy a szakirányosításnál a tanításterv rendszerében meg ne bolygattassék.

Az összes tárgyak anyagát három iskolaévre és három osztályra úgy osztották fel, hogy fokozatot és kapcsolatot lehessen teremteni a tárgyak között és hogy minden tárgyból iskoláztatása egész ideje alatt tanulhasson a tanuló.

Különös figyelmet fordítottak arra, hogy minden tárgy tanítása gyakorlati legyen. Azért a módszeres utasításokat úgy készítették, hogy a szemlélet, az élőszó, a tanulók részvétele a cselekvésben, az ismeretek alkalmazása mindenképen az iparhoz kapcsoltsassék, arra vonatkozzék; továbbá, hogy a tanuló megismerje egyúttal azt a módot, amellyel az iskola elvégzése után is folytathatja az önképzést.

Valamennyi tárgy tanítására nézve a tanításterv adja meg a szükséges utasításokat, e helyen csak általánosságban a következőket kell megjegyezni:

A rajzot és kézimunkát össze kellett foglalni, mert tekintettel a rendelkezésre álló kevés időre, nem lett volna célszerű külön-külön $1\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ órát felvenni. A két tárgy összefoglalása azért helyes, mert

1. a rajznak a kézimunka tanítással föltétlenül összefüggőnek kell lennie;

2. külön-külön $1\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ órából sokkal több idő vész kárba, mint a két tárgy együttes oktatása mellett. Ha pl. a tanuló korábban fejezi be a rajzát, azonnal kézimunkájához láthat és nem tölti az utolsó negyedórát tétlenül. Minthogy a leányiparostanonciskolában nincs arra idő, hogy minden leány megtanulja a foltozáson kívül úgy a fehérnemű, valamint a felsőruhaszabást, varrást, az I. és II. osztályban csak a legszükségesebb kötési, horgolási, varrási és foltozási gyakorlatokat végeztetjük. A III. osztály pedig alkalmat ad a leányoknak oly kézimunka elsajátítására, amelyre különös előszeretetük és hajlamuk van és amellyel szabad óráikban esetleg még kenyérkeresetüket fokozhatják.

Erre már azért is szükség van, mert a munkáslány rendszerint nem jár élte végéig munkába, hanem előbb-utóbb férjhez megy, végzi a háziteendőket s így azután a kézimunka ismeretével a család jövedelmét gyarapíthatja.

Ezért a III. osztályba fakultatíve vezették be a kézimunka tanítását és pedig egyelőre a fehérnemű- és felsőruhavarrást, szabást, piperekosárka munkát és művirágkészítéssel a kalapkészítést.

A leányiparostanonciskolák előkészítő osztályaiban a fiúiparostanonciskolák előkészítő osztályaiban használt rajztanmenet és utasítás követendő. Az I. és II. osztályok részére az általános irányú fiúiparostanonciskolák számára megállapított rajztanmenetek és utasítások irányadók. A III. osztályok kézimunka tanításához szükséges rajztanmenetek előkészítéséről pedig a tanács külön megbízás útján fog gondoskodni és az összes rajztanmeneteket és utasításokat külön fogja az iskolák rendelkezésére bocsátani.

Az elméleti és gyakorlati háztartás tanításának a tanítástervbe való felvételét a szervezet szükségesnek tartotta, mégpedig elsősorban szociális szempontból. Az ipari foglalkozású nőknek ugyanis kettős a hivatásuk, feladatuk, mely alól semmi szín alatt ki nem térhetnek, mivel kenyérkeresőknek és családgondozóknak is kell lenniök egy személyben.

A gyakorlati élet igazolja, hogy az ipari munkásnő, amikor a műhelymunkát bevégezte, ezzel még korántsem tett eleget összes kötelességeinek, mert mikor otthonába tér, új feladat vár reá: az otthon, a család gondozása. Ki gondozza otthonát, családját, ha nem a nő? És hogyan gondozza, ha nem ért sem a lakásberendezés, a felszerelés, a ruhafélék, sem pedig a családtagok és azok egészségének kellő gondozásához.

Szociális missziót végez tehát az iskola, amikor mindezeknek a tudására rávezeti a legegyszerűbb, a legszegényebb munkásnőp leánygyermekait. Megtanítja őket, hogy a legszerényebb munkásotthont tisztává, lakájossá, gondozottá tehessék, hogy szerény eszközökkel, néhány fillérből is egyszerű, de tápláló és egészséges ételt készíthessenek, hogy a beteg családtagoknak a kellő ápolást, segílyt nyújthassák, hogy a család férfi tagjait azzal, hogy otthonukat megszerettetik velük, kocsjától elvonják.

Mindenre megtanítja őket az iskola a tanoncoktatási terv alapján. Képesé teszi őket arra, hogy ipari tudásuk mellett női hivatásuknak is eleget tehessenek.

Otthon nincs alkalmuk mindezeket elsajátítani, az ezekhez nem értő nő pedig sok családi bajnak vált már okozójává. Ezért kell ezeket az ismereteket az iskolának nyújtania. A leánytanonciskolában az elmondottak után a heti tanítási idő a következőleg alakul: elméleti oktatás 5 óra, rajz és kézimunka együttevve 3 óra, háztartástan 3 óra, összesen 11 óra. Ennél kevesebbet, figyelemmel a megfelelő tanítás érdekére, semmi esetre sem lehet megállapítani.

Ezenfelül kívánatos még a serdülő korban lévő leányok testneveléséről és kedélyképző énektanításáról is gondoskodni. Azonban a rendelkezésre álló idő oly kevés, hogy ezekre külön óra nem vehető fel és e tárgyak taní-

tása csak az ifjúsági egyesületekben történhetik, amely egyesületeknek a létesítésére a tanács is különös gondot fordít.

A tanítás idejét illetőleg tekintettel kellett lenni arra is, hogy a serdülő leányok az iskolából ne járjanak haza a késő esteli órákban s ezért a tanítást a kora délutáni órákban kell kezdeni.

Megfelelő olvasókönyvekről is sürgősen kell gondoskodni és addig, amíg azok elkészülnek az általános irányú fiúiparostanonciskolába bevezetett olvasókönyveket kell használni.

A tanítástervhez csatolt teljes óraterv betartása kötelező, ehhez kell alkalmazkodniok a tanítótestületeknek a pontos anyagbeosztás elkészítésénél.

A leányiparostanonciskolák tanítónőinek az új tanításterveket a hozzávaló útmutatással együtt, valamint a rájuk bízott tantárgyat az iparostanonciskola különleges szükségleteinek figyelembevételével behatóan kell tanulmányozniok; a tanítási órákra pedig pontosan kell elkészülniök, hogy a rendelkezésre álló időt mentől sikeresebben és gyakorlatiasabban értékesíthessék! A tanítónők e mellett tanulmányozzák a tantárgyukkal összefüggő ipari munkákat, ipari műhelyeket, gyárakat, hogy ezúton tájékozást szerezzenek az iparoktatás gyakorlati szükségletei felől.

Az ifjúság erkölcsi nevelése is fontos feladata a tanítónőknek, munkájuknak át kell hatva lenni az ifjúság iránti szeretettől és akkor saját példájukkal fogják a tanulóknak az erkölcsi érzést, cselekvést és belátást, a becsületérzést, a munkaszeretetet, a kötelességtudást, a szépnek-jónak, tisztaságnak érzését, a tudásvágyat, a hivatás szeretetet és jellemességet megerősíteni.

Erre törekednek az ifjúsági egyesületben is.

A javaslatba foglalt utasítások azonban nem kívánják megkötni a tanítónők kezeit, azok csak útmutatások a tanítónők munkájának megkönnyítésére. Szükséges, hogy a tanítótestületek az itt javasoltak alapján az egész iskolai évre terjedő részletes havi anyagfelosztást készítsenek, mert csak így képesek az előírt anyagot, mint összefüggő, kerekded egészet eredményesen feldolgozni.

A leánytanonciskolák tantervi munkálatait alább külön cím alatt ismertetjük.

Az előkészítő munkálatok azon részeit, melyek az 1897. évi 437. közgyűlési szám alatt megállapított és a közoktatási miniszternek 1897. évi 39.847. számú leiratával jóváhagyott »Szervezet« alapján a fiú- és leánytanonciskolákra egyaránt vonatkoznak (minők: Az érvényben lévő tanításterről, Irányelvek a revízióhoz, Általános utasítások a szakirányú tanítástervekhez), már a fiú szakirányú iskolák tanítástervei munkálatainál ismertettük, mert ezek alapján épült fel úgy a fiú-, mint pedig a leányiskolák tanterve. Itt kizárólag csak a leánytanonciskolákra vonatkozó anyagot

közöljük, abból is csak a tanítási anyagnak — tantárgyankint — célját és a hozzávaló módszeres utasításokat, mert helyszűke miatt, el kell tekinteni a tanítási anyagnak, — tantárgyankint — részletes felsorolásától.

c) Tanításterv és a hozzávaló útmutatások az általános irányú leányiparostanonciskolák számára.

Általános irányú leányiparostanonciskolák tanításterve.

A tanításterv a leányiparostanonciskolák részére a következő tantárgyak oktatását írja elő :

1. Ipari számvetés és könyvvezetés.
2. Olvasás és üzleti fogalmazás.
3. Általános ismeretek :
 - földrajz,
 - történet,
 - polgári jogok és kötelességek,
 - ipartörvény,
 - közgazdaságtan,
 - általános egészségtan,
 - természettan,
 - vegytan, technológia,
 - ipari egészségtan.
4. Rajz és kézimunka.
5. Elméleti és gyakorlati háztartás.

Az »utasítás« útmutatás a tanításterv keresztülviteléhez. Az utasításban domborodnak ki az oktatás legfőbb szempontjai, az iskola szelleme, az egyes tárgyak tanításának célja, a tárgyak részletei és a nehézségek leküzdésére szolgáló eljárások. Az utasítások azonban nem kötik meg a tanítók kezét, csak elveket állapítanak meg és támogatást nyújtanak a tanítók munkájához.

Az utasítást összefoglalhatjuk olyanokra, amelyek általános nevelési és tanítástani szempontokkal, elvekkkel és eljárásokkal foglalkoznak és olyanokra, amelyek csak egyes tárgyak vagy szakok tanításának célját és azok tanításához szükséges módszeres eljárásokat fejtegetik.

Az előbbieket általánosságban valamennyi leányiparostanonciskolának tanításterveire akarjuk vonatkoztatni, ezért itt külön fejezet alatt közöljük azokat ; az utóbbiakat mindegyik tárgy tanításához külön-külön írjuk meg.

Az iparostanonciskolai tanulókkal szemben a tanítónőnek különösen óvakodnia kell a pusztán csak tanítástól, ridegen az ismeretek közlésétől ; fontos és elengedhetetlen törekvés legyen itt a leányifjúságnak nevelése is.

A leánytanonc korán szakad el a szülői háztól, a legtöbb esetben otthon sem részesült gondos nevelésben és így kerül bele a műhely légkörébe. A mester a legritkább esetben vesz magának időt és fáradságot tanonca

gondos nevelésére, a segítők sem bánnak vele mindig szülői vagy testvéri szeretettel. Sőt ha a szülői házból jár is a műhelybe, otthoni nevelése sok kívánni valót hagy hátra és ha a tanítónő, az iskola nem veszi gondozásba a leányt, legtöbbje felnő a nélkül, hogy élvezte volna a családi szeretet melegét, a jóra való nevelés áldásos gondoskodását.

Ez a körülmény fontos és szép feladatot ró a tanítónőre. A tanítónő legyen a leánytanonc gyámolítója, legyen igazi jóbarátja. Személye legyen osztálya előtt mindenben a példakép. Ruházkodása legyen ízléses, de egyszerű; megjelenése, modora, tudása és a tanulók iránt állandóan érzett szeretete legyen mintaszerű, legyen olyan, amely neki tekintélyt szerez tanulóinak előtt.

Teremtsen erkölcsi légkört az iskolában, nevelje tanítványait erkölcsi cselekvésre és belátásra. A szép érzése hassa át az egész iskolai életet. A lányok megfinomodott ízlése fontos kihatású lesz egész ipari, családi életükre és munkájukra. Ismertesse meg a tanítónő a tanulókkal azokat a természeti és életviszonyokat, amelyekkel majd meg kell küzdenie, nevelje ezért őket erkölcsi és szellemi önállóságra, hozza kapcsolatba az iskolai tanítást a műhelymunkával, hogy a tanítás gyakorlati legyen; de óvakodjék a tanulók túlterhelésétől, nehogy épen akkor, amikor velük az ismeretszerzést megszerettetni akarja, elkedvetlenítse őket. Legyen e tekintetben a fő elv, inkább keveset, de alaposan; kapcsolja minden lehető alkalommal az ismereteket, tehát ne folyton szélesítse, hanem mélyítse azokat, hogy az ifjúság gondozásában és megfigyelésében is önálló legyen. Ezért a tanításterv az ismeretek maximumát adja.

A tárgy tanításánál, az olvasmányok kezelésénél óvakodjunk az agyon-tárgyalástól, használjuk minden ismeretközlésnél a legalkalmasabb módszert, szemléltessünk tárgyat, modellt, térképet; cselekedtessünk, látogassunk műhelyeket, ipartelepeket, gyárakat, múzeumokat, gyűjteményeket, képtárákat és így tanítsunk minden alkalommal. Minden kérdésnél foglalkoztassuk az egész osztályt, mert a közös munka nagy előnyöket nyújt.

Ami az egyes tárgyakat illeti, azoknak célját, anyagát, módszeres utasításait minden tárgynál külön állapítjuk meg, mégis e helyütt is meg kell emlékeznünk a tárgyakról általánosságban. Dacára annak, hogy általános irányú tanításterről van szó, nem szabad a tárgyakat pusztán általánosaknak tekintenünk. A rendelkezésre álló tanítási idő tudniillik oly kevés, hogy egyetlen tárgyból sem végezhetünk rendszeres tárgytanítást, hanem mindegyikből csak azokat a részeket és oly mértékben, amint azt az ipari élet feltétlenül megkívánja. Így például a számvetés tanításánál nagy gonddal kell a tárgyköröket megválasztani, nem szabályokat kell tanítani, hanem a műveleteket az ipari életben vett példákön begyakorolni.

Folytonos figyelemmel a tanulók iparára kell minden példát megválasztanunk, annyira, hogy például még a méterrendszer tanításánál is, bár valamennyi mértéket meg kell ismertetnünk, mégis a szabó-, fehérvarró-,

divatárus-, himzőtanoncokkal a hossz mértékeket, a cukrásztononcokkal a súly-, a dobozkészítő tanoncokkal a terület mértékeket, a nyomdászokkal, a virágkészítőkkel a darabjavit fogjuk különösebben gyakoroltatni, illetve azokkal számításokat végeztetni.

A könyvvezetésnél oly iparág üzleti eredményeit fogjuk végig vezetni, amelyhez az osztály tanulóinak nagyobb száma tartozik.

Az írás és fogalmazás példáit az ipari életből merítsük és a helyesírás gyakorlásánál is figyelemmel legyünk az iparra. Már az I. osztályban, a szók iratásánál elsősorban a tanuló iparában előforduló anyagok, szerszámok, elnevezések helyesírását fogjuk gyakorolni, azokból mondatokat, később ügyiratokat fogalmaztatni. E módszerrel már az üzleti iratoknak helyes kiállítását támogatjuk.

Az olvasási órákat ne használjuk fel tárgytanításra. Az olvasatás célja elsősorban, hogy a tanuló tudjon és szeressen olvasni és ezúton mindjobban helyesen beszélni. Azért választottuk el egészen az olvasási órától az általános ismeretek tanítását.

Elsősorban gyakoroltassuk az olvasást, hogy a tanulók előbb folyékonyan, értelmesen, majd szépen tudjanak olvasni. Az olvasmányok legyenek irodalmilag értékesek, hogy a tanulók megkedveljék az olvasást és elérjük velük második célunkat: a szív és lélek nemesítését, a jellemnek erősítését és csak harmadsorban használjuk fel az olvasást a szerzett ismeretek maradandóvá tételére.

Ezzel szemben a tárgytanítást sohase alapítsuk az olvasatásra, hanem az ismereteket folytonos szemlélettel, kísérletezéssel, cselekvéssel, élőlőszóval közöljük és csak akkor, ha az idő engedi, olvastassuk utólag az iskolában, esetleg az iskolán kívül a tanultakat.

Az »általános ismeretek« címe alá foglalt minden tárgynál lehetőleg domborítsuk ki azokat az ismereteket, amelyek az iparosságot közelebbről érdeklik. Így a földrajzból tüzetesebben foglalkozzunk azokkal a vidékekkel, ahol a len termelése, kelme- és posztógyártás és mindaz létezik, ami a leányokat iparáguknál fogva közelebbről érdekli.

Az egészséggtannak egészen más részeit kell kidomborítani a műszerész-, a szabó-, a cipész-, a nyomdász- stb. tanoncoknál, mert mindegyik mással foglalkozik, mindegyik foglalkozás más-más veszélyt hozhat a tanoncra. Tehát az általános egészségügyi tudnivalókon kívül az őt érhető bajok elleni védekezés vagy baleset alkalmával az első segélynyújtásra is kell őket oktatni; de leányokról lévén szó, meg kell velük ismertetni azokat az egészségi ismereteket is, amelyek csak a nőt érdeklik közelebbről, de amelyek ismerete nélkül nem lehet el egyetlen nő sem, mint anya, gyermek- és betegápoló.

A testgyakorlásnak, tornának minden leánytanonciskolában külön órákat kellene juttatni, mert különösen a serdülő lányokra felette fontos a rendszeres testmozgás, de a kis heti óraszám ezt nem engedi meg.

Ezen a bajon úgy segíthetünk, hogy az ifjúsági egyesületekben a testnevelésre külön időt szentelünk.

Az ifjúsági egyesületek felállítása igen fontos és pedig úgy a tanítás, mint pedig a nevelés szempontjából.

Az egyesületeknek kifejesztése és szaporítása a tanácsnak különös gondoskodását képezi.

A rajzról és kézimunkáról maga helyén szólunk, itt csak annyit jegyzünk meg, hogy a leányoknak bemutatandó minta a III. osztályban lehetőleg művészi ízlésű produktum legyen és ahol csak lehet, be kell vinni a női kézimunkába a magyar motívumokat, a magyar stílust.

A tanulmányi kirándulásoknak is lényeges szerepe van a tanításban. Minden tanulmányi sétát, kirándulást gondosan elő kell készíteni, a kirándulás után pedig a látottakat, tapasztaltakat tüzetes megbeszélés tárgyává kell tenni és e mellett, ha lehetséges, a vonatkozó képet, térképet, helyszíni vagy tervrajzot folytonosan szemléltetni. A gondosan előkészített és vezetett kirándulásnak kihatása és eredménye nagy. A főváros a tanulmányi kirándulásokat anyagilag is segívezi.

Minthogy az »általános ismeretek« címe alá több tárgyat sorozunk és valamennyi tárgyra csak 3—4 hetenkint vagy még nagyobb időközökben jut egy-egy külön óra, a tanítótöteleteknek pontos havi tananyagbeosztást kell készíteni és az anyagot úgy elrendezni, hogy az egy cím alá foglalt tárgyak egymással párhuzamosan többször vétessenek napirendre. Ezzel különösen jó kapcsolatot lehet teremteni a vonatkozó ismeretek között. Rendszeres tárgytanítás helyett szemelvényeket kell kiválasztani, amelyek bizonyos tanítási egységekről áttekinthető, jó képet adnak.

Helyezzünk súlyt minden iskolaév kezdetén és végén a kellő ismétlésekre.

Arra kell törekednünk, hogy a tanoncot a legrövidebb idő alatt és a legegyszerűbb módon képessé tegyük az iparoséletben szükséges ismeretek megszerzésére, illetőleg olyképen való előkészítésükre, hogy később önerejükre hagyatva, maguk is folytathassák a vizsgálódásokat, tanulmányaikat és gyarapíthassák ismereteiket.

Végül megjegyezzük, hogy az összes írásbeli dolgozataikban és rajzaikban a tisztaságot, rendet és külcsínt követeljük meg. A házi feladatokat általában mellőzzük, mert úgy kell minden tanítást beosztani, hogy a tanulók az összes ismereteket és a szükséges gyakorlatokat az iskolában, a szorgalmi idő alatt sajátítsák el.

Az évváró-vizsgálatot tegyük ünneppé, ott ne osztályozzunk, ne pirongassunk és az ott bemutatott eredménynek örüljön a tanítónő, a tanonc, az érdeklődő vendég, a kenyéradó egyaránt.

Az iskolai törvények ismertetését tegyük hasonlóan ünneppé.

Az általános irányú leányiparostanonciskolák előkészítő osztálya részére előírt tantárgyak heti óraszám a tanításterv szerint a következőképpen állapított meg :

1. Számítan.....	heti 2 óra, évi 60 óra
2. Szépírás és helyesírás elemei	« 2 « « 60 «
3. Olvasás	« 2 « « 60 «
4. Rajz	« 3 « « 90 «
5. Kézimunka	« 1 « « 30 «
Összesen	heti 10 óra, évi 300 óra

Az előkészítő osztálynak feladata azoknak a lányoknak előkészítése a leányiparostanonciskola rendes osztályaira, akik az elemi iskolát vagy egyáltalában nem vagy csak hiányosan végezték.

Ha valamely előkészítő osztályban a tanulók nem tudnak magyarul, ott az olvasási órákat fel kell használni a magyar beszéd gyakorlására is.

Az általános irányú leányiparostanonciskolák tanításterve az I—III. osztályban a következő tantárgyak oktatását teszi kötelezővé :

1. Ipari számvetés és könyvvezetés :
 - a) számítan,
 - b) mértan,
 - c) könyvvezetés.
2. Olvasás és üzleti fogalmazás :
 - a) olvasás,
 - b) üzleti fogalmazás.
3. Általános ismeretek :
 - a) földrajz,
 - b) történet,
 - c) polgári jogok és kötelességek, ipartörvény,
 - d) közgazdaságtan,
 - e) általános egészségtan,
 - f) természettan, vegytan, technológia,
 - g) ipari egészségtan.
4. Rajz- és kézimunka.
5. Elméleti és gyakorlati háztartás.

1. Ipari számvetés és könyvvezetés.

Az ipari számvetés és könyvvezetés óraszámát a tanításterv osztályonként heti $1\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ órában állapította meg ; tehát e tantárgyakra évenként mind a három osztályban 45—45 óra jut.

E tantárgyak oktatásának célja, hogy a tanoncok meggyőződjenek arról, hogy a rendes gazdaságos polgári és üzleti háztartás vezetéséhez, valamint a kisipar és a polgári háztartás észszerű folytatásához a számvetéseknek, méréseknek és kereskedelmi feljegyzéseknek megismerése nélkülözhetetlenül szükséges.

A számtan-mértan, valamint a könyvvezetés tanítására vonatkozólag a módszeres utasítás a következőképpen intézkedik.

Mivel a három tárgy szoros kapcsolatban van egymással, ezért nem adunk külön-külön utasítást mindegyikhez, hanem azokat összekapcsoljuk.

Fő elv az ismeretek egységes összekapcsolása. E végből tanításunk az eleven szemléletből induljon ki. Nagy gondot kell fordítani a számtan, mértan, könyvvezetés gyakorlati tanítására. Ez elsősorban a tárgykörök szerencsés megválasztásában, másodsorban az ezekből kiválasztott példák helyes összeállításában és ezeknek rendszeres feldolgozásában nyilvánuljon. Ne adjunk mindent készen, a tanító ne legyen csupán előadó, hanem szoktassa a tanoncokat gondolkodásra, hogy elérhessük tanításunk végcélját, hogy tanítványaink képesek legyenek önállóan a nehezebb példákat is vezető nélkül megoldani.

Ezt pedig úgy érhetjük el, ha ugyanegy órában az érdeklődés összpontosítása szempontjából egymástól elütő példákat válogatunk össze, amelyek egy tárgyra vonatkoznak ugyan, azonban többféle műveletre alkalmasak. A példákat lehetőleg az ipari életből és a háztartás köréből vegyük.

Az egyes példák megértése után közösen, tehát a tanító és a tanítvány együttesen megbeszéljük a megfejtés módját. A műveletek sorrendjét a tanulók állapítják meg és ők is végzik el a munkát. Egy a táblánál, esetleg helyén, de mindenesetre hangosan. A többi vele számol, hogy felszólításra akármelyik folytathassa.

Ha a tanulók értelmi foka és a rendelkezésre álló idő megengedi, ugyanazt a példát többféle módon is megfejtethetjük. Ez az alkalmas út arra, hogy az értelemmel való dolgozásra szoktassuk őket.

Új számítási mód tanításánál oldassunk meg néhány gyakorlati példát s ezáltal a rendszeres gondolkodást fejlesszük. Amit fáradságos idővesztés nélkül, szóbelileg (fejben) is kiszámíthat a tanuló, azt ne végeztessük vele írásban.

Óvakodjunk a túlterheléstől, azért a váltást, összevonást, kettős-tételt, átlagszámítást és arányos osztást nem önálló számvetési mód gyanánt, hanem pusztán mint az alpműveletek alkalmazását célszerűen választott példákon tárgyalassuk.

Példáinkat vegyük a gyakorlati életből, jellemezze azokat a hűség, a valóság. Adjanak véges eredményt, mert ez bizonyos fokú megnyugvást is ad a tanulónak. Értzi, hogy az életnek dolgozik.

Ezért a tárgy terjedelmét, a tárgyköröket a rendelkezésre álló időt összevetve készüljünk a tanításra.

Ez esetben aztán igen könnyen megteremthetjük a többi tárggyal a kapcsolatot és pedig nemcsak egy-egy példával, hanem egész példasorral, amely esetben a kapcsolt részletekre vonatkozó gondolatmenet is kifejezésre, szemléltetésre juthat. Ezt elősegíthetjük azzal, hogy pl. a kerület, terület,

felület stb. számításoknál mindig tényleges mérésekből indulunk ki és a kiszámított eredményt rögtön el is könyveltetjük. Ez jó alkalom a mértékek megismertetésére, a velük való számításra, mértanból a megfelelő alapismeretek nyújtására, könyvelési feljegyzések elsajátítására.

A mértékeken bemutatott fél, negyed, ötöd, tized ismertetéséből könnyű az átmenet a tizedestörtekre, amelyekkel sokkal könnyebb és gyakorlatiasabb, egyúttal egyszerűbb a számítás, mint a közönséges törtekkel. Ezért a közönséges törteket át kell változtatni tizedesekké. Így nemcsak a mi munkánkat könnyítettük meg, a tanoncét is, feltétlenül az életnek tanítunk vele.

A példák tárgykörét vegyük az ipari gyakorlatból és a mindennapi életből. Így például végeztessünk bérszámításokat, órák, napok, hetek, hónapok és évek szerint. További példáink legyenek: bérkönyv, benne havi és évi leszámolás lezárás. Napi, heti és évi kiadásai az egyeseknek, a családnak. Bevételek és kiadások feljegyzési könyve. A tőke felhasználása műhely-, anyag- és szerszámbeszerzésekre. Nyers és félig feldolgozott anyagok és szerek bevásárlása. A vételár meghatározása az árjegyzék és számla alapján. Rabatt a készpénzfizetéseknél. Szállítások és egyéb üzleti díjak és kiadások.

A vételár kiszámítása alkalmával meg kell magyarázni az árjegyzékeken a szokásos minőségjelzéseket (prima, secunda stb.), a csomagolás és árjegyzés módját, a különféle ár és súlyengedmények kiszámítását és az áruátadás helyének szokásos megjelölését. Ehhez egyszerű példák kapcsolandók arról, miképpen kell meghatározott faktúra alapján — a költségek számbavételével — az áru vételárát kiszámítani. Alkalmilag figyelmeztetni kell a tanulókat az iparosüzletben leggyakrabban előforduló anyagok és áruk (fa, fémek, bőr stb.) szállításánál a nagykereskedők által használt feltételekre. Itt jó alkalom kínálkozik a határidőszállítás, szállítási díjtételek, a vasúti menetrendek stb. számítására vonatkozó műveletek megismerésére, a szállítás lebonyolításánál előforduló írásbeli, könyvvezetési ismeretek nyújtására.

Bő anyagot nyújtanak az ipari üzembe befektetett tőke kamatozása, a regie számbavétele, a munkásbiztosítás, betegsegélyzők, szövetkezetek, biztosítóintézetek és a postatakarékpénztár életéből vett példák.

A könyvvezetés az a tárgy, mely — az iparostanonciskolában jól kezelve — megtanítja a tanoncot a háztartás, a műhely és üzlet rendben-tartására.

Jó eredményt csak úgy érhetünk el, ha a tanuló kezébe egy teljesen átvezetett (kidolgozott) üzleti könyvelést adunk, lehetőleg abból az ipar-ágból, amelyből a legtöbb tanuló van az osztályban.

Ennek alapján az év első hónapjaiban elméletileg tárgyaljuk az ismeretendő könyveket és mikor már a felvett és teljesen átvezetett (kidolgozott) példával elméletileg teljesen tisztában vannak, térünk át valamely üzlet egy hónapi eseményeinek gyakorlati feldolgozására. A gyakorlati feldolgozás alatt a már elsajátított elméleti részt folyton ismételtetjük.

Kezdjük a megnyitó leltárral és a hozzátartozó mellékletekkel, mint olyanokkal, amelyek alapját képezik minden üzletnek, az üzleti könyvvezetésnek.

A szenvedő vagyont nem kell már itt feltétlenül feltüntetnünk, mert hiszen nem reális dolog adóssággal kezdeni rendes üzletet és nem is egyezik meg a könyvvezetés tanítási céljával, amely rendet óhajt teremteni. Az adósságcsinálás pedig a helytelen beosztásnak bizonyítéka.

Minthogy azonban az iparos az üzlet folyama alatt úgyszólván el sem lehet hitel, hitelezés, vagyis tartozik, követel nélkül, hogy majd a záróleltárnál módunk legyen a mérleget teljes egészében bemutatni, ezeknek előrebocsátása mellett — csupán azért, hogy már a megnyitó leltár és ennek alapján többi könyvünk is rendes képét mutassa a teljes könyvvezetésnek — egy-két tétel szenvedő vagyont is beállíthatunk.

Világos dolog, hogy a megnyitó leltárban elkönyvelt tételeket rögtön átvezetjük a többi üzleti könyvbe is.

Ehhez képest már itt sorra kerülnek az első feljegyzések könyve, az üzemköltségtervezet, a háztartás, berendezés, műhely-, gyár-, raktárra vonatkozó leltári kimutatások, mellékletek, a pénztárkönyv, napló, főkönyv, főkönyvi kivonat (próbamérleg) és a főkönyvi számlák.

Ezeket a könyveket pedig nem külön-külön vezetjük, hanem együttesen elkészítvén a leltár mellékletéül szolgáló kimutatásokat, az egyes tételeket végig vezetjük a megfelelő könyvekbe, vagyis ugyanannak a tételnek teljes feldolgozása után fogunk csak a következő tétel elkönyveléséhez.

Ez az eljárás következetesen folytatandó a további üzleteseményeknél is.

Az ismertetett eljárás szerint könyveljük el egy hónap üzleteseményeit. Igaz, hogy ennyi idő alatt talán nem fordul elő mindenféle üzleti esemény minden üzletben, de egy egész év üzleti történetének elkönyvelésére nincs időnk. Ennélfogva szükséges, hogy a feldolgozandó példa adataiban a valódi életet mutassa ugyan, de az eseményeket mégis úgy kell összeválogatnunk, hogy a könyvelés végigvezetésének bemutatására, gyakorlására alkalmat adjon. Sőt abban az esetben, ha az egész osztály hiba nélkül könyvelné el az üzleteseményeket (ami kezdő könyvelőknél nem valószínű), előre megbeszélvén a dolgot, esetleg tévesen is könyveltethetünk el egyes tételeket, hogy a különböző kijavítási módokat (stornírozás) bemutatva ezeket is a gyakorlatból sajátíthassák el a tanulók.

Minden iparos készítsen költségvetést; hogy azonban ez reális legyen s vagyonáról a könyvek tiszta, hű képet adjanak, az egyes tételekre nézve szolgáljon irányelvül, hogy költségvetését saját személyére és háztartására, valamint az üzleti bevételekre nézve a lehető legnagyobb mérséklettel, kiadásait pedig a tényleges szükségletnek megfelelően állítsa össze.

A záróleltár összeállításánál ne mulassza el a szokásos százalékok és a kétes követelések megfelelő leírását.

A tanulókat figyelmeztetni kell a kereskedelmi törvény ama határozataira, amelyek a könyvek célszerű vezetéséről, azoknak bizonyító erejéről, a kereskedelmi levelek megőrzéséről, a leltárkészítés kötelezettségéről szólnak.

A tanításnál a különböző fokoknak megfelelően felhasználható eszközök a következők: a métermértékek, a hazai pénzrendszer, drótvázból és fából készült mértani testek, könyvvezetésre kidolgozott példasor, rendszeren kiállított üzleti nyomtatványok, könyvek, váltóürlapok.

2. Olvasás és üzleti fogalmazás.

Az olvasás és üzleti fogalmazás oktatására a tanításterv osztályonként és hetenként $1\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ órát írt elő; tehát e tantárgyak mindhárom osztályban évi 45—45 órában adatnak elő.

a) Olvasás.

Az olvasás célja egyrészt a folyékony, az értelmes (kellően hangsúlyozott), a szép olvasás gyakorlása, másrészt a szív, a lélek nemesítése, a vallásos, erkölcsös és hazafias, vagyis a nemzeti érzés ápolása. Célja továbbá az olvasmányok nyelvezetével a tanulók nyelvérzékének megerősítése, szókincsüknek gyarapítása és fogalmazó képességüknek fejlesztése; az olvasás megkedveltetése; jobb olvasmányok, kiválóbb irodalmi termékek megismerése iránt a váagnak fokozása és ezzel végül az általános, de különösen a saját ipari életükből vett szakismeretek megszerzésének elősegítése.

b) Üzleti fogalmazás.

Az üzleti fogalmazás célja viszont, hogy a tanulót a magánéletben és az ipari életben előforduló azoknak a legszükségesebb iratoknak szóval és írásban, helyesírással és formailag is helyes elkészítésére képesítse, amelyeket az iparos hivatása körében maga végezhet el.

Az olvasás és üzleti fogalmazás tanításával a módszeres utasítás alapján a következő rendelkezéseket kell a tanulóknak szem előtt tartani.

Az olvasás és üzleti fogalmazás tanításának célja fontos és sokirányú feladatot ró e tárgy tanításánál az iparostanonciskolára. El kell érnie azt a készséget az olvasásban és írásban, amelyet a cél megállapít; kiváló gondot kell fordítani arra, hogy az ifjúság szívét, lelkét, gondolkodását, erkölcsét, vallásos és hazafias érzéseit fejlessze, nemesítse és meg kell erősítenie az általános és szakismeretekben az ifjúság tudását. Ebből természetszerűleg következik, hogy az olvasási óra nem való tárgytanításra. Az általános és

szakismereteket nem szabad tehát az olvasási óra alatt olvastatással tanítania, mivel az olvasási órát elsősorban az értelmes és szép olvasás elérésére, a szívet, jellemet, illemtudást, erkölcsöt, a szépérzékét fejlesztő olvasmányok tartalmi és alaki tárgyalására, szóval az olvasás anyagát képező címek alatt összeállított olvasmányok olvastatására, kezelésére kell fordítania.

Az általános és szakismereteket a tanítónak az erre a célra megállapított különórákban kell tanítania és a megfelelő olvasmányt a tanultak megerősítése céljából, vagyis azért kell olvastatnia, hogy a szerzett ismereteket a tanuló vagy még az iskolában vagy otthon maradandóvá tegye.

Ebből következik, hogy a tanító ezekre az órákra különösen készüljön, hogy a tárgyalandó olvasmányt kifogástalan élőbeszéddel előadja, ezzel az olvasmány tárgya és szépsége iránt a tanulók érdeklődését fölhívja és olvasás közben a tanulókat szó- vagy mondatmagyarázatokkal ne zavarja. Óvakodjék a tárgyalás túlságaitól, mert egyrészt kifárasztja a tanulót, másrészt elvonja az időt az olvasási óra igazi céljától.

Nagyon fontos az olvasmány helyes kiválasztása. A magyar nemzeti irodalom, irodalmi szemelvények, költemények, kiváló nők, kiváló iparosok életrajza bő anyagot szolgáltat. Ez utóbbiak főleg az iparosok között kívánatos jó tulajdonságokat tüntessék fel. Költeményeknél fontosabb az alaki tárgyalás, mint a tárgyismertetés.

A fogalmazás célja szükségessé teszi, hogy a tanoncoknak a fogalmazással kapcsolatosan a megfelelő nyelvtani ismereteket is nyujtsuk és őket a szépírásban is gyakoroljuk.

A szükséges nyelvtani alapismereteket tisztán a tanulók ipari és mindennapi életéből vett példákon — nyelvtani szabályok betanultatása nélkül — a fogalmazás kapcsán kell nyujtani.

Mind a három osztály anyaga bő alkalmat ad egyrészt annak kellő gyakorlására, hogy a tanulók gondolataikat szóban és írásban helyesen fejezzék ki, valamint a sűrűbben előforduló helyesírási és fogalmazási hibák javítására.

A helyesírás gyakorlásánál nagy súlyt kell helyeznünk az ipari életben előforduló anyagok, szerszámok, eszközök magyaros elnevezésének helyesírására, hogy így kiküszöböljük az idegen és helytelen kifejezéseket.

A fogalmazás tanításánál nem fordítjuk az időt elvont dolgokra és nehezebb ügyiratok megszerkesztésére, mert az ilyenek megmagyarázása és megiratása túlságosan sok időt venne igénybe. Ezekre vonatkozólag azt tanácsoljuk, hogy annak idején jogi segédkezés igénybevételével irassák meg. Az ily ügyiratokat mutassuk be készen és hívjuk fel a tanulók figyelmét a fontosabb pontokra. Csak azokat magyarázzuk meg tüzetesebben és irassuk meg a legnagyobb pontossággal, amelyek a leggyakrabban előfordulnak és amelyeket tényleg maga az iparos szokott kiállítani.

Sok ügyirathoz kész nyomtatványminta kapható, ilyeneket ezeken állíttatunk ki.

A beadványoknál fölhívjuk a figyelmet azokra a törvényes intézkedésekre, melyek az iparost és üzletembert a beadványokra feljogosítják vagy kötelezik, továbbá megismertetjük a beadványok kellékeit is.

Meg kell ismertetnünk a postai és okmánybélyegeket, árszabályokat, felragasztási módot, érvénytelenítést (felülbélyegzést), a bélyegek használatának célját. Itt igen jó alkalom kínálkozik a fogalmazásnak a számtannal, a könyvvezetéssel és alkotmánytannal való egybekapcsolására.

Az írásbeli dolgozatokat úgy kell kidolgozni, hogy pontosság, csinosság tekintetében kifogás alá ne essenek.

Az írásbeli fogalmazást mindig megelőzi a szóbeli fogalmazás. Röviden ismertetjük a tárgyalás alá kerülő fogalmazványt és elmondjuk, hogy ki mikor? miért? hogyan írja? mi a célja? milyen értékű bélyeg kell rá? stb. és élőszóval elkészítjük a fogalmazványt. Azután bemutatunk néhány kész mintát az előző évi tanulómunkákból és befejezésül az élőszó és példa alapján a táblán közösen dolgoztatjuk ki a feladott ügyiratot. Végül ennek alapján ki-ki elkészíti saját dolgozatát.

A tanulók dolgozatait pontosan át kell nézni, kijavítani vagy a hibákat megjelölni és megbeszélés után a tanulókkal kijavíttatni.

Nyelvtani szabályokat sem leiratni, sem beemléztetni nem szabad. Ennek gyakorlati haszna nincs és időpazarlással jár. E helyett a hangok, betűk, szók, szófűzés, szószármaztatás, szóragozás, szóegyeztetés, a mondat és fajaira vonatkozó elméleti ismereteket, szépírás, másolás, tollbamondás és fogalmazás közben nyújtjuk. Ez pedig semmi nehézséget nem okoz, mert pl. az I. osztályban a cím- és cégtáblák, átvételi elismervény stb. míg egyrészt rövidségüknél fogva sikerrel használhatók fel szépírási gyakorlatokul, másrészt jól megválasztott tartalmuknál fogva alkalmasak a nyelvtani alapismeretek nyújtására, a fogalmazás gyakorlására is. A helyesírás gyakorlására jó mód a gyakori tollbamondás.

Minthogy pedig a helyesírás, fogalmazás, általában a nyelvtan tanításának kiváló eszköze a tanító élőbeszéde, ennek tökéletessége, mintaszerűsége jelentékenyen előmozdítja az eredményt. Ezért a tanítónő szigorúan és következetesen ügyeljen minden szavára, hogy az kifogástalan, törölmetszett magyarságú legyen.

Külső egyöntetűség végett minden osztályban egyforma berendezésű gyakorlófüzeteket használjunk.

A szép és rendes írásra különös gondot fordítunk. A szép írásra az I. osztályban külön félórát számítunk. Az első félévben négysoros, a második félévben és a II. osztályban egysoros írkákat, a III. osztályokban sorvezetőt használtatunk.

Iratásnál az egészségügyi szabályokra ügyeljünk. Tanítási eszközül olvasókönyv, betűminták, különféle nyomtatványok, okmánybélyegek, bélyeg táblázat, falra kifüggeszthető helyesírási táblázatok szolgáljanak.

3. Általános ismeretek.

Az általános ismeretek cím alatt összefoglalt tárgyak oktatására a tanításterv osztályonként és hetenként 2—2 óra, évenként pedig 60—60 órát állapított meg.

Ezen tantárgyak oktatásának célja, hogy a tanuló oly általános és hasznos ismereteket szerezzen a földrajz, történet, polgári jogok és kötelességek, az ipartörvény, a közgazdaságtan, egészségtan, természettan, vegytan, technológia, az ipari egészségtan köréből, az ipari életből, amelyek őt arra készítik, hogy a társadalomnak értelmes, képzett, az iparosságnak pedig értékes tagja legyen, továbbá, hogy e tárgykörök oktatása alapján a tanuló gyakorlati tudása kellő elméleti ismeretekkel is kiegészíttessék.

Az oktatás fő elveként kiemelhetjük, hogy lehetőleg mindent a szemlélet útján és élőszóval kell tanítani, továbbá hogy a fenti cím alatt összefoglalt ismeretek bár általánosak, mégis lehetőleg alkalmazkodjanak az ipari élethez.

Tervszerűség és pontos anyagbeosztás szükséges, mert igen kevés idő áll rendelkezésre. Az alább közölt táblázat a legjobban mutatja, mily gazdaságosan kell az időt beosztani:

	I. oszt.	II. oszt.	III. oszt.	Összesen
		ó r a		
Földrajz	8	8	10	26
Történet	8	8	10	26
Polgári jogok és kötelességek, ipartörvény	5	5	5	15
Közgazdaságtan	5	5	5	15
Általános egészségtan ...	4	4	—	8
Természettan	5	10	5	20
Vegytan, technológia ...	25	20	15	60
Ipari egészségtan	—	—	10	10
	60	60	60	180

Az anyagbeosztás szerint minden tárgy — bár kis terjedelemben — aránylagosan végigvonul mind a három osztályon; ezzel a fokozat és a tárgyak között kapcsolat teremthető. Tekintettel azonban a rendelkezésre álló kevés időre, nem lehet szó rendszeres tárgytanításról, hanem válogatott szemelvényekben úgy kell minden egyes tárgyat tanítani, hogy mégis összefüggő kerekded egészset adjon és a jól alkalmazott kapcsolatokkal valamennyi ismeret egymást kiegészítse.

Fontos feladat vár itt a leányifjúsági egyesületekre, mert míg az iskolában csak alapját vetjük meg az önművelésnek, az egyesületi összejöveteleken mélyítik ismereteiket és tágitják látókörüket.

a) Földrajz.

A földrajztanításnak célja kettős és pedig gyakorlati és eszményi. Gyakorlati, amennyiben megismerteti a tanulóval a hazát, megismerteti az 5 földrészt, az egész földet, fogalmat nyújt a természetben uralkodó rendről.

Eszményi, amennyiben a szülőföld alapos megismertetése révén a hazaszeretet érzését felkelti, ápolja, fejleszti; általában pedig a mindenség áttekintése alapján vallásos érzése megfelelő táplálékot nyer.

A módszeres utasítás a földrajz tanítására nézve a következőképen intézkedik.

Az anyagot élőszó útján, térképek stb. segítségével úgy kell feldolgozni hogy a céloknak megfeleljünk.

Már az I. osztályban állandóan gyakoroltatjuk a tanulókat a térképolvasásban, hogy lehetőleg biztos tájékozódottságra tegyenek szert és hogy a már előbb szerzett ilyenmű ismereteiket megszilárdítsuk, különös figyelmet fordítva hazánk főbb közlekedési útjaira és elsősorban iparos szempontból fontosabb városaira.

A tárgyalás az ország természetes tagoltsága alapján úgy történik, hogy az főképen a természeti viszonyok és a lakosság foglalkozásának ismertetésére (iparágak elterjedése, nagyobb ipari vállalatok) szorítkozzék.

A II. osztályban a térképolvasás és tájékozódottság megszilárdítása a térképen úgy történik, mint az I. osztályban.

A tárgyalás köre főképen világrészünk azon nevezetesebb országainak ismételtesére szorítkozik, melyek hazai iparunkra a legnagyobb fontossággal bírnak. Tehát elsősorban Ausztria és a Balkán országok kerülnek sorra részletesebben és csak azután következnek a többiek az időhöz mért terjedelemben.

A földrajzi olvasmányokat nem tárgyalatjuk, nem olvastatjuk, hanem mindig térkép, földkép stb. segítségével mellett élőszóval földrajzot tanítunk. Az olvasmányokra csak utalunk és ha az idő engedi, el is olvastatjuk a vonatkozó olvasmányt, különben pedig felhívjuk a tanulók figyelmét annak otthon való elolvasására.

A III. osztályban ismertetjük a többi világrészt, különösen ipari szempontból. Két-három órán át a csillagászati földrajz elemeit tárgyaljuk. Tanításunkban állandóan használunk térképet, földgömböt és éggömböt. Utazzassuk a tanulókat a térképen, miközben nevezzék meg, mely égtájak felé haladnak, merre lehet vasúton, merre lehet víziutakon eljutni. Fejtsük ki a közlekedési eszközök nagy hatását az iparra, kereskedelemre és a népek gazdasági életére.

Budapest ismertetésénél rendezzünk földrajzi sétákat, kirándulásokat, de ezeket jól készítsük elő és utólag is tárgyaljunk fölöttük.

A tanítás eszközei: térképek, domború térképek, csillagképek, tájképek, vasúti menetrendek, hajójáratok, továbbá segítségül szolgálnak néprajzi gyűjtemények, múzeumok, ipartelepek.

b) T ö r t é n e t.

A történettanítás célja, hogy a tanítványokban a történeti érzék felébresztessék, hogy a tanulók megismerjék a nemzeti élet legfényesebb korszakait, a haza nagyjait, hogy ezáltal szívükben a hazaszeretet, a nemzeti érzés és polgári erények tüze felgyúljon. Megismerjék az emberiség kiválóbbjait, hogy azok példáján felbuzdulva, ők is hasonlókka lenni iparkodjanak és látván a népek sorsának közös vonásait, felébredjen lelkükben az összetartozás érzése.

A történet tanítására vonatkozólag a módszeres utasítás rendelkezéseit az alábbiakban foglaljuk össze.

Mint hogy a rendelkezésre álló idő nagyon kevés, nem lehet oktatásunk rendszeres és részletes történettanítás. Továbbá tekintettel arra, hogy tanításunkban nem a történeti események elsajátíttatása a főcél, hanem a belőlük leszűrhető tanulságok felismerése, megrögzítése, nem tárgyaljuk összefüggő egészben hazánk történetét, hanem főképp azokat az eseményeket, időszakokat ismertetjük, melyek a mellett, hogy a történettanítás vázolt célját szolgálják, az iparral szorosabb kapcsolatban vannak. Tehát nem a királyokat uralkodásuk idősorrendjében, hanem a kiválóbb eseményeket ismertetjük. Óvakodjunk sok adat betanultatásától és csak a legfontosabb tények adatait vegyük. Csak azok a tények fontosak és jellemzők, amelyek a tanulók történeti belátását gyarapítják. Megfelelő helyeken kapcsolatot kell keresnünk a földrajzzal és alkotmánytannal.

Az I. osztályban megkezdjük és a II. osztályban folytatjuk hazánk történetéből az ipari szempontból fontosabb események ismertetését, végül aztán a III. osztályban a legújabb kor részletesebb tárgyalásával befejezzük a történettanításunkat.

A világ történetére arra való idő hiányában ki nem terjeszkedhetünk. Hogy azonban a tanuló erről is tájékozódást nyerjen, tanításunk folyamán megemlékezünk egyes, ipari szempontból kimagasló népek történetéről.

A történettanítás eszközei: képek, szobrok, térképek, történeti kép- és régiséggyűjtemények, pecsétek, érmek, kódexek. A képek, szobrok elsőrendű alkotások, a térképek világosak, célnak megfelelőek legyenek.

Mivel múzeumok, könyvtárak, képtárak, néprajzi gyűjtemények, régiségtárak nagy segítségül szolgálnak, célszerű ezek megtekintésére buzdítani a tanulókat.

c) Polgári jogok és kötelességek, ipartörvény.
(Alkotmánytan.)

A polgári jogok és kötelességek tanításának célja, hogy a tanoncokat elméleti képzettségüknek megfelelő mértékben megismertesse az állami élet intézményeivel, alaptörvényeivel, különösen az ipartörvény főbb rendelkezéseivel, továbbá, hogy bennük a törvényiszteletet meggyökereztesse.

Az alkotmánytan tanítására vonatkozólag a módszeres utasítás a következőképen intézkedik.

Rendszeres alkotmánytan tanításáról nem lehet szó, csak általános tájékozódottságot, alapot adunk a későbbi önképzésre. Az ismeret elvontságánál és nagy anyagánál fogva itt csak elemeket taníthatunk, amelyekre a tanoncnak feltétlenül szüksége van és amelynek tanításánál a tanuló közvetlen tapasztalatára, történeti ismereteire támaszkodhatunk. Szépen támogatják e tárgyat a földrajz, történet, a tanuló családi és ipari élete.

E tárgy anyagának feldolgozásában szintén nagy segítségére lehet az iskolának az ifjúsági egyesület, ahol társadalmi szempontokból is érdekes tételek dolgozhatók fel azzal a célzattal, hogy a tanonc ne csak az ipari, de azokat a törvényeket is megismerje, amelyek őt, mint ipari munkást irányítani, cselekedeteit szabályozni fogják.

Az alkotmánytan tanításának sikereit előmozdítják a következő tanítási eszközök: régi okmányok, pecsétek, éremgyűjtemények, telekkönyvi lapok, adókönyv, térképek, címer, zászló, koronázási jelvények másolatai stb.

d) K ö z g a z d a s á g t a n .

A közgazdaságtan a népek és társadalmak életében előforduló gazdasági jelenségek megfigyelésével, ábrázolásával és az ezekben működő törvények kifejezésével foglalkozik. Társadalmi gazdaságtan néven is ismerik, amely cím legjobban kifejezésre juttatja, hogy e tudomány a társadalomtanok körébe tartozik és tárgyalja a forgalom, az érték, a pénz, a kereset, a mezőgazdaság, az ipar és kereskedelem egyes kérdéseit.

Ez a tudomány már a legrégebb idő óta élénken foglalkoztatta a társadalmi rétegeket és tárgyánál fogva erős hatással van az ipar fejlődésére is.

A közgazdaságtan tanításának célja, hogy a keretében közölhető ismeretekre vezetvén a tanoncokat, őket az ipar, kereskedelem észszerű fejlődésével, mostani állapotával megismertetvén, nekik bizonyos helyes szociális ismereteket is nyújtson.

A közgazdaságtan tanításánál a módszeres utasítás alapján a következő rendelkezéseket kell a tanítónak szem előtt tartani.

A közgazdaságtan nem képez külön tárgyat, minthogy a tanonciskolákban egyáltalában nem tanítanak »tantárgyakat«, hanem ezzel is olyan

gyakorlati ismeretekre vezetjük a tanulót, amelyekre neki elsősorban iparában van szüksége, de amelyek általános műveltséget is adnak.

A közgazdaságtan lényegében a számtan, könyvvezetés, alkotmánytan, földrajz stb. köréből veszi anyagát, ennél fogva ezekkel a legszorosabb kapcsolatban áll. Azonban külön cím alatt és csoportosításban is feldolgozzuk, hogy fontosságát kiemeljük és figyelmeztessük a tanítót, hogy a közgazdaságtani részt erősen kidomborítva, ne süllyessze melléktárgyává és különösen, hogy ne töltsse ki az órákat közgazdaságtani tételek egyszerű olvasatásával, hanem foglalkozzék azzal oly buzgósággal, mint amilyen buzgóságot ez a tárgy megérdemel.

Tanítási eszközül a közgazdaságtan természeténél fogva térképek, képek, statisztikai kimutatások, érmék stb. használhatók, amelyekre különben egyéb ismeretek közlésénél is szükségünk van.

e) Általános egészségtan.

Az általános egészségtan tanításának célja a tanoncokat az emberi testtel, ennek szervezetével, a főbb szervekkel megismertetni, hogy ezek alapján a szükséges általános és őt az iparában közelebbről érintő egészségi szabályokat elsajátíthassa és tudatosan követhesse.

A módszeres utasítás az általános egészségtan oktatása tekintetében az alábbiakban rendelkezik.

Az egészségtant nem tanítjuk rendszeresen önálló tárgyként, hisz erre elegendő idő sincsen, de mégis minden osztályban néhány külön órát szentelünk e tárgynak, hogy összefoglaljuk és tudatosabbá tegyük, amit az egészségtanról már azelőtt is és a többi tárggyal, különösen a háztartástannal kapcsolatosan tanultak a tanulók. Mindaz, amit nyújtunk, legyen alkalmas, hogy az egészséges életmód szabályait és a rögtöni segélynyújtás eseteit és módjait megismertessük.

Az emberi testet oly mértékben ismertetjük, hogy a későbben előforduló szabályok megérthetők legyenek. Rávetjük a tanoncokat, hogy vannak megelőző, óvó, segítő, gyógyításra vonatkozó, meglevő bajt enyhítő stb. intézkedések, követelmények.

Természetes dolog, hogy orvosi tanácsokat adnunk nemszabad, de annyira mégis képesíteni kell őket, hogy tudatosan élhessenek és óvakodhassanak.

Különösen az egészséges életmód szabályait, a tisztaságot, levegő, vízi, lakás, táplálkozás, élvezeti cikkek kellő használatát, a fertőző bajok elleni védekezést s mindazt, amit az anyagbeosztás előírt, nem tudományos alapon, hanem rövid, világos előadásban, lehetőleg szemlélet kíséretében ismertetjük.

Az egészségtan tanításának segédeszközeiül használhatók a test szerveinek papírgyurmából készült másai, képek, kimutatások stb., amelyek a többi tárgyaknál szerepelnek; továbbá a rögtöni segélynyújtáshoz való kötöző,

szűrő, vágó, varró, mosó stb. sebészeti eszközök és az ezek használatát fel-tüntető képek, a mentőszekrény stb. Az első segélynyújtást (képzelt eseteket véve alapul) a növendékek egymáson is gyakorolják.

f) Természettan, vegytan, technológia.

A természettan, vegytan és technológia tanításának célja az egyszerűbb és gyakoribb fizikai és kémiai jelenségek megismertetése elsősorban ipari szempontból. A tanítás ezért a gyakorlati életben, az iparban és háztartásban használt anyagokból, az alkalmazott és természeti törvényeken alapuló készülékekből, szerkezetekből, eszközökből és szerszámokból indul ki, amelyeket a tanulók nagyobbára már ismernek.

A módszeres utasítás a természettan, vegytan és technológia tanítása tekintetében a tanszemélyzet részére a következőket írja elő.

Ez ismeretek tanításánál különösen ne támaszkodjunk az olvasókönyvre, hanem folyton szemléltessünk, kísérletezzünk. Puhatóldozunk kérdésekkel, hogy a tanulók a tárgyalandó tüneményekre nézve tettek-e már, s ha igen, helyesen tették-e megfigyeléseiket? Vezessük rá a tanulókat a helyes megfigyelésre; amennyiben lehetséges, mutassuk be a megfelelő kísérletet és pedig olyan formán, hogy a tanulók a kísérletből a feltett kérdésekre megtalálják a feleletet. Azután rendezzük a feleleteteket.

A kísérletekre nagy gondot kell fordítanunk, azokat már a tanítás előtt is meg kell próbálni, hogy a tanulók előtt feltétlenül sikerüljenek. A kísérletek jól tüntessék fel a dolog lényegét; ha lehetséges, végeztessük el a tanulókkal is a kísérleteket és készíttessük el velük az egyszerűbb eszközöket.

Fontos, hogy a tanító tárgyával, az ipar szellemével teljesen tisztában legyen és hogy tanításaira lelkiismeretesen készüljön el. Csak az taníthat valamit jól, aki azt maga is jól tudja. Sohasem lesz tanításunknak igazi gyakorlati értelemben vett értéke, ha nem iparkodunk az ipari életet tökéletesen megismerni. Ennélfogva idevágó művek olvasgatása, tanulmányozgatása, műhelyek, telepek, gyárak látogatása elengedhetetlen feltétel, mert igaz, hogy a jó tankönyv nagy segítség és már fél siker, de a tanító eleven tudása, élő szava, tanítása mégis csak az első föltétel.

Tanítási eszközök gyanánt felhasználhatók az anyag-, fizikai-, kémiai és technológiai gyűjtemények, eszközök, ipari szerszámok, kisebbsegédgépek, modellek, képek, múzeumok, kiállítások stb.

g) I p a r i e g é s z s é g t a n .

III. osztály, évi 10 óra.

Az ipari egészségstan oktatásának célja, hogy az ipari foglalkozásra vonatkozó és a családi életben szükséges egészségi szabályokat és azokat a veszélyeket, baleseteket a tanuló megismerje, melyek őt ipari munkája vagy a nőt a háztartási teendők végzése közben a családi élet folyamán érhetik, továbbá, hogy megtanulja a veszélyek elleni védekezés módját, az első segélynyújtást.

A megfelelő útmutatást az ipari egészségtan oktatását illetőleg már az általános egészségstannál megadtuk és itt csak annyit fűzünk hozzá, hogy a III. osztály anyagának ismertetésénél különösen szem előtt tartsuk a tanulók ipari foglalkozását.

4. Rajz és kézimunka.

A rajz- és kézimunkaoktatás óraszámát a tanításterv osztályonként heti 3—3 órában állapította meg; tehát e tantárgyakra évenként mind a három osztályban 90—90 óra jut.

a) R a j z.

A rajztanítás céljával, módszerével, anyagával e helyütt külön nem foglalkozunk, mivel azt az általános irányú iparostanonciskolák részére megállapított tanításterv tárgyalásánál már szemléltettük. Annak anyagát és a hozzávaló utasítást az I. és II. osztály részére csak redukálni kell, mert csak e két osztályban lehet általános irányú a rajzoktatás. A III. osztályban kézimunkaszakirányú oktatásban részesülnek a tanulók s a rajztanításnak teljesen a kézimunka foglalkozáshoz kell alkalmazkodnia.

A rajztanítás anyaga tehát az I. és II. osztály számára általános irányú (szabadkézi és mértani), a III. osztály részére pedig a kézimunka foglalkozás rajzanyaga.

b) K é z i m u n k a.

E tárgy oktatása révén a kézimunka iránti kedv fejlesztését célozza a tanításterv. Az I. és II. osztályban a kézügyesség fejlesztése mellett szükséges azokban a női kézimunkákban való jártasságnak megszerzése is, amelyek minden családban nélkülözhetetlenek; tehát: a varrás, foltozás, kötés. A III. osztályban pedig oly kézimunka ügyességnek az elsajátítása a feladat, amelyhez a tanulónak több előszeretete, hajlama van és amellyel esetleg kenyérkeresetét is fokozhatja; ilyenek: a fehérnemű, felsőruhaszabás, varrás, kalapkészítés, művirágkészítés, piperemunka.

A módszeres utasítás a kézimunka oktatása tekintetében az alábbiakban rendelkezik.

Mielőtt a tanítónő a munkadarab elkészítéséhez hozzáfogna, mutassa azt be mintaszerűen elkészített példányban és beszélje meg célját, anyagát, a készítéshez használatos eszközöket. Ismertesse az anyag és eszközök származását, készítésük és beszerzésük módját, azonban mindig csak a legszükségesebbeket. Ismertesse pontosan a munkarészleteket, a tűnek, szálnak helyes fogását, a kézimunka elemeit és követeljen mindig tiszta, pontos, rendes munkát. Szoktassa a tanulókat arra, hogy munkaközben a helyiséget lehetőleg rendben tartsák, felesleges szemetet, rendetlenséget sohase csináljanak. Az anyaggal takarékosan bánjanak, a későbbi fokon (a III. osztályban) munkájukba csínt, ízlést vigyenek, minden munkájukat a gyakorlatiasság

szem előtt tartásával végezzék. Tanítsuk meg őket a gépkezelésre, a gépek és eszközök jókarban tartására. Ne igyekezzünk évvégi kiállítások számára sok anyagot gyűjteni, ki-ki munkáját viselje, használja, azt tőle az év végéig el ne vonjuk, hogy fáradozásának gyümölcsét élvezze és a kézimunka hasznosságát állandóan lássa.

Vigyázzunk folytonosan az egészségi szabályokra, a helyes ülésre, testtartásra, fűtésre, világításra, szellőztetésre. Kapcsoljuk az ismereteket az egészségtan tanításával (az eszközökkel okozható sérülések, segélynyújtás).

Legyen tanításunk olyan, hogy a tanulók a kézimunkák készítését valóban megkedveljék.

5. Elméleti és gyakorlati háztartás.

Az elméleti és gyakorlati háztartás oktatására a tanításterv osztályonként és hetenként 3—3 órát írt elő; tehát e tantárgyak mindhárom osztályban évi 90—90 órában adatnak elő.

E tantárgyak oktatásának célja, hogy a tanulók a háztartási foglalkozások fontosságát megértsék, azokat megkedveljék és a szükséges ügyességük fejlesszessék. Vagyis azoknak az ismereteknek gyűjtése, amelyeknek tudása minden nőre nézve — tartozék az bármely társadalmi osztályhoz vagy legyen bármely ipari foglalkozású, — mint anyára vagy a család gondozójára nézve nélkülözhetetlenek. Ilyenek a lakás rendben- és tisztántartásának módja, a gyermekek ápolása, az ételmezés, az ételkészítések értéke, eltartási módja, valamint az ember egészségének természetes ápolása és fenntartása.

Az elméleti és gyakorlati háztartás ismeretei nélkülözhetetlenek minden nőre, tehát az ipari foglalkozásúakra, de még a legegyszerűbb napszámosnőre nézve is. Természetes azonban, hogy az ismereteknek föltétlenül alkalmazkodniok kell a nő anyagi és társadalmi helyzetéhez.

Mindhogy ez alkalommal a szegényebb néposztály, az ipari munkásnők háztartásáról van szó, a tanítástervnek és keresztülvitelének azonkívül, hogy mindenképp gyakorlati legyen, elsősorban arra kell törekednie, hogy a tanulót megtanítsa kevés pénzből, szerény eszközökkel egyszerű, de ízletes, egészséges és tápláló ételeket készíteni; az otthont tisztán tartani, barátságossá, lakályossá tenni; a ruhát, fehérneműt rendben tartani. Ezért állandóan kerülnünk kell mindazt, ami fényűzésre példát adhat.

Legyen az iskolai konyha és kamra a legegyszerűbb; legyen csak a legszükségesebbekkel felszerelve, de egyúttal csinosan, ízléssel berendezve és annak legszebb díszje a ragyogó tisztaság legyen.

Ne főzessünk csalétkeket, hanem egyszerű, ízletes ételeket. Finomabb dolgokat csak kivételesen, jutalmul vagy nagy ünnepen és esetleg akkor, ha a tanuló családja részére az iskolában készítjük el azokat.

Készítsen minden háztartási tanítónő pontos lecketerveket és alkalmazza azt mindig a piachoz, az idényhez. Nem szabad a lecketervet egész

évre úgy elkészíteni, hogy attól eltérés ne történjék, mert érjen csak később egyik-másik, a terv szerint felvett gyümölcs, konyhavetemény, azonnal drágább lesz a konyha. Nem adjuk a tanítási anyagot osztályonként, mert a háztartásban sok munkanem sokszor ismétlődik és kell is, hogy ismétlődjék, mert bizonyos ügyességeket csak sokszoros gyakorlattal lehet elsajátítani. Ilyen például a kenyérsütés.

Tartsunk mindenben fokozatot; például az I. osztályban készítessünk: rántott leveseket, gyúrt tésztákat, egyszerű sülteket; a II. osztályban: húsleveceket, egyszerű levesbevalókkal, mártásokat, körítéseket, főzelékeket, sülteket, zsírban sült és élesztőtésztákat, réteseket; a III. osztályban: összetettebb levesbevalókat, ritkábban előforduló mártásokat, körítéseket, főzelékeket, baromfit, itt-ott halat, süteményeket.

A konyhában osszuk mindig csoportokra a leányokat, hogy állandóan valamennyi leány el legyen foglalva és gyakran kerüljön minden leányra valamennyi foglalkozás.

Miután a tanítónő beszédte a tanulóktól a hozzájárulási összegeket és bejegyezte, ki mennyit hozott, néhány leány feljegyzi a bevásárlandókat. Előbb azonban valamennyi tanuló részvételével megállapítjuk a legelőnyösebb és alkalmi étlapot. Ennek megtörténte után néhány leány vásárolni megy vagy esetleg a kamrából adja ki a tanítónő a megfelelő mennyiségeket.

Míg ezek odajárnak, néhány leány hozzálát a kenyér-, esetleg kalácsdagasztáshoz; mások a padlásról vagy szárítóból előhozzák az utolsó alkalommal kimosott ruhaneműt; mások tüzet raknak és előkészítik a szükséges edényeket stb. Mindez körülbelül fél órát vesz igénybe. Most valamennyi kezét megmossa, kötényt, fejkendőt vesz.

A bevásárlók a táblára, a többiek irkájukba jegyzik a bevásárolt anyagok mennyiségét, árát; fölírják az étlapot és folytonos magyaráztatás közben a kellékek arányát, mennyiségét. Az étlap rendszeresen 10 személyre készül, hogy annál könnyebb legyen az átszámítás egy és erről annyi személyre, ahány tagból áll a tanuló családja.

Az egyszerű háztartási számadásokra, bevételek, kiadások bejegyzésére, egy-egy étel költségeinek s így egy család napi, heti, havi élelmezésének kiszámítására gyakorlatilag kell a leányokat tanítanunk, s ezzel kapcsolatban a takarékoság fontosságát velük beláttatnunk. Az étlap magyarázása során közli a tanítónő az összes szükséges kapcsolatos elméleti és gyakorlati ismereteket, közben ki-ki munkához lát; a kenyér-, kalácsütő dagaszt, a levesfőző, sült- és főzelékkészítő mind végzi a maga dolgát. Akinek főzés nem jutott, terítéshez, takarításhoz, mángorláshoz, vasaláshoz lát.

A mosást is teljes munkamegosztással kell végeztetni, így három leány kimossa először, három másik tanuló másodszor a ruhát és így tovább. Minden héten más csoport végzi a nagymosást, nagytakarítást, vasalást, főzést, bevásárlást stb.

Étkezéskor ki mit főzött, kitálalja, körülhordja. Figyelünk a rendes, izléses és előzékeny fölszolgálásra és étkezésre. Étkezés után felosztjuk a munkát, mosogatást, törülgetést, edényelrakást, konyhafelmosást stb. és minderről jegyzéket vezetünk, hogy valamennyi leány minden munkában részt vegyen. Nem szabad némelynek kedvezni; teljes igazságosság legyen a munkában.

A mosásnál használható egyszerűbb gépek (kis kézimosógép, csavarógép, kézimángorló) a mosásnál bemutatandók és alkalmazandók.

Vezetessünk leltárt a leányokkal, mosás előtt és vasalás után vétessük számba a ruhaneműt.

Különös gondunk legyen arra, hogy a tanulók ne csak gépiesen sajátítsanak el mindent, hanem kapcsoljuk tanításunkat állandóan a szükséges természettudományi, vegytani és gazdaságtani ismeretekkel, hogy a leányok minden cselekedete tudatos legyen.

Ezzel felébresztjük érdeklődésüket és megszerettetjük velük a háztartási teendőket.

Ha van az iskolának udvara, kertje, juttassunk lehetőleg mindenkinek egy-két cserép virágot, ápolgassák azt és szeressék meg a virágdísz.

Általában minden tanításunk alapja legyen a szemléltetés. Ezért a tanítónő a helyes munkát: seprést, szellőztetést, portörleszt, tisztogatást (kilíncs, fémtárgyak), ablaktisztogatást, hajtogatást, vasalást mutassa be maga és követelje állandóan, hogy mindezt a tanulók maguk is a legpontosabban végezzék. Neveljük őket szorgalomra, tisztaságra, takarékosagra, vidámságra; érezzék át, hogy sok családi perpatvarnak viszálynak okozója a rossz háztartás és a zsémbes természetű háziasszony.

A leányiparostanonciskolák tanítástervének részletes ismertetése után nem tartjuk érdektelennek alábbiakban közreadni a teljes óratervezet összefoglalását:

Tárgyak	O s z t á l y						Három évi összesen óra
	I.		II.		III.		
	heti	évi	heti	évi	heti	évi	
	ó r á k						
1. Ipari számvetés és könyvvezetés	1½	45	1½	45	1½	45	135
2. Olvasás és fogalmazás	1½	45	1½	45	1½	45	135
földrajz	—	8	—	8	—	10	26
történet	—	8	—	8	—	10	26
3. Általános ismeretek:							
polgári jogok és kötelességek,							
ipartörvény	—	5	—	5	—	5	15
közgazdaságtan	—	5	—	5	—	5	15
általános egészségtan	2	4	2	4	2	—	8
természettan	—	5	—	10	—	5	20
vegytan, technológia	—	25	—	20	—	15	60
ipari egészségtan	—	—	—	—	—	10	10
4. Rajz és kézimunka	3	90	3	90	3	90	270
5. Elméleti és gyakorlati háztartástan	3	90	3	90	3	90	270
Összesen	11	330	11	330	11	330	990

A fenti tervezetet Mártonffy Márton m. kir. udvari tanácsos, iparoktatási főigazgató 1909. november hó 4-én a következő három iskolaévre jóváhagyta.

d) A leányiparostanonciskolák megszervezése.

A tanításterv jóváhagyása után fejlődésnek indultak a leányiparostanonciskolák. A székesfőváros tanácsa 1909. szeptember 30-án tartott ülésében 83.286/1909—VII. szám alatt a következő tíz leányiparostanonciskola felállítását határozta el:

Az iskola elhelyezése	Az iskola igazgatója
I., Fehérsas-téri elemi leányiskola	Zsadányi Ferenc
II., Medve-utcai « «	Rácz József
III., Tanuló-utca « «	Reisinger Gyula
(mely később áthelyeztetett a III., Kórház-utcába)	
IV., Váci-utcai elemi leányiskola	Ronts István
V., Vadász-utcai polgári leányiskola	Kemény Simon
VI., Erdőtelki elemi iskola	Baranyai János
(mely később áthelyeztetett a Felsőerdősori iskolába)	
VII., Dob-utcai elemi leányiskola	Keltő Antal
VIII., Rigó-utcai « «	Klinda Gyula
IX., Mester-utcai « «	Kuruc Vilmos
X., Bánya-utcai polgári «	Kugler Sándor
(mely később áthelyeztetett a Kápolna-téri iskolába)	

A fenti iskolákba beírt tanulók létszáma 2000 volt.

A tanács elrendelte, hogy a tantervi munkálatok előadója az újonnan alakult leánytanonciskolai tanítótestületekkel módszeres értekezleteket tartson, ismertesse a tanterv és a hozzávaló utasítások szellemét, vázolja az elméleti, kézimunka és rajzoktatás fontosságát iparoktatási szempontból, hívja fel figyelmüket ipari továbbképzésük lehetőségeire és módjaira, szóval vezesse be őket új hivatásukba, hogy gyakorlati munkásságuk, amely úttörő munkát kíván, megkönnyíttessék. Az előadó szakfelügyelő-igazgató ugyanekkor ismertette a tantestületekkel a főváros tanácsának ideális tervét, hogyan kívánja az iparostanoncoktatást kifejleszteni. Az ideális terv végcélja az iparostanoncoktatás részére önálló épületeket, azokban a gyakorlati oktatás céljára tanműhelyeket létesíteni; ezen önálló iskolákat megfelelő technológiai, rajzi és egyéb gyűjteményekkel szertárakkal felszerelni; a tanítást erre a célra külön képesített tanítókkal és szakemberekkel ellátni, a tanulók részére tanoncotthonokat létesíteni, a tanoncok egészségügyi és szociális ellátásáról gondoskodni; a tanoncok valláserkölcsei, hazafias, testnevelő, kedélyképző nevelése céljából a rendszeres tanításon kívül ifjúsági egyesületeket létesíteni.

Míg a fiútanonciskolákhoz csak 1927. évben szervezett a főváros főfoglalkozású igazgatói és tanítói állásokat, addig a leánytanonciskolákhoz már az 1911. évi 80.179. eln. számú határozatával alkalmazta az első nőigazgatót, Kelemen Konstanciát. A 1913. évben pedig 15 olyan elemi iskolai tanítónői

állást szervezett, amely azzal a kötelezettséggel járt, hogy a megválasztott tanítónők az ismétlőiskolákban és leánytanonciskolákban kötelesek tanítani.

Az 1910/1911. iskolai évben 18 leánytanonciskolája volt a fővárosnak, az 1913/1914. tanévben pedig már 21 ily iskola működött.

Az 1914. évben kitört világháború a szép fejlődésnek indult leánytanonciskolák működését is teljesen megbénította. Az 1914. évi 113.846/XIV. sz. tanácsi határozat elrendelte a leánytanonciskolai tanítónőknek a háborúval kapcsolatos közjótékonyági teendőkhöz való bevonását. Ezért a tanács felfüggesztette a kézimunka rendszeres tanítását és az iskolák varrógépeit átengedte a társadalmi hadiműhelyeknek; továbbá felszólította a tanítónőket és a leánytanulókat a karácsonyi üzenetlapok rajzolására, írására; gyűjtést engedélyezett a fővárosi leányiskolák vöröskereszt bizottságának lábbadozó otthona részére. Ezenkívül a tanítónők résztvettek minden háborús akcióban (lisztjegyek stb. kiosztásában).

A háború szerencsétlenségét fokozta az 1919. évi proletárdiktatúra az iskolákra is kiterjesztett zavaros rendelkezéseivel. A tanácsköztársaság 14/1919. szám alatti rendelkezésével megszünteti a tanítás kezdetén és végén tartott imádkozást. A királyok, elöljárók képmásait, a vallásos tárgyú képeket, szobrokat, tehát mindent, ami tiszteletre méltó, az iskolák helyiségeiből eltávolíttatja. Elrendeli a tanítók és a takarítószemélyzet között az »elvtárs« megszólítást, a Marseillaise és Internationale tanítását; megküldik az iskolák részére a tanításra alkalmatlan és íróik pedagógiai járatlanságát bizonyító könyveket. Az összes fővárosi iskolák igazgatóit fölmentik és helyükre a saját embereiket ültetik; a leánytanonciskolák igazgatóit azonban helyükön hagyják, amiáltal ez iskolák bizonyos mértékben átmenthetők voltak.

A tantestület nyári vakációját egy hónapra szállítják le, míg a másik hónapban politikai átképző kurzusokat rendeznek a tanítás részére. Még a szabás-varrásból is rendeznek politikai átképző tanfolyamot!

Az 1919/1920. tanévben 16 iskolába beiratkozott 2052 tanuló. Ez az év is csak szomorú emlékű. Idegen megszállás, az összeomlás utáni nagy szegénység, hosszú csaknem hat hónapig tartó szénszünet, mind erősen gátolták az iskola munkáját.

V. A leányiparostanoncoktatás története 1920-tól 1934-ig.

Az 1920. évben a leánytanonciskolák tanítósa is nagy buzgalommal, lelkesedéssel látott a hivatásához és fontos feladatától teljesen áthatva hozzálátott az *újjáépítéshez*.

A tanács 117.972/1919.—VII. számú határozatában rendelkezett a szakirányú iparostanonciskolák tanítási tervének kiépítésének, szülői értekezletek tartásának és az ifjúsági egyesületek megszervezésének kérdéseiben.

105/1920. szám alatt utasítja a tanács az iskolákat, hogy a tanulók vallásfelekezeti szerinti megoszlásáról terjesszen a tanács elé statisztikai kimutatást. A beérkezett adatok alapján a tanács még az 1920/21. tanévben bevezette a tanonciskolákba a hitoktatást.

A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara is rendkívüli érdeklődéssel kísérte a tanonciskolák működését és az 1921. évtől kezdve a legjelesebb tanulók jutalmazására kitüntető bronzérmeket adományozott.

A tanács ugyanebben az évben rendeli el az ifjúsági egyesületek kötelezővé tételét.

Az 1924. évben kezdődött meg azoknak a tanítónőknek a leépítése, akik a leánytanonciskolákban még mellékfoglalkozásként látták el a tanítást. Ez már a főfoglalkozású állások kiépítése és megszervezése érdekében történt.

Az 1922. évi XII. t.-c. 11. §-a alapján az 1924. évben megjelent 60.000 számú iparostanonciskolai szervezet már arra nézve rendelkezik, hogy iparostanonciskolai szakrajzi tanfolyamot végzett tanítók és elméletileg, valamint gyakorlatilag képzett iparosok és művezetők alkalmazandók. Ez a szervezet megállapítja a szakirányú tanterveket, amelyekben nyilvánul minden eddigi tapasztalat alapján a szakirányosítás teljes kiépítésének lehetősége.

Az 1925/26. tanévben a főváros tanácsa az önálló iparostanonciskolai státus előkészítése érdekében felmentette az igazgatókat a délelőtti főfoglalkozású teendők alól és csak a tanonciskola ellátására osztotta be azokat.

Ez évben újra megalakult a Budapesti Tanítótétel Iparostanonciskolai Köre.

Ugyancsak ez évben jelentek meg az új tantervhez alkalmazkodó: Szabó—Ölveczky-féle olvasókönyvek, amelyeknek kötelező használatát a tanács elrendelte.

Az 506/1926. sz. közgyűlési határozat alapján megalakultak az 1926. évben a tanonciskolai felügyelőbizottságok. A bizottságokba a székesfőváros, valamint az iparhatóság és ipartestületek kiküldöttjei és az iskolák képviselői foglaltak helyet. A leánytanonciskolák 4 felügyelőbizottsághoz osztattak be.

A tanács 52/1927. szám alatt elrendelte a tanonctartó értekezleteket. A tanács ezen intézkedésével a tanoncnevelés két tényezőjét, az iskolát és a műhelyt kívánta kapcsolatba hozni, illetve a kapcsolatot kimélyíteni. Az értekezletek hatásaként üdvös eredményeket remélt az iparos ifjúság tanítása és nevelése érdekében. A mesterek érdeklődésének felkeltése és biztosítása komoly feladatát képezte az iparostanonciskola testületének.

Az 1927. év nagy jelentőségű a leányiparostanonciskolák történetében. Dr. Purebl Győző közoktatásügyi tanácsnok javaslatára a tanács megszervezte a fiú- és leánytanonciskolákhoz a főfoglalkozású igazgatói és tanítói állások egy részét. A szervezések miniszteri jóváhagyást is nyertek.

Az 1927. október végén a leányiparostanonciskoláknál 6 igazgatói és 80 tanítói állás tanácsi választás útján betöltést nyert. Ezzel megalakult Budapest székesfőváros leányiparostanonciskoláinak is az önálló főfoglalkozású testülete. A tanítónők 80%-a tanítói oklevélen kívül rajz- és ipari tanfolyamokon szerzett külön ipari képesítéssel is bírt.

Az 1924. évi szervezet alapján a tanács az 1927. évben elrendelte az új helyi tanterv előkészítőmunkáit s ezekre felhívta az összes leánytanonciskolák tantestületeit és az Iparostanonciskolai Kört is.

A tanács 139.897/1928—VII. szám alatt az ipariskolai igazgatók, tanítók és tanítónők szakképzése céljából továbbképző tanfolyamot szervezett.

213/1929. szám alatt a m. kir. főigazgatóság betű- és számmintalapot küldött az iskoláknak s így egységesítette ezek tanítását a székesfővárosi iskolákban.

A II., Batthyány-u. (Iskola-u.) leányiparostanonciskola tanítótestületének kezdeményezésére és javaslatára a tanács 242/1929—VII. számú körlevelében értesítette a tanonciskolákat, hogy magyar népi hímzési tanfolyamot nyit a leánytanonciskolák tanítónői számára.

Az 1930. év óta a szociális testvérek társasága évenként szociáletikai előadást tart a leánytanonciskolákban; közreműködésükkel megalakult a felszabadult tanulókból Budán a »Dolgozó Leányok Egyesülete«.

Az 1931. évben Szendy Károly tanácsnok vette át a közoktatási ügyosztály vezetését.

Már rámutattunk arra, hogy mennyire hátráltatja az iskolai tanítás eredményét az, hogy a tanoncok az iskolaév bármely szakaszában szerződhetnek, felszabadulhatnak. Jelentékeny fejlődést jelentett e tekintetben a vallás- és közoktatásügyi miniszter rendelete, amely szerint megrövidített tanidő esetén kötelező a tanoncvizsga. Erről a tanács 46.021/1931—VII. szám alatt értesítette az iskolákat.

Az 1931. évben alakult meg a tanonciskolák külön szervezeti, tanulmányi és nevelési érdekeit szolgáló iparostanonciskolai hivatalos *egyesület*. Az egyesület máris számos szakköri ülést tartott, mindenkor az iskola belső életét érintő kérdésekről.

A 154.725/1932.—VII. számú körlevél közli Förstner Tivadar m. kir. iparoktatási főigazgató kimerítő útbaigazításait a II., III. és IV. osztályok könyvvitel és költségvetéstan tanításához.

A főváros tanácsa 1932. és 1933. években már 4 önálló fiúiparostanonciskolát létesített és azokat tanműhelyekkel, felszerelésekkel, technológiai és rajzi gyűjteményekkel látta el.

A közoktatási ügyosztály most készíti elő a leánytanonciskoláknak teljes szakirányosítását, részükre önálló iskolák és azokban a gyakorlati oktatáshoz szükséges tanműhelyek létesítését, azoknak megfelelő felszerelésekkel és gyűjteményekkel való ellátását. A leánytanoncok befogadására szolgáló otthonok létesítését, az iskolaorvosi és iskolanővéri intézményeknek ezekre való kiterjesztését, az ifjúsági órák fokozottabb kihasználását, lehetőleg ifjúsági egyesületek létesítését; mindazoknak a tantestületi tagoknak, akik eddig ipari képzést nem szereztek, megfelelő tanfolyamok rendezésével továbbképzését és mindezek révén az iparostanonciskolából kikerülő ifjúság továbbképzéséről való gondoskodását; végül az ifjúsági egyesületek vezetőinek megfelelő tanfolyamokon leendő kiképzését.

Megfontolás tárgyává teszi a leánytanonciskolákban a gyakorlati főzés tanításának visszaállítását, mert a mai időkben a kenyérkereső családnak fokozottan van szüksége ezek ismeretére.

A közoktatási ügyosztály javaslatára a tanács az 1933. évben kiadott rendeletével leánytanonciskolák növendékeire is kiterjesztette szociális és jótékonyági akcióját, mivel kedvezményes étkeztetésben, fehérnemű-, cipősegélyben és az ingyen vagy kedvezményes nyaraltatásban részesíti az arra szoruló leánytanoncokat.

Az 1884. évi ipartörvény 50 éves fordulóján a leánytanonciskolák alapítása óta 25 esztendő telt el. Ez a 25 esztendő sok küzdelemmel, de egyúttal sok tanulsággal is járt, így az eddig elért eredmények értékesek a további kialakulás szempontjából.

A fiúiparostanonciskoláknak az önálló iskolák létesítéséig sokkal nagyobb útat kellett megtenni; az eddigi tapasztalatok és a jelen körülmények alapján bizvást feltehető, hogy sokkal rövidebb idő alatt fog bekövetkezni az önálló leánytanonciskolák létesülése.

VI. Az iparostanoncok rajzi oktatásának története.

a) Visszatekintés a rajzi oktatás multjára.

Mária Teréziának az 1777. évben kibocsátott rendelete, a Ratio Educationis, az első lépés tanügyünk állami rendezésére. Az állam felügyeleti joga a Ratio szerint az összes iskolákra kiterjed. Gyakorlati felfogás jellemzi, mivel szerinte mindenki saját igényeinek megfelelő oktatásban részesülhet. Különös figyelmet szentel az iparos nevelésmódjára. A rajz és ipar kapcsolatára gondol és azért a nemzeti iskolákkal kapcsolatosan a vasárnapi rajziskolák felállítását rendeli el és az iparostanoncoktól megkívánja azok kötelező látogatását. Abból az elgondolásból indul ki, hogy az iparosoknak, akik hétköznap dolgoznak, alkalmat kell adni, hogy vasárnap rajzot tanulhassanak.

Mindenütt nyitnak rajziskolákat, így az 1778. évben Budán, melynek vezető tanítója Walter Ignác. Érdekes képet nyújt a budai rajziskoláról Siegwerth József rajztanítónak az 1787. évben összeállított és reánk maradt leltára. Pesten 1788. évben Gelinek Ferenc rajzmester nyitott rajziskolát, melynek a város 1793. évben adott hivatalos színezetet. A helytartótanács szerint egyetlen inas sem avatható fel segéddé, míg iskolai bizonyítvánnyal nem tanúsítja, hogy a rajziskolát szorgalmasan látogatta. Csakhamar a rajziskolák az iparban is éreztetik hatásukat. Sajnos, hogy a XIX. század rajziskoláiról igen kevés az adatunk. Az 1832. évben a kegyesrendiek vették át a várban levő elemi iskolát. A rajzoktatást egy kinevezett világi tanár végezte. Ez iskolának elég jónevű rajztanítói voltak. Pesten a város az 1845. évben már két rajztanítót tart és 1874. évben már négy főtanító, öt rajztanító és tíz segédtanító végzi a rajzoktatást.

A rajziskola tanulói számban mindinkább növekedtek. A régi rajziskolából központi főrajztanoda lett és a város öt kerületében öt alsófokú rajztanoda nyílik meg. A központi főrajztanodát az 1879. évben elnevezték felső iparrajziskolának, míg a kerületi rajztanodákból az alsófokú iparrajziskolák lettek. Az alsófokú iparrajziskolák csakhamar megszűntek, míg a felső iparrajziskolából egyszerűen iparrajziskola lett.

Az iparrajziskolának 1887/1888. évben életbe lépett szervezet szerint az a feladata, hogy azokat az iparossegédeket és mestereket, akik rajzolni nem tudnak, de tanulni akarnak, a rajzolásban és mintázásban előkészítse és

továbbképezze, valamint a nagyobb előképzettségű tanoncokat a rajzolásba és mintázásba bevezesse, továbbképezze.

Ennek a felső iparrajziskolának mai utóda a székesfővárosi községi iparrajziskola.

Az Országos Ipartestület, abból a törekvésből kiindulva, hogy az iparososztály nagyszámú sarjadéka az iskoláztatás révén értelmesedjen, mesterinasiskolákat állított fel. Az első ily iskola az 1845. évben nyílt meg. Az első pesti rajzkiállítást már az 1846. évben rendezték, melyet 1847. évben a második követett. E kiállítások rendezése körül és általában a mesterinasiskolák életében, azok rajzi fejlődésében jelentős szerepet játszik Wirnau János.

A székesfőváros 1886. szeptember 1-ével 22.347/2315—VII. sz. határozatával tíz iparostanonciskolát nyitott.

Az iparostanonciskolák abban az időben úgy az elméleti tantárgyak, mint pedig a rajzoktatás szempontjából általános irányúak voltak. Az egyes osztályokban a tanulók nem voltak szakma szerint csoportosítva és többnyire általános irányú rajzot, szabadkézi rajzot gyakoroltak. Voltak ugyan már akkor is egyes tanítók, kik buzgóságból igyekeztek az egynemű iparágak tanulóit osztályokba egyesíteni, azok szakrajzát tanulmányozni, sőt azt tanítani, előbb ugyan kisebb, de mindinkább növekedő sikerrel. Voltak továbbá egyes tanítók, kik elég ügyes rajztanmeneteket állítottak össze.

b) A rajzoktatás szakfelügyelete.

A tanács az iparostanonciskolák látogatására, a rajzoktatás tanulmányozására és az iparágaknak csoportok szerinti szakszerű összeállítására, a tanmenetek elkészítésére, a módszeres értekezletek tartására vonatkozó javaslatok megtételére 1898. évben két ideiglenes rajzoktatási szakfelügyelőt, Györgyi Kálmánt és Böhm Jánost bízta meg. Az 1900. évben Palóczy Antal és Ágotai Lajos ideiglenes rajzoktatási szakfelügyelők is tanácsi megbízást nyertek.

A megbízott iparostanonciskolai rajzoktatási szakfelügyelők haladéktalanul megkezdték a székesfővárosi iparostanonciskolák rajzosztályainak látogatását és pedig olyképen, hogy átlag minden vasárnapra egy-egy iskola jutott. Valamennyi iskolát azonban nem látogathatták meg, mert már nem állott elegendő vasárnap rendelkezésükre. Az elmaradt látogatást a szakfelügyelők azzal pótolták, hogy bekérték az iskolák egyes osztályainak tanulórajzaiból összeállított tanmeneteit, amelyekből azután megítélhették az ott működő tanító tanítási képességét és módszerét. A látogatások alkalmával megtekintették az összes készülő és kész rajzokat, meghallgatták a tanító magyarázatát. Figyelmük kiterjedt az iskola felszerelésére, a tanterem használhatóságára és általában mindazokra a körülményekre, melyek

a tanítás sikerének biztosítására befolyással bírnak. Megfigyeléseikről pontos jegyzeteket vezettek és az észlelt visszasságokra vagy hiányokra nyomban figyelmeztették az illető tanítókat és igazgatókat. Látogatásaik alkalmával a szakfelügyelők általában azt tapasztalták, hogy kifejtett tevékenységük nem volt meddő, amennyiben a tanítók munkavágya erős impulzust kapott és ügybuzgóságuk is általában fokozódott. Örömmel tapasztalták, hogy a tanítók jórésze tanácsaikat és útbaigazításait megszívleli és komolyan oda törekszik, hogy működésével a kívánalmaknak megfeleljen.

Viszont azonban újabb tapasztalataik is megerősítették ama meggyőződésükben őket, hogy csupán iskolalátogatással gyökeres javulást nem lehet elérni, mert a rövid időre szorítókozó látogatás alkalmával csak általános irányítást adhatnak. Meggyőződésük szerint a tanítás sikerét főleg úgy biztosíthatják, ha a tanítók részletes és beható útmutatást kapnak az elvégzendő anyagról és magáról a tanítás módszeréről. Ezért terjesztették azt a javaslatot a tanács elé, hogy mindenekelőtt használható és a módszeres értekezletek alapjául szolgáló tanmeneteket, illetőleg mintasorozatokat és vezérkönyveket készíttessen. A szakfelügyelők egyúttal felszólították a székesfővárosi iparostanonciskolákban működő összes rajztanítókat, hogy az általuk összeállított kész tanmeneteket küldjék be a szakfelügyelőkhöz oly célból, hogy ők azokat megbírálván, a jobbakat a tanácsnak jutalmazásra ajánlhassák. A felhívás következtében beérkezett számos tanmenetet a tanács megbízásából Györgyi Kálmán, Böhm János, Palóczy Antal és Ágotai Lajos együttesen bírálták el. E bírálat alapján a szakfelügyelők jutalmazásra Rákos Istvánnak az asztalosok rajzcsoportja számára készített és két évfolyamra terjedő, Ágotai Bélának a kőművesek számára készített és két évfolyamra terjedő és Kis Ildebertnek a szabóiparostanoncok csoportja számára készült és két évfolyamra terjedő tanmenetét ajánlották.

E helyen említhetjük meg, hogy addig is, míg a tanács az iparostanonciskolai tanítók rajzoktatási tanfolyamainak rendezését elhatározta, Ágotai Lajos javaslatára Faller Ferencz tanácsnok felszólította a nála iparostanonciskolai rajzórákért jelentkező tanítókat, hogy látogassák az iparrajziskola esti szaktanfolyamait. A felszólításnak többen tettek eleget és a tanfolyamon szép eredményt értek el.

A szakfelügyelők a tanács megbízásából elkészítették a módszeres értekezletek ügymenetét, továbbá a szakfelügyelők alkalmazására vonatkozó szabályzatot és a hatáskörüket megállapító utasításokat. Javaslatot tettek a tanácsnak, hogy a jövő tanév elején szükséges rajzi tanmenetekre vonatkozó megbízások felett és az illető mintasorozatoknak és vezérkönyveknek nyomdai úton való sokszorítása iránt sürgősen intézkedjék. Jelentették továbbá, hogy az egyes osztályokban, esetleg iskolákban az iparostanoncoknak iparágak, szakmák szerinti csoportosítását a tanonc-

iskolai igazgatók közbejöttével a jövő iskolai év elején a beírásnál fogják keresztülvinni.

Ezen időleges rajzoktatási szakfelügyelői jelentések és javaslatok alapján a tanácsi VII. ügyosztály nevében Faller Ferenc tanácsnok az Iparoktatási Bizottsághoz az alábbi előterjesztést intézte, melyet az egészében elfogadott s a tanács is jóváhagyott.

33.782/1901—VII. számhoz. Tisztelt Iparoktatásügyi Bizottmány! A székesfővárosi iparostanonciskolák szervezeti szabályzatának 53. §-a az iparostanonciskolai rajzitanítók részére módszeres értekezletek tartását írja elő.

Kimondja továbbá, hogy a módszeres értekezletek ügymenetét, valamint a szakfelügyelők hatáskörét az Iparoktatásügyi Bizottmány állapítja meg és a Székesfőváros Tanácsa hagyja jóvá.

Ez alapon a Tekintetes Tanács 1897. évi december 19-én 54.710/97—VII. sz. a. kelt határozatával az egyidejűleg alkalmazott rajzoktatási szakfelügyelőket felhívta volt, hogy az iparostanonciskolai rajzitanítók módszeres értekezleteinek tervezetére és ügymenetére nézve javaslatot terjesszenek elő.

E felhívásnak a szakfelügyelők megfelelően, javaslatukat a tekintetes Bizottmány 1899. évi január 23-án tartott üléséből egy szűkebbkörű albizottságnak adta ki tárgyalás végett.

A kiküldött albizottság az előző év szeptember havában tárgyalta a javaslatot és az általános elvekre nézve megállapodásra is jutott, azonban magát a szabályzattervezetet nem állapíthatta meg, hanem felkérte a közoktatási ügyosztályt, hogy az elfogadott elvek alapján azt megfelelően szövegezze.

Ez meg is történt, időközben azonban az előző Iparoktatásügyi Bizottmány megbízatása megszűnt és a Bizottmány legutóbb újjá alakítottatott, s így csak ezután került abba a helyzetbe, hogy a fővárosi községi iparostanonciskolák rajzoktatási szakfelügyelői részére szóló utasítás tervezetét a tekintetes Bizottmánynak előterjessze.

Az utasítás magában foglalja úgy a szakfelügyelők hatáskörére, valamint a módszeres értekezletek ügymenetére vonatkozó rendelkezéseket.

Az 1897. évi december 9-én 54.710/97—VII. sz. a. kelt tanácsi határozattal első ízben s azóta tanévről-tanévre alkalmazott szakfelügyelők számát, mely eredetileg kettő volt, a tekintetes tanács 1900. évi október 6-án 67.945/900—VII. sz. a. kelt határozatával négyre emelte fel. A tapasztalat is azt mutatja, hogy a négy szakfelügyelőre okvetlen szükség van, minél fogva a négy szakfelügyelő alkalmazása állandósítottatott.

A négy szakfelügyelő munkakörére nézve pedig a következőket javasolták :

A) Egyik szakfelügyelő hatásköre alá tartoznák: 1. az összes előkészítő, 2. az általános irányú osztályok és 3. az ékszerészek—ötvösök osztályai.

B) Másik szakfelügyelő hatásköre alá : 1. a díszítők, 2. a sokszorosítók, 3. a cipészek és 4. a szabók csoportjába tartozó összes osztályok.

C) A harmadik szakfelügyelő hatásköre alá : 1. az építőipar, 2. a faipar csoportjába tartozó összes osztályok ; végül

D) a negyedik szakfelügyelő hatásköre alá : 1. a géplakatosok, 2. a műszerészek, 3. a bádigosok és rézművesek csoportjába tartozó összes osztályok.

A jelenlegi szakfelügyelők közül az A) csoportot Györgyi Kálmán, a B) csoportot Böhm János, a C) csoportot Palóczy Antal és a D) csoportot Ágotai Lajos látná el.

A javaslat a következő volt :

1. A főváros községi iparostanonciskolákhoz négy rajzoktatási szakfelügyelő alkalmazása állandósíttassék. Ajánljuk egyúttal, hogy ez állások megbízás útján a jelenlegi négy szakfelügyelővel, ú. m. Ágotai Lajos, Györgyi Kálmán és Palóczy Antal iparrajziskolai és Böhm János reáliskolai tanárokkal töltsenek be. A jövőre nézve továbbá kimondandó volna, hogy rajzoktatási szakfelügyelőknak a székesfőváros tanácsa oly tanárokat alkalmaz, akik a rajzoktatás, nevezetesen az iparosok rajzoktatása és a szakirodalom terén kiváló sikerrel működtek.

2. A négy rajzoktatási szakfelügyelő munkaköre egyelőre a fentebbi-ekben állapíttassék meg.

3. A rajzoktatási szakfelügyelők tiszteletdíja az eddiginek megfelelő évi 1200 koronában állapíttassék meg, mely összeg előzetes havi 100 koronás részletekben folyósítandó.

4. A rajzoktatási szakfelügyelők a szükséges tanmenetek (minta-sorozatok és vezérfonalak) elkészítéseért, ami a hatáskörüket szabályozó utasítás szerint kötelességük lesz, szakcsoportonként és évfolyamonként 200—200 korona külön munkadíjban részesülnek. E munkadíjat a szakfelügyelők csak egyszer kapják s ennek ellenében tartoznak a munkát a fővárosi községi iparostanonciskolák használatára egyszer s mindenkorra átengedni. A munka azonban az illető szakfelügyelő tulajdonát képezi, amellyel egyébként szabadon rendelkezik.

5. a rajzoktatási szakfelügyelők közvetlenül a székesfőváros tanácsának hatósága alá tartoznak s ez képezi elsőfokú fegyelmi hatóságukat is.

Egyebekben a rajzoktatási szakfelügyelők teendőit és hatáskörét az egyidejűleg bemutatott külön utasítás írja elő.

*

A szakfelügyelők kötelessége leendő, miként azt az utasítás előírja, gondoskodni arról, hogy a szükséges tanmenetek (minta-sorozatok és vezérfonalak) a kellő időre rendelkezésre álljanak. Minden szakcsoportban külön

tanmenet készítendő és egy-egy tanmenet egy-két vagy három évfolyamból áll.

Figyelembevétel a szakfelügyelőknek fentebb javasolt munkakörét, a következő számú tanmenetről és évfolyamról kell gondoskodniok :

I. Az A) csoport szakfelügyelőjének :

1. előkészítő osztályok	1	tanmenet,	1	évfolyam
2. általános irányú osztályok (I., II. és III. oszt.)	1	«	3	«
3. ékszerészek, ötvösök osztályai	1	«	3	«
Összesen	3	tanmenet,	7	évfolyam

II. A B) csoport szakfelügyelőjének :

1. Díszítők :

a) csoport : címfestő, fém- és kocsifényező, mázoló, szobafestő, üveg- és porcellánfestő, szemfedélkészítő, műfognakészítő, szobrász, faszobrász, kőszobrász	1	tanmenet,	3	évfolyam
b) csoport : kárpitos és papírkárpitos	1	«	3	«

2. Sokszorosítók :

a) csoport : nyomdász, könyvnyomdász, tömöntő, betűszedő	1	«	3	«
b) csoport : fametsző, kőrajzoló, vésnök, réz- nyomó, térképrajzoló, vonalozó, hangjegy- metsző, fényképész	1	«	3	«
c) csoport : könyvkötő	1	«	3	«
3. Cipészek	1	«	3	«
4. Szabók	1	«	3	«
Összesen	7	tanmenet,	21	évfolyam.

III. A C) csoport szakfelügyelőjének :

1. Építőipar :

a) csoport : kőműves, kőfaragó, cserepes, pala- fedő, kövező, mozaikmunkás, kályhás	1	tanmenet,	3	évfolyam
b) csoport : ács	1	«	3	«

2. *Faipar* :

a) csoport : épület-, bútor-, műasztalos, fa- dobozkészítő (I. évfolyam közös, II. és III. évfolyam két-két részben)	2 tanmenet	5 évfolyam
b) csoport : bognár, kocsigyártó, kádár	1 «	3 «
c) csoport : faesztergályos, faszerszámkészítő..	1 «	3 «
Összesen	6 tanmenet,	17 évfolyam.

IV. A D) csoport szakfelügyelőjének :

1. *Géplakatosok* :

a) csoport : mintaasztalos, fémöntő ;		
b) csoport : fémesztergályos, géplakatos, gép- mesterinas, puskaműves, reszelővágó, szer- szám lakatos, kovács, kazánkovács	2 tanmenet,	5 évfolyam

2. *Műszerészek* :

a) csoport : orvosi műszerész, tudományos esz- közöket-, mérleg-, kerékpárkészítő, lát- szerész, órás ;		
b) csoport : villanyszerelő, elektrotechnikus ...	2 «	5 «
3. <i>Bádogos, rézműves</i>	1 «	3 «
Összesen	5 tanmenet,	13 évfolyam.

Összegezve :

A) szakfelügyelő	3 tanmenet,	7 évfolyam
B) «	7 «	21 «
C) «	6 «	17 «
D) «	5 «	13 «
Összesen	21 tanmenet,	58 évfolyam.

A tanmenetek elkészítése címén tehát a szakfelügyelőknek összesen $58 \times 200 = 11.600$ korona munkadíj jár.

Ez a költség azonban nem mindjárt az első évben fog felmerülni, mert a jövő tanévben csak a következő évfolyamokra lesz szükség :

A) szakfelügyelő	3 évfolyam
B) «	7 «
C) «	5 «
D) «	3 «
Összesen	18 évfolyam,

amelyek elkészítéséért összesen 3600 korona tiszteletdíj jár.

Mivel a tanmenetet egy-egy példányban az illető rajztanítóknak át kell adni, ennél fogva a tanmenetek sokszorosítandók. A sokszorosításokról a főváros gondoskodik.

Minden évfolyam tanmenete 20 rajzlapból és mintegy 50 oldalas magyarázó szövegből fog állani, tehát a jövő tanévben szükség lesz (18 évfolyam után) 360 rajzlap és mintegy 900 oldal magyarázó szöveg sokszorosítására.

Amikor mindezekben részletesen közöltük az akkori időkben nagy horderejű rendszeres intézkedéseket, le kell közölnünk ez ügyre vonatkozó fontos és nagyjelentőségű utasítást is.

Utasítás.

A fővárosi községi iparostanonciskolák rajzoktatási szakfelügyelői részére.

I. RÉSZ.

A rajzoktatási szakfelügyelők hatásköre.

1. A rajzoktatási szakfelügyelők gondoskodnak oly tanmenetekről (minta-sorozatokról és vezérfonalakról), amelyekben az előírt tananyagot úgy az általános, valamint a szakirányú iskolákban, illetve osztályokban működő tanítók részére módszeresen feldolgozzák.

2. A rajzoktatási szakfelügyelők minden rajzszakcsoport tanítóival havonta legalább egy-egy módszeres értekezletet tartanak, amelyeken beható útmutatást adnak a feldolgozandó tananyagra nézve.

3. A rajzoktatási szakfelügyelők a felügyelőkre bízott osztályokat minden esztendőben legalább kétszer, a szükséghez képest azonban többször is meglátogatják.

Látogatásuk alkalmával elsősorban az iskola igazgatóját keresik fel, hogy az igazgató az osztálylátogatások alkalmával jelen legyen.

Áttekintik az összes kész és munkában levő rajzokat, átvizsgálják a tanítványok jegyzeteit is. Megvizsgálják továbbá a rajztanításhoz használt összes eszközöket, a mintákat és általában a rajzszerterének teljes felszerelését.

Mindezekre vonatkozó esetleges megjegyzéseiket közlik az illető tanítóval s ha kívánatos, az igazgatóval is, sőt ha szükségesnek tartják, az igazgató közvetítésével összehívadják az érdekelt tanítókat vagy az egész tanítótestületet értekezletre.

Az értekezletről jegyzőkönyvet kell vezetni, amely nyolc nap alatt aláírás végett két példányban az illető rajzoktatási szakfelügyelőnek beküldendő, ki az egyik példányt megtartja, a másikat pedig az iskola igazgatójának visszaküldi.

4. Ha a rajzoktatási szakfelügyelő az iskolában bármi tekintetben hiányt vagy rendellenességet tapasztalna, erre a tanítót, esetleg az igazgatót négy szem között figyelmezteti; a tanítónak, illetőleg az igazgatónak viszont kötelessége a hiány megszüntetése céljából saját hatáskörében mindent elkövetni.

Ha a rajzoktatási szakfelügyelő figyelmeztetésének kellő eredménye nem lenne, erről a tanácshoz tesz jelentést.

Ha az igazgatónak vagy a tanítónak a szakfelügyelő észrevételei ellen elvi kifogásai lennének, az esetben az ügy a tanács elbírálása alá bocsátandó.

5. Az iskolai látogatásokról a rajzoktatási szakfelügyelők naplót vezetnek.

A napló a következő rovatokat tartalmazza :

- a) a látogatás ideje ;
- b) az iskola megnevezése ;
- c) a látogatott osztály megnevezése, és az illető tanító neve ;
- d) az osztályban észlelt hiányok ;
- e) a tanítónak adott utasítások ;
- f) egyéb észrevételek ;
- g) az igazgató aláírása.

Az iskola, illetőleg az osztálylátogatás eredményét a rajzoktatási szakfelügyelő az igazgatóval is közli, aki annak igazolásául, hogy az észrevételekről tudomást vett, nevét a naplóba bejegyezni tartozik.

A rajzoktatási szakfelügyelő a naplóba csak a hatósági közegeknek engedhet betekintést.

6. A rajzoktatási szakfelügyelő az iskolaév végén (június hó folyamán) a tanács közoktatási ügyosztálya vezetőjének jelentést tesz, melyben beszámol egész évi működéséről s jelentésében a módszeres értekezletekre is kiterjeszkedik.

7. A rajzoktatási szakfelügyelők negyedévenként legalább egyszer, a szükséghez képest azonban többször is egymás közt értekezletet tartanak, amelyen részletesen megvitatják a működésük körében felmerült nevezetesebb jelenségeket.

Az értekezletről jegyzőkönyv vezetendő, melyet a rajzoktatási szakfelügyelők felváltva szerkesztenek.

8. A rajzoktatási szakfelügyelők értekezletükön állapítják meg a tanács elé terjesztendő azon tanítóknak névjegyzékét, kik a rajztanítással megbízhatók és akik véglegesen alkalmazhatók.

9. A tanév elején tartandó értekezletekre a szükséghez képest egyes tanonciskolai igazgatók is meghívhatók, akikkel a rajzoktatási szakfelügyelők együttesen tesznek javaslatot a nyitandó vagy beszüntetendő általános- és szakirányú rajzosztályok számára és helyére vonatkozólag, valamint arra nézve is, hogy az egyes rajztanítók mely osztályokba osztandók be.

10. »A módszeres értekezletek ügymenete« összes pontjainak, úgyszintén a módszeres értekezleteken adott utasításoknak pontos megtartása minden tanítónak kötelessége lévén, az esetben, ha ama pontok vagy utasítások bármelyikét a rajzoktatási szakfelügyelő ismételt figyelmeztetése dacára meg nem tartanák, a rajzoktatási szakfelügyelő értekezlete a tanács közoktatási ügyosztálya vezetőjének jelentést tesz s az illető tanítónak a rajztanítás alól leendő felmentését is javasolhatja.

11. A tanév utolsó értekezletének jegyzőkönyvével kapcsolatosan a rajzoktatási szakfelügyelők együttes jelentést terjesztenek a tanács elé és javaslatot tesznek az iparostanonciskolák számára beszerzendő mintákra és segédkönyvekre, valamint a módszeres értekezletek ügymenetére vonatkozó esetleges módosításokra nézve.

12. A rajzoktatási szakfelügyelők értekezleteinek helye a székesfővárosi községi iparrajziskola.

II. RÉSZ.

A módszeres értekezletek ügymenete.

1. A rajzoktatási szakfelügyelő a felügyeletére bízott osztályok tanítóival szakcsoportonként külön-külön az alább meghatározott módon és számban módszeres értekezleteket tart.

2. A rajztanítók kötelesek a módszeres értekezleteken megjelenni.

3. Az általános és a szakcsoportokkal külön-külön havonként legalább egy módszeres értekezlet tartandó.

A módszeres értekezletek csak a szorgalmi idő folyamán, vagyis a tanév alatt tartandók, és pedig szeptember hó elején és végén egy-egy, minden további hónapban egy; az április hó végén tartandó értekezleten a május és a június havi tananyag és teendők egyszerre állapítandók meg.

A módszeres értekezletek számát a rajzoktatási szakfelügyelők a tanács közoktatási ügyosztálya vezetőjének indokolt előterjesztése alapján nyerendő beleegyezésével nagyobbíthatják vagy csökkenthetik.

4. Ha a módszeres értekezlet a rajzoktatási szakfelügyelő betegsége vagy más elháríthatatlan akadály miatt a kitűzött időben meg nem tartható és máskorra halasztatik, erről a rajzoktatási szakfelügyelő az újabb határidő feltüntetésével mellett jelentést tesz a tanács közoktatási ügyosztálya vezetőjének és egyúttal értesíti az érdekelt tanítókat is. Ha pedig a módszeres értekezlet halasztást nem tűr, az esetben az illető rajzoktatási szakfelügyelő a módszeres értekezlet megtartására egyik szakfelügyelő társát kéri fel.

5. Ha valamely tanító a módszeres értekezleten meg nem jelenhetik, tartozik elmaradását a rajzoktatási szakfelügyelőnél igazolni; az értekezleten kiadott tanmenet és utasítások azonban ez esetben is kötelezők reá nézve.

A rajzoktatási szakfelügyelő egyes tanítókat képzettségükre való tekintettel a módszeres értekezlet látogatása alól részben vagy egészben is felmenthet; a felmentett tanítók is tartoznak azonban a kiadott tanmeneteket követni.

Minthogy az igazgatók a rajzoktatás közvetlen ellenőrzésére hivatvák, kívánatos, hogy ők is részt vegyenek az értekezleteken.

6. A módszeres értekezlet idejének megállapítása az illető rajzoktatási szakfelügyelő feladata, de tekintettel kell lennie mindenkor arra, hogy az értekezlet ideje a rajztanítók hivatalos elfoglaltsága idejével össze ne essék.

7. A módszeres értekezlet tárgya: a következő három hónap rajzóráin feldolgozandó rajztananyag, annak miként való felosztása és módszeres feldolgozása, s általában minden kérdés, mely az iparostanonciskolai rajzoktatás előbbrevitelét célozza.

A rajzoktatási szakfelügyelők meggyőződést szerezhetnek arról, hogy vajjon a jelenlevő tanítók az előadott tananyagot helyesen sajátították-e el?

8. A módszeres értekezleteken meghatározott rajztananyag és az adott utasítások pontos megtartása a rajztanítókra nézve kötelező; azokat a rajzoktatási szakfelügyelők osztálylátogatások alkalmával számon kérhetik.

Valamennyi iparostanonciskolai igazgató és rajztanító a megfelelő tanmenetet az illető rajzoktatási szakfelügyelőtől kellő időben kapja kézhez.

9. A rajzoktatási szakfelügyelők minden értekezletről naplót vezetnek, amelybe bejegyzik a hiányzó tanítók nevét és az előadottakat.

10. A módszeres értekezletek helye a székesfővárosi községi iparrajziskola.

A tanács az 1899. évi június hó 8-án tartott üléséből a tanonciskolai rajzoktatás fejlesztése érdekében a következőket rendeli el:

A tanterv részletesebb körülírására nézve egész terjedelmében hozzájárul a tanács az ideiglenes szakfelügyelőknek a bizottmány által is pártolt javaslatához s ehhez képest a tantervet a következőkben állapítja meg:

1. Az *»általános rajzi tanfolyam kezdőknek«* című első osztály anyagát képezi:

a síkmértanból

- a) az egyenes és görbevonalú idomok;
- b) a síkmértani egyszerű szerkesztések;
- c) átmenet a mértani rajzolásból a szabadkézi rajzolásba.

2. Az *»általános rajzi tanfolyam haladóknak«* című második rajzi osztály tananyagát képezi:

a testmértanból :

- a) a szögletes és gömbölyű testek ;
- b) ezeknek metszetei és hálói ;
- c) mértani testek és testcsoportok rajzolása természet után, szemléleti alapon ;
- d) a szabadkézi rajzolás folytatólagosan.

3. Mindkét általános rajzi tanfolyam a nagyítás, kicsinyítés, átalakítás, emlékeztetből való rajzolás és a vázolás alkalomszerűleg mind a két tanévben gyakorolandó.

4. A »Szakrajzolás kezdőknek« című harmadik rajzi osztály tananyagát képezi :

a) a *vetülettan alapfogalmai* (első, második és harmadik kép ; valóságos nagyság és metszet) ;

b) a szerkezeti szakrajz elemei ;

c) ipari díszítményi rajz.

5. A »Szakrajzolás haladóknak« című negyedik rajzi osztály tananyagát képezi :

a) összetettebb szerkezeti szakrajz ;

b) ipari díszítményi rajz folytatólagosan.

6. Mindkét osztályban a természet utáni rajzolás és a vázolás folyton és fokozottabb mértékben gyakorolandó.

A rajztanítók képesítését illetőleg újból is felhívja a tanács az ideiglenes szakfelügyelőket, hogy szerzett tapasztalataik alapján a tanév végével névszerint jelöljék meg azon tanítókat, akik minden további képesítés megszerzése alól fölmenthetők, azokat, akik állásukban ugyan meghagyhatók, de további kiképzésre volnának utasítandók s végül azokat, akik a kellő képzettség hiányában más alkalmas egyénekkel volnának helyettesítendők.

Fölhivatnak a szakfelügyelő urak, miszerint tegyenek javaslatot arra nézve is, hogy a hiányzó tanmenetek és mintagyűjtemények összeállításával kik bizassanak meg.

A rajzoktatás sikere érdekében rendkívül fontos továbbá a tanoncoknak a rajzosztályokba való beosztása is.

A helyes beosztás érdekében tehát elrendeli a tanács, hogy a jövő tanévtől kezdődőleg az eddigi szokástól eltérően az egyes iskoláknál a jelentkező szükséghez képest más-más szakrajzcsoportok állíttassanak föl, melyekbe azután a tanoncok a helyi viszonyokra való tekintet nélkül osztassanak be.

Hogy mely tanonciskolánál milyen szakrajzcsoportok állíttassanak föl s hogy ezen csoportokba a tanoncok közül kik soroztassanak be, ezt a beiratások eredményéhez, valamint a helyi viszonyok s az iparosoknak az egyes kerületekben észlelhető elosztásához képest a szakfelügyelőkkel egyetértőleg az iparostanonciskolai igazgatók értekezlete lesz hivatva megállapítani.

A rajzosztályok beosztására nézve hozzájárul a tanács a bizottmány előterjesztéséhez s ehhezképest elrendeli, hogy a tanoncok négy osztályban taníttassanak és pedig legyen :

- 1. egy általános osztály kezdőknek ;
- 2. egy általános osztály haladóknak ;
- 3. egy szakrajzcsoport (a különböző iparágak szerint) a kezdőknek ;
- 4. egy szakcsoport a haladóknak.

Ami végül a szakfelügyelők amaz előterjesztését illeti, hogy jövőre az iparoktatásügyi bizottmány tárgyalásaira meghivassanak ; ehhez a tanács a maga részéről hozzájárul s föl hívja a tanácsi VII. ügyosztályt, hogy minden olyan alkalommal, amidőn a rajzoktatás körébe vágó kérdések kerülnek tárgyalás alá, az iparoktatásügyi bizottmány ülésére a szakfelügyelőket is hívja meg.

c) Szakirányú rajzoktatás.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter leiratára a tanács 1900-ban 7336/641—VII. szám alatt az iparoktatási bizottsággal egyetemben azt javasolta a közgyűlésnek, hogy általános irányú tanonciskolák szakirányúvá szerveztessenek át.

A közgyűlés utasítására a közoktatási ügyosztály elkészítette az általános irányú iparostanonciskoláknak szakirányúvá leendő átszervezésének teljes tervezetét. (Lásd 1901. évi 26.151/3548—VII. szám.)

A módosított tervezetet a közgyűlés felterjesztette a miniszterhez jóváhagyás végett.

A tanács a vallás- és közoktatásügyi miniszternek 1902. évi 25.278. szám alatt kelt leiratában tett észrevételek figyelembevételével az általános irányú iparostanonciskolák egy részét fokozatosan szakirányú iskolákká szervezi át.

A tanács utasítja a 26 iparostanonciskola igazgatóit, hogy a tanonciskolák szakkönyvtárát és tanszergyűjteményeit leltározzák és azokat leltár kíséretében legkésőbb 1902. évi október hó 10-ig küldjék Ágotai Lajos iparrajziskolai igazgatóhoz, mint az iparostanonciskolai rajzoktatási szakfelügyelők értekezletének elnökéhez, honnan azokat rendezve a tanonciskoláknak ismét szét fogják küldeni.

Felhivattak ehhez képest Ágotai Lajos rajzoktatási szakfelügyelő-igazgató elnöklete alatt működő rajzoktatási szakfelügyelők, hogy az iparrajziskolába érkező könyv- és tanszergyűjteményeket szakszerűen rendezzék és azokat a megfelelő általános vagy szakirányú tanonciskolába szállíttassák el.

A tanács 1902. évi október hó 1-én kezdte meg az általános irányú iparostanonciskolák egy részének szakirányú tanonciskolákká való átszervezését és azt azután évről-évre fokozatosan folytatta.

Még néhány szóban meg kell itt emlékezni a leányiparostanoncokról is, kik az 1902. évben felállított háztartási iskolákban nyertek oktatást és csak 1909. évben nyitották meg számukra a leányiparos szakirányú tanonciskolákat. Megállapították azok szakrajzát és az iparrajziskolában leányiparostanonciskolai tanítónők részére szakrajztanfolyamot rendeztek, amelyen a tanfolyam hallgatói egyúttal gyakorlati kiképzésben is részesültek, minthogy az iparrajziskolában minden tanfolyamon, így a tanonciskolai tanítói tanfolyamokon is a gyakorlati kiképzésre fektették a fősúlyt.

Az iparostanonciskolai szakfelügyelők a tanácstól nyert utasítás folytán a szükséges tanmeneteket 1901-ben elkészítették, és pedig Györgyi Kálmán az általános irányú rajzosztályok, Böhm János a sokszorosítóipari csoport, Palóczy Antal az építő- és faipari csoport és Ágotai Lajos a gépiparosok részére. Az elkészült tanmeneteket a szakfelügyelők módszeres értekezleteken az illető tanonciskolai tanítóknak kellő magyarázatok kíséretében átadták. Ezzel megindult a szakirányú rajztanítás a tanonciskolákban. A folytatólagosan

megtartott módszeres értekezletek rendkívül elősegítették a tanonciskolai tanítóknak a rajzoktatásban való kiképzését.

Ágotai Lajos szakfelügyelő, akit időközben a tanács a székesfővárosi iparrajziskola igazgatójának választott meg, fémipari technológiát is állított össze, amelyet szintén a módszeres értekezleteken bocsátott a tanítóság rendelkezésére.

A módszeres értekezleteken a rajzoktatási szakfelügyelő mindig bemutatta az iparrajziskola gazdag gyűjteményéből azokat a modelleket, melyek a szóbanforgó iparággal kapcsolatosak voltak és azokon szemléltette a természet utáni felvételi rajzok elkészítési módját. Ugyanazt az eljárást folytatták a tanítók az iparostanonciskola rajzi óráin. A legtöbb iskolának már az első években szép minta és modell, valamint technológiai gyűjteménye volt, melyeket az igazgatók és tanítók lelkesedéssel, adományok útján gyűjtöttek össze, mert tanítási eredményükkel a gyárosok, iparosok, mesteremberek érdeklődését, áldozatkészségét megnyerték. A tanfolyamok, a módszeres értekezletek, a tanmenetek, a gazdag szakgyűjtemények révén fokozódott a tanítók ipari képzése, annyira, hogy ipari szakirányú tanítói készségük általános elismerést vívott ki.

Böhm János iparostanonciskolai rajzoktatási szakfelügyelő, reáliskolai tanár, hogy az iparrajzoktatáshoz tökéletesíthesse rajzismereteit, kérte az iparrajziskolához való átvásztását.

Nagy kihatással volt az iparosságra és a tanoncképzésre a szakirányosítás első idejében a m. kir. Kereskedelmi Múzeum által 1903. évben, a városi Iparcsarnokban augusztus hó 20-ától szeptember hó 10-éig rendezett helyi tanonc- és segéd munkáskiállítás. A kiállítás :

1. A székesfőváros tanoncképzésének jelen állapotáról kívánt tájékoztató bizonyosságot tenni és

2. úgy az iparostanoncokat, mint a segédeket buzdítani akarta előrehaladásuk és kézi ügyességük eredményének bemutatása általa tökéletesítésre.

A kiállítás elnöke Thék Endre, főtitkára Gelléri Mór, a tanoncok rajzoktatási csoportbizottság titkára pedig Ágotai Lajos volt. A székesfővárosi tanonc- és segéd munkáskiállítás érdekes csoportját képezte a tanulók és segédek rajzmunkáinak gyűjteményes kiállítása.

A rajzkiállításon képviselve voltak :

A) az állami intézetek közül

1. a magy. kir. iparművészeti iskola esti tanfolyamai ;
2. a magy. kir. állami felső ipariskola szakrajztanfolyamai ;
3. a magy. kir. állami felső építőipariskola építőipari téli tanfolyama ;
4. a magy. kir. állami mechanikai és órásiipari szakiskola ;

- B) a székesfőváros által fenntartott iparoktatási intézmények közül
1. az iparrajziskola szakrajzolósi tanfolyamai ;
 2. a szakirányú iparostanonciskolák.

A kiállítás jól sikerült ; a tanoncok és segédek tíz csoportban több, mint kétezer darabbal és számos rajzgyűjteménnyel vettek részt. A kiállítás keretében tanszerkiállítás is rendeztetett. A székesfővárosi iparostanonciskolák bemutatták igen gazdag minta és modell, valamint technológiai gyűjteményeiket. A kiállítást nagy kitüntetés érte, mivel I. Ferenc József királyunk a kormány kíséretében meglátogatta.

Az 1912. évben megalakult a tanácsi szociálpolitikai ügyosztály, melynek hatáskörébe az iparostanoncoktatás ügye is tartozott. Az ügyosztályt dr. Wildner Ödön tanácsnok vezette, aki Bárczy polgármester elgondolása szerint elkészítette az ügyosztály programját »A gazdasági népnevelés érdekében« címen. E program előkészítésére és kivitelében való segítségére Bárczy polgármester 1912. évben Ágotai Lajos iparrajziskolai főigazgatót szolgálattételre a szociálpolitikai ügyosztályba rendelte be, aki innen intézte az iparrajziskola ügyeit is.

Bár a szociálpolitikai ügyosztálynak az 1912. évben »A gazdasági népnevelés érdekében« címen kiadott programja teljes kivitelét az 1914. évben kitört világháború megghusította, mégsem tartjuk érdektelennek, hogy azt — már csak mint történeti dokumentumot is — alábbiakban közreadjuk :

A szociálpolitikai ügyosztály programjának célja, az ismétlő, gazdasági és háztartási iskolák, *iparostanonciskolák és tanfolyamok, a technikai-, rajz-, ének- és zeneoktatás egységes irányítása és továbbfejlesztése.*

- a) önálló épületben elhelyezendő iparostanonciskolák a nappali oktatás céljára,
- b) tanoncotthonok létesítése, részben az előbb említett épülettel való kapcsolatban,
- c) iparostanonc előkészítő iskola,
- d) a tanoncok szellemi és testi nevelésének továbbfejlesztése (tornázás, játék, szakirányú tankönyvek pályázat útján való beszerzése, az állami polgári oktatás kiépítése, a magasabb elméleti képzettséggel ipari pályára lépett tanoncok megfelelő elméleti oktatása, olvasótermek, énektanítás, ifjúsági egyesületek) ;
- e) a munkaadók bevonása az iparostanonciskolai életbe,
- f) a fiú- és leányiparostanonciskolák fokozatos szakirányú tagozása (a műhelyoktatás kiépítése), lehetőleg csak szakképzett tanítók alkalmazása,
- g) a tanonciskolai és háztartási iskolai tanítókat és tanítónőket képző rajz-, szakipari- és szlőjdtanfolyamok,
- h) háztartási leány, illetőleg ipari irányú fiú ismétlőiskolák,
- i) szlőjdoktatás az elemi iskolákban, fa- és fémipari kézügyesítés a polgári fiúiskolákban,
- j) az iparrajziskolai tanműhelyek és tanfolyamok szaporítása, az inasotthonban inasoknak mesterlegényekké való kiképzése.
- k) az ipari pályaválasztás gazdasági és egészségügyi irányítása : szoros kapcsolat teremtése a népiskola, a tanoncközvetítés és az ipari munkaadók között az ipari pályára készülő ifjúság útbaigazítása végett.

A rajzoktatási szakfelügyelők munkája idővel nagyon megszaporodván, az 1904. évben ötödik szakrajzfelügyelőnek Csizik Gyula iparrajziskolai tanárt bízta meg a tanács. Hatásköre alá tartoztak az épület-műlakatosok, bádigosok és rézművesek, akik számára nevezett szakfelügyelő a tanmeneteket is rövidesen elkészítette. Az 1914. évben Benkhard Ágost iparrajziskolai tanár kapott megbízást a férfiszabóipari csoport felügyeletére. Palóczi Antal szakfelügyelő nyugdíjaztatása után 1916. évben Városy (Wittinger) Aladár műépítész, iparrajziskolai tanárt bízta meg a tanács az építőipari csoport felügyeletével és ugyancsak az 1916. évben Voit Ervin iparrajziskolai tanárt a leányiparostanonciskolai női szabó csoportnak a felügyeletével. Voit Ervin a háború után Gyuris Pál iparrajziskolai szakoktató és Fáy Aladár iparrajziskolai tanár közreműködésével elkészítette a női szabászati tanmenetet. Bálint Menyhért iparrajziskolai óraadó szakoktató pedig a férfiruhaszabászati tanmenetet. A háború alatt rövid ideig Weltzl Károly iparrajziskolai tanár a műszerészcsoport felügyeletére kapott megbízást. A háború utáni újabb megbízásoknál a nyugdíjba vonult Györgyi Kálmán helyett Bentheim Athur iparrajziskolai tanár lett az általános irányú rajztanítás felügyelője és az ugyancsak nyugdíjazott Böhm János helyett pedig Vértes Rezső iparrajziskolai tanár a sokszorosítócsoport szakfelügyelője. Ez utóbbi egyszersmind a női kalapkészítő csoport szakfelügyeletét is ellátta és ezek tanmeneteinek elkészítésére is megbízást kapott. A borbély- és fodrászipari szakrajztanmenetet Bálint Géza fővárosi tanár készítette el, a cipész- és bőripari szakmára pedig többek közreműködésével Gáll József készített tanmenetet az 1928. évben.

A vallás- és közoktatási miniszter az 1928. évben értesítette a székesfőváros tanácsát, hogy amennyiben még további tanmenetek kibocsátásának gondolatával foglalkozik, szívesen állapodik meg a fővárossal közös program alapján, hogy mely tanmenetek elkészítését vállalja a kormány és melyeket a főváros. E tanmeneteket azután bizonyos csereviszony folytán egymásnak kölcsönösen átengedik. Így gondoskodott a kultuszminisztérium a férfiszabók és bőripari csoport szakrajztanításához szükséges tanmenetek és mintalapok sorozatának elkészítéséről. Vállalta azonkívül az állam a kőműves, valamint az épület- és bútorasztalos szakrajztanmenetek kiadását. A főváros pedig elhatározta, hogy a javasolt közös program alapján legközelebb a díszítő és bádigos szakrajztanításhoz szükséges tanmenetek elkészítésére ad megbízást. E munkamegosztás révén a tanmenetek elkészítése úgy a kultuszminisztérium, mint pedig a főváros részére nagy megtakarítással járt.

Az 1918. évben az iparrajziskolai igazgató előterjesztésére a tanács megengedte, hogy a vasárnapi rajzoktatás hétköznapi délutánokra tétessék át és egyszersmind megengedte, hogy kísérletképpen az iparostanonciskolákban is a rajzoktatás egy hétköznapi délutánra tétessék. Ezen időbeosztás véglegesen az 1922. évben lépett életbe.

A tanács a szakirányú iparostanonciskolákhoz oktatók gyanánt tanítókat, tanárokat, mérnököket, építészeket, valamint iparművészeket is alkalmazott, hogy így a fejlődő ipar igényeit jobban kielégítsék és a szakoktatás tökéletesebb legyen. Az 1926. és 1931. közötti iskolaévekben az iparostanonciskolai tanítók szakszerű kiképzésének tökéletesítése végett az iparrajziskolában gyakorlati tanfolyamokat is rendeztek. E tanfolyamok hallgatói a műhelyekben is dolgoztak és ott gyakorlati ismereteket sajátítottak el. Egyes jelentkező tanítóknak megengedték, hogy a műhelyeket rendszeresen látogassák. Ezek közül néhányan igen alaposan sajátították el a gyakorlati ismereteket, az ipari műhelymunkát, sőt néha az egész mesterséget is, pl. könyvkötészetet, ötvösséget, sokszorosító ipart stb.

A közoktatási ügyosztály állandóan arra törekedett, hogy szakképzett oktatók álljanak a rajzoktatás rendelkezésére és ezzel előkészítse az önálló iparostanonciskola szervezetét. A tanács már a háború előtt kívánta az első önálló iskolát létesíteni. Az önálló műszerész szakirányú iparostanonciskola céljaira a Diófa-utcai iskola volt kiszemelve, sajnos e terv végrehajtását a háború megghiúsította.

Ha a székesfővárosi iparostanonciskoláknak a háború előtti másfél évtizeden át való gyors fejlődését tekintjük és annak körülményeit kutatjuk, továbbá szemléljük azt a szeretetet, mellyel a tanítóság ebben az időben a saját továbbképzését kereste és folytatta, úgy a székesfővárosi iparrajziskolára terelődik figyelmünk. Az iparrajziskola e század első évtizedében tért át a műhelyoktatásra, berendezte egymásután kitűnő műhelyeit teljes modern felszereléssel, alkalmazta a legkitűnőbb tanárokat, a legjobb szakembereket, kitűnő előmunkásokat, művezetőket, minek következtében csakhamar elsőrangú szakiskolává fejlődött. Az iparrajziskola oktatási módja, módszere, a modern rajzoktatás, melyet bevezetett, műhelytermékei, melyeket az itthoni, valamint külföldi kiállításokon bemutatott, úgy a hazai, mint a külföldi szakkörök figyelmét felhívta. Az iparrajziskola működése, fejlődése, az iparrajziskola és az iparostanonciskolák közötti erős kapcsolat, nagy kihatással volt az iparostanonciskolai oktatás kifejlesztésére, ezért e helyen röviden foglalkoznunk kell az iparrajziskola működésével is.

Az iparrajziskola megmutatta az utat hogyan kell a műhelyoktatást kialakítani. A külföldi kiállításokon (Turin, Milánó, Drezda, Bern, London, Párizs stb.) a legnagyobb kitüntetésekert nyerte el (aranyérmek, Grand Prix-t, elismeréseket stb.). Az iparrajziskolában kiképzett segédeket elsőrangú mesteremberek a legnagyobb örömmel fogadták műhelyeikbe. Az iparrajziskolát megszerették, látogatták, mintának tekintették. Az iparrajziskola vezetője látogatta évenként a külföldet, tanulmányozta azok szakintézeteit; tagja volt a külföldi rajzoktatási nemzetközi kongresszusoknak, sőt azokon tevékeny részt vett. Tagja volt az Országos Képzőművészeti Tanácsnak és Elnökségének, az Országos Kereskedelmi és Iparoktatási Tanácsnak,

résztvett az összes külföldi kiállítások rendezésében. Ezáltal oly bő tapasztalatokat szerzett a tanonciskolai, ipari és iparművészeti oktatás terén, hogy azokat bőven gyümölcsöztethette az iparrajziskola vezetésénél és fejlesztésénél, valamint az iparostanonciskolákra való befolyásánál.

Az az ideális szaktudás, szakismeret és alapos ipari érzés, mely az iparrajziskolából kisugárzott és mely mindenkit áthatott, aki ez iskolával érintkezésbe került, tette azt a több mint 2000 tanítót és tanítónőt is lelkes ideálistávvá, akik részben az iparrajziskolában rendezett iparostanonciskolai rajztanfolyamokat látogatták vagy az iparrajziskolai műhelyekben műhelygyakorlatokat végeztek. Az iparrajziskola volt a tanítóóság gyakorlati szemináriuma, valamint az iparosságnak az a vágyva-vágyott iskolája, ahol ipari, gyakorlati és elméleti ismereteit gazdagíthatta és tökéletesíthette. Az iparrajziskola új szervezetének, melyet a polgármester az 1930. évben hagyott jóvá, az volt az alap gondolata, hogy amint a középkorban az alkotó művész egyszersmind gyakorlati iparos is volt, úgy az iparrajziskolából kikerült szakember egy személyben egyesítse magában a tervező művészt s a gyakorlati munkásembert, az iparost. Hogy az iparostanonciskolai tanítóóság az iparrajziskola igazgatóját mennyire vezetőjének tekintette, mutatja az a körülmény, hogy az 1907. évben alakult Országos Iparostanonciskolai Tanítók Egyesülete egyhangúlag elnöknek választotta meg.

Az iparrajziskolában kiképzett segédek és mesterek mint igen ügyes munkások tértek vissza a műhelyekbe, ott átruházták tudásukat, ismereteiket és továbbképzés utáni vágyukat a műhelyben szerződött tanoncokra és így közvetve hozzájárultak a tanoncképzéshez.

A világháború után a lelkesen kiképzett tanítóóság nagy része már nem tért vissza az iparostanonciskolához. A kiképzést előlről kellett kezdeni, mely most már nagyobb küzdelemmel járt. A háború előtt a tanító sok időt fordított önképzésre, műhelyek látogatására, így alkalma volt alapvető ismereteket nyújtani, a tanulás vágyát felkelteni, amihez hozzásegítette némely iskolának igen jó felszerelése is. A háború előtti tanonc érdeklődött az előadások iránt, a háború utáni tanonc közönyös volt. Ha a háború nem jő közbe, bizonyára már az 1920. év körül lelkesen működtek volna az önálló tanonciskolák, melyek álmai voltak a háború előtti szakférfiaknak. Így csak egy évtizeddel később valósulhattak meg az iparostanonciskolák érdekében kifejtett önfeláldozó törekvések, melyek a legnagyobb elismerést érdemlik meg.

A háború előtti évben az iparrajziskola I., Verpeléti-úti épületében az iparrajziskola műhelyeiben levő tanoncok számára a tanács a modern kivánalmaknak megfelelő, jól felszerelt, konyhával ellátott, 50 tanonc befogadására szolgáló tanoncotthont rendezett be. Ez lett volna a fővárosnak az iparrajziskolával kapcsolatos első modern tanoncotthona. Sajnos a háború kitörése miatt a megnyitás elmaradt. A háború alatt a hálólhelyeket a katonaság használta, majd a háború után több évig a polgármester a műegyetem

hallgatóságának engedte át. Később a közoktatási ügyosztály intézkedésére a berendezési tárgyakat különböző intézményeknek engedték át, míg a tanoncotthon helyiségeit lakásokká alakították át.

Az iparostanonciskolák működésére előnyösen hatott a székesfővárosi pedagógiai filmgyár működése. Az iskolai előadások számára tervezett és eszközölt felvételek rendkívül szemléltető hatásúak és igen megkönnyítik a megtartott előadások megértését. Az iparrajziskolai főigazgató az 1925. évi párizsi nemzetközi rajz- és művészetoktatási kongresszuson ismertette a budapesti pedagógiai filmgyárat is és annak felhasználhatóságát a rajzoktatás keretében. A pedagógiai filmgyár általános meglepetést okozott és a kongresszus azt a határozatot hozta, hogy a filmek a rajz- és művészi oktatás keretében való felhasználásával behatóan foglalkozni kell. Erről értesítették az összes nemzeteket és őket a pedagógia érdekében működő filmgyárak felállítására buzdították.

Hogy az érdekelt iparoskörök, valamint a nagyközönség megismerje az iparostanonciskolák működését, a székesfővárosi közoktatási ügyosztály a csoportos rajzkiállítások rendezését rendelte el. Az első ilyen csoportos rajzkiállítást az 1929. évben június 10. és 16. között az általános és a díszítőszakirányú iparostanonciskolák mutatták be az Országos Magyar Iparművészeti Múzeumban. A második kiállítást 1930-ban a fa- és építőipari-, továbbá a bádogos és lakatos szakirányú iparostanonciskolák rendezték szeptember hó 21. és 28. között a gróf Károlyi-palotában. A harmadik kiállítást az 1930/31. iskolaév végén a budai vigadóban rendezték, ahol bemutatásra kerültek a szabó-, cipész-, szűcsipari csoportok és a leányiparostanonciskolák rajzai. Az utolsó rajzkiállítást az iparostanonciskolák gép- ipari-, műszerész-, órás, elektrotechnikusok stb. szakcsoportja rendezte az 1931/32. iskolaév végén június 5. és 12. között a budai vigadóban.

d) Az iparostanonciskolai rajztanítók továbbképzése.

Az 1900. évben kinevezett négy iparostanonciskolai rajzoktatási szakfelügyelő rendszeresen tartott értekezleteken megbeszélte a szükséges intézkedéseket és a tanácshoz intézendő előterjesztéseket. A tanács a szakfelügyelői értekezlet állandó elnökéül Ágotai Lajos iparrajziskolai igazgatót (később főigazgatót) bízta meg. A szakfelügyelők indítványait, javaslatait az értekezlet elnöke terjesztette a tanács elé.

Ez értekezlet tanácskozásából folyólag az elnök előterjesztést intézett a tanácshoz, hogy az iparostanonciskolai tanítók kiképzése céljából az iparrajziskolában iparostanonciskolai tanítói rajztanfolyamokat rendeztessen.

A tanfolyam rendezését a tanács elrendelte, azokat dr. Bárczy István tanácsnok 1901. október havában nyitotta meg és évközben Mártonffy Márton országos iparoktatási főigazgatóval többször meglátogatta.

A tanfolyamok szervezését a vallás- és közoktatási miniszter 76.814/901. számú leiratában örvendetesen tudomásul veszi és a tanfolyamok szervezését helyesli; egyúttal értesíti a tanácsot, hogy a tanfolyamok feletti felügyeletet Mártonffy Márton miniszteri osztálytanácsos, országos iparoktatási főigazgató gyakorolja. Ezzel kapcsolatosan az iparostanonciskolai általános irányú rajzoktatásra való képesség megállapítására Mártonffy Márton iparoktatási főigazgató elnöklete alatt a vizsgáló bizottságba biztosokul: Grünwald István állami felső ipariskolai tanárt, Ágotai Lajost, a tanfolyam igazgatóját, az építőipari szakrajzi vizsgálóbizottságba Kolbenheyer Gyula állami felső ipariskolai igazgatót, Ágotai Lajos igazgatót, tagokul pedig a rajztanfolyamok előadó tanárait nevezi ki.

Az iparostanonciskolai rajztanfolyamok felett az állami főfelügyeletet gyakorolták: Mártonffy Márton, nyugdíjaztatása után, 1910. óta Magyar Endre és 1929. óta — Magyar Endre nyugdíjazása után — Förszner Tivadar iparoktatási főigazgatók.

Fentebb már utaltunk azokra a pedagógiai szempontokból kétségtelenül előnyös és eredményes rajztanfolyamokra, amelyek a székesfővárosi iparrajziskolai rajzoktatási szakfelügyelők értekezletének tárgyalásai alapján az értekezlet elnökének előterjesztésére, a székesfővárosi ipar rajziskolában rendezettek. Nem tartjuk érdektelennek alábbiakban közreadni e tanfolyamok kimutatását:

Sor- szám	Év	A tanfolyam címe	A tanfolyamon részt- vettek száma
1.	1900—1901.	Tanonciskolai tanítói általános irányú rajz- tanfolyam	36
2.	1901—1902. 1902—1903.	Tanonciskolai tanítói általános irányú rajz- tanfolyam	33
3.	1901—1902. 1902—1903.	Tanonciskolai tanítói építőipari szakirányú rajztanfolyam	29
4.	1901—1902. 1902—1903.	Tanonciskolai tanítói gépipari szakirányú rajztanfolyam	32
5.	1903—1904.	Tanonciskolai tanítói sokszorosító- és díszítő- ipari szakirányú rajztanfolyam	22
6.	1903—1904. 1904—1905.	Tanonciskolai tanítói általános irányú rajz- tanfolyam »A« csoport.....	34
7.	1903—1904. 1904—1905.	Tanonciskolai tanítói általános irányú rajz- tanfolyam »B« csoport.....	34
8.	1904—1905. 1905—1906.	Tanonciskolai tanítói általános irányú rajz- tanfolyam	32
9.	1905—1906. 1906—1907.	Tanonciskolai tanítói gépipari szakirányú rajztanfolyam	38
10.	1906—1907. 1907—1908.	Tanonciskolai tanítói általános irányú rajz- tanfolyam	22
11.	1909—1910. 1910—1911.	Tanonciskolai tanítói általános irányú rajz- tanfolyam	35

Sor- szám	Év	A tanfolyam címe	A tanfolyamon részt- vettek száma
12.	1909—1910. 1910—1911.	Tanonciskolai tanítói műszerész szakirányú rajztanfolyam	8
13.	1910—1911.	Leánytanonciskolai tanítónői általános irá- nyú rajztanfolyam »A« csoport	30
14.	1910—1911.	Iparostanonciskolai tanítói általános irányú rajztanfolyam	35
15.	1911—1912.	Iparostanonciskolai tanítói általános irányú rajztanfolyam »A« csoport	27
16.	1911—1912.	Iparostanonciskolai tanítói általános irányú rajztanfolyam »B« csoport	34
17.	1911—1912.	Leányiparostanonciskolai tanítónők előké- szítő rajztanfolyama »A« csoport	36
18.	1911—1912.	Leányiparostanonciskolai tanítónői előké- szítő rajztanfolyam »B« csoport	22
19.	1911—1912.	Iparostanonciskolai tanítói fémipari szak- irányú rajztanfolyam	25
20.	1911—1912.	Iparostanonciskolai tanítói általános irányú rajztanfolyam »A« osztály	16
21.	1912.	Iparostanonciskolai tanítói szűnidei általános irányú rajztanfolyam »B« osztály	35
22.	1911—1912.	Iparostanonciskolai tanítói fémipari szak- irányú rajztanfolyam	28
23.	1912—1913.	Iparostanonciskolai tanítói általános irányú rajztanfolyam »A« csoport	23
24.	1912—1913.	Iparostanonciskolai tanítói általános irányú rajztanfolyam »B« csoport	26
25.	1912—1913.	Leányiparostanonciskolai tanítónői szakirá- nyú rajztanfolyam »A« csoport	23
26.	1912—1913.	Leányiparostanonciskolai tanítónői szakirá- nyú rajztanfolyam »B« csoport	26
27.	1912—1913.	Leányiparostanonciskolai tanítónői előké- szítő rajztanfolyam »A« osztály	24
28.	1912—1913.	Leányiparostanonciskolai tanítónői előké- szítő rajztanfolyam »B« osztály	34
29.	1912—1913.	Iparostanonciskolai tanítói általános irányú rajztanfolyam »A« csoport	23
30.	1912—1913.	Iparostanonciskolai tanítói férfiszabó szak- irányú rajztanfolyam	18
31.	1913—1914. 1914—1915.	Iparostanonciskolai tanítói általános irányú (folytatólagos) rajztanfolyam	30
32.	1913—1914.	Leányiparostanonciskolai tanítónői általános irányú rajztanfolyam	43
33.	1913—1914.	Leányiparostanonciskolai tanítónői általános irányú rajztanfolyam	53
34.	1913—1914.	Leányiparostanonciskolai tanítói szakirányú rajztanfolyam II a)—b) osztály	58
35.	1914—1915.	Leányiparostanonciskolai tanítónők szakirá- nyú rajztanfolyama A)—B) osztály	53

Sor- szám	Év	A tanfolyam címe	A tanfolyamon részt- vettek száma
36.	1916—1917.	Leányiparostanonciskolai tanítónők tovább- képző rajztanfolyama	21
37.	1917—1918.	Leányiparostanonciskolai tanítónők szakirá- nyú rajztanfolyama	14
38.	1917—1918.	Leányiparostanonciskolai tanítónői általános irányú rajztanfolyam	19
39.	1924—1925. 1925—1926.	Iparostanonciskolai tanítónői (folytatólagos) szakirányú rajztanfolyam	27
40.	1924—1925. 1925—1926.	Iparostanonciskolai tanítói általános irányú nappali rajztanfolyam »A« csoport	21
41.	1924—1925. 1925—1926.	Iparostanonciskolai tanítói általános irányú nappali rajztanfolyam »B« csoport	31
42.	1924—1925. 1925—1926.	Iparostanonciskolai tanítói általános irányú (folytatólagos) esti rajztanfolyam	33
43.	1924—1925.	A beosztatlan (szemináriumi) tanítónők ré- szére rendezett szakirányú rajztanfolyam	27
44.	Az 1925. okt. 1-től 1926. jún. 20-ig és 1926. júl. 1-től 1926. júl. 31-ig rendezett általános irányú iparostanoncisko- lai tanítói esti rajztanfolyam		42
45.	1926—1927. 1927—1928.	Iparostanonciskolai tanítói általános irányú rajztanfolyam »A« csoportja	28
46.	1926—1927. 1927—1928.	Iparostanonciskolai tanítói általános irányú rajztanfolyam »B« csoportja	27
47.	1926—1927. 1927—1928.	Iparostanonciskolai tanítói fémipari szak- irányú rajztanfolyam	25
48.	1927—1928. 1928—1929.	Iparostanonciskolai tanítói díszítőszakirányú rajztanfolyam	26
49.	1926—1927. 1927—1928.	Iparostanonciskolai tanítói férfiszabószak- irányú rajztanfolyam	23
50.	1927—1928. 1928—1929.	Iparostanonciskolai tanítói általános irányú rajztanfolyam (vegyes) »A« csoportja ...	42
51.	1928—1929. 1929—1930.	Iparostanonciskolai tanítói általános irányú rajztanfolyam »B« csoportja	33
52.	1928—1929. 1929—1930.	Iparostanonciskolai tanítói általános irányú rajztanfolyam »C« csoportja	37
53.	1928—1929. 1929—1930.	Iparostanonciskolai tanítói általános irányú rajztanfolyam »D« csoportja	37
54.	1930—1931.	Iparostanonciskolai tanítói faipari szakirányú rajztanfolyam	15

Ezenkívül rendeztek még 11 elemi iskolai tanítói és tanítónői rajz-
tanfolyamot, összesen tehát 65 tanfolyamot. Az elemi iskolai tanítói rajz-
tanfolyamok hallgatói, ha át akartak lépni a tanonciskolai tantestületbe,
rajzilag már egy bizonyos előképzést egy bizonyos többletet hoztak magukkal.
Az utolsó évek tanfolyamai, tehát tanműhelyek látogatásával és műhelygyakor-
latokkal voltak egybekötve. Az iparostanonciskolai tanítónői díszítő szak-

irányú tanfolyam hallgatói a népművészeti elemekben, a magyar hímzések és varrások összes technikáiban gyakorolták magukat. A 65 tanítói rajz-tanfolyamnak összesen 2127 tanító és tanítónő hallgatója volt. A hallgatók minden tanfolyam végén vizsgáztak, az eredményről bizonyítványt kaptak, melyet a vizsgáló bizottság tagjai írtak alá.

Budapest székesfőváros tanácsa 129.739/1927—VII. szám alatt szeptember hó 23-án az iparostanonciskolai tanítók továbbképzése céljából az alábbi határozatot hozta :

A tanács a közoktatási ügyosztály előterjesztéséből tudomásul veszi, hogy az iparostanonciskolai tanítói továbbképző tanfolyamoknak a vallás-és közoktatásügyi miniszter úr 1924. évi 60.000. számú rendeletével kiadott új iparostanonciskolai szervezet alapján : a szakirányban való kifejlesztése szükségessé vált.

Elhatározta ennél fogva a tanács, hogy az iparostanonciskolai tanítók általános és szakrajzi továbbképző tanfolyamaival egyidejűleg és azokkal kapcsolatosan közismereti és szaktárgyi, valamint pedagógiai tanfolyamokat is rendez, melyen az arra jelentkező avagy hivatalból kirendelt tanári vagy tanítói oklevéllel bíró iparostanonciskolai tanítók a közismereti tárgyak ipari vonatkozású ismereteit, főképp pedig ipari könyvvitel és költségvetés-tani ismereteket, másrészt pedig a fentemlített képesítéssel nem rendelkező tanítók (úgy mint mérnökök, iparművészek stb.) a legszükségesebb pedagógiai és iskolai rendtartási ismereteket szereznék meg.

E határozat mielőbbi foganatosítása céljából felkéri ez alkalommal a tanács Ágotai Lajos és Ozoray Frigyes főigazgatókat, hogy az iparostanonciskolai továbbképző tanfolyamoknak fentebb megjelölt irányban való fejlesztésére, annak megszervezésére és az azokon előadóként működő hivatottak személyére nézve sürgősen és lehetőleg még olyan időben terjeszsenek elő javaslatokat, hogy e tanfolyamok még ez év folyamán megrendezhetők legyenek.

Erről a tanács a közoktatási ügyosztályt, az Iparoktatási Főigazgatóságot, a székesfővárosi kír. Tanfelügyelőséget, Ágotai Lajos és dr. Ozoray Frigyes főigazgató urakat értesíti.

E határozat rendelkezése szerint a Pedagógiai Szeminárium továbbképző hallgatói számára az általános irányú rajz-, valamint a műhelygyakorlatokkal kapcsolatos szakrajzi tanfolyamok továbbra is a székesfővárosi iparrajziskolában, a közismereti tanfolyam, a szaktárgyi tanfolyam, valamint a pedagógiai tanfolyam pedig a Pedagógiai Szemináriumban tartattak.

I. Közismereti tanfolyam tárgyai voltak : 1. Üzleti levelezés. 2. Gazdasági földrajz. 3. Természettan. 4. Vegytan. 5. Közgazdasági ismeretek. 6. Egészségtan.

II. A Szaktárgyi tanfolyam tárgyai: 1. Ipari könyvvitel. 2. Ipari költségvetéstan.

III. A Pedagógiai tanfolyam tárgyai: 1. Gyakorlati pedagógia. 2. Az iparostanonciskolai tanterv és utasítás magyarázata.

Első ízben e tanfolyamokat az 1927/28. évben rendezték és azokon 279 hallgató vett részt. Másodszor az 1928/29. évben rendezték, amikor 170 hallgató látogatta. A hallgatók a tanfolyam végén vizsgát tettek, melynek eredményéről bizonyítványt kaptak; e bizonyítványt az iparoktatási főigazgató és a tanfolyamok elnöke írta alá.

VII. A kereskedőtanoncoktatás története.

a) A kereskedőtanoncoktatás 1919-ig.

A székesfőváros az iparostanonciskolák szervezésével egyidejűleg, az 1884. évi ipartörvény életbeléptetése után állította fel első kereskedőtanonciskoláit. Ezt megelőzőleg azonban már az 1830. évtől kezdve fennállott a kereskedőtanoncok oktatását végző magán- illetve testületi jellegű iskola, úgyhogy a kereskedelmi irányú tanoncoktatás Budapesten száz éves multra tekinthet vissza.

Megállapítható ezzel kapcsolatban, hogy egész kereskedelmi szakoktatásunk a kereskedőtanoncok oktatásából indult ki, mert az 1830. évben »alsófokú szakiskola« néven létesült kereskedőtanonciskola az első kereskedelmi irányú tanintézetünk volt. Az említett évben a Pesti Polgári Kereskedelmi Testület intézményes támogatásával Bibanco Emánuel Gyula vasárnapi iskolát nyitott a kereskedőtanoncok és gyakornokok számára. Az iskola megnyitását a kereskedelmi testület azzal tette lehetővé, hogy tagjai kötelezték magukat arra, hogy tanulóikat e vasárnapi iskolába járatták és fejenként 5 forint tandíjat fizetnek értük. Ugyancsak az 1830. évben állította fel Bibanco a mindennapos kereskedelmi iskolát is és ezzel a kereskedelmi szakoktatás alapját vetette meg.

Az iskola, amelynek vezetését 1841-ben Hampel Antal vette át, az 1851-ben kidolgozott alapszabályok értelmében 3 osztályból állott és az oktatás vasárnap délelőtt és délután folyt. Az 1869. évben a kereskedőtanonciskola, mely »alsófokú szakiskola« néven működött, szorosabb kapcsolatba került a kereskedelmi akadémiával, mégpedig oly módon, hogy a tanoncok vasárnapi oktatása a kereskedelmi akadémia helyiségeiben történt és a kereskedelmi akadémia igazgatója, valamint tanárai végezték a vasárnapi iskola vezetésének, valamint a tanoncok oktatásának a munkáját. Ugyanezen évben az iskola IV. osztállyal, 1874/75-ben pedig előkészítő osztállyal bővült. Ebben az időben még mindig egyetlen kereskedőtanonciskolája volt a fővárosnak, aminek folytán a múlt század 70-es éveiben a tanulók létszáma a 600 fő körül mozgott.

A kereskedelmi szakoktatás kérdésének első törvényes rendezése a múlt század 70-es éveire esik. Az 1872. évben az országgyűlés határozata

folytán a kereskedelmi tanintézetek már nem a földművelés-, ipar és kereskedelemügyi miniszter, hanem a vallás- és közoktatásügyi miniszter fennhatósága alá tartoznak. Az 1872. év október 10-én jelent meg az első »Szervezet«, mely a kereskedelmi oktatási intézetek minden fajtájával foglalkozik. Ez a szervezet még csak általánosságban szól a »legalsófokú kereskedelmi intézetek«-ről, melyek vasárnapi vagy esti kereskedelmi iskolák lehetnek és amelyek »az üzletekben szolgáló oly gyakornok-növendékek számára« létesítettek, akik a népiskolai törvény értelmében ismétlőiskolába lennének kötelesek járni. A szervezet a továbbiakban megállapítja a következőket:

»A vasárnapi vagy esti kereskedelmi iskolák az ismétlőiskolát helyettesítik; ezen iskolákra nézve az ismétlőiskolákra megállapított tanterv és szabályok alkalmazandók, azon hozzátétellel, hogy ezekben a kereskedelmi ismeretek, jelesül: a könyvvitel, a kereskedelmi levelezés, a kereskedelmi számtan, a váltóisme és a nemzetgazdaság alapelvei is taníttassanak.«

Ez a rendelet tehát nem az ipartörvény, hanem a népoktatási törvény alapján rendezte a kereskedőtanoncoktatás ügyét és ennek folytán az iskolakötelezettség csak a 15 évnél fiatalabb tanoncokra vonatkozott.

Az 1884. és 1885. évi szervezet a kereskedőtanonciskolákat ugyan szintén a középfokú kereskedelmi iskolákkal kapcsolatban szabályozza és az iparostanulók iskolájának mintáira szervezi, de már határozott intézkedéseket tartalmaz úgy az iskola szervezetére, mint rendtartására vonatkozóan is. »Rendtartási szabályok« cím alatt a tankötelezettség, a beiratás és a tanítás ideje, a mulasztások, vizsgálatok és a szünetnapok kérdésével foglalkozik. A szervezet »alsófokú kereskedelmi iskoláról« szól.

A főváros e szervezet alapján 1886. szeptemberében létesíti az első kereskedőtanonciskoláit.

E szervezés kapcsán a főváros már tanujelét adta annak, hogy a kereskedőtanoncok képzésének nagy fontosságot tulajdonít, mert ugyanezen időben három iskolát létesített. A II., Medve-utcai (utóbb II., Ponty-utcai) három osztállyal, a VI., Nagymező-utcai (utóbb VI., Izabella-utcai) négy osztállyal és a IX., Knézits-utcai (utóbb IX., Mester-utcai) iskola három osztállyal az 1886., illetve 1887. években nyíltak meg. Bár kereskedőtanonciskolák vidéken több helyen már régebben is fennállottak, a főváros által létesített iskolák a vidéknek mégis példa gyanánt szolgáltak. Ezek az iskolák később alapított négygyel együtt a kereskedőtanonciskolák központosításáig, vagyis az 1933. év júniusáig állottak fenn. A heti kötelező órák száma 7 volt és azokat lehetőleg a kora délutáni órákra kellett beosztani. A tanulók megjelenésének ellenőrzését a rendtartás szabályozta és a mulasztás szigorú igazolásáról is intézkedések történtek. A székesfőváros alsófokú kereskedelmi iskoláinak tanterve ebben az időben a következő volt:

az első tanfolyamban olvasmányok, fogalmazási gyakorlatok, számtan, a második tanfolyamban olvasmányok és fogalmazás, kereskedelmi számtan, könyvvitel, levelezés és áruisme,

a harmadik tanfolyamban kereskedelmi számtan, könyvvitel, levelezés, áruisme, váltóisme és nemzetgazdaságtan. A tanítás mindhárom tanfolyamon heti 7—7 órában folyt.

A tanonciskolák helyiségei gyanánt eleinte a kerületi polgári iskolák szolgáltak és az oktatást a polgári iskolák szaktanárai végezték. Az 1895. évben a polgári iskolákkal kapcsolatos kereskedelmi szaktanfolyamok önálló iskolákká alakultak át és ezzel kapcsolatban a kereskedőtanonciskolák is a felsőkereskedelmi iskolák alá rendeltettek. Ez időtől kezdve nagyrészt a felsőkereskedelmi iskolák tantestületei végezték a kereskedőtanoncok oktatását is.

Az 1884/85. évi szervezet új alakban módosítva 1893-ban jelent meg és az iskolák ekkor nyerték a »kereskedőtanonciskola« elnevezést. Az iskolát eddigi három osztályához csatolt előkészítő-osztállyal bővítették ki. Ide kerültek azok a tanoncok, akik az elemi iskola VI. osztályát vagy az ennek megfelelő II. polgári iskolai képzettséget nem tudták igazolni, de 12. életévüket betöltötték. Azok a tanoncok, akik 12. évüket még nem töltötték be, a mindennapos elemi iskola látogatására voltak kötelezve. E szervezet mondta ki azt is, hogy azok a tanoncok, akik az előírt képzettségnél többel rendelkeznek, oly osztálybasorozandók, ahova előképzettségüknel fogva illenek.

Ez a szervezet már kifejezetten az ipartörvény (1884 : XVII. tc.) alapján szabályozza a tankötelezettség kérdését és oly módon rendelkezik, hogy a tanonc mindaddig, amíg tanítási ideje a főnöknél tart, köteles tanonciskolába járni. Lehetővé teszi a szervezet azonban, hogy a harmadik osztályt sikerrel végzett tanoncok, ha tanoncidejük még nem is járt le, az iskola látogatása alól felmenthetők. A hittanoktatásra heti 1 óra állt a hitfelekezetek rendelkezésére a heti 7 órán felül, amennyiben a hitfelekezetek a hittan oktatásáról gondoskodni óhajtottak.

Az 1893. évi szervezet olyképen rendelkezett, hogy a tanórákat két vagy három hétköznapon a délutáni órákban tartsák. A tanórák idejét az iparhatóság a helyi viszonyoknak megfelelően állapította meg, de már ekkor is kívánatosnak tartották, hogy az oktatás a tanítás sikere és fegyelem érdekében inkább a korai órákra essék.

Az 1893. évi szervezetet az 1897. évi módosította, melyet a vallás-és közoktatásügyi miniszter a kereskedelemügyi miniszterrel egyetértően 1897. május 24-én adott ki. A szervezet szerint az iskolák feletti felügyeletet a kir. tanfelügyelő mellett a vallás-és közoktatásügyi miniszter és a kereskedelemügyi miniszter által kinevezett kir. főigazgató gyakorolja. E szervezet intézkedik arról, hogy a tanítást ne tartsák az összes osztályokban ugyanazon napokon, hogy a főnököknek a tanoncokat ne kelljen nélkülöz-

niök. Ezt az elvet a központosítás következtében a sok párhuzamosított osztályra való tekintettel ma tökéletesen keresztül lehet vinni.

A székesfőváros által 1886-ban alapított 3 iskola mellé 1905-ben nyitották meg a VII., Rottenbiller-utcai kereskedőtanonciskolát, mert a meglévő iskolák — a fejlődő kereskedelmi élet következtében — nem voltak elégségesek a tanulók befogadására. Az iskolákban az 1897. évi szervezet szerint folyt a tanítás és a tanulók emelkedő száma élenken bizonyítja, hogy a gazdasági élet hazánkban és elsősorban fővárosunkban virágzó volt.

A főváros kezdettől fogva átértézte a kereskedőtanoncoktatás fontosságát és már az 1896-ban alakult iskoláiban is lehetőség szerint olyan tanárokat alkalmazott, akik kereskedelmi iskolára voltak képesítve. A közismert tárgyakat elemi vagy polgári iskolára képesített tanárok tanították. Természetesen arról, hogy az összes tantárgyakat kizárólag okleveles felsőkereskedelmi, illetőleg középiskolai tanárok tanítsák, — ami az 1933/34. évben megvalósult — akkoriban még beszélni sem lehetett.

A székesfővárosi kereskedőtanonciskolák történetében az 1912/13. év nagyjelentőségű volt. Ez évben történt a fővárosi kereskedőtanonciskolák szakosítása. A szakosítás gondolata a főváros tanszemélyzete köréből indult ki és megvalósulásával érvényre juttatta azt a helyes elvet, hogy az azonos szakmában dolgozó tanoncok oktatása egy-egy iskolában összegyűjtve történjék. Azt, hogy a szakosítás a tanítás eredményességét mennyire előmozdította és a tanulókra is milyen jótékony hatással volt, hangsúlyozni felesleges. Élenken tárgyalják ezt az akkori iskolai értesítők, de a szaklapok és a napisajtó is helyesléssel emlékeznek meg róla. A tanítás — a példák megválasztása következtében — könnyebb lett, de a tanulók figyelmét is jobban lekötötték az olyan feladatok, amelyek szakmájuknak és érdeklődésüknek megfeleltek. A tanulók előmenetelének összehasonlítása az előző évvel érdekesen bizonyítja a szakosítás jótékony hatását.

A szakmák szerinti oktatásra vonatkozó előterjesztés szerint »a rohamosan fejlődő élet az iskolákkal szemben is fokozottabb igényekkel áll elő, az élet már nem elégszik meg azzal, hogy az iskola az egyént csak általános műveltséggel és tudással bocsássa útra, hanem megkívánja tőle, hogy a gyakorlati életre is neveljen.« A továbbiakban az előterjesztés kimutatja, hogy az iskolának közelebb kell jönnie a gyakorlati élethez. Az iskolák ellen a szakosítást megelőzőleg sok volt a panasz, mind a kereskedők, mind pedig a hatóságok és tanulók részéről. Nagyrészt az érvényben levő szervezet tökéletlensége volt az oka annak, hogy az iskola nem tudta a tanulóknak a nélkülözhetetlen gyakorlati és szaktudást megadni. A kereskedőknek ezidőtájt megnyilvánuló ellenszenvét az iskolával szemben nagyrészt az okozta, hogy az iskolák nem mutattak fel kellő eredményt.

A főváros méltányolva a szakmák szerinti oktatás előnyeit, a kereskedőtanonciskolákat 1913-ban szakosította és lépést tartva a gazdasági élet fejlődésével

désével és a szakoktatás kívánalmaival, a fennálló 4 iskola mellé még 3 iskolát létesített. Így nyílt meg 1913. szeptemberében a VI., Nagymező-utcai (az 1886-ban ugyanitt megnyílt iskola időközben a VI. kerületi kereskedelmi iskolával kapcsolatban a VI., Izabella-utcába költözött), a VII., Kertész-utcai és a VIII., Üllői-úti (1932-től IX., Telepi-utcai) kereskedőtanonciskola. A szakmák szerinti oktatás megszervezésével kapcsolatban a VI., Izabella- és a IX., Mester-utcai iskolába a textil- és divat- a VII., Rottenbiller- és VIII., Üllői-úti iskolába a fűszer-, a Nagymező-utcai iskolába a műszaki- vas-, papír- és bőrkereskedőtanoncok kerültek, míg a budai kereskedőtanoncok számára a II., Ponty-utcai kereskedőtanonciskola általános irányú iskolának maradt meg.

Ezekhez járult az ugyancsak ebben az évben alapított VII., Izabella-utcai kereskedőtanonciskola, mint továbbképző intézmény. Ebbe az iskolába, mely 1916/17-től VII., Kertész-utca 30. sz. alatt folytatta működését, kerültek azok a tanoncok, akik valamely iskola mindhárom osztályát elvégezték, de szerződésük még nem járt le és így iskolakötelesek voltak. Utóbb ez az iskola is, mint textilkereskedőtanonciskola működött, mert helyesebbnek bizonyult a továbbképző osztályoknak abban az iskolában való felállítására, ahova a tanulók eddig is jártak. Ez kívánatos volt azért is, mert a továbbképző osztályok felállításának szükségessége egyformán megvolt az összes kereskedőtanonciskolákban. Ez az átalakítás azonban már a háború utáni időszakra esik.

Sajnos a tanoncoktatás új alapokra való helyezése közvetlenül a világháborút megelőző tanévben történt és így az átszervezés áldásos hatásai nem tudtak a maguk teljes egészében a kereskedőtanoncoktatásban érvényesülni. A háború pedig, amely romboló hatását mindenütt éreztette, nem kímélte a kereskedőtanonciskolákat sem. A tanárok nagy része bevonult katonának és a tanulók közül is sokan az iskola padjaiból a harctérre kerültek. Ehhez járult, hogy számos iskolát katonai célokra vettek igénybe. Fűtőanyag hiányában a tanítás több iskolában huzamosabb ideig szünetelt.

Az 1918. és 1919. évek eseményei még inkább fokozták a háborús károkat s a két esztendő alatt történtek a kereskedőtanoncoktatásra is nyomasztólag hatottak. A szép reményekkel kecsegtető kereskedőtanoncoktatást az 1919—20-as években jóformán újból kellett megalapozni.

b) A kereskedőtanonciskolák fejlődése a háború utáni években.

Az 1919/20. tanévtől kezdődően fokozatosan helyreáll a rend kereskedőtanoncoktatásunk terén is. A kereskedőtanonciskolák tanárainak — úgy mint a többi iskolák tanárainak egyaránt ez években — a tanulók nevelése okozta a legnagyobb gondot, hogy a forradalmak által lerombolt erkölcsi ideálokért való lelkesedést ismét beleplántálják növendékeik lelkébe. Csak lassú és fáradságos munkával lehetett a forradalmak által sárbatiport szülői

és tanári tekintélyt ismét helyreállítani. Nem csekély munkába és időbe került, míg a tanulók újból megszokták, hogy egyéni érdekeiknél fontosabb a köz, a haza érdeke és mindkettő kielégítése épen nem zárja ki egymást.

A konjunktúra és az azt árnyként követő dekonjunktúra itt is mély nyomokat hagyott. Az infláció következménye, hogy ezidőtájt a tanárok fizetése úgyszólván a semmivel volt határos. Dicséretére szolgál a főváros oktató-személyzetének, hogy ebben az időben is jóformán kivétel nélkül híven teljesítette kötelességét. A tanulók és osztályok gyarapodásával amegfelelő tanári karról való gondoskodás nem kis gondot okoz a főváros tanügyi osztályának.

Az 1923/24. tanévben vette kezdetét a továbbképző osztályoknak az egyes iskolákban való megszervezése. Az iskolák ez időtől kezdve tehát a 3 osztályuk mellett előkészítő és továbbképző osztályból állottak.

A tanítás egészen 1928-ig az 1897. évi szervezet alapján történt, amikor a vallás- és közoktatásügyi miniszter a kereskedelemügyi miniszterrel egyetértőleg kiadta az 1928. évi 60.000. számú rendeletét, mely a kereskedőtanonciskolák (tanonctanfolyamok) szervezeti szabályzatát tartalmazza. Minthogy ez a rendelet máig is érvényben van és a kereskedőtanonciskolák szervezetére és működésére alapvető fontossággal bír, ezért szükségesnek látszik főbb vonásaiban ismertetni.

A rendelet első fejezete a tanoncok iskoláztatási kötelezettségéről, tanoncocktatási intézmények kötelező létesítéséről és ennek előfeltételeiről intézkedik. Az 1922. évi XII. t.-c.-re való hivatkozással megismétli azt a rendelkezést, hogy a munkaadó köteles a tanoncot mindaddig, amíg tanideje tart, iskolába járattatni és a tanoncot az iskola pontos látogatására szorítani. Ebben a fejezetben intézkedik a rendelet a községeknek a kereskedőtanonciskola fenntartására vonatkozó kötelezettségéről, de egyúttal lehetővé teszi, hogy a községen és az államon kívül az ipari és kereskedelmi érdekképviselők, ipari vagy kereskedelmi vállalatok tulajdonosai, valamint a felekezetek is létesíthessenek a vallás- és közoktatásügyi miniszter engedélye alapján kereskedőtanonciskolákat.

A II. fejezet »a tanonc iskoláztatására irányuló kötelezettség teljesítése« címen részletesen foglalkozik az iskolakötelezettség, a felmentések és a mulasztások kérdésével, valamint az igazolatlan mulasztások megtorlására szolgáló eljárásokkal. A szabályzat 20. §-a szerint a tanonc a tanonciskolát korára való tekintet nélkül, a tanviszony egész tartama alatt pontosan látogatni köteles. Teljeskorúságukat elért tanoncok azonban a tanonciskola látogatásától teljesen felmentendők.

A következőkben a szabályzat a tanulóknak osztályokba való besorozására vonatkozólag tartalmaz fontos rendelkezéseket. E szerint a közép- vagy polgári iskola II—IV. osztályát végzetteket a tanonciskola II., a közép- vagy polgári iskola V—VI. osztályát végzetteket a tanonciskola III. osztályába, az ennél nagyobb iskolai előképzettségűeket pedig közvetlenül a

(IV.) továbbképző osztályokba kell sorozni. Sőt a rendelet arra vonatkozólag is lehetőséget nyújt, hogy azokat a 18 évnél idősebb tanoncokat, akik az említett iskolai előképzettséget bizonyítvánnyal igazolni nem tudják, de a szóban levő ismereteket elsajátították, a tantestület felvételi vizsga alá bocsáthatja és ennek alapján közvetlenül magasabb osztályba oszthatja. A rendelet még további lehetőségeket is nyújt egyes tantárgyak alól való felmentésre vonatkozólag. A mulasztások ügyében a rendelet nemcsak azt írja elő, hogy a mulasztás okát a tanonc munkaadójától hozott bizonyítvánnyal köteles igazolni, hanem egyúttal pontosan felsorolja azokat az okokat, melyek a mulasztás igazolásául szolgálhatnak. Az igazolatlan mulasztások megtorlása ügyében a rendelet megjelöli úgy a követendő eljárást, mint a rendőri büntető bíraskodást gyakorló hatóságokat.

A III. fejezetben a felügyelet és az igazgatás kérdései, valamint a tanítók alkalmazásának módja és kötelességei nyernek szabályozást. A rendelet újból megállapítja, hogy a tanonciskolák a vallás- és közoktatásügyi miniszter fennhatósága alatt állanak, aki a felügyeletet a felsőkereskedelmi iskolai kir. főigazgató és a kir. tanfelügyelők útján gyakorolja. Azonkívül egyes iskolák tanulmányi ügyeinek ellenőrzésére időről-időre megbízott szakfelügyelőket küld ki. A kereskedelemügyi miniszter a tanoncoktatás feletti, a törvény 120. §-ában megállapított társfelügyeletet saját iparktatási kir. főigazgatója útján érvényesíti. Fontos rendelkezéseket tartalmaz a szervezeti szabályzat az iparhatóságnak a kereskedőtanonciskolákkal való együttműködésére vonatkozólag is. A tanerők tekintetében a rendelet a főhivatású vagy a nem rendszeresített alkalmazásban levő mellékshivatasú tanerők alkalmazásának feltételeit és képzését szabályozza, majd sorra megállapítja a tantestület, a tanító, az osztályfőnök és az igazgató kötelességeit.

A kereskedőtanonciskolák tagozódása tekintetében (IV. fejezet) a rendelet általában három évfolyam rendszeresítését írja elő. Ott azonban, ahol az egyosztályba sorozandó tanulók között legalább 15 olyan tanonc van, aki csekély iskolai képzettsége folytán az I. osztály tananyagának elsajátításánál a többi tanulóval nem tud lépést tartani, külön előkészítő-osztályt kell létesíteni. Ha viszont a III. osztályt legalább 15 olyan tanuló végezte, akinek tanideje még nem járt le, de még legalább egy félévig tart, ezek részére külön továbbképző IV. osztályt kell felállítani. Külön szabályozás tárgyát képezi a csekély létszámú osztályoknak összevonása, valamint a párhuzamos osztályok létesítése.

A rendelet értelmében a kereskedőtanonciskolák tanterve általában egységes, vagyis a tanoncok minden tárgyat meghatározott heti óraszám-ban tanulni kötelesek. E mellett azonban lehetőséget nyújt a tanulóknak szakok szerinti csoportokban való tanítására, sőt ezt a csoportosítást, mint követelményt írja elő. Az általános tantervbe foglalt tantárgyak két csoportra oszlanak, és pedig

a) az általános műveltség (közismeret) tantárgyai: hit és erkölcsstan, magyar nyelv, történelem, polgári ismeretek, szépírás,

b) kereskedelmi hivatásra előkészítő tantárgyak: számtan, földrajz és áruismeret, kereskedelmi levelezés és a kereskedelem ismertetése, könyvvitel és gyakorló iroda.

A kereskedőtanonciskolák tantárgybeosztását és a tantárgyak heti óraszámát a szóbanlevő rendelet alábbiakban foglalja össze:

T a n t á r g y a k	Előkészítő	Heti tanítási óraszám			IV. továbbképző
		I. osztály	II. osztály	III.	
Hit- és erkölcsstan	1	1	1	1	1
Magyar nyelv	3	1	1	1	—
Történelem és polgári ismeretek	—	—	1	1	—
Számtan	3	2	2	2	—
Földrajz és áruismeret	—	2	2	1	2
Kereskedelmi levelezés és a kereskedelem ismertetése	—	1	1	1	—
Szépírás	2	1	—	—	—
Könyvvitel	—	1	1	2	—
Gyakorló iroda	—	—	—	—	6
Összesen	9	9	9	9	9

A szakirányú oktatás tekintetében a szervezeti szabályzat megállapítja, hogy amennyiben a II., III. és a továbbképző osztályban a tanulók száma akkora, hogy azok a szaktárgyak oktatása szempontjából külön osztályt képezhetnek, akkor szakok szerint külön csoportok szervezhetők. Ezen túlmenően a rendelet határozottan előírja azokat az eseteket, midőn a rokon szakmához tartozó tanoncok száma alapján, az egységes tanterv figyelembevételével a szakcsoportok tanítására heti tanterveket kell készíteni és ezt jóváhagyásra az illetékes kir. főigazgatóhoz felterjeszteni.

A szervezeti szabályzat V. fejezete végül »Tanulmányi rendtartás« címen az iskolák tanítási idejét, munkarendjét és működésével kapcsolatos egyéb fontos körülményeit határozza meg. A tanév ezek szerint tíz hónapig tart és a tanítási idő heti 9 órát tesz ki, amiből hetenkint egy órát a hit- és erkölcsstan tanítására kell fordítani. Tanítás csak köznapokon lehet és pedig akként, hogy a tanítás esti 6 óra után nem terjedhet. Rendkívüli körülmények fennforgása esetén azonban a vallás- és közoktatásügyi miniszter megengedheti, hogy a tanítás esti 7 óráig terjedjen. Az iskola látogatására szükséges időt a gyermek- és fiatalok napi munkaidejébe be kell számítani.

Részletesen szabályozza a »Tanulmányi rendtartás« a beiratások és a tanévnyitás, valamint az iskolai szünetnapok ügyét. Mindkét félév végén a rendelet értelmében a tantestületnek osztályozó értekezletet kell tartani. A tanév végén pedig minden egyes tanulóra nézve külön-külön határoznia kell, hogy a következő tanévben felsőbb osztályba felmehet-e, avagy az osztályt

ismételni tartozik. Kívánatosnak mondja a rendelet, hogy még a gyengébb előmenetelű tanulók is, ha csak kilátás van arra nézve, hogy az illetők a tanév közben mulasztottakat a felsőbb osztályokban pótolni képesek, felsőbb osztályba bocsáttassanak. A tanévvégi osztályozásnál az a megfontolás veendő alapul, hogy azok a tanulók, akik kettőnél több tárgyból kaptak elégtelen érdemjegyet, az osztályt ismételni tartoznak. A kereskedőtanonciskolában sem magán-, sem javítóvizsgálatnak helye nincs. Befejezésül a szervezeti szabályzat a tanonciskola fegyelmi büntetéseit állapítja meg.

Kétségtelen, hogy a székesfővárosban már az 1913. évben megvalósított szakosítás nagy haladást jelentett a kereskedőtanonciskolák életében, de a fejlődő kereskedelem ez iskolákkal szemben mind nagyobb követelményeket is támasztott. Az iskolákban, amelyek részben felsőkereskedelmi, részben polgári iskolákkal voltak kapcsolatosak, a tanítást főleg olyan tanárok látták el, akik más iskolában, mint főfoglalkozású tanárok működtek és a kereskedőtanonciskolában csupán mint mellékfoglalkozású tanárok működtek. A főváros 1927-ben 9 kereskedőtanonciskolai tanári állást szervezett, amelyeket azóta okleveles felsőkereskedelmi iskolai tanárokkal töltöttek be. Időközben az állástalan okleveles felsőkereskedelmi iskolai tanárok száma szintén megnövekedett és a közületeknek nagy gondot okozott ezeknek az elhelyezése. De bizonyosnak látszott az is, hogy a főfoglalkozású tanárok alkalmazása a tanításnak csak a javára szolgálhat. Ehhez járult még az is, hogy egyes iskolákban igen kis létszámú osztályok voltak, aminek következtében a kereskedőtanoncok képzése aránytalanul költséges volt.

Az önálló, központosított kereskedőtanonciskola gondolata a jelzett előzmények után a székesfőváros tanügyi osztályából indult ki. Bár az elgondolásnak ellenzői is voltak, — akik különböző aggályaikat hangoztatták — mégis számos követőre talált. Nagy mértékben vitte előre a központosítás gondolatát, hogy azt a felügyeleti hatóság, a kir. főigazgató is helyesléssel fogadta. E gondolat megvalósítása mellett szólt többek között és elsősorban az a körülmény is, hogy a központosított iskola igazgatója és tanári kara főfoglalkozású beosztása révén teljes idejét, egész energiáját az iskolának szentelheti. A tanulók is nagyobb ambícióval fognak az iskolába dolgozni, amerről tudják, hogy teljesen sajátjuk és oda nemcsak néhány délutáni órára, mint vendégek mennek, hanem ott a munkán kívül ifjúsági kör, sportkör, könyvtár, előadások is előmozdítják értelmi és testi fejlődésüket. Tárgyilagos bíráló az iskolának a tanulóra gyakorolt e jótékony lelki hatásáról sem feledkezhetik meg.

Ezekhez járul, hogy az iskola fokozottabban érintkezhet a főnökkel, értesülhet azokról a kívánságokról, amelyeket a főnökök az iskolával szemben támasztanak és azokat a lehetőség határain belül igyekszik megvalósítani. A tanulókat jobban lehet rendre és fegyelemre szoktatni és a mulasztások nyilvántartására egyöntetű eljárás alakulhat ki. A többszörösen párhuzamo-

sított osztályok útján a szakirányú oktatás is fokozottabb mértékben érvényesülhet s a főnökök azon kívánságának is eleget lehet tenni, hogy tanulóik különböző napokon járjanak tanításra. Az iskola központosításával kapcsolatban megoldhatónak látszott az is, hogy az összes tárgyakat kizárólag arra képesített főfoglalkozású tanárok tanítsák.

Ezek az elgondolások vezettek arra, hogy a tanügyi ügyosztály vezetőjének előterjesztésére a székesfőváros polgármestere központosította a kereskedőtanonciskolákat. A polgármester a 103.765/1933—VII. számú rendeletével a központosítást elrendelte, amit a székesfőváros törvényhatósági tanácsa 1933. évi július hó 13-án jóváhagyólag tudomásul vett.

Az egyesített kereskedőtanonciskola az 1933/34. tanévben nyílt meg a VII., Wesseléni-utca 38. számú épületben, amely központi fekvésénél fogva is alkalmas volt az egész városból beiratkozott tanulók befogadására. Ezzel az intézkedéssel a kereskedőtanoncoktatás ismét új alapokra helyeződött és az első tanév folyamán elért eredmények máris igazolják a központosítás gondolatának helyes és célravezető voltát. Mindezekről a körülményekről a kereskedőtanoncoktatás jelen helyzetének ismertetése kapcsán, e munka második kötetében emlékezünk meg.

c) A női kereskedőtanoncok oktatása.

A női kereskedőtanoncok oktatása csak a legutóbbi időben nyert végleges, intézményes megoldást. Korábban a kereskedőtanoncleányok a leányiparostanoncokkal együtt nyertek oktatást és egyedül a női drogistanoncok kiképzése történt megfelelő szakirányú iskolában, ahol a fiúkkal együtt részesültek oktatásban.

Mintthogy a női kereskedőtanoncoknak az iparostanoncokkal való iskoláztatása egyáltalában nem felelt meg a kereskedelmi szakma különleges kívánalmainak, már a világháborút megelőzőleg is történtek kísérletek a női kereskedőtanoncoktatás megszervezésére. Ez a kérdés akkor lépett előtérbe, amikor a kereskedőtanonciskolák szakirányúvá való átszervezése kezdetét vette. Az 1913. évben az átszervezés folyamán eredetileg 10 szakirányú kereskedőtanonciskola felállítása volt tervbevéve. A kereskedőtanoncleányok oktatásának megvalósítása érdekében azonban szükségesnek mutatkozott a női kereskedőtanonciskola felállítása is. Ezért »A kereskedőtanonc-szakiskolák felállítása ügyében« hozott 117.719/1913—VII. számú tanácsi határozat a VI., Szív-utca 6. szám alatti polgári leányiskolában női kereskedőtanonciskolát nyitott és ennek vezetésével dr. Kelen Ferenc felsőkereskedelmi iskolai tanárt bízta meg. Ez az iskola elárusítónői tanfolyam alakjában nyílt meg és egy osztályból állott.

A következő 1914/15. tanévben az elárusítónői tanfolyam már három osztályra, úgymint fűszer-, textil- és vegyes-osztályra tagozódott. A három,

szakmák szerint csoportosított osztály mellett azonban az iskola továbbra is egy évfolyamra terjedő tanfolyam maradt. Az 1917/18. évben a VI., Bajza-utca 33. számú iskolaépületbe helyeztetett át, ez a tanév azonban az elárusító-női tanfolyam fennállásának egyben utolsó esztendeje is volt.

Ez időponttól kezdve a kereskedőtanoncleányok oktatása ismét egészen az 1930. évig nem volt megvalósítható. Mindamellett továbbra is nyilvánvaló volt, hogy a leányiparostanoncokkal együtt történő oktatás nem biztosíthatja a kereskedőtanoncoknak azokat a különleges ismereteket, amelyeket a kereskedelmi pálya megkíván. Ezért a női kereskedőtanonciskola felállítása mind sürgősebb feladattá vált.

A kereskedőtanonciskolák 1928-ban kiadott szervezeti szabályzata (60.000/1928—V. K. M. számú rendelet) 55. és 56. §-ában foglalkozik a női kereskedőtanonciskolák felállításának ügyével. A rendelet értelmében női kereskedőtanonciskolát, illetőleg tanfolyamot kell felállítani abban az esetben, ha a női kereskedőtanoncok száma a 40, illetőleg 25 főt meghaladja. Abban az esetben pedig, ahol a női tanoncok száma e létszámon alul marad, de legalább 15, ott gondoskodni kell arról, hogy a kereskedőtanonciskolában összevont, külön női osztály állíttassék fel. A rendelet arra is lehetőséget nyújt, hogy a női tanonciskolák, illetőleg tanfolyamok a fiútanonciskolákkal kapcsolatosan is megszervezhetők.

Mindezen előzmények után a székesfőváros tanácsának rendelkezése folytán 1930. év szeptemberében alakult meg a női kereskedőtanonciskola, amely az I., Horthy Miklós-út 17. szám alatti női felsőkereskedelmi iskola épületében nyert elhelyezést. Az iskola ezidőszerint még rövid multra tekinthet vissza és működése is eléggé szűk körre szorítkozik, minthogy az alsófokú női kereskedelmi alkalmazottakkal kevés esetben kötnek tanszerződést. Ennek dacára megállapítható, hogy a női kereskedőtanonciskola fontos szerepet tölt be a székesfőváros közoktatásügyében és a szakszerű oktatás terén rövid fennállása óta is figyelemreméltó eredményeket ért el. Részletesebb adatairól a jelen állapotot ismertető második kötetben lesz szó.

d) A drogistanoncok oktatásának története.

A drogistanonciskolának, mint különálló intézménynek a megszervezéséig Magyarországon a drogisták iskolai képzése igen mostoha elbánásban részesült. A drogistagyakornokok az általános irányú kereskedőtanonciskolákat látogatták, ahol a vas-, bőr-, vászon-, norinbergi áru stb. szakmájú tanoncokkal együttes oktatást nyertek. Minthogy úgy a tanulók foglalkozásában, mint életkorában és előképzettségében igen nagy különbségek mutatkoznak, az iskolában eltöltött idő korántsem állott arányban az ott szerzett ismeretekkel.

Nyilvánvaló volt, hogy a képzett drogistának az általános műveltségen és az általános kereskedelmi ismereteken kívül beható szaktudással is kell bírnia, ez pedig kizárólag szakirányú iskolában sajátítható el.

Ez a megfontolás vezette Budapest székesfőváros tanácsát arra az elhatározásra, hogy az 1909. év őszén a drogista tanulók részére külön iskolát létesítsen. Ennek az elhatározásnak a létrejöttében jelentős szerepe volt a Magyar Kereskedelmi Csarnok drogista szakosztályának, mely a székesfőváros tanácsához az iskola felállítása érdekében kérelemmel fordult. Az első iskola-évben, az 1909/10. évben az iskola még csak az általános irányú kereskedő-tanoncoktatás kiegészítéseképpen tartott szakelőadásokat drogistatanoncok részére. E nagyfontosságú eseménnyel kapcsolatban idézzük a tanács 79.032. 09—VII. sz. határozatát, mely átmeneti intézkedésként elrendelte, hogy »a VIII. ker. felsőkereskedelmi iskolában a III-ad éves drogistatanoncok részére vasárnap délelőtt drogismei előadások és drogismei gyakorlatok, a II-od éves drogistatanoncok részére pedig egy hétköznap délután a természetudományi alapismeretek köréből előadások tartassanak.«

Az előadások megtartásával a tanács dr. Száhlender Lajos felsőkereskedelmi iskolai tanárt bízta meg s egyúttal felszólította arra is, hogy a kérdést tanulmányozva tegyen a drogistaképzés szervezésére javaslatot. A megbízott előadó tanár előadásait 1909. évi október hó 17-én meg is kezdte. Egyidejűleg érintkezésbe lépett az érdekelt kereskedőkkel, tájékozódott kívánságaikról, majd Németországba utazott a német drogistaképzés tanulmányozására. Tanulmányútjáról az érdekelt kereskedők előtt is a Kereskedelmi Csarnokban számolt be s egyben közölte tervzetét is.

Az előadások, melyeken két csoportban 82 tanuló vett részt, 1910. évi június hó 12-én nyilvános záróvizsgálattal fejeződtek be. A záróvizsgán felmutatott eredménnyel úgy a fenntartó hatóság, mint az érdekelt drogisták a legteljesebb mértékben meg voltak elégedve. Az előadó tanár azonban rámutatott azokra a nehézségekre, amelyek a nem kötelező tanfolyammal járnak és sürgette a tanfolyam kötelező voltának elrendelését, illetőleg a következő tanévben a kötelező iskola megnyitását. A nyár folyamán a drogisták ismét szorgalmazták az iskola létesítését, most már teljes sikerrel. Gróf Festetich Géza tanügyi tanácsnok 1910. szeptemberben értekezletet hívott össze ez ügyben. Az értekezlet némi módosításokkal elfogadta az előkészítéssel megbízott tanár tantervjavaslatát és azt a tanács jóváhagyás végett a miniszteriumba fel is terjesztette. Egyidejűleg utasította a főváros összes kereskedő-tanonciskoláit, hogy drogistanövéndékeiket irányítsák az új iskolába.

A kötelező drogistaiskola, mint az első magyar árukereskedelmi szakiskola 1910. szeptemberben nyílt meg. A jóváhagyás végett felterjesztett tantervjavaslat csak a tárgykör kijelölésére szorítkozott. Az egyes tárgyak részletes tantervének kidolgozását s a különböző tárgyak összhangbahozását csak később végezték a tanítással megbízott tanárok. Maga a javaslat a következő volt:

Tantervjavaslat a budapesti drogista szakiskola részére.

A budapesti drogistaszakiskola célja a drogériában alkalmazott tanulóknak azon elméleti és gyakorlati ismeretek szerzésére alkalmat nyújtani, melyre egy művelt, szakképzett drogistakereskedőnek szüksége van.

Figyelembevétel:

a) a vallás és közoktatásügyi miniszter által 1893. évi augusztus hó 31-én 33.564. sz. alatti rendeletével kiadott »Iparos Tanonciskolai Szervezet« és

b) a kereskedelemügyi miniszter hozzájárulása mellett a vallás- és közoktatásügyi miniszter által 1897. évi május hó 24-én 25.314. sz. alatt kiadott »Kereskedő Tanonciskolai Szervezet« határozatait,

c) a tanulók előképzettségéről gyűjtött adatokat,

d) az elmúlt évben Budapest székesfőváros tanácsa 79.032/909—VII. sz. rendeletével átmeneti intézkedésképen létesített drogista-tanfolyam tapasztalatait,

e) Wien, Berlin, Dresden, Leipzig, Chemnitz, Breslau, Köln, Frankfurt a/M. Halle a/S., Braunschweig, Magdeburg, München, Neuchatel és Páris drogistaszakiskolái, Koetschenbroda és Breslau drogista technikumának és Braunschweig drogista akadémiájának tanítástervét és ezen intézetek vezetőinek évtizedes tapasztalatait,

az iskolának fentjelzett céljai elérésére a következő tanterv szolgál:

Az iskola három évfolyamból áll. Az első évfolyamba felveendők azok, akiknek négy középiskolánál kisebb előképzettségük van. A második évfolyamba azok, akik az első évfolyamot vagy legalább négy középiskolát sikerrel végeztek. A harmadik évfolyamba azok, akik az iskola második osztályát sikerrel végezték.

Az első évfolyam (előkészítő) az előképzettség egyenlőtlenségének kiküszöbölése érdekében általános ismereteket nyújt.

Tantárgyai:

Magyar nyelv és fogalmazás. A helyesírás tökéletes elsajátítása. A folyóírás és fogalmazási készség gyakorlása. Értelmes olvasás és az olvasottak szabatos elmondása.

Számolás. Alapműveletek tizedes és közönséges törtekkel. Az arányosság alkalmazása.

Földrajz. A fontosabb hazai és külföldi kereskedelmi gócpontok és útvonalak.

Természettudományi alapismeretek. Bevezetés a természettudományokba.

A második és harmadik évfolyam csaknem kizárólag szakismereteket nyújt. A második évfolyam tantárgyai a következők:

Magyar nyelv és fogalmazás. Könnyű gyors és biztos fogalmazás gyakorlása. Olvasmányok a hazai és külföldi szépirodalom, a kereskedelem és művelődéstörténelem köréből, útleírások.

Fizika, vegytan és vegyszerismeret. A legfontosabb fizikai tünemények. Általános és szervetlen kémia körébe tartozó áruk és vegyszerek. Latin deklináció, a jelzők, határozók és számnevek egyeztetése.

Drogista iroda. Egy drogéria irodájában előforduló üzleti események feldolgozása.

A harmadik évfolyam tantárgyai:

Vegytan és vegyszerismeret. Szerves kémia és a szerves kémia körébe tartozó vegyszerek. Laboratóriumi munkálkodás.

Növénytan és drogismeret. Rövid növényalak-, rendszer-, sejt- és szövet-tan. A fontosabb növényi és állati eredetű drogok leírása. A Magyarországon honos gyógy- és ipari növények termelése, gyűjtése és konzerválása. Herbarium és drogyűjtemény készítése. Kirándulások a környékre, illetve a botanikus kertbe.

Drogista iroda. A második osztály anyagának folytatása és befejezése.

Németnyelvű gyakorlatok. Németnyelvi társalgás a mindennapi és kereskedelmi élet köréből. Szakkönyvek igénybevételével a vegyszerek és drogok szinonimái kiejtésének gyakorlása. A nem kötelező tárgyul felvett németnyelvi gyakorlatokban résztvehetnek mindhárom osztály tanulói.

Az egyes évfolyamok felosztása a következő:

I. osztály. (Előkészítő.)

Magyar nyelv és fogalmazás	heti 4 óra
Számolás	« 4 «
Földrajz	« 2 «
Természettudományi alapismeretek	« 2 «
Összesen	heti 12 óra

II. osztály.

Magyar nyelv és fogalmazás	heti 2 óra
Vegytan, vegyszerismeret	« 4 «
Drogista iroda	« 2 «
Összesen	heti 8 óra

III. osztály.

Vegytan, vegyszerismeret	heti 4 óra
Növénytan, drogismeret	« 2 «
Drogista iroda	« 2 «
Összesen	heti 8 óra
Német nyelvi gyakorlatok	heti 2 óra

Az iskola 1910-ben csak előkészítő, első és második osztállyal nyílt meg, 1912-ben azonban az iskola harmadik osztályát is meg kellett nyitni, melynek tantárgyai a következők lettek: vegyszerismereti gyakorlatok heti 4 órában, drogista gyakorlat heti 2 órában és drogista egészségtan heti 2 órában.

Az iskola a VIII., Röck Szilárd-utcai elemi iskola épületében kezdte meg munkáját. Ámde a helyiségek az iskola igényeit a legtávolabbról sem elégítették ki. A helyzetet orvoslandó 1912-ben az iskola igazgatója írásbeli előterjesztést nyújtott be, amelyben a drogistaszakiskolának megfelelő helyiségekkel való ellátását kérte.

Az előterjesztés szerint a drogistaszakiskola elhelyezésére két épület kínálkozik: úgymint a Vas-utcai felső kereskedelmi iskola és a Röck Szilárd-utcai elemi iskola épülete. Az első kombináció mellett szól az, hogy a Vas-utcai épület a berendezés és a higiénikus felszerelés szempontjából az ország első iskolájának tekinthető. Viszont ellene szól az a körülmény, hogy a felső kereskedelmi iskola mai osztályszáma mellett csak egy tantermet bocsáthatna korlátlan rendelkezésre. A második kombináció mellett az szól, hogy a Röck Szilárd-utcai iskolában a drogistaszakiskola önálló helyiségeket kaphatna.

Az előterjesztés alapján a Tanács 1912. október 15-én tartott ülésén a fővárosi községi drogista kereskedőtanonciskola céljaira a VIII., Röck Szilárd-utcai elemi fiúiskola épületét jelölte ki.

A helyiséget tehát a drogistaiskola megkapta, a felszerelésre azonban nem került a sor, mert időközben a tanács határozatát megmásítva az iskolát a Vas-utcai felső kereskedelmi iskola épületébe helyezte át. Ez utóbbi megoldás annál indokoltabb volt, mert a drogistaiskola igazgatója egyszemélyben a Vas-utcai felső kereskedelmi iskola tanára volt, annak vegytani szertárát és laboratóriumait tervezte és berendezte. és már annak tervezésénél is tekintettel volt a drogistaiskola különleges igényeire. A drogistaiskola tehát 1913. szeptemberében beköltözött a Vas-utcai felső kereskedelmi iskola épületébe és azóta ott is működik.

Az iskola végleges tantervének munkálatai időközben, 1915. őszén elkészültek. Minthogy a tanterv általánosabb érdeklődésre tarthat számot, egyes fontosabb részeit az alábbiakban közöljük:

A drogistaszakiskola célja azon elméleti és gyakorlati ismeretek megszerzésére alkalmat nyújtani, melyekre minden művelt és szakképzett drogistának szüksége van. A budapesti drogistaszakiskolának, mint hazánk egyetlen drogista tanintézetének, hivatása ezenfelül, hogy a magyar drogisták szaktanácsadója, szellemi és tudományos életének központja legyen.

Rége óta a drogistanulók a kereskedőtanonciskolákat látogatták. A kereskedőtanonciskolák azonban nem váltak be a drogistaképzés céljaira. A drogistanulók csekély kivétellel sikerrel elvégezték a közép- vagy polgári

iskola IV. osztályát, sőt van közöttük, aki V—VI. gimnáziumi végzettséggel vagy érettségivel lép a pályára. Míg a kereskedőtanonciskola legfontosabb feladatának tekintjük, hogy növendékei hiányzó elemi ismereteit pótolja, addig a négy vagy több középiskolát végzett ifjagnál a szakismeretek megszerzését kell lehetővé tenni.

A drogistaszakiskola szervezetének és tantervének megállapításánál különösen két szempontot kell szem előtt tartani. Először azt, hogy a drogistának igen széleskörű szakismeretekre van szüksége, másodsorban, hogy az iskolába tölthető idő, viszonyítva a szakismeretek sokaságához, igen kevés. Következik ebből, hogy a szakiskola feladata elsősorban és főképpen azt nyújtani, amit az iskolán kívül nem lehet elsajátítani. Képzett drogistának az általános műveltség mellett általános kereskedelmi és speciális drogista szakismeretekre van szüksége. Bár az ismeretek e három ága fontos, mégis abból kiindulva, hogy az általános műveltség elsajátítására és az általános kereskedelmi szaktárgyakban való kiképzésre az iskolán kívül is bőséges alkalom nyílik, a budapesti drogistaszakiskola tantervében a fősúlyt a speciális drogista szakismeretekre kell helyezni. Az általános műveltség nyújtását szolgáló tantárgyak teljesen mellőzhetők, az általános kereskedelmi szaktárgyak pedig bizonyos fokig csökkenthetők.

A drogistaszakiskola első és legfontosabb tárgya a vegyszerismeret. A vegyszer előállításának és használatának nagymértékű fejlődése létesítette tulajdonképpen a drogistaipart és így a vegyszerismeret intenzív tanítása ad a külön drogistaszakiskoláknak létjogosultságot és képezi ennek legfontosabb tantárgyát.

A drogistaszakiskola második főtantárgya a drogismeret. A vegyszeripar termékein kívül jelentős szerepük van a drogériákban a növényi, illetőleg állati eredetű cikkeknek is. A drogismeret célja ezen növényi, illetve állati eredetű anyagok, drogok ismertetése. Rövid általános növénytan és még rövidebb általános állattan nem mellőzhető, de a fősúlyt a részletes drogismeretre kell fordítani. Különösen nagy gond fordítandó a gyakori, tavasszal, ősszel jó időben hetenkint való kirándulásra a vadonnövő növények gyűjtése, de még inkább a kultúrált gyógy- és hasznos növények termelésének, gyűjtésének, szárításának, konzerválásának és feldolgozásának helyszínen való tanulmányozásának céljából.

A drogistaszakiskola speciális szaktárgyai még a drogista egészségtan és a drogista gyakorlat.

A drogista egészségtanak a drogista szakiskola tantárgyai közé való felvétele elsősorban az iparoktatási főigazgatóság és az Országos Közegészségügyi Tanács megokolt kívánsága szerint történt. Az egészségtan iskolákban való tanításának szükségessége ma már nem vitás. Fokozottabb mértékben indokolt ez a drogistaszakiskolánál. Az általános egészségtanon kívül a drogistának szüksége van speciális drogista egészségtanra is. Tűzveszélyes,

erőhatású vegyszerekkel dolgozik, összeégetheti, megmérgezhetheti magát, tudnia kell, miként segíthet magán. Mint a kötszerek egyik főelárusítójának tisztában kell lennie a bakteriológia elemeivel is. Önként következik, hogy a tárgy előadójának orvosnak kell lennie.

A drogistagyakorlat feladata a tanulókkal megismertetni, miképpen kell a drogériákban előforduló munkálatokat a lelkiismeretesség, tisztaság, pontosság és célszerűség szempontjából kifogástalanul végrehajtani. A drogista ifjúság gyakorlati kiképzését a drogériákban nyeri. Még ha fel is tesszük azt, hogy minden tanuló főnöke át van hatva a feladata fontosságának tudatától és birtokában van azon képességeknek, hogy a jövő drogistát gyakorlatilag kiképezze, az egyes drogériák bizonyos irányban való speciáltsága kívánatos és indokoltá teszi, hogy a tanulóknak alkalom nyíljon arra, hogy a drogériákban szerzett hiányos gyakorlati ismereteiket az iskolában kiegészíthessék. Kívánatos, hogy e tárgy előadója lehetőleg gyakorló drogista legyen.

A drogista iroda az általános kereskedelmi ismeretek nyújtására van hivatva. Tárgyalandók e tantárgy keretében mindazok az irodai műveletek, melyek a drogériákban előfordulnak.

A drogista irodában a rendszeren külön-külön tanított könyvvitel, levelezés, kereskedelmi számtan, váltóismeret egy tárggyá lesz összeforrasztva. Azon megfontolás alapján, hogy általános kereskedelmi ismeretek szerzésére még nyílik alkalma a drogistának, de speciális drogista irodaira nem, a főszólyt e tárgy különlegességeire kell helyezni.

A drogistaképzés egyöntetű megoldásának legnagyobb akadályja a különböző előképzettség, minthogy oly ifjak is lépnek a pályára, akiknek a négy középiskolai képzettségük nincs meg. E hiányosabb képzettségű ifjak részére szervezett előkészítő osztály feladata a közép- és polgári iskola IV., illetve III. osztályában elsajátítható ismereteket pótolni. E cél ugyan teljesen nem érhető el, de egy évi rendszeres munkával — a tapasztalat szerint — annyi elérhető, hogy a helyesírásban és a legegyszerűbb számtani műveletekben némi biztonságra tegyen szert a tanuló. Hiányos ismereteinek kiegészítésére és a drogista szakiskola szaktárgyaira való előkészítésére vannak hivatva a tantárgyakul felvett földrajzi és természettudományi alapismeretek is.

Az iskola tagozatai a következők:

- a) rendes hároméves tanfolyam,
- b) előkészítő tanfolyam,
- c) a drogista szakiskolát végzettek részére rendezendő külön tanfolyam,
- d) speciális tanfolyamok a drogista ipar egyes ágaiból (fotográfia, kötszer, parfümeria és kozmetika, festékáru, drogistakönyvelői, drogista-vegyészeti stb.).

A tanulók felvételénél a következő szempontok irányadók:

1. A drogistaszakiskola rendes tanfolyamának első osztályába felvehetőek azok, akik:

a) négy középiskolát sikerrel végeztek,

b) a drogistaszakiskolával kapcsolatos előkészítő tanfolyamot sikerrel végezték,

c) az a) vagy b) alatti feltételeknek ugyan nem felelnek meg, de a tanári kar által, méltánylást érdemlő tekintetéből, felvételi vizsgálatra bocsáttattak és azt sikerrel kiállották.

2. Az előkészítő osztályba felvehetőek azok, kik már a drogista pályán működnek, a drogistaszakiskola rendes évfolyamát óhajtanák látogatni, de a rendes tanfolyamra való felvételhez megkívánt előképzettséggel nem bírnak.

3. A külön és speciális tanfolyamokra való felvétel ügyében a drogistaszakiskola tanári testülete határoz.

A drogistaszakiskola rendes hároméves vagy előkészítő tanfolyamát látogató drogistagyakornokok kereskedőtanonciskolába járni nem kötelesek.

A Budapesti Székesfővárosi Drogista Szakiskola órarendje.¹⁾

T a n t á r g y	Heti óraszám		
	I.	II.	III.
Vegyszerismeret	4	4	—
Vegyszerismereti gyakorlat	—	—	4
Drogismeret	2	2	—
Drogista gyakorlat	—	—	2
Drogista egészségktan	—	—	2
Drogista iroda	2	2	—
Összesen	8	8	8

A Budapesti Székesfővárosi Drogista Szakiskolával kapcsolatos előkészítő osztály órabeosztása.

T a n t á r g y	Heti óraszám
Magyar	2
Számtan	2
Földrajz	2
Természettudományi alapismeretek	2
Összesen	8

Megjegyzendő ezzel kapcsolatban, hogy az iskola előkészítő osztályára a tanulók előképzettségének javulása folytán egyre kevesebb szükség volt. Erre vonatkozólag a drogista szakma képviselői is mozgalmat indítottak

¹⁾ A jelenleg érvényes tanterv a feltüntetett órabeosztástól mindössze abban különbözik, hogy az I. osztályban a heti 2 órai drogismeret helyett ugyancsak 2 órában magyar nyelvet tanítanak.

és már az 1911. évi drogistakongresszus is határozatilag kimondotta, hogy a tanoncképesítésnek oly irányú reformját kívánja, mely szerint drogistanulónak csak az legyen felvehető, aki a négy középiskola sikeres elvégzését igazolja. Mégis hosszabb idő telt el, míg a kérdés kielégítő megoldást talált. A háborús évek a személyzethiány folytán különben sem voltak alkalmasak a kérdés megoldására. A háború befejeztével azonban a személyzeti téren mutatkozó hiány megszűnt és 1919. őszén a drogériatulajdonosok társadalmi úton is kötelezték magukat arra, hogy négy közép- vagy polgári iskolai végzettségénél alacsonyabb előképzettségű tanulót többé nem vesznek fel. Az előképzettség javulása folytán az 1919—1920. tanévtől kezdve az iskola már nem nyitott előkészítő osztályt. A kérdés az új ipartörvény életbeléptetésével nyert végleges elintézést, amennyiben az 1922. évi XII. t.-c. a drogistapályára lépőktől a négy közép- vagy polgári iskolai végzettséget megkívánja.

Egyébiránt a pályáralépők előképzettsége állandóan nőtt, az 1920/1921. tanévben már 32 érettségit tett tanonc iratkozott be az iskolába. Minthogy az ipartörvény tanoncidejüket rövidebbre szabja, másrészt magasabb előképzettségük is indokoltta teszi, az iskola külön évfolyamot nyitott részükre, heti 16 óra elfoglaltsággal és kizárólag speciális drogista tantárgyakkal, melyek a következők: vegyszerismeret, vegyszerismereti gyakorlatok, drogismeret, drogistagyakorlatok.

Az 1920. év szeptemberében nyílt meg a drogistaiskolával kapcsolatos továbbképző tanfolyam. Időszerűvé tette annak megnyitását az 1922. évi XII. t.-c., mely a képesítéshez kötött iparoknál a mesteri fokozatot létesítette. Az idézett törvénycikk 26. §-a szerint a mestervizsgálat annak igazolására szolgál, hogy a vizsgázó iparában annak gyakorlásához mulhatatlanul szükséges szakképzettséget meghaladó szakismerettel és szakmabeli* készséggel rendelkezik. A továbbképző egyik feladata a mestervizsgán megkívánt ismeretek megszerzésére alkalmat adni, másrészt módot nyújtani az annyira szükséges továbbképzésre. Főbb tárgyai: vegyszerismereti gyakorlatok, drogismereti gyakorlatok és műhelygyakorlatok a háztartási, kozmetikai, illatszeripari, festék, fényképészeti és növényvédelmi cikkek előállítása köréből.

VIII. A tanonciskolák kialakulása statisztikai megvilágításban.

a) A tanonciskolákra vonatkozó adatgyűjtés.

Az előző fejezetek a tanoncoktatás történetét azoknak a rendeleteknek, szervezeti szabályzatoknak és tanterveknek a tükrében mutatták be, amelyekkel a székesfőváros tanonciskoláit fokozatosan a mai színvonalra fejlesztette. A statisztikai eredmények bemutatására e történeti fejtegetések során csak szórványosan került sor. Tárgyunk szempontjából azonban a statisztikai vizsgálatoknak igen nagy fontossága van. Megmutatják azokat a külső körülményeket, amelyek a tanoncoktatást befolyásolták, megvilágítják a kiadott rendelkezések okait és előfeltételeit, majd feleletet adnak arra a kérdésre is, hogy az élet miképpen reagált az oktatásügy terén véghezvitt szervezésekre és egyéb reformokra. A statisztika nyújt tehát áttekintő képet az egész fejlődésről, melyet a székesfővárosi tanoncoktatás a lefolyt 50 év alatt elért.

A történeti fejtegetésekhez ezért táblázatos statisztikai rész csatolódik, amely a lehetőség szerint 1886-ig visszamenőleg tartalmazza a tanonciskolák összesített adatait. Az alább következő fejtegetések rövid összefoglalás keretében inkább csak kiegészítői a táblázatosan közzétett anyagnak, annak könnyebb megértését és megfelelőbb használatát mozdítják elő.

A székesfővárosi statisztikai hivatal az 1871. évtől kezdve foglalkozik a budapesti közoktatásügy statisztikai megfigyelésével. Kezdetben csak a községi iskolákra szorítkozott, ezeknek anyagát azonban 1828-ig visszamenőleg is összeállította. Az 1894. évtől kezdve a statisztikai évkönyvek már nemcsak a községi, hanem az összes budapesti iskolák adataira kiterjeszkednek.

Sajnos, a nyomtatásban megjelent forrásmunkák nem tartalmazzák az adatok minden részletét az egész 50 éves időszakra nézve. A jelen évforduló adott alkalmat arra, hogy a székesfővárosi statisztikai hivatal megkísérelje a hiányzó adatokat egykorú kézirati anyag alapján összeállítani. Ennélfogva e munka táblázatos része számos vonatkozásban teljesebb annál az anyagnál, amely az eddigi forrásmunkákban megtalálható.

Egyes szempontoknál azonban a számsorok mégis hiányosak maradtak. Különösen a háború és a forradalom éveiről nem lehetett minden vonatkozásban a statisztikai számsorok teljességét biztosítani. A következő táblázatok csak azokat az éveket sorolják fel, amelyekre az adatok rendelkezésre állanak, míg a kihagyott közbenső esztendőkről az adatok nem voltak beszerezhetők.

b) A tanulók számának alakulása, kapcsolatban a népesedési és gazdasági körülményekkel.

A tanoncoktatásra vonatkozó adatok ismertetését a tanulók számának alakulásával kezdjük meg. A tanulók száma jelenti ugyanis azt a tényezőt, amelyhez a statisztika többi számsorainak, az iskolák, osztályok és tantermek számának, sőt még a foglalkoztatott tanerők számának is — legalább bizonyos mértékben — alkalmazkodni kell. A tanulók száma alkotja tehát az elsődleges tényezőt, melyben a népesedési és gazdasági kérdések kifejezésre jutnak és amelyen keresztül a tanoncoktatás szervezetének fejlődésére visszahatnak.

A községi fiúiparostanonciskolák felállításuk első évében 4815 tanulót számláltak, majd a tanulólétszám tekintetében is egyre fokozódó fejlődésnek indultak. A századfordulót megelőző esztendőben, vagyis 1898/99-ben következett be 8820 főnyi létszámmal a fejlődés első tetőpontja. E 12 év alatt a létszámemelkedés 83,2%-ot tett ki. Kapcsolatban volt ez a jelenség azzal a nagy fejlődéssel, amelyet a székesfőváros a múlt század utolsó évtizedeiben gazdasági erőinek kibontakozása kapcsán elért. A vidékről történő bevándorlás is ugyanezekben az években volt a legnagyobb mértékű. Midőn a főváros bevándorlás útján a legnagyobb tömegekkel egészítette ki munkaképes korban levő népességét: akkor volt a munkaerők belső utánpótlása is a legerősebb.

A századforduló után az iparostanoncok létszámemelkedése megakadt, sőt átmeneti visszaesés is mutatkozott. Ez a körülmény egyébként a székesfőváros gazdasági és népességi fejlődésének gyengült ütemében is magyarázatot talál. A már 8820 főt elért évvégi tanulólétszám ismét 7871-ig hanyatlott vissza, majd az 1904/05. tanévtől kezdve újból megindult az emelkedés. A tanonciskolák első 12 esztendejének 83,2%-os létszámemelkedésével szemben azonban a második 12 év csak 57,2%-os szaporulatot hozott.

A háborút közvetlenül megelőző években a fejlődés ismét nagyarányú volt. Míg az 1907/08. évben a fiúiparostanoncok száma a 10 ezer főt érte el, addig az 1913/14. tanévben már a 15 ezret közelíti meg. Az iskolák felállításától kezdve ez időpontig tehát a létszám több mint háromszorosára nőtt.

A leányiparostanonciskolák az 1909/10. évben 2000 főnyi tanulóval kezdték meg működésüket, a háborút közvetlenül megelőző évben pedig

2286 tanulóval rendelkeztek. Ugyanezen évben a nem községi iparostanonciskolákat 1583 tanuló látogatta.

Aránylag még rohamosabb volt a községi kereskedőtanonciskolák fejlődése és az emelkedés egyenletes üteme is hosszabb ideig tartott. Az iskolák alapítási évének 110 tanulóival szemben az 1903/04. évben mutatózó első maximum idején a létszám már 1224 főből állott. Ez idő alatt tehát a tanulók száma erősen megtízszereződött. Ez évtől kezdve azonban egészen 1908/09-ig a kereskedőtanoncok számában is visszaesés mutatkozott. Ezt is újabb emelkedő hullám követi, de a kereskedőtanoncoknak még 1913/14. évvégi száma (1273 tanuló) is csak jelentéktelen mértékben múlja felül a korábban már elért színvonalat. Kiegészítésképpen megemlíthető, hogy az egyesületi kereskedőtanonciskola létszáma, mely a múlt század 90-es éveiben a 300 főt is meghaladta, lassan visszafejlődött. Az 1916. évben meg is szűnt iskola szerepét ugyanis mindinkább a községi tanonciskolák vették át.

Az összes tanonciskolák a háborút közvetlenül megelőző tanév végén 20.249 tanulót számláltak és ebből a községi iskolákra 18.473 fő esett. A háború alatti rendkívüli viszonyok természetesen a tanonclétszámra is nagy hatást gyakoroltak. Eltekintve attól, hogy az idősebb korosztályokat a katonai szolgálat közvetlenül is elvonta az iskolától, a bevonulások a mestereket is megakadályozták új tanoncszerződések kötésében. E mellett nagyon megritkították soraikat azok a könnyítések is, amelyek a tanszerződések megkötését vagy az iskola látogatását a hadiipar érdekeinek szem előtt tartásával mellőzhetővé tették, sőt a személyzeti hiány miatt a beiskolázás általában nem volt sikerrel megvalósítható. Ezért a községi iskolák tanulóinak száma mindjárt a háború első évében 28-0%-kal hanyatlott, majd az 1919/20. évig 9270 főre, tehát a hat évvel korábbi létszámnak csaknem pontosan a felére esett vissza.

A világháború utáni időszak első évei a tanoncottatás terén is a normális viszonyok helyreállítását jelentik. A községi iskolák tanulólétszáma az 1920/21. tanév végén 13.477 főből állott, majd a következő két évben 18.589-re, illetve 20.648-ra emelkedett. Ez időtől kezdve egészen az 1928/29. tanévig a községi iskolába járó tanoncok száma a 21 és 22 ezer fő körül ingadozott, míg az összes tanonciskoláké együttvéve a 23 ezer főt is meghaladta. Ezek a számok Budapest népességének és gazdasági életének fejlődésével szoros összefüggést mutatnak és a háború előtti adatokat is meghaladják.

Az 1929/30. tanévtől kezdve nagy változás következik be a tanonclétszám alakulásában. Míg az 1928/29. évig bezárólag a tanonciskolák létszáma nagyjából állandó színvonalon maradt, addig a következő tanévtől kezdve rohamos visszaesés következett be. Az 1930/31. tanév végén már csak 19.349 tanonc járt iskolába, újabb két év múltán pedig a létszám 13.863-ra süllyedt. Az 1933/34. tanévre vonatkozó legújabb adatok 13.562 tanoncról

számolnak be. A visszaesés mértéke ennél fogva az 1928/29. tanévhez képest a következő volt :

községi fiúiparostanonciskoláknál	44·9%
« leányiparostanonciskoláknál	33·8%
« kereskedőtanonciskoláknál	38·5%
nem községi iparostanonciskoláknál	24·5%
általában	41·1%

Ha ennek a nagyjelentőségű változásnak az okait kutatjuk, kétségtelennek látszik, hogy a gazdasági körülmények hatása is közreműködött. A válság tünetei épen abban az időben kezdtek mutatkozni, amikor a tanonciskoláknál a visszaesési folyamat megindult.

A gazdasági tényezők úgy a munkaadók, mint a tanoncok oldalán egyaránt szerepet játszanak. Előbbiek szempontjából azonban hatásuk nem volt egységes. Míg a válságos viszonyok okozta munkahiány folytán az iparosok egy része még a tanoncok szerződtetésétől is tartózkodott, addig egyes munkaadók olcsó munkaerő szerzése érdekében segítők helyett is tanoncokat igyekeztek alkalmazni.

Másrészt a gazdasági nehézségek és a szegénység miatt a szülők nem tudták gyermekeiket tanoncnak adni, illetve ellátásos helyek hiányában, a tanidő alatt ellátásukról gondoskodni nem képesek. Ezért inkább a rögtöni keresetet biztosító boltiszolgái, kifutói stb. munkákra adták gyermekeiket. Mindezekről a körülményekről a tanonchiány kérdésével kapcsolatban az állami munkaközvetítő hivatal évi jelentései rendszeresen beszámoltak.

A tanoncok létszámában bekövetkezett nagy visszaesés legfontosabb okát mégsem a gazdasági körülményekben, hanem a háború alatt elmaradt születésekben kell keresnünk. Az alábbi tábla tanúsága szerint a világháború éveiben a születések száma annyira csekély volt, hogy az 1916—18. években Budapesten csak $\frac{2}{3}$ részét, sőt országos viszonylatban csak felét tették ki a születések 1913. évi normális számának.

Év	É l v e s z ü l ö t t e k s z á m a			
	Budapest		Magyarországon ¹⁾	
	abszolút számban	emelk. (+), ill. csökk. (—) 1913-hoz képest %-ban	abszolút számban	emelk. (+), ill. csökk. (—) 1913-hoz képest %-ban
1913	23.315	—	264.418	—
1914	23.257	— 0·3	270.690	+ 2·4
1915	17.825	— 23·6	187.734	— 29·0
1916	14.973	— 35·8	135.443	— 48·8
1917	14.699	— 37·0	130.817	— 50·5
1918	14.768	— 36·7	127.894	— 51·6
1919	19.488	— 16·4	217.431	— 17·8
1920	21.068	— 9·6	249.458	— 5·7

¹⁾ Az adatok a mai Magyarország területére vonatkoznak.

Mihelyt az elkövetkező években ezek a háborús korosztályok a különböző iskolákba eljutottak, a megfelelő korú tanulók soraiban a hiánynak szükség-szerűen mutatkozni kellett. A tanonciskolákban az 1927/28. tanévben a 12 éves tanoncok között, az 1928/29. tanévben pedig a 13 éves tanoncok között szerepelnek elsősíben a háborús születésű korosztályok.

Tekintettel azonban arra, hogy a tanoncok különböző életkorban kerülnek a tanonciskolába, az elmaradt születések hatása nem egy meghatározott időpontban mutatkozik, hanem fokozatosan jut érvényre. Ezért az idevonatkozó statisztikai számítások is nagyobb nehézségekbe ütköznek, mint például a középiskolák esetében, ahol a tanulók nagyjából egyforma életkorban lépnek az első osztályba. Így is megállapítható, hogy azokban az esztendőkből, amikor a háborús évek szülöttei kerültek a tanonciskolába, a 13 és 14 éves tanoncok száma 60—70%-os csökkenést mutat a megelőző normális évekhez képest. Ez a kiesés nagyobb mértékű még annál is, amit a fenti tábla a születésekre vonatkozólag megállapít. Ugyanekkor a háború születési hiány által még nem érintett 17, 18 és 19 évesek csoportjai még létszámszaporulatot is mutatnak a megelőző évekhez képest.

E rövid statisztikai összefoglalásnak természetesen nem lehet feladata a tanoncügy közgazdasági kapcsolatait kideríteni. Bővebb ismertetés helyett ezért néhány számadatot mutatunk be, melyek az iskolai tanonckérdéssel is szorosabb kapcsolatban vannak.

A budapesti ipartestület által nyilvántartott tanoncok számát, valamint a tanoncszerződések és felszabadítások alakulását a következő tábla világítja meg:

Év	Kötött tanoncszerződések száma	Felszabadítások száma	Nyilvántartott tanoncok száma
1922	11.849	5.758	17.796
1923	11.958	7.057	20.591
1924	12.420	7.218	22.717
1925	12.949	8.680	25.779
1926	12.485	8.527	21.155
1927	12.798	9.665	18.296
1928	11.766	8.745	23.595
1929	10.198	8.495	16.508
1930	8.983	7.525	18.454
1931	8.308	7.713	16.861
1932	6.917	6.754	15.371
1933	6.613	5.717	14.535

A m. kir. Központi Statisztikai Hivatal által gyűjtött évenkénti gyáripari statisztika alapján a budapesti gyáriparban foglalkoztatott tanoncok száma is megállapítható. E szerint az 1932. évben a gyáriparban 3617 tanonc dolgozott, vagyis a nyilvántartott tanoncok létszámának 23,5%-a a gyáriparra esett. Ezek az adatok bemutatják a gyáripar szerepét a tanoncügy

terén, de egyúttal arra vonatkozólag is bizonyoságot szolgáltatnak, hogy a tanoncok túlnyomó többségét ma is a kisipar juttatja elhelyezkedéshez. A budapesti gyáriparban alkalmazott tanoncok számát és arányát 1925 óta egyébként az alábbi tábla mutatja be :

Év	Tanoncok október 1-i létszáma	Összes munkások	Tanoncok a munkáslet- szám százalé- kában
1925	4.405	78.737	5·6
1926	4.646	83.125	5·6
1927	4.969	99.853	5·0
1928	5.209	102.714	5·1
1929	5.196	102.886	5·1
1930	4.654	89.767	5·2
1931	4.197	81.152	5·2
1932	3.617	74.654	4·8

A munkapiac alakulására nézve a következő táblában a budapesti hatósági munkaközvetítőnek tanoncügyekben kifejtett tevékenységét mutatjuk be a háború utáni évekre vonatkozólag.

Év	Munkahelyek	Munkakeresők	Közvetítések	100 munka- helyre jut munkakereső
1921	1.858	1.388	558	74·7
1922	2.762	1.487	551	53·8
1923	2.256	1.099	525	48·7
1924	2.588	1.331	619	51·4
1925	2.083	1.289	694	61·9
1926	2.114	1.047	660	49·5
1927	2.735	1.330	638	48·6
1928	2.686	1.670	787	62·2
1929	2.142	1.166	879	54·4
1930	1.651	1.197	989	72·5
1931	1.417	1.180	947	83·3
1932	1.022	1.076	861	105·3
1933	870	952	756	109·4

Ezekhez járul az ingyenes magánközvetítők (ipartestületek, szak-szervezetek, jótékony és egyéb egyesületek vagy intézmények) forgalma, mely az 1933. évben Budapesten 110 nyilvántartott munkahelyből, 141 munkakeresőből és 94 közvetítésből állott.

c) A tanonciskolák általános adatainak alakulása.

A tanonciskolák főbb adatai gyanánt az iskolák, osztályok és tantermek, valamint a tanerők számát tekintjük át, majd az egy osztályra és egy tanerőre eső tanulók átlagos száma alapján az osztályok telítettségét, illetve a tanítás intenzitását vesszük vizsgálat alá. Az iskolák számának

alakulása részben a tanulólétszámhoz igazodik, részben pedig azokhoz az elgondolásokhoz, amelyek alapján a székesfőváros a különböző időszakokban a tanoncoktatást fejleszteni kívánta.

A községi iparostanonciskolák felállításának évében 12 községi iskola kezdte meg egyidőben a működését, de már a következő évben 16-ra emelkedett számuk. A felmerülő szükségletnek megfelelően a székesfőváros ezután is sorra létesítette iparostanonciskoláit. A századforduló körüli években 26 iparostanonciskola volt Budapesten, majd az 1902. évben megvalósított szakosítás kapcsán 34-re emelkedett a számuk. Az 1913/14. tanévben, az utolsó békeévben 65 községi fiúiparostanonciskola állott fenn, amelyekhez 21 leányiparostanonciskola járult. Ugyanekkor az állami iparostanonciskolák száma 5 volt, míg az egyesületek és magánosok 3—3 iskolát tartottak fenn.

A községi kereskedőtanonciskolák száma a megszervezést követő években 3 volt. Ez a szám is fokozatosan emelkedett egészen a világháború kitöréséig, amely évben már 11 községi kereskedőtanonciskola működött Budapesten. Ezekhez járult a Polgári Kereskedelmi Testület által fenntartott egyesületi kereskedőtanonciskola.

A világháború alatt létesítették az ú. n. kisegítő iparostanonciskolákat, mégpedig azon gyengébb tehetségű tanoncok részére, akik a többi tanulókkal haladni nem tudnak. Ezekben az iskolákban, amelyek száma 1923/24-ben 7-re emelkedett, a fiúk és leányok együtt nyertek oktatást. A következő tanévben azonban a kisegítő iparostanonciskolákat ismét megszüntették.

Az 1923/24. tanév egyébként abból a szempontból nevezetes, hogy ekkor állott fenn a legtöbb tanonciskola Budapesten. A községi fiúiparostanonciskolák száma ebben az esztendőben 82, az összes községi tanonciskolák száma pedig 111 volt, úgyhogy a nem községi jellegű tanintézetekkel együtt 121 tanonciskola működött a fővárosban. Ez időponttól kezdve azonban az iskolák összevonása és egyes, kevésbé népes iskolák megszüntetése révén a tanonciskolák száma ismét csökkenő irányzatot vett. Különösen nagymértékű volt az iskolák összevonásának folyamata az 1928/29. tanévtől kezdve, amikor a tanoncok létszámának — előbb ismertetett — nagy hanyatlása kezdetét vette.

Az összevonások és az iskolák megszüntetése azonban nem kizárólag a tanoncok létszámának visszaesésére vezethető vissza, hanem a székesfőváros iskolapolitikája is új irányelveket követett a legutóbbi években. Míg azelőtt — az elemi iskolákhoz hasonlóan — az a szempont érvényesült, hogy a város minden részében tanonciskola álljon fenn a környékbeli tanoncok beiskolázása céljából, addig a szakosítás előrehaladásával kapcsolatban célszerűnek mutatkozott a város különböző részein levő azonos szakirányú osztályoknak egy iskolába való összevonása. Ez a kérdés — mely egyébként szoros kapcsolatban áll a főfoglalkozású tanítói állások rendszeresítésével —

úgy e kötet történeti részében, mint az önálló tanonciskolák ismertetése kapcsán a második kötetben, beható tárgyalásban részesült.

Az említett körülmények folyamánaképpen a községi iparostanonciskolák száma az 1932/33. tanévig fokozatosan 54-re csökkent, amely utóbbi számban 40 fiú- és 14 leányiparostanonciskola foglaltatik benn. A községi kereskedőtanonciskolák száma ugyanebben az esztendőben 9 volt. A legutóbbi tanévben az új elgondolások az önálló tanonciskolák létesítésével kapcsolatban még fokozottabb mértékben kerültek megvalósításra, úgyhogy 1933/34-ben már csak 18 fiúiparostanonciskolát, 10 leányiparostanonciskolát és 3 kereskedőtanonciskolát tartott fenn a főváros. A 13 nem községi iparostanonciskolával együtt a tanoncoktatási intézmények száma tehát a legutóbbi tanévben 44 volt.

A tanoncoktatás fejlődése az osztályok és tantermek számadataiban is kifejezésre jut. A községi iskolák az 1886/87. tanévben 99 osztállyal kezdték meg működésüket, majd fokozatosan az 1928/29. tanévig 971-re emelkedett az osztályok száma. Ez a nagy fejlődés, mely a tanulók számának emelkedését is messze túlhaladja, jól szemlélteti azokat a nagy erőfeszítéseket és áldozatokat, amelyekkel a székesfőváros a tanoncoktatás színvonalát előmozdítani törekedett. Az utóbbi években a tanonclétszám visszaesésével kapcsolatban természetesen az osztályok száma is csökkent s jelenleg a községi tanonciskolákban 531 osztály van. Az összes tanonciskolák osztályainak száma ugyanekkor 578-at tesz ki.

Hasonló alakulást mutat a tanerők száma is. Megállapítható azonban, hogy egészen a legújabb időkig a tanerők számát a főváros erősebben szaporította, mint amilyen mértékű a tanoncok számának emelkedése volt. Ez a körülmény a tanítás intenzitására kétségtelenül igen jó hatással volt.

Az 1886/87. tanévben 164 tanerő működött a községi tanonciskolákban, akik közül 145 az iparostanonciskolákra, 19 pedig a kereskedőtanonciskolákra esett. Az 1899/1900. tanévig a tanerők száma 285 főre emelkedett, majd egyre erőteljesebb emelkedéssel az 1910/11. évben már az ezer főt is meghaladta. A háború éveiben mutatkozó magas létszám annak a körülménynek a rovására irandó, hogy úgy a katonai szolgálatra bevonult tanerőket, mint a helyettesítésükre kirendelt tanerőket egyaránt nyilvántartották. A háborút közvetlenül követő évek átmeneti visszaesése után a községi iskolák tanerőinek száma az 1928/29. tanévig bezárólag ismét az ezer fő körül ingadozott vagy e számot meg is haladta.

A legutóbbi öt évben a tanerők számának alakulását ismét két körülmény befolyásolta. Egyrészt a tanoncok számának nagymértékű visszaesése tette szükségessé a tanítói állások, illetve megbízások egy részének megszüntetését, másrészt azonban az eddig mellékfoglalkozásban ellátott munkaköröknek főhivatású tanerőkkel való betöltése vont maga után a tanítói létszám csökkentését. Különösen érvényre jut ez utóbbi körülmény

az 1933/34. tanévben, amikor az önálló tanonciskolákban egésznapos oktatással elfoglalt főhivatású tanerők számos mellékfoglalkozási állás megszüntetését tették lehetővé, illetve szükségessé. Ezért már 1932/33-ban 605 főre, a legutóbbi tanévben pedig 347 főre csökkent a tanítószemélyzet létszáma. Ez a körülmény azonban korántsem a tanítási munka hanyatlását jelenti, hanem épen ellenkezőleg a tanítás szakszerűbbé és eredményesebbé válását vonta maga után. Mindezekről a körülményekről a tanonciskolák tanítói személyzetére vonatkozó fejtegetések kapcsán a második kötet VIII. fejezetében számolunk be.

Ugyanezek a szervezeti változások a legteljesebb mértékben figyelembe veendők akkor, amidőn az egy osztályra, illetve egy tanerőre eső tanulók számának alakulását tekintjük át. E szám adatok csökkenése egészen a legújabb időkig valóban az osztályok zsúfoltságának megszüntetéséről és a tanítás intenzívebbé válásáról számolnak be. Az egy osztályra eső tanulók száma a fiúiparostanonciskolákban az 1886/87. évi 52 főről az 1913/14. tanévig fokozatosan 27-re csökkent, majd az 1928/29. tanévben, az újabb átszervezések előestéjén 22 főben állapodott meg. Hasonló alakulást mutat az egy tanerőre eső tanulólétszám is, mely a múlt század végén a 30 főt meghaladta, sőt a 40-et is megközelítette, a háborút közvetlenül megelőző és a háború utáni években pedig 18—20 fő között ingadozott. Hasonlóképpen alakulnak a kereskedőtanonciskolák adatai is, ahol azonban az osztályok létszáma a régebbi időben sem volt annyira magas, mint az iparostanonciskolákban. Itt kell megemlékezni arról, hogy az egy tanerőre eső tanulóknak a háborús évekre kiszámított arányszámait a fentebb említett bevonulások miatt nem lehet mértékadónak tekinteni.

A legújabb adatok elbírálásánál ismét a tanonciskolák terén bekövetkezett szervezeti változtatásokat kell figyelembe venni. A főhivatású tanerők rendszerére való áttérés és több osztálynak egy tanerő által való ellátása idézi elő, hogy az előző évi 22 tanulóval szemben az 1933/34. tanévben már 36 tanuló jut egy-egy tanerőre. Ez a körülmény azonban semmi tekintetben nem rontja a tanítás intenzitásának fejlesztése tekintetében tett megállapításainkat.

d) A tanulók megoszlása osztályok szerint.

A székesfőváros tanonciskolái — úgy az iparos- mint a kereskedőtanonciskolák — már felállításuk időpontjában három évfolyamra tagozódtak, amelyekhez a megfelelő előképzettség híján levő tanulók részére előkészítő osztály csatlakozott. Ez a szervezeti beosztás a kereskedőtanonciskoláknál az 1913/14. tanévig, az iparostanonciskoláknál pedig egészen az 1923/24. tanévig változatlanul fennállott. Az utóbbi iskolatípusnál az 1924/25. évben állították fel a negyedik osztályt azon tanulók részére, akik az iskola

első három osztályát már elvégezték, minthogy azonban tanoncszerződésük még nem járt le, további iskolálatogatásra vannak kötelezve. A kereskedőtanonciskoláknál ez a változtatás hamarabb következett be, minthogy külön továbbképző iskola keretében már 1913/14-ben megvalósították a későbbi IV. osztálynak megfelelő tanítási rendszert.

Annak ellenére, hogy az osztálytagozódás szervezeten keresztül hosszú időn át nem változott, a statisztikai adatok mégis igen jelentékeny eltolódásról adnak számot a tanulók megoszlása tekintetében. A tanulók előképzettségének fokozódására vezethető vissza ugyanis, hogy az előkészítő osztályok tanulóinak száma egyre csökkent. Míg az 1886/87. tanévben még a fiúiparostanonciskolák tanulólétszámának több mint $\frac{1}{3}$ része (38·2%-a) előkészítő osztályba járt, addig az 1899/900. évben az arányszám már 22·4%-ra csökkent, majd a háborút közvetlenül megelőző évben a fiúiparostanoncoknak csak 8·9%-a járt előkészítő osztályba. Hasonló javulást mutatnak a kereskedőtanonciskolák adatai is. Az előkészítő osztályok ennél fogva mindinkább vesztek jelentőségükből és a legutolsó tanévben a fiúiparostanonciskoláknál már egyetlen előkészítő osztály sem állott fenn. A két leányiparostanonciskolánál és a központi kereskedőtanonciskolában szervezett osztályok tanulólétszáma is olyan csekély volt, hogy az 1933/34. tanévben a tanoncoknak mindössze 0·5%-a járt előkészítő osztályba. Ugyanezen tanévben az I. osztály a tanulók 27·5%-át, a II. osztály pedig 38·0%-át foglalta magában, míg a III. osztályra 21·9, a IV. osztályra 12·1% jutott. Ez utóbbi számban bennfoglaltatik az osztályokba nem sorolható tanfolyamok 80 főnyi (0·6%) hallgatósága is.

A tanulólétszám osztálytagozódásának áttekintése érdekében az alábbi táblázatban közöljük néhány kiválasztott esztendő adatait.

Év	Tanulólétszám az év végén						összesen
	az elő- készítő	az I.	a II.	a III.	a IV.	be nem osztható tanfolya- mokban	
	o s t t á l y b a n						
	a) Abszolút számban.						
1886/87	1.839	2.026	804	256	—	—	4.925
1899/900	2.251	3.689	2.443	1.204	—	—	9.587
1913/14	1.601	6.648	5.517	4.651	—	56	18.473
1919/20	295	3.385	3.047	2.499	—	44	9.270
1933/34	67	3.449	4.763	2.751	1.439	80	12.549
	b) Százalékban.						
1886/87	37·4	41·1	16·3	5·2	—	—	100·0
1899/900	23·5	38·5	25·5	12·5	—	—	100·0
1913/14	8·7	36·0	29·8	25·2	—	0·3	100·0
1919/20	3·2	36·5	32·9	26·9	—	0·5	100·0
1933/34	0·5	27·5	38·0	21·9	11·5	0·6	100·0

Az osztálytagozódás adatai egyébként is az előképzettség fokozatos javulását jelzik. Az I. osztályba járó tanulók aránya az 1886/87. tanévben

még 41·1% volt s a legutóbbi tanévig 27·5%-ra csökkent ez az arány. Ugyan-ezen idő alatt a II. osztály tanulóinak aránya 16·3%-ról 38·0%-ra, a III. osztály részesedése pedig 5·2%-ról 21·9%-ra emelkedett. Egyre többen voltak tehát azok a tanulók, akik a közép- vagy polgári iskola IV., esetleg VI. osztályának elvégzése után lépnek az ipari pályára és így az I. — esetleg a II. — osztály elkerülésével közvetlenül a tanonciskola magasabb évfolyamaiba iratkoztak be.

Ezzel a kérdéssel kapcsolatban meg kell emlékeznünk a tanulók létszámának évközi hullámzásáról is. Míg egyéb iskolafajoknál a csekélyebb számú évközi kimaradásoktól eltekintve a tanulólétszám állandó jellegű, addig a tanonciskoláknál az évközi beiratkozások és felszabadulások miatt a tanulólétszám állandóan változik. Az a körülmény, hogy a tanoncszerződés az év bármely szakában köthető, az oktatás szempontjából igen hátrányosnak mutatkozik. A beiratkozott tanulók száma ezért — miként a táblázatos részből is kitűnik — jóval magasabb azon tanulók számánál, akik a tanévet befejezik. A beiratkozott és az évvégi tanulólétszámot, valamint ez utóbbi százalékos arányát az alábbi tábla mutatja be.

Év	Az év folyamán beiratkozott tanulók száma	Tanulók létszáma az év végén	
		abszolút számban	a beiratkozott tanulók %-ában
1886/87	6.444	4.925	76·4
1899/900	12.745	9.587	75·2
1913/14	20.886	18.473	88·4
1919/20	11.278	9.270	82·2
1933/34	17.878	12.549	70·2

e) A tanulók életkora.

A tanulók kormegoszlása tekintetében a tanonciskolák különleges helyet foglalnak el a többi oktatásügyi intézmény között. Míg az elemi vagy a középiskolába a tanulók nagyjából egyforma, meghatározott életkorban jutnak be, addig a tanonciskolai tanulók életkora igen széles határok között ingadozik. A vonatkozó törvényes rendelkezések e tekintetben csak arra szorítkoznak, hogy a tanoncként való alkalmazás alsó korhatárát megszabják. Az 1922: XII. t-c. a mindennapi elemi iskola látogatásának kötelezettségében, vagyis általában a 12. életévben állapítja meg az alsó korhatárt. Bár ilyen értelmű rendelkezések már korábban is fennállottak, a statisztikai adatok igazolása szerint elvértve ennél fiatalabb tanoncok is akadtak a budapesti tanonciskolákban. Minthogy azonban e határ felett a tanoncszerződés megkötése bármilyen életkorban lehetséges, ezért a tanonciskolák tanulói még ugyanazon az osztályon belül is igen különböző korú egyénekből tevődnek össze.

Így az 1933/34. tanévre vonatkozó adatok szerint a legnagyobb számmal a 16 éves tanoncok fordultak elő Budapesten, akik az összlétszámnak pontosan

$\frac{1}{5}$ részét tették. E mellett azonban a 15 évesek 18·1%-kal és a 17 évesek 16·6%-kal szintén jelentős arányt értek el. A 14 éves tanoncokra 14·4%, az ennél fiatalabbakra pedig 1·7% jut. A 18 évesek és a következő évjáratok rendre 11·9%, 8·3% és 3·8% erejéig részesednek a tanonclétszámban, míg 5·2% a 21. életévét is túlhaladta. Erre vonatkozólag a fennálló törvényes rendelkezések csak annyit állapítanak meg, hogy a teljeskorúságukat elért tanoncok felszabadíthatók. Adataink szerint azonban nem kis számmal jártak a budapesti tanonciskolákba 24 évesnél idősebb tanoncok is. Az 1933/34. tanévben például 175 tanonc 24—30 éves, 92 tanonc pedig 30 évnél is idősebb volt.

A kormegoszlásnak most ismertetett széttagoltsága nem közömbös az oktatás módja és eredménye szempontjából sem. Nehéz feladatot ró az oktatóra és egyúttal hátrányos a tanulókra nézve is, mert már pusztán a korviszonyok folytán különböző értelmiségi fokon álló tanulókról van szó, nem is beszélve az előképzettség terén mutatkozó nagy különbségekről.

Igen érdekes eredményekre vezet az életkorra vonatkozó statisztikai adatoknak 50 évre visszatekintő vizsgálata. Az életkor ugyanis egyike azoknak a kérdéseknek, amelyek a tanonciskolák megalapításának időpontja óta a legnagyobb változásokon mentek keresztül. Az áttekintés megkönnyítése érdekében ötéves átlagokban mutatjuk be a községi tanonciskolák tanulóinak kortagozódását.

Évek átlaga	—11	11—12	12—13	13—14	14—15	15—16	16—17	17—18	18—19	19—20	20—	Össze- sen
	éves tanulók											
a) Abszolút számokban.												
1886/87 —1888/89 ...	9	16	168	655	1.239	1.447	1.147	546	215	87		1)5.529
1889/90 —1893/94 ...	2	8	112	636	1.514	1.823	1.572	864	319	131		6.981
1894/95 —1898/99 ...	2	17	163	849	1.922	2.432	2.021	1.055	386	185		9.032
1899/900—1903/04 ...	1	7	158	883	2.034	2.495	2.050	1.126	411	189		2)9.354
1904/05 —1908/09 ...	1	19	213	1.140	2.474	2.999	2.364	1.226	444	146	113	11.139
1909/10 —1913/14 ...	—	18	406	1.974	3.918	4.254	3.346	2.220	732	237	300	17.405
1914/15 —1918/19 ...	3	14	184	850	2.339	3.167	2.653	1.332	427	122	99	11.190
1919/20 —1923/24 ...	2	9	125	784	2.676	3.927	3.854	2.528	1.263	593	843	16.604
1924/25 —1928/29 ...	2	33	60	703	3.701	5.689	5.166	3.088	1.483	780	1.333	22.038
1929/30 —1933/34 ...	—	1	17	186	1.628	3.162	3.892	3.077	1.813	901	1.149	15.826
b) Százalékban.												
1886/87 —1888/89 ...	0·2	0·3	3·0	11·9	22·4	26·1	20·7	9·9	3·9	1·6		100·0
1889/90 —1893/94 ...	0·0	0·1	1·6	9·1	21·7	26·1	22·5	12·4	4·6	1·9		100·0
1894/95 —1898/99 ...	0·0	0·2	1·8	9·4	21·3	26·9	22·4	11·7	4·3	2·0		100·0
1899/900—1903/04 ...	0·0	0·1	1·7	9·4	21·8	26·7	21·9	12·0	4·4	2·0		100·0
1904/05 —1908/09 ...	0·0	0·2	1·9	10·2	22·2	26·9	21·3	11·0	4·0	1·3	1·0	100·0
1909/10 —1913/14 ...	0·0	0·1	2·3	11·4	22·5	24·4	19·2	12·8	4·2	1·4	1·7	100·0
1914/15 —1918/19 ...	0·0	0·1	1·7	7·6	20·9	28·3	23·7	11·9	3·8	1·1	0·9	100·0
1919/20 —1923/24 ...	0·0	0·1	0·8	4·7	16·1	23·6	23·2	15·2	7·6	3·6	5·1	100·0
1924/25 —1928/29 ...	0·0	0·1	0·3	3·2	16·8	25·8	23·5	14·0	6·7	3·5	6·1	100·0
1929/30 —1933/34 ...	0·0	0·0	0·1	1·2	10·3	20·0	24·6	19·4	11·4	5·7	7·3	100·0

1) 1886/87—1888/89. években a kereskedőtanonciskolák adatai a beiratkozott tanulóokra vonatkoznak.

2) Négy év átlaga, mert az 1901/1902. évről a részletezés ismeretlen.

E táblázatból első pillanatra felismerhető az az egységes irányzat, amely az adatok megváltozásában kifejezésre jut. Az egész hatvanéves időszakon keresztül a fiatalabb korúak létszámának csökkenése és az idősebb korosztályok fokozódó telítettsége állapítható meg. Ez a jelenség már a háború előtti években is kifejezésre jutott. A fiúiparostanonciskoláknál például a 12—15 éves tanulók százalékos aránya 36·0%-ról 30·9%-ra, a kereskedőtanonciskoláknál pedig 57·7%-ról 46·3%-ra esett vissza. A 15 évnél idősebb tanoncok számaránya ezzel szemben fokozatosan emelkedett.

A világháború idején az idősebbkorú tanoncok számát és arányát a bevonulás alacsonyabbra süllyesztette, hogy azután még fokozott mértékben érvényesüljön a szóbanlevő fejlődési irányzat. Az 1920—24. évek átlagában — az összes községi iskolák adatait véve alapul — a 15 évnél fiatalabb tanoncok aránya a háború előtti évtödhöz képest 36·3%-ról 21·7%-ra hanyatlott, míg a 15—18 éveseké 56·4%-ról 62·0%-ra emelkedett fel. Különösen feltűnő azonban a 18 évnél idősebb korú tanoncok előtérbelépése. Míg az 1910—14. években arányuk 7·3%, sőt a múlt század 80-as éveiben csak 5·5% volt, addig a háborút követő öt év átlagában 16·3%-ot foglaltak már le a maguk részére.

Azért foglalkoztunk részletesebben az 1920—24. évtöd adataival, mert ez az időszak még egyéb zavaró körülmények nélkül tükröztette vissza az emelkedő műveltségnek és megelőző iskolázatásnak a tanoncok kormegoszlására való visszahatását. Kétségtelen ugyanis, hogy a jelzett változások okát a tanoncok magasabb előképzettségében kell keresnünk. Egyre nagyobb számmal szerepelnek oly tanoncok, akik IV. vagy VI. középiskolai végzettséggel, sőt érettségivel lépnek az ipari vagy kereskedelmi pályára. Az előképzettség megszerzése pedig természetesen későbbre halasztja a tanviszony megkezdésének időpontját.

Igen jól kifejezésre jutnak ezek a körülmények a leányiparostanoncok körében, akiknek a háborút megelőző időben csaknem pontosan $\frac{2}{3}$ része a 12—15 évesek közül került ki. Ugyanekkor a 15—18 évesek számaránya 31·9%-ot tett ki. A háborút követő 1920—24. években az arány csaknem megfordult. Most már a 15—18 évesek érnek el 56·8%-os részesedést, míg a 12—15 éves leánytanoncok aránya 31·7%-ra esett vissza. Ugyanezen idő alatt a 18 évesnél idősebb leányok aránya 1·7%-ról 11·3%-ra ugrott fel, jeléül annak, hogy a középiskola magasabb osztályait végzett leányok is mind sűrűbben keresték fel a tanonciskolákat.

Ez a folyamat a következő években fokozott mértékben érvényesült, ekkor azonban a fentiekhez már más okok is társultak. Az előzőekben már említés történt a háborús születési hiány következményeiről. A háborús évek szülöttei közül a 12 éves tanoncok az 1927/28., a 14 évesek az 1929/30. tanévtől kezdve jutottak a tanonciskolák padjaiba és ezért a fenti időponttól kezdve a fiatalabb korosztályok száma és aránya lényegesen alászállott.

Ez a körülmény párosulva az előképzettség okozta fentebb említett tényezőkkel, a kormegoszlásnak az idősebb korévek felé történő igen erős eltolódását hozta létre.

f) A tanulók anyanyelve és hitfelekezete.

Az anyanyelvre vonatkozó statisztikai adatok ma már csekélyebb jelentőségűek, minthogy Budapest lakossága több mint $\frac{9}{10}$ részben magyar anyanyelvű. A tanonciskolák tanulóinak is 99·3%-a magyar anyanyelvű volt a legutóbbi tanév adatai szerint, úgyhogy a német anyanyelvűekre mindössze 0·6% jutott, az egyéb anyanyelvűek pedig csak együttvéve érték el a 0·1%-ot.

A multhoz képest természetesen a tanonciskolák adatai is fejlődésről tesznek tanuságot. Megállapítható azonban a statisztikai adatok útján, hogy már a községi iskolák felállítása idején, az 1886/87. évben is az iparostanoncoknak 85·1%-a magyar anyanyelvű volt. Ez az arányszám jóval felülmúlta a magyar elemnek Budapest össznépességében elfoglalt súlyát, amennyiben az 1890. évi népszámlálás idején is csak kevéssel haladta meg a magyar anyanyelvűek aránya a lélekszám $\frac{2}{3}$ részét. Nyilvánvaló tehát, hogy az új generáció már ebben az időben is magyar anyanyelvűnek vallotta magát, míg az össznépesség körében az idősebb elem rontotta a magyarság arányát.

Közvetlen a háborút megelőző tanévben, az 1913/14. évben, a községi iskolák tanoncai 90·7%-ban voltak magyar anyanyelvűek, majd újabban, az 1933/34. évben az arányszám 99·2%-ot ért el.

A tanoncok hitfelekezeti megoszlására vonatkozó legújabb adatokat a következő tábla mutatja be, mely egyúttal Budapest és Magyarország legutóbbi népszámlálási eredményeivel összehasonlítást nyújt. Ez a tábla nemcsak a községi, hanem az összes budapesti tanonciskolák adatait összefoglalja.

	Róm. kat.	Ág. ev.	Reform.	Izr.	Egyéb	Összesen
<i>Összes népesség (1930).</i>						
Magyarország	64·9	6·1	20·9	5·1	3·0	100·0
Budapest	60·7	5·0	12·1	20·3	1·9	100·0
<i>Tanoncok (Budapest, 1933/34).</i>						
Iparos- tanoncok						
{ fiúk	70·4	4·5	13·6	9·6	1·9	100·0
{ leányok	65·0	5·4	13·5	14·8	1·3	100·0
Kereskedőtanoncok	51·6	3·8	10·5	32·9	1·2	100·0
Mindössze	67·6	4·7	13·3	12·6	1·8	100·0

Az iparostanoncok körében a statisztikai adatok a római katolikusok túlsúlyát mutatják. Ez a körülmény különösen a fiúiparostanoncoknál szembeütő, akiknek soraiban mutatkozó 70·4%-os arányszám úgy Magyarország, mint Budapest össznépességének vonatkozó arányát meghaladja. A református iparostanoncok 13·6%-os aránya már csak a budapesti népességi arányszámot haladja meg valamelyes mértékben, az ágostai evangélikusok

pedig kisebb szerepet töltenek be az iparostanonciskolák tanulói között, mint akár az ország, akár Budapest népességében. Hasonlóképpen nem éri el a budapesti népességi arányt az izraelitáknak az iparostanonciskolai tanulók között való előfordulása sem.

Megállapítható, hogy a fiú- és leányiparostanonciskolák között e tekintetben is lényeges különbségek vannak. Míg előbbieknél az izraeliták mindössze 9·6%-ot érnek el, addig a leányiparostanonciskolák tanulóinak 14·8%-a izraelita. Érdeemes a megemlítésre ezzel kapcsolatban, hogy a leányok között az ágostai evangélikusok is aránylag sokkal nagyobb számmal fordulnak elő, míg a katolikus és református leányiparostanoncok a fiúkhoz képest háttérbe szorulnak.

A kereskedőtanonciskolák lényegesen eltérő hitfelekezeti megoszlást mutatnak fel. Az izraelitáknak a kereskedelmi pályán való túlsúlya a tanoncok számában is megfelelőképpen kifejezésre jut. Bár az abszolút többség itt is a katolikusoké (51·6%), az izraeliták 32·9%-os arányt érnek el, vagyis a létszám egyharmadrészét alkotják. Úgy a katolikusok fentemlített arányszáma, mint az ágostai evangélikusok 3·8 és a reformátusok 10·5%-os részesevése lényegesen alatta marad a székesfővárosi és az országos népességi arányszámoknak.

Az 1886. év óta bekövetkezett eltolódásokat ismét a községi tanonciskolák adatai alapján vizsgáljuk meg s az ötéves átlagokat az alábbi táblában foglaljuk össze.

Evek átlaga	Római katolikus	Ágostai evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb	Összesen
a) Abszolút számban.						
1886/87 —1888/89	3.631	251	348	1.189	28	5.447
1889/90 —1893/94	4.662	339	469	1.476	35	6.981
1894/95 —1898/99	5.794	472	802	1.899	65	9.032
1890/900—1903/04	5.893	431	787	2.058	90	9.259
1904/05 —1908/09	7.137	553	982	2.292	175	11.139
1909/10 —1913/14	11.207	847	1.783	3.102	466	17.405
1914/15 —1918/19	7.309	530	1.160	1.898	293	11.190
1919/20 —1923/24	10.584	773	1.782	3.236	229	16.604
1924/25 —1928/29	14.458	1.071	2.695	3.521	293	22.038
1929/30 —1933/34	10.688	723	2.078	2.095	242	15.826
b) Százalékban.						
1886/87 —1888/89	66·7	4·6	6·4	21·8	0·5	100·0
1889/90 —1893/94	66·8	4·9	6·7	21·1	0·5	100·0
1894/95 —1898/99	64·2	5·2	8·9	21·0	0·7	100·0
1899/900—1903/04	63·6	4·7	8·5	22·2	1·0	100·0
1904/05 —1908/09	64·1	5·0	8·8	20·6	1·5	100·0
1909/10 —1913/14	64·4	4·9	10·2	17·8	2·7	100·0
1914/15 —1918/19	65·3	4·7	10·4	17·0	2·6	100·0
1919/20 —1923/24	63·7	4·7	10·7	19·5	1·4	100·0
1924/25 —1928/29	65·6	4·9	12·2	16·0	1·3	100·0
1929/30 —1933/34	67·6	4·6	13·1	13·2	1·5	100·0

A csaknem 50 éves időszakot átfogó táblázat adatai szerint a római katolikusok és az ágostai evangélikusok arányszáma nem sokat változott ez idő alatt. Igen jelentős emelkedést értek el ezzel szemben a reformátusok, akikre a legutóbbi 13·1%-os arányszámmal szemben a 80-as évek második felében mindössze 6·4% jutott a községi tanonciskolák összlétszámából. Ez a jelentékeny emelkedés igen nagy részben arra a bevándorlási mozgalomra vezethető vissza, amely a református vidékek felől Budapestre irányult és amelynek folyamányaképpen Budapest össznépeességében az 1880. és 1930. évek között 6·1%-ról 12·1%-ra emelkedett a református vallásúak részesedése.

A reformátusok nagy előretörésével szemben a tanonciskolák tanulói között az izraeliták térvesztése állapítható meg. Míg 50 évvel ezelőtt a tanulóknak — az akkori népességi arányt is meghaladva — 21·8%-a izraelita volt, addig az 1930—34. évek átlaga szerint a tanonclétszámnak már csak 13·2%-a jutott az izraelitákra. Érdekes, hogy ez a csökkenés nemcsak az iparostanonciskolákban mutatkozik (a fiúiparostanonciskoláknál 20·4%-ról pontosan a felére, 10·2%-ra esett vissza az arány), hanem a kereskedőtanoncok esetében is kifejezésre jut. Az 1887—89. évek tanúsága szerint akkoriban az izraeliták a kereskedőtanoncoknak abszolút többségét alkották, sőt az 1900—1904. években 62·5%-ot ért el arányuk. Ugyanekkor a római katolikusok 29·1, a reformátusok pedig 5·3%-át képezték a kereskedőtanoncoknak. Néhány évtized múltán a megoszlás ellenkezőjére változott. Napjainkban a római katolikusok érnek el 52·2%-ot a kereskedőtanoncok között, a reformátusok aránya 10·1%-ra nőtt, az izraelitáké viszont 32·5%-ra esett vissza.

Ezekből az adatokból nem kell azonban arra következtetni, mintha az izraelita vallású ifjúságnak a kereskedelmi pálya iránt való hajlandósága mutatna csökkenő irányzatot. Minthogy a kereskedőtanonciskola elvégzése, illetve tanoncszerződés kötése nem szükségszerű előfeltétele a szabad ipart képező kereskedelmi pályára való lépésnek, ezért feltételezhető, hogy nagyrésztük előzetes tanszerződés nélkül, esetleg felsőkereskedelmi iskola vagy más középiskola látogatása után választja a kereskedői pályát. Az iparostanonciskoláknál bekövetkezett változásokból már nagyobb valószínűséggel lehet következtetni az iparospálya terén mutatkozó eltolódásokra.

g) A születési hely és a lakóhely kérdése.

A születési helyre vonatkozó statisztikai adatok alapján a tanoncok származásának területi vonatkozásait vesszük vizsgálat alá. A múlt század végén (1898/99-ben) a községi tanonciskolák tanulóinak 37·2%-a volt budapesti születésű, míg 58·7%-uk vidékről került a fővárosi tanonciskolákba. Ez az arány az idők folyamán jelentős mértékben megváltozott. Míg a

fentiek szerint a fiatal iparosnemzedék utánpótlása korábban túlnyomórészt bevándorlás útján történt, addig újabban a tanonclétszámnak egyre nagyobb kontingense Budapestről származik és az általános bevándorlási mozgalom csökkenésével kapcsolatban a tanoncok között is egyre kisebb arányban fordulnak elő a vidék szülöttei. A legutóbbi tanévben például a községi tanonciskolák összes tanulólétszámának már 52·8%-a Budapesten született, a magyarországi vidéki születésűek aránya 44·1%-ra csökkent, míg a külföldi születésűek összesen 3·1%-ot tettek ki. Összefoglalásul néhány jellemző évtöd adatait az alábbi táblázat szemlélteti.

Év	Budapest	Egyéb Magyarország	Ausztria	Külföld egyéb	Összesen
a) <i>Abszolút számban.</i>					
1899/900—1903/04	4.010	4.895	300	54	9.259
1909/10 —1913/14	8.016	8.901	358	130	17.405
1919/20 —1923/24	9.397	6.794	186	227	16.604
1929/30 —1933/34	8.085	7.219	74	448	15.826
b) <i>Százalékban.</i>					
1899/900—1903/04	43·3	52·9	3·2	0·6	100·0
1909/10 —1913/14	46·0	51·2	2·1	0·7	100·0
1919/20 —1923/24	56·6	40·9	1·1	1·4	100·0
1929/30 —1933/34	51·1	45·6	0·5	2·8	100·0

A statisztika a szülők lakóhelyének kérdéseire is kiterjeszti megfigyelését. Fontosabb összefoglaló adataink a következők:

Év	Budapest	Pestmegye	Magyarország többi része	Külföld	Összesen
a) <i>Abszolút számban.</i>					
1899/900—1903/04	6.138	942	2.020	159	9.259
1909/10 —1913/14	10.784	2.696	3.704	221	17.405
1919/20 —1923/24	11.913	3.442	1.177	72	16.604
1929/30 —1933/34	10.091	4.673	1.027	35	15.826
b) <i>Százalékban.</i>					
1899/900—1903/04	66·3	10·2	21·8	1·7	100·0
1909/10 —1913/14	61·9	15·5	21·3	1·3	100·0
1919/20 —1923/24	71·8	20·7	7·1	0·4	100·0
1929/30 —1933/34	63·8	29·5	6·5	0·2	100·0

Ez a tábla még nagyobb változásokról számol be, mint a születési helyre vonatkozó adatok. A korábbi évekhez képest erősen növekedett a budapesti lakóhelyű, különösen azonban a pestmegyei lakóhelyű szülők gyermekeinek aránya. Míg a pestmegyei lakosok gyermekeinek aránya a községi tanonciskolákban az 1900—1904. évek átlaga szerint 10·2%-ot tett ki, addig az 1930—34. évig 29·5%-ra emelkedett ez az arányszám. A nagy változást a Budapest körül települt és nagy fejlődésnek indult városok és községek hatásának kell tulajdonítani. Erre a körülményre utal az a tény is, hogy

a Nagy-Budapesthez számított környékbeli 22 város és község a legutóbbi tanévben 17·6%-át adta a tanonclétszámnak, ami magasabb arány, mint amekkora 35 évvel ezelőtt Pestmegye egész kontingense volt.

Magyarország egyéb vármegyéinek részesedése ezzel szemben zuhanás-szerű csökkenést mutat a háború utáni években. A világháborút közvetlenül megelőző és közvetlenül követő évötödök adatai szerint ugyanis az arányszám 21·3%-ról 7·1%-ra esett vissza. Ez a körülmény bizonyára szoros kapcsolatban áll Magyarország szétdarabolásával, amelynek folyománya-képpen az új határvonalak nem engedik meg az ország szíve felé, Budapestre irányuló természetes törekvést. E mellett azonban más — főleg gazdasági — okok is közrejátszhattak abban, hogy a távolabbi vármegyékből egyre kevesebb tanonc került Budapestre.

h) A szülők foglalkozása, illetve társadalmi állása.

A tanonciskolai tanulók statisztikájának egyik legérdekesebb részletét azok az adatok képezik, amelyek a tanulók származását társadalmi vonatkozásokban világítják meg. Ezek az adatok mutatják be, hogy milyen környezetből kerülnek ki az iparos- és kereskedőtanoncok és szoros kapcsolatban állanak az előképzettség kérdésével is.

A legutolsó évötöd átlagszámait alapján mindenekelőtt megállapíthatjuk a szülők foglalkozásszerinti megoszlásának néhány jellegzetes vonását. Elsősorban az ipari és kereskedelmi segédszemélyzet nagy szerepére kell rámutatni, amennyiben ez a csoport az összes tanulók 29·2%-át alkotja. Az önálló iparosok és kereskedők gyermekei már kisebb arányban, 20·4%-ban fordulnak elő a tanoncok között. Elég tekintélyes számot képviselnek a tanulók szülei között az egyéb segédszemélyzet csoportjába tartozó egyének, úgyhogy a vasúti, rendőri és postaaltiszti személyzet 13·7%-ot tesz ki, míg a szolga vagy cseléd 3·7%-ban, napszámos pedig 10·1%-ban fordult elő a tanulók szülei között. Feltűnő az értelmiségi körök csekély szerepe, amennyiben a köztisztviselők és a tanszemélyzet gyermekei mindössze 2·3%-ot, a magántisztviselők gyermekei pedig az egyéb értelmiséggel együtt 4·8%-ot érnek el.

Jellemző különbségek mutatkoznak a fiú- és leányiparostanoncok, valamint a kereskedőtanoncok között. Általában megállapítható, hogy az iparostanoncok közül a leányok kedvezőbb helyzetben vannak a szülők foglalkozása, illetve társadalmi állása szempontjából. Az értelmiségi foglalkozások a fiútanulók 5·6%-os arányával szemben 8·5%-os képviselőhöz jutnak a leánytanulók körében és ugyanígy magasabb az önálló iparosok és kereskedők aránya is (23·8%, a fiúiparostanoncok körében mutatkozó 18·6%-kal szemben). Ennek megfelelően az ipari és kereskedelmi segédszemélyzet aránya a leánytanulóknál alacsonyabb. Még fokozottabb mértékben érvényesülnek ezek a megállapítások a kereskedőtanoncok esetében,

ahol az értelmiségi körök 15·6%-os arányszámhoz jutnak és az önálló iparosok és kereskedők gyermekeinek 27·2%-os aránya felül is múlja az ipari és kereskedelmi segédszemélyzet 22·2%-os részesedését.

Az alábbi tábla útján a tanoncgyú társadalmi vonatkozásainak fejlődését tekintjük át ötéves átlagokban. Előre kell azonban bocsátani, hogy az 1898. óta érvényben volt foglalkozási beosztást, — melyet e kötet táblázatos része is alapul vesz — az 1931/32. tanévben más csoportosítás váltotta fel. Ez az új foglalkozási séma egyrészt jóval részletesebb a korábbinál, másrészt azonban eltérő szempontok alapján is készült. Az összehasonlíthatóság érdekében a táblázatok a régi mintára való összevonás szerint közlik az újabb adatokat is, de a multtal való egybevetés természetesen nem hajtható végre minden vonatkozásban tökéletes módon.

Szülők foglalkozása	1899/900 1903/04	1904/05 1908/09	1909/10 1913/14	1914/15 1918/19	1919/20 1923/24	1924/25 1928/29	1929/30 1933/34
	évek átlaga szerint, %-ban						
Tanszemélyzet	0·4	0·5	0·4	0·3	0·5	0·3	0·3
Köztisztviselő	1·1	1·3	1·1	1·3	3·2	2·8	2·0
Magántisztviselő	1·7	2·1	2·0	2·3	3·1	3·3	4·0
Egyéb értelmiség	0·3	0·5	0·4	0·4	0·7	0·7	0·8
Önálló iparos, kereskedő	31·6	22·4	19·4	20·6	21·8	18·6	} 20·4
Járó-kelő kereskedő	2·8	3·2	1·8	1·9	2·5	2·5	
Kézimunkából élő nő	2·2	2·9	3·0	3·4	3·4	3·5	
Ipari és kereskedelmi segédszem. Katona :	18·6	22·3	23·8	28·7	26·8	27·5	29·2
tiszt	0·2	0·0	0·1	0·1	0·1	0·1	0·1
altiszt		0·2	0·2	1·6	0·6	0·8	1·0
Rendőri, vasúti és postaaltiszt személyzet	3·8	5·1	5·2	5·5	7·4	9·6	13·7
Szolga, cseléd	5·8	7·2	8·7	6·7	5·2	5·0	3·7
Házmester, hordár	1·7	1·8	1·4	1·4	1·5	1·3	—
Napszámos	14·6	16·1	14·9	11·3	8·5	8·5	10·1
Vagyonából élő	5·6	5·7	6·4	4·4	3·5	2·9	0·7
Gyámoltásból élő	1·3	1·1	1·1	1·1	1·1	0·8	—
Egyébfoglalkozású	8·3	7·6	10·1	9·0	10·1	11·8	14·0
Összesen	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0

Előre kell bocsátani, hogy a tanoncok társadalmi eredete szerint való megoszlásában aránylag csekély változások következtek be az elmúlt évek folyamán. A tanonciskolák tanulói ma is nagyjából ugyanazokból a társadalmi rétegekből kerülnek ki, mint a mult század végén vagy a háborút megelőző esztendőkből. Mindamelllett a statisztikai adatok néhány érdekesebb változsról is tájékoztatnak. Az értelmiség aránya valamelyest megerősödött, miként ezt az 1900—1901 és az 1930—1934 évtödök összehasonlítása mutatja. A köztisztviselők esetében ez a körülmény nem jut kifejezésre, a magántisztviselők gyermekeinek aránya ellenben 1·7%-ról 4·0%-ra nőtt. A tárgyalt jelenség úgy a fiú-, mint a leányiparostanoncoknál (előbbieknél 1·3%-ról 3·2%-ra), mint pedig a kereskedőtanonciskoláknál (4·4%-ról 9·5%-ra) egyaránt kifejezésre jut.

Ezzel szemben határozott csökkenést mutat az önálló iparosok és kereskedők szülőiteinek az aránya. Általánosságban 36·6%-ról 20·4%-ra esett vissza szerepük. Különösen feltűnő azonban a kereskedőtanoncok körében mutatkozó 43·3%-ról 27·2%-ra történt visszaesés. Részben talán annak a körülménynek a hatását láthatjuk ezekben az adatokban, hogy kevesebb gyermek követi szülei foglalkozását, mint a régebbi időkben, amikor a társadalmi rétegek kicserélődése sokkal kisebb mértékű volt. Befolyást gyakorolhat azonban a népesség foglalkozási megoszlásának változása is, amelynek során a gyáripar fejlődése következtében az önálló mesteremberek rovására a segédszemélyzet egyre nagyobb tömegekkel szerepel.

Az ipari és kereskedelmi segédszemélyzet aránya ennek megfelelően az összes községi iskoláknál 18·6%-ról 29·2%-ra emelkedett s hasonlóképpen erős fokozódást mutat a rendőrségi, vasúti és postaaltiszti személyzet gyermekeinek részesedése is. A cselédek gyermekei viszont egyre kisebb százalékos arányban fordulnak elő a tanoncok soraiban. Megemlíthető végül, hogy a napszámosok csoportjának részesedése csak az 1920—24. évtődig hanyatlik, majd ismét emelkedő irányzatot mutat.

i) A tanulók előmenetele és mulasztása.

Befejezésül a tanulmányi előmenetelre és a mulasztásokra vonatkozó adatokat tekintjük át. E kérdések tárgyalásánál azonban állandóan szem előtt kell tartani azokat a változásokat, amelyek a tanítás rendszerében és a tanulmányi rendtartásban az idők folyamán bekövetkeztek, nehogy pusztán az adatok alapján téves általánosítások hibájába essünk.

A tanulmányi eredményre az ismétlésre utasított tanulók száma alapján lehet következtetni. Az osztályismétlésre kötelezett tanulók száma igen jelentékeny mértékben csökkent a legújabb időkben. Az 1898/99. tanévben például 2376, az 1933/34. évben pedig 1175 tanulót utasítottak ismétlésre a községi tanonciskolákban, ami az évvégi tanulólétszámnak 24·8, illetve 9·4%-át teszi.

Kétségtelenül részes ebben a javulásban a tanulók előképzettségének fokozódása észel kapcsolatban a tanulmányi viszonyok előnyösebb alakulása. E mellett azonban lehetséges, hogy a tanulók évvégi elbírálásánál követett szempontok is megváltoztak az idők folyamán, minthogy épen újabban kevésbé az előmenetel megakadályozására törekszenek a tanonciskolákban, mint inkább arra, hogy a tanonc a tanszerződés tartama alatt minél több szakismeretet sajátítson el. Ezért a vonatkozó miniszteri rendeletek is ilyen értelemben határozzák meg az évvégi osztályozásnál követendő eljárást és csak azokat a tanulókat kötelezik feltétlenül osztályismétlésre, akik kettőnél több tárgyból buktak.

A táblázatos rész a tanulók által mulasztott órák számát is kimutatja és ezzel kapcsolatban az egy-egy tanulóra eső mulasztások arányát is feltünteti. Megállapítható, hogy a mulasztások aránya nem sokat változott az idők folyamán. Nem mutatkozik jelentős javulás az igazolatlan mulasztások százalékos aránya tekintetében sem, amennyiben a legutóbbi tanévben is a mulasztott óráknak 30·2%-a volt igazolatlan. Lehetségesnek kell azonban tartanunk, hogy az igazolás kérdését, amelyre vonatkozólag a miniszteri rendeletek határozott előírásokat is tartalmaznak, az újabb években szigorúbb elbírálásban részesítik.

Az igazolatlan mulasztások aránya a leányiparostanonciskolákban a legalacsonyabb, ahol az összes mulasztott óráknak csak 18·2%-a igazolatlan. A kereskedőtanonciskoláknál az arány 24·3%-nak adódik, míg az iparostanonciskolákra vonatkozó 35·7%-os arány azt jelenti, hogy ott minden harmadik mulasztott óra igazolatlannak számít.

*

A statisztikai adatok bemutatták azt a nagy fejlődést, melynek során a tanoncoktatás 50 év előtti szerény kezdeteiből a mai színvonalra emelkedett. Épen a félszázados jubileum küszöbére esik azoknak az új elgondolásoknak a megvalósítása, melyek a tanoncoktatás eddigi tradicionális képét egészen megváltoztatták.

Ezek a változtatások, melyek elsősorban az iskolák összevonásában, az önálló iskolák felállításában, a gyakorlati oktatás bevezetésében és a főhivatású tanerői állások rendszeresítésében jutnak kifejezésre, a statisztikai adatokban is híven megnyilatkoznak. Sajnos, épen ugyanekkor kezdődött meg a tanoncok számának nagymértékű visszaesése, amelynek okaira szintén a statisztika volt képes rámutatni. Remélhető azonban, hogy a háborús születésű évjáratok után a tanonclétszám terén is helyreáll a rendes állapot és az új szervezetű fővárosi tanonciskolákat ismét nagyobb számú tanulóifjúság fogja benépesíteni.

Az adatok számot adtak azokról a kedvező változásokról is, amelyek a tanulók előképzettségének javulására engedtek következtetni és amelyek alapján reményünk lehet arra, hogy a tanoncoktatás fejlesztésére fordított áldozatok a jövő iparogeneráció kiképzése terén fokozott mértékben jutnak érvényre.

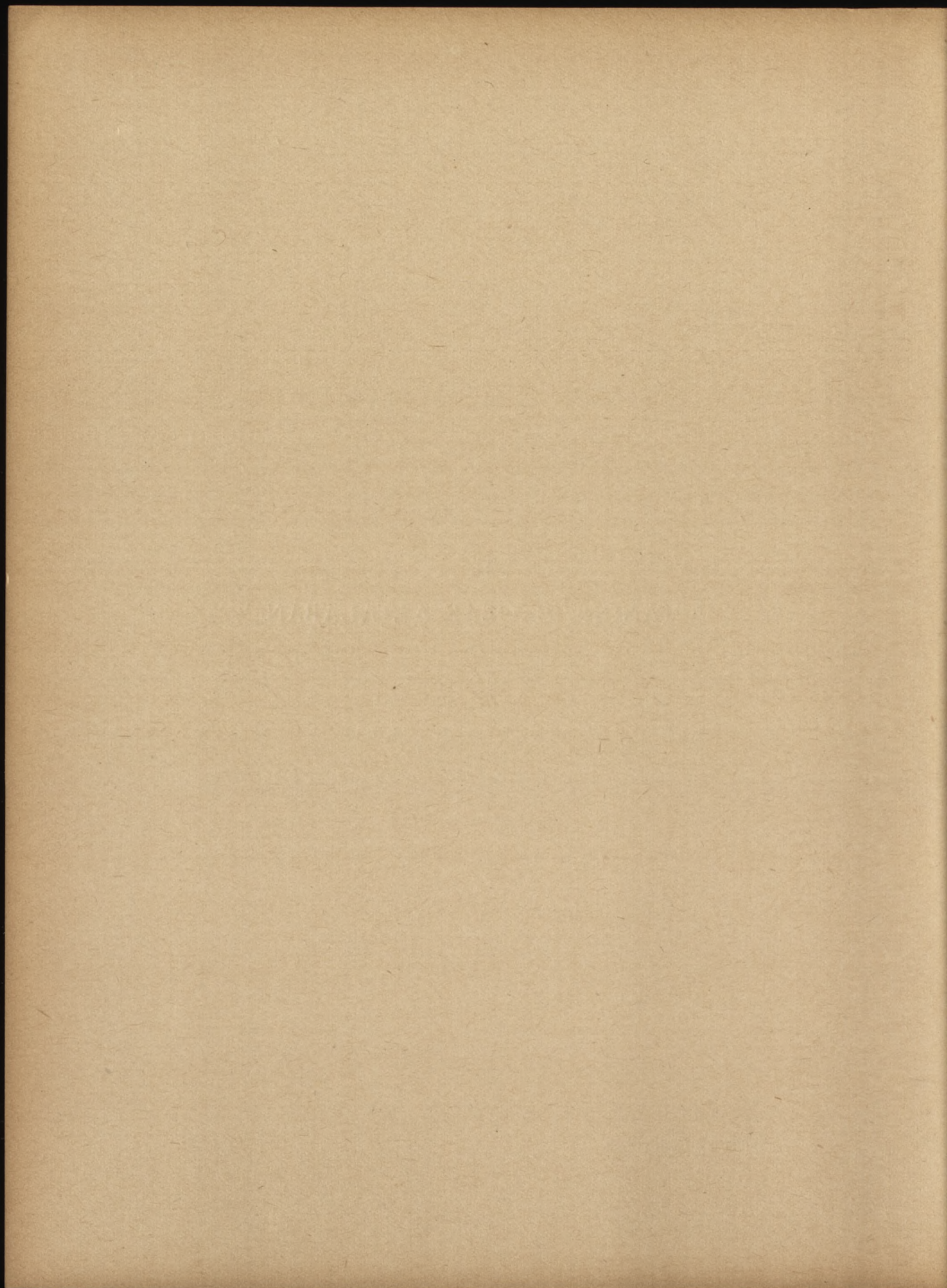
IX. TÁBLÁZATOK.

A tanoncoktatás multjára vonatkozó adatok minél teljesebb összeállítása érdekében a nyomtatásban megjelent hivatalos kiadványokon kívül a kéziratban rendelkezésre álló anyag is felhasználtatott. Mindazonáltal az adatok hiánytalan voltát csak az 7. sz. táblán (A tanonciskolák főbb adatainak áttekintése) lehetett biztosítani. A részletesebb adatok feldolgozása ugyanis annak idején egyes évekről nem készült el és a hiányok utólagos pótlása sem volt lehetséges. Különösen a háborús és forradalmi éveknél mutatkozik a folytonosság megszakadása.

A kiadvány terjedelmének csökkentése érdekében minden táblán csak azokat az éveket tüntettük fel, melyekről a vonatkozó adatok — legalább részben — rendelkezésre álltak.

Egyébként a számok helyén álló vonal (—) azt jelenti, hogy eset nem fordult elő, a pont (.), hogy adatok nem állnak rendelkezésre.

A)
A TANONCISKOLAK ÁLTALABAN

1. A tanonciskolák főbb adatainak áttekintése.

É v	Iskolák száma	Osztályok száma	Tantermék száma	Tanerők száma			Tanulók száma az év végén			Egy osztályra	Egy tan- erőre
				férfi	nő	együtt	fiú	leány	együtt		
I. Iparostanonciskolák.											
a) Állami iskolák.¹⁾											
1894/95	3	6	6	19	—	19	107	—	107	18	6
1895/96	2	6	2	8	—	8	118	—	118	20	15
1896/97	2	6	2	8	—	8	193	—	193	32	24
1897/98	2	7	3	16	—	16	168	—	168	24	11
1898/99	3	10	4	22	—	22	255	—	255	26	12
1899/90	3	10	4	22	—	22	245	—	245	25	11
1900/01	3	10	4	22	—	22	251	—	251	25	11
1901/02	3	10	5	22	—	22	271	—	271	27	12
1902/03	4	14	8	29	—	29	382	—	382	27	13
1903/04	4	13	12	23	—	23	318	—	318	24	14
1904/05	4	13	14	33	—	33	289	—	289	22	9
1905/06	3	10	6	17	—	17	225	—	225	23	13
1906/07	3	11	6	29	—	29	271	—	271	25	9
1907/08	3	11	6	20	—	20	291	—	291	26	15
1908/09	3	11	6	19	—	19	305	—	305	28	16
1909/10	3	11	6	20	—	20	304	—	304	28	15
1910/11	3	11	9	20	—	20	319	—	319	29	16
1911/12	3	11	9	19	—	19	271	—	271	25	14
1912/13	3	11	14	31	—	31	296	—	296	27	10
1913/14	5	14	13	28	—	28	334	27	361	26	13
1914/15	4	14	12	26	—	26	348	—	348	25	13
1915/16	5	19	16	34	—	34	388	30	418	22	12
1916/17	5	19	11	34	1	35	386	45	431	23	12
1917/18	5	19	12	39	1	40	419	39	458	24	11
1918/19	5	19	12	38	1	39	362	22	384	20	10
1919/20	4	16	9	33	1	34	236	8	244	15	7
1920/21	4	16	10	44	1	45	279	17	296	19	7
1921/22	4	15	10	43	1	44	304	21	325	22	7
1922/23	4	16	10	43	1	44	301	26	327	20	7
1923/24	4	15	10	45	1	46	341	21	362	24	8
1924/25	5	23	20	50	1	51	322	24	346	15	7
1925/26	4	17	15	37	—	37	296	18	314	18	8
1926/27	4	15	13	45	1	46	292	18	310	21	7
1927/28	4	19	13	46	1	47	271	19	290	15	6
1928/29	4	18	18	49	1	50	262	29	291	16	6
1929/30	4	15	13	50	1	51	244	26	270	18	5
1930/31	4	18	12	54	1	55	238	22	260	14	5
1931/32	5	22	14	59	1	60	237	21	258	12	4
1932/33	4	11	12	55	1	56	180	14	194	18	3
1933/34	3	10	9	43	1	44	150	23	173	17	4

¹⁾ Az állami tanonciskolákról 1890/91-től 1893/94-ig csupán a tanulók létszámára vonatkozó adatok állanak rendelkezésre; ezek szerint az állami iskolába járó tanoncok száma 1890/91-ben 9, 1891/92-ben 12, 1892/93-ban 14 és 1893/94-ben 47 volt.

1. A tanonciskolák főbb adatainak áttekintése. (Folytatás.)

É v	Iskolák száma	Osztályok száma	Tantermek száma	Tanerők száma			Tanulók száma az év végén			Egy osztályra	Egy tan- erőre
				férfi	nő	együtt	fiú	leány	együtt		
b) Községi iskolák. ¹⁾											
1. Fiúiparostanonciskolák. ²⁾											
1886/87	12	93	93	145	—	145	4.815	—	4.815	52	33
1887/88	16	110	110	170	—	170	5.300	—	5.300	48	31
1888/89	16	119	119	172	—	172	5.499	—	5.499	46	32
1889/90	17	126	126	174	—	174	5.835	—	5.835	46	34
1890/91	17	131	135	180	—	180	6.197	—	6.197	47	34
1891/92	20	152	155	195	—	195	6.526	—	6.526	43	33
1892/93	20	155	160	200	—	200	6.899	—	6.899	45	34
1893/94	20	156	162	202	—	202	7.363	—	7.363	47	36
1894/95	22	162	182	212	—	212	7.581	—	7.581	47	36
1895/96	22	166	168	218	—	218	8.028	—	8.028	48	37
1896/97	23	177	197	224	—	224	8.410	—	8.410	48	38
1897/98	25	195	227	242	—	242	8.755	—	8.755	45	36
1898/99	26	208	249	254	—	254	8.820	—	8.820	42	35
1899/900	26	214	261	251	—	251	8.747	—	8.747	41	35
1900/01	26	221	266	263	—	263	8.342	—	8.342	38	32
1901/02	26	220	262	284	—	284	7.968	—	7.968	36	28
1902/03	34	262	357	332	—	332	7.871	—	7.871	30	24
1903/04	39	274	411	374	—	374	8.419	—	8.419	31	23
1904/05	39	294	414	435	—	435	8.996	—	8.996	31	21
1905/06	39	302	443	468	—	468	9.361	—	9.361	31	20
1906/07	42	330	460	507	—	507	9.854	—	9.854	30	19
1907/08	44	362	431	561	—	561	10.727	—	10.727	30	19
1908/09	47	404	488	629	—	629	11.320	—	11.320	28	18
1909/10	50	443	546	700	—	700	12.398	—	12.398	28	18
1910/11	52	478	661	766	—	766	13.863	—	13.863	29	18
1911/12	58	547	604	877	—	877	14.786	—	14.786	27	17
1912/13	63	578	557	920	—	920	14.848	—	14.848	26	16
1913/14	65	561	552	952	—	952	14.914	—	14.914	27	16
1914/15	66	472	372	758	—	758	10.494	—	10.494	22	14
1915/16	66	385	377	944	—	944	9.027	—	9.027	23	10
1916/17	³⁾ 69	386	421	924	2	926	8.337	15	8.352	22	9
1917/18	⁴⁾ 72	398	404	901	11	912	8.488	52	8.540	21	9
1918/19	⁴⁾ 68	395	381	710	11	721	7.948	78	8.026	20	11
1919/20	⁴⁾ 57	294	307	295	6	301	7.091	72	7.163	24	24
1920/21	⁴⁾ 57	334	342	384	19	403	9.733	47	9.780	29	24
1921/22	⁴⁾ 62	389	394	501	6	507	12.682	39	12.721	33	25
1922/23	⁵⁾ 78	498	421	592	11	603	14.373	92	14.465	29	24
1923/24	⁶⁾ 82	518	441	675	23	698	14.779	102	14.881	29	21
1924/25	72	548	509	702	—	702	14.330	15	14.345	26	20
1925/26	71	638	593	747	—	747	14.271	12	14.283	22	19
1926/27	62	648	483	783	—	783	14.756	67	14.823	23	19
1927/28	62	677	481	828	—	828	15.515	85	15.600	23	19
1928/29	62	693	480	829	—	829	15.431	77	15.508	22	19
1929/30	62	595	462	730	—	730	14.783	93	14.876	25	20
1930/31	53	558	375	590	—	590	12.869	95	12.964	23	22
1931/32	46	513	325	548	—	548	10.793	85	10.878	21	20
1932/33	40	443	280	429	—	429	8.777	72	8.849	20	21
1933/34	18	353	155	228	4	232	8.440	101	8.541	24	37

¹⁾ Az 1886/87. tanévet megelőzőleg községi tanonciskola nem állott fenn. — ²⁾ Az 1916/17—1923/24. években a kisegítő iparostanonciskolák adatai is bennfoglaltnak. — ³⁾ Ebből 2 kisegítő iparostanonciskola. — ⁴⁾ Ebből 3 kisegítő tanonciskola. — ⁵⁾ Ebből 6 kisegítő iparostanonciskola. — ⁶⁾ Ebből 7 kisegítő iparostanonciskola.

1. A tanonciskolák főbb adatainak áttekintése. (Folytatás.)

É v	Iskolák száma	Osztályok száma	Tanteremek száma	Tanerők száma			Tanulók száma az év végén			Egy osztályra	Egy tanteremre
				férfi	nő	együtt	fiú	leány	együtt		
2. Leányiparostanonciskolák.											
1909/10	13	57	1)	13	104	117	—	2.000	2.000	35	17
1910/11	18	93	1)	17	195	212	—	2.087	2.087	22	10
1911/12	19	101	114	20	223	243	—	2.040	2.040	20	8
1912/13	19	97	95	18	222	240	—	2.095	2.095	22	9
1913/14	21	115	102	18	206	224	—	2.286	2.286	20	10
1914/15	23	105	113	17	199	216	—	1.607	1.607	15	7
1915/16	21	107	86	17	231	248	—	1.469	1.469	14	6
1916/17	20	109	89	22	227	249	—	1.257	1.257	12	5
1917/18	19	106	75	16	197	213	—	1.132	1.132	11	5
1918/19	18	100	73	14	176	190	—	1.125	1.125	11	6
1919/20	16	64	53	9	86	95	—	1.499	1.499	23	16
1920/21	16	92	57	13	81	94	—	2.841	2.841	31	30
1921/22	16	126	69	13	108	121	—	4.377	4.377	35	36
1922/23	17	146	78	12	128	140	—	4.621	4.621	32	33
1923/24	18	147	75	15	110	125	—	4.651	4.651	32	37
1924/25	21	148	89	15	87	102	—	5.499	5.499	37	54
1925/26	17	180	109	14	116	130	—	5.753	5.753	32	44
1926/27	18	198	116	17	119	136	—	5.583	5.583	28	41
1927/28	18	203	129	15	133	148	—	5.115	5.115	25	35
1928/29	18	201	121	15	124	139	—	4.437	4.437	22	32
1929/30	17	176	118	13	106	119	—	3.844	3.844	22	32
1930/31	17	157	108	12	94	106	—	3.566	3.566	23	34
1931/32	14	145	92	9	92	101	—	3.312	3.312	23	33
1932/33	14	153	92	9	90	99	—	2.940	2.940	19	30
1933/34	10	140	79	5	81	86	—	2.939	2.939	21	34
3. Fiú- és leányiparostanonciskolák együtt.											
1886/87	12	93	93	145	—	145	4.815	—	4.815	52	33
1887/88	16	110	110	170	—	170	5.300	—	5.300	48	31
1888/89	16	119	119	172	—	172	5.499	—	5.499	46	32
1889/90	17	126	126	174	—	174	5.835	—	5.835	46	34
1890/91	17	131	135	180	—	180	6.197	—	6.197	47	34
1891/92	20	152	155	195	—	195	6.526	—	6.526	43	33
1892/93	20	155	160	200	—	200	6.899	—	6.899	45	34
1893/94	20	156	162	202	—	202	7.363	—	7.363	47	36
1894/95	22	162	182	212	—	212	7.581	—	7.581	47	36
1895/96	22	166	168	218	—	218	8.028	—	8.028	48	37
1896/97	23	177	197	224	—	224	8.410	—	8.410	48	38
1897/98	25	195	227	242	—	242	8.755	—	8.755	45	36
1898/99	26	208	249	254	—	254	8.820	—	8.820	42	35
1899/900	26	214	261	251	—	251	8.747	—	8.747	41	35
1900/01	26	221	266	263	—	263	8.342	—	8.342	38	32
1901/02	26	220	262	284	—	284	7.968	—	7.968	36	28
1902/03	34	262	357	332	—	332	7.871	—	7.871	30	24
1903/04	39	274	411	374	—	374	8.419	—	8.419	31	23
1904/05	39	294	414	435	—	435	8.996	—	8.996	31	21

1) A fiúiparostanonciskolák adataiban foglaltatnak.

1. A tanonciskolák főbb adatainak áttekintése. (Folytatás.)

É v	Iskolák száma			Tanerők száma			Tanulók száma az év végén			Egy osz- tályra	Egy tan- erőre
	Iskolák száma	Osztályok száma	Tantermek száma	férfi	nő	együtt	fiú	leány	együtt		
1905/06	39	302	443	468	—	468	9.361	—	9.361	31	20
1906/07	42	330	460	507	—	507	9.854	—	9.854	30	19
1907/08	44	362	431	561	—	561	10.727	—	10.727	30	19
1908/09	47	404	488	629	—	629	11.320	—	11.320	28	18
1909/10	63	500	546	713	104	817	12.398	2.000	14.398	29	18
1910/11	70	571	661	783	195	978	13.863	2.087	15.950	28	16
1911/12	77	648	718	897	223	1.120	14.786	2.040	16.826	26	15
1912/13	82	675	652	938	222	1.160	14.848	2.095	16.943	25	15
1913/14	86	676	654	970	206	1.176	14.914	2.286	17.200	25	15
1914/15	89	577	485	775	199	974	10.494	1.607	12.101	21	12
1915/16	87	492	463	961	231	1.192	9.027	1.469	10.496	21	8
1916/17	89	495	510	946	229	1.175	8.337	1.272	9.609	19	8
1917/18	91	504	479	917	208	1.125	8.488	1.184	9.672	19	9
1918/19	86	495	454	724	187	911	7.948	1.203	9.151	18	10
1919/20	73	358	360	304	92	396	7.091	1.571	8.662	24	22
1920/21	73	426	399	397	100	497	9.733	2.888	12.621	30	25
1921/22	78	515	463	514	114	628	12.682	4.416	17.098	33	27
1922/23	95	644	499	604	139	743	14.373	4.713	19.086	30	26
1923/24	100	665	516	690	133	823	14.779	4.753	19.532	29	24
1924/25	93	696	598	717	87	804	14.330	5.514	19.844	29	25
1925/26	88	818	702	761	116	877	14.271	5.765	20.036	24	23
1926/27	80	846	599	800	119	919	14.756	5.650	20.406	24	22
1927/28	80	880	610	843	133	976	15.515	5.200	20.715	24	21
1928/29	80	894	601	844	124	968	15.431	4.514	19.945	22	21
1929/30	79	771	580	743	106	849	14.783	3.937	18.720	24	22
1930/31	70	715	483	602	94	696	12.869	3.661	16.530	23	24
1931/32	60	658	417	557	92	649	10.793	3.397	14.190	22	22
1932/33	54	596	372	438	90	528	8.777	3.012	11.789	20	20
1933/34	28	493	234	233	85	318	8.440	3.040	11.480	23	32
c) Egyesületi iskolák.1)											
1895/96	1	6	3	5	—	5	224	—	224	37	45
1896/97	1	6	3	5	—	5	230	—	230	38	46
1897/98	1	6	3	9	—	9	229	—	229	38	25
1898/99	1	6	3	9	—	9	210	—	210	35	23
1899/900	1	6	3	9	—	9	182	—	182	30	20
1900/01	1	6	6	8	—	8	154	—	154	26	19
1901/02	1	6	6	8	—	8	182	—	182	30	23
1902/03	1	6	3	8	—	8	177	—	177	30	22
1903/04	1	6	3	8	—	8	190	—	190	32	24
1904/05	1	6	3	9	—	9	201	—	201	34	22
1905/06	1	6	3	9	—	9	204	—	204	34	23
1906/07	1	6	6	9	—	9	223	—	223	37	25
1907/08	1	7	3	9	—	9	254	—	254	36	28
1908/09	1	7	3	11	—	11	249	—	249	36	23
1909/10	1	7	3	11	—	11	319	—	319	46	29

1) Az egyesületi tanonciskoláknál 1890/91-től 1893/94-ig csupán a tanulók létszámára vonatkozó adatok állanak rendelkezésre; ezek szerint az egyesületi iskolába járó tanoncok száma 1890/91-ben 35, 1891/92-ben 33, 1892/93-ban 34 és 1893/94-ben 40 volt. Az 1894/95. tanévben egyesületi iskola nem állott fenn.

1. A tanonciskolák főbb adatainak áttekintése. (Folytatás.)

É v	Iskolák száma	Osztályok száma	Tantermek száma	Tanerők száma			Tanulók száma az év végén			Egy osztályra	Egy tanteremre
				férfi	nő	együtt	fiú	leány	együtt		
1910/11	1	7	3	11	—	11	280	—	280	40	25
1911/12	1	8	3	11	—	11	333	—	333	42	30
1912/13	1	8	3	11	—	11	327	—	327	41	30
1913/14	3	12	8	16	—	16	579	—	579	48	36
1914/15	3	14	9	17	—	17	462	—	462	33	27
1915/16	3	14	9	17	—	17	423	—	423	30	25
1916/17	3	14	9	14	—	14	412	—	412	29	29
1917/18	3	14	9	17	—	17	292	—	292	21	17
1918/19	4	17	12	16	—	16	380	—	380	22	24
1919/20	4	17	12	16	—	16	308	—	308	18	19
1920/21	2	11	6	14	—	14	220	—	220	20	16
1921/22	2	11	6	14	—	14	319	—	319	29	23
1922/23	3	14	9	25	—	25	456	—	456	33	18
1923/24	3	14	15	23	2	25	458	—	458	33	18
1924/25	5	22	21	28	2	30	566	2	568	26	19
1925/26	5	16	17	30	2	32	604	4	608	38	19
1926/27	4	19	17	29	2	31	482	4	486	26	16
1927/28	4	18	14	25	3	28	455	5	460	26	16
1928/29	4	18	14	29	2	31	462	10	472	26	15
1929/30	5	20	15	30	6	36	460	56	516	26	14
1930/31	5	20	15	28	5	33	450	67	517	26	16
1931/32	5	21	13	29	8	37	400	73	473	23	13
1932/33	5	22	14	34	5	39	316	63	379	17	10
1933/34	5	15	15	24	7	31	275	84	359	24	12
d) Magániskolák. ¹⁾											
1894/95	2	6	3	8	—	8	140	—	140	23	18
1895/96	2	4	2	8	—	8	146	—	146	37	18
1896/97	2	4	2	8	—	8	145	—	145	36	18
1897/98	2	6	3	8	—	8	115	—	115	19	14
1898/99	2	6	3	8	—	8	144	—	144	24	18
1899/900	2	6	3	8	—	8	172	—	172	29	22
1900/01	2	6	3	8	—	8	182	—	182	30	23
1901/02	2	6	3	8	—	8	196	—	196	33	25
1902/03	2	4	2	8	—	8	222	—	222	55	28
1903/04	2	6	3	7	—	7	201	—	201	34	29
1904/05	2	4	3	7	—	7	210	—	210	53	30
1905/06	2	5	3	7	—	7	267	—	267	53	38
1906/07	2	12	11	19	—	19	446	—	446	37	23
1907/08	2	6	4	10	—	10	280	—	280	47	28
1908/09	2	6	4	9	—	9	296	—	296	49	33
1909/10	2	8	7	10	—	10	304	—	304	38	30
1910/11	2	8	7	9	—	9	268	—	268	34	30
1911/12	2	7	7	14	—	14	380	—	380	54	27
1912/13	3	12	9	19	—	19	594	—	594	50	31
1913/14	3	13	10	20	—	20	643	—	643	49	32
1914/15	3	10	7	22	—	22	469	—	469	50	21

¹⁾ Az 1894/95. tanévet megelőzőleg magántanonciskola nem állott fenn.

1. A tanonciskolák főbb adatainak áttekintése. (Folytatás.)

É v	iskolák száma	Osztályok száma	Tantermek száma	Tanerők száma			Tanulók száma az év végén			Egy osztályra	Egy tanerőre
				férfi	nő	együtt	fiú	leány	együtt		
1915/16	2	10	7	18	—	18	468	—	468	50	26
1916/17	2	12	10	16	—	16	591	—	591	49	37
1917/18	3	13	11	20	—	20	635	—	635	49	32
1918/19	2	13	8	19	—	19	477	—	477	37	25
1919/20	2	13	8	19	—	19	410	—	410	32	22
1920/21	3	14	9	20	—	20	419	—	419	30	21
1921/22	3	14	9	20	—	20	385	—	385	28	19
1922/23	3	16	11	22	—	22	466	—	466	29	21
1923/24	3	16	11	22	—	22	472	—	472	30	21
1924/25	5	29	19	45	—	45	688	—	688	24	15
1925/26	4	22	12	29	—	29	488	—	488	22	17
1926/27	4	19	13	32	—	32	425	—	425	22	13
1927/28	5	21	19	39	—	39	554	—	554	26	14
1928/29	5	24	15	45	—	45	578	—	578	24	13
1929/30	5	25	15	45	—	45	608	—	608	24	14
1930/31	5	26	15	49	—	49	575	—	575	22	12
1931/32	5	20	15	50	—	50	457	—	457	23	9
1932/33	5	21	14	50	—	50	404	—	404	19	8
1933/34	5	22	15	51	—	51	481	—	481	22	9

e) Iparostanonciskolák összesen.

1892/93	22	161	165	210	—	210	6.947	—	6.947	40	33
1893/94	23	164	169	220	—	220	7.450	—	7.450	45	34
1894/95	27	174	191	239	—	239	7.828	—	7.828	45	33
1895/96	27	182	175	239	—	239	8.516	—	8.516	47	36
1896/97	28	193	204	245	—	245	8.978	—	8.978	47	37
1897/98	30	214	236	275	—	275	9.267	—	9.267	43	34
1898/99	32	230	259	293	—	293	9.429	—	9.429	41	32
1899/900	32	236	271	290	—	290	9.346	—	9.346	40	32
1900/01	32	243	279	301	—	301	8.929	—	8.929	37	30
1901/02	32	242	276	322	—	322	8.617	—	8.617	36	27
1902/03	41	286	370	377	—	377	8.652	—	8.652	30	23
1903/04	46	299	429	412	—	412	9.128	—	9.128	31	22
1904/05	46	317	434	484	—	484	9.696	—	9.696	31	20
1905/06	45	323	455	501	—	501	10.057	—	10.057	31	20
1906/07	48	359	483	564	—	564	10.794	—	10.794	30	19
1907/08	50	386	444	600	—	600	11.552	—	11.552	30	19
1908/09	53	428	501	668	—	668	12.170	—	12.170	28	18
1909/10	69	526	562	754	104	858	13.325	2.000	15.325	29	18
1910/11	76	597	680	823	195	1.018	14.730	2.087	16.817	28	17
1911/12	83	674	737	941	223	1.164	15.770	2.040	17.810	26	15
1912/13	89	706	678	999	222	1.221	16.065	2.095	18.160	26	15
1913/14	97	715	685	1.034	206	1.240	16.470	2.313	18.783	26	15
1914/15	99	615	513	840	199	1.039	11.773	1.607	13.380	22	13

1. A tanonciskolák főbb adatainak áttekintése. (Folytatás.)

É v	Iskolák száma	Osztályok száma	Tantermék száma	Tanerők száma			Tanulók száma az év végén			Egy osztályra	Egy tanerőre
				férfi	nő	együtt	fiú	leány	együtt		
1915/16	97	535	495	1.030	231	1.261	10.306	1.499	11.805	22	9
1916/17	99	540	540	1.010	230	1.240	9.726	1.317	11.043	20	9
1917/18	102	550	511	993	209	1.202	9.834	1.223	11.057	20	9
1918/19	97	544	486	797	188	985	9.167	1.225	10.392	19	11
1919/20	83	404	389	372	93	465	8.045	1.579	9.624	24	21
1920/21	82	467	424	475	101	576	10.651	2.905	13.556	29	24
1921/22	87	555	488	591	115	706	13.690	4.437	18.127	33	26
1922/23	105	690	529	694	140	834	15.596	4.739	20.335	29	24
1923/24	110	710	552	780	136	916	16.050	4.774	20.824	29	23
1924/25	108	770	658	840	90	930	15.906	5.540	21.446	28	23
1925/26	101	873	746	857	118	975	15.659	5.787	21.446	25	22
1926/27	92	899	642	906	122	1.028	15.955	5.672	21.627	24	21
1927/28	93	938	656	953	137	1.090	16.795	5.224	22.019	23	20
1928/29	93	954	648	967	127	1.094	16.733	4.553	21.286	22	19
1929/30	93	831	623	868	113	981	16.095	4.019	20.114	24	21
1930/31	84	779	525	733	100	833	14.132	3.750	17.882	23	21
1931/32	75	721	459	695	101	796	11.887	3.491	15.378	21	19
1932/33	68	650	412	577	96	673	9.677	3.089	12.766	20	19
1933/34	41	540	273	351	93	444	9.346	3.147	12.493	23	28

II. Kereskedőtanonciskolák.

a) Községi iskolák.¹⁾

1886/87	2	6	6	19	—	19	110	—	110	16	6
1887/88	3	9	10	20	—	20	278	—	278	31	14
1888/89	3	10	11	24	—	24	338	—	338	34	14
1889/90	3	11	11	24	—	24	309	—	309	28	13
1890/91	3	11	11	23	—	23	337	—	337	31	15
1891/92	3	13	13	24	—	24	414	—	414	32	17
1892/93	3	13	13	24	—	24	482	—	482	37	20
1893/94	3	14	14	23	—	23	544	—	544	39	24
1894/95	3	17	17	25	—	25	632	—	632	37	25
1895/96	3	17	17	25	—	25	709	—	709	42	28
1896/97	3	18	19	28	—	28	670	—	670	37	24
1897/98	3	19	19	26	—	26	781	—	781	41	30
1898/99	3	21	19	28	—	28	775	—	775	37	28
1899/900	4	22	22	34	—	34	840	—	840	38	25
1900/01	4	25	19	35	—	35	877	—	877	35	25
1901/02	4	25	16	32	—	32	912	—	912	36	29
1902/03	4	28	16	37	—	37	1.094	—	1.094	39	30
1903/04	4	33	23	41	—	41	1.224	—	1.224	37	30
1904/05	6	36	34	52	—	52	1.204	—	1.204	33	23
1905/06	6	38	42	57	—	57	1.149	—	1.149	30	20
1906/07	6	39	41	60	—	60	1.082	—	1.082	28	18
1907/08	6	39	34	58	—	58	1.003	—	1.003	26	17
1908/09	6	36	28	60	—	60	999	—	999	28	17
1909/10	6	34	29	63	—	63	1.005	—	1.005	30	16

¹⁾ Az 1886/87. tanévet megelőzőleg községi tanonciskola nem állott fenn.

1. A tanonciskolák főbb adatainak áttekintése. (Folytatás.)

É v	Iskolák száma	Osztályok száma	Tanteremek száma	Tanerők száma			Tanulók száma az év végén			Egy osztályra	Egy tan- erőre
				férfi	nő	együtt	fiú	leány	együtt		
1910/11	7	42	26	74	—	74	1.079	—	1.079	26	15
1911/12	7	42	38	70	—	70	1.161	—	1.161	28	17
1912/13	7	47	44	84	—	84	1.188	—	1.188	25	14
1913/14	11	56	46	94	—	94	1.244	29	1.273	23	14
1914/15	11	53	47	101	10	111	1.131	60	1.191	22	11
1915/16	11	55	51	108	10	118	939	55	994	18	8
1916/17	11	56	40	104	8	112	901	81	982	18	9
1917/18	11	57	35	99	9	108	895	44	939	16	9
1918/19	11	56	40	88	—	88	803	12	815	15	9
1919/20	11	49	37	79	—	79	605	3	608	12	8
1920/21	11	47	41	56	—	56	848	8	856	18	15
1921/22	11	57	46	68	—	68	1.478	13	1.491	26	22
1922/23	11	62	44	78	—	78	1.556	6	1.562	25	20
1923/24	11	65	44	74	—	74	1.504	2	1.506	23	20
1924/25	8	53	30	69	—	69	1.730	6	1.736	33	25
1925/26	8	60	53	74	—	74	2.004	6	2.010	34	27
1926/27	8	73	62	81	—	81	1.890	8	1.898	26	23
1927/28	8	76	55	92	—	92	1.851	12	1.863	24	20
1928/29	8	77	60	94	—	94	1.723	16	1.739	22	19
1929/30	8	60	50	80	—	80	1.537	20	1.557	31	19
1930/31	9	60	49	80	3	83	1.370	97	1.467	24	18
1931/32	9	58	55	73	3	76	1.129	103	1.232	21	16
1932/33	9	57	51	74	3	77	1.027	70	1.097	19	14
1933/34	3	38	11	26	3	29	1.010	59	1.069	28	37
b) Egyesületi iskolák. ¹⁾											
1894/95	1	11	7	15	—	15	313	—	313	28	21
1895/96	1	10	15	14	—	14	326	—	326	33	23
1896/97	1	10	15	14	—	14	336	—	336	34	24
1897/98	1	7	17	11	—	11	262	—	262	37	24
1898/99	1	7	17	11	—	11	253	—	253	36	23
1899/900	1	7	17	11	—	11	230	—	230	33	21
1900/01	1	6	6	9	—	9	225	—	225	38	25
1901/02	1	6	6	9	—	9	225	—	225	38	25
1902/03	1	6	6	8	—	8	220	—	220	37	28
1903/04	1	6	6	8	—	8	199	—	199	33	25
1904/05	1	6	6	8	—	8	224	—	224	37	28
1905/06	1	7	7	10	—	10	223	—	223	32	22
1906/07	1	7	7	10	—	10	236	—	236	34	24
1907/08	1	6	5	9	—	9	217	—	217	36	24
1908/09	1	6	5	9	—	9	215	—	215	36	24
1909/10	1	6	5	9	—	9	202	—	202	34	22

¹⁾ Az egyesületi iskoláról 1890/91-től 1893/94-ig csupán a tanulók létszámára vonatkozó adatok állnak rendelkezésre; ezek szerint az egyesületi iskolába járó kereskedőtanoncok száma 1890/91-ben 332, 1891/92-ben 348, 1892/93-ban 349 és 1893/94-ben 345 volt.

1. A tanonciskolák főbb adatainak áttekintése. (Folytatás.)

É v	Iskolák száma	Osztályok száma	Tantermék száma	Tanerők száma			Tanulók száma az év végén			Egy osztályra	Egy tan- erőre
				férfi	nő	együtt	fiú	leány	együtt		
1910/11	1	6	5	10	—	10	221	—	221	37	22
1911/12	1	6	6	10	—	10	194	—	194	32	19
1912/13	1	6	6	12	—	12	191	—	191	32	16
1913/14	1	6	6	12	—	12	193	—	193	32	16
1914/15	1	6	6	12	—	12	145	—	145	24	12
1915/16 ¹⁾	1	5	5	11	—	11	124	—	124	25	11
c) Kereskedőtanonciskolák összesen.											
1894/95	4	28	24	40	—	40	945	—	945	34	24
1895/96	4	27	32	39	—	39	1.035	—	1.035	38	27
1896/97	4	28	34	42	—	42	1.006	—	1.006	36	24
1897/98	4	26	36	37	—	37	1.043	—	1.043	40	28
1898/99	4	28	36	39	—	39	1.028	—	1.028	37	26
1899/900	5	29	39	45	—	45	1.070	—	1.070	37	24
1900/01	5	31	25	44	—	44	1.102	—	1.102	36	25
1901/02	5	31	22	41	—	41	1.137	—	1.137	37	28
1902/03	5	34	22	45	—	45	1.314	—	1.314	39	29
1903/04	5	39	29	49	—	49	1.423	—	1.423	36	29
1904/05	7	42	40	60	—	60	1.428	—	1.428	34	24
1905/06	7	45	49	67	—	67	1.372	—	1.372	30	20
1906/07	7	46	48	70	—	70	1.318	—	1.318	29	19
1907/08	7	45	39	67	—	67	1.220	—	1.220	27	18
1908/09	7	42	33	69	—	69	1.214	—	1.214	29	18
1909/10	7	40	34	72	—	72	1.207	—	1.207	30	17
1910/11	8	48	31	84	—	84	1.300	—	1.300	27	15
1911/12	8	48	44	80	—	80	1.355	—	1.355	28	17
1912/13	8	53	50	96	—	96	1.379	—	1.379	26	14
1913/14	12	62	52	106	—	106	1.437	29	1.466	24	14
1914/15	12	59	53	113	10	123	1.276	60	1.336	23	11
1915/16	12	60	56	119	10	129	1.063	55	1.118	19	9
1916/17	11	56	40	104	8	112	901	81	982	18	9
1917/18	11	57	35	99	9	108	895	44	939	16	9
1918/19	11	56	40	88	—	88	803	12	815	15	9
1919/20	11	49	37	79	—	79	605	3	608	12	8
1920/21	11	47	41	56	—	56	848	8	856	18	15
1921/22	11	57	46	68	—	68	1.478	13	1.491	26	22
1922/23	11	62	44	78	—	78	1.556	6	1.562	25	20
1923/24	11	65	44	74	—	74	1.504	2	1.506	23	20
1924/25	8	53	30	69	—	69	1.730	6	1.736	33	25
1925/26	8	60	53	74	—	74	2.004	6	2.010	34	27
1926/27	8	73	62	81	—	81	1.890	8	1.898	26	23
1927/28	8	76	55	92	—	92	1.851	12	1.863	24	20
1928/29	8	77	60	94	—	94	1.723	16	1.739	22	19
1929/30	8	60	50	80	—	80	1.537	20	1.557	31	19
1930/31	9	60	49	80	3	83	1.370	97	1.467	24	18
1931/32	9	58	55	73	3	76	1.129	103	1.232	21	16
1932/33	9	57	51	74	3	77	1.027	70	1.097	19	14
1933/34	3	38	11	26	3	29	1.010	59	1.069	28	37

1) Az 1916. évben az egyesületi kereskedőtanonciskola megszűnt.

1. A tanonciskolák főbb adatainak áttekintése. (Folytatás.)

É v	Iskolák száma	Osztályok száma	Tantermek száma	Tanerők száma			Tanulók száma az év végén			Egy osztályra	Egy tanterőre
				férfi	nő	együtt	fiú	leány	együtt		
III. Tanonciskolák mindössze.											
a) Községi iskolák.											
1886/87	14	99	99	164	—	164	4.925	—	4.925	48	30
1887/88	19	119	120	190	—	190	5.578	—	5.578	47	29
1888/89	19	129	130	196	—	196	5.837	—	5.837	45	30
1889/90	20	137	137	198	—	198	6.144	—	6.144	45	31
1890/91	20	142	146	203	—	203	6.534	—	6.534	46	32
1891/92	23	165	168	219	—	219	6.940	—	6.940	42	32
1892/93	23	168	173	224	—	224	7.381	—	7.381	44	33
1893/94	23	170	176	225	—	225	7.907	—	7.907	47	35
1894/95	25	179	199	237	—	237	8.213	—	8.213	46	35
1895/96	25	183	185	243	—	243	8.737	—	8.737	48	36
1896/97	26	195	216	252	—	252	9.080	—	9.080	47	36
1897/98	28	214	246	268	—	268	9.536	—	9.536	45	35
1898/99	29	229	268	282	—	282	9.595	—	9.595	42	34
1899/900	30	236	283	285	—	285	9.587	—	9.587	40	33
1900/01	30	246	285	298	—	298	9.219	—	9.219	37	31
1901/02	30	245	278	316	—	316	8.880	—	8.880	40	31
1902/03	38	290	373	369	—	369	8.965	—	8.965	31	24
1903/04	43	307	434	415	—	415	9.643	—	9.643	31	23
1904/05	45	330	448	487	—	487	10.200	—	10.200	31	21
1905/06	45	340	485	525	—	525	10.510	—	10.510	31	20
1906/07	48	369	501	567	—	567	10.936	—	10.936	30	19
1907/08	50	401	465	619	—	619	11.730	—	11.730	29	19
1908/09	53	440	516	689	—	689	12.319	—	12.319	28	18
1909/10	69	534	575	776	104	880	13.403	2.000	15.403	29	18
1910/11	77	613	687	857	195	1.052	14.942	2.087	17.029	28	16
1911/12	84	690	756	967	223	1.190	15.947	2.040	17.987	26	15
1912/13	89	722	696	1.022	222	1.244	16.036	2.095	18.131	25	15
1913/14	97	732	700	1.064	206	1.270	16.158	2.315	18.473	25	15
1914/15	100	630	532	876	209	1.085	11.625	1.667	13.292	21	12
1915/16	98	547	514	1.069	241	1.310	9.966	1.524	11.490	21	9
1916/17	100	551	550	1.050	237	1.287	9.238	1.353	10.591	19	8
1917/18	102	561	514	1.016	217	1.233	9.383	1.228	10.611	19	9
1918/19	97	551	494	812	187	999	8.751	1.215	9.966	18	10
1919/20	84	407	397	383	92	475	7.696	1.574	9.270	23	20
1920/21	84	473	440	453	100	553	10.581	2.896	13.477	28	24
1921/22	89	572	509	582	114	696	14.160	4.429	18.589	32	27
1922/23	106	706	543	682	139	821	15.929	4.719	20.648	29	25
1923/24	111	730	560	764	133	897	16.283	4.755	21.038	29	23
1924/25	101	749	628	786	87	873	16.060	5 520	21.580	29	25

1. A tanonciskolák főbb adatainak áttekintése. (Vége.)

É v	Iskolák száma	Osztályok száma	Tantermek száma	Tanerők száma			Tanulók száma az év végén			Egy osztályra	Egy tantervre
				férfi	nő	együtt	fiú	leány	együtt		
1925/26	96	878	755	835	116	951	16.275	5.771	22.046	25	23
1926/27	88	919	661	881	119	1.000	16.646	5.658	22.304	24	22
1927/28	88	956	665	935	133	1.068	17.366	5.212	22.578	24	21
1928/29	88	971	661	938	124	1.062	17.154	4.530	21.684	22	20
1929/30	87	831	630	823	106	929	16.320	3.957	20.277	24	22
1930/31	79	775	532	682	97	779	14.239	3.758	17.997	23	23
1931/32	69	716	472	630	95	725	11.922	3.500	15.422	22	21
1932/33	63	653	423	512	93	605	9.804	3.082	12.886	20	21
1933/34	31	531	245	259	88	347	9.450	3.099	12.549	24	36
b) Általában.											
1894/95	31	202	215	279	—	279	8.773	—	8.773	43	31
1895/96	31	209	207	278	—	278	9.551	—	9.551	46	34
1896/97	32	221	238	287	—	287	9.984	—	9.984	45	35
1897/98	34	240	272	312	—	312	10.310	—	10.310	43	33
1898/99	36	258	295	332	—	332	10.457	—	10.457	41	31
1899/900	37	265	310	335	—	335	10.416	—	10.416	39	31
1900/01	37	274	304	345	—	345	10.031	—	10.031	37	20
1901/02	37	273	298	363	—	363	9.754	—	9.754	36	27
1902/03	46	320	392	422	—	422	9.966	—	9.966	31	24
1903/04	51	338	458	461	—	461	10.551	—	10.551	31	23
1904/05	53	359	474	544	—	544	11.124	—	11.124	31	20
1905/06	52	368	504	568	—	568	11.429	—	11.429	31	20
1906/07	55	405	531	634	—	634	12.112	—	12.112	30	19
1907/08	57	431	483	667	—	667	12.772	—	12.772	30	19
1908/09	60	470	534	737	—	737	13.384	—	13.384	28	18
1909/10	76	566	596	826	104	930	14.532	2.000	16.532	29	18
1910/11	84	645	711	907	195	1.102	16.030	2.087	18.117	28	16
1911/12	91	722	781	1.021	223	1.244	17.125	2.040	19.165	27	15
1912/13	97	759	728	1.095	222	1.317	17.444	2.095	19.539	26	15
1913/14	109	777	737	1.140	206	1.346	17.907	2.342	20.249	26	15
1914/15	111	674	566	953	209	1.162	13.049	1.667	14.716	22	13
1915/16	109	595	551	1.149	241	1.390	11.369	1.554	12.923	22	9
1916/17	110	596	580	1.114	238	1.352	10.627	1.398	12.025	20	9
1917/18	113	607	546	1.092	218	1.310	10.729	1.267	11.996	20	9
1918/19	108	600	526	885	188	1.073	9.970	1.237	11.207	19	10
1919/20	94	453	426	451	93	544	8.650	1.582	10.232	23	19
1920/21	93	514	465	531	101	632	11.499	2.913	14.412	28	23
1921/22	98	612	534	659	115	774	15.168	4.450	19.618	32	25
1922/23	116	752	573	772	140	912	17.152	4.745	21.897	29	24
1923/24	121	775	596	854	136	990	17.554	4.776	22.330	29	23
1924/25	116	823	688	909	90	999	17.636	5.546	23.182	28	23
1925/26	109	933	799	931	118	1.049	17.663	5.793	23.456	21	22
1926/27	100	972	704	987	122	1.109	17.845	5.680	23.525	24	21
1927/28	101	1014	711	1.045	137	1.182	18.646	5.236	23.882	24	20
1928/29	101	1031	708	1.061	127	1.188	18.456	4.569	23.025	22	19
1929/30	101	891	673	948	113	1.061	17.632	4.039	21.671	24	20
1930/31	93	839	574	813	103	916	15.502	3.847	19.349	23	21
1931/32	84	779	514	768	104	872	13.016	3.594	16.610	21	19
1932/33	77	707	463	651	99	750	10.704	3.159	13.863	20	18
1933/34	44	578	284	377	96	473	10.356	3.206	13.562	23	29

2. A tanonciskolák tanulói osztályok szerint. (Folytatás.)

Év	a) Összes tanulók							b) Leánytanulók								
	Az év folyamán beiratkozott tanulók száma	Tanulók száma az év végén						Az év folyamán beiratkozott tanulók száma	Tanulók száma az év végén							
		az elő- készítő	az I.	a II.	a III.	a IV.	be nem oszt- ható		összesen	az elő- készítő	az I.	a II.	a III.	a IV.	be nem oszt- ható	összesen
1915/16 ...	12.411	410	3.571	2.510	2.536	—	—	9.027	—	—	—	—	—	—	—	—
1916/17 ...	11.091	358	3.724	2.440	1.830	—	—	8.352	18	—	15	—	—	—	—	15
1917/18 ...	11.235	424	3.887	2.451	1.778	—	—	8.540	72	1	26	20	5	—	—	52
1918/19 ...	10.116	285	3.446	2.451	1.844	—	—	8.026	80	—	50	26	2	—	—	78
1919/20 ...	8.464	236	2.695	2.302	1.930	—	—	7.163	108	—	34	32	6	—	—	72
1920/21 ...	12.248	336	3.537	2.766	3.141	—	—	9.780	67	2	27	15	3	—	—	47
1921/22 ...	16.351	440	4.558	3.343	4.380	—	—	12.721	54	—	20	17	2	—	—	39
1922/23 ...	18.858	502	4.872	4.007	5.084	—	—	14.465	141	16	44	27	5	—	—	92
1923/24 ...	20.106	646	5.047	4.147	5.041	—	—	14.881	156	20	37	30	15	—	—	102
1924/25 ...	20.033	664	4.726	4.427	3.211	1.315	2	14.345	19	—	2	—	—	11	2	15
1925/26 ...	19.340	731	4.785	4.580	2.681	1.506	—	14.283	24	—	2	2	4	4	—	12
1926/27 ...	19.660	608	5.077	4.942	2.798	1.398	—	14.823	80	—	—	30	22	15	—	67
1927/28 ...	20.847	650	5.511	5.134	2.888	1.417	—	15.600	110	—	1	35	27	22	—	85
1928/29 ...	20.881	517	4.939	5.426	3.181	1.445	—	15.508	116	—	10	25	29	13	—	77
1929/30 ...	20.330	402	4.167	5.398	3.351	1.501	57	14.876	135	—	6	42	27	18	—	93
1930/31 ...	17.927	153	3.321	4.612	3.276	1.536	66	12.964	133	—	11	38	30	16	—	95
1931/32 ...	15.438	144	2.476	3.949	2.746	1.536	27	10.878	116	—	3	27	33	22	—	85
1932/33 ...	12.878	43	1.971	3.168	2.349	1.274	44	8.849	102	—	2	22	25	23	—	72
1933/34 ...	11.759	—	2.148	3.055	2.038	1.230	70	8.541	138	—	15	30	34	22	—	101

2. Leányiparostanonciskolák.

1909/10 ...	2.537	—	1.059	908	33	—	—	2.000	2.537	—	1.059	908	33	—	—	2.000
1910/11 ...	3.160	57	894	770	366	—	—	2.087	3.160	57	894	770	366	—	—	2.087
1911/12 ...	3.390	52	821	784	383	—	—	2.040	3.390	52	821	784	383	—	—	2.040
1912/13 ...	3.144	53	839	827	376	—	—	2.095	3.144	53	839	827	376	—	—	2.095
1913/14 ...	3.122	28	896	960	402	—	—	2.286	3.122	28	896	960	402	—	—	2.286
1914/15 ...	2.310	6	598	607	396	—	—	1.607	2.310	6	598	607	396	—	—	1.607
1915/16 ...	2.153	8	645	522	294	—	—	1.469	2.153	8	645	522	294	—	—	1.469
1916/17 ...	1.893	5	475	519	258	—	—	1.257	1.893	5	475	519	258	—	—	1.257
1917/18 ...	1.624	8	430	451	243	—	—	1.132	1.624	8	430	451	243	—	—	1.132
1918/19 ...	1.630	20	431	441	233	—	—	1.125	1.630	20	431	441	233	—	—	1.125
1919/20 ...	2.052	19	451	565	464	—	—	1.499	2.052	19	451	565	464	—	—	1.499
1920/21 ...	3.724	34	889	986	932	—	—	2.841	3.724	34	889	986	932	—	—	2.841
1921/22 ...	5.866	27	1.672	1.247	1.431	—	—	4.377	5.866	27	1.672	1.247	1.431	—	—	4.377
1922/23 ...	6.908	20	1.659	1.314	1.376	—	252	4.621	6.908	20	1.659	1.314	1.376	—	252	4.621
1923/24 ...	7.167	35	1.582	1.470	1.564	—	—	4.651	7.167	35	1.582	1.470	1.564	—	—	4.651
1924/25 ...	8.089	74	2.044	1.765	1.226	206	184	5.499	8.089	74	2.044	1.765	1.226	206	184	5.499
1925/26 ...	8.886	179	2.227	2.117	914	316	—	5.753	8.886	179	2.227	2.117	914	316	—	5.753
1926/27 ...	8.801	402	2.086	2.048	778	269	—	5.583	8.801	402	2.086	2.048	778	269	—	5.583
1927/28 ...	8.157	325	2.026	1.858	670	236	—	5.115	8.157	325	2.026	1.858	670	236	—	5.115
1928/29 ...	7.187	283	1.731	1.650	610	163	—	4.437	7.187	283	1.731	1.650	610	163	—	4.437
1929/30 ...	6.414	156	1.595	1.392	617	84	—	3.844	6.414	156	1.595	1.392	617	84	—	3.844
1930/31 ...	5.788	106	1.320	1.501	533	106	—	3.566	5.788	106	1.320	1.501	533	106	—	3.566
1931/32 ...	5.556	68	1.120	1.338	699	87	—	3.312	5.556	68	1.120	1.338	699	87	—	3.312
1932/33 ...	5.044	—	999	1.169	592	180	—	2.940	5.044	—	999	1.169	592	180	—	2.940
1933/34 ...	4.732	21	1.009	1.273	507	129	—	2.939	4.732	21	1.009	1.273	507	129	—	2.939

2. A tanonciskolák tanulói osztályok szerint. (Folytatás.)

Év	a) Összes tanulók							b) Leánytanulók								
	Az év folyamán beiratkozott tanulók száma	Tanulók száma az év végén					összesen	Az év folyamán beiratkozott tanulók száma	Tanulók száma az év végén					összesen		
		az elő-készítő	az I. osztályban	a II. osztályban	a III. osztályban	a IV. osztályban			be nem oszt-ható	az elő-készítő	az I. osztályban	a II. osztályban	a III. osztályban		a IV. osztályban	be nem oszt-ható
3. Fiú- és leányiparostanonciskolák együtt.																
1886/87 ...	6.254	1.839	1.978	765	233	—	—	4.815	—	—	—	—	—	—		
1887/88 ...	7.113	1.828	2.154	989	329	—	—	5.300	—	—	—	—	—	—		
1888/89 ...	7.357	1.808	2.195	1.120	376	—	—	5.499	—	—	—	—	—	—		
1889/90 ...	7.829	1.918	2.281	1.205	431	—	—	5.835	—	—	—	—	—	—		
1890/91 ...	8.102	1.962	2.454	1.256	525	—	—	6.197	—	—	—	—	—	—		
1891/92 ...	8.780	2.149	2.554	1.286	537	—	—	6.526	—	—	—	—	—	—		
1892/93 ...	9.108	2.312	2.661	1.382	544	—	—	6.899	—	—	—	—	—	—		
1893/94 ...	9.951	2.421	2.875	1.486	581	—	—	7.363	—	—	—	—	—	—		
1894/95 ...	10.195	2.354	3.111	1.528	588	—	—	7.581	—	—	—	—	—	—		
1895/96 ...	10.487	2.553	3.234	1.630	611	—	—	8.028	—	—	—	—	—	—		
1896/97 ...	10.793	2.786	3.379	1.549	696	—	—	8.410	—	—	—	—	—	—		
1897/98 ...	11.747	2.436	3.815	1.791	713	—	—	8.755	—	—	—	—	—	—		
1898/99 ...	11.791	2.168	3.573	2.116	963	—	—	8.820	—	—	—	—	—	—		
1899/900 ...	11.722	1.964	3.350	2.281	1.152	—	—	8.747	—	—	—	—	—	—		
1900/01 ...	11.096	1.688	3.234	2.149	1.271	—	—	8.342	—	—	—	—	—	—		
1901/02 ...	10.778	1.405	3.138	2.150	1.275	—	—	7.968	—	—	—	—	—	—		
1902/03 ...	10.422	964	3.347	2.263	1.297	—	—	7.871	—	—	—	—	—	—		
1903/04 ...	10.844	898	3.550	2.460	1.511	—	—	8.419	—	—	—	—	—	—		
1904/05 ...	11.682	974	3.662	2.610	1.750	—	—	8.996	—	—	—	—	—	—		
1905/06 ...	12.071	935	3.710	2.843	1.873	—	—	9.361	—	—	—	—	—	—		
1906/07 ...	12.718	916	4.004	2.836	2.098	—	—	9.854	—	—	—	—	—	—		
1907/08 ...	13.982	1.018	4.465	3.040	2.204	—	—	10.727	—	—	—	—	—	—		
1908/09 ...	14.602	943	4.616	3.321	2.440	—	—	11.320	—	—	—	—	—	—		
1909/10 ...	18.360	1.465	5.961	4.458	2.514	—	—	14.398	2.537	1.059	908	33	—	2.000		
1910/11 ...	20.847	1.541	6.378	4.448	3.551	—	32	15.950	3.160	57	894	770	366	—	2.087	
1911/12 ...	23.557	1.504	6.481	4.923	3.918	—	—	16.826	3.390	52	821	784	383	—	2.040	
1912/13 ...	22.553	1.423	6.259	5.050	4.211	—	—	16.943	3.144	53	839	827	376	—	2.095	
1913/14 ...	19.233	1.353	6.148	5.195	4.504	—	—	17.200	3.122	28	896	960	402	—	2.286	
1914/15 ...	15.566	544	3.707	3.851	3.999	—	—	12.101	2.310	6	598	607	396	—	1.607	
1915/16 ...	14.564	418	4.216	3.032	2.830	—	—	10.496	2.153	8	645	522	294	—	1.469	
1916/17 ...	12.984	363	4.199	2.959	2.088	—	—	9.609	1.911	5	490	519	258	—	1.272	
1917/18 ...	12.859	432	4.317	2.902	2.021	—	—	9.672	1.696	9	456	471	248	—	1.184	
1918/19 ...	11.746	305	3.877	2.892	2.077	—	—	9.151	1.710	20	481	467	235	—	1.203	
1919/20 ...	10.516	255	3.146	2.867	2.394	—	—	8.662	2.160	19	485	597	470	—	1.571	
1920/21 ...	15.972	370	4.426	3.752	4.073	—	—	12.621	3.791	36	916	1.001	935	—	2.888	
1921/22 ...	22.217	467	6.230	4.590	5.811	—	—	17.098	5.920	27	1.692	1.264	1.433	—	4.416	
1922/23 ...	25.766	522	6.531	5.321	6.460	—	252	19.086	7.049	36	1.703	1.341	1.381	—	4.713	
1923/24 ...	27.273	681	6.629	5.617	6.605	—	—	19.532	7.323	55	1.619	1.500	1.579	—	4.753	
1924/25 ...	28.122	738	6.770	6.192	4.437	1.521	186	19.844	8.108	74	2.046	1.765	1.226	217	186	5.514
1925/26 ...	28.226	910	7.012	6.697	3.595	1.822	—	20.036	8.910	179	2.229	2.119	918	320	—	5.765
1926/27 ...	28.461	1.010	7.163	6.990	3.576	1.667	—	20.406	8.881	402	2.086	2.078	800	284	—	5.650
1927/28 ...	29.004	975	7.537	6.992	3.558	1.653	—	20.715	8.267	325	2.027	1.893	697	258	—	5.200
1928/29 ...	28.068	800	6.670	7.076	3.791	1.608	—	19.945	7.303	283	1.741	1.675	639	176	—	4.514
1929/30 ...	26.744	558	5.762	6.790	3.968	1.585	57	18.720	6.549	156	1.601	1.434	644	102	—	3.937
1930/31 ...	23.715	259	4.641	6.113	3.809	1.642	66	16.530	5.921	106	1.331	1.539	563	122	—	3.661
1931/32 ...	20.994	212	3.596	5.287	3.445	1.623	27	14.190	5.672	68	1.123	1.365	732	109	—	3.397
1932/33 ...	17.922	43	2.970	4.337	2.941	1.454	44	11.789	5.146	—	1.001	1.191	617	203	—	3.012
1933/34 ...	16.491	21	3.157	4.328	2.545	1.359	70	11.480	4.870	21	1.024	1.303	541	151	—	3.040

2. A tanonciskolák tanulói osztályok szerint. (Folytatás.)

Év	a) Összes tanulók								b) Leánytanulók							
	Az év folyamán beiratkozott tanulók száma	Tanulók száma az év végén						összesen	Az év folyamán beiratkozott tanulók száma	Tanulók száma az év végén						összesen
		az elő-készítő	az I.	a II.	a III.	a IV.	be nem oszt-ható			az elő-készítő	az I.	a II.	a III.	a IV.	be nem oszt-ható	
osztályban								osztályban								
c) Egyesületi iskolák.																
1910/11 ...	334	—	146	69	65	—	—	280	—	—	—	—	—	—	—	
1924/25 ...	733	—	240	183	116	29	—	568	2	—	2	—	—	—	2	
1925/26 ...	679	—	179	206	162	61	—	608	4	—	3	1	—	—	4	
1926/27 ...	515	—	179	165	115	27	—	486	5	—	4	—	—	—	4	
1927/28 ...	566	—	152	178	105	25	—	460	6	—	1	4	—	—	5	
1928/29 ...	602	—	158	166	108	40	—	472	10	—	5	5	—	—	10	
1929/30 ...	642	—	153	208	122	33	—	516	74	—	23	33	—	—	56	
1930/31 ...	652	—	141	194	136	46	—	517	88	—	37	19	8	3	67	
1931/32 ...	586	—	98	154	148	73	—	473	108	—	28	25	11	9	73	
1932/33 ...	525	—	99	124	110	36	10	379	110	—	29	19	11	4	63	
1933/34 ...	450	—	99	102	104	44	10	359	112	—	44	25	12	2	84	
d) Magániskolák.																
1910/11 ...	322	—	124	81	63	—	—	268	—	—	—	—	—	—	—	
1924/25 ...	786	—	115	210	181	182	—	688	—	—	—	—	—	—	—	
1925/26 ...	578	—	90	158	125	115	—	488	—	—	—	—	—	—	—	
1926/27 ...	506	—	94	140	107	84	—	425	—	—	—	—	—	—	—	
1927/28 ...	627	—	113	227	122	92	—	554	—	—	—	—	—	—	—	
1928/29 ...	691	—	110	241	159	68	—	578	—	—	—	—	—	—	—	
1929/30 ...	712	—	92	241	141	134	—	608	—	—	—	—	—	—	—	
1930/31 ...	663	—	82	199	212	82	—	575	—	—	—	—	—	—	—	
1931/32 ...	533	—	38	146	163	110	—	457	—	—	—	—	—	—	—	
1932/33 ...	488	—	83	120	105	96	—	404	—	—	—	—	—	—	—	
1933/34 ...	563	—	89	232	102	58	—	481	—	—	—	—	—	—	—	
e) Iparostanonciskolák összesen.																
1910/11 ...	21.860	1.564	6.746	4.697	3.751	27	32	16.817	3.160	57	894	770	366	—	2.087	
1924/25 ...	30.015	738	7.178	6.700	4.820	1.820	190	21.446	8.134	74	2.051	1.772	1.232	222	189 5.540	
1925/26 ...	29.807	910	7.332	7.150	3.984	2.070	—	21.446	8.932	179	2.240	2.124	923	321	5.787	
1926/27 ...	29.798	1.026	7.483	7.387	3.876	1.855	—	21.627	8.904	407	2.096	2.082	803	284	5.672	
1927/28 ...	30.504	975	7.850	7.500	3.870	1.822	2	22.019	8.292	325	2.037	1.903	700	258	5.224	
1928/29 ...	29.670	800	6.974	7.573	4.159	1.779	1	21.286	7.344	283	1.755	1.687	648	180	4.553	
1929/30 ...	28.383	558	6.038	7.319	4.316	1.820	63	20.114	6.651	156	1.629	1.474	652	106	4.019	
1930/31 ...	25.300	259	4.902	6.585	4.235	1.831	70	17.882	6.031	106	1.374	1.563	577	128	3.750	
1931/32 ...	22.386	212	3.767	5.672	3.842	1.856	29	15.378	5.801	68	1.158	1.396	749	118	3.491	
1932/33 ...	19.136	43	3.172	4.634	3.224	1.639	54	12.766	5.273	—	1.034	1.215	633	207	3.089	
1933/34 ...	17.685	21	3.369	4.720	2.806	1.497	80	12.493	5.005	21	1.078	1.334	560	153	3.147	
II. Kereskedőtanonciskolák.																
a) Községi iskolák. ¹⁾																
1886/87 ...	190	—	48	39	23	—	—	110	—	—	—	—	—	—	—	
1887/88 ...	364	—	151	95	32	—	—	278	—	—	—	—	—	—	—	
1888/89 ...	419	—	189	102	47	—	—	338	—	—	—	—	—	—	—	
1889/90 ...	468	—	156	107	46	—	—	309	—	—	—	—	—	—	—	
1890/91 ...	474	—	164	125	48	—	—	337	—	—	—	—	—	—	—	
1891/92 ...	568	39	209	122	44	—	—	414	—	—	—	—	—	—	—	
1892/93 ...	618	49	251	137	45	—	—	482	—	—	—	—	—	—	—	
1893/94 ...	675	86	251	161	46	—	—	544	—	—	—	—	—	—	—	
1894/95 ...	803	168	231	169	64	—	—	632	—	—	—	—	—	—	—	

1) Az egyesületi kereskedőtanonciskola adatai nem állnak rendelkezésre.

2. A tanonciskolák tanulói osztályok szerint. (Folytatás.)

Év	a) Összes tanulók							b) Leánytanulók								
	Az év folyamán beiratkozott tanulók száma	Tanulók száma az év végén						összesen	Az év folyamán beiratkozott tanulók száma	Tanulók száma az év végén						összesen
		az elő-készítő	az I.	a II.	a III.	a IV.	be nem oszt-ható			az elő-készítő	az I.	a II.	a III.	a IV.	be nem oszt-ható	
osztályban							osztályban									
1895/96 ...	866	227	310	124	48	—	—	709	—	—	—	—	—	—	—	—
1896/97 ...	862	210	291	132	37	—	—	670	—	—	—	—	—	—	—	—
1897/98 ...	1.085	281	315	149	36	—	—	781	—	—	—	—	—	—	—	—
1898/99 ...	996	252	322	162	39	—	—	775	—	—	—	—	—	—	—	—
1899/900 ...	1.023	287	339	162	52	—	—	840	—	—	—	—	—	—	—	—
1900/01 ...	1.121	267	367	167	76	—	—	877	—	—	—	—	—	—	—	—
1901/02 ...	1.213	288	386	167	71	—	—	912	—	—	—	—	—	—	—	—
1902/03 ...	1.388	306	461	243	84	—	—	1.094	—	—	—	—	—	—	—	—
1903/04 ...	1.543	296	501	291	136	—	—	1.224	—	—	—	—	—	—	—	—
1904/05 ...	1.558	231	524	303	146	—	—	1.204	—	—	—	—	—	—	—	—
1905/06 ...	1.642	237	460	306	146	—	—	1.149	—	—	—	—	—	—	—	—
1906/07 ...	1.482	191	430	290	171	—	—	1.082	—	—	—	—	—	—	—	—
1907/08 ...	1.330	182	407	243	171	—	—	1.003	—	—	—	—	—	—	—	—
1908/09 ...	1.322	191	402	253	153	—	—	999	—	—	—	—	—	—	—	—
1909/10 ...	1.330	185	427	233	160	—	—	1.005	—	—	—	—	—	—	—	—
1910/11 ...	1.383	206	361	299	213	—	—	1.079	—	—	—	—	—	—	—	—
1911/12 ...	1.477	225	503	287	146	—	—	1.161	—	—	—	—	—	—	—	—
1912/13 ...	1.548	220	485	314	169	—	—	1.188	—	—	—	—	—	—	—	—
1913/14 ...	1.653	248	500	322	147	—	1) 56	1.273	37	—	29	—	—	—	—	29
1914/15 ...	1.362	205	459	314	142	—	1) 71	1.191	68	—	60	—	—	—	—	60
1915/16 ...	1.327	191	406	238	111	—	1) 48	994	124	—	54	—	1	—	—	55
1916/17 ...	1.294	197	411	215	105	—	1) 54	982	97	3	77	1	—	—	—	81
1917/18 ...	1.257	225	349	207	78	—	1) 80	939	111	2	37	4	1	—	—	44
1918/19 ...	969	126	306	202	109	—	1) 72	815	13	2	2	4	4	—	—	12
1919/20 ...	762	40	239	180	105	—	1) 44	608	5	—	3	—	—	—	—	3
1920/21 ...	1.051	73	321	195	156	—	1) 111	856	9	—	5	2	1	—	—	8
1921/22 ...	1.755	138	425	390	238	—	1) 300	1.491	15	—	2	6	1	—	—	13
1922/23 ...	2.044	146	431	416	277	—	1) 292	1.562	6	—	—	—	—	—	—	6
1923/24 ...	2.067	118	388	380	177	—	1) 443	1.506	5	—	1	—	—	—	—	2
1924/25 ...	2.211	99	486	389	215	—	1) 547	1.736	6	—	3	1	—	—	—	6
1925/26 ...	2.523	113	480	460	350	—	1) 607	2.010	8	—	3	2	1	—	—	6
1926/27 ...	2.549	112	391	464	357	—	1) 574	1.898	9	—	2	3	2	—	—	8
1927/28 ...	2.521	168	460	428	361	—	1) 446	1.863	12	—	5	2	3	—	—	12
1928/29 ...	2.374	154	450	479	404	240	1) 12	1.739	17	—	8	4	2	—	—	16
1929/30 ...	2.146	87	416	522	303	219	1) 10	1.557	22	—	8	7	4	—	—	20
1930/31 ...	2.092	75	358	560	310	149	1) 15	1.467	131	—	2	58	30	5	—	97
1931/32 ...	1.980	58	293	494	264	117	1) 6	1.232	134	6	7	64	13	13	—	103
1932/33 ...	1.684	39	268	412	254	103	1) 21	1.097	106	—	4	26	32	—	—	70
1933/34 ...	1.387	46	292	435	206	80	1) 10	1.069	73	—	3	27	15	9	—	59

III. Tanonciskolák mindössze.

a) Községi iskolák.

1886/87 ...	6.444	1.839	2.026	804	256	—	—	4.925	—	—	—	—	—	—	—	—
1887/88 ...	7.477	1.828	2.305	1.084	361	—	—	5.578	—	—	—	—	—	—	—	—
1888/89 ...	7.776	1.808	2.384	1.222	423	—	—	5.837	—	—	—	—	—	—	—	—
1889/90 ...	8.297	1.918	2.437	1.312	477	—	—	6.144	—	—	—	—	—	—	—	—
1890/91 ...	8.576	1.962	2.618	1.381	573	—	—	6.534	—	—	—	—	—	—	—	—
1891/92 ...	9.348	2.188	2.763	1.408	581	—	—	6.940	—	—	—	—	—	—	—	—
1892/93 ...	9.726	2.361	2.912	1.519	589	—	—	7.381	—	—	—	—	—	—	—	—
1893/94 ...	10.626	2.507	3.126	1.647	627	—	—	7.907	—	—	—	—	—	—	—	—
1894/95 ...	10.998	2.522	3.342	1.697	652	—	—	8.213	—	—	—	—	—	—	—	—

1) U. n. továbbképző osztályok, melyek az 1928. évi 60.000 V. K. M. sz. rendelet alapján álló későbbi IV. osztálynak feleltek meg. — *) A drogista-iskola IV. osztálya, mely külön egyéves évfolyamot képez az érettségivel rendelkező drogista-tanoncok számára.

2. A tanonciskolák tanulói osztályok szerint. (Vége.)

Év	a) Összes tanuló							b) Leánytanuló								
	Az év folyamán beiratkozott tanulók száma	Tanulók száma az év végén					összesen	Az év folyamán beiratkozott tanulók száma	Tanulók száma az év végén					összesen		
		az elő-készítő	az I.	a II.	a III.	a IV.			az elő-készítő	az I.	a II.	a III.	a IV.			
		osztályban					be nem oszt-ható		osztályban					be nem oszt-ható		
1895/96 ...	11.353	2.780	3.544	1.754	659	—	—	8.737	—	—	—	—	—	—	—	
1896/97 ...	11.655	2.996	3.670	1.681	733	—	—	9.080	—	—	—	—	—	—	—	
1897/98 ...	12.832	2.717	4.130	1.940	749	—	—	9.536	—	—	—	—	—	—	—	
1898/99 ...	12.787	2.420	3.895	2.278	1.002	—	—	9.595	—	—	—	—	—	—	—	
1899/900 ...	12.745	2.251	3.689	2.443	1.204	—	—	9.587	—	—	—	—	—	—	—	
1900/01 ...	12.217	1.955	3.601	2.316	1.347	—	—	9.219	—	—	—	—	—	—	—	
1901/02 ...	11.991	1.693	3.524	2.317	1.346	—	—	8.880	—	—	—	—	—	—	—	
1902/03 ...	11.810	1.270	3.808	2.506	1.381	—	—	8.965	—	—	—	—	—	—	—	
1903/04 ...	12.387	1.194	4.051	2.751	1.647	—	—	9.643	—	—	—	—	—	—	—	
1904/05 ...	13.240	1.205	4.186	2.913	1.896	—	—	10.200	—	—	—	—	—	—	—	
1905/06 ...	13.713	1.172	4.170	3.149	2.019	—	—	10.510	—	—	—	—	—	—	—	
1906/07 ...	14.200	1.107	4.434	3.126	2.269	—	—	10.936	—	—	—	—	—	—	—	
1907/08 ...	15.312	1.200	4.872	3.283	2.375	—	—	11.730	—	—	—	—	—	—	—	
1908/09 ...	15.924	1.134	5.018	3.574	2.593	—	—	12.319	—	—	—	—	—	—	—	
1909/10 ...	19.690	1.650	6.388	4.691	2.674	—	—	15.403	2.537	1.059	908	33	—	—	2.000	
1910/11 ...	22.230	1.747	6.739	4.747	3.764	—	32	17.029	3.160	57	894	770	366	—	2.087	
1911/12 ...	25.034	1.729	6.984	5.210	4.064	—	—	17.987	3.390	52	821	784	383	—	2.040	
1912/13 ...	24.101	1.643	6.744	5.364	4.380	—	—	18.131	3.144	53	839	827	376	—	2.095	
1913/14 ...	20.886	1.601	6.648	5.517	4.651	—	56	18.473	3.159	28	925	960	402	—	2.315	
1914/15 ...	16.928	749	4.166	4.165	4.141	—	71	13.292	2.378	6	658	607	396	—	1.667	
1915/16 ...	15.891	609	4.622	3.270	2.941	—	48	11.490	2.277	8	699	522	295	—	1.524	
1916/17 ...	14.278	560	4.610	3.174	2.193	—	54	10.591	2.008	8	567	520	258	—	1.353	
1917/18 ...	14.116	657	4.666	3.109	2.099	—	80	10.611	1.807	11	493	475	249	—	1.228	
1918/19 ...	12.715	431	4.183	3.094	2.186	—	72	9.966	1.723	22	483	471	239	—	1.215	
1919/20 ...	11.278	295	3.385	3.047	2.499	—	44	9.270	2.165	19	488	597	470	—	1.574	
1920/21 ...	17.023	443	4.747	3.947	4.229	—	111	13.477	3.800	36	921	1.003	936	—	2.896	
1921/22 ...	23.972	605	6.655	4.980	6.049	—	300	18.589	5.935	27	1.694	1.270	1.434	—	4.429	
1922/23 ...	27.810	668	6.962	5.737	6.737	—	544	20.648	7.055	36	1.703	1.341	1.381	—	258	
1923/24 ...	29.340	799	7.017	5.997	6.782	—	443	21.038	7.328	55	1.620	1.500	1.579	—	1	
1924/25 ...	30.333	837	7.256	6.581	4.652	1.521	733	21.580	8.114	74	2.049	1.766	1.226	217	188	
1925/26 ...	30.749	1.023	7.492	7.157	3.945	1.822	607	22.046	8.918	179	2.232	2.121	919	320	—	
1926/27 ...	31.010	1.122	7.554	7.454	3.933	1.667	574	22.304	8.890	402	2.088	2.081	802	284	—	
1927/28 ...	31.525	1.143	7.997	7.420	3.919	1.653	446	22.578	8.279	325	2.032	1.895	700	258	2	
1928/29 ...	30.442	954	7.120	7.555	4.195	1.848	12	21.684	7.320	283	1.749	1.679	641	176	2	
1929/30 ...	28.890	645	6.178	7.312	4.271	1.804	67	20.277	6.571	156	1.609	1.441	648	102	1	
1930/31 ...	25.807	334	4.999	6.673	4.119	1.791	81	17.997	6.052	106	1.333	1.597	593	127	2	
1931/32 ...	22.974	270	3.889	5.781	3.709	1.740	33	15.422	5.806	74	1.130	1.429	745	122	—	
1932/33 ...	19.606	82	3.238	4.749	3.195	1.557	65	12.886	5.252	—	1.005	1.217	649	203	8	
1933/34 ...	17.878	67	3.449	4.763	2.751	1.439	80	12.549	4.943	21	1.027	1.330	556	160	5	
		b) Általában.														
1924/25 ...	32.226	837	7.664	7.089	5.035	1.820	737	23.182	8.140	74	2.054	1.773	1.232	222	191	
1925/26 ...	32.330	1.023	7.812	7.610	4.334	2.070	607	23.456	8.940	179	2.243	2.126	924	321	—	
1926/27 ...	32.347	1.138	7.874	7.851	4.233	1.855	574	23.525	8.913	407	2.098	2.085	805	284	1	
1927/28 ...	33.025	1.143	8.310	7.928	4.231	1.822	448	23.882	8.304	325	2.042	1.905	703	258	3	
1928/29 ...	32.044	954	7.424	8.052	4.563	2.019	13	23.025	7.361	283	1.763	1.691	650	180	2	
1929/30 ...	30.529	645	6.454	7.841	4.619	2.039	73	21.671	6.673	156	1.637	1.481	656	106	3	
1930/31 ...	27.392	334	5.260	7.145	4.545	1.980	85	19.349	6.162	106	1.376	1.621	607	133	4	
1931/32 ...	24.366	270	4.060	6.166	4.106	1.973	35	16.610	5.935	74	1.165	1.460	762	131	2	
1932/33 ...	20.820	82	3.440	5.046	3.478	1.742	75	13.863	5.379	—	1.038	1.241	665	207	8	
1933/34 ...	19.072	67	3.661	5.155	3.012	1.577	90	13.562	5.078	21	1.081	1.361	575	162	6	

3. A tanonciskolák

Év	a) Összes tanuló												Összesen
	-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20	20-	
	éves												
													I. Iparostanonc-
													a) Állami
1905/06	—	—	—	1	13	59	67	46	33	5	1	—	225
1906/07	—	—	—	—	8	78	74	56	35	16	4	—	271
1907/08	—	—	—	—	16	65	82	68	44	11	5	—	291
1912/13	—	—	—	1	6	51	71	65	69	23	7	3	296
1913/14	—	—	—	1	8	52	90	89	72	36	9	4	361
1914/15	—	—	—	1	14	63	71	101	59	23	12	4	348
1915/16	—	—	—	1	13	72	113	93	70	33	15	8	418
1916/17	—	—	—	1	10	71	108	122	77	28	9	5	431
1925/26	—	—	—	—	10	26	47	77	39	25	8	1	314
1926/27	—	—	—	1	14	65	67	50	56	48	6	3	310
1927/28	—	—	—	2	2	44	64	77	64	28	9	—	290
1928/29	—	—	—	—	2	17	74	74	65	36	17	6	291
1929/30	—	—	—	—	8	19	60	92	57	28	4	2	270
1930/31	—	—	—	—	2	25	46	83	65	28	9	2	260
1931/32	—	—	—	5	19	54	54	76	34	10	6	—	258
1932/33	—	—	—	—	3	18	33	44	47	39	7	3	194
1933/34	—	—	—	1	9	24	39	41	30	21	7	1	173
													b) Községi
													1. Fiúiparostanonc-
1886/87	10	11	29	161	602	1.084	1.124	1.025	483	185	101	—	4.815
1887/88	—	3	12	158	561	1.197	1.481	1.002	566	238	82	—	5.300
1888/89	—	3	6	134	589	1.140	1.523	1.288	537	200	79	—	5.499
1889/90	—	2	11	105	540	1.343	1.496	1.315	706	224	93	—	5.835
1890/91	—	—	4	93	531	1.298	1.786	1.367	744	270	104	—	6.197
1891/92	—	—	4	95	526	1.335	1.575	1.674	877	305	135	—	6.526
1892/93	1	1	5	91	594	1.372	1.811	1.612	921	346	145	—	6.899
1893/94	2	1	9	104	654	1.611	1.894	1.591	924	393	180	—	7.363
1894/95	4	2	5	131	637	1.575	2.138	1.661	895	333	200	—	7.581
1895/96	—	—	34	130	711	1.575	2.158	1.932	937	359	192	—	8.028
1896/97	—	—	30	138	747	1.865	2.135	1.914	1.087	345	149	—	8.410
1897/98	—	—	17	130	758	1.802	2.500	1.878	1.080	397	193	—	8.755
1898/99	—	—	—	138	806	1.837	2.221	2.157	1.050	425	186	—	8.820
1899/900 ...	—	—	11	148	758	1.805	2.313	1.897	1.176	384	255	—	8.747
1900/01	—	—	3	122	633	1.730	2.291	1.943	1.027	413	116	64	8.342
1902/03	—	—	4	91	697	1.669	1.940	1.856	1.051	400	126	37	7.871
1903/04	1	2	7	120	784	1.783	2.274	1.879	1.031	392	94	52	8.419
1904/05	1	2	12	190	909	1.852	2.302	2.003	1.118	418	128	61	8.996
1905/06	—	—	50	161	843	2.038	2.381	2.047	1.179	440	132	90	9.361
1906/07	—	—	8	166	1.054	2.135	2.583	2.076	1.130	440	146	116	9.854
1907/08	1	3	9	195	1.005	2.603	2.743	2.261	1.170	431	154	152	10.727
1908/09	—	1	9	199	993	2.195	3.489	2.508	1.215	423	149	139	11.320
1909/10	—	—	11	218	1.163	2.456	2.753	2.642	2.376	476	148	155	12.398

¹⁾ Ebből 81 tanuló életkora ismeretlen

tanulói életkor szerint.

b) Leánytanulók												É v
10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20	20-	
éves												
<i>iskolák.</i>												1905/06
<i>iskolák.</i>												1906/07
<i>iskolák.</i>												1907/08
<i>iskolák.</i>												1912/13
<i>iskolák.</i>												1913/14
<i>iskolák.</i>												1914/15
<i>iskolák.</i>												1915/16
<i>iskolák.</i>												1916/17
<i>iskolák.</i>												1925/26
<i>iskolák.</i>												1926/27
<i>iskolák.</i>												1927/28
<i>iskolák.</i>												1928/29
<i>iskolák.</i>												1929/30
<i>iskolák.</i>												1930/31
<i>iskolák.</i>												1931/32
<i>iskolák.</i>												1932/33
<i>iskolák.</i>												1933/34
<i>iskolák.</i>												1886/87
<i>iskolák.</i>												1887/88
<i>iskolák.</i>												1888/89
<i>iskolák.</i>												1889/90
<i>iskolák.</i>												1890/91
<i>iskolák.</i>												1891/92
<i>iskolák.</i>												1892/93
<i>iskolák.</i>												1893/94
<i>iskolák.</i>												1894/95
<i>iskolák.</i>												1895/96
<i>iskolák.</i>												1896/97
<i>iskolák.</i>												1897/98
<i>iskolák.</i>												1898/99
<i>iskolák.</i>												1899/900
<i>iskolák.</i>												1900/01
<i>iskolák.</i>												1902/03
<i>iskolák.</i>												1903/04
<i>iskolák.</i>												1904/05
<i>iskolák.</i>												1905/06
<i>iskolák.</i>												1906/07
<i>iskolák.</i>												1907/08
<i>iskolák.</i>												1908/09
<i>iskolák.</i>												1909/10

3. A tanonciskolák

É v	a) Összes tanuló k												Összesen
	-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20	20-	
	éves												
1910/11	—	—	15	171	1.320	2.819	3.295	2.573	2.664	582	171	253	13.863
1911/12	—	—	20	272	1.362	3.257	3.781	3.056	1.551	861	262	364	14.786
1912/13	—	—	8	339	1.371	3.139	3.911	3.151	1.666	658	251	354	14.848
1913/14	—	—	—	218	1.050	2.750	3.757	3.511	2.168	882	293	285	14.914
1914/15	—	—	—	76	410	2.127	2.860	2.541	1.553	610	229	88	10.494
1915/16	—	—	4	101	594	1.509	3.068	2.270	1.077	287	67	50	9.027
1916/17	2	1	7	120	571	1.612	2.186	2.572	949	232	60	40	8.352
1917/18	—	1	5	133	600	1.729	2.422	2.055	1.291	219	51	34	8.540
1918/19	—	—	10	126	555	1.550	2.225	1.973	982	435	85	85	8.026
1919/20	—	—	1	42	278	992	1.790	1.867	1.198	502	323	170	7.163
1920/21	—	—	7	39	386	1.479	2.401	2.469	1.658	751	295	295	9.780
1921/22	—	—	1	71	429	1.796	2.733	3.213	2.091	1.071	458	858	12.721
1922/23	2	1	4	56	522	2.017	3.197	3.173	2.732	1.272	590	899	14.465
1923/24	2	2	2	86	676	2.128	3.222	3.230	2.339	1.446	619	1.129	14.881
1924/25	4	—	3	60	503	2.234	3.317	3.355	2.198	1.088	582	1.001	14.345
1925/26	—	—	146	42	408	2.138	3.490	3.335	2.185	1.071	547	921	14.283
1926/27	—	—	7	27	327	2.207	3.372	3.648	2.330	1.138	597	1.170	14.823
1927/28	—	—	4	27	376	2.182	3.749	3.743	2.476	1.247	562	1.234	15.600
1928/29	—	—	—	8	254	2.032	3.528	3.980	2.599	1.341	652	1.114	15.508
1929/30	—	—	—	3	142	1.389	3.333	3.881	2.836	1.471	666	1.155	14.876
1930/31	—	1	1	3	98	934	2.286	3.770	2.798	1.533	658	882	12.964
1931/32	—	—	—	2	59	679	1.674	2.620	2.762	1.524	719	839	10.878
1932/33	—	—	—	3	53	582	1.280	1.885	1.952	1.520	738	836	8.849
1933/34	—	—	—	5	83	952	1.280	1.688	1.539	1.198	864	932	8.541
2. Leányiparos-													
1909/10	—	—	9	171	562	606	373	166	58	23	4	28	2.000
1910/11	—	—	11	134	572	688	392	146	118	12	5	9	2.087
1911/12	—	—	4	126	533	765	400	133	47	21	5	6	2.040
1912/13	1	—	6	140	544	707	464	154	48	14	3	14	2.095
1913/14	—	—	1	109	480	806	545	243	62	20	8	12	2.286
1914/15	—	—	—	49	199	572	402	180	117	53	29	6	1.607
1915/16	—	1	8	75	293	468	422	115	40	13	11	23	1.469
1916/17	—	7	22	73	198	384	271	217	48	13	8	16	1.257
1917/18	1	—	3	48	194	319	286	160	69	23	6	23	1.132
1918/19	—	—	9	56	189	289	253	136	66	92	13	22	1.125
1919/20	—	1	9	27	145	315	369	253	118	34	177	51	1.499
1920/21	—	—	10	83	264	710	741	518	251	129	36	99	2.841
1921/22	—	—	—	52	297	779	984	1.371	443	184	103	164	4.377
1922/23	—	—	6	81	347	1.062	1.235	820	575	200	96	199	4.621
1923/24	—	—	8	63	354	1.124	1.368	800	367	285	88	194	4.651
1924/25	—	—	—	40	375	1.258	1.587	997	433	206	328	275	5.499
1925/26	—	—	—	26	332	1.431	1.823	1.141	526	196	104	174	5.753
1926/27	—	—	1	28	291	1.347	1.720	1.134	494	204	105	259	5.583
1927/28	—	—	2	16	253	1.156	1.660	1.039	467	226	108	188	5.115
1928/29	1	—	1	7	151	1.001	1.460	989	415	175	94	143	4.437
1929/30	—	—	—	3	87	679	1.324	900	448	183	76	144	3.844
1930/31	—	—	—	4	80	527	973	1.018	472	233	96	163	3.566
1931/32	—	—	1	8	44	554	810	807	558	238	120	172	3.312
1932/33	—	—	2	30	81	469	763	608	394	280	127	186	2.940
1933/34	—	—	—	6	97	706	760	569	327	186	128	160	2.939

tanulói életkor szerint. (Folytatás.)

b) Leánytanulók												É v			
-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20	20-		Összesen		
é v e s															
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1910/11		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1911/12		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1912/13		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1913/14		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1914/15		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1915/16		
—	—	—	2	2	3	4	1	2	—	1	—	15	1916/17		
—	—	—	12	11	18	8	3	—	—	—	—	52	1917/18		
—	—	—	2	9	30	17	9	3	1	7	—	78	1918/19		
—	—	—	—	2	16	19	17	7	3	1	7	72	1919/20		
—	—	—	—	2	7	12	16	4	4	1	1	47	1920/21		
—	—	—	—	3	6	7	14	4	3	3	1	39	1921/22		
—	—	—	—	7	22	27	11	8	3	—	—	92	1922/23		
1	—	—	2	11	22	27	11	8	3	—	—	102	1923/24		
—	1	—	1	9	12	15	22	11	5	23	2	1	102	1923/24	
—	—	—	—	—	2	1	2	1	2	—	—	7	15	1924/25	
—	—	—	—	—	3	2	—	3	—	—	—	3	12	1925/26	
—	—	—	—	—	4	13	13	10	7	3	3	17	67	1926/27	
—	—	—	—	—	2	18	19	9	12	6	6	18	85	1927/28	
—	—	—	—	—	14	7	21	21	5	5	4	4	77	1928/29	
—	—	—	—	—	1	6	26	18	19	16	2	5	93	1929/30	
—	—	—	—	—	2	5	13	27	20	12	5	11	95	1930/31	
—	—	—	—	—	6	12	13	23	13	6	6	12	85	1931/32	
—	—	—	—	—	2	11	11	11	15	5	5	17	72	1932/33	
—	—	—	—	—	1	14	6	19	18	18	14	11	101	1933/34	
tanonciskolák.															
—	—	—	9	171	562	606	373	166	58	23	4	28	2.000	1909/10	
—	—	—	11	134	572	688	392	146	118	12	5	9	2.087	1910/11	
—	—	—	4	126	533	765	400	133	47	21	5	6	2.040	1911/12	
1	—	—	6	140	544	707	464	154	48	14	3	14	2.095	1912/13	
—	—	—	1	109	480	806	545	243	62	20	8	12	2.286	1913/14	
—	—	—	—	49	199	572	402	180	117	53	29	6	1.607	1914/15	
—	—	—	—	8	75	293	468	422	115	40	13	11	23	1.469	1915/16
—	—	—	—	22	73	198	384	271	217	48	13	8	16	1.257	1916/17
—	—	—	—	3	48	194	319	286	160	69	23	6	23	1.132	1917/18
—	—	—	—	9	56	189	289	253	136	66	92	13	22	1.125	1918/19
—	—	—	—	9	27	145	315	369	253	118	34	177	51	1.499	1919/20
—	—	—	—	10	83	264	710	741	518	251	129	36	99	2.841	1920/21
—	—	—	—	52	297	779	984	1.371	443	184	103	164	4.377	1921/22	
—	—	—	—	6	81	347	1.062	1.235	820	575	200	96	199	4.621	1922/23
—	—	—	—	8	63	354	1.124	1.368	800	367	285	88	194	4.651	1923/24
—	—	—	—	40	375	1.258	1.587	997	433	206	328	275	5.499	1924/25	
—	—	—	—	26	332	1.431	1.823	1.141	526	196	104	174	5.753	1925/26	
—	—	—	—	1	28	291	1.347	1.720	1.134	494	204	105	259	5.583	1926/27
—	—	—	—	2	16	253	1.156	1.660	1.039	467	226	108	188	5.115	1927/28
—	—	—	—	1	7	151	1.001	1.460	989	415	175	94	143	4.437	1928/29
—	—	—	—	3	87	679	1.324	900	448	183	76	144	3.844	1929/30	
—	—	—	—	4	80	527	973	1.018	472	233	96	163	3.566	1930/31	
—	—	—	—	1	8	44	554	810	807	558	238	120	172	3.312	1931/32
—	—	—	—	2	30	81	469	763	608	394	280	127	186	2.940	1932/33
—	—	—	—	6	97	706	760	569	327	186	128	160	2.939	1933/34	

3. A tanonciskolák

É v	a) Összes tanuló k											Összesen	
	10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20		20
	éves												
	3. Fiú- és leány-												
1886/87	10	11	29	161	602	1.084	1.124	1.025	483	185	101	4.815	
1887/88	—	3	12	158	561	1.197	1.481	1.002	566	238	82	5.300	
1888/89	—	3	6	134	589	1.140	1.523	1.288	537	200	79	5.499	
1889/90	—	2	11	105	540	1.343	1.496	1.315	706	224	93	5.835	
1890/91	—	—	4	93	531	1.298	1.786	1.367	744	270	104	6.197	
1891/92	—	—	4	95	526	1.335	1.575	1.674	877	305	135	6.526	
1892/93	1	1	5	91	594	1.372	1.811	1.612	921	346	145	6.899	
1893/94	2	1	9	104	654	1.611	1.894	1.591	924	393	180	7.363	
1894/95	4	2	5	131	637	1.575	2.138	1.661	895	333	200	7.581	
1895/96	—	—	34	130	711	1.575	2.158	1.932	937	359	192	8.028	
1896/97	—	—	30	138	747	1.865	2.135	1.914	1.087	345	149	8.410	
1897/98	—	—	17	130	758	1.802	2.500	1.878	1.080	397	193	8.755	
1898/99	—	—	—	138	806	1.837	2.221	2.157	1.050	425	186	8.820	
1899/900 ...	—	—	11	148	758	1.805	2.313	1.897	1.176	384	255	8.747	
1900/01	—	—	3	122	633	1.730	2.291	1.943	1.027	413	116	64	8.342
1902/03	—	—	4	91	697	1.669	1.940	1.856	1.051	400	126	37	7.871
1903/04	1	2	7	120	784	1.783	2.274	1.879	1.031	392	94	52	8.419
1904/05	1	2	12	190	909	1.852	2.302	2.003	1.118	418	128	61	8.996
1905/06	—	—	50	161	843	2.038	2.381	2.047	1.179	440	132	90	9.361
1906/07	—	—	8	166	1.054	2.135	2.583	2.076	1.130	440	146	116	9.854
1907/08	1	3	9	195	1.005	2.603	2.743	2.261	1.170	431	154	152	10.727
1908/09	—	1	9	199	993	2.195	3.489	2.508	1.215	423	149	139	11.320
1909/10	—	—	20	389	1.725	3.062	3.126	2.808	2.434	499	152	183	14.398
1910/11	—	—	26	305	1.892	3.507	3.687	2.719	2.782	594	176	262	15.950
1911/12	—	—	24	398	1.895	4.022	4.181	3.189	1.598	882	267	370	16.826
1912/13	1	—	14	479	1.915	3.846	4.375	3.305	1.714	672	254	368	16.943
1913/14	—	—	1	327	1.530	3.556	4.302	3.754	2.230	902	301	297	17.200
1914/15	—	—	—	125	609	2.699	3.262	2.721	1.670	663	258	94	12.101
1915/16	—	1	12	176	887	1.977	3.490	2.385	1.117	300	78	73	10.496
1916/17	2	8	29	193	769	1.996	2.457	2.789	997	245	68	56	9.609
1917/18	1	1	8	181	794	2.048	2.708	2.215	1.360	242	57	57	9.672
1918/19	—	—	19	182	744	1.839	2.478	2.109	1.048	527	98	107	9.151
1919/20	—	1	10	69	423	1.307	2.159	2.120	1.316	536	500	221	8.662
1920/21	—	—	17	122	650	2.189	3.142	2.987	1.909	880	331	394	12.621
1921/22	—	—	1	123	726	2.575	3.717	4.584	2.534	1.255	561	1.022	17.098
1922/23	2	1	10	137	869	3.079	4.432	3.993	3.307	1.472	686	1.098	19.086
1923/24	2	2	10	149	1.030	3.252	4.590	4.030	2.706	1.731	707	1.323	19.532
1924/25	4	—	3	100	878	3.492	4.904	4.352	2.631	1.294	910	1.276	19.844
1925/26	—	—	146	68	740	3.569	5.313	4.476	2.711	1.267	651	1.095	20.036
1926/27	—	—	8	55	618	3.554	5.092	4.782	2.824	1.342	702	1.429	20.406
1927/28	—	—	6	43	629	3.338	5.409	4.782	2.943	1.473	670	1.422	20.715
1928/29	1	—	1	15	405	3.033	4.988	4.969	3.014	1.516	746	1.257	19.945
1929/30	—	—	—	6	229	2.068	4.657	4.781	3.284	1.654	742	1.299	18.720
1930/31	—	1	1	7	178	1.461	3.259	4.788	3.270	1.766	754	1.045	16.530
1931/32	—	—	1	10	103	1.233	2.484	3.427	3.320	1.762	839	1.011	14.190
1932/33	—	—	2	33	134	1.051	2.043	2.493	2.346	1.800	865	1.022	11.789
1933/34	—	—	—	11	180	1.658	2.040	2.257	1.866	1.384	992	1.092	11.480

tanulói életkor szerint. (Folytatás.)

b) Leánytanulók												É v		
-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20	20-		Összesen	
éves														
iparostanonciskolák együtt.												1886/87		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1887/88
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1888/89
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1889/90
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1890/91
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1891/92
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1892/93
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1893/94
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1894/95
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1895/96
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1896/97
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1897/98
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1898/99
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1899/900
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1900/01
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1902/03
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1903/04
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1904/05
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1905/06
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1906/07
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1907/08
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1908/09
—	—	9	171	562	606	373	166	58	23	4	28	2.000	1909/10	
—	—	11	134	572	688	392	146	118	12	5	9	2.087	1910/11	
—	—	4	126	533	765	400	133	47	21	5	6	2.040	1911/12	
1	—	6	140	544	707	464	154	48	14	3	14	2.095	1912/13	
—	—	1	109	480	806	545	243	62	20	8	12	2.286	1913/14	
—	—	—	49	199	572	402	180	117	53	29	6	1.607	1914/15	
—	1	8	75	293	468	422	115	40	13	11	23	1.469	1915/16	
—	7	24	75	201	388	272	219	48	14	8	16	1.272	1916/17	
1	—	3	60	205	337	294	163	69	23	6	23	1.184	1917/18	
—	—	11	65	219	306	262	139	67	99	13	22	1.203	1918/19	
—	1	9	29	161	334	386	260	121	35	184	51	1.571	1919/20	
—	—	10	85	271	722	757	522	255	130	37	99	2.888	1920/21	
—	—	—	52	300	785	991	1.385	447	187	104	165	4.416	1921/22	
1	—	8	88	358	1.084	1.262	831	583	203	96	199	4.713	1922/23	
—	1	9	72	366	1.139	1.390	811	372	308	90	195	4.753	1923/24	
—	—	—	40	375	1.260	1.588	999	434	208	328	282	5.514	1924/25	
—	—	1	26	332	1.434	1.825	1.141	529	196	104	177	5.765	1925/26	
—	—	1	28	291	1.351	1.733	1.147	504	211	108	276	5.650	1926/27	
—	—	2	16	254	1.158	1.678	1.058	476	238	114	206	5.200	1927/28	
1	—	1	7	151	1.015	1.467	1.010	436	180	99	147	4.514	1928/29	
—	—	—	3	88	685	1.350	918	467	199	78	149	3.937	1929/30	
—	—	—	4	82	532	986	1.045	492	245	101	174	3.661	1930/31	
—	—	1	8	44	560	822	820	581	251	126	184	3.397	1931/32	
—	—	2	30	81	471	774	619	405	295	132	203	3.012	1932/33	
—	—	—	6	98	720	766	588	345	204	142	171	3.040	1933/34	

3. A tanonciskolák

É v	a) Összes tanuló k											Összesen	
	-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20		20-
	é v e s												
	c) Egyesületi												
1905/06	—	—	1	9	28	59	44	38	12	10	3	—	204
1906/07	—	—	—	8	135	57	15	5	2	1	—	—	223
1907/08	—	—	—	11	40	41	85	40	22	12	2	1	254
1912/13	—	—	—	—	3	104	47	38	135	—	—	—	327
1913/14	—	—	—	7	37	259	156	91	19	10	—	—	579
1914/15	—	—	—	10	53	99	241	46	11	2	—	—	462
1915/16	—	—	—	18	35	87	141	85	37	17	3	—	423
1916/17	—	—	3	18	54	114	104	74	30	12	3	—	412
1925/26	—	—	—	—	13	38	67	60	36	27	7	5	608
1926/27	—	—	—	—	4	4	96	155	128	66	19	14	486
1927/28	—	—	—	2	11	34	86	128	122	58	7	12	460
1928/29	—	—	—	—	11	66	74	106	85	67	28	35	472
1929/30	—	—	—	—	10	62	106	99	102	66	30	41	516
1930/31	—	—	—	—	4	38	87	147	91	65	38	47	517
1931/32	—	—	—	—	3	30	71	92	122	73	44	37	473
1932/33	—	—	—	—	13	23	76	67	64	67	40	29	379
1933/34	—	—	—	—	15	56	54	53	57	44	28	52	359
	d) Magán-												
1905/06	—	—	—	2	30	86	69	45	27	5	2	1	267
1906/07	—	—	—	5	43	110	134	104	37	8	3	2	446
1907/08	—	—	—	5	32	62	82	67	29	2	1	—	280
1912/13	—	—	—	1	32	102	235	165	47	9	3	—	594
1913/14	—	—	—	—	22	133	271	141	50	20	4	2	643
1914/15	—	—	—	2	11	56	222	109	54	12	3	—	469
1915/16	—	—	—	2	12	56	225	111	53	7	2	—	468
1916/17	—	—	1	—	36	180	204	124	41	5	—	—	591
1925/26	—	—	—	—	4	81	84	136	103	31	9	40	488
1926/27	—	—	—	—	1	65	108	93	77	30	5	46	425
1927/28	—	—	—	—	5	90	137	164	95	43	17	3	554
1928/29	—	—	—	—	1	100	140	177	118	29	9	4	578
1929/30	—	—	—	—	2	57	163	180	139	52	9	6	608
1930/31	—	—	—	—	1	51	102	208	139	66	7	1	575
1931/32	—	—	—	—	2	19	65	127	146	84	14	—	457
1932/33	—	—	—	—	—	30	77	104	93	75	20	5	404
1933/34	—	—	—	—	—	59	128	128	96	46	21	3	481
	e) Iparostanonc-												
1902/03	—	—	4	91	725	1.822	2.162	2.032	1.191	447	140	38	8.652
1903/04	1	2	7	122	816	1.920	2.471	2.070	1.137	424	102	56	9.128
1904/05	1	2	12	197	957	1.997	2.480	2.184	1.221	447	133	65	9.696
1905/06	—	—	51	173	914	2.242	2.561	2.176	1.251	460	138	91	10.057
1906/07	—	—	8	179	1.240	2.380	2.806	2.241	1.204	465	153	118	10.794
1907/08	1	3	9	211	1.093	2.771	2.992	2.436	1.265	456	162	153	11.552
1911/12	—	—	20	274	1.428	3.552	3.973	3.242	1.676	976	265	364	15.770

*) Ebből 355 tanuló életkora ismeretlen. — *) Ebből 1 tanuló életkora ismeretlen.

tanulói életkor szerint. (Folytatás.)

b) Leánytanulók												É v	
-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20	20-		Összesen
é v e s													
<i>iskolák.</i>													
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1905/06
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1906/07
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1907/08
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1912/13
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1913/14
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1914/15
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1915/16
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1916/17
—	—	—	—	—	1	—	—	2	—	—	1	4	1925/26
—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	1	1926/27
—	—	—	—	—	—	—	2	—	1	—	—	1	1927/28
—	—	—	—	—	—	1	1	6	—	—	2	10	1928/29
—	—	—	—	2	25	12	7	3	4	1	2	56	1929/30
—	—	—	—	3	17	24	12	4	—	3	4	67	1930/31
—	—	—	—	1	15	27	14	8	2	2	4	73	1931/32
—	—	—	—	11	6	35	2	2	3	1	3	63	1932/33
—	—	—	—	14	34	20	8	1	4	—	3	84	1933/34
<i>iskolák.</i>													
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1905/06
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1906/07
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1907/08
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1912/13
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1913/14
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1914/15
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1915/16
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1916/17
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1925/26
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1926/27
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1927/28
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1928/29
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1929/30
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1930/31
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1931/32
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1932/33
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1933/34
<i>iskolák összesen.</i>													
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1902/03
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1903/04
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1904/05
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1905/06
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1906/07
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1907/08
—	—	4	126	533	765	400	133	47	21	5	6	2.040	1911/12

3. A tanonciskolák

É v	a) Összes tanuló												Összesen
	-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20	20-	
	éves												
1912/13	1	—	14	481	1.956	4.103	4.728	3.573	1.965	704	264	371	18.160
1913/14	—	—	1	335	1.597	4.000	4.819	4.075	2.371	968	314	303	18.783
1914/15	—	—	—	138	687	2.917	3.796	2.977	1.794	700	273	98	13.380
1915/16	—	1	12	197	947	2.192	3.969	2.674	1.277	357	98	81	11.805
1916/17	2	8	33	212	869	2.361	2.873	3.109	1.145	290	80	61	11.043
1925/26	—	—	146	68	767	3.714	5.511	4.749	2.889	1.350	675	1.141	²⁾ 21.446
1926/27	—	—	8	56	637	3.688	5.363	5.080	3.085	1.486	732	1.492	21.627
1927/28	—	—	6	47	647	3.506	5.696	5.151	3.224	1.602	703	1.437	22.019
1928/29	1	—	1	15	419	3.216	5.276	5.326	3.282	1.648	800	1.302	21.286
1929/30	—	—	—	6	249	2.206	4.986	5.152	3.582	1.800	785	1.348	20.114
1930/31	—	1	1	7	185	1.575	3.494	5.226	3.565	1.925	808	1.095	17.882
1931/32	—	—	1	15	127	1.336	2.674	3.722	3.622	1.929	903	1.048	¹⁾ 15.378
1932/33	—	—	2	33	150	1.122	2.229	2.708	2.550	1.981	932	1.059	12.766
1933/34	—	—	—	12	204	1.797	2.261	2.479	2.049	1.495	1.048	1.148	12.493

II. Kereskedő-
a) Községi

1886/87	—	—	—	12	38	57	46	20	14	3	—	—	³⁾ 190
1887/88	—	—	2	25	96	104	75	43	11	8	—	—	³⁾ 364
1888/89	—	—	—	14	80	136	91	61	26	11	—	—	³⁾ 419
1889/90	—	—	—	17	39	82	88	51	22	10	—	—	309
1890/91	—	—	—	10	57	91	91	50	29	9	—	—	337
1891/92	—	—	1	11	78	113	118	58	23	12	—	—	414
1892/93	—	—	3	15	77	150	120	62	41	14	—	—	482
1893/94	—	—	2	17	86	174	135	83	36	11	—	—	544
1894/95	—	—	—	29	111	161	175	94	48	14	—	—	632
1895/96	—	—	—	29	127	198	196	104	40	15	—	—	709
1896/97	—	—	—	19	85	201	208	102	43	12	—	—	670
1897/98	—	—	—	32	130	187	218	127	60	27	—	—	781
1898/99	—	—	—	38	134	209	212	139	35	5	3	—	775
1899/90	—	—	1	30	148	242	235	122	50	12	—	—	840
1900/01	—	—	—	36	132	230	259	152	57	7	4	—	877
1902/03	—	—	—	45	183	351	286	154	50	21	4	—	1.094
1903/04	—	—	2	38	196	325	382	198	63	14	5	1	1.224
1904/05	—	—	1	38	197	285	371	229	65	14	3	1	1.204
1905/06	—	—	—	28	200	350	282	203	67	12	5	2	1.149
1906/07	—	—	—	26	171	321	298	190	61	11	3	1	1.082
1907/08	—	—	2	24	156	292	286	156	63	18	6	—	1.003
1908/09	—	1	3	38	170	299	261	148	63	14	2	—	999
1909/10	—	—	1	28	182	290	294	155	41	12	2	—	1.005
1910/11	—	—	—	23	184	345	249	180	69	20	5	4	1.079
1911/12	—	—	—	30	187	326	328	185	80	21	3	1	1.161
1912/13	—	—	2	32	196	328	341	180	73	24	10	2	1.188
1913/14	—	—	—	18	162	308	389	254	80	35	16	11	1.273
1914/15	—	—	—	9	88	289	314	245	127	59	18	42	1.191

¹⁾ Ebből 436 tanuló életkora ismeretlen. — ²⁾ Ebből 1 tanuló életkora ismeretlen. — ³⁾ Az 1886/87—1888/89.

tanulói életkor szerint. (Folytatás.)

b) Leánytanulók												Évesen	É v
-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20	20-		
éves												Összesen	É v
1	—	6	140	544	707	464	154	48	14	3	14		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2.313	1913/14
—	—	—	49	199	572	402	180	117	53	29	6	1.607	1914/15
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1.499	1915/16
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1.317	1916/17
—	—	1	26	334	1.436	1.827	1.144	535	199	106	179	5.787	1925/26
—	—	1	29	293	1.355	1.736	1.150	508	213	108	279	5.672	1926/27
—	—	2	18	255	1.163	1.682	1.062	478	242	115	207	5.224	1927/28
1	—	1	7	153	1.017	1.474	1.017	446	184	104	149	4.553	1928/29
—	—	—	3	95	714	1.366	929	474	208	79	151	4.019	1929/30
—	—	—	4	86	554	1.013	1.061	499	247	108	178	3.750	1930/31
—	—	1	8	46	579	853	836	595	256	129	188	3.491	1931/32
—	—	2	30	94	478	814	623	408	300	134	206	3.089	1932/33
—	—	—	7	118	761	788	600	347	208	143	175	3.147	1933/34
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1886/87
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1887/88
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1888/89
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1889/90
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1890/91
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1891/92
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1892/93
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1893/94
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1894/95
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1895/96
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1896/97
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1897/98
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1898/99
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1899/900
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1900/01
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1902/03
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1903/04
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1904/05
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1905/06
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1906/07
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1907/08
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1908/09
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1909/10
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1910/11
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1911/12
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1912/13
—	—	—	—	2	2	2	10	1	5	1	6	29	1913/14
—	—	—	—	—	9	11	5	7	7	2	19	60	1914/15

években az adatok a beiratkozott tanulókra, a későbbi években az évvégi tanulólétszámra vonatkoznak.

3. A tanonciskolák

É v	a) Összes tanuló k												Összesen
	-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20	20-	
	é v e s												
1915/16	—	—	2	17	114	247	313	182	78	14	3	24	994
1916/17	—	—	—	22	100	240	274	210	78	19	5	34	982
1917/18	—	—	—	6	97	203	290	220	87	25	9	2	939
1918/19	—	—	—	8	51	158	252	192	97	39	14	4	815
1919/20	—	—	—	—	16	129	204	145	74	23	8	9	608
1920/21	—	—	—	2	30	112	244	243	124	65	24	12	856
1921/22	—	—	—	10	56	262	338	340	244	113	79	49	1.491
1922/23	—	—	—	5	46	225	416	424	229	126	36	55	1.562
1923/24	—	—	—	7	75	249	394	403	198	113	35	32	1.506
1924/25	3	—	1	7	71	377	554	369	216	78	28	32	1.736
1925/26	—	—	—	3	47	342	606	540	268	118	47	39	2.010
1926/27	—	—	—	7	44	302	570	486	286	113	49	41	1.898
1927/28	—	—	—	2	56	257	555	527	265	114	50	37	1.863
1928/29	—	—	—	2	27	242	453	549	282	102	45	37	1.739
1929/30	—	—	—	11	53	203	406	441	280	93	35	35	1.557
1930/31	—	—	1	1	18	118	325	438	319	160	41	46	1.467
1931/32	—	—	—	4	15	103	213	333	285	157	63	59	1.232
1932/33	—	—	—	1	9	91	188	270	220	169	92	57	1.097
1933/34	—	—	—	—	11	153	195	232	198	121	81	78	1.069
b) Egyesületi													
1902/03	—	—	—	2	21	47	67	54	21	6	2	—	220
1903/04	—	—	—	1	9	34	72	49	25	9	—	—	199
1904/05	—	—	—	2	15	46	57	64	30	9	1	—	224
1905/06	—	—	—	—	9	61	73	43	28	8	1	—	223
1906/07	—	—	—	1	22	37	84	55	26	10	1	—	236
1907/08	—	—	—	2	11	57	70	47	25	4	1	—	217
1911/12	—	—	—	2	8	52	67	41	18	5	1	—	194
1912/13	—	—	—	39	64	39	19	19	7	4	—	—	191
1913/14	—	—	—	39	66	39	19	19	7	4	—	—	193
1914/15	—	—	—	24	31	41	28	10	5	6	—	—	145
1915/16	—	—	—	1	7	29	38	34	11	3	—	1	124
c) Kereskedőtanonc-													
1902/03	—	—	—	47	204	398	353	208	71	27	6	—	1.314
1903/04	—	—	2	39	205	359	454	247	88	23	5	1	1.423
1904/05	—	—	1	40	212	331	428	293	95	23	4	1	1.428
1905/06	—	—	—	28	209	411	355	246	95	20	6	2	1.372
1906/07	—	—	—	27	193	358	382	245	87	21	4	1	1.318
1907/08	—	—	2	26	167	349	356	203	88	22	7	—	1.220
1911/12	—	—	—	32	195	378	395	226	98	26	4	1	1.355
1912/13	—	—	2	71	260	367	360	199	80	28	10	2	1.379
1913/14	—	—	—	57	228	347	408	273	87	39	16	11	1.466
1914/15	—	—	—	33	119	330	342	255	132	65	18	42	1.336
1915/16	—	—	2	18	121	276	351	216	89	17	3	25	1.118
1916/17	—	—	—	22	100	240	274	210	78	19	5	34	982
1917/18	—	—	—	6	97	203	290	220	87	25	9	2	939
1918/19	—	—	—	8	51	158	252	192	97	39	14	4	815
1919/20	—	—	—	—	16	129	204	145	74	23	8	9	608

tanulói életkor szerint. (Folytatás.)

b) Leánytanulók.												É v	
10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20	20		Összesen
é v e s													
—	—	—	—	1	9	10	10	2	6	1	16	55	1915/16
—	—	—	—	7	8	10	6	7	6	3	34	81	1916/17
—	—	—	—	—	5	8	7	8	9	5	2	44	1917/18
—	—	—	—	—	2	—	—	2	2	3	3	12	1918/19
—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	1	—	3	1919/20
—	—	—	—	—	—	3	1	—	1	2	1	8	1920/21
—	—	—	—	—	—	—	4	2	1	3	3	13	1921/22
—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	—	3	6	1922/23
—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	2	1923/24
—	—	—	—	—	1	—	3	—	—	—	2	6	1924/25
—	—	—	—	—	—	2	—	2	—	2	—	6	1925/26
—	—	—	—	—	—	—	3	2	2	—	1	8	1926/27
—	—	—	—	—	—	—	2	4	3	1	2	12	1927/28
—	—	—	—	—	2	4	2	—	2	2	4	16	1928/29
—	—	—	—	—	2	9	4	—	3	1	1	20	1929/30
—	—	—	—	—	2	23	31	28	9	2	2	97	1930/31
—	—	—	—	—	5	13	36	24	14	4	7	103	1931/32
—	—	—	—	—	1	9	18	16	8	11	7	70	1932/33
—	—	—	—	—	9	4	16	12	7	4	7	59	1933/34
<i>iskolák.</i>													
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1902/03
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1903/04
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1904/05
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1905/06
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1906/07
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1907/08
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1911/12
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1912/13
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1913/14
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1914/15
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1915/16
<i>iskolák összesen.</i>													
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1902/03
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1903/04
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1904/05
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1905/06
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1906/07
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1907/08
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1911/12
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1912/13
—	—	—	—	2	2	2	10	1	5	1	6	29	1913/14
—	—	—	—	—	9	11	5	7	7	2	19	60	1914/15
—	—	—	—	1	9	10	10	2	6	1	16	55	1915/16
—	—	—	—	7	8	10	6	7	6	3	34	81	1916/17
—	—	—	—	—	5	8	7	8	9	5	2	44	1917/18
—	—	—	—	—	2	—	—	2	2	3	3	12	1918/19
—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	1	—	3	1919/20

3. A tanonciskolák

É v	a) Összes tanuló k												Összesen
	-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20	20-	
	éves												
1920/21	—	—	—	2	30	112	244	243	124	65	24	12	856
1921/22	—	—	—	10	56	262	338	340	244	113	79	49	1.491
1922/23	—	—	—	5	46	225	416	424	229	126	36	55	1.562
1923/24	—	—	—	7	75	249	394	403	198	113	35	32	1.506
1924/25	3	—	1	7	71	377	554	369	216	78	28	32	1.736
1925/26	—	—	—	3	47	342	606	540	268	118	47	39	2.010
1926/27	—	—	—	7	44	302	570	486	286	113	49	41	1.898
1927/28	—	—	—	2	56	257	555	527	265	114	50	37	1.863
1928/29	—	—	—	2	27	242	453	549	282	102	45	37	1.739
1929/30	—	—	—	11	53	203	406	441	280	93	35	35	1.557
1930/31	—	—	1	1	18	118	325	438	319	160	41	46	1.467
1931/32	—	—	—	4	15	103	213	333	285	157	63	59	1.232
1932/33	—	—	—	1	9	91	188	270	220	169	92	57	1.097
1933/34	—	—	—	—	11	153	195	232	198	121	81	78	1.069

III. Tanonciskolák

a) Községi

1886/87	10	11	29	173	640	1.141	1.170	1.045	497	188	101	1 ¹⁾ 5.005	
1887/88	—	3	14	183	657	1.301	1.556	1.045	577	246	82	1 ¹⁾ 5.664	
1888/89	—	3	6	148	669	1.276	1.614	1.349	563	211	79	1 ¹⁾ 5.918	
1889/90	—	2	11	122	579	1.425	1.584	1.366	728	234	93	6.144	
1890/91	—	—	4	103	588	1.389	1.877	1.417	773	279	104	6.534	
1891/92	—	—	5	106	604	1.448	1.693	1.732	900	317	135	6.940	
1892/93	1	1	8	106	671	1.522	1.931	1.674	962	360	145	7.381	
1893/94	2	1	11	121	740	1.785	2.029	1.674	960	404	180	7.907	
1894/95	4	2	5	160	748	1.736	2.313	1.755	943	347	200	8.213	
1895/96	—	—	34	159	838	1.773	2.354	2.036	977	374	192	8.737	
1896/97	—	—	30	157	832	2.066	2.343	2.016	1.130	357	149	9.080	
1897/98	—	—	17	162	888	1.989	2.718	2.005	1.140	424	193	9.536	
1898/99	—	—	—	176	940	2.046	2.433	2.296	1.085	430	189	9.595	
1899/900 ...	—	—	12	178	906	2.047	2.548	2.019	1.226	396	255	9.587	
1900/01	—	—	3	158	765	1.960	2.550	2.095	1.084	420	120	64	9.219
1902/03	—	—	4	136	880	2.020	2.226	2.010	1.101	421	130	37	8.965
1903/04	1	2	9	158	980	2.108	2.656	2.077	1.094	406	99	53	9.643
1904/05	1	2	13	228	1.106	2.137	2.673	2.232	1.183	432	131	62	10.200
1905/06	—	—	50	189	1.043	2.388	2.663	2.250	1.246	452	137	92	10.510
1906/07	—	—	8	192	1.225	2.456	2.881	2.266	1.191	451	149	117	10.936
1907/08	1	3	11	219	1.161	2.895	3.029	2.417	1.233	449	160	152	11.730
1908/09	—	2	12	237	1.163	2.494	3.750	2.656	1.278	437	151	139	12.319
1909/10	—	—	21	417	1.907	3.352	3.420	2.963	2.475	511	154	183	15.403
1910/11	—	—	26	328	2.076	3.852	3.936	2.899	2.851	614	181	266	17.029
1911/12	—	—	24	428	2.082	4.348	4.509	3.374	1.678	903	270	371	17.987
1912/13	1	—	16	511	2.111	4.174	4.716	3.485	1.787	696	264	370	18.131
1913/14	—	—	1	345	1.692	3.864	4.691	4.008	2.310	937	317	308	18.473
1914/15	—	—	—	134	697	2.988	3.576	2.966	1.797	722	276	136	13.292

1) Az 1886/87—1888/89. években a kereskedőtanonciskolák adatai a beiratkozott tanulókra vonatkoznak.

tanulói életkor szerint. (Folytatás.)

b) Leánytanulók												Összesen	É v
10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20	20		
éves													
—	—	—	—	—	—	3	1	—	1	2	1	8	1920/21
—	—	—	—	—	—	—	4	—	1	3	3	13	1921/22
—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	—	3	6	1922/23
—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	2	1923/24
—	—	—	—	—	1	—	3	—	—	—	2	6	1924/25
—	—	—	—	—	—	2	—	2	—	2	—	6	1925/26
—	—	—	—	—	—	—	3	2	—	—	1	8	1926/27
—	—	—	—	—	—	—	2	4	3	1	2	12	1927/28
—	—	—	—	—	2	4	2	—	2	2	4	16	1928/29
—	—	—	—	—	2	9	4	—	3	1	1	20	1929/30
—	—	—	—	—	2	23	31	28	9	2	2	97	1930/31
—	—	—	—	—	5	13	36	24	14	4	7	103	1931/32
—	—	—	—	—	1	9	18	16	8	11	7	70	1932/33
—	—	—	—	—	9	4	16	12	7	4	7	59	1933/34
<i>mindössze.</i>													
<i>iskolák.</i>													
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1886/87
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1887/88
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1888/89
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1889/90
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1890/91
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1891/92
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1892/93
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1893/94
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1894/95
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1895/96
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1896/97
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1897/98
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1898/99
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1899/900
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1900/01
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1902/03
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1903/04
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1904/05
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1905/06
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1906/07
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1907/08
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1908/09
—	—	9	171	562	606	373	166	58	23	4	28	2.000	1909/10
—	—	11	134	572	688	392	146	118	12	5	9	2.087	1910/11
—	—	4	126	533	765	400	133	47	21	5	6	2.040	1911/12
1	—	6	140	544	707	464	154	48	14	3	14	2.095	1912/13
—	—	1	109	482	808	547	253	63	25	9	18	2.315	1913/14
—	—	—	49	199	581	413	185	124	60	31	25	1.667	1914/15

3. A tanonciskolák

É v	a) Összes tanuló k												Összesen
	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	éves	
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
1915/16	—	1	14	193	1.001	2.224	3.803	2.567	1.195	314	81	97	11.490
1916/17	2	8	29	215	869	2.236	2.731	2.999	1.075	264	73	90	10.591
1917/18	1	1	8	187	891	2.251	2.998	2.435	1.447	267	66	59	10.611
1918/19	—	—	19	190	795	1.997	2.730	2.301	1.145	566	112	111	9.966
1919/20	—	1	10	69	439	1.436	2.363	2.265	1.390	559	508	230	9.270
1920/21	—	—	17	124	680	2.301	3.386	3.230	2.033	945	355	406	13.477
1921/22	—	—	1	133	782	2.837	4.055	4.924	2.778	1.368	640	1.071	18.589
1922/23	2	1	10	142	915	3.304	4.848	4.417	3.536	1.598	722	1.153	20.648
1923/24	2	2	10	156	1.105	3.501	4.984	4.433	2.904	1.844	742	1.355	21.038
1924/25	7	—	4	107	949	3.869	5.458	4.721	2.847	1.372	938	1.308	21.580
1925/26	—	—	146	71	787	3.911	5.919	5.016	2.979	1.385	698	1.134	22.046
1926/27	—	—	8	62	662	3.856	5.662	5.268	3.110	1.455	751	1.470	22.304
1927/28	—	—	6	45	685	3.595	5.964	5.309	3.208	1.587	720	1.459	22.578
1928/29	1	—	1	17	432	3.275	5.441	5.518	3.296	1.618	791	1.294	21.684
1929/30	—	—	—	17	282	2.271	5.063	5.222	3.564	1.747	777	1.334	20.277
1930/31	—	1	2	8	196	1.579	3.584	5.226	3.589	1.926	795	1.091	17.997
1931/32	—	—	1	14	118	1.336	2.697	3.760	3.605	1.919	902	1.070	15.422
1932/33	—	—	2	34	143	1.142	2.231	2.763	2.566	1.969	957	1.079	12.886
1933/34	—	—	—	11	191	1.811	2.235	2.489	2.064	1.505	1.073	1.170	12.549
b) Álla-													
1902/03	—	—	4	138	929	2.220	2.515	2.240	1.262	474	146	38	9.966
1903/04	1	2	9	161	1.021	2.279	2.925	2.317	1.225	447	107	57	10.551
1904/05	1	2	13	237	1.169	2.328	2.908	2.477	1.316	470	137	66	11.124
1905/06	—	—	51	201	1.123	2.653	2.916	2.422	1.346	480	144	93	11.429
1906/07	—	—	8	206	1.433	2.738	3.188	2.486	1.291	486	157	119	12.112
1907/08	1	3	11	237	1.260	3.120	3.348	2.639	1.353	478	169	153	12.772
1908/09	—	4	13	265	1.236	2.791	4.015	2.889	1.379	494	156	142	13.384
1909/10	—	—	22	440	1.952	3.688	3.733	3.178	2.627	541	165	186	16.532
1910/11	—	3	29	367	2.151	4.063	4.154	3.101	2.982	683	185	399	18.117
1911/12	—	—	20	306	1.623	3.930	4.368	3.468	1.774	1.002	269	365	17.125
1912/13	1	—	16	552	2.216	4.470	5.088	3.772	2.045	732	274	373	19.539
1913/14	—	—	1	392	1.825	4.347	5.227	4.348	2.458	1.007	330	314	20.249
1914/15	—	—	—	171	806	3.247	4.138	3.232	1.926	765	291	140	14.716
1915/16	—	1	14	215	1.068	2.468	4.320	2.890	1.366	374	101	106	12.923
1916/17	2	8	33	234	969	2.601	3.147	3.319	1.223	309	85	95	12.025
1925/26	—	—	146	71	814	4.056	6.117	5.289	3.157	1.468	722	1.180	¹⁾ 23.456
1926/27	—	—	8	63	681	3.990	5.933	5.566	3.371	1.599	781	1.533	23.525
1927/28	—	—	6	49	703	3.763	6.251	5.678	3.489	1.716	753	1.474	23.882
1928/29	1	—	1	17	446	3.458	5.729	5.875	3.564	1.750	845	1.339	23.025
1929/30	—	—	—	17	302	2.409	5.392	5.593	3.862	1.893	820	1.383	21.671
1930/31	—	1	2	8	203	1.693	3.819	5.664	3.884	2.085	849	1.141	19.349
1931/32	—	—	1	19	142	1.439	2.887	4.055	3.907	2.086	966	1.107	²⁾ 16.610
1932/33	—	—	2	34	159	1.213	2.417	2.978	2.770	2.150	1.024	1.116	13.863
1933/34	—	—	—	12	215	1.950	2.456	2.711	2.247	1.616	1.129	1.226	13.562

¹⁾ Ebből 436 tanuló életkora ismeretlen. — ²⁾ Ebből 1 tanuló életkora ismeretlen.

tanulói életkor szerint. (Vége.)

b) Leánytanulók												É v	
-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20	20-		Összesen
é v e s													
—	1	8	75	294	477	432	125	42	19	12	39	1.524	1915/16
—	7	24	75	208	396	282	225	55	20	11	50	1.353	1916/17
1	—	3	60	205	342	302	170	77	32	11	25	1.228	1917/18
—	—	11	65	219	308	262	139	69	101	16	25	1.215	1918/19
—	1	9	29	161	334	387	260	121	36	185	51	1.574	1919/20
—	—	10	85	271	722	760	523	255	131	39	100	2.896	1920/21
—	—	—	52	300	785	991	1.389	449	188	107	168	4.429	1921/22
1	—	8	88	358	1.084	1.262	831	585	204	96	202	4.719	1922/23
—	1	9	72	366	1.139	1.391	811	372	308	91	195	4.755	1923/24
—	—	—	40	375	1.261	1.588	1.002	434	208	328	284	5.520	1924/25
—	—	1	26	332	1.434	1.827	1.141	531	196	106	177	5.771	1925/26
—	—	1	28	291	1.351	1.733	1.150	506	213	108	277	5.658	1926/27
—	—	2	16	254	1.158	1.678	1.060	480	241	115	208	5.212	1927/28
1	—	1	7	151	1.017	1.471	1.012	436	182	101	151	4.530	1928/29
—	—	—	3	88	687	1.359	922	467	202	79	150	3.957	1929/30
—	—	—	4	82	534	1.009	1.076	520	254	103	176	3.758	1930/31
—	—	1	8	44	565	835	856	605	265	130	191	3.500	1931/32
—	—	2	30	81	472	783	637	421	303	143	210	3.082	1932/33
—	—	—	6	98	729	770	604	357	211	146	178	3.099	1933/34
<i>lában.</i>													
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1902/03
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1903/04
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1904/05
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1905/06
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1906/07
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1907/08
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1908/09
—	—	9	171	542	672	359	140	52	23	4	28	2.000	1909/10
—	2	9	134	572	688	392	146	118	12	5	9	2.087	1910/11
—	—	4	126	533	765	400	133	47	21	5	6	2.040	1911/12
1	—	6	140	544	707	464	154	48	14	3	14	2.095	1912/13
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2.342	1913/14
—	—	—	49	199	581	413	185	124	60	31	25	1.667	1914/15
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1.554	1915/16
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1.398	1916/17
—	—	1	26	334	1.436	1.829	1.144	537	199	108	179	5.793	1925/26
—	—	1	29	293	1.355	1.736	1.153	510	215	108	280	5.680	1926/27
—	—	2	18	255	1.163	1.682	1.064	482	245	116	209	5.236	1927/28
1	—	1	7	153	1.019	1.478	1.019	446	186	106	153	4.569	1928/29
—	—	—	3	95	716	1.375	933	474	211	80	152	4.039	1929/30
—	—	—	4	86	556	1.036	1.092	527	256	110	180	3.847	1930/31
—	—	1	8	46	584	866	872	619	270	133	195	3.594	1931/32
—	—	2	30	94	479	823	641	424	308	145	213	3.159	1932/33
—	—	—	7	118	770	792	616	359	215	147	182	3.206	1933/34

4. A tanonciskolák tanulói hiffelekezet szerint.

É v	a) Összes tanuló k								b) Leánytanuló k						
	Róm. kat.	Gör. kat.	Gör. kel.	Ág. ev.	Ref.	Unit.	Izr.	Egyéb	Összesen	Róm. kat.	Ág. ev.	Ref.	Izr.	Egyéb	Összesen
I. Iparostanonciskolák.															
a) Állami iskolák.															
1905/06	150	3	—	13	20	1	38	—	225	—	—	—	—	—	—
1906/07	184	4	—	19	25	2	33	—	271	—	—	—	—	—	—
1907/08	212	3	—	18	28	2	28	—	291	—	—	—	—	—	—
1910/11	215	1	—	22	33	2	46	—	319	—	—	—	—	—	—
1911/12	174	3	—	19	32	2	41	—	271	—	—	—	—	—	—
1912/13	185	2	1	25	38	1	44	—	296	—	—	—	—	—	—
1913/14	217	4	1	37	52	1	49	—	361	—	—	—	—	—	27
1914/15	256	2	1	25	45	1	18	—	348	—	—	—	—	—	—
1915/16	308	6	2	22	58	2	20	—	418	—	—	—	—	—	30
1916/17	320	8	1	27	58	1	16	—	431	—	—	—	—	—	45
1917/18	334	7	—	27	70	2	18	—	458	—	—	—	—	—	39
1918/19	283	4	—	20	64	1	12	—	384	—	—	—	—	—	22
1919/20	178	2	—	14	42	—	8	—	244	—	—	—	—	—	8
1920/21	208	2	—	19	59	2	5	1	296	—	—	—	—	—	17
1921/22	225	11	—	19	62	1	6	1	325	—	—	—	—	—	21
1922/23	222	5	1	21	69	—	7	2	327	—	—	—	—	—	26
1923/24	249	1)	1)	23	74	1)	6	10	362	—	—	—	—	—	21
1924/25	260	3	—	15	65	1	2	—	346	21	1	2	—	—	24
1925/26	226	5	—	18	61	1	2	1	314	17	—	1	—	—	18
1926/27	205	2	—	37	65	—	1	—	310	15	—	3	—	—	18
1927/28	209	4	—	22	52	1	1	1	290	16	—	3	—	—	19
1928/29	222	2	—	13	49	—	1	4	291	22	—	7	—	—	29
1929/30	202	3	—	12	46	1	—	6	270	18	—	7	—	1	26
1930/31	197	3	—	13	43	1	—	3	260	13	—	7	—	2	22
1931/32	192	5	1	14	45	1	—	—	258	14	—	5	—	2	21
1932/33	149	1	—	12	32	—	—	—	194	11	—	3	—	—	14
1933/34	126	5	2	15	25	—	—	—	173	16	2	4	—	1	23
b) Községi iskolák.															
1. Fiúiparostanonciskolák.															
1886/87	3.202	1)	1)	217	310	1)	1.060	26	4.815	—	—	—	—	—	—
1887/88	3.651	1)	1)	248	338	1)	1.042	21	5.300	—	—	—	—	—	—
1888/89	3.769	1)	1)	257	358	1)	1.089	26	5.499	—	—	—	—	—	—
1889/90	4.026	1)	1)	272	353	1)	1.161	23	5.835	—	—	—	—	—	—
1890/91	4.261	1)	1)	268	415	1)	1.222	31	6.197	—	—	—	—	—	—
1891/92	4.454	1)	1)	328	432	1)	1.287	25	6.526	—	—	—	—	—	—
1892/93	4.774	1)	1)	340	491	1)	1.256	38	6.899	—	—	—	—	—	—
1893/94	5.040	1)	1)	407	579	1)	1.293	44	7.363	—	—	—	—	—	—
1894/95	5.132	1)	1)	399	637	1)	1.369	44	7.581	—	—	—	—	—	—
1895/96	5.392	1)	1)	504	756	1)	1.302	74	8.028	—	—	—	—	—	—
1896/97	5.625	1)	1)	367	861	1)	1.483	74	8.410	—	—	—	—	—	—
1897/98	5.892	1)	1)	472	737	1)	1.607	47	8.755	—	—	—	—	—	—
1898/99	5.853	37	22	502	820	7	1.579	—	8.820	—	—	—	—	—	—
1899/900	5.887	38	23	461	786	11	1.541	—	8.747	—	—	—	—	—	—
1900/01	5.680	41	26	374	735	20	1.466	—	8.342	—	—	—	—	—	—
1901/02	5.395	40	20	368	709	12	1.424	—	7.968	—	—	—	—	—	—
1902/03	5.316	54	31	380	704	17	1.369	—	7.871	—	—	—	—	—	—
1903/04	5.749	51	33	443	737	8	1.398	—	8.419	—	—	—	—	—	—
1904/05	6.165	68	50	462	788	2	1.460	1	8.996	—	—	—	—	—	—
1905/06	6.378	65	55	492	854	12	1.502	3	9.361	—	—	—	—	—	—
1906/07	6.713	60	74	498	904	12	1.591	2	9.854	—	—	—	—	—	—
1907/08	7.289	64	107	534	988	18	1.726	1	10.727	—	—	—	—	—	—
1908/09	7.596	95	106	562	1.114	24	1.822	1	11.320	—	—	—	—	—	—
1909/10	8.244	112	170	593	1.279	47	1.952	1	12.398	—	—	—	—	—	—

1) Az adatok az »egyéb« rovatban foglaltatnak.

4. A tanonciskolák tanulói hitefekezete szerint. (Folytatás.)

É v	a) Összes tanulók								b) Leánytanulók						
	Róm. kat.	Gör. kat.	Gör. kel.	Ág. ev.	Ref.	Unit.	Izr.	Egyéb	Összesen	Róm. kat.	Ág. ev.	Ref.	Izr.	Egyéb	Összesen
1910/11	9.256	146	157	695	1.592	30	1.980	7	13.863	—	—	—	—	—	—
1911/12	10.073	185	198	714	1.594	28	1.987	7	14.786	—	—	—	—	—	—
1912/13	10.065	211	224	750	1.602	50	1.937	9	14.848	—	—	—	—	—	—
1913/14	10.096	234	228	787	1.638	68	1.832	31	14.914	—	—	—	—	—	—
1914/15	7.194	185	170	523	1.132	51	1.230	9	10.494	—	—	—	—	—	—
1915/16	6.123	130	110	461	972	22	1.206	3	9.027	—	—	—	—	—	—
1916/17	5.701	104	72	389	932	17	1.132	5	8.352	7	—	—	8	—	15
1917/18	5.859	107	78	393	923	53	1.114	13	8.540	39	—	2	11	—	52
1918/19	5.513	106	50	403	845	14	1.085	10	8.026	53	1	4	20	—	78
1919/20	4.874	69	26	320	777	27	1.063	7	7.163	36	1	5	29	1	72
1920/21	6.417	80	31	438	1.019	13	1.776	6	9.780	28	—	4	15	—	47
1921/22	8.198	106	38	617	1.368	21	2.360	13	12.721	22	2	5	8	—	39
1922/23	9.469	131	37	700	1.695	22	2.401	10	14.465	68	2	4	15	3	92
1923/24	10.041	138	45	701	1.799	23	2.123	11	14.881	69	2	5	26	—	102
1924/25	9.692	126	40	700	1.846	25	1.898	18	14.345	7	2	1	5	—	15
1925/26	9.740	107	40	729	1.899	27	1.727	14	14.283	8	2	—	2	—	12
1926/27	10.189	114	37	741	1.914	46	1.767	15	14.823	26	—	7	34	—	67
1927/28	10.928	145	29	817	1.994	28	1.632	27	15.600	39	1	5	40	—	85
1928/29	10.912	147	34	775	2.048	28	1.545	19	15.508	29	4	7	37	—	77
1929/30	10.490	129	26	682	2.052	28	1.451	18	14.876	36	2	17	35	3	93
1930/31	9.063	127	29	605	1.774	27	1.322	17	12.964	42	4	19	28	2	95
1931/32	7.546	115	30	517	1.467	18	1.175	10	10.878	35	7	10	30	3	85
1932/33	6.184	99	22	364	1.198	20	951	11	8.849	29	6	8	29	—	72
1933/34	5.941	103	23	383	1.138	33	911	9	8.541	45	7	9	39	1	01
2. Leányiparostanonciskolák.															
1909/10	1.205	5	5	110	163	2	509	1	2.000	1.205	110	163	509	13	2.000
1910/11	1.276	8	3	85	167	3	545	—	2.087	1.276	85	167	545	14	2.087
1911/12	1.276	11	3	85	167	—	498	—	2.040	1.276	85	167	498	14	2.040
1912/13	1.327	13	3	110	165	—	477	—	2.095	1.327	110	165	477	16	2.095
1913/14	1.425	9	7	107	206	2	528	2	2.286	1.425	107	206	528	20	2.286
1914/15	1.032	11	2	76	169	6	310	1	1.607	1.032	76	169	310	20	1.607
1915/16	971	7	1	73	128	1	288	—	1.469	971	73	128	288	9	1.469
1916/17	840	6	3	50	152	3	203	—	1.257	840	50	152	203	12	1.257
1917/18	738	12	2	70	122	5	183	—	1.132	738	70	122	183	19	1.132
1918/19	783	7	4	40	117	2	172	—	1.125	783	40	117	172	13	1.125
1919/20	953	10	—	68	144	5	318	1	1.499	953	68	144	318	16	1.499
1920/21	1.734	20	5	114	279	4	683	2	2.841	1.734	114	279	683	31	2.841
1921/22	2.585	29	8	212	413	7	1.122	1	4.377	2.585	212	413	1.122	45	4.377
1922/23	2.858	38	8	212	463	21	1.006	15	4.621	2.858	212	463	1.006	82	4.621
1923/24	2.999	19	17	186	499	5	918	8	4.651	2.999	186	499	918	49	4.651
1924/25	3.422	24	9	264	621	10	1.142	7	5.499	3.422	264	621	1.142	50	5.499
1925/26	3.534	32	10	260	646	13	1.252	6	5.753	3.534	260	646	1.252	61	5.753
1926/27	3.486	41	11	230	573	12	1.223	7	5.583	3.486	230	573	1.223	71	5.583
1927/28	3.261	40	10	252	600	16	927	9	5.115	3.261	252	600	927	75	5.115
1928/29	2.854	25	11	244	549	21	729	4	4.437	2.854	244	549	729	61	4.437
1929/30	2.442	29	2	197	546	11	614	3	3.844	2.442	197	546	614	45	3.844
1930/31	2.339	37	1	177	431	12	566	3	3.566	2.339	177	431	566	53	3.566
1931/32	2.192	32	9	155	380	8	535	1	3.312	2.192	155	380	535	50	3.312
1932/33	1.965	30	7	127	363	9	437	2	2.940	1.965	127	363	437	48	2.940
1933/34	1.925	24	10	156	395	5	423	1	2.939	1.925	156	395	423	40	2.939

4. A tanonciskolák tanulói hitfelekezet szerint. (Folytatás.)

É v	a) Összes tanulók								b) Leánytanulók						
	Róm. kat.	Gör. kat.	Gör. kel.	Ág. ev.	Ref.	Unit.	Izr.	Egyéb	Összesen	Róm. kat.	Ág. ev.	Ref.	Izr.	Egyéb	Összesen
3. Fiú- és leányiparostanonciskolák együttl.															
1886/87	3.202	1)	1)	217	310	1)	1.060	26	4.815	—	—	—	—	—	—
1887/88	3.651	1)	1)	248	338	1)	1.042	21	5.300	—	—	—	—	—	—
1888/89	3.769	1)	1)	257	358	1)	1.089	26	5.499	—	—	—	—	—	—
1889/90	4.026	1)	1)	272	353	1)	1.161	23	5.835	—	—	—	—	—	—
1890/91	4.261	1)	1)	268	415	1)	1.222	31	6.197	—	—	—	—	—	—
1891/92	4.454	1)	1)	328	432	1)	1.287	25	6.526	—	—	—	—	—	—
1892/93	4.774	1)	1)	340	491	1)	1.256	38	6.899	—	—	—	—	—	—
1893/94	5.040	1)	1)	407	579	1)	1.293	44	7.363	—	—	—	—	—	—
1894/95	5.132	1)	1)	399	637	1)	1.369	44	7.581	—	—	—	—	—	—
1895/96	5.392	1)	1)	504	756	1)	1.302	74	8.028	—	—	—	—	—	—
1896/97	5.625	1)	1)	367	861	1)	1.483	74	8.410	—	—	—	—	—	—
1897/98	5.892	1)	1)	472	737	1)	1.607	47	8.755	—	—	—	—	—	—
1898/99	5.853	37	22	502	820	7	1.579	—	8.820	—	—	—	—	—	—
1899/900	5.887	38	23	461	786	11	1.541	—	8.747	—	—	—	—	—	—
1900/01	5.680	41	26	374	735	20	1.466	—	8.342	—	—	—	—	—	—
1901/02	5.395	40	20	368	709	12	1.424	—	7.968	—	—	—	—	—	—
1902/03	5.316	54	31	380	704	17	1.369	—	7.871	—	—	—	—	—	—
1903/04	5.749	51	33	443	737	8	1.398	—	8.419	—	—	—	—	—	—
1904/05	6.165	68	50	462	788	2	1.460	1	8.996	—	—	—	—	—	—
1905/06	6.378	65	55	492	854	12	1.502	3	9.361	—	—	—	—	—	—
1906/07	6.713	60	74	498	904	12	1.591	2	9.854	—	—	—	—	—	—
1907/08	7.289	64	107	534	988	18	1.726	1	10.727	—	—	—	—	—	—
1908/09	7.596	95	106	562	1.114	24	1.822	1	11.320	—	—	—	—	—	—
1909/10	9.449	117	175	703	1.442	49	2.461	2	14.398	1.205	110	163	509	13	2.000
1910/11	10.532	154	160	780	1.759	33	2.525	7	15.950	1.276	85	167	545	14	2.087
1911/12	11.349	196	201	799	1.761	28	2.485	7	16.826	1.276	85	167	498	14	2.040
1912/13	11.392	224	227	860	1.767	50	2.414	9	16.943	1.327	110	165	477	16	2.095
1913/14	11.521	243	235	894	1.844	70	2.360	33	17.200	1.425	107	206	528	20	2.286
1914/15	8.226	196	172	599	1.301	57	1.540	10	12.101	1.032	76	169	310	20	1.607
1915/16	7.094	137	111	534	1.100	23	1.494	3	10.496	971	73	128	288	9	1.469
1916/17	6.541	110	75	439	1.084	20	1.335	5	9.609	847	50	152	211	12	1.272
1917/18	6.597	119	80	463	1.045	58	1.297	13	9.672	777	70	124	194	19	1.184
1918/19	6.296	113	54	443	962	16	1.257	10	9.151	836	41	121	192	13	1.203
1919/20	5.827	79	26	388	921	32	1.381	8	8.662	989	69	149	347	17	1.571
1920/21	8.151	100	36	552	1.298	17	2.459	8	12.621	1.762	114	283	698	31	2.888
1921/22	10.783	135	46	829	1.781	28	3.482	14	17.098	2.607	214	418	1.130	47	4.416
1922/23	12.327	169	45	912	2.158	43	3.407	25	19.086	2.926	214	467	1.021	85	4.713
1923/24	13.040	157	62	887	2.298	28	3.041	19	19.532	3.068	188	504	944	49	4.753
1924/25	13.114	150	49	964	2.467	35	3.040	25	19.844	3.429	266	622	1.147	50	5.514
1925/26	13.274	139	50	989	2.545	40	2.979	20	20.036	3.542	262	646	1.254	61	5.765
1926/27	13.675	155	48	971	2.487	58	2.990	22	20.406	3.512	230	580	1.257	71	5.650
1927/28	14.189	185	39	1.069	2.594	44	2.559	36	20.715	3.300	253	605	967	75	5.200
1928/29	13.766	172	45	1.019	2.597	49	2.274	23	19.945	2.883	248	556	766	61	4.514
1929/30	12.932	158	28	879	2.598	39	2.065	21	18.720	2.478	199	563	649	48	3.937
1930/31	11.402	164	30	782	2.205	39	1.888	20	16.530	2.381	181	450	594	55	3.661
1931/32	9.738	147	39	672	1.847	26	1.710	11	14.190	2.227	162	390	565	53	3.397
1932/33	8.149	129	29	491	1.561	29	1.388	13	11.789	1.994	133	371	466	48	3.012
1933/34	7.866	127	33	539	1.533	38	1.334	10	11.480	1.970	163	404	462	41	3.040

1) Az adatok az »egyéb» rovatban foglaltaknak.

4. A tanonciskolák tanulói hitfelekezet szerint. (Folytatás.)

É v	a) Összes tanulók									b) Leánytanulók					
	Róm. kat.	Gör. kat.	Gör. kel.	Ág. ev.	Ref.	Unit.	Izr.	Egyéb	Összesen	Róm. kat.	Ág. ev.	Ref.	Izr.	Egyéb	Összesen
c) Egyesületi iskolák.															
1905/06	162	—	4	13	14	—	11	—	204	—	—	—	—	—	—
1906/07	179	3	—	12	14	—	15	—	223	—	—	—	—	—	—
1907/08	201	1	—	26	17	—	9	—	254	—	—	—	—	—	—
1910/11	227	—	1	25	23	—	4	—	280	—	—	—	—	—	—
1912/13	250	3	—	43	23	—	8	—	327	—	—	—	—	—	—
1913/14	396	5	1	56	59	—	64	—	579	—	—	—	—	—	—
1914/15	329	2	—	30	49	—	52	—	462	—	—	—	—	—	—
1915/16	295	8	4	31	28	1	56	—	423	—	—	—	—	—	—
1916/17	308	4	4	29	34	3	30	—	412	—	—	—	—	—	—
1917/18	209	—	3	30	36	—	14	—	292	—	—	—	—	—	—
1918/19	288	4	—	29	34	—	25	—	380	—	—	—	—	—	—
1919/20	234	4	1	13	29	1	26	—	308	—	—	—	—	—	—
1920/21	167	—	7	15	18	—	13	—	220	—	—	—	—	—	—
1921/22	244	7	2	25	25	—	16	—	319	—	—	—	—	—	—
1922/23	343	3	—	25	52	1	32	—	456	—	—	—	—	—	—
1923/24	351	—	—	28	58	—	16	5	458	—	—	—	—	—	—
1924/25	420	3	1	44	60	—	39	1	568	2	—	—	—	—	2
1925/26	438	8	2	49	68	3	40	—	608	3	—	—	1	—	4
1926/27	361	3	2	32	57	—	31	—	486	3	—	—	—	—	4
1927/28	342	4	—	30	50	1	33	—	460	5	—	—	1	—	5
1928/29	339	4	—	30	56	1	42	—	472	9	—	1	—	—	10
1929/30	370	4	2	33	60	1	46	—	516	32	5	12	7	—	56
1930/31	395	3	1	24	59	3	32	—	517	50	4	9	1	3	67
1931/32	356	2	—	27	60	2	26	—	473	49	7	11	4	2	73
1932/33	278	4	—	22	57	—	18	—	379	44	6	9	3	1	63
1933/34	274	1	—	15	50	—	19	—	359	61	5	13	5	—	84
d) Magániskolák.															
1905/06	216	2	1	14	17	8	9	—	267	—	—	—	—	—	—
1906/07	358	2	4	20	48	—	14	—	446	—	—	—	—	—	—
1907/08	218	1	1	16	32	—	12	—	280	—	—	—	—	—	—
1910/11	218	1	1	18	22	1	7	—	268	—	—	—	—	—	—
1912/13	460	13	10	49	43	1	18	—	594	—	—	—	—	—	—
1913/14	497	6	3	42	56	5	34	—	643	—	—	—	—	—	—
1914/15	373	4	—	31	37	5	19	—	469	—	—	—	—	—	—
1915/16	386	3	—	24	37	3	15	—	468	—	—	—	—	—	—
1916/17	469	—	8	28	58	1	25	2	591	—	—	—	—	—	—
1917/18	480	5	3	48	70	1	28	—	635	—	—	—	—	—	—
1918/19	381	—	—	23	51	1	21	—	477	—	—	—	—	—	—
1919/20	326	—	—	24	34	—	26	—	410	—	—	—	—	—	—
1920/21	317	11	2	19	33	4	33	—	419	—	—	—	—	—	—
1921/22	292	1	6	21	34	1	30	—	385	—	—	—	—	—	—
1922/23	359	5	—	23	54	—	25	—	466	—	—	—	—	—	—
1923/24	382	—	—	12	52	—	20	6	472	—	—	—	—	—	—
1924/25	565	6	1	21	75	1	19	—	688	—	—	—	—	—	—
1925/26	373	2	1	24	71	2	15	—	488	—	—	—	—	—	—
1926/27	324	5	3	17	63	1	12	—	425	—	—	—	—	—	—
1927/28	438	3	19	23	59	2	10	—	554	—	—	—	—	—	—
1928/29	447	2	1	30	82	1	15	—	578	—	—	—	—	—	—
1929/30	467	3	—	32	91	2	13	—	608	—	—	—	—	—	—
1930/31	438	5	—	35	88	—	9	—	575	—	—	—	—	—	—
1931/32	347	5	—	35	62	—	8	—	457	—	—	—	—	—	—
1932/33	308	3	—	25	62	—	6	—	404	—	—	—	—	—	—
1933/34	359	2	—	25	83	1	11	—	481	—	—	—	—	—	—

4. A tanonciskolák tanulói hitfelekezet szerint. (Folytatás.)

É v	a) Összes tanulók								b) Leánytanulók						
	Róm. kat.	Gör. kat.	Gör. kel.	Ág. ev.	Ref.	Unit.	Izr.	Egyéb	Összesen	Róm. kat.	Ág. ev.	Ref.	Izr.	Egyéb	Összesen
e) Iparostanonciskolák összesen.															
1892/93	4.806	¹⁾	¹⁾	344	494	¹⁾	1.262	41	6.947	—	—	—	—	—	—
1893/94	5.096	¹⁾	¹⁾	412	595	¹⁾	1.297	50	7.450	—	—	—	—	—	—
1894/95	5.300	¹⁾	¹⁾	404	697	¹⁾	1.372	55	7.828	—	—	—	—	—	—
1895/96	5.742	¹⁾	¹⁾	542	821	¹⁾	1.327	84	8.516	—	—	—	—	—	—
1896/97	6.019	¹⁾	¹⁾	402	967	¹⁾	1.502	88	8.978	—	—	—	—	—	—
1897/98	6.204	¹⁾	¹⁾	505	851	¹⁾	1.653	54	9.267	—	—	—	—	—	—
1898/99	6.264	¹⁾	¹⁾	539	929	¹⁾	1.626	71	9.429	—	—	—	—	—	—
1899/900	6.296	¹⁾	¹⁾	510	854	¹⁾	1.601	85	9.346	—	—	—	—	—	—
1900/01	6.112	¹⁾	¹⁾	423	793	¹⁾	1.505	96	8.929	—	—	—	—	—	—
1901/02	5.865	¹⁾	¹⁾	408	789	¹⁾	1.473	82	8.617	—	—	—	—	—	—
1902/03	5.846	64	35	440	795	21	1.451	—	8.652	—	—	—	—	—	—
1903/04	6.264	59	36	496	810	11	1.452	—	9.128	—	—	—	—	—	—
1904/05	6.690	72	53	499	854	5	1.522	1	9.696	—	—	—	—	—	—
1905/06	6.906	70	60	532	905	21	1.560	3	10.057	—	—	—	—	—	—
1906/07	7.434	69	78	549	995	14	1.653	2	10.794	—	—	—	—	—	—
1907/08	7.920	69	108	594	1.065	20	1.775	1	11.552	—	—	—	—	—	—
1910/11	11.192	156	162	845	1.837	36	2.582	7	16.817	1.276	85	167	545	14	2.087
1911/12	12.080	201	203	895	1.845	31	2.548	7	17.810	1.276	85	167	498	14	2.040
1912/13	12.287	242	238	977	1.871	52	2.484	9	18.160	1.327	110	165	477	16	2.095
1913/14	12.631	256	240	1.029	2.011	76	2.507	33	18.783	—	—	—	—	—	2.313
1914/15	9.184	204	173	685	1.432	63	1.629	10	13.380	1.032	76	169	310	20	1.607
1915/16	8.083	154	117	611	1.223	29	1.585	3	11.805	—	—	—	—	—	1.499
1916/17	7.638	122	88	523	1.234	25	1.406	7	11.043	—	—	—	—	—	1.317
1917/18	7.620	131	86	568	1.221	61	1.357	13	11.057	—	—	—	—	—	1.223
1918/19	7.248	121	54	515	1.111	18	1.315	10	10.392	—	—	—	—	—	1.225
1919/20	6.565	85	27	439	1.026	33	1.441	8	9.624	—	—	—	—	—	1.579
1920/21	8.843	113	45	605	1.408	23	2.510	9	13.556	—	—	—	—	—	2.905
1921/22	11.544	154	54	894	1.902	30	3.534	15	18.127	—	—	—	—	—	4.437
1922/23	13.251	182	46	981	2.333	44	3.471	27	20.335	—	—	—	—	—	4.739
1923/24	14.022	157	62	950	2.482	28	3.083	40	20.824	—	—	—	—	—	4.774
1924/25	14.359	162	51	1.044	2.667	37	3.100	26	21.446	3.452	267	624	1.147	50	5.540
1925/26	14.311	154	53	1.080	2.745	46	3.036	21	21.446	3.562	262	647	1.255	61	5.787
1926/27	14.565	165	53	1.057	2.672	59	3.034	22	21.627	3.530	230	583	1.258	71	5.672
1927/28	15.178	196	58	1.144	2.755	48	2.603	37	22.019	3.321	253	608	967	75	5.224
1928/29	14.774	180	46	1.092	2.784	51	2.332	27	21.286	2.914	248	564	766	61	4.553
1929/30	13.971	168	30	956	2.795	43	2.124	27	20.114	2.528	204	582	656	49	4.019
1930/31	12.432	175	31	854	2.395	43	1.929	23	17.882	2.444	185	466	595	60	3.750
1931/32	10.633	159	40	748	2.014	29	1.744	11	15.378	2.290	169	406	569	57	3.491
1932/33	8.884	137	29	550	1.712	29	1.412	13	12.766	2.049	139	383	469	49	3.089
1933/34	8.625	135	35	594	1.691	39	1.364	10	12.493	2.047	170	421	467	42	3.147
II. Kereskedőtanonciskolák.															
a) Községi iskolák.															
1886/87	62	—	2	8	12	1	25	—	110	—	—	—	—	—	—
1887/88	85	1	2	12	12	1	165	—	278	—	—	—	—	—	—
1888/89	124	—	2	12	15	—	185	—	338	—	—	—	—	—	—
1889/90	124	—	4	14	6	—	161	—	309	—	—	—	—	—	—
1890/91	127	1	2	9	10	—	188	—	337	—	—	—	—	—	—
1891/92	140	—	5	13	23	—	233	—	414	—	—	—	—	—	—
1892/93	167	1	2	24	19	1	268	—	482	—	—	—	—	—	—
1893/94	196	—	1	19	18	—	310	—	544	—	—	—	—	—	—
1894/95	197	—	3	22	31	—	379	—	632	—	—	—	—	—	—
1895/96	201	—	4	22	39	1	442	—	709	—	—	—	—	—	—
1896/97	193	—	2	15	39	—	421	—	670	—	—	—	—	—	—
1897/98	247	—	5	28	48	—	453	—	781	—	—	—	—	—	—
1898/99	236	—	5	29	44	—	461	—	775	—	—	—	—	—	—
1899/900	253	1	5	27	42	—	512	—	840	—	—	—	—	—	—

¹⁾ Az adatok az "egyéb" rovatban foglaltatnak.

4. A tanonciskolák tanulói hitfelekezet szerint. (Folytatás.)

É v	a) Összes tanulók								b) Leánytanulók						
	Róm. kat.	Gör. kat.	Gör. kel.	Ág. ev.	Ref.	Unit.	Izr.	Egyéb	Összesen	Róm. kat.	Ág. ev.	Ref.	Izr.	Egyéb	Összesen
1900/01	260	—	4	26	49	—	538	—	877	—	—	—	—	—	—
1901/02	269	—	4	19	57	—	562	1	912	—	—	—	—	—	—
1902/03	310	3	—	28	52	—	701	—	1.094	—	—	—	—	—	—
1903/04	346	4	4	26	64	—	780	—	1.224	—	—	—	—	—	—
1904/05	333	5	8	43	53	1	763	—	1.204	—	—	—	—	—	—
1905/06	331	2	7	48	59	—	702	—	1.149	—	—	—	—	—	—
1906/07	294	4	8	41	48	—	687	—	1.082	—	—	—	—	—	—
1907/08	282	4	4	46	53	—	614	—	1.003	—	—	—	—	—	—
1908/09	303	5	5	41	50	1	593	1	999	—	—	—	—	—	—
1909/10	305	3	6	40	51	—	599	1	1.005	—	—	—	—	—	—
1910/11	352	7	13	48	62	10	586	1	1.079	—	—	—	—	—	—
1911/12	372	9	8	45	69	1	657	—	1.161	—	—	—	—	—	—
1912/13	377	8	12	33	75	1	682	—	1.188	—	—	—	—	—	—
1913/14	385	9	17	31	88	2	741	—	1.273	12	1	3	13	—	29
1914/15	388	6	13	34	78	2	670	—	1.191	32	3	3	22	—	60
1915/16	319	5	8	36	63	—	563	—	994	36	7	4	8	—	55
1916/17	358	9	3	37	63	1	511	—	982	54	2	6	16	3	81
1917/18	353	3	10	34	62	1	476	—	939	25	3	5	11	—	44
1918/19	375	2	19	29	44	—	346	—	815	8	1	—	3	—	12
1919/20	306	2	1	31	46	1	221	—	608	2	—	—	1	—	3
1920/21	410	5	1	39	66	2	333	—	856	3	—	2	3	—	8
1921/22	679	11	2	66	122	9	601	1	1.491	8	1	2	2	—	13
1922/23	720	10	4	72	111	2	642	1	1.562	3	1	1	1	—	6
1923/24	677	10	5	88	110	1	614	1	1.506	1	—	—	1	—	2
1924/25	786	8	8	63	168	1	702	—	1.736	4	1	—	1	—	6
1925/26	899	8	7	83	170	1	840	2	2.010	5	—	—	1	—	6
1926/27	902	5	5	60	145	1	779	1	1.898	6	—	—	2	—	8
1927/28	871	6	4	77	147	4	753	1	1.863	5	—	2	5	—	12
1928/29	817	10	5	59	155	2	689	2	1.739	7	1	4	4	—	16
1929/30	762	10	5	56	165	3	555	1	1.557	8	—	5	7	—	20
1930/31	805	7	7	51	141	5	449	2	1.467	57	4	9	26	1	97
1931/32	653	5	3	49	136	3	382	1	1.232	61	5	12	25	—	103
1932/33	582	7	1	58	91	5	352	1	1.097	35	3	7	24	1	70
1933/34	552	9	—	41	112	4	351	—	1.069	25	6	4	24	—	59
b) Egyesületi iskolák.															
1902/03	108	—	—	18	8	—	86	—	220	—	—	—	—	—	—
1903/04	81	—	—	13	12	—	93	—	199	—	—	—	—	—	—
1904/05	93	—	1	13	10	—	107	—	224	—	—	—	—	—	—
1905/06	98	—	1	10	9	—	105	—	223	—	—	—	—	—	—
1906/07	101	—	3	12	14	—	106	—	236	—	—	—	—	—	—
1907/08	100	1	—	14	6	—	96	—	217	—	—	—	—	—	—
1910/11	92	1	1	8	11	1	107	—	221	—	—	—	—	—	—
1911/12	57	1	1	5	9	—	121	—	194	—	—	—	—	—	—
1912/13	56	—	4	7	9	—	115	—	191	—	—	—	—	—	—
1913/14	56	—	4	7	9	—	117	—	193	—	—	—	—	—	—
1914/15	48	—	—	8	5	—	84	—	145	—	—	—	—	—	—
1915/16	39	1	—	2	3	—	79	—	124	—	—	—	—	—	—
c) Kereskedőtanonciskolák összesen.															
1902/03	418	3	—	46	60	—	787	—	1.314	—	—	—	—	—	—
1903/04	427	4	4	39	76	—	873	—	1.423	—	—	—	—	—	—
1904/05	426	3	9	56	63	1	870	—	1.428	—	—	—	—	—	—
1905/06	429	2	8	58	68	—	807	—	1.372	—	—	—	—	—	—
1906/07	395	4	11	53	62	—	793	—	1.318	—	—	—	—	—	—
1907/08	382	5	4	60	59	—	710	—	1.220	—	—	—	—	—	—

4. A tanonciskolák tanulói hifellekezet szerint. (Folytatás.)

É v	a) Összes tanulók									b) Leánytanulók					
	Róm. kat.	Gör. kat.	Gör. kel.	Ág. ev.	Ref.	Unit.	Izr.	Egyéb	Összesen	Róm. kat.	Ág. ev.	Ref.	Izr.	Egyéb	Összesen
1910/11	444	8	14	56	73	11	693	1	1.300	—	—	—	—	—	—
1911/12	429	10	9	50	78	1	778	—	1.355	—	—	—	—	—	—
1912/13	433	8	16	40	84	1	797	—	1.379	—	—	—	—	—	—
1913/14	441	9	21	38	97	2	858	—	1.466	12	1	3	13	—	29
1914/15	436	6	13	42	83	2	754	—	1.336	32	3	3	22	—	—
1915/16	358	6	8	38	66	—	642	—	1.118	36	7	4	8	—	55
1916/17	358	9	3	37	63	1	511	—	982	54	2	6	16	—	81
1917/18	353	3	10	34	62	1	476	—	939	25	3	5	11	—	44
1918/19	375	2	19	29	44	—	346	—	815	8	1	—	3	—	12
1919/20	306	2	1	31	46	1	221	—	608	2	—	—	1	—	3
1920/21	410	5	1	39	66	2	333	—	856	3	—	2	3	—	8
1921/22	679	11	2	66	122	9	601	1	1.491	8	1	2	2	—	13
1922/23	720	10	4	72	111	2	642	1	1.562	3	1	1	1	—	6
1923/24	677	10	5	88	110	1	614	1	1.506	1	—	—	1	—	2
1924/25	786	8	8	63	168	1	702	—	1.736	4	1	—	1	—	6
1925/26	899	8	7	83	170	1	840	2	2.010	5	—	—	1	—	6
1926/27	902	5	5	60	145	1	779	1	1.898	6	—	—	2	—	8
1927/28	871	6	4	77	147	4	753	1	1.863	5	—	2	5	—	12
1928/29	817	10	5	59	155	2	689	2	1.739	7	1	4	4	—	16
1929/30	762	10	5	56	165	3	555	1	1.557	8	—	5	7	—	20
1930/31	805	7	7	51	141	5	449	2	1.467	57	4	9	26	1	97
1931/32	653	5	3	49	136	3	382	1	1.232	61	5	12	25	—	103
1932/33	582	7	1	58	91	5	352	1	1.097	35	3	7	24	—	70
1933/34	552	9	—	41	112	4	351	—	1.069	25	6	4	24	—	59

III. Tanonciskolák mindössze.

a) Községi iskolák.

1886/87	3.264	1)	1)	225	322	1)	1.085	29	4.925	—	—	—	—	—	—
1887/88	3.736	1)	1)	260	350	1)	1.207	25	5.578	—	—	—	—	—	—
1888/89	3.893	1)	1)	269	373	1)	1.274	28	5.837	—	—	—	—	—	—
1889/90	4.150	1)	1)	286	359	1)	1.322	27	6.144	—	—	—	—	—	—
1890/91	4.388	1)	1)	277	425	1)	1.410	34	6.534	—	—	—	—	—	—
1891/92	4.594	1)	1)	341	455	1)	1.520	30	6.940	—	—	—	—	—	—
1892/93	4.941	1)	1)	364	510	1)	1.524	42	7.381	—	—	—	—	—	—
1893/94	5.236	1)	1)	426	597	1)	1.603	45	7.907	—	—	—	—	—	—
1894/95	5.329	1)	1)	421	668	1)	1.748	47	8.213	—	—	—	—	—	—
1895/96	5.593	1)	1)	526	795	1)	1.744	79	8.737	—	—	—	—	—	—
1896/97	5.818	1)	1)	382	900	1)	1.904	76	9.080	—	—	—	—	—	—
1897/98	6.139	1)	1)	500	785	1)	2.060	52	9.536	—	—	—	—	—	—
1898/99	6.089	37	27	531	864	7	2.040	—	9.595	—	—	—	—	—	—
1899/900	6.140	39	28	488	828	11	2.053	—	9.587	—	—	—	—	—	—
1900/01	5.940	41	30	400	784	20	2.004	—	9.219	—	—	—	—	—	—
1901/02	5.664	40	24	387	766	12	1.986	1	8.880	—	—	—	—	—	—
1902/03	5.626	57	31	408	756	17	2.070	—	8.965	—	—	—	—	—	—
1903/04	6.095	55	37	469	801	8	2.178	—	9.643	—	—	—	—	—	—
1904/05	6.498	71	58	505	841	3	2.223	1	10.200	—	—	—	—	—	—
1905/06	6.709	67	62	540	913	12	2.204	3	10.510	—	—	—	—	—	—
1906/07	7.007	64	82	539	952	12	2.278	2	10.936	—	—	—	—	—	—
1907/08	7.571	68	111	580	1.041	18	2.340	1	11.730	—	—	—	—	—	—
1908/09	7.899	100	111	603	1.164	25	2.415	2	12.319	—	—	—	—	—	—
1909/10	9.754	120	181	743	1.493	49	3.060	3	15.403	1.205	110	163	509	13	2.000
1910/11	10.884	161	173	828	1.821	43	3.111	8	17.029	1.276	85	167	545	14	2.087
1911/12	11.721	205	209	844	1.830	29	3.142	7	17.987	1.276	85	167	498	14	2.040
1912/13	11.769	232	239	893	1.842	51	3.096	9	18.131	1.327	110	165	477	16	2.095
1913/14	11.906	252	252	925	1.932	72	3.101	33	18.473	1.437	108	209	541	20	2.315
1914/15	8.614	202	185	633	1.379	59	2.210	10	13.292	1.064	79	172	332	20	1.667

1) Az adatok az »egyéb« rovatban foglaltatnak.

4. A tanonciskolák tanulói hiteflekezet szerint. (Vége.)

É v	a) Összes tanulók									b) Leánytanulók					
	Róm. kat.	Gör. kat.	Gör. kel.	Ág. ev.	Ref.	Unit.	Izr.	Egyéb	Összesen	Róm. kat.	Ág. ev.	Ref.	Izr.	Egyéb	Összesen
1915/16	7.413	142	119	570	1.163	23	2.057	3	11.490	1.007	80	132	296	9	1.524
1916/17	6.899	119	78	476	1.147	21	1.846	5	10.591	901	52	158	227	15	1.353
1917/18	6.950	122	90	497	1.107	59	1.773	13	10.611	802	73	129	205	19	1.228
1918/19	6.671	115	73	472	1.006	16	1.603	10	9.966	844	42	121	195	13	1.215
1919/20	6.133	81	27	419	967	33	1.602	8	9.270	991	69	149	348	17	1.574
1920/21	8.561	105	37	591	1.364	19	2.792	8	13.477	1.765	114	285	701	31	2.896
1921/22	11.462	146	48	895	1.903	37	4.083	15	18.589	2.615	215	420	1.132	47	4.429
1922/23	13.047	179	49	984	2.269	45	4.049	26	20.648	2.929	215	468	1.022	85	4.719
1923/24	13.717	167	67	975	2.408	29	3.655	20	21.038	3.069	188	504	945	49	4.755
1924/25	13.900	158	57	1.027	2.635	36	3.742	25	21.580	3.433	267	622	1.148	50	5.520
1925/26	14.173	147	57	1.072	2.715	41	3.819	22	22.046	3.547	262	646	1.255	61	5.771
1926/27	14.577	160	53	1.031	2.632	59	3.769	23	22.304	3.518	230	580	1.259	71	5.658
1927/28	15.060	191	43	1.146	2.741	48	3.312	37	22.578	3.305	253	607	972	75	5.212
1928/29	14.583	182	50	1.078	2.752	51	2.963	25	21.684	2.890	249	560	770	61	4.530
1929/30	13.694	168	33	935	2.763	42	2.620	22	20.277	2.486	199	568	656	48	3.957
1930/31	12.207	171	37	833	2.346	44	2.337	22	17.997	2.438	185	459	620	56	3.758
1931/32	10.391	152	42	721	1.983	29	2.092	12	15.422	2.288	167	402	590	53	3.500
1932/33	8.731	136	30	549	1.652	34	1.740	14	12.886	2.029	136	378	490	49	3.082
1933/34	8.418	136	33	580	1.645	42	1.685	10	12.549	1.995	169	408	486	41	3.099
b) Általában.															
1902/03	6.264	67	35	486	855	21	2.238	—	9.966	—	—	—	—	—	—
1903/04	6.691	63	40	535	886	11	2.325	—	10.551	—	—	—	—	—	—
1904/05	7.116	75	62	555	917	6	2.392	1	11.124	—	—	—	—	—	—
1905/06	7.335	72	68	590	973	21	2.367	3	11.429	—	—	—	—	—	—
1906/07	7.829	73	89	602	1.057	14	2.446	2	12.112	—	—	—	—	—	—
1907/08	8.302	74	112	654	1.124	20	2.485	1	12.772	—	—	—	—	—	—
1908/09	8.606	110	122	672	1.263	28	2.580	3	13.384	—	—	—	—	—	—
1909/10	10.499	123	186	823	1.611	52	3.234	4	16.532	1.205	110	163	509	13	2.000
1910/11	11.636	164	176	901	1.910	47	3.275	8	18.117	1.276	85	167	545	14	2.087
1911/12	12.509	211	212	945	1.923	32	3.326	7	19.165	1.276	85	167	498	14	2.040
1912/13	12.720	250	254	1.017	1.955	53	3.281	9	19.539	1.327	110	165	477	16	2.095
1913/14	13.072	265	261	1.067	2.108	78	3.365	33	20.249	—	—	—	—	—	2.342
1914/15	9.620	210	186	727	1.515	65	2.383	10	14.716	1.064	79	172	332	20	1.667
1915/16	8.441	160	125	649	1.289	29	2.227	3	12.923	—	—	—	—	—	1.554
1916/17	7.996	131	91	560	1.297	26	1.917	7	12.025	—	—	—	—	—	1.398
1917/18	7.973	134	96	602	1.283	62	1.833	13	11.996	—	—	—	—	—	1.267
1918/19	7.623	123	73	544	1.155	18	1.661	10	11.207	—	—	—	—	—	1.237
1919/20	6.871	87	28	470	1.072	34	1.662	8	10.232	—	—	—	—	—	1.582
1920/21	9.253	118	46	644	1.474	25	2.843	9	14.412	—	—	—	—	—	2.913
1921/22	12.223	165	56	960	2.024	39	4.135	16	19.618	—	—	—	—	—	4.450
1922/23	13.971	192	50	1.053	2.444	46	4.113	28	21.897	—	—	—	—	—	4.745
1923/24	14.699	167	67	1.038	2.592	29	3.697	41	22.330	—	—	—	—	—	4.776
1924/25	15.145	170	59	1.107	2.835	38	3.802	26	23.182	3.456	268	624	1.148	50	5.546
1925/26	15.210	162	60	1.163	2.915	47	3.876	23	23.456	3.567	262	647	1.256	61	5.793
1926/27	15.467	170	58	1.117	2.817	60	3.813	23	23.525	3.536	230	583	1.260	71	5.680
1927/28	16.049	202	62	1.221	2.902	52	3.356	38	23.882	3.326	253	610	972	75	5.236
1928/29	15.591	190	51	1.151	2.939	53	3.021	29	23.025	2.921	249	568	770	61	4.569
1929/30	14.733	178	35	1.012	2.960	46	2.679	28	21.671	2.536	204	587	663	49	4.039
1930/31	13.237	182	38	905	2.536	48	2.378	25	19.349	2.501	189	475	621	61	3.847
1931/32	11.286	164	43	797	2.150	32	2.126	12	16.610	2.351	174	418	594	57	3.594
1932/33	9.466	144	30	608	1.803	34	1.764	14	13.863	2.084	142	390	493	50	3.159
1933/34	9.177	144	35	635	1.803	43	1.715	10	13.562	2.072	176	425	491	42	3.206

5. A tanonciskolák tanulói anyanyelv szerint.

É v	a) Összes tanulók									b) Leánytanulók				
	Magyar	Német	Tót	Oláh	Rutén	Horvát	Szerb	Egyéb	Összesen	Magyar	Német	Tót	Egyéb	Összesen
I. Iparostanonciskolák.														
a) Állami iskolák.														
1905/06	218	7	—	—	—	—	—	—	225	—	—	—	—	—
1906/07	266	5	—	—	—	—	—	—	271	—	—	—	—	—
1907/08	290	1	—	—	—	—	—	—	291	—	—	—	—	—
1910/11	316	2	1	—	—	—	—	—	319	—	—	—	—	—
1911/12	269	2	—	—	—	—	—	—	271	—	—	—	—	—
1912/13	292	—	—	—	—	—	—	4	296	—	—	—	—	—
1913/14	341	13	3	—	—	—	1	3	361	—	—	—	—	27
1914/15	338	1	—	1	—	—	1	7	348	—	—	—	—	—
1915/16	399	10	8	1	—	—	—	—	418	—	—	—	—	30
1916/17	404	11	9	—	—	—	1	6	431	—	—	—	—	45
1917/18	440	8	9	1	—	—	—	—	458	—	—	—	—	39
1918/19	366	10	7	1	—	—	—	—	384	—	—	—	—	22
1919/20	236	5	3	—	—	—	—	—	244	—	—	—	—	8
1920/21	290	5	1	—	—	—	—	—	296	—	—	—	—	17
1921/22	318	6	1	—	—	—	—	—	325	—	—	—	—	21
1922/23	320	5	2	—	—	—	—	—	327	—	—	—	—	26
1923/24	358	2	2	—	—	—	—	—	362	—	—	—	—	21
1924/25	343	2	1	—	—	—	—	—	346	22	1	1	—	24
1925/26	311	3	—	—	—	—	—	—	314	17	1	—	—	18
1926/27	306	4	—	—	—	—	—	—	310	16	2	—	—	18
1927/28	288	2	—	—	—	—	—	—	290	19	—	—	—	19
1928/29	288	3	—	—	—	—	—	—	291	28	1	—	—	29
1929/30	267	2	—	—	—	—	—	1	270	26	—	—	—	26
1930/31	255	2	1	—	—	—	—	2	260	22	—	—	—	22
1931/32	255	1	1	—	—	—	—	1	258	21	—	—	—	21
1932/33	193	1	—	—	—	—	—	—	194	14	—	—	—	14
1933/34	171	2	—	—	—	—	—	—	173	22	1	—	—	23
b) Községi iskolák.														
1. Fiúiparostanonciskolák.														
1886/87	4.096	534	111	—	—	—	—	74	4.815	—	—	—	—	—
1887/88	4.522	580	118	—	—	—	—	80	5.300	—	—	—	—	—
1888/89	4.725	577	125	—	—	—	—	72	5.499	—	—	—	—	—
1889/90	5.063	598	94	—	—	—	—	80	5.835	—	—	—	—	—
1890/91	5.438	570	105	—	—	—	—	84	6.197	—	—	—	—	—
1891/92	5.884	459	103	—	—	—	—	80	6.526	—	—	—	—	—
1892/93	6.159	504	120	—	—	—	—	116	6.899	—	—	—	—	—
1893/94	6.588	546	150	—	—	—	—	79	7.363	—	—	—	—	—
1894/95	6.825	540	130	—	—	—	—	86	7.581	—	—	—	—	—
1895/96	7.250	476	206	—	—	—	—	96	8.028	—	—	—	—	—
1896/97	7.500	627	186	—	—	—	—	97	8.410	—	—	—	—	—
1897/98	7.880	587	202	—	—	—	—	86	8.755	—	—	—	—	—
1898/99	7.757	703	276	—	2	—	9	18	8.820	—	—	—	—	—
1899/90	7.512	814	272	—	9	1	16	19	8.747	—	—	—	—	—

5. A tanonciskolák tanulói anyanyelv szerint. (Folytatás.)

É v	a) Összes tanulók									b) Leánytanulók				
	Magyar	Német	Tót	Oláh	Rutén	Horvát	Szerb	Egyéb	Összesen	Magyar	Német	Tót	Egyéb	Összesen
1900/01	7.348	673	194	7	1	12	21	86	8.342	—	—	—	—	—
1901/02	7.136	543	166	2	4	22	24	71	7.968	—	—	—	—	—
1902/03	7.144	474	129	12	2	23	28	59	7.871	—	—	—	—	—
1903/04	7.669	475	160	5	11	22	30	47	8.419	—	—	—	—	—
1904/05	8.232	483	168	10	3	20	45	35	8.996	—	—	—	—	—
1905/06	8.625	441	166	7	1	26	44	51	9.361	—	—	—	—	—
1906/07	9.067	446	199	12	2	23	60	45	9.854	—	—	—	—	—
1907/08	9.820	458	276	13	8	26	81	45	10.727	—	—	—	—	—
1908/09	10.540	484	276	6	1	1	8	4	11.320	—	—	—	—	—
1909/10	11.315	491	309	43	12	54	111	63	12.398	—	—	—	—	—
1910/11	12.487	683	372	51	11	57	121	81	13.863	—	—	—	—	—
1911/12	13.209	762	414	75	7	63	162	94	14.786	—	—	—	—	—
1912/13	13.281	719	400	95	15	74	169	95	14.848	—	—	—	—	—
1913/14	13.373	678	355	114	8	102	170	114	14.914	—	—	—	—	—
1914/15	9.625	378	189	82	4	68	96	52	10.494	—	—	—	—	—
1915/16	8.484	277	88	45	4	55	44	30	9.027	—	—	—	—	—
1916/17	7.926	214	73	47	3	41	26	22	8.352	15	—	—	—	15
1917/18	8.147	211	63	25	2	31	19	42	8.540	49	3	—	—	52
1918/19	7.616	223	91	14	7	35	21	19	8.026	78	—	—	—	78
1919/20	6.936	146	37	7	2	8	8	19	7.163	70	2	—	—	72
1920/21	9.508	195	36	5	2	15	8	11	9.780	45	2	—	—	47
1921/22	12.463	203	25	4	1	7	6	12	12.721	38	1	—	—	39
1922/23	14.172	246	28	3	1	3	3	9	14.465	90	2	—	—	92
1923/24	14.545	289	23	1	—	7	2	14	14.881	100	1	1	—	102
1924/25	14.104	197	20	2	—	6	4	12	14.345	15	—	—	—	15
1925/26	13.996	252	23	—	—	1	4	7	14.283	11	1	—	—	12
1926/27	14.584	209	14	—	—	3	1	12	14.823	66	1	—	—	67
1927/28	15.364	210	11	—	—	3	1	11	15.600	83	2	—	—	85
1928/29	15.283	195	17	1	—	2	1	9	15.508	75	2	—	—	77
1929/30	14.708	139	19	—	1	4	1	4	14.876	92	1	—	—	93
1930/31	12.829	120	10	—	—	—	1	4	12.964	95	—	—	—	95
1931/32	10.757	105	4	—	2	—	—	10	10.878	84	1	—	—	85
1932/33	8.774	65	3	—	—	1	1	5	8.849	72	—	—	—	72
1933/34	8.465	64	5	1	—	—	2	4	8.541	99	2	—	—	101
2. Leányiparostanonciskolák.														
1909/10	1.915	74	6	—	—	1	1	3	2.000	1.915	74	6	5	2.000
1910/11	2.004	63	6	1	—	1	4	8	2.087	2.004	63	6	14	2.087
1911/12	1.946	72	7	1	—	3	3	8	2.040	1.946	72	7	15	2.040
1912/13	2.014	65	5	1	—	4	1	5	2.095	2.014	65	5	11	2.095
1913/14	2.181	79	13	1	—	3	6	3	2.286	2.181	79	13	13	2.286
1914/15	1.538	61	4	—	—	1	1	2	1.607	1.538	61	4	4	1.607
1915/16	1.427	32	3	—	—	2	—	5	1.469	1.427	32	3	7	1.469
1916/17	1.217	29	7	—	—	2	—	2	1.257	1.217	29	7	4	1.257
1917/18	1.086	30	8	—	—	2	1	5	1.132	1.086	30	8	8	1.132
1918/19	1.107	15	2	—	—	1	—	—	1.125	1.107	15	2	1	1.125
1919/20	1.467	29	1	—	—	—	—	2	1.499	1.467	29	1	2	1.499

5. A tanonciskolák tanulói anyanyelv szerint. (Folytatás.)

É v	a) Összes tanulók									b) Leánytanulók				
	Magyar	Német	Tót	Oláh	Rutén	Horvát	Szerb	Egyéb	Összesen	Magyar	Német	Tót	Egyéb	Összesen
1920/21	2.798	34	1	2	—	2	1	3	2.841	2.798	34	1	8	2.841
1921/22	4.320	40	3	—	—	3	2	9	4.377	4.320	40	3	14	4.377
1922/23	4.567	38	5	2	—	1	—	8	4.621	4.567	38	5	11	4.621
1923/24	4.581	51	10	2	—	1	1	5	4.651	4.581	51	10	9	4.651
1924/25	5.430	50	7	1	1	1	1	8	5.499	5.430	50	7	12	5.499
1925/26	5.695	45	2	—	—	2	2	7	5.753	5.695	45	2	11	5.753
1926/27	5.551	20	3	—	—	—	1	8	5.583	5.551	20	3	9	5.583
1927/28	5.089	20	1	—	—	—	—	5	5.115	5.089	20	1	5	5.115
1928/29	4.415	15	3	—	—	—	—	4	4.437	4.415	15	3	4	4.437
1929/30	3.834	8	1	—	—	1	—	—	3.844	3.834	8	1	1	3.844
1930/31	3.551	12	—	—	—	1	—	2	3.566	3.551	12	—	3	3.566
1931/32	3.295	16	—	—	—	—	—	1	3.312	3.295	16	—	1	3.312
1932/33	2.925	8	1	—	—	1	—	5	2.940	2.925	8	1	6	2.940
1933/34	2.931	7	—	—	—	—	—	1	2.939	2.931	7	—	1	2.939

3. Fiú- és leányiparostanonciskolák együtt.

1886/87	4.096	534	111					74	4.815	—	—	—	—	—
1887/88	4.522	580	118					80	5.300	—	—	—	—	—
1888/89	4.725	577	125					72	5.499	—	—	—	—	—
1889/90	5.063	598	94					80	5.835	—	—	—	—	—
1890/91	5.438	570	105					84	6.197	—	—	—	—	—
1891/92	5.884	459	103					80	6.526	—	—	—	—	—
1892/93	6.159	504	120					116	6.899	—	—	—	—	—
1893/94	6.588	546	150					79	7.363	—	—	—	—	—
1894/95	6.825	540	130					86	7.581	—	—	—	—	—
1895/96	7.250	476	206					96	8.028	—	—	—	—	—
1896/97	7.500	627	186					97	8.410	—	—	—	—	—
1897/98	7.880	587	202					86	8.755	—	—	—	—	—
1898/99	7.757	703	276					55	8.820	—	—	—	—	—
1899/900 ...	7.512	814	272					104	8.747	—	—	—	—	—
1900/01	7.348	673	194					86	8.342	—	—	—	—	—
1901/02	7.136	543	166					71	7.968	—	—	—	—	—
1902/03	7.144	474	129					59	7.871	—	—	—	—	—
1903/04	7.669	475	160					47	8.419	—	—	—	—	—
1904/05	8.232	483	168					35	8.996	—	—	—	—	—
1905/06	8.625	441	166					51	9.361	—	—	—	—	—
1906/07	9.067	446	199					45	9.854	—	—	—	—	—
1907/08	9.820	458	276					45	10.727	—	—	—	—	—
1908/09	10.540	484	276					4	11.320	—	—	—	—	—
1909/10	13.230	565	315					66	14.398	1.915	74	6	5	2.000
1910/11	14.491	746	378					89	15.950	2.004	63	6	14	2.087
1911/12	15.155	834	421					102	16.826	1.946	72	7	15	2.040
1912/13	15.295	784	405					100	16.943	2.014	65	5	11	2.095
1913/14	15.554	757	368					117	17.200	2.181	79	13	13	2.286
1914/15	11.163	439	193					54	12.101	1.538	61	4	4	1.607

5. A tanonciskolák tanulói anyanyelv szerint. (Folytatás.)

É v	a) Összes tanulók									b) Leánytanulók				
	Magyar	Német	Tót	Oláh	Rutén	Horvát	Szerb	Egyéb	Összesen	Magyar	Német	Tót	Egyéb	Összesen
1915/16	9.911	309	91	45	4	57	44	35	10.496	1.427	32	3	7	1.469
1916/17	9.143	243	80	47	3	43	26	24	9.609	1.232	29	7	4	1.272
1917/18	9.233	241	71	25	2	33	20	47	9.672	1.135	33	8	8	1.184
1918/19	8.723	238	93	14	7	36	21	19	9.151	1.185	15	2	1	1.203
1919/20	8.403	175	38	7	2	8	8	21	8.662	1.537	31	1	2	1.571
1920/21	12.306	229	37	7	2	17	9	14	12.621	2.843	36	1	8	2.888
1921/22	16.783	243	28	4	1	10	8	21	17.098	4.358	41	3	14	4.416
1922/23	18.739	284	33	5	1	4	3	17	19.086	4.657	40	5	11	4.713
1923/24	19.126	340	33	3	—	8	3	19	19.532	4.681	52	11	9	4.753
1924/25	19.534	247	27	3	1	7	5	20	19.844	5.445	50	7	12	5.514
1925/26	19.691	297	25	—	—	3	6	14	20.036	5.706	46	2	11	5.765
1926/27	20.135	229	17	—	—	3	2	20	20.406	5.617	21	3	9	5.650
1927/28	20.453	230	12	—	—	3	1	16	20.715	5.172	22	1	5	5.200
1928/29	19.698	210	20	1	—	2	1	13	19.945	4.490	17	3	4	4.514
1929/30	18.542	147	20	—	1	5	1	4	18.720	3.926	9	1	1	3.937
1930/31	16.380	132	10	—	—	1	1	6	16.530	3.646	12	—	3	3.661
1931/32	14.052	121	4	—	2	—	—	11	14.190	3.379	17	—	1	3.397
1932/33	11.699	73	4	—	—	2	1	10	11.789	2.997	8	1	6	3.012
1933/34	11.396	71	5	1	—	—	2	5	11.480	3.030	9	—	1	3.040

c) Egyesületi iskolák.

1905/06	198	6	—	—	—	—	—	—	204	—	—	—	—	—
1906/07	195	17	1	—	—	4	6	—	223	—	—	—	—	—
1907/08	249	4	1	—	—	—	—	—	254	—	—	—	—	—
1910/11	274	4	—	—	—	—	—	2	280	—	—	—	—	—
1912/13	307	19	—	—	—	—	—	1	327	—	—	—	—	—
1913/14	523	51	—	1	—	3	—	1	579	—	—	—	—	—
1914/15	426	29	3	—	—	4	—	—	462	—	—	—	—	—
1915/16	397	17	2	3	—	2	—	2	423	—	—	—	—	—
1916/17	363	34	5	5	—	4	—	1	412	—	—	—	—	—
1917/18	259	31	—	—	—	1	—	1	292	—	—	—	—	—
1918/19	361	16	1	—	—	2	—	—	380	—	—	—	—	—
1919/20	292	16	—	—	—	—	—	—	308	—	—	—	—	—
1920/21	187	29	—	1	—	1	—	2	220	—	—	—	—	—
1921/22	262	42	6	—	—	—	—	9	319	—	—	—	—	—
1922/23	398	58	—	—	—	—	—	—	456	—	—	—	—	—
1923/24	432	19	3	—	—	—	—	4	458	—	—	—	—	—
1924/25	552	12	—	—	—	—	—	4	568	2	—	—	—	2
1925/26	579	18	2	—	—	—	—	9	608	4	—	—	—	4
1926/27	476	10	—	—	—	—	—	—	486	4	—	—	—	4
1927/28	451	8	1	—	—	—	—	—	460	5	—	—	—	5
1928/29	462	8	1	—	—	—	—	1	472	10	—	—	—	10
1929/30	514	1	1	—	—	—	—	—	516	54	1	1	—	56
1930/31	517	—	—	—	—	—	—	—	517	67	—	—	—	67
1931/32	471	2	—	—	—	—	—	—	473	73	—	—	—	73
1932/33	374	5	—	—	—	—	—	—	379	62	1	—	—	63
1933/34	356	3	—	—	—	—	—	—	359	84	—	—	—	84

5. A tanonciskolák tanulói anyanyelv szerint. (Folytatás.)

É v	a) Összes tanuló									b) Leánytanulók				
	Magyar	Német	Tót	Oláh	Rutén	Horvát	Szerb	Egyéb	Összesen	Magyar	Német	Tót	Egyéb	Összesen
d) Magániskolák.														
1905/06	230	35	2	—	—	—	—	—	267	—	—	—	—	—
1906/07	377	56	7	—	—	1	3	2	446	—	—	—	—	—
1907/08	226	48	1	1	—	—	1	3	280	—	—	—	—	—
1910/11	226	38	—	—	—	—	—	4	268	—	—	—	—	—
1912/13	534	43	4	11	—	1	1	—	594	—	—	—	—	—
1913/14	621	14	4	3	—	—	—	1	643	—	—	—	—	—
1914/15	459	—	9	—	—	—	—	1	469	—	—	—	—	—
1915/16	429	16	6	13	—	2	—	2	468	—	—	—	—	—
1916/17	553	15	6	12	—	3	—	2	591	—	—	—	—	—
1917/18	573	39	5	10	—	—	—	8	635	—	—	—	—	—
1918/19	461	10	2	—	—	—	—	4	477	—	—	—	—	—
1919/20	390	14	5	—	—	1	—	—	410	—	—	—	—	—
1920/21	416	3	—	—	—	—	—	—	419	—	—	—	—	—
1921/22	378	5	1	—	—	—	—	1	385	—	—	—	—	—
1922/23	450	15	1	—	—	—	—	—	466	—	—	—	—	—
1923/24	462	10	—	—	—	—	—	—	472	—	—	—	—	—
1924/25	675	13	—	—	—	—	—	—	688	—	—	—	—	—
1925/26	483	5	—	—	—	—	—	—	488	—	—	—	—	—
1926/27	417	7	—	—	—	—	1	—	425	—	—	—	—	—
1927/28	553	1	—	—	—	—	—	—	554	—	—	—	—	—
1928/29	574	4	—	—	—	—	—	—	578	—	—	—	—	—
1929/30	603	5	—	—	—	—	—	—	608	—	—	—	—	—
1930/31	570	4	1	—	—	—	—	—	575	—	—	—	—	—
1931/32	454	3	—	—	—	—	—	—	457	—	—	—	—	—
1932/33	400	4	—	—	—	—	—	—	404	—	—	—	—	—
1933/34	475	5	—	—	—	1	—	—	481	—	—	—	—	—
e) Iparostanonciskolák összesen.														
1892/93	6.191	514	120	—	—	—	—	122	6.947	—	—	—	—	—
1893/94	6.654	562	150	—	—	—	—	84	7.450	—	—	—	—	—
1894/95	7.052	554	130	—	—	—	—	92	7.828	—	—	—	—	—
1895/96	7.675	532	206	Az adatok az »egyéb« rovatban foglaltatnak.					103	8.516	—	—	—	—
1896/97	8.019	669	186						104	8.978	—	—	—	—
1897/98	8.291	683	202						91	9.267	—	—	—	—
1898/99	8.256	798	284						91	9.429	—	—	—	—
1899/900 ...	8.009	906	274						157	9.346	—	—	—	—
1900/01	7.848	750	195	136	8.929	—	—	—	—					
1901/02	7.679	630	173	135	8.617	—	—	—	—					
1902/03	7.842	536	140	12	2	24	32	64	8.652	—	—	—	—	
1903/04	8.314	524	169	6	11	22	30	52	9.128	—	—	—	—	
1904/05	8.891	517	169	11	3	20	45	40	9.696	—	—	—	—	
1905/06	9.271	489	168	7	1	26	44	51	10.057	—	—	—	—	
1906/07	9.905	524	207	12	2	28	69	47	10.794	—	—	—	—	
1907/08	10.585	511	278	14	8	26	82	48	11.552	—	—	—	—	

5. A tanonciskolák tanulói anyanyelv szerint. (Folytatás.)

É v	a) Összes tanulók									b) Leánytanulók				
	Magyar	Német	Tót	Oláh	Rutén	Horvát	Szerb	Egyéb	Összesen	Magyar	Német	Tót	Egyéb	Összesen
1910/11	15.307	790	379	52	11	58	125	95	16.817	2.004	63	6	14	2.087
1911/12	16.117	850	425	76	7	68	165 ¹⁾	102	17.810	1.946	72	7	15	2.040
1912/13	16.428	846	409	107	15	79	171	105	18.160	2.014	65	5	11	2.095
1913/14	17.039	835	375	119	8	108	177	122	18.783	2.313
1914/15	12.386	469	205	83	4	73	98	62	13.380	1.538	61	4	4	1.607
1915/16	11.136	352	107	62	4	61	44	39	11.805	1.499
1916/17	10.463	303	100	64	3	50	27	33	11.043	1.317
1917/18	10.505	319	85	36	2	34	20	56	11.057	1.223
1918/19	9.911	274	103	15	7	38	21	23	10.392	1.225
1919/20	9.321	210	46	7	2	9	8	21	9.624	1.579
1920/21	13.199	266	38	8	2	18	9	16	13.556	2.905
1921/22	17.741	296	36	4	1	10	8	31	18.127	4.437
1922/23	19.907	362	36	5	1	4	3	17	20.335	4.739
1923/24	20.378	371	38	3	—	8	3	23	20.824	4.774
1924/25	21.104	274	28	3	1	7	5	24	21.446	5.469	51	8	12	5.540
1925/26	21.064	323	27	—	—	3	6	23	21.446	5.727	47	2	11	5.787
1926/27	21.334	250	17	—	—	3	3 ²⁾	20	21.627	5.637	23	3 ²⁾	9	5.672
1927/28	21.745	241	13	—	—	3	1	16	22.019	5.196	22	1	5	5.224
1928/29	21.022	225	21	1	—	2	1	14	21.286	4.528	18	3	4	4.553
1929/30	19.926	155	21	—	1	5	1	5	20.114	4.006	10	2	1	4.019
1930/31	17.722	138	12	—	—	—	—	10	17.882	3.735	12	—	3	3.750
1931/32	15.232	127	5	—	—	2	—	12	15.378	3.473	17	—	1	3.491
1932/33	12.666	83	4	—	—	2	1	10	12.766	3.073	9	1	6	3.089
1933/34	12.398	81	5	1	—	1	2	5	12.493	3.136	10	—	1	3.147

II. Kereskedőtanonciskolák.

a) Községi iskolák.

1895/96	690	15	1	Az adatok az »egyéb«				3	709	—	—	—	—	—
1896/97	654	13	1	rovatban				2	670	—	—	—	—	—
1897/98	757	17	5	foglaltatnak.				2	781	—	—	—	—	—
1898/99	742	22	6	—	1	1	3	—	775	—	—	—	—	—
1899/90	803	29	3	1	—	1	2	1	840	—	—	—	—	—
1900/01	847	25	—	1	—	1	2	1	877	—	—	—	—	—
1901/02	883	23	2	—	—	1	2	1	912	—	—	—	—	—
1902/03	1.074	13	3	1	—	1	—	2	1.094	—	—	—	—	—
1903/04	1.201	16	3	—	—	2	2	—	1.224	—	—	—	—	—
1904/05	1.176	15	4	1	—	2	3	3	1.204	—	—	—	—	—
1905/06	1.123	16	1	1	—	—	3	5	1.149	—	—	—	—	—
1906/07	1.057	15	2	1	2	—	4	1	1.082	—	—	—	—	—
1907/08	971	23	2	—	—	—	2	5	1.003	—	—	—	—	—
1908/09	979	18	2	—	—	—	—	—	999	—	—	—	—	—
1909/10	970	26	4	—	—	1	4	—	1.005	—	—	—	—	—
1910/11	1.035	28	1	—	—	3	6	6	1.079	—	—	—	—	—
1911/12	1.123	24	1	1	2	3	5	2	1.161	—	—	—	—	—
1912/13	1.151	21	2	2	—	1	8	3	1.188	—	—	—	—	—
1913/14	1.205	41	6	2	—	3	15	1	1.273	29	—	—	—	29
1914/15	1.148	25	4	2	—	4	6	2	1.191	60	—	—	—	60

¹⁾ Ebből 17 nem részletezett. — ²⁾ Ebből 7 nem részletezett.

5. A tanonciskolák tanulói anyanyelv szerint. (Folytatás.)

É v	a) Összes tanulók									b) Leánytanulók				
	Magyar	Német	Tót	Oláh	Rutén	Horvát	Szerb	Egyéb	Összesen	Magyar	Német	Tót	Egyéb	Összesen
1915/16	953	28	6	—	—	3	3	1	994	54	1	—	—	55
1916/17	950	21	4	4	—	—	2	1	982	81	—	—	—	81
1917/18	914	16	4	—	—	1	3	1	939	44	—	—	—	44
1918/19	786	18	8	2	—	—	1	—	815	12	—	—	—	12
1919/20	594	11	3	—	—	—	—	—	608	3	—	—	—	3
1920/21	837	14	5	—	—	—	—	—	856	7	1	—	—	8
1921/22	1.464	22	1	2	—	—	—	2	1.491	12	1	—	—	13
1922/23	1.534	24	1	—	—	2	1	—	1.562	6	—	—	—	6
1923/24	1.481	21	1	—	—	—	—	3	1.506	2	—	—	—	2
1924/25	1.722	13	1	—	—	—	—	—	1.736	6	—	—	—	6
1925/26	1.995	10	4	—	—	1	—	—	2.010	6	—	—	—	6
1926/27	1.887	9	—	—	—	—	1	1	1.898	8	—	—	—	8
1927/28	1.852	9	—	—	—	—	—	2	1.863	12	—	—	—	12
1928/29	1.721	16	—	—	—	1	—	1	1.739	16	—	—	—	16
1929/30	1.546	8	—	—	—	2	—	1	1.557	20	—	—	—	20
1930/31	1.447	14	5	—	—	—	—	1	1.467	97	—	—	—	97
1931/32	1.219	10	3	—	—	—	—	—	1.232	102	1	—	—	103
1932/33	1.085	11	—	1	—	—	—	—	1.097	69	1	—	—	70
1933/34	1.064	5	—	—	—	—	—	—	1.069	58	1	—	—	59
b) Egyesületi iskolák.														
1902/03	209	9	—	—	1	—	1	—	220	—	—	—	—	—
1903/04	192	7	—	—	—	—	—	—	199	—	—	—	—	—
1904/05	220	4	—	—	—	—	—	—	224	—	—	—	—	—
1905/06	215	8	—	—	—	—	—	—	223	—	—	—	—	—
1906/07	226	8	—	—	—	—	2	—	236	—	—	—	—	—
1907/08	211	5	—	—	—	—	1	—	217	—	—	—	—	—
1910/11	212	7	1	—	—	—	—	1	221	—	—	—	—	—
1911/12	186	4	—	—	—	—	—	1)	194	—	—	—	—	—
1912/13	185	4	—	—	—	—	—	2	191	—	—	—	—	—
1913/14	184	4	—	—	—	4	—	1	193	—	—	—	—	—
1914/15	141	2	—	—	2	—	—	—	145	—	—	—	—	—
1915/16	124	—	—	—	—	—	—	—	124	—	—	—	—	—
c) Kereskedőtanonciskolák összesen.														
1902/03	1.283	22	3	1	1	1	1	2	1.314	—	—	—	—	—
1903/04	1.393	23	3	—	—	2	2	—	1.423	—	—	—	—	—
1904/05	1.396	19	4	1	—	2	3	3	1.428	—	—	—	—	—
1905/06	1.338	24	1	1	—	—	3	5	1.372	—	—	—	—	—
1906/07	1.283	23	2	1	2	—	6	1	1.318	—	—	—	—	—
1907/08	1.182	28	2	—	—	—	3	5	1.220	—	—	—	—	—
1910/11	1.247	35	2	—	—	3	6	7	1.300	—	—	—	—	—
1911/12	1.309	28	1	1	2	3	5	6	1.355	—	—	—	—	—
1912/13	1.336	25	2	2	—	1	8	5	1.379	—	—	—	—	—
1913/14	1.389	45	6	2	—	7	15	2	1.466	29	—	—	—	29
1914/15	1.289	27	4	2	2	4	6	2	1.336	60	—	—	—	60

1) Nem részletezett.

5. A tanonciskolák tanulói anyanyelv szerint. (Folytatás.)

É v	a) Összes tanulók									b) Leánytanulók				
	Magyar	Német	Tót	Oláh	Rutén	Horvát	Szerb	Egyéb	Összesen	Magyar	Német	Tót	Egyéb	Összesen
1915/16	1.077	28	6	—	—	3	3	1	1.118	54	1	—	—	55
1916/17	950	21	4	4	—	—	2	1	982	81	—	—	—	81
1917/18	914	16	4	—	—	1	3	1	939	44	—	—	—	44
1918/19	786	18	8	2	—	—	1	—	815	12	—	—	—	12
1919/20	594	11	3	—	—	—	—	—	608	3	—	—	—	3
1920/21	837	14	5	—	—	—	—	—	856	7	1	—	—	8
1921/22	1.464	22	1	2	—	—	—	2	1.491	12	1	—	—	13
1922/23	1.534	24	1	—	—	2	1	—	1.562	6	—	—	—	6
1923/24	1.481	21	1	—	—	—	—	3	1.506	2	—	—	—	2
1924/25	1.722	13	1	—	—	—	—	—	1.736	6	—	—	—	6
1925/26	1.995	10	4	—	—	1	—	—	2.010	6	—	—	—	6
1926/27	1.887	9	—	—	—	—	1	1	1.898	8	—	—	—	8
1927/28	1.852	9	—	—	—	—	—	2	1.863	12	—	—	—	12
1928/29	1.721	16	—	—	—	1	—	1	1.739	16	—	—	—	16
1929/30	1.546	8	—	—	—	2	—	1	1.557	20	—	—	—	20
1930/31	1.447	14	5	—	—	—	—	1	1.467	97	—	—	—	97
1931/32	1.219	10	3	—	—	—	—	—	1.232	102	1	—	—	103
1932/33	1.085	11	—	1	—	—	—	—	1.097	69	1	—	—	70
1933/34	1.064	5	—	—	—	—	—	—	1.069	58	1	—	—	59

III. Tanonciskolák mindössze.

a) Községi iskolák.

1895/96	7.940	491	207	Az adatok az				99	8.737	—	—	—	—	—
1896/97	8.154	640	187	»egyéb« rovatban				99	9.080	—	—	—	—	—
1897/98	8.637	604	207	foglaltatnak.				88	9.536	—	—	—	—	—
1898/99	8.499	725	282	2	1	10	21	55	9.595	—	—	—	—	—
1899/900 ...	8.315	843	275	10	1	17	21	105	9.587	—	—	—	—	—
1900/01	8.195	698	194	8	1	13	23	87	9.219	—	—	—	—	—
1901/02	8.019	566	168	2	4	23	26	72	8.880	—	—	—	—	—
1902/03	8.218	487	132	13	2	24	28	61	8.965	—	—	—	—	—
1903/04	8.870	491	163	5	11	24	32	47	9.643	—	—	—	—	—
1904/05	9.408	498	172	11	3	22	48	38	10.200	—	—	—	—	—
1905/06	9.748	457	167	8	1	26	47	56	10.510	—	—	—	—	—
1906/07	10.124	461	201	13	4	23	64	46	10.936	—	—	—	—	—
1907/08	10.791	481	278	13	8	26	83	50	11.730	—	—	—	—	—
1908/09	11.519	502	278	6	1	1	8	4	12.319	—	—	—	—	—
1909/10	14.200	591	319	43	12	56	116	66	15.403	1.915	74	6	5	2.000
1910/11	15.526	774	379	52	11	61	131	95	17.029	2.004	63	6	14	2.087
1911/12	16.278	858	422	77	9	69	170	104	17.987	1.946	72	7	15	2.040
1912/13	16.446	805	407	98	15	79	178	103	18.131	2.014	65	5	11	2.095
1913/14	16.759	798	374	117	8	108	191	118	18.473	2.210	79	13	13	2.315
1914/15	12.311	464	197	84	4	73	103	56	13.292	1.598	61	4	4	1.667
1915/16	10.864	337	97	45	4	60	47	36	11.490	1.481	33	3	7	1.524
1916/17	10.093	264	84	51	3	43	28	25	10.591	1.313	29	7	4	1.353
1917/18	10.147	257	75	25	2	34	23	48	10.611	1.179	33	8	8	1.228
1918/19	9.509	256	101	16	7	36	22	19	9.966	1.197	15	2	1	1.215
1919/20	8.997	186	41	7	2	8	8	21	9.270	1.540	31	1	2	1.574

5. A tanonciskolák tanulói anyanyelv szerint. (Vége.)

É v	a) Összes tanulók									b) Leánytanulók				
	Magyar	Német	Tót	Oláh	Rutén	Horvát	Szerb	Egyéb	Összesen	Magyar	Német	Tót	Egyéb	Összesen
1920/21	13.143	243	42	7	2	17	9	14	13.477	2.850	37	1	8	2.896
1921/22	18.247	265	29	6	1	10	8	23	18.589	4.370	42	3	14	4.429
1922/23	20.273	308	34	5	1	6	4	17	20.648	4.663	40	5	11	4.719
1923/24	20.607	361	34	3	—	8	3	22	21.038	4.683	52	11	9	4.755
1924/25	21.256	260	28	3	1	7	5	20	21.580	5.451	50	7	12	5.520
1925/26	21.686	307	29	—	—	4	6	14	22.046	5.712	46	2	11	5.771
1926/27	22.022	238	17	—	—	3	3	21	22.304	5.625	21	3	9	5.658
1927/28	22.305	239	12	—	—	3	1	18	22.578	5.184	22	1	5	5.212
1928/29	21.419	226	20	1	—	3	1	14	21.684	4.506	17	3	4	4.530
1929/30	20.088	155	20	—	1	7	1	5	20.277	3.946	9	1	1	3.957
1930/31	17.827	146	15	—	—	1	1	7	17.997	3.743	12	—	3	3.758
1931/32	15.271	131	7	—	2	—	—	11	15.422	3.481	18	—	1	3.500
1932/33	12.784	84	4	1	—	2	1	10	12.886	3.066	9	1	6	3.082
1933/34	12.460	76	5	1	—	—	2	5	12.549	3.088	10	—	1	3.099

b) Általában.

1902/03	9.125	558	143	13	3	25	33	66	9.966	—	—	—	—	—
1903/04	9.707	547	172	6	11	24	32	52	10.551	—	—	—	—	—
1904/05	10.287	536	173	12	3	22	48	43	11.124	—	—	—	—	—
1905/06	10.609	513	169	8	1	26	47	56	11.429	—	—	—	—	—
1906/07	11.188	547	209	13	4	28	75	48	12.112	—	—	—	—	—
1907/08	11.767	539	280	14	8	26	85	53	12.772	—	—	—	—	—
1908/09	12.521	558	280	—	—	—	—	25	13.384	—	—	—	—	—
1909/10	15.225	680	322	46	12	60	119	68	16.532	1.915	74	6	5	2.000
1910/11	16.554	825	381	52	11	61	131	102	18.117	2.004	63	6	14	2.087
1911/12	17.426	878	426	77	9	71	170	108	19.165	1.946	72	7	15	2.040
1912/13	17.764	871	411	109	15	80	179	110	19.539	2.014	65	5	11	2.095
1913/14	18.428	880	381	121	8	115	192	124	20.249	—	—	—	—	2.342
1914/15	13.675	496	209	85	6	77	104	64	14.716	1.598	61	4	4	1.667
1915/16	12.213	380	113	62	4	64	47	40	12.923	—	—	—	—	1.554
1916/17	11.413	324	104	68	3	50	29	34	12.025	—	—	—	—	1.398
1917/18	11.419	335	89	36	2	35	23	57	11.996	—	—	—	—	1.267
1918/19	10.697	292	111	17	7	38	22	23	11.207	—	—	—	—	1.237
1919/20	9.915	221	49	7	2	9	8	21	10.232	—	—	—	—	1.582
1920/21	14.036	280	43	8	2	18	9	16	14.412	—	—	—	—	2.913
1921/22	19.205	318	37	6	1	10	8	33	19.618	—	—	—	—	4.450
1922/23	21.441	386	37	5	1	6	4	17	21.897	—	—	—	—	4.745
1923/24	21.859	392	39	3	—	8	3	26	22.330	—	—	—	—	4.776
1924/25	22.826	287	29	3	1	7	5	24	23.182	5.475	51	8	12	5.546
1925/26	23.059	333	31	—	—	4	6	23	23.456	5.733	47	2	11	5.793
1926/27	23.221	259	17	—	—	3	3	22	23.525	5.645	23	3	9	5.680
1927/28	23.597	250	13	—	—	3	1	18	23.882	5.208	22	1	5	5.236
1928/29	22.743	241	21	1	—	3	1	15	23.025	4.544	18	3	4	4.569
1929/30	21.472	163	21	—	1	7	1	6	21.671	4.026	10	2	1	4.039
1930/31	19.169	152	17	—	—	—	—	11	19.349	3.832	12	—	3	3.847
1931/32	16.451	137	8	—	—	2	—	12	16.610	3.575	18	—	1	3.594
1932/33	13.751	94	4	1	—	2	1	10	13.863	3.142	10	1	6	3.159
1933/34	13.462	86	5	1	—	1	2	5	13.562	3.194	11	—	1	3.206

1) Ebből 20 nem részletezett.

6. A tanonciskolák tanulóinak előmenetele. Halálosetek.

Év	a) Összes tanulók						b) Leánytanulók						
	Tanulók összes száma		Előmenetel				Tanulók összes száma		Előmenetel				Halálosetek száma
	az év folyamán beiratott	az év végén	ismétlésre utasított	javítóvizsgára	ismétlők száma	Halálosetek száma	az év folyamán beiratott	az év végén	ismétlésre utasított	javítóvizsgára	ismétlők száma		
												ismétlésre	
I. Iparostanonciskolák.													
a) Állami iskolák.													
1902/03	416	382	63	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1903/04	371	318	29	16	—	—	—	—	—	—	—	—	
1904/05	333	289	34	—	—	1	—	—	—	—	—	—	
1905/06	276	225	46	—	4	2	—	—	—	—	—	—	
1906/07	315	271	51	—	16	—	—	—	—	—	—	—	
1907/08	336	291	18	—	8	—	—	—	—	—	—	—	
1910/11	357	319	33	—	25	—	—	—	—	—	—	—	
1911/12	311	271	15	—	12	1	—	—	—	—	—	—	
1912/13	335	296	24	—	26	2	—	—	—	—	—	—	
1913/14	404	361	26	—	22	1	27	27	—	—	—	—	
1914/15	388	348	27	—	24	1	—	—	—	—	—	—	
1915/16	478	418	30	12	30	2	30	30	—	—	—	—	
1916/17	492	431	35	6	27	2	45	45	—	—	—	—	
1924/25	374	346	—	6	—	—	24	24	—	—	—	—	
1925/26	324	314	—	—	1	1	18	18	—	—	—	—	
1926/27	316	310	1	31	—	—	18	18	—	—	—	—	
1927/28	307	290	—	22	—	—	19	19	—	—	—	—	
1928/29	309	291	3	27	—	3	31	29	—	—	—	2	
1929/30	285	270	1	13	1	2	28	26	—	—	—	1	
1930/31	270	260	1	4	10	1	22	22	1	—	3	—	
1931/32	273	258	9	11	3	—	21	21	2	—	—	—	
1932/33	201	194	1	—	12	2	17	14	—	—	5	—	
1933/34	181	173	—	—	—	—	23	23	—	—	—	—	
b) Községi iskolák.													
1. Fiúiparostanonciskolák.													
1898/99	11.791	8.820	2.270	—	1.708	—	—	—	—	—	—	—	
1899/900	11.722	8.747	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1900/01	11.096	8.342	1.871	—	1.764	—	—	—	—	—	—	—	
1901/02	10.778	7.968	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1902/03	10.422	7.871	1.781	155	1.233	36	—	—	—	—	—	—	
1903/04	10.844	8.419	1.770	337	1.503	20	—	—	—	—	—	—	
1904/05	11.682	8.996	1.701	366	1.610	30	—	—	—	—	—	—	
1905/06	12.071	9.361	1.433	469	1.413	15	—	—	—	—	—	—	
1906/07	12.718	9.854	1.475	444	1.402	11	—	—	—	—	—	—	
1907/08	13.982	10.727	1.671	430	1.335	13	—	—	—	—	—	—	
1908/09	14.602	11.320	1.599	457	1.532	—	—	—	—	—	—	—	
1909/10	15.823	12.398	1.569	502	1.501	—	—	—	—	—	—	—	
1910/11	17.687	13.863	1.742	612	1.509	11	—	—	—	—	—	—	
1911/12	20.167	14.786	1.406	629	1.621	41	—	—	—	—	—	—	
1912/13	19.409	14.848	1.395	632	1.418	25	—	—	—	—	—	—	
1913/14	16.111	14.914	—	—	1.431	—	—	—	—	—	—	—	
1914/15	13.256	10.494	—	—	1.718	—	—	—	—	—	—	—	

6. A tanonciskolák tanulójának előmenetele. Hafálesetek. (Folytatás.)

É v	a) Összes tanulók						a) Leánytanulók					
	Tanulók összes száma		Előmenetel			Hafálesetek száma	Tanulók összes száma		Előmenetel			Hafálesetek száma
	az év folyamán beiratott	az év végén	ismétlésre utasított	javítóvizsgára	ismétlők száma		az év folyamán beiratott	az év végén	ismétlésre utasított	javítóvizsgára	ismétlők száma	
						ismétlésre						javítóvizsgára
1915/16	12.411	9.027	854	171	941	23	—	—	—	—	—	—
1916/17	11.091	8.352	1.043	168	1.069	25	18	15	—	—	—	—
1917/18	11.235	8.540	1.140	199	871	24	72	52	6	1	1	—
1918/19	10.116	8.026	988	14	548	27	80	78	18	—	—	1
1919/20	8.464	7.163	620	147	470	18	108	72	—	—	2	—
1920/21	12.248	9.780	768	198	451	.	67	47	3	—	9	.
1921/22	16.351	12.721	921	493	619	.	54	39	—	—	3	.
1922/23	18.858	14.465	1.538	400	990	.	141	92	11	—	5	.
1923/24	20.106	14.881	802	212	1.087	.	156	102	18	—	12	.
1924/25	20.033	14.345	1.164	240	1.011	34	19	15	—	1	—	—
1925/26	19.340	14.283	506	118	956	22	24	12	—	—	—	—
1926/27	19.660	14.823	1.553	126	933	25	80	67	—	—	—	—
1927/28	20.847	15.600	1.544	184	943	20	110	85	1	—	—	3
1928/29	20.881	15.508	1.785	122	921	22	116	77	8	—	2	1
1929/30	20.330	14.876	1.641	59	1.091	29	135	93	9	—	6	—
1930/31	17.927	12.964	1.579	66	972	16	133	95	23	—	2	1
1931/32	15.438	10.878	1.220	71	949	11	116	85	—	—	—	—
1932/33	12.878	8.849	879	6	682	13	102	72	—	—	2	—
1933/34	11.759	8.541	842	—	516	13	138	101	9	—	2	—
2. Leányiparostanonciskolák.												
1909/10	2.537	2.000	258	5	488	.	2.537	2.000	258	5	488	.
1910/11	3.160	2.087	134	20	64	—	3.160	2.087	134	20	64	.
1911/12	3.390	2.040	161	39	82	4	3.390	2.040	161	39	82	4
1912/13	3.144	2.095	147	9	107	2	3.144	2.095	147	9	107	2
1913/14	3.122	2.286	.	.	265	.	3.122	2.286	.	.	265	.
1914/15	2.310	1.607	.	.	259	.	2.310	1.607	.	.	259	.
1915/16	2.153	1.469	97	13	43	3	2.153	1.469	97	13	43	3
1916/17	1.893	1.257	90	10	76	1	1.893	1.257	90	10	76	1
1917/18	1.624	1.132	67	13	57	5	1.624	1.132	67	13	57	5
1918/19	1.630	1.125	58	5	39	4	1.630	1.125	58	5	39	4
1919/20	2.052	1.499	120	8	28	5	2.052	1.499	120	8	28	5
1920/21	3.724	2.841	100	52	114	.	3.724	2.841	100	52	114	.
1921/22	5.866	4.377	251	76	133	.	5.866	4.377	251	76	133	.
1922/23	6.908	4.621	212	196	275	.	6.908	4.621	212	196	275	.
1923/24	7.167	4.651	265	35	289	.	7.167	4.651	265	35	289	.
1924/25	8.089	5.499	379	42	98	2	8.089	5.499	379	42	98	2
1925/26	8.886	5.753	524	79	136	3	8.886	5.753	524	79	136	3
1926/27	8.801	5.583	468	54	210	11	8.801	5.583	468	54	210	11
1927/28	8.157	5.115	427	46	200	3	8.157	5.115	427	46	200	3
1928/29	7.187	4.437	532	15	238	7	7.187	4.437	532	15	238	7
1929/30	6.414	3.844	346	92	183	2	6.414	3.844	346	92	183	2
1930/31	5.788	3.566	298	22	173	9	5.788	3.566	298	22	173	9
1931/32	5.556	3.312	292	—	206	4	5.556	3.312	292	—	206	4
1932/33	5.044	2.940	229	14	167	2	5.044	2.940	229	14	167	2
1933/34	4.732	2.939	192	—	169	1	4.732	2.939	192	—	169	1

6. A tanonciskolák tanulóinak előmenetele. Halálesetek. (Folytatás.)

É v	a) Összes tanulók						b) Leánytanulók						
	Tanulók összes száma		Előmenetel				Halálesetek száma	Tanulók összes száma		Előmenetel			Halálesetek száma
	az év folyamán beiratott	az év végén	ismétlésre utasított	javítóvizsgára	ismétlők száma	az év folyamán beiratott		az év végén	ismétlésre utasított	javítóvizsgára	ismétlők száma		
							ismétlésre					javítóvizsgára	ismétlők száma
3. Fiú- és leányiparostanonciskolák együtt.													
1898/99	11.791	8.820	2.270	.	1.708	.	—	—	—	—	—	—	
1899/900	11.722	8.747	—	—	—	—	—	—	
1900/01	11.096	8.342	1.871	.	1.764	.	—	—	—	—	—	—	
1901/02	10.778	7.968	—	.	.	.	—	—	—	—	—	—	
1902/03	10.422	7.871	1.781	155	1.233	36	—	—	—	—	—	—	
1903/04	10.844	8.419	1.770	337	1.503	20	—	—	—	—	—	—	
1904/05	11.682	8.996	1.701	366	1.610	30	—	—	—	—	—	—	
1905/06	12.071	9.361	1.433	469	1.413	15	—	—	—	—	—	—	
1906/07	12.718	9.854	1.475	444	1.402	11	—	—	—	—	—	—	
1907/08	13.982	10.727	1.671	430	1.335	13	—	—	—	—	—	—	
1908/09	14.602	11.320	1.599	457	1.532	.	—	—	—	—	—	—	
1909/10	18.360	14.398	1.827	507	1.989	.	2.537	2.000	258	5	488	—	
1910/11	20.847	15.950	1.876	632	1.573	11	3.160	2.087	134	20	64	—	
1911/12	23.557	16.826	1.567	668	1.703	45	3.390	2.040	161	39	82	4	
1912/13	22.553	16.943	1.542	641	1.525	27	3.144	2.095	147	9	107	2	
1913/14	19.233	17.200	.	.	1.696	.	3.122	2.286	.	.	265	.	
1914/15	15.566	12.101	.	.	1.977	.	2.310	1.607	.	.	259	.	
1915/16	14.564	10.496	951	184	984	26	2.153	1.469	97	13	43	3	
1916/17	12.984	9.609	1.133	178	1.145	26	1.911	1.272	90	10	76	1	
1917/18	12.859	9.672	1.207	212	928	29	1.696	1.184	73	14	58	5	
1918/19	11.746	9.151	1.046	19	587	31	1.710	1.203	76	5	39	5	
1919/20	10.516	8.662	740	155	498	23	2.160	1.571	120	8	30	5	
1920/21	15.972	12.621	868	250	565	.	3.791	2.888	103	52	123	.	
1921/22	22.217	17.098	1.172	569	752	.	5.920	4.416	251	76	136	.	
1922/23	25.766	19.086	1.750	596	1.265	.	7.049	4.713	223	196	280	.	
1923/24	27.273	19.532	1.067	247	1.376	.	7.323	4.753	283	35	301	.	
1924/25	28.122	19.844	1.543	282	1.109	36	8.108	5.514	379	43	98	2	
1925/26	28.226	20.036	1.030	197	1.092	25	8.910	5.765	524	79	136	3	
1926/27	28.461	20.406	2.021	180	1.143	36	8.881	5.650	468	54	210	11	
1927/28	29.004	20.715	1.971	230	1.143	23	8.267	5.200	428	46	200	6	
1928/29	28.068	19.945	2.317	137	1.159	29	7.303	4.514	540	15	240	8	
1929/30	26.744	18.720	1.987	151	1.274	31	6.549	3.937	355	92	189	2	
1930/31	23.715	16.530	1.877	88	1.145	25	5.921	3.661	321	22	175	10	
1931/32	20.994	14.190	1.512	71	1.155	15	5.672	3.397	292	—	206	4	
1932/33	17.922	11.789	1.108	20	849	15	5.146	3.012	229	14	169	2	
1933/34	16.491	11.480	1.034	—	685	14	4.870	3.040	201	—	171	1	

6. A tanonciskolák tanulóinak előmenetele. Halálesetek. (Folytatás.)

É v	a) Összes tanulók						b) Leánytanulók					
	Tanulók összes száma		Előmenetel			Halálesetek száma	Tanulók összes száma		Előmenetel			Halálesetek száma
	az év folyamán beiratott	az év végén	ismételésre utasított	javítóvizsgára	ismétlők száma		az év folyamán beiratott	az év végén	ismételésre utasított	javítóvizsgára	ismétlők száma	
						ismételésre						javítóvizsgára
c) Egyesületi iskolák.												
1902/03	267	177	44	—	.	.	—	—	—	—	—	—
1903/04	279	190	29	—	.	.	—	—	—	—	—	—
1904/05	281	201	21	—	.	1	—	—	—	—	—	—
1905/06	291	204	49	—	.	21	—	—	—	—	—	—
1906/07	300	223	18	11	23	—	—	—	—	—	—	—
1907/08	335	254	37	—	18	—	—	—	—	—	—	—
1910/11	334	280	38	—	15	—	—	—	—	—	—	—
1912/13	411	327	61	—	49	—	—	—	—	—	—	—
1913/14	760	579	125	—	98	—	—	—	—	—	—	—
1914/15	610	462	59	12	121	—	—	—	—	—	—	—
1915/16	538	423	58	17	93	—	—	—	—	—	—	—
1916/17	511	412	67	21	48	—	—	—	—	—	—	—
1924/25	733	568	52	56	—	—	2	2	—	—	—	—
1925/26	679	608	10	11	15	2	4	4	—	—	—	—
1926/27	515	486	6	4	2	2	5	4	—	—	—	—
1927/28	566	460	32	—	28	2	6	5	—	—	—	1
1928/29	602	472	36	—	33	3	10	10	6	—	3	—
1929/30	642	516	28	25	17	1	74	56	2	—	1	—
1930/31	652	517	68	32	24	—	88	67	4	—	—	—
1931/32	586	473	41	33	22	—	108	73	3	1	—	—
1932/33	525	379	48	13	13	1	110	63	1	—	1	1
1933/34	450	359	23	16	10	2	112	84	1	1	2	1
d) Magániskolák.												
1902/03	222	222	31	—	.	.	—	—	—	—	—	—
1903/04	229	201	7	24	.	.	—	—	—	—	—	—
1904/05	226	210	31	4	.	.	—	—	—	—	—	—
1905/06	325	267	40	—	29	1	—	—	—	—	—	—
1906/07	569	446	72	21	65	—	—	—	—	—	—	—
1907/08	354	280	31	—	46	1	—	—	—	—	—	—
1910/11	322	268	39	—	32	2	—	—	—	—	—	—
1912/13	812	594	115	62	79	2	—	—	—	—	—	—
1913/14	866	643	114	63	109	—	—	—	—	—	—	—
1914/15	626	469	88	14	79	2	—	—	—	—	—	—
1915/16	632	468	93	—	50	—	—	—	—	—	—	—
1916/17	730	591	86	—	53	1	—	—	—	—	—	—
1924/25	786	688	11	24	—	—	—	—	—	—	—	—
1925/26	578	488	20	—	17	—	—	—	—	—	—	—
1926/27	506	425	39	9	41	1	—	—	—	—	—	—
1927/28	627	554	56	57	31	1	—	—	—	—	—	—
1928/29	691	578	18	22	14	1	—	—	—	—	—	—
1929/30	712	608	48	14	24	1	—	—	—	—	—	—
1930/31	663	575	27	27	26	—	—	—	—	—	—	—
1931/32	533	457	11	12	16	—	—	—	—	—	—	—
1932/33	488	404	10	4	9	1	—	—	—	—	—	—
1933/34	563	481	8	2	8	2	—	—	—	—	—	—

6. A tanonciskolák tanulóinak előmenetele. Halálesetek. (Folytatás.)

É v	a) Összes tanulók						b) Leánytanulók					
	Tanulók összes száma		Előmenetel			Halálesetek száma	Tanulók összes száma		Előmenetel			Halálesetek száma
	az év folyamán beiratott	az év végén	ismétlésre utasított	javítóvizsgára	ismétlők száma		az év folyamán beiratott	az év végén	ismétlésre utasított	javítóvizsgára	ismétlők száma	
						ismétlésre						javítóvizsgára
e) Iparostanonciskolák összesen.												
1902/03	11.327	8.652	1.919	155	.	.	—	—	—	—	—	—
1903/04	11.723	9.128	1.835	377	.	.	—	—	—	—	—	—
1904/05	12.522	9.696	1.787	370	.	32	—	—	—	—	—	—
1905/06	12.963	10.057	1.568	469	1.467	18	—	—	—	—	—	—
1906/07	13.902	10.794	1.616	476	1.506	11	—	—	—	—	—	—
1907/08	15.007	11.552	1.757	430	1.407	14	—	—	—	—	—	—
1910/11	21.860	16.817	1.986	632	1.645	13	3.160	2.087	134	20	64	—
1911/12	.	17.810	1.741	669	1.816	48	3.390	2.040	161	39	82	4
1912/13	24.111	18.160	1.742	703	1.679	31	3.144	2.095	147	9	107	2
1913/14	21.263	18.783	.	.	1.925	.	3.149	2.313
1914/15	17.190	13.380	.	.	2.201	.	2.310	1.607	.	.	259	.
1915/16	16.212	11.805	1.132	213	1.157	28	2.183	1.499	97	13	43	3
1916/17	14.717	11.043	1.321	205	1.273	29	1.956	1.317	90	10	76	1
1924/25	30.015	21.446	1.606	368	1.109	36	8.134	5.540	379	43	98	2
1925/26	29.807	21.446	1.060	208	1.125	28	8.932	5.787	524	79	136	3
1926/27	29.798	21.627	2.067	224	1.186	39	8.904	5.672	468	54	210	12
1927/28	30.504	22.019	2.059	309	1.202	26	8.292	5.224	428	46	200	7
1928/29	29.670	21.286	2.374	186	1.206	36	7.344	4.553	546	15	243	10
1929/30	28.383	20.114	2.064	203	1.316	35	6.651	4.019	357	92	190	3
1930/31	25.300	17.882	1.973	151	1.205	26	6.031	3.750	326	22	178	10
1931/32	22.386	15.378	1.573	127	1.196	15	5.801	3.491	297	1	206	4
1932/33	19.136	12.766	1.167	37	883	19	5.273	3.089	230	14	175	3
1933/34	17.685	12.493	1.065	18	703	18	5.005	3.147	202	1	713	2

II. Kereskedőtanonciskolák.

a) Községi iskolák.

1898/99	996	775	106	.	124	.	—	—	—	—	—	—
1899/900	1.023	840	—	—	—	—	—	—
1900/01	1.121	877	129	.	124	.	—	—	—	—	—	—
1901/02	1.213	912	—	—	—	—	—	—
1902/03	1.388	1.094	75	292	91	—	—	—	—	—	—	—
1903/04	1.543	1.224	107	281	147	2	—	—	—	—	—	—
1904/05	1.558	1.204	86	204	162	2	—	—	—	—	—	—
1905/06	1.642	1.149	57	150	81	2	—	—	—	—	—	—
1906/07	1.482	1.082	81	162	70	—	—	—	—	—	—	—
1907/08	1.330	1.003	45	141	116	1	—	—	—	—	—	—
1908/09	1.322	999	65	163	92	.	—	—	—	—	—	—
1909/10	1.330	1.005	67	110	112	.	—	—	—	—	—	—
1910/11	1.383	1.079	141	270	120	—	—	—	—	—	—	—
1911/12	1.477	1.161	87	167	130	1	—	—	—	—	—	—
1912/13	1.548	1.188	111	189	124	1	—	—	—	—	—	—
1913/14	1.653	1.273	.	.	181	.	37	29	.	.	2	—
1914/15	1.362	1.191	.	.	76	.	68	60	.	.	—	—

6. A tanonciskolák tanulójának előmenetele. Halálesetek. (Folytatás.)

É v	a) Összes tanulók						b) Leánytanulók							
	Tanulók összes száma		Előmenetel				Halálesetek száma	Tanulók összes száma		Előmenetel				Halálesetek száma
	az év folyamán beiratott	az év végén	ismétlésre utasított	javítóvizsgára	ismétlők száma	az év folyamán beiratott		az év végén	ismétlésre utasított	javítóvizsgára	ismétlők száma			
1915/16	1.327	994	58	127	85	3	124	55	—	—	—	—		
1916/17	1.294	982	72	128	70	2	97	81	—	1	—	—		
1917/18	1.257	939	51	67	76	—	111	44	—	—	—	—		
1918/19	969	815	73	8	41	—	13	12	—	—	—	—		
1919/20	762	608	36	39	24	2	5	3	—	—	—	—		
1920/21	1.051	856	49	42	24	.	9	8	—	—	—	—		
1921/22	1.755	1.491	96	162	31	.	15	13	—	—	—	.		
1922/23	2.044	1.562	111	136	78	.	6	6	—	—	—	.		
1923/24	2.067	1.506	100	199	56	.	5	2	—	—	—	.		
1924/25	2.211	1.736	208	269	56	3	6	6	—	—	—	—		
1925/26	2.523	2.010	168	214	135	2	8	6	5	—	—	—		
1926/27	2.549	1.898	155	221	77	1	9	8	—	—	—	—		
1927/28	2.521	1.863	142	193	148	—	12	12	—	1	—	—		
1928/29	2.374	1.739	175	63	118	3	17	16	—	—	—	—		
1929/30	2.146	1.557	333	34	85	—	22	20	—	—	—	—		
1930/31	2.092	1.467	303	24	168	1	131	97	3	—	1	—		
1931/32	1.980	1.232	195	38	192	3	134	103	—	—	3	—		
1932/33	1.684	1.097	102	34	116	2	106	70	—	1	1	—		
1933/34	1.387	1.069	141	11	98	1	73	59	—	—	—	—		
b) Egyesületi iskolák.														
1902/03	248	220	29	26	.	—	—	—	—	—	—	—		
1903/04	251	199	24	14	.	—	—	—	—	—	—	—		
1904/05	257	224	24	22	.	—	—	—	—	—	—	—		
1905/06	281	223	19	19	4	—	—	—	—	—	—	—		
1906/07	286	236	21	26	4	—	—	—	—	—	—	—		
1907/08	249	217	27	29	3	—	—	—	—	—	—	—		
1910/11	269	221	2	38	25	1	—	—	—	—	—	—		
1911/12	.	194	36	30	39	1	—	—	—	—	—	—		
1913/14	237	193	8	13	3	—	—	—	—	—	—	—		
1914/15	184	145	9	14	2	—	—	—	—	—	—	—		
1915/16	158	124	18	15	2	—	—	—	—	—	—	—		
c) Kereskedőtanonciskolák összesen.														
1902/03	1.636	1.314	104	318	.	—	—	—	—	—	—	—		
1903/04	1.794	1.423	131	295	.	2	—	—	—	—	—	—		
1904/05	1.815	1.428	110	226	.	2	—	—	—	—	—	—		
1905/06	1.923	1.372	76	169	85	2	—	—	—	—	—	—		
1906/07	1.768	1.318	102	188	74	—	—	—	—	—	—	—		
1907/08	1.579	1.220	72	170	119	1	—	—	—	—	—	—		
1910/11	1.652	1.300	122	308	166	1	—	—	—	—	—	—		
1911/12	.	1.355	123	197	169	2	—	—	—	—	—	—		

6. A tanonciskolák tanulójának előmenetele. Halálesetek. (Folytatás.)

É v	a) Összes tanulók						b) Leánytanulók					
	Tanulók összes száma		Előmenetel			Halálesetek száma	Tanulók összes száma		Előmenetel			Halálesetek száma
	az év folyamán beiratott	az év végén	ismétlésre utasított	javítóvizsgára	ismétlők száma		az év folyamán beiratott	az év végén	ismétlésre utasított	javítóvizsgára	ismétlők száma	
						ismétlésre						javítóvizsgára
1913/14	1.890	1.466	.	.	184	.	37	29	.	.	2	.
1914/15	1.546	1.336	.	.	78	.	68	60	.	.	—	.
1915/16	1.485	1.118	76	142	87	3	124	55	—	—	—	—
1916/17	1.294	982	72	128	70	2	97	81	—	1	—	—
1917/18	1.257	939	51	67	76	—	111	44	—	—	—	—
1918/19	969	815	73	8	41	—	13	12	—	—	—	—
1919/20	762	608	36	39	24	2	5	3	—	—	—	—
1920/21	1.051	856	49	42	24	.	9	8	—	—	—	.
1921/22	1.755	1.491	96	162	31	.	15	13	—	—	—	.
1922/23	2.044	1.562	111	136	78	.	6	6	—	—	—	.
1923/24	2.067	1.506	100	199	56	.	5	2	—	—	—	.
1924/25	2.211	1.736	208	269	56	3	6	6	—	—	—	—
1925/26	2.523	2.010	168	214	135	2	8	6	5	—	—	—
1926/27	2.549	1.898	155	221	77	1	9	8	—	—	—	—
1927/28	2.521	1.863	142	193	148	—	12	12	—	1	—	—
1928/29	2.374	1.739	175	63	118	3	17	16	—	—	—	—
1929/30	2.146	1.557	333	34	85	—	22	20	—	—	—	—
1930/31	2.092	1.467	303	24	168	1	131	97	3	—	1	—
1931/32	1.980	1.232	195	38	192	3	134	103	—	—	3	—
1932/33	1.684	1.097	102	34	116	2	106	70	—	1	1	—
1933/34	1.387	1.069	141	11	98	1	73	59	—	—	—	—

III. Tanonciskolák mindössze.

a) Községi iskolák.

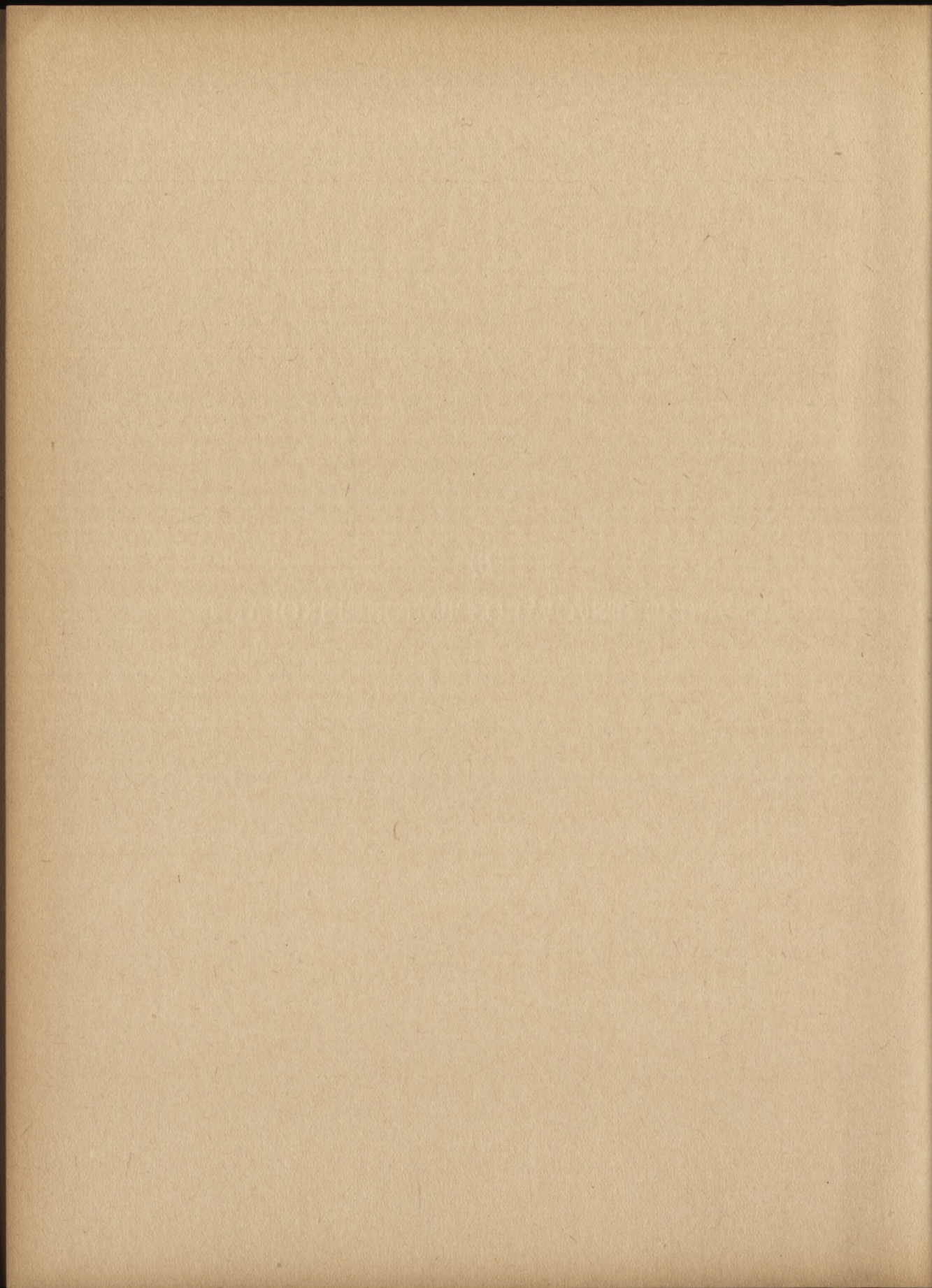
1898/99	12.787	9.595	2.376	.	1.832	.	—	—	—	—	—	—
1899/900	12.745	9.587	—	—	—	—	—	—
1900/01	12.217	9.219	2.000	.	1.888	.	—	—	—	—	—	—
1901/02	11.991	8.880	—	—	—	—	—	—
1902/03	11.810	8.965	1.856	447	1.324	36	—	—	—	—	—	—
1903/04	12.387	9.643	1.877	618	1.650	22	—	—	—	—	—	—
1904/05	13.240	10.200	1.787	570	1.772	32	—	—	—	—	—	—
1905/06	13.713	10.510	1.490	619	1.494	17	—	—	—	—	—	—
1906/07	14.200	10.936	1.556	606	1.472	11	—	—	—	—	—	—
1907/08	15.312	11.730	1.716	571	1.451	14	—	—	—	—	—	—
1908/09	15.924	12.319	1.664	620	1.624	.	—	—	—	—	—	.
1909/10	19.690	15.403	1.894	617	2.101	.	2.537	2.000	258	5	488	.
1910/11	22.230	17.029	2.017	902	1.693	13	3.160	2.087	134	20	64	.
1911/12	25.034	17.987	1.654	835	1.833	46	3.390	2.040	161	39	82	—
1912/13	24.101	18.131	1.653	830	1.649	28	3.144	2.095	147	9	107	—
1913/14	20.886	18.473	.	.	1.877	.	3.159	2.315	.	.	267	.
1914/15	16.928	13.292	.	.	2.053	.	2.378	1.667	.	.	259	.

6. A tanonciskolák tanulóinak előmenetele. Halálesetek. (Vége.)

É v	a) Összes tanulók						b) Leánytanulók					
	Tanulók összes száma		Előmenetel			Halálesetek száma	Tanulók összes száma		Előmenetel			Halálesetek száma
	az év folyamán beiratott	az év végén	ismételésre utasított	javítóvizsgára	ismétlődik száma		az év folyamán beiratott	az év végén	ismételésre utasított	javítóvizsgára	ismétlődik száma	
1915/16	15.891	11.490	1.009	311	1.069	29	2.277	1.524	97	13	43	3
1916/17	14.278	10.591	1.205	306	1.215	28	2.008	1.353	90	11	76	1
1917/18	14.116	10.611	1.258	279	1.004	29	1.807	1.228	73	14	58	5
1918/19	12.715	9.966	1.119	27	628	31	1.723	1.215	76	5	39	5
1919/20	11.278	9.270	776	194	522	25	2.165	1.574	120	8	30	5
1920/21	17.023	13.477	917	292	589	.	3.800	2.896	103	52	123	.
1921/22	23.972	18.589	1.268	731	783	.	5.935	4.429	251	76	136	.
1922/23	27.810	20.648	1.861	732	1.343	.	7.055	4.719	223	196	280	.
1923/24	29.340	21.038	1.167	446	1.432	.	7.328	4.755	283	35	301	.
1924/25	30.333	21.580	1.751	551	1.165	39	8.114	5.520	379	43	98	2
1925/26	30.749	22.046	1.198	411	1.227	27	8.918	5.771	529	79	136	3
1926/27	31.010	22.304	2.176	401	1.220	37	8.890	5.658	468	54	210	11
1927/28	31.525	22.578	2.113	423	1.291	23	8.279	5.212	428	47	200	6
1928/29	30.442	21.684	2.492	200	1.277	32	7.320	4.530	540	15	240	8
1929/30	28.890	20.277	2.320	185	1.359	31	6.571	3.957	355	92	189	2
1930/31	25.807	17.997	2.180	112	1.313	26	6.052	3.758	324	22	176	10
1931/32	22.974	15.422	1.707	109	1.347	18	5.806	3.500	292	—	209	4
1932/33	19.606	12.886	1.210	54	965	17	5.252	3.082	229	15	170	2
1933/34	17.878	12.549	1.175	11	783	15	4.943	3.099	201	—	171	1
b) Általában.												
1902/03	12.838	9.966	2.023	473	.	.	—	—	—	—	—	—
1903/04	13.517	10.551	1.966	672	.	.	—	—	—	—	—	—
1904/05	14.337	11.124	1.897	596	.	34	—	—	—	—	—	—
1905/06	14.886	11.429	1.644	638	1.552	20	—	—	—	—	—	—
1906/07	15.670	12.112	1.718	664	1.580	11	—	—	—	—	—	—
1907/08	16.586	12.772	1.829	600	1.526	15	—	—	—	—	—	—
1908/09	.	13.384	1.785	625	1.685	21	—	—	—	—	—	—
1909/10	.	16.532	2.004	647	2.173	23	2.537	2.000	258	5	488	1
1910/11	23.512	18.117	2.152	940	1.767	14	3.160	2.087	134	20	64	4
1911/12	.	19.165	1.864	866	1.985	50	3.390	2.040	161	39	82	4
1913/14	23.153	20.249	.	.	2.109	.	.	2.342
1914/15	18.736	14.716	.	.	2.279	.	2.378	1.667	.	.	259	.
1924/25	32.226	23.182	1.814	637	1.165	39	8.140	5.546	379	43	98	2
1925/26	32.330	23.456	1.228	422	1.260	30	8.940	5.793	529	79	136	3
1926/27	32.347	23.525	2.222	445	1.263	40	8.913	5.680	468	54	210	12
1927/28	33.025	23.882	2.201	502	1.350	26	8.304	5.236	428	47	200	7
1928/29	32.044	23.025	2.549	249	1.324	39	7.361	4.569	546	15	243	10
1929/30	30.529	21.671	2.397	237	1.401	35	6.673	4.039	357	92	190	3
1930/31	27.392	19.349	2.276	175	1.373	27	6.162	3.847	329	22	179	10
1931/32	24.366	16.610	1.768	165	1.388	18	5.935	3.594	297	1	209	4
1932/33	20.820	13.863	1.269	71	999	21	5.379	3.159	230	15	176	3
1933/34	19.072	13.562	1.206	29	801	19	5.078	3.206	202	1	173	2

B)

A SZÉKESFŐVÁROS TANONCISKOLAI

7. A községi tanonciskolák általános adatai.

É v	a) Az iskolák összes száma	b) Elhelyezés szerint			c) Jellem szerint			d) Tanfokok szerint ¹⁾				
		I s k o l á k s z á m a										
		községi épületben		bérházban	fiú	leány	vegyes	1	2	3	4	5
		egyedül	más isko- lával									
<i>I. Iparostanonciskolák.</i>												
1886/87	12			12	—	—	—	1	3	8	—	
1887/88	16			16	—	—	—	—	3	13	—	
1888/89	16			16	—	—	—	—	4	12	—	
1889/90	17	Az adatok nem állnak rendelkezésre.			17	—	—	—	1	3	13	—
1890/91	17			17	—	—	—	1	1	15	—	
1891/92	20			20	—	—	—	2	2	16	—	
1892/93	20			20	—	—	—	1	3	16	—	
1893/94	20			20	—	—	—	1	4	15	—	
1894/95	22			22	—	—	1	2	4	15	—	
1895/96	22	—	21	1	22	—	—	1	1	5	15	—
1896/97	23	—	22	1	23	—	—	—	3	3	17	—
1897/98	25			25	—	—	—	2	5	18	—	
1898/99	26			26	—	—	1	—	3	22	—	
1899/900	26	Az adatok nem állnak rendelkezésre.			26	—	—	—	1	3	22	—
1900/01	26			26	—	—	—	—	1	25	—	
1901/02	26			26	—	—	—	—	2	24	—	
1902/03	34	—	32	2	34	—	—	1	12	21	—	
1903/04	39	—	37	2	39	—	—	1	1	19	18	—
1904/05	39	—	37	2	39	—	—	—	1	13	25	—
1905/06	39	—	39	—	39	—	—	—	—	15	24	—
1906/07	42	—	41	1	42	—	—	—	—	17	25	—
1907/08	44	—	42	2	44	—	—	—	—	19	25	—
1908/09	47	—	45	2	47	—	—	—	—	21	26	—
1909/10	63	—	60	3	50	13	—	1	12	20	30	—
1910/11	70	—	67	3	52	18	—	—	1	34	35	—
1911/12	77	—	73	4	58	19	—	—	—	35	42	—
1912/13	82	1	78	3	63	19	—	—	—	37	45	—
1913/14	86	—	85	1	65	21	—	—	5	34	47	—
1914/15	89	—	87	2	66	23	—	1	—	48	40	—
1915/16	87	—	85	2	66	21	—	—	1	57	29	—
1916/17	89	—	87	2	67	20	2	—	2	62	25	—
1917/18	91	—	88	3	69	19	3	—	2	67	22	—
1918/19	86	—	82	4	65	18	3	—	1	64	21	—
1919/20	73	1	69	3	54	16	3	—	—	57	16	—

¹⁾ Az előkészítő osztály külön tanfoknak számít.

7. A községi tanonciskolák általános adatai. (Folytatás.)

É v	a) Az iskolák összes száma	b) Elhelyezés szerint			c) Jellem szerint			d) Tanfokok szerint ¹⁾						
		I s k o l á k s z á m a								1	2	3	4	5
		községi épületben		bérházban	fiú	leány	vegyes	1	2	3	4	5		
		egyedül	más isko- lával										tanfokkal	
1920/21	73	1	66	6	54	16	3	—	—	61	12	—		
1921/22	78	2	72	4	60	16	2	—	—	65	13	—		
1922/23	95	1	88	6	74	17	4	2	1	73	19	—		
1923/24	100	1	92	7	78	18	4	2	3	73	22	—		
1924/25	93	—	90	3	72	21	—	—	1	32	44	16		
1925/26	88	1	80	7	71	17	—	—	—	12	51	25		
1926/27	80	—	76	4	62	18	—	—	—	5	52	23		
1927/28	80	—	78	2	62	18	—	—	—	5	52	23		
1928/29	80	—	76	4	62	18	—	—	—	4	51	25		
1929/30	79	—	75	4	62	17	—	—	—	5	57	17		
1930/31	70	—	67	3	53	17	—	—	—	8	51	11		
1931/32	60	—	58	2	46	14	—	—	—	3	48	9		
1932/33	54	2	52	—	40	14	—	—	—	2	48	4		
1933/34	28	4	24	—	18	10	—	—	—	1	25	2		

II. Kereskedőtanonciskolák.

1886/87	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—
1887/88	3	—	—	—	—	—	—	—	1	2	—	—
1888/89	3	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—
1889/90	3	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—
1890/91	3	Az adatok nem állnak rendelkezésre.			3	—	—	—	—	3	—	—
1891/92	3				3	—	—	—	—	2	1	—
1892/93	3				3	—	—	—	—	2	1	—
1893/94	3				3	—	—	—	—	1	2	—
1894/95	3				3	—	—	—	—	—	3	—
1895/96	3	—	3	—	3	—	—	—	—	1	2	—
1896/97	3	—	3	—	3	—	—	—	—	1	2	—
1897/98	3				3	—	—	—	—	1	2	—
1898/99	3				3	—	—	—	—	1	2	—
1899/90	4	Az adatok nem állnak rendelkezésre.			4	—	—	—	—	2	2	—
1900/01	4				4	—	—	—	—	1	3	—
1901/02	4				4	—	—	—	—	1	3	—
1902/03	4	1	3	—	4	—	—	—	—	—	4	—
1903/04	4	—	4	—	4	—	—	—	—	—	4	—
1904/05	6	1	5	—	6	—	—	—	—	—	6	—

¹⁾ Az előkészítő osztály külön tanfoknak számít.

7. A községi tanonciskolák általános adatai. (Folytatás.)

É	a) Az iskolák összes száma	b) Elhelyezés szerint			c) Jelleg szerint			d) Tanfokok szerint ¹⁾				
		I s k o l á k s z á m a										
		községi épületben		bérházban	fiú	leány	vegyes	1	2	3	4	5
		egyedül	más isko- lával					tanfokkal				
1905/06	6	1	5	—	6	—	—	—	—	6	—	
1906/07	6	—	6	—	6	—	—	—	1	5	—	
1907/08	6	—	6	—	6	—	—	—	1	5	—	
1908/09	6	—	6	—	6	—	—	—	1	5	—	
1909/10	6	—	6	—	6	—	—	—	1	5	—	
1910/11	7	—	7	—	7	—	—	—	2	5	—	
1911/12	7	—	7	—	7	—	—	—	3	4	—	
1912/13	7	—	7	—	7	—	—	—	1	6	—	
1913/14	11	—	11	—	10	1	—	2	—	9	—	
1914/15	11	—	11	—	10	1	—	1	1	9	—	
1915/16	11	—	11	—	9	1	1	2	—	7	—	
1916/17	11	—	10	1	9	1	1	—	3	8	—	
1917/18	11	—	11	—	9	1	1	2	1	7	—	
1918/19	11	—	10	1	10	—	1	1	1	7	—	
1919/20	11	—	11	—	10	—	1	1	1	6	—	
1920/21	11	—	10	1	10	—	1	—	5	6	—	
1921/22	11	—	10	1	10	—	1	—	2	3	6	
1922/23	11	—	10	1	10	—	1	—	—	4	7	
1923/24	11	—	10	1	10	—	1	—	1	4	6	
1924/25	8	—	8	—	7	—	1	—	—	6	2	
1925/26	8	—	8	—	7	—	1	1	—	3	4	
1926/27	8	—	7	1	7	—	1	1	—	1	6	
1927/28	8	—	7	1	7	—	1	1	—	1	6	
1928/29	8	—	7	1	7	—	1	—	2	5	1	
1929/30	8	—	8	—	7	—	1	—	—	6	2	
1930/31	9	—	9	—	7	1	1	—	—	7	2	
1931/32	9	—	8	1	7	1	1	—	—	7	2	
1932/33	9	—	9	—	7	1	1	—	—	6	2	
1933/34	3	—	3	—	2	1	—	—	—	2	1	
<i>III. Tanonciskolák összesen.</i>												
1886/87	14				14	—	—	—	1	5	8	
1887/88	19				19	—	—	—	1	5	13	
1888/89	19				19	—	—	—	—	7	12	
1889/90	20				20	—	—	—	1	6	13	
1890/91	20	Az adatok nem állnak rendelkezésre.			20	—	—	—	1	4	15	
1891/92	23				23	—	—	—	2	4	17	
1892/93	23				23	—	—	—	1	5	17	
1893/94	23				23	—	—	—	1	5	17	
1894/95	25				25	—	—	1	2	4	18	

¹⁾ Az előkészítő osztály külön tanfoknak számít.

7. A községi tanonciskolák általános adatai. (Vége.)

É v	a) Az iskolák összes száma	b) Elhelyezés szerint			c) Jellem szerint			d) Tanfokok szerint ¹⁾				
		I s k o l á k s z á m a										
		községi épületben		bérházban	fiú	leány	vegyes	1	2	3	4	5
		egyedül	más isko- lával									
1895/96	25	—	24	1	25	—	—	1	1	6	17	—
1896/97	26	—	25	1	26	—	—	—	3	4	19	—
1897/98	28	—	—	—	28	—	—	—	2	6	20	—
1898/99	29	—	—	—	29	—	—	1	—	4	24	—
1899/900	30	Az adatok nem állnak rendelkezésre.			30	—	—	—	1	5	24	—
1900/01	30	—	—	—	30	—	—	—	—	2	28	—
1901/02	30	—	—	—	30	—	—	—	—	3	27	—
1902/03	38	1	35	2	38	—	—	—	1	12	25	—
1903/04	43	—	42	1	43	—	—	1	1	19	22	—
1904/05	45	1	42	2	45	—	—	—	1	13	31	—
1905/06	45	1	44	—	45	—	—	—	—	15	30	—
1906/07	48	—	47	1	48	—	—	—	—	18	30	—
1907/08	50	—	48	2	50	—	—	—	—	20	30	—
1908/09	53	—	51	2	53	—	—	—	—	22	31	—
1909/10	69	—	66	3	56	13	—	1	12	21	35	—
1910/11	77	—	74	3	59	18	—	—	1	36	40	—
1911/12	84	—	80	4	65	19	—	—	—	38	46	—
1912/13	89	1	85	3	70	19	—	—	—	38	51	—
1913/14	97	—	96	1	75	22	—	2	5	34	56	—
1914/15	100	—	98	2	76	24	—	2	—	49	49	—
1915/16	98	—	96	2	75	22	1	2	1	59	36	—
1916/17	100	—	97	3	76	21	3	—	2	65	33	—
1917/18	102	—	99	3	78	20	4	2	3	68	29	—
1918/19	97	—	92	5	75	18	4	1	2	66	28	—
1919/20	84	1	80	3	64	16	4	1	1	60	22	—
1920/21	84	1	76	7	64	16	4	—	—	66	18	—
1921/22	89	2	82	5	70	16	3	—	2	68	19	—
1922/23	106	1	98	7	84	17	5	2	1	77	26	—
1923/24	111	1	102	8	88	18	5	2	4	77	28	—
1924/25	101	—	98	3	79	21	1	—	1	38	46	16
1925/26	96	1	88	7	78	17	1	1	—	15	55	25
1926/27	88	—	83	5	69	18	1	1	—	6	58	23
1927/28	88	—	85	3	69	18	1	1	—	6	58	23
1928/29	88	—	83	5	69	18	1	—	—	6	56	26
1929/30	87	—	83	4	69	17	1	—	—	5	63	19
1930/31	79	—	76	3	60	18	1	—	—	8	58	13
1931/32	69	—	66	3	53	15	1	—	—	3	55	11
1932/33	63	2	61	—	47	15	1	—	—	3	54	6
1933/34	31	4	27	—	20	11	—	—	—	1	27	3

¹⁾ Az előkészítő osztály külön tanfoknak számít.

8. A községi tanonciskolák osztályai és tantermei.

É v	a) Iskolák az osztályok száma szerint					b) Osztályok számának részletezése							c) Tantermek száma	
	1-5	6-10	11-15	16-20	21-	Összesen	fiú-	leány-	vegyes	egyesített	egyesített vegyes	osztatlan		Összesen
	osztályú iskola													
<i>I. Iparostanonciskolák.</i>														
1902/03	7	22	5	—	—	34	262	—	—	—	—	—	262	357
1903/04	12	22	5	—	—	39	274	—	—	—	—	—	274	411
1904/05	12	17	10	—	—	39	294	—	—	—	—	—	294	414
1905/06	11	18	10	—	—	39	302	—	—	—	—	—	302	443
1906/07	11	20	11	—	—	42	324	—	—	6	—	—	330	460
1907/08	10	21	13	—	—	44	357	—	—	5	—	—	362	431
1908/09	9	21	17	—	—	47	404	—	—	—	—	—	404	488
1909/10	15	28	20	—	—	63	443	57	—	—	—	—	500	546
1910/11	14	33	23	—	—	70	476	93	—	2	—	—	571	661
1911/12	18	33	26	—	—	77	542	98	—	8	—	—	648	718
1912/13	16	39	27	—	—	82	577	95	2	1	—	—	675	652
1913/14	20	40	25	1	—	86	561	115	—	—	—	—	676	654
1914/15	29	50	10	—	—	89	472	103	—	2	—	—	577	485
1915/16	43	41	3	—	—	87	373	106	—	12	—	1	492	463
1916/17	41	47	1	—	—	89	372	109	—	14	—	—	495	510
1917/18	40	51	—	—	—	91	386	109	—	9	—	—	504	479
1918/19	37	48	1	—	—	86	372	105	—	18	—	—	495	454
1919/20	46	27	—	—	—	73	284	62	4	8	—	—	358	360
1920/21	35	34	2	2	—	73	319	101	2	4	—	—	426	399
1921/22	28	42	7	—	1	78	383	130	—	2	—	—	515	463
1922/23	32	54	7	1	1	95	483	152	1	8	—	—	644	499
1923/24	32	61	5	1	1	100	503	154	—	8	—	—	665	516
1924/25	25	52	13	2	1	93	541	148	1	3	3	—	696	598
1925/26	13	54	13	6	2	88	629	180	—	9	—	—	818	702
1926/27	6	36	26	11	1	80	630	199	7	10	—	—	846	599
1927/28	5	32	31	10	2	80	655	205	6	14	—	—	880	610
1928/29	6	30	29	13	2	80	662	200	11	20	1	—	894	601
1929/30	9	41	23	6	—	79	543	172	13	41	1	1	771	580
1930/31	8	27	30	5	—	70	520	157	12	25	1	—	715	483
1931/32	3	23	30	3	1	60	476	141	11	30	—	—	658	417
1932/33	2	28	18	4	2	54	412	154	14	19	—	—	599	382
1933/34	—	4	13	7	4	28	329	143	10	10	1	—	493	234
<i>II. Kereskedőtanonciskolák.</i>														
1902/03	1	3	—	—	—	4	28	—	—	—	—	—	28	16
1903/04	1	2	1	—	—	4	33	—	—	—	—	—	33	23
1904/05	3	3	—	—	—	6	36	—	—	—	—	—	36	34
1905/06	2	4	—	—	—	6	38	—	—	—	—	—	38	42
1906/07	3	3	—	—	—	6	39	—	—	—	—	—	39	41
1907/08	3	3	—	—	—	6	39	—	—	—	—	—	39	34
1908/09	3	3	—	—	—	6	36	—	—	—	—	—	36	28
1909/10	3	3	—	—	—	6	34	—	—	—	—	—	34	29
1910/11	3	4	—	—	—	7	42	—	—	—	—	—	42	26
1911/12	3	4	—	—	—	7	42	—	—	—	—	—	42	38
1912/13	2	4	1	—	—	7	47	—	—	—	—	—	47	44
1913/14	6	5	—	—	—	11	54	1	—	1	—	—	56	46
1914/15	7	4	—	—	—	11	49	3	—	1	—	—	53	47

8. A községi tanonciskolák osztályai és tantermei. (Vége.)

Év	a) Iskolák az osztályok száma szerint					Összesen	b) Osztályok számának részletezése						Összesen	c) Tantermek száma
	1-5	6-10	11-15	16-20	21-		fiú-	leány-	vegyes	egyesített	egyesített vegyes	osztatlan		
	osztályú iskola						osztály							
1915/16	6	5	—	—	—	11	51	3	1	—	—	—	55	51
1916/17	7	4	—	—	—	11	50	3	3	—	—	—	56	40
1917/18	6	5	—	—	—	11	50	3	4	—	—	—	57	35
1918/19	5	6	—	—	—	11	53	—	3	—	—	—	56	40
1919/20	7	4	—	—	—	11	46	—	3	—	—	—	49	37
1920/21	8	3	—	—	—	11	44	—	3	—	—	—	47	41
1921/22	6	4	1	—	—	11	52	—	5	—	—	—	57	46
1922/23	4	7	—	—	—	11	61	—	1	—	—	—	62	44
1923/24	5	6	—	—	—	11	63	—	2	—	—	—	65	44
1924/25	4	3	1	—	—	8	50	—	3	—	—	—	53	30
1925/26	—	7	1	—	—	8	57	—	3	—	—	—	60	53
1926/27	—	5	3	—	—	8	69	—	4	—	—	—	73	62
1927/28	—	5	3	—	—	8	72	—	4	—	—	—	76	55
1928/29	—	5	3	—	—	8	73	—	4	—	—	—	77	60
1929/30	—	8	—	—	—	8	56	—	4	—	—	—	60	50
1930/31	1	8	—	—	—	9	54	2	4	—	—	—	60	49
1931/32	1	8	—	—	—	9	52	—	4	2	—	—	58	55
1932/33	1	8	—	—	—	9	51	2	4	—	—	—	57	51
1933/34	1	—	1	—	1	3	31	1	5	1	—	—	38	11

III. Tanonciskolák összesen.

1902/03	8	25	5	—	—	38	290	—	—	—	—	—	290	373
1903/04	13	24	6	—	—	43	307	—	—	—	—	—	307	434
1904/05	15	20	10	—	—	45	330	—	—	—	—	—	330	448
1905/06	13	22	10	—	—	45	340	—	—	—	—	—	340	485
1906/07	14	23	11	—	—	48	363	—	—	6	—	—	369	501
1907/08	13	24	13	—	—	50	396	—	—	5	—	—	401	465
1908/09	12	24	17	—	—	53	440	—	—	—	—	—	440	516
1909/10	18	31	20	—	—	69	477	57	—	—	—	—	534	575
1910/11	17	37	23	—	—	77	518	93	—	2	—	—	613	687
1911/12	21	37	26	—	—	84	584	98	—	8	—	—	690	756
1912/13	18	43	28	—	—	89	624	95	2	1	—	—	722	696
1913/14	26	45	25	1	—	97	615	116	—	1	—	—	732	700
1914/15	36	54	10	—	—	100	521	106	—	3	—	—	630	532
1915/16	49	46	3	—	—	98	424	109	1	12	—	1	547	514
1916/17	48	51	1	—	—	100	422	112	3	14	—	—	551	550
1917/18	46	56	—	—	—	102	436	112	4	9	—	—	561	514
1918/19	42	54	1	—	—	97	425	105	3	18	—	—	551	494
1919/20	53	31	—	—	—	84	330	62	7	8	—	—	407	397
1920/21	43	37	2	2	—	84	363	101	5	4	—	—	473	440
1921/22	34	46	8	—	1	89	435	130	5	2	—	—	572	543
1922/23	36	61	7	1	1	106	544	152	2	8	—	—	706	560
1923/24	37	67	5	1	1	111	566	154	2	8	—	—	730	591
1924/25	29	55	14	2	1	101	591	148	4	3	3	—	749	628
1925/26	13	61	14	6	2	96	686	180	3	9	—	—	878	755
1926/27	6	41	29	11	1	88	699	199	11	10	—	—	919	661
1927/28	5	37	34	10	2	88	727	205	10	14	—	—	956	665
1928/29	6	35	32	13	2	88	735	200	15	20	1	—	971	661
1929/30	9	49	23	6	—	87	599	172	17	41	1	1	831	630
1930/31	9	35	30	5	—	79	574	159	16	25	1	—	775	532
1931/32	4	31	30	3	1	69	528	141	15	32	—	—	716	472
1932/33	3	36	18	4	2	63	463	156	18	19	—	—	656	453
1933/34	1	4	14	7	5	31	360	144	15	11	1	—	531	245

9. A községi tanonciskolák tanszemélyzete rangfokozat szerint.¹⁾

É v	Főigazgató	Igazgató	Ideiglenes igazgató	Címzetes igazgató	Vezető tanár, tanító	Megbízott tanár, tanító	Rendes tanár, tanító	Ideiglenes tanár, tanító	Óradíjas, helyettes tanár, tanító	Szaktanító	Ideiglenes, helyettes szaktanító	Feljtanár, tanító	Kézimunka-tanítónő	Napközi felügyelő	Összesen
I. Iparostanonciskolák.															
1. Fiúiparostanonciskolák.															
a) Összes tanerők.															
1912/13	—	—	—	—	—	6	7	2	74	2	8	3	—	—	102
1915/16	—	1	—	—	—	—	13	20	91	12	—	9	—	—	146
1918/19	—	4	1	—	—	—	8	84	25	22	4	8	—	—	156
1920/21	—	1	—	—	—	—	3	1	30	13	5	—	—	1	54
1922/23	1	27	2	—	—	—	53	18	53	66	8	9	—	—	237
1923/24	—	27	4	1	—	—	6	23	108	79	12	3	—	—	263
1924/25	—	3	—	—	—	5	—	27	87	78	7	10	—	—	217
1925/26	—	10	1	1	—	—	19	42	123	60	16	—	—	—	272
1926/27	—	14	4	—	—	—	10	13	183	67	9	—	—	—	300
1927/28	—	17	5	2	—	—	100	24	158	14	11	—	—	—	331
1928/29	—	24	5	—	—	—	110	21	129	7	7	—	—	—	303
1929/30	—	24	4	—	—	—	126	20	70	1	4	—	—	—	249
1930/31	1	23	3	—	—	—	111	41	65	—	—	—	—	—	244
1931/32	—	22	1	—	—	—	109	37	43	2	6	—	—	—	220
1932/33	—	21	1	³⁾ 2	—	—	120	39	35	—	6	—	—	—	224
1933/34	—	19	—	—	—	—	130	20	26	—	18	—	—	—	213
b) Női tanerők.³⁾															
1915/16	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	—	—	—	—	3
1918/19	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
1920/21	—	—	—	—	—	—	2	—	1	4	—	—	—	—	8
1922/23	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3	—	—	—	—	4
1923/24	—	—	—	—	—	—	1	—	5	9	—	—	—	—	15
1933/34	—	—	—	—	—	—	2	1	—	—	—	—	—	—	3
2. Leányiparostanonciskolák.															
a) Összes tanerők.															
1912/13	—	—	—	—	—	6	9	11	35	27	8	—	1	—	97
1915/16	—	1	1	—	—	3	30	9	25	61	4	—	—	—	134
1918/19	—	1	1	—	1	—	22	4	15	34	1	—	—	—	79
1920/21	—	3	—	—	—	—	24	1	2	39	4	—	—	—	73
1922/23	—	4	4	—	—	—	35	5	2	60	3	—	—	—	113
1923/24	—	3	4	—	—	—	29	—	2	49	2	2	—	—	91
1924/25	—	2	—	—	—	3	30	7	5	11	—	1	—	—	59
1925/26	—	3	1	—	—	1	30	—	14	23	18	—	—	—	90
1926/27	—	2	4	—	—	—	30	—	12	29	38	—	—	—	115
1927/28	—	6	—	—	—	—	54	35	12	3	5	—	—	—	115
1928/29	—	6	1	—	—	—	56	35	7	1	—	—	—	—	106
1929/30	—	7	—	—	—	—	59	21	7	1	—	—	—	—	95
1930/31	—	8	—	—	—	—	68	13	5	—	—	—	—	—	94
1931/32	—	9	—	—	—	—	67	11	3	—	—	—	—	—	90
1932/33	—	9	—	—	—	—	61	10	—	—	—	—	—	—	80
1933/34	—	10	—	—	—	—	57	6	2	—	—	—	—	—	75

¹⁾ Ez a táblázat csak azokat a tanerőket tartalmazza, akik összes köteles óráikat vagy legalább is azok zömét itt tanítják. Az 1. számú tábla ellenben a tanonciskolákban működő tanerők összes számát mutatja ki. — ²⁾ Helyettes igazgatók. — ³⁾ Az 1912/13 és az 1924/25—1932/33 években a fiúiparostanonciskolákban női tanerő nem volt.

9. A községi tanonciskolák tanszemélyzete rangfokozat szerint. (Folytatás.)

É v	Főigazgató	Igazgató	Ideiglenes igazgató	Címzetes igazgató	Vezető tanár, tanító	Megbízott tanár, tanító	Rendes tanár, tanító	Ideiglenes tanár, tanító	Óradíjas, helyettes tanár, tanító	Szaktanító	Ideiglenes, helyettes szak-tanító	Rajztanár, tanító	Kézimunka-tanítónő	Napközi felügyelő	Összesen
b) Női tanerők.															
1912/13	—	—	—	—	—	6	9	11	35	27	8	—	1	—	97
1915/16	—	1	—	—	—	3	30	9	25	61	4	—	—	—	133
1918/19	—	—	1	—	1	—	22	4	15	34	1	—	—	—	78
1920/21	—	2	—	—	—	—	24	1	2	39	4	—	—	—	72
1922/23	—	2	2	—	—	—	35	5	2	60	3	—	—	—	109
1923/24	—	—	2	—	—	—	29	—	2	49	2	2	—	—	86
1924/25	—	—	—	—	—	3	30	7	5	11	—	1	—	—	57
1925/26	—	—	1	—	—	1	30	—	14	23	18	—	—	—	87
1926/27	—	—	2	—	—	—	30	—	12	29	38	—	—	—	111
1927/28	—	2	—	—	—	—	54	35	12	3	5	—	—	—	111
1928/29	—	2	1	—	—	—	56	35	7	1	—	—	—	—	102
1929/30	—	4	—	—	—	—	59	21	7	1	—	—	—	—	92
1930/31	—	4	—	—	—	—	68	13	5	—	—	—	—	—	90
1931/32	—	5	—	—	—	—	67	11	3	—	—	—	—	—	86
1932/33	—	5	—	—	—	—	61	10	—	—	—	—	—	—	76
1933/34	—	5	—	—	—	—	57	6	2	—	—	—	—	—	70

II. Kereskedőtanonciskolák.

a) Összes tanerők.															
1912/13	—	—	—	—	—	—	—	3	9	—	—	—	—	—	12
1915/16	—	—	—	—	—	7	—	—	7	—	—	—	—	—	14
1918/19	—	2	—	—	—	—	1	4	9	—	—	—	—	—	16
1920/21	—	—	—	—	—	3	—	6	5	—	—	—	—	—	14
1922/23	—	—	—	—	—	—	13	6	10	1	—	—	—	—	30
1923/24	—	2	—	1	—	—	2	9	12	1	—	—	—	—	27
1924/25	—	2	—	—	—	5	—	—	16	1	2	—	—	—	26
1925/26	—	2	—	1	—	1	1	3	15	1	—	—	—	—	24
1926/27	—	4	—	—	—	—	1	5	16	1	3	—	—	—	30
1927/28	—	1	—	—	—	—	—	14	15	—	—	—	—	—	30
1928/29	—	1	2	—	—	—	—	13	16	—	—	—	—	—	32
1929/30	—	2	—	—	—	—	4	8	11	—	—	—	—	—	25
1930/31	—	2	—	—	—	—	6	12	9	—	—	—	—	—	29
1931/32	—	—	—	—	—	—	5	10	5	—	—	—	—	—	20
1932/33	—	—	—	—	—	—	6	7	10	—	—	—	—	—	23
1933/34	—	1	1	—	—	—	5	6	9	—	—	—	—	—	22
b) Női tanerők.¹⁾															
1915/16	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	2
1930/31	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	2
1931/32	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	2
1932/33	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
1933/34	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1

¹⁾ Az 1912/13, 1918/19, 1920/21 és 1922/23—1929/30 években a kereskedőtanonciskolákban női tanerő nem volt.

9. A községi tanonciskolák tanszemélyzete rangfokozat szerint. (Vége.)

É v	Főigazgató	Igazgató	Ideiglenes igazgató	Címzetes igazgató	Vezető tanár, tanító	Megbízott tanár, tanító	Rendés tanár, tanító	Ideiglenes tanár, tanító	Óradjás, helyettes tanár, tanító	Szaktanító	Ideiglenes, helyettes szak-tanító	Rajztanár, tanító	Kézimunka-tanítónő	Napközi felügyelő	Összesen
III. Összes tanonciskolák.															
a) Összes tanerők.															
1912/13	—	—	—	—	—	12	16	16	118	29	16	3	1	—	211
1915/16	—	2	1	—	—	10	43	29	123	73	4	9	—	—	294
1918/19	—	7	2	—	1	—	31	92	49	56	5	8	—	—	251
1920/21	—	4	—	—	—	3	27	8	37	52	9	—	—	1	141
1922/23	1	31	6	—	—	—	101	29	65	127	11	9	—	—	380
1923/24	—	32	8	2	—	—	37	32	122	129	14	5	—	—	381
1924/25	—	7	—	—	—	13	30	34	108	90	9	11	—	—	302
1925/26	—	15	2	2	—	2	50	45	152	84	34	—	—	—	386
1926/27	—	20	8	—	—	—	41	18	211	97	50	—	—	—	445
1927/28	—	24	5	2	—	—	154	73	185	17	16	—	—	—	476
1928/29	—	31	8	—	—	—	166	69	152	8	7	—	—	—	441
1929/30	—	33	4	—	—	—	189	49	88	2	4	—	—	—	369
1930/31	1	33	3	—	—	—	185	66	79	—	—	—	—	—	367
1931/32	—	31	1	—	—	—	181	58	51	2	6	—	—	—	330
1932/33	—	30	1	¹⁾ 2	—	—	187	56	45	—	6	—	—	—	327
1933/34	—	30	1	—	—	—	192	32	37	—	18	—	—	—	310
b) Női tanerők.															
1912/13	—	—	—	—	—	6	9	11	35	27	8	—	1	—	97
1915/16	—	1	—	—	—	3	30	9	29	62	4	—	—	—	138
1918/19	—	—	1	—	1	—	22	5	15	34	1	—	—	—	79
1920/21	—	2	—	—	—	—	26	1	3	43	4	—	—	1	80
1922/23	—	2	2	—	—	—	35	5	3	63	3	—	—	—	113
1923/24	—	—	2	—	—	—	30	—	7	58	2	2	—	—	101
1924/25	—	—	—	—	—	3	30	7	5	11	—	1	—	—	57
1925/26	—	—	1	—	—	1	30	—	14	23	18	—	—	—	87
1926/27	—	—	2	—	—	—	30	—	12	29	38	—	—	—	111
1927/28	—	2	—	—	—	—	54	35	12	3	5	—	—	—	111
1928/29	—	2	1	—	—	—	56	35	7	1	—	—	—	—	102
1929/30	—	4	—	—	—	—	59	21	7	1	—	—	—	—	92
1930/31	—	4	—	—	—	—	68	15	5	—	—	—	—	—	92
1931/32	—	5	—	—	—	—	68	12	3	—	—	—	—	—	88
1932/33	—	5	—	—	—	—	61	11	—	—	—	—	—	—	77
1933/34	—	5	—	—	—	—	59	7	3	—	—	—	—	—	74

¹⁾ Helyettes igazgatók.

10. A községi tanonciskolák tanszemélyzete életkor szerint.¹⁾

É v	éves										Ismeretlen	Összesen	
	-20	20-25	25-30	30-35	35-40	40-45	45-50	50-55	55-60	60-65			65-70
I. Iparostanonciskolák.													
1. Fiúiparostanonciskolák.													
a) Összes tanerők.													
1912/13	—	6	30	26	18	11	5	4	—	2	—	—	102
1915/16	1	2	27	41	38	16	13	4	1	3	—	—	146
1918/19	—	4	12	37	44	25	16	11	2	5	—	—	156
1920/21	—	4	7	6	11	13	6	4	3	—	—	—	54
1922/23	8	70	34	21	25	25	24	16	8	6	—	—	237
1923/24	16	100	36	15	24	16	25	15	8	8	—	—	263
1924/25	—	58	76	16	18	15	16	11	4	3	—	—	217
1925/26	—	42	87	27	34	19	24	19	15	5	—	—	272
1926/27	—	41	96	37	29	31	24	19	14	8	1	—	300
1927/28	—	13	101	51	40	30	28	32	17	13	4	2	331
1928/29	—	4	85	61	26	36	32	27	15	13	4	—	303
1929/30	—	3	77	55	19	35	20	19	10	9	2	—	249
1930/31	—	1	56	72	25	30	28	16	12	3	1	—	244
1931/32	—	1	52	71	21	25	22	16	10	1	1	—	220
1932/33	—	1	10	76	45	23	27	19	18	4	—	1	224
1933/34	—	1	6	68	52	18	25	19	21	2	1	—	213
b) Női tanerők.²⁾													
1915/16	1	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	3
1918/19	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
1920/21	—	3	2	—	2	—	—	—	1	—	—	—	8
1922/23	—	1	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	4
1923/24	1	6	4	—	—	3	—	1	—	—	—	—	15
1933/34	—	—	1	—	1	—	1	—	—	—	—	—	3
2. Leányiparostanonciskolák.													
a) Összes tanerők.													
1912/13	1	13	15	15	18	18	5	7	1	4	—	—	97
1915/16	—	8	21	31	19	20	17	6	7	5	—	—	134
1918/19	—	3	9	16	10	13	11	8	4	5	—	—	79
1920/21	—	1	9	12	12	13	9	10	2	5	—	—	73
1922/23	3	5	7	13	22	17	20	10	9	5	2	—	113
1923/24	—	3	5	11	16	16	19	8	8	5	—	—	91
1924/25	—	7	15	6	10	11	3	3	3	—	1	—	59
1925/26	—	7	25	18	12	14	6	4	3	—	1	—	90
1926/27	—	16	23	22	16	19	5	10	3	1	—	—	115
1927/28	—	4	34	22	16	16	10	8	2	2	1	—	115
1928/29	—	2	23	23	17	16	14	9	1	1	—	—	106
1929/30	—	1	22	20	15	17	9	8	2	1	—	—	95
1930/31	—	1	12	28	17	15	11	6	3	1	—	—	94
1931/32	—	2	7	28	13	16	13	7	3	1	—	—	90
1932/33	—	—	1	14	21	13	14	10	5	1	1	—	80
1933/34	—	—	—	7	23	12	15	9	6	2	1	—	75

¹⁾ Ez a táblázat csak azokat a tanerőket tartalmazza, akik összes köteles óráikat vagy legalább is azok zömét itt tanítják. Az 1. számú tábla ellenben a tanonciskolákban működő tanerők összes számát mutatja ki. — ²⁾ Az 1912/13. és az 1924/25—1932/33. években a fiúiparostanonciskolákban női tanerő nem volt.

10. A községi tanonciskolák tanszemélyzete életkor szerint. (Folytatás.)

É v	é v e s										Ismeretlen	Összesen	
	-20	20-25	25-30	30-35	35-40	40-45	45-50	50-55	55-60	60-65			65-70
b) Női tanerők.													
1912/13.....	1	13	15	15	18	18	5	7	1	4	—	—	97
1915/16.....	—	8	21	31	19	19	17	6	7	5	—	—	133
1918/19.....	—	3	9	16	10	13	11	8	4	4	—	—	78
1920/21.....	—	1	9	12	12	12	9	10	2	5	—	—	72
1922/23.....	3	5	7	13	22	17	19	8	8	5	2	—	109
1923/24.....	—	3	5	11	16	16	18	6	7	4	—	—	86
1924/25.....	—	7	15	6	10	11	3	2	2	—	1	—	57
1925/26.....	—	7	25	18	12	14	6	3	1	—	1	—	87
1926/27.....	—	16	23	22	16	18	5	9	1	1	—	—	111
1927/28.....	—	4	34	22	16	16	9	7	1	1	1	—	111
1928/29.....	—	2	23	23	17	16	13	7	—	1	—	—	102
1929/30.....	—	1	22	20	15	17	9	7	—	1	—	—	92
1930/31.....	—	1	12	28	17	15	11	3	2	1	—	—	90
1931/32.....	—	2	7	28	13	16	12	4	3	1	—	—	86
1932/33.....	—	—	1	14	21	13	14	8	4	—	1	—	76
1933/34.....	—	—	—	7	23	12	14	8	4	1	1	—	70
II. Kereskedőtanonciskolák.													
a) Összes tanerők.													
1912/13.....	—	3	2	1	3	2	1	—	—	—	—	—	12
1915/16.....	—	1	3	4	—	3	2	1	—	—	—	—	14
1918/19.....	—	—	1	1	1	5	3	4	1	—	—	—	16
1920/21.....	—	—	2	1	1	2	3	2	2	1	—	—	14
1922/23.....	—	4	5	2	3	3	3	4	6	—	—	—	30
1923/24.....	1	3	5	1	2	2	4	3	4	2	—	—	27
1924/25.....	—	3	7	—	2	4	3	1	4	2	—	—	26
1925/26.....	—	4	4	2	2	3	3	1	2	3	—	—	24
1926/27.....	—	4	5	2	3	3	4	2	3	4	—	—	30
1927/28.....	—	2	5	3	2	5	3	3	2	3	2	—	30
1928/29.....	—	3	4	6	2	3	4	3	2	4	1	—	32
1929/30.....	—	3	7	1	3	2	1	3	2	3	—	—	25
1930/31.....	—	3	7	2	3	3	2	4	1	3	1	—	29
1931/32.....	—	3	8	2	1	2	1	2	1	—	—	—	20
1932/33.....	—	—	8	4	2	3	3	—	2	1	—	—	23
1933/34.....	—	1	5	9	—	2	—	2	2	1	—	—	22
b) Női tanerők.¹⁾													
1915/16.....	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2
1930/31.....	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2
1931/32.....	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2
1932/33.....	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
1933/34.....	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1

¹⁾ Az 1912/13., 1918/19., 1920/21. és 1925/26—1929/30. években a kereskedőtanonciskolákban női tanerő nem volt.

10. A községi tanonciskolák tanszemélyzete életkor szerint. (Vége.)

É v	é v e s											Ismeretlen	Összesen
	-20	20-25	25-30	30-35	35-40	40-45	45-50	50-55	55-60	60-65	65-70		
III. Összes tanonciskolák.													
a) Összes tanerők.													
1912/13.....	1	22	47	42	39	31	11	11	1	6	—	—	211
1915/16.....	1	11	51	76	57	39	32	11	8	8	—	—	294
1918/19.....	—	7	22	54	55	43	30	23	7	10	—	—	251
1920/21.....	—	5	18	19	24	28	18	16	7	6	—	—	141
1922/23.....	11	79	46	36	50	45	47	30	23	11	2	—	380
1923/24.....	17	106	46	27	42	34	48	26	20	15	—	—	381
1924/25.....	—	68	98	22	30	30	22	15	11	5	1	—	302
1925/26.....	—	53	116	47	48	36	33	24	20	8	1	—	386
1926/27.....	—	61	124	61	48	53	33	31	20	13	1	—	445
1927/28.....	—	19	140	76	58	51	41	43	21	18	7	2	476
1928/29.....	—	9	112	90	45	55	50	39	18	18	5	—	441
1929/30.....	—	7	106	76	37	54	30	30	14	13	2	—	369
1930/31.....	—	5	75	102	45	48	41	26	16	7	2	—	367
1931/32.....	—	6	67	101	35	43	36	25	14	2	1	—	330
1932/33.....	—	1	19	94	68	39	44	29	25	6	1	1	327
1933/34.....	—	2	11	84	75	32	40	30	29	5	2	—	310
b) Női tanerők.													
1912/13.....	1	13	15	15	18	18	5	7	1	4	—	—	97
1915/16.....	1	9	21	33	19	19	17	7	7	5	—	—	138
1918/19.....	—	3	9	16	10	14	11	8	4	4	—	—	79
1920/21.....	—	4	11	12	14	12	9	10	3	5	—	—	80
1922/23.....	3	6	8	13	24	17	19	8	8	5	2	—	113
1923/24.....	1	9	9	11	16	19	18	7	7	4	—	—	101
1924/25.....	—	7	15	6	10	11	3	2	2	—	1	—	57
1925/26.....	—	7	25	18	12	14	6	3	1	—	1	—	87
1926/27.....	—	16	23	22	16	18	5	9	1	1	—	—	111
1927/28.....	—	4	34	22	16	16	9	7	1	1	1	—	111
1928/29.....	—	2	23	23	17	16	13	7	—	1	—	—	102
1929/30.....	—	1	22	20	15	17	9	7	—	1	—	—	92
1930/31.....	—	1	13	29	17	15	11	3	2	1	—	—	92
1931/32.....	—	2	7	30	13	16	12	4	3	1	—	—	88
1932/33.....	—	—	1	15	21	13	14	8	4	—	1	—	77
1933/34.....	—	—	1	8	24	12	15	8	4	1	1	—	74

11. A községi tanonciskolák tanszemélyzete hitfelekezetek szerint.¹⁾

É v	Róm. kat.	Görög kat.	Görög keleti	Ag. ev.	Református	Unitárius	Izraelita	Felekezeten kívüli	Egyéb	Összesen
I. Iparostanonciskolák.										
1. Fiúiparostanonciskolák.										
a) Összes tanerők.										
1912/13	58	—	1	5	6	2	28	2	—	102
1915/16	90	—	—	5	16	2	33	—	—	146
1918/19	97	—	1	7	13	4	33	1	—	156
1920/21	31	—	—	5	8	2	7	1	—	54
1922/23	174	2	—	18	32	3	8	—	—	237
1923/24	198	3	1	16	39	2	4	—	—	263
1924/25	161	2	1	15	32	4	2	—	—	217
1925/26	200	5	—	19	41	4	3	—	—	272
1926/27	217	7	1	27	39	5	4	—	—	300
1927/28	246	5	—	25	44	6	5	—	—	331
1928/29	218	6	—	26	42	4	7	—	—	303
1929/30	180	6	—	20	32	4	7	—	—	249
1930/31	181	5	—	17	36	3	2	—	—	244
1931/32	163	2	1	18	30	4	1	—	1	220
1932/33	169	4	—	17	27	3	4	—	—	224
1933/34	163	3	—	17	24	2	4	—	—	213
b) Női tanerők.²⁾										
1915/16	2	—	—	—	1	—	—	—	—	3
1918/19	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
1920/21	6	—	—	1	1	—	—	—	—	8
1922/23	3	—	—	—	—	—	1	—	—	4
1923/24	12	—	—	—	2	—	1	—	—	15
1933/34	3	—	—	—	—	—	—	—	—	3
2. Leányiparostanonciskolák.										
a) Összes tanerők.										
1912/13	79	—	—	2	7	1	8	—	—	97
1915/16	107	3	1	3	9	1	10	—	—	134
1918/19	67	—	—	2	4	1	5	—	—	79
1920/21	61	—	1	2	5	1	3	—	—	73
1922/23	97	—	1	3	6	—	6	—	—	113
1923/24	73	2	1	4	6	—	5	—	—	91
1924/25	48	—	—	3	7	—	1	—	—	59
1925/26	74	—	—	3	12	—	1	—	—	90
1926/27	96	—	—	4	13	—	2	—	—	115
1927/28	97	—	—	3	13	—	2	—	—	115
1928/29	87	—	—	6	11	—	2	—	—	106
1929/30	76	—	—	5	12	—	2	—	—	95
1930/31	77	—	—	5	10	—	2	—	—	94
1931/32	73	—	—	5	9	—	3	—	—	90
1932/33	64	—	—	5	9	—	2	—	—	80
1933/34	61	—	—	5	7	—	2	—	—	75

¹⁾ Ez a táblázat csak azokat a tanerőket tartalmazza, akik összes köteles órákat vagy legalább is azok zömét itt tanítják. Az 1. számú tábla ellenben a tanonciskolákban működő tanerők összes számát mutatja ki. — ²⁾ Az 1912/13. és az 1924/25—1932/33. években a fiúiparostanonciskolákban női tanerő nem volt.

11. A községi tanonciskolák tanszemélyzete hitfelekezet szerint. (Folytatás.)

É v	Róm. kat.	Görög kat.	Görög keleti	Ág. ev.	Református	Unitárius	Izraelita	Felekezeten kívüli	Egyéb	Összesen
b) Női tanerők.										
1912/13	79	—	—	2	7	1	8	—	—	97
1915/16	106	3	1	3	9	1	10	—	—	133
1918/19	66	—	—	2	4	1	5	—	—	78
1920/21	60	—	1	2	5	1	3	—	—	72
1922/23	93	—	1	3	6	—	6	—	—	109
1923/24	68	2	1	4	6	—	5	—	—	86
1924/25	46	—	—	3	7	—	1	—	—	57
1925/26	71	—	—	3	12	—	1	—	—	87
1926/27	92	—	—	4	13	—	2	—	—	111
1927/28	93	—	—	3	13	—	2	—	—	111
1928/29	83	—	—	6	11	—	2	—	—	102
1929/30	74	—	—	5	11	—	2	—	—	92
1930/31	73	—	—	5	10	—	2	—	—	90
1931/32	70	—	—	5	9	—	2	—	—	86
1932/33	60	—	—	5	9	—	2	—	—	76
1933/34	56	—	—	5	7	—	2	—	—	70
II. Kereskedőtanonciskolák.										
a) Összes tanerők.										
1912/13	8	—	—	—	3	—	1	—	—	12
1915/16	6	—	—	3	2	1	2	—	—	14
1918/19	8	—	1	2	2	—	3	—	—	16
1920/21	7	—	—	3	4	—	—	—	—	14
1922/23	16	—	—	4	9	1	—	—	—	30
1923/24	17	—	—	3	5	2	—	—	—	27
1924/25	18	—	—	3	3	1	1	—	—	26
1925/26	16	—	—	2	6	—	—	—	—	24
1926/27	21	—	—	1	7	1	—	—	—	30
1927/28	20	—	1	2	4	1	2	—	—	30
1928/29	22	1	—	2	5	1	1	—	—	32
1929/30	18	—	1	1	3	—	2	—	—	25
1930/31	19	—	2	2	2	1	3	—	—	29
1931/32	15	—	1	1	2	—	1	—	—	20
1932/33	18	—	1	1	2	—	1	—	—	23
1933/34	16	—	1	1	3	—	1	—	—	22
b) Női tanerők.¹⁾										
1915/16	—	—	—	1	—	—	1	—	—	2
1930/31	1	—	1	—	—	—	—	—	—	2
1931/32	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2
1932/33	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
1933/34	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1

¹⁾ Az 1912/13, 1918/19, 1920/21 és 1922/23—1929/30 években a kereskedőtanonciskolákban női tanerő nem volt.

11. A községi tanonciskolák tanszemélyzete hitfelekezet szerint. (Vége.)

É v	Róm. kat.	Görög kat.	Görög keleti	Ág. ev.	Református	Unitárius	Izraelita	Felekezeten kívüli	Egyéb	Összesen
III. Összes tanonciskolák.										
a) Összes tanerők.										
1912/13	145	—	1	7	16	3	37	2	—	211
1915/16	203	3	1	11	27	4	45	—	—	294
1918/19	172	—	2	11	19	5	41	1	—	251
1920/21 :	99	—	1	10	17	3	10	1	—	141
1922/23	287	2	1	25	47	4	14	—	—	380
1923/24	288	5	2	23	50	4	9	—	—	381
1924/25	227	2	1	21	42	5	4	—	—	302
1925/26	290	5	—	24	59	4	4	—	—	386
1926/27	334	7	1	32	59	6	6	—	—	445
1927/28	363	5	1	30	61	7	9	—	—	476
1928/29	327	7	—	34	58	5	10	—	—	441
1929/30	274	6	1	26	47	4	11	—	—	369
1930/31	277	5	2	24	48	4	7	—	—	367
1931/32	251	2	2	24	41	4	5	—	1	330
1932/33	251	4	1	23	38	3	7	—	—	327
1933/34	240	3	1	23	34	2	7	—	—	310
b) Női tanerők.										
1912/13	79	—	—	2	7	1	8	—	—	97
1915/16	108	3	1	4	10	1	11	—	—	138
1918/19	66	—	—	3	4	1	5	—	—	79
1920/21	66	—	1	3	6	1	3	—	—	80
1922/23	96	—	1	3	6	—	7	—	—	113
1923/24	80	2	1	4	8	—	6	—	—	101
1924/25	46	—	—	3	7	—	1	—	—	57
1925/26	71	—	—	3	12	—	1	—	—	87
1926/27	92	—	—	4	13	—	2	—	—	111
1927/28	93	—	—	3	13	—	2	—	—	111
1928/29	83	—	—	6	11	—	2	—	—	102
1929/30	74	—	—	5	11	—	2	—	—	92
1930/31	74	—	1	5	10	—	2	—	—	92
1931/32	72	—	—	5	9	—	2	—	—	88
1932/33	61	—	—	5	9	—	2	—	—	77
1933/34	60	—	—	5	7	—	2	—	—	74

12. A községi tanonciskolák tanszemélyzete családi állapot és a gyermekek száma szerint.¹⁾

É v	a) Családi állapot szerint					b) Gyermekek száma szerint								Összesen
	Nőtlen, hajadon	Nős, férjezet	Özvegy	Elvált	Gyermekek- telen	1	2	3	4	5	6	7	8	
						gyermekkel								
I. Iparostanonciskolák.														
1. Fiúiparostanonciskolák.														
a) Összes tanerők.														
1912/13	36	66	—	—	56	14	19	7	5	1	—	—	—	102
1915/16	38	104	4	—	73	24	28	16	4	1	—	—	—	146
1918/19	31	119	6	—	76	35	23	15	5	—	2	—	—	156
1920/21	16	36	1	1	30	8	5	7	2	2	—	—	—	54
1922/23	112	119	3	3	155	40	27	11	2	1	—	—	1	237
1923/24	159	99	5	—	196	31	21	8	5	1	—	—	1	263
1924/25	130	83	3	1	163	23	18	8	4	—	—	1	—	217
1925/26	130	136	4	2	176	47	31	11	5	1	—	—	1	272
1926/27	160	131	6	3	187	58	38	10	4	2	—	—	1	300
1927/28	123	198	7	3	202	70	41	9	6	2	—	—	1	331
1928/29	96	199	6	2	179	58	47	14	3	1	1	—	—	303
1929/30	64	184	—	1	139	51	39	12	4	3	—	1	—	249
1930/31	61	178	2	3	127	53	46	14	2	1	1	—	—	244
1931/32	55	157	4	4	114	49	41	12	2	1	1	—	—	220
1932/33	49	164	6	5	107	55	44	13	4	—	—	—	1	224
1933/34	40	163	5	5	98	59	41	12	2	1	—	—	—	213
b) Női tanerők.²⁾														
1915/16	3	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	3
1918/19	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
1920/21	6	2	—	—	6	1	—	—	—	1	—	—	—	8
1922/23	1	3	—	—	1	1	1	1	—	—	—	—	—	4
1923/24	8	6	1	—	13	—	1	1	—	—	—	—	—	15
1933/34	1	2	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	3
2. Leányiparostanonciskolák.														
a) Összes tanerők.														
1912/13	38	32	24	3	70	8	7	6	2	3	1	—	—	97
1915/16	46	46	35	7	89	21	10	5	7	1	1	—	—	134
1918/19	24	29	21	5	55	14	4	4	2	—	—	—	—	79
1920/21	25	26	20	2	52	14	5	2	—	—	—	—	—	73
1922/23	36	40	30	7	87	17	7	1	1	—	—	—	—	113
1923/24	28	34	23	6	74	11	5	1	—	—	—	—	—	91
1924/25	33	19	6	1	46	8	4	1	—	—	—	—	—	59
1925/26	49	32	6	3	78	6	5	1	—	—	—	—	—	90
1926/27	59	41	9	6	99	10	3	3	—	—	—	—	—	115
1927/28	62	41	8	4	99	9	7	—	—	—	—	—	—	115
1928/29	51	43	8	4	85	15	5	1	—	—	—	—	—	106
1929/30	43	40	8	4	74	15	4	2	—	—	—	—	—	95
1930/31	40	43	9	2	74	14	6	—	—	—	—	—	—	94
1931/32	35	43	11	1	67	15	7	—	1	—	—	—	—	90
1932/33	31	39	9	1	63	11	5	1	—	—	—	—	—	80
1933/34	30	36	7	2	53	12	7	2	1	—	—	—	—	75

¹⁾ Ez a táblázat csak azokat a tanerőket tartalmazza, akik összes köteles óráikat vagy legalább is azok zömét itt tanítják. Az 1. számú tábla ellenben a tanonciskolákban működő tanerők összes számát mutatja ki. — ²⁾ Az 1912/13. és az 1924/25—1932/33. években a fiúiparostanonciskolákban női tanerő nem volt.

12. A községi tanonciskolák tanszemélyzete családi állapot és a gyermekek száma szerint. (Folytatás.)

É v	a) Családi állapot szerint					b) Gyermekek száma szerint								Összesen
	Nőtlen, hajadón	Nős, férjezett	Özvegy	Elvált	Gyermek- telen	1	2	3	4	5	6	7	8	
						gyermekkel								
b) Női tanerők.														
1912/13	38	32	24	3	70	8	7	6	2	3	1	—	—	97
1915/16	45	46	35	7	88	21	10	5	7	1	1	—	—	133
1918/19	24	28	21	5	55	13	4	4	2	—	—	—	—	78
1920/21	25	25	20	2	52	13	5	2	—	—	—	—	—	72
1922/23	36	36	30	7	84	17	6	1	1	—	—	—	—	109
1923/24	28	29	23	6	70	11	4	1	—	—	—	—	—	86
1924/25	33	17	6	1	44	8	4	1	—	—	—	—	—	57
1925/26	49	29	6	3	76	6	4	1	—	—	—	—	—	87
1926/27	59	38	9	5	97	10	2	2	—	—	—	—	—	111
1927/28	62	37	8	4	97	9	5	—	—	—	—	—	—	111
1928/29	51	39	8	4	84	14	3	1	—	—	—	—	—	102
1929/30	43	37	8	4	73	15	3	1	—	—	—	—	—	92
1930/31	40	39	9	2	72	14	4	—	—	—	—	—	—	90
1931/32	35	40	10	1	66	15	4	—	1	—	—	—	—	86
1932/33	31	36	8	1	63	10	2	1	—	—	—	—	—	76
1933/34	30	32	6	2	52	11	5	1	1	—	—	—	—	70

II. Kereskedőtanonciskolák.

a) Összes tanerők.														
1912/13	6	6	—	—	9	1	1	—	1	—	—	—	—	12
1915/16	5	7	2	—	8	2	2	1	1	—	—	—	—	14
1918/19	2	13	1	—	4	—	7	2	2	—	1	—	—	16
1920/21	2	11	1	—	4	1	5	3	—	—	—	1	—	14
1922/23	8	19	1	2	14	6	6	3	1	—	—	—	—	30
1923/24	10	14	—	3	15	1	8	1	1	1	—	—	—	27
1924/25	8	15	1	2	19	1	4	1	1	—	—	—	—	26
1925/26	10	10	1	3	18	3	3	—	—	—	—	—	—	24
1926/27	11	16	1	2	16	4	8	2	—	—	—	—	—	30
1927/28	11	15	2	2	16	1	13	—	—	—	—	—	—	30
1928/29	12	17	1	2	18	4	9	—	1	—	—	—	—	32
1929/30	11	13	—	1	19	1	5	—	—	—	—	—	—	25
1930/31	12	14	—	3	20	4	5	—	—	—	—	—	—	29
1931/32	9	11	—	—	14	1	5	—	—	—	—	—	—	20
1932/33	10	13	—	—	13	4	4	—	—	—	2	—	—	23
1933/34	10	11	—	1	14	3	3	2	—	—	—	—	—	22
b) Női tanerők.¹⁾														
1915/16	2	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2
1930/31	2	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2
1931/32	1	1	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	2
1932/33	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
1933/34	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1

¹⁾ Az 1912/13., 1918/19., 1920/21. és 1922/23—1929/30. években a kereskedőtanonciskolákban női tanerő nem volt.

12. A községi tanonciskolák tanszemélyzete családi állapot és a gyermekek száma szerint. (Vége.)

É v	a) Családi állapot szerint				b) Gyermekek száma szerint								Összesen	
	Nőtlen, hajadón	Nős, férjezett	Örvegy	Elvált	Gyermekek- telen	1	2	3	4	5	6	7		8
						gyermekkel								
III. Összes tanonciskolák.														
a) Összes tanerők.														
1912/13	80	104	24	3	135	23	27	13	8	4	1	—	—	211
1915/16	89	157	41	7	170	47	40	22	12	2	1	—	—	294
1918/19	57	161	28	5	135	49	34	21	9	—	3	—	—	251
1920/21	43	73	22	3	86	23	15	12	2	2	—	1	—	141
1922/23	156	178	34	12	256	63	40	15	4	1	—	—	1	380
1923/24	197	147	28	9	285	43	34	10	6	2	—	—	1	381
1924/25	171	117	10	4	228	32	26	10	5	—	—	1	—	302
1925/26	189	178	11	8	272	56	39	12	5	1	—	—	1	386
1926/27	230	188	16	11	302	72	49	15	4	2	—	—	1	445
1927/28	196	254	17	9	317	80	61	9	6	2	—	—	1	476
1928/29	159	259	15	8	282	77	61	15	4	1	1	—	—	441
1929/30	118	237	8	6	232	67	48	14	4	3	—	1	—	369
1930/31	113	235	11	8	221	71	57	14	2	1	1	—	—	367
1931/32	99	211	15	5	195	65	53	12	3	1	1	—	—	330
1932/33	90	216	15	6	183	70	53	14	4	—	2	—	1	327
1933/34	80	210	12	8	165	74	51	16	3	1	—	—	—	310
b) Női tanerők.														
1912/13	38	32	24	3	70	8	7	6	2	3	1	—	—	97
1915/16	50	46	35	7	93	21	10	5	7	1	1	—	—	138
1918/19	24	29	21	5	55	14	4	4	2	—	—	—	—	79
1920/21	31	27	20	2	58	14	5	2	—	1	—	—	—	80
1922/23	37	39	30	7	85	18	7	2	1	—	—	—	—	113
1923/24	36	35	24	6	83	11	5	2	—	—	—	—	—	101
1924/25	33	17	6	1	44	8	4	1	—	—	—	—	—	57
1925/26	49	29	6	3	76	6	4	1	—	—	—	—	—	87
1926/27	59	38	9	5	97	10	2	2	—	—	—	—	—	111
1927/28	62	37	8	4	97	9	5	—	—	—	—	—	—	111
1928/29	51	39	8	4	84	14	3	1	—	—	—	—	—	102
1929/30	43	37	8	4	73	15	3	1	—	—	—	—	—	92
1930/31	42	39	9	2	74	14	4	—	—	—	—	—	—	92
1931/32	36	41	10	1	67	15	5	—	1	—	—	—	—	88
1932/33	32	36	8	1	64	10	2	1	—	—	—	—	—	77
1933/34	32	34	6	2	54	13	5	1	1	—	—	—	—	74

13. A községi tanonciskolák tanszemélyzete a szolgálat tartama szerint.¹⁾

305

É v	A szolgálat tartama										Összesen
	1	1-5	5-10	10-15	15-20	20-25	25-30	30-35	35-40	40-	
	é v										
I. Iparostanonciskolák.											
1. Fiúiparostanonciskolák.											
a) Összes tanerők.											
1912/13	2	74	16	4	3	1	1	—	1	—	102
1915/16	1	74	38	15	10	3	4	—	—	1	146
1918/19	—	32	60	30	18	7	4	3	1	1	156
1920/21	6	12	18	10	5	2	1	—	—	—	54
1922/23	32	98	16	37	19	14	10	8	2	1	237
1923/24	17	164	10	23	14	14	9	7	2	3	263
1924/25	8	164	7	17	5	11	1	3	1	—	217
1925/26	10	188	12	15	15	12	8	8	3	1	272
1926/27	2	201	26	14	23	13	5	10	4	2	300
1927/28	3	180	64	8	24	21	11	9	5	4	331
1928/29	1	122	95	5	24	19	17	11	6	3	303
1929/30	—	82	96	6	27	10	11	7	8	2	249
1930/31	4	57	112	12	15	14	16	10	4	—	244
1931/32	—	38	115	21	8	16	10	9	3	—	220
1932/33	3	27	102	49	5	16	13	7	2	—	224
1933/34	3	23	72	79	4	14	6	8	4	—	213
b) Női tanerők.²⁾											
1915/16	—	2	—	—	—	1	—	—	—	—	3
1918/19	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
1920/21	—	4	3	—	1	—	—	—	—	—	8
1922/23	—	2	1	1	—	—	—	—	—	—	4
1923/24	1	9	2	2	1	—	—	—	—	—	15
1933/34	—	—	1	1	—	1	—	—	—	—	3
2. Leányiparostanonciskolák.											
a) Összes tanerők.											
1912/13	4	84	9	—	—	—	—	—	—	—	97
1915/16	3	48	75	6	—	2	—	—	—	—	134
1918/19	—	9	57	8	1	1	2	1	—	—	79
1920/21	—	4	24	40	2	2	1	—	—	—	73
1922/23	7	9	16	65	10	4	—	2	—	—	113
1923/24	1	7	10	54	12	3	1	3	—	—	91
1924/25	—	21	8	20	8	—	1	—	1	—	59
1925/26	4	28	17	17	18	2	2	1	1	—	90
1926/27	—	31	28	22	27	4	2	—	1	—	115
1927/28	2	28	28	18	28	6	4	—	—	1	115
1928/29	1	24	28	13	32	4	3	1	—	—	106
1929/30	—	16	23	17	23	13	2	1	—	—	95
1930/31	—	12	19	22	18	18	1	4	—	—	94
1931/32	—	6	14	23	20	21	—	5	—	1	90
1932/33	—	—	14	23	13	26	1	3	—	—	80
1933/34	1	—	8	17	15	28	3	2	1	—	75

¹⁾ Ez a táblázat csak azokat a tanerőket tartalmazza, akik összes köteles óráikat vagy legalább is azok zömét itt tanítják. Az 1. számú tábla ellenben a tanonciskolákban működő tanerők összes számát mutatja ki. — ²⁾ Az 1912/13. és az 1924/25—1932/33. években a fiúiparostanonciskolákban női tanerő nem volt.

13. A községi tanonciskolák tanszemélyzete a szolgálat tartama szerint. (Folytatás.)

É v	A szolgálat tartama										Ismeretlen	Összesen
	1	1-5	5-10	10-15	15-20	20-25	25-30	30-35	35-40	40-		
	é v											
b) Női tanerők.												
1912/13	4	84	9	—	—	—	—	—	—	—	—	97
1915/16	3	48	75	6	—	1	—	—	—	—	—	133
1918/19	—	9	57	8	1	1	1	1	—	—	—	78
1920/21	—	4	24	40	2	2	—	—	—	—	—	72
1922/23	7	9	16	65	9	3	—	—	—	—	—	109
1923/24	1	7	10	54	11	3	—	—	—	—	—	86
1924/25	—	21	8	20	7	—	1	—	—	—	—	57
1925/26	4	28	17	16	18	2	1	1	—	—	—	87
1926/27	—	31	28	22	26	3	1	—	—	—	—	111
1927/28	2	28	28	18	28	5	2	—	—	—	—	111
1928/29	1	24	28	13	32	3	1	—	—	—	—	102
1929/30	—	16	23	17	23	12	1	—	—	—	—	92
1930/31	—	12	19	22	18	18	—	1	—	—	—	90
1931/32	—	6	14	23	19	21	—	2	—	1	—	86
1932/33	—	—	14	23	13	24	1	1	—	—	—	76
1933/34	1	—	8	17	15	27	1	1	—	—	—	70
II. Kereskedőtanonciskolák.												
a) Összes tanerők.												
1912/13	1	9	1	1	—	—	—	—	—	—	—	12
1915/16	2	7	3	2	—	—	—	—	—	—	—	14
1918/19	—	5	5	1	3	2	—	—	—	—	—	16
1920/21	1	5	3	2	1	1	1	—	—	—	—	14
1922/23	2	22	4	—	—	1	—	1	—	—	—	30
1923/24	1	17	2	4	—	3	—	—	—	—	—	27
1924/25	1	17	2	3	—	2	—	—	1	—	—	26
1925/26	—	14	5	1	—	2	2	—	—	—	—	24
1926/27	—	10	2	—	—	1	5	—	1	—	11	30
1927/28	1	15	8	—	3	2	1	—	—	—	—	30
1928/29	1	15	11	1	1	1	1	1	—	—	—	32
1929/30	—	11	8	2	1	1	—	1	—	1	—	25
1930/31	—	12	7	4	3	1	—	1	—	1	—	29
1931/32	—	10	4	5	—	1	—	—	—	—	—	20
1932/33	—	10	6	5	—	2	—	—	—	—	—	23
1933/34	3	7	6	2	1	1	—	2	—	—	—	22
b) Női tanerők.¹⁾												
1915/16	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
1930/31	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2
1931/32	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2
1932/33	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
1933/34	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1

¹⁾ Az 1912/13, 1918/19, 1920/21 és 1922/23—1929/30. években a kereskedőtanonciskolákban női tanerő nem volt.

13. A községi tanonciskolák tanszemélyzete a szolgálat tartama szerint. (Vége.)

É v	A szolgálat tartama										összesen	
	1	1-5	5-10	10-15	15-20	20-25	25-30	30-35	35-40	40-		ismeretlen
é v												
III. Összes tanonciskolák.												
a) Összes tanerők.												
1912/13	7	167	26	5	3	1	1	—	1	—	—	211
1915/16	6	129	116	23	10	5	4	—	—	1	—	294
1918/19	—	46	122	39	22	10	6	4	1	1	—	251
1920/21	7	21	45	52	8	5	3	—	—	—	—	141
1922/23	41	129	36	102	29	19	10	11	2	1	—	380
1923/24	19	188	22	81	26	20	10	10	2	3	—	381
1924/25	9	202	17	40	13	13	2	3	3	—	—	302
1925/26	14	230	34	33	33	16	12	9	4	1	—	386
1926/27	2	242	56	36	50	18	12	10	6	2	11	445
1927/28	6	223	100	26	55	29	16	9	5	5	2	476
1928/29	3	161	134	19	57	24	21	13	6	3	—	441
1929/30	—	109	127	25	51	24	13	9	8	3	—	369
1930/31	4	81	138	38	36	33	17	15	4	1	—	367
1931/32	—	54	133	49	28	38	10	14	3	1	—	330
1932/33	3	37	122	77	18	44	14	10	2	—	—	327
1933/34	7	30	86	98	20	43	9	12	5	—	—	310
b) Női tanerők.												
1912/13	4	84	9	—	—	—	—	—	—	—	—	97
1915/16	3	52	75	6	—	2	—	—	—	—	—	138
1918/19	—	10	57	8	1	1	1	1	—	—	—	79
1920/21	—	8	27	40	3	2	—	—	—	—	—	80
1922/23	7	11	17	66	9	3	—	—	—	—	—	113
1923/24	2	16	12	56	12	3	—	—	—	—	—	101
1924/25	—	21	8	20	7	—	1	—	—	—	—	57
1925/26	4	28	17	16	18	2	1	1	—	—	—	87
1926/27	—	31	28	22	26	3	1	—	—	—	—	111
1927/28	2	28	28	18	28	5	2	—	—	—	—	111
1928/29	1	24	28	13	32	3	1	—	—	—	—	102
1929/30	—	16	23	17	23	12	1	—	—	—	—	92
1930/31	—	13	20	22	18	18	—	1	—	—	—	92
1931/32	—	7	14	24	19	21	—	2	—	1	—	88
1932/33	—	1	14	23	13	24	1	1	—	—	—	77
1933/34	1	1	9	18	15	28	1	1	—	—	—	74

14. A községi tannonciskolák tanszemélyzete a

É v	a) A tanított órák										Igazgató volt és nem tanított	
	Hetenkint											
	1-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50		
órát tanított												
I. Iparos-												
1. Fiúiparostanonc-												
a) Összes												
1912/13	85	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1915/16	83	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
1918/19	86	58	3	1	2	—	—	—	—	—	—	1
1920/21	37	6	1	3	4	—	—	—	—	—	—	1
1922/23	34	52	21	118	5	2	2	—	—	—	1	2
1923/24	30	54	30	106	15	19	2	—	—	—	—	4
1924/25	30	41	31	106	5	—	1	1	1	—	—	—
1925/26	49	67	56	84	5	2	1	1	—	—	—	—
1926/27	78	93	53	61	2	7	2	3	—	—	—	1
1927/28	87	92	48	76	9	12	5	1	—	—	—	1
1928/29	62	71	39	104	17	4	3	1	—	—	—	2
1929/30	42	49	23	88	31	8	5	1	—	—	—	1
1930/31	32	53	17	53	71	4	5	1	2	—	—	3
1931/32	33	31	14	66	69	6	1	—	—	—	—	—
1932/33	39	28	12	132	8	2	—	—	—	—	—	3
1933/34	20	28	9	133	16	1	—	—	—	—	—	6
b) Női												
1915/16	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1918/19	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1920/21	1	—	—	1	4	—	—	—	—	—	—	—
1922/23	—	1	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—
1923/24	—	—	—	4	1	8	—	—	—	—	—	—
1933/34	—	1	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—
2. Leányiparostanonc-												
a) Összes												
1912/13	14	33	31	8	7	1	—	1	—	—	2	—
1915/16	18	35	60	11	3	1	—	—	—	—	—	—
1918/19	12	19	39	5	—	—	—	—	—	—	—	1
1920/21	2	14	43	9	1	—	—	—	—	—	—	2
1922/23	—	8	27	68	5	—	—	—	—	—	—	2
1923/24	—	1	14	51	20	2	—	—	—	—	—	1
1924/25	1	1	5	45	7	—	—	—	—	—	—	—
1925/26	8	5	14	56	6	—	—	—	—	—	—	—
1926/27	4	15	12	75	5	2	—	1	—	—	—	1
1927/28	8	5	19	73	2	4	2	—	1	—	—	—
1928/29	5	9	12	76	2	—	2	—	—	—	—	—
1929/30	6	4	11	49	19	2	3	—	—	—	—	1
1930/31	3	11	4	44	26	4	1	—	—	—	—	1
1931/32	7	4	3	68	7	—	—	—	—	—	—	1
1932/33	7	1	6	63	1	—	—	—	—	—	—	2
1933/34	10	—	2	61	1	—	—	—	—	—	—	1

¹⁾ Ez a táblázat csak azokat a tanerőket tartalmazza, akik összes köteles órákat vagy legalább számát mutatja ki. — ²⁾ Hadbavonult. — ³⁾ Az 1912/13. és az 1924/25—1932/33. években a fiúiparos-

tanított órák és a mulasztott napok száma szerint.¹⁾

száma szerint		b) A mulasztott napok száma szerint								Összesen	É v
Beteg- ség miatt	Egyéb ok miatt	A tanévben									
		nem mu- lasztott	1-5	6-10	11-20	21-30	31-40	41-50	51-		
nem tanított		napot mulasztott									
tanonciskolák.											
iskolák.											
tanerők.											
—	—	61	35	3	1	—	1	1	—	102	1912/13
—	³⁾ 42	121	15	4	5	—	1	—	—	146	1915/16
2	³⁾ 3	125	12	3	8	2	—	—	6	156	1918/19
—	2	37	13	2	—	1	—	1	—	54	1920/21
—	—	143	69	7	12	5	—	—	1	237	1922/23
1	2	146	62	29	16	6	—	1	3	263	1923/24
1	—	119	58	22	13	2	—	—	3	217	1924/25
1	6	171	81	8	6	2	—	—	4	272	1925/26
—	—	219	71	4	6	—	—	—	—	300	1926/27
—	—	244	79	4	1	2	—	—	1	331	1927/28
—	—	183	80	17	12	2	5	1	3	303	1928/29
—	1	154	68	10	10	3	1	1	2	249	1929/30
—	3	172	43	12	7	7	1	1	1	244	1930/31
—	—	138	53	20	4	3	1	—	1	220	1931/32
—	—	119	71	16	12	4	—	—	2	224	1932/33
—	—	141	50	9	8	3	1	—	1	213	1933/34
tanerők.³⁾											
—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	3	1915/16
—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1918/19
—	2	5	2	—	—	—	—	1	—	8	1920/21
—	—	2	1	1	—	—	—	—	—	4	1922/23
1	1	12	1	—	—	—	—	1	1	15	1923/24
—	—	1	—	1	—	1	—	—	—	3	1933/34
iskolák.											
tanerők.											
—	—	27	29	16	9	4	2	—	10	97	1912/13
2	4	64	35	10	12	4	5	1	3	134	1915/16
—	3	42	17	9	5	3	1	1	1	79	1918/19
—	2	50	12	4	3	1	2	1	—	73	1920/21
2	1	57	29	7	11	2	3	—	4	113	1922/23
2	—	46	20	6	4	3	3	1	8	91	1923/24
—	—	35	16	2	4	—	—	1	1	59	1924/25
—	1	52	22	2	7	2	—	3	2	90	1925/26
—	—	71	18	8	7	9	—	1	1	115	1926/27
—	1	68	26	5	4	6	—	—	6	115	1927/28
—	—	60	21	13	4	2	1	1	4	106	1928/29
—	—	47	23	3	3	2	4	3	10	95	1929/30
—	—	40	27	8	7	3	1	2	6	94	1930/31
—	—	38	24	7	9	2	4	—	6	90	1931/32
—	—	28	29	8	6	3	1	—	5	80	1932/33
—	—	45	19	4	2	—	—	2	3	75	1933/34

is azok zömét itt tanítják. Az 1. számú tábla ellenben a tanonciskolákban működő tanerők összes tanonciskolákban női tanerő nem volt.

tanított órák és a mulasztott napok száma szerint. (Folytatás.)

száma szerint		b) A mulasztott napok száma szerint								Összesen	É v
Beteg- ség miatt	Egyéb ok miatt	A tanévben									
		nem mulasz- tott	1-5	6-10	11-20	21-30	31-40	41-50	51-		
nem tanított		napot mulasztott									
tanerők.											
—	—	27	29	16	9	4	2	—	10	97	1912/13
2	4	63	35	10	12	4	5	1	3	133	1915/16
—	3	41	17	9	5	3	1	1	1	78	1918/19
—	2	49	12	4	3	1	2	1	—	72	1920/21
2	1	53	29	7	11	2	3	—	4	109	1922/23
2	—	42	19	6	4	3	3	1	8	86	1923/24
—	—	34	15	2	4	—	—	1	1	57	1924/25
—	1	49	22	2	7	2	—	3	2	87	1925/26
—	—	68	17	8	7	9	—	1	1	111	1926/27
—	1	64	26	5	4	6	—	—	6	111	1927/28
—	—	57	20	13	4	2	1	1	4	102	1928/29
—	—	44	23	3	3	2	4	3	10	92	1929/30
—	—	37	26	8	7	3	1	2	6	90	1930/31
—	—	34	24	7	9	2	4	—	6	86	1931/32
—	—	25	28	8	6	3	1	—	5	76	1932/33
—	—	42	18	4	1	—	—	2	3	70	1933/34
tanonciskolák.											
tanerők.											
—	—	7	4	—	—	1	—	—	—	12	1912/13
—	¹⁾ 2	7	4	1	2	—	—	—	—	14	1915/16
—	—	12	2	1	1	—	—	—	—	16	1918/19
—	—	12	1	1	—	—	—	—	—	14	1920/21
—	—	17	12	1	—	—	—	—	—	30	1922/23
—	—	18	8	1	—	—	—	—	—	27	1923/24
—	—	17	9	—	—	—	—	—	—	26	1924/25
—	—	21	2	—	1	—	—	—	—	24	1925/26
—	—	19	8	—	2	1	—	—	—	30	1926/27
—	—	25	4	1	—	—	—	—	—	30	1927/28
—	—	22	4	6	—	—	—	—	—	32	1928/29
—	—	15	8	2	—	—	—	—	—	25	1929/30
—	—	21	7	1	—	—	—	—	—	29	1930/31
—	—	11	6	1	—	1	1	—	—	20	1931/32
—	—	15	6	2	—	—	—	—	—	23	1932/33
—	—	16	5	—	1	—	—	—	—	22	1933/34
tanerők.²⁾											
—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2	1915/16
—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	2	1930/31
—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	2	1931/32
—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	1932/33
—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1933/34

¹⁾ Hadbavonult. — ²⁾ Az 1912/13, 1918/19, 1920/21 és 1922/23—1929/30. években a kereskedő-tanonciskolákban női tanerő nem volt.

14. A községi tanonciskolák tanszemélyzete a

É v	a) A tanított órák										Igazgató volt és nem tanított
	Hetenkint										
	1-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	
órát tanított											
III. Összes											
a) Összes											
1912/13	108	53	31	8	7	1	—	1	—	2	—
1915/16	109	59	60	11	3	1	—	—	—	—	1
1918/19	108	83	42	6	2	—	—	—	—	—	2
1920/21	46	25	45	13	5	—	—	—	—	—	3
1922/23	41	72	50	194	10	3	2	—	—	1	4
1923/24	39	58	48	168	35	21	2	—	—	—	5
1924/25	44	49	37	155	13	—	1	1	1	—	—
1925/26	63	80	72	147	11	2	1	1	—	—	1
1926/27	93	113	71	143	7	10	2	4	—	—	2
1927/28	107	105	68	158	11	16	7	1	1	—	1
1928/29	80	84	54	190	20	5	5	1	—	—	2
1929/30	56	59	36	145	51	10	8	1	—	—	2
1930/31	47	68	23	105	97	10	7	1	2	—	4
1931/32	43	37	20	143	79	6	1	—	—	—	1
1932/33	53	31	21	204	11	2	—	—	—	—	5
1933/34	33	33	14	204	17	1	—	—	—	—	8
b) Női											
1912/13	14	33	31	8	7	1	—	1	—	2	—
1915/16	21	36	60	11	3	1	—	—	—	—	—
1918/19	12	19	39	5	—	—	—	—	—	—	1
1920/21	2	14	43	10	5	—	—	—	—	—	2
1922/23	—	7	26	71	4	—	—	—	—	—	2
1923/24	—	1	14	51	21	10	—	—	—	—	—
1924/25	—	—	5	45	7	—	—	—	—	—	—
1925/26	6	4	14	56	6	—	—	—	—	—	—
1926/27	2	14	12	75	5	2	—	1	—	—	—
1927/28	4	5	19	73	2	4	2	—	1	—	—
1928/29	2	8	12	76	2	—	2	—	—	—	—
1929/30	5	3	11	49	19	2	3	—	—	—	—
1930/31	3	9	4	45	26	4	1	—	—	—	—
1931/32	4	3	4	68	8	—	—	—	—	—	1
1932/33	4	1	7	63	1	—	—	—	—	—	1
1933/34	6	1	3	62	1	1	—	—	—	—	—

tanított órák és a mulasztott napok száma szerint. (Vége.)

száma szerint		b) A mulasztott napok száma szerint								Összesen	É v
Beteg- ség- miatt	Egyéb ok miatt	A tanévben									
		nem mulasz- tott	1-5	6-10	11-20	21-30	31-40	41-50	51-		

*tanonciskolák.**tanerők.*

—	—	95	68	19	10	5	3	1	10	211	1912/13
2	¹⁾ 48	192	54	15	19	4	6	1	3	294	1915/16
2	²⁾ 6	179	31	13	14	5	1	1	7	251	1918/19
—	4	99	26	7	3	2	2	2	—	141	1920/21
2	1	217	110	15	23	7	3	—	5	380	1922/23
3	2	210	90	36	20	9	3	2	11	381	1923/24
1	—	171	83	24	17	2	—	1	4	302	1924/25
1	7	244	105	10	14	4	—	3	6	386	1925/26
—	—	309	97	12	15	10	—	1	1	445	1926/27
—	1	337	109	10	5	8	—	—	7	476	1927/28
—	—	265	105	36	16	4	6	2	7	441	1928/29
—	1	216	99	15	13	5	5	4	12	369	1929/30
—	3	233	77	21	14	10	2	3	7	367	1930/31
—	—	187	83	28	13	6	6	—	7	330	1931/32
—	—	162	106	26	18	7	1	—	7	327	1932/33
—	—	202	74	13	11	3	1	2	4	310	1933/34

tanerők.

—	—	27	29	16	9	4	2	—	10	97	1912/13
2	4	68	35	10	12	4	5	1	3	138	1915/16
—	3	42	17	9	5	3	1	1	1	79	1918/19
—	4	54	14	4	3	1	2	2	—	80	1920/21
2	1	55	30	8	11	2	3	—	4	113	1922/23
3	1	54	20	6	4	3	3	2	9	101	1923/24
—	—	34	15	2	4	—	—	1	1	57	1924/25
—	1	49	22	2	7	2	—	3	2	87	1925/26
—	—	68	17	8	7	9	—	1	1	111	1926/27
—	1	64	26	5	4	6	—	—	6	111	1927/28
—	—	57	20	13	4	2	1	1	4	102	1928/29
—	—	44	23	3	3	2	4	3	10	92	1929/30
—	—	37	28	8	7	3	1	2	6	92	1930/31
—	—	34	25	7	9	2	5	—	6	88	1931/32
—	—	25	29	8	6	3	1	—	5	77	1932/33
—	—	44	18	5	1	1	—	2	3	74	1933/34

¹⁾ Ebből 44 hadbavonult. — ²⁾ Ebből 3 hadbavonult.

15. A községi tanonciskolák tanulói a szülők társa-

É. v	a) Összes tanuló k																	
	Tanszemélyzet	Köztisztviselő	Magántisztviselő	Egyéb értelmiség	Önálló iparos, kereskedő	Járókeelő kereskedő	Kézimunkából élő nő	Ipari és keresk. segéd-személyzet	Katona		Rendőr, vasúti és postai tisztviselő	Szolga, cseléd	Házmeester, hordár	Napszámos	Vagyonából élő	Gyámoltatásból élő	Egyéb foglalkozás	Összesen
									tiszt	al tiszt								
I. Iparos tanonc-																		
1. Fiúiparos-																		
1898/99 ...	47	138	143	34	2.105	288	260	1.485	5	259	575	173	1.543	590	71	1.104	8.820	
1899/900 ..	26	106	133	23	2.327	243	167	1.706	8	314	562	161	1.536	562	106	767	8.747	
1900/01 ...	50	69	108	24	3.192	178	166	1.426	12	286	405	128	1.220	465	105	508	8.342	
1901/02 ...	15	76	86	14	3.071	169	144	1.388	8	323	438	111	1.181	396	93	455	7.968	
1902/03 ...	18	72	108	29	2.290	267	180	1.555	11	319	490	134	1.300	368	72	658	7.871	
1903/04 ...	28	74	119	28	1.912	275	247	1.827	1	24	430	607	1.404	531	131	589	8.419	
1904/05 ...	46	81	112	37	2.026	272	255	1.877	2	15	432	721	1.465	446	105	773	8.996	
1905/06 ...	52	120	141	34	2.088	311	287	2.015	2	19	496	722	1.639	500	88	698	9.361	
1906/07 ...	48	104	153	59	2.048	290	301	2.256	1	11	549	801	203	1.728	509	109	684	9.854
1907/08 ...	48	119	188	38	2.177	315	278	2.522	1	29	587	748	246	1.834	688	99	810	10.727
1908/09 ...	37	121	190	44	2.301	347	322	2.777	—	14	625	780	190	1.913	654	154	851	11.320
1909/10 ...	48	116	199	43	1.612	256	303	1.949	1	39	675	1.897	279	2.138	818	107	1.918	12.398
1910/11 ...	46	121	246	56	2.811	372	342	3.288	4	34	798	1.012	152	2.464	894	130	1.093	13.863
1911/12 ...	52	115	214	41	2.717	299	427	3.692	2	29	769	1.088	219	2.638	1.031	172	1.281	14.786
1912/13 ...	52	127	233	57	2.775	261	434	3.806	1	28	822	1.098	249	2.461	1.047	198	1.199	14.848
1913/14 ...	71	125	223	38	2.748	—	560	4.118	16	28	549	1.278	—	2.097	893	188	1.982	14.914
1914/15 ...	24	93	180	25	2.223	—	457	2.392	—	514	496	825	—	1.435	531	153	1.146	10.494
1915/16 ...	24	78	156	20	1.580	189	284	2.860	—	45	523	688	173	1.194	468	78	667	9.027
1916/17 ...	24	82	145	26	1.536	165	254	2.678	14	40	446	549	166	1.016	408	72	731	8.352
1917/18 ...	23	64	135	28	1.766	151	234	2.584	2	26	530	549	116	1.021	358	57	896	8.540
1918/19 ...	12	94	201	28	1.528	254	242	2.685	12	54	459	404	182	883	224	54	710	8.026
1919/20 ...	19	94	122	35	1.535	153	226	2.209	5	52	464	382	208	630	246	133	650	7.163
1920/21 ...	25	225	247	46	2.136	249	281	2.808	8	58	688	547	128	972	348	130	884	9.780
1921/22 ...	55	336	329	54	2.751	292	380	3.681	7	52	916	703	173	1.163	411	147	1.271	12.721
1922/23 ...	60	393	369	97	3.044	276	382	3.978	11	77	1.100	796	218	1.432	582	129	1.521	14.465
1923/24 ...	54	381	381	93	2.907	409	583	3.990	9	90	1.127	826	208	1.618	524	142	1.539	14.881
1924/25 ...	45	349	355	58	2.780	367	460	3.937	12	109	1.228	864	186	1.466	577	91	1.461	14.345
1925/26 ...	36	368	335	67	2.467	339	386	4.134	6	70	1.409	802	172	1.493	512	77	1.610	14.283
1926/27 ...	36	324	359	90	2.447	372	423	4.342	6	106	1.425	750	194	1.557	470	93	1.829	14.823
1927/28 ...	34	310	461	74	2.288	366	455	4.980	13	84	1.495	815	204	1.658	496	142	1.725	15.600
1928/29 ...	23	267	323	119	2.372	295	507	4.912	9	100	1.586	806	165	1.612	446	120	1.846	15.508
1929/30 ...	38	265	368	63	2.201	381	410	4.608	17	124	1.709	756	166	1.445	193	76	2.056	14.876
1930/31 ...	30	249	345	66	1.995	254	362	4.109	11	62	1.554	544	140	1.246	116	59	1.822	12.964
1931/32 ...	29	170	422	90	1.891	1.891	3.302	3.302	8	102	1.538	340	—	1.544	25	—	1.417	10.878
1932/33 ...	23	137	360	76	1.516	—	2.653	2.653	7	93	1.288	308	—	1.189	11	—	1.188	8.849
1933/34 ...	19	131	325	62	1.461	—	2.717	2.717	4	114	1.273	308	—	992	12	—	1.123	8.541
2. Leányiparos-																		
1909/10 ...	6	41	78	9	501	38	48	410	1	4	160	167	66	231	90	15	135	2.000
1910/11 ...	9	18	46	10	531	63	56	469	1	2	176	172	76	209	81	14	154	2.087
1911/12 ...	6	25	63	7	455	63	68	556	19	16	143	154	45	180	72	16	152	2.040
1912/13 ...	2	18	57	1	443	62	65	633	1	2	171	192	56	177	80	4	131	2.095
1913/14 ...	5	37	70	4	468	—	116	680	5	9	109	260	—	218	79	31	195	2.286
1914/15 ...	3	50	52	7	397	—	75	392	—	67	79	193	—	156	43	22	71	1.607

¹⁾ Az 1931/32. tanévtől kezdve az adatgyűjtés alapjául szolgáló foglalkozási jegyzék megvál-

dalmi állása (ill. foglalkozása) szerint.¹⁾

b) Leánytanulók															Év			
Tanszemélyzet	Köztisztviselő	Magántisztviselő	Egyéb értelmiség	Önálló iparos, kereskedő	Járókelő kereskedő	Kézimunkából élő nő	Ipari és keresk. segéd-személyzet	Katona	Rendőri, vasúti és postaaltisztjel személyzet	Szolga, cseléd	Házmeester, hordár	Napszámos	Vagyoniából élő	Gyámoltásból élő		Egyéb foglalkozás	Összesen	
								tiszt	altiszt									
iskolák.																		
tanonciskolák.																		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1898/99	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1899/900	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1900/01	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1901/02	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1902/03	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1903/04	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1904/05	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1905/06	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1906/07	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1907/08	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1908/09	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1909/10	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1910/11	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1911/12	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1912/13	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1913/14	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1914/15	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1915/16	
—	—	1	1	—	2	—	6	—	—	—	1	1	1	2	—	15	1916/17	
—	—	—	—	2	1	2	15	—	—	3	3	9	16	1	—	52	1917/18	
—	—	—	—	9	2	—	18	—	1	3	1	7	26	1	1	9	1918/19	
—	—	—	—	32	3	4	16	—	—	1	1	1	4	—	10	72	1919/20	
—	—	1	—	24	—	—	4	—	—	1	2	1	7	1	—	6	47	1920/21
—	—	1	—	6	—	5	13	—	—	—	2	1	4	—	—	7	39	1921/22
—	2	1	—	20	7	7	17	—	—	4	3	1	15	1	—	14	92	1922/23
—	1	1	—	16	2	1	30	—	1	5	4	4	15	2	—	20	102	1923/24
1	1	1	1	1	1	—	—	—	—	—	2	—	—	2	—	5	15	1924/25
—	1	2	2	3	1	—	1	—	—	—	—	—	—	2	—	—	12	1925/26
1	8	6	4	14	1	1	17	—	—	3	2	—	—	—	—	10	67	1926/27
—	7	16	7	30	—	1	10	—	—	3	—	2	1	5	—	3	85	1927/28
—	11	12	7	19	—	3	11	—	—	5	—	—	3	1	—	5	77	1928/29
1	13	15	2	26	2	3	15	2	—	—	1	1	4	—	—	8	93	1929/30
2	9	7	6	31	2	—	19	2	—	5	1	—	3	—	—	8	95	1930/31
2	6	8	5	30	—	—	16	2	1	2	—	—	3	3	—	7	85	1931/32
1	10	7	10	22	—	—	9	—	—	3	—	—	5	—	—	5	72	1932/33
1	5	7	10	23	—	—	25	—	2	4	3	—	5	—	—	16	101	1933/34
tanonciskolák.																		
6	41	78	9	501	38	48	410	1	4	160	167	66	231	90	15	135	2.000	1909/10
9	18	46	10	531	63	56	469	1	2	176	172	76	209	81	14	154	2.087	1910/11
6	25	63	7	455	63	68	556	19	16	143	154	45	180	72	16	152	2.040	1911/12
2	18	57	1	443	62	65	633	1	2	171	192	56	177	80	4	131	2.095	1912/13
5	37	70	4	468	—	116	680	5	9	109	260	—	218	79	31	195	2.286	1913/14
3	50	52	7	397	—	75	392	—	67	79	193	—	156	43	22	71	1.607	1914/15

tozott. Az előző évekkel való összehasonlítás ezért nem volt minden vonatkozásban megvalósítható.

15. A községi tanonciskolák tanulói a szülők társa-

a) Összes tanulók

É v	a) Összes tanulók													Összesen				
	Tanszemélyzet	Köztisztviselő	Magántisztviselő	Egyéb értelmiség	Önálló iparos, kereskedő	Járókelő kereskedő	Kézimunkából élő nő	Ipari és keresk. segéd-személyzet	Katona		Rendőri, vasúti és postatisztviselő	Szolga, cseléd	Házmester, hordár		Napszámos	Vagyonából élő	Gyámoltásból élő	Egyéb foglalkozás
								tiszt	altiszt									
1915/16 ...	2	22	21	8	291	26	58	455	—	2	119	121	25	131	66	10	112	1.469
1916/17 ...	2	14	30	8	229	25	41	379	—	5	92	98	36	132	55	14	97	1.257
1917/18 ...	3	16	27	8	264	24	35	286	1	22	88	93	21	77	53	8	106	1.132
1918/19 ...	3	25	17	6	267	21	46	343	1	8	57	75	22	94	40	15	85	1.125
1919/20 ...	2	68	64	2	375	28	100	354	15	13	87	76	21	87	59	39	109	1.499
1920/21 ...	11	98	88	39	722	57	141	625	3	15	239	155	31	186	104	58	269	2.841
1921/22 ...	26	170	156	29	980	150	184	1.144	9	19	330	216	71	276	140	24	453	4.377
1922/23 ...	32	171	164	37	1.135	125	115	1.157	5	25	386	242	66	304	141	37	479	4.621
1923/24 ...	21	171	158	42	1.074	130	211	1.188	—	15	466	202	43	255	110	7	558	4.651
1924/25 ...	27	213	265	53	1.406	111	283	1.256	21	59	514	230	96	227	145	22	571	5.499
1925/26 ...	21	249	249	56	1.321	119	290	1.212	33	48	559	279	71	237	86	11	912	5.753
1926/27 ...	11	191	266	44	1.328	129	336	1.139	14	86	542	225	75	224	62	192	719	5.583
1927/28 ...	9	154	190	48	1.092	137	189	1.279	4	28	562	243	69	287	72	29	723	5.115
1928/29 ...	8	125	170	47	776	113	211	1.110	3	50	629	205	77	296	41	24	552	4.437
1929/30 ...	9	96	135	12	762	110	135	986	3	41	631	126	61	225	24	62	426	3.844
1930/31 ...	11	106	123	23	676	102	110	918	5	40	537	111	84	192	47	32	449	3.566
1931/32 ...	11	61	164	40	690	690	900	900	4	67	583	68	.	298	8	.	418	3.312
1932/33 ...	9	66	164	35	665	665	778	778	3	45	503	81	.	279	2	.	310	2.940
1933/34 ...	4	50	143	68	673	673	730	730	14	41	518	75	.	261	3	.	359	2.939

3. Fiú- és leányiparos-

1898/99 ...	47	138	143	34	2.105	288	260	1.485	5	259	575	173	1.543	590	71	1.104	8.820	
1899/900 ..	26	106	133	23	2.327	243	167	1.706	8	314	562	161	1.536	562	106	767	8.747	
1900/01 ...	50	69	108	24	3.192	178	166	1.426	12	286	405	128	1.220	465	105	508	8.342	
1901/02 ...	15	76	86	14	3.071	169	144	1.388	8	323	438	111	1.181	396	93	455	7.968	
1902/03 ...	18	72	108	29	2.290	267	180	1.555	11	319	490	134	1.300	368	72	658	7.871	
1903/04 ...	28	74	119	28	1.912	275	247	1.827	1	24	430	607	192	1.404	531	131	589	8.419
1904/05 ...	46	81	112	37	2.026	272	255	1.877	2	15	432	721	146	1.650	446	105	773	8.996
1905/06 ...	52	120	141	34	2.088	311	287	2.015	2	19	496	722	149	1.639	500	88	698	9.361
1906/07 ...	48	104	153	59	2.048	290	301	2.256	1	11	549	801	203	1.728	509	109	684	9.854
1907/08 ...	48	119	188	38	2.177	315	278	2.522	1	29	587	748	246	1.834	688	99	810	10.727
1908/09 ...	37	121	190	44	2.301	347	322	2.777	—	14	625	780	190	1.913	654	154	851	11.320
1909/10 ...	54	157	277	52	2.113	294	351	2.359	2	43	835	2.064	345	2.369	908	122	2.053	14.398
1910/11 ...	55	139	292	66	3.342	435	398	3.757	5	36	974	1.184	228	2.673	975	144	1.247	15.950
1911/12 ...	58	140	277	48	3.172	362	495	4.248	21	45	912	1.242	264	2.818	1.103	188	1.433	16.826
1912/13 ...	54	145	290	58	3.218	323	499	4.439	2	30	993	1.290	305	2.638	1.127	202	1.330	16.943
1913/14 ...	76	162	293	42	3.216	—	676	4.798	21	37	658	1.538	—	2.315	972	219	2.177	17.200
1914/15 ...	27	143	232	32	2.620	—	532	2.784	—	581	575	1.018	—	1.591	574	175	1.217	12.101
1915/16 ...	26	100	177	28	1.871	215	342	3.315	—	47	642	809	198	1.325	534	88	779	10.496
1916/17 ...	26	96	175	34	1.765	190	295	3.057	14	45	538	647	202	1.148	463	86	828	9.609
1917/18 ...	26	80	162	36	2.030	175	269	2.870	3	48	618	642	137	1.098	411	65	1.002	9.672
1918/19 ...	15	119	218	34	1.795	275	288	3.028	13	62	516	479	204	977	264	69	795	9.151
1919/20 ...	21	162	186	37	1.910	181	326	2.563	20	65	551	458	229	717	305	172	759	8.662

dalmi állása (ill. foglalkozása) szerint. (Folytatás.)

b) Leánytanulók																	É v	
Tanszemélyzet	Köztisztviselő	Magántisztviselő	Egyéb értelmiség	Önálló iparos, kereskedő	Járókelő kereskedő	Kézimunkából élő nő	Ipari és keresk. segéd-személyzet	Katona		Rendőri, vasúti és postai tiszt személyzet	Szolga, cseléd	Házmester, hordár	Napszámos	Vagyonából élő	Gyámoltásból élő	Egyéb foglalkozás		Összesen
								tiszt	altiszt									
2	22	21	8	291	26	58	455	—	2	119	121	25	131	66	10	112	1.469	1915/16
2	14	30	8	229	25	41	379	—	5	92	98	36	132	55	14	97	1.257	1916/17
3	16	27	8	264	24	35	286	1	22	88	93	21	77	53	8	106	1.132	1917/18
3	25	17	6	267	21	46	343	1	8	57	75	22	94	40	15	85	1.125	1918/19
2	68	64	2	375	28	100	354	15	13	87	76	21	87	59	39	109	1.499	1919/20
11	98	88	39	722	57	141	625	3	15	239	155	31	186	104	58	269	2.841	1920/21
26	170	156	29	980	150	184	1.144	9	19	330	216	71	276	140	24	453	4.377	1921/22
32	171	164	37	1.135	125	115	1.157	5	25	386	242	66	304	141	37	479	4.621	1922/23
21	171	158	42	1.074	130	211	1.188	—	15	466	202	43	255	110	7	558	4.651	1923/24
27	213	265	53	1.406	111	283	1.256	21	59	514	230	96	227	145	22	571	5.499	1924/25
21	249	249	56	1.321	119	290	1.212	33	48	559	279	71	237	86	11	912	5.753	1925/26
11	191	266	44	1.328	129	336	1.139	14	86	542	225	75	224	62	192	719	5.583	1926/27
9	154	190	48	1.092	137	189	1.279	4	28	562	243	69	287	72	29	723	5.115	1927/28
8	125	170	47	776	113	211	1.110	3	50	629	205	77	296	41	24	552	4.437	1928/29
9	96	135	12	762	110	135	986	3	41	631	126	61	225	24	62	426	3.844	1929/30
11	106	123	23	676	102	110	918	5	40	537	111	84	192	47	32	449	3.566	1930/31
11	61	164	40	690	690	900	4	67	583	68	298	8	418	3.312	1931/32			
9	66	164	35	665	778	3	45	503	81	279	2	310	2.940	1932/33				
4	50	143	68	673	730	14	41	518	75	261	3	359	2.939	1933/34				
tanonciskolák együtt.																		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1898/99
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1899/900
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1900/01
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1901/02
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1902/03
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1903/04
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1904/05
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1905/06
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1906/07
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1907/08
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1908/09
6	41	78	9	501	38	48	410	1	4	160	167	66	231	90	15	135	2.000	1909/10
9	18	46	10	531	63	56	469	1	2	176	172	76	209	81	14	154	2.087	1910/11
6	25	63	7	455	63	68	556	19	16	143	154	45	180	72	16	152	2.040	1911/12
2	18	57	1	443	62	65	633	1	2	171	192	56	177	80	4	131	2.095	1912/13
5	37	70	4	468	—	116	680	5	9	109	260	—	218	79	31	195	2.286	1913/14
3	50	52	7	397	—	75	392	—	67	79	193	—	156	43	22	71	1.607	1914/15
2	22	21	8	291	26	58	455	—	2	119	121	25	131	66	10	112	1.469	1915/16
2	14	31	9	229	27	41	385	—	5	92	99	37	133	57	14	97	1.272	1916/17
3	16	27	8	266	25	37	301	1	22	91	96	30	93	54	8	106	1.184	1917/18
3	25	17	6	276	23	46	361	1	9	60	76	29	120	41	16	94	1.203	1918/19
2	68	64	2	407	31	104	370	15	13	88	77	22	91	59	39	119	1.571	1919/20

15. A községi tanonciskolák tanulói a szülők társa-

É v	a) Összes tanulók																	
	Tanszemélyzet	Köztisztviselő	Magántisztviselő	Egyéb értelmiség	Önálló iparos, kereskedő	Járókelő kereskedő	Kézimunkából élő nő	Ipari és keresk. segéd-személyzet	Katona		Rendőri, vasúti és postaalfizsati személyzet	Szolga, eszelő	Házmaster, hordár	Napszámos	Vagyonából élő	Gyámoltásból élő	Egyéb foglalkozás	Összesen
									tiszt	alfiszt								
1920/21 ...	36	323	335	85	2.858	306	422	3.433	11	73	927	702	159	1.158	452	188	1.153	12.621
1921/22 ...	81	506	485	83	3.731	442	564	4.825	16	71	1.246	919	244	1.439	551	171	1.724	17.098
1922/23 ...	92	564	533	134	4.179	401	497	5.135	16	102	1.486	1.038	284	1.736	723	166	2.000	19.086
1923/24 ...	75	552	539	135	3.981	539	794	5.178	9	105	1.593	1.028	251	1.873	634	149	2.097	19.532
1924/25 ...	72	562	620	111	4.186	478	743	5.193	33	168	1.742	1.094	282	1.693	722	113	2.032	19.844
1925/26 ...	57	617	584	123	3.788	458	676	5.346	39	118	1.968	1.081	243	1.730	598	88	2.522	20.036
1926/27 ...	47	515	625	134	3.775	501	759	5.481	20	192	1.967	975	269	1.781	532	285	2.548	20.406
1927/28 ...	43	464	651	122	3.380	503	644	6.259	17	112	2.057	1.058	273	1.945	568	171	2.448	20.715
1928/29 ...	31	392	493	166	3.148	408	718	6.022	12	150	2.215	1.011	242	1.908	487	144	2.398	19.945
1929/30 ...	47	361	503	75	2.963	491	545	5.594	20	165	2.340	882	227	1.670	217	138	2.482	18.720
1930/31 ...	41	355	468	89	2.671	356	472	5.027	16	102	2.091	655	224	1.438	163	91	2.271	16.530
1931/32 ...	40	231	586	130	2.581			4.202	12	169	2.121	408		1.842	33		1.835	14.190
1932/33 ...	32	203	524	111	2.181			3.431	10	138	1.791	389		1.468	13		1.498	11.789
1933/34 ...	23	181	468	130	2.134			3.447	18	155	1.791	383		1.253	15		1.482	11.480
II. Kereskedő-																		
1898/99 ...	8	42	38	11	346	30	19	99	3		12	12	7	18	77	10	43	775
1899/900 ...	5	20	22	—	493	30	11	78	—		9	17	5	15	37	28	70	840
1900/01 ...	6	21	37	6	218	14	13	104	2		14	21	6	14	71	42 ^{*)}	288	877
1901/02 ...	4	20	52	4	487	25	14	104	2		11	23	10	17	32	7	100	912
1902/03 ...	4	28	31	5	281	20	28	167	—		18	38	15	20	50	27 ^{*)}	362	1.094
1903/04 ...	10	31	76	18	373	81	58	244	3	2	40	65	23	63	73	13	51	1.224
1904/05 ...	11	48	70	18	453	53	33	206	—	2	41	59	16	57	57	9	71	1.204
1905/06 ...	17	23	76	18	397	52	35	211	—	3	49	48	14	32	87	13	74	1.149
1906/07 ...	17	23	68	20	331	69	27	232	1	2	30	43	13	30	75	18	83	1.082
1907/08 ...	14	40	75	12	323	43	26	171	2	2	27	48	12	35	72	11	90	1.003
1908/09 ...	11	20	65	15	354	39	26	175	—	1	27	53	10	24	76	18	85	999
1909/10 ...	7	35	53	9	326	30	29	192	1	5	31	39	21	40	68	21	98	1.005
1910/11 ...	13	46	37	49	357	35	20	215	—	12	29	63	16	36	74	8	69	1.079
1911/12 ...	12	45	63	11	381	44	32	220	—	3	36	51	5	38	78	17	125	1.161
1912/13 ...	13	32	79	28	336	53	43	253	—	4	36	44	19	47	105	12	84	1.188
1913/14 ...	21	35	82	20	401	—	42	275	1	1	26	50	—	18	116	13	172	1.273
1914/15 ...	14	32	92	9	369	—	54	186	—	96	31	44	—	47	56	50	111	1.191
1915/16 ...	7	28	52	34	297	45	21	206	1	4	45	22	19	31	56	17	109	994
1916/17 ...	18	45	56	16	269	69	16	233	3	10	29	32	11	30	53	16	76	982
1917/18 ...	13	26	62	5	293	54	39	177	1	22	38	34	13	35	44	19	64	939
1918/19 ...	9	41	70	11	220	52	28	188	2	5	33	28	12	25	33	16	42	815
1919/20 ...	7	22	45	11	137	44	27	123	—	13	40	20	12	26	21	15	45	608
1920/21 ...	14	79	83	21	210	33	15	154	2	12	50	20	7	39	37	10	70	856
1921/22 ...	15	137	150	40	406	74	41	231	4	18	83	35	13	28	82	15	119	1.491
1922/23 ...	19	146	118	26	366	49	50	317	3	6	62	62	15	39	69	20	195	1.562
1923/24 ...	14	132	140	21	353	45	56	296	5	6	82	43	12	39	64	8	190	1.506
1924/25 ...	17	123	133	31	395	83	59	304	2	14	108	81	25	64	80	6	211	1.736

^{*)} Ebből 269 nem részletezett. — ^{*)} Ebből 283 nem részletezett.

dalmi állása (ill. foglalkozása) szerint. (Folytatás.)

b) Leánytanulók																		É v
Tanszemélyzet	Közfelügyelő	Magántisztviselő	Egyéb értelmiség	Önálló iparos, kereskedő	Járókeelő kereskedő	Kézimunkából élő nő	Ipari és keresk. segéd-személyzet	Katona		Rendőri, vasúti és postafelügyelői személyzet	Szolga, eseléd	Házmeester, hordár	Napszámos	Vagyonából élő	Gyámoltásból élő	Egyéb foglalkozás	Összesen	
								tiszt	altiszt									
11	98	89	39	746	57	141	629	3	15	240	157	32	193	105	58	275	2.888	1920/21
26	170	157	29	986	150	189	1.157	9	19	330	218	72	280	140	24	460	4.416	1921/22
32	173	165	37	1.155	132	122	1.174	5	25	390	245	67	319	142	37	493	4.713	1922/23
21	172	159	42	1.090	132	212	1.218	—	16	471	206	47	270	112	7	578	4.753	1923/24
28	214	266	54	1.407	112	283	1.256	21	59	514	232	96	227	147	22	576	5.514	1924/25
21	250	251	58	1.324	120	290	1.213	33	48	559	279	71	237	88	11	912	5.765	1925/26
12	199	272	48	1.342	130	337	1.156	14	86	545	227	75	224	62	192	729	5.650	1926/27
9	161	206	55	1.122	137	190	1.289	4	28	565	243	71	288	77	29	726	5.200	1927/28
8	136	182	54	795	113	214	1.121	3	50	634	205	77	299	42	24	557	4.514	1928/29
10	109	150	14	788	112	138	1.001	5	41	631	127	62	229	24	62	434	3.937	1929/30
13	115	130	29	707	104	110	937	7	40	542	112	84	195	47	32	457	3.661	1930/31
13	67	172	45	720	70	—	916	6	68	585	68	—	301	11	—	425	3.397	1931/32
10	76	171	45	687	687	—	787	3	45	506	81	—	284	2	—	315	3.012	1932/33
5	55	150	78	696	696	—	755	14	43	522	78	—	266	3	—	375	3.040	1933/34
tanonciskolák.																		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1898/99
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1899/90
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1900/01
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1901/02
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1902/03
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1903/04
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1904/05
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1905/06
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1906/07
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1907/08
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1908/09
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1909/10
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1910/11
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1911/12
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1912/13
2	3	2	—	5	—	—	15	—	—	—	—	—	—	2	—	—	29	1913/14
2	3	7	3	20	—	3	—	—	17	2	—	—	—	3	—	—	60	1914/15
—	7	3	—	4	—	1	19	—	—	2	4	4	6	—	2	3	55	1915/16
4	19	3	9	17	9	—	11	—	—	5	—	—	—	3	1	—	81	1916/17
—	3	8	—	9	4	5	6	—	—	2	1	—	1	2	1	2	44	1917/18
—	10	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	1918/19
—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3	1919/20
—	2	2	—	3	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	8	1920/21
—	3	2	—	1	3	—	—	—	2	—	—	—	—	2	—	—	13	1921/22
1	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	1922/23
—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	1923/24
—	3	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	1924/25

15. A községi tanonciskolák tanulói a szülők társa-

É v	a) Összes tanulók																	
	Tanszemélyzet	Közfizetviseelő	Magántanítviseelő	Egyéb értelmiség	Önálló iparos, kereskedő	Járókelő kereskedő	Kézimunkából élő nő	Ipari és keresk. segéd-személyzet	Katona		Rendőri, vasúti és postatanítási személyzet	Szolga, cseléd	Házmeester, hordár	Napszámos	Vagyonából élő	Gyámoltásból élő	Egyéb foglalkozás	Összesen
									tiszt	altiszt								
1925/26 ...	15	107	157	28	496	73	51	427	2	14	129	64	31	53	56	29	278	2.010
1926/27 ...	19	121	142	27	429	83	60	461	5	35	101	76	34	49	36	6	214	1.898
1927/28 ...	13	109	136	22	473	96	73	405	6	4	118	49	25	59	55	14	206	1.863
1928/29 ...	11	83	121	17	430	69	79	366	4	21	144	76	17	51	55	12	183	1.739
1929/30 ...	15	75	110	9	292	72	60	390	3	27	154	48	14	39	51	23	175	1.557
1930/31 ...	10	69	104	32	323	62	30	324	1	18	171	44	17	55	34	18	155	1.467
1931/32 ...	10	40	135	7		330		287	2	7	151	28		75	7		153	1.232
1932/33 ...	5	38	144	14		289		215	4	13	116	21		69	6		163	1.097
1933/34 ...	4	46	119	16		291		212	3	15	148	27		45	7		136	1.069
III. Összes tanonc-																		
1898/99 ...	55	180	181	45	2.451	318	279	1.584	8		271	587	180	1.561	667	81	1.147	9.595
1899/900 ..	31	126	155	23	2.820	273	178	1.784	8		323	579	166	1.551	599	134	837	9.587
1900/01 ...	56	90	145	30	3.410	192	179	1.530	14		300	426	134	1.234	536	147 ¹⁾	796	9.219
1901/02 ...	19	96	138	18	3.558	194	158	1.492	10		334	461	121	1.198	428	100	555	8.880
1902/03 ...	22	100	139	34	2.571	287	208	1.722	11		337	528	149	1.320	418	99 ²⁾	1.020	8.965
1903/04 ...	38	105	195	46	2.285	356	305	2.071	4	26	470	672	215	1.467	604	144	640	9.643
1904/05 ...	57	129	182	55	2.479	325	288	2.083	2	17	473	780	162	1.707	503	114	844	10.200
1905/06 ...	69	143	217	52	2.485	363	322	2.226	2	22	545	770	163	1.671	587	101	772	10.510
1906/07 ...	65	127	221	79	2.379	359	328	2.488	2	13	579	844	216	1.758	584	127	767	10.936
1907/08 ...	62	159	263	50	2.500	358	304	2.693	3	31	614	796	258	1.869	760	110	900	11.730
1908/09 ...	48	141	255	59	2.655	386	348	2.952	—	15	652	833	200	1.937	730	172	936	12.319
1909/10 ...	61	192	330	61	2.439	324	380	2.551	3	48	866	2.103	366	2.409	976	143	2.151	15.403
1910/11 ...	68	185	329	115	3.699	470	418	3.972	5	48	1.003	1.247	244	2.709	1.049	152	1.316	17.029
1911/12 ...	70	185	340	59	3.553	406	527	4.468	21	48	948	1.293	269	2.856	1.181	205	1.558	17.987
1912/13 ...	67	177	369	86	3.554	376	542	4.692	2	34	1.029	1.334	324	2.685	1.232	214	1.414	18.131
1913/14 ...	97	197	375	62	3.617	—	718	5.073	22	38	684	1.588	—	2.333	1.088	232	2.349	18.473
1914/15 ...	41	175	324	41	2.989	—	586	2.970	—	677	606	1.062	—	1.638	630	225	1.328	13.292
1915/16 ...	33	128	229	62	2.168	260	363	3.521	1	51	687	831	217	1.356	590	105	888	11.490
1916/17 ...	44	141	231	50	2.034	259	311	3.290	17	55	567	679	213	1.178	516	102	904	10.591
1917/18 ...	39	106	224	41	2.323	229	308	3.047	4	70	656	676	150	1.133	455	84	1.066	10.611
1918/19 ...	24	160	288	45	2.015	327	316	3.216	15	67	549	507	216	1.002	297	85	837	9.966
1919/20 ...	28	184	231	48	2.047	225	353	2.686	20	78	591	478	241	743	326	187	804	9.270
1920/21 ...	50	402	418	106	3.068	339	437	3.587	13	85	977	722	166	1.197	489	198	1.223	13.477
1921/22 ...	96	643	635	123	4.137	516	605	5.056	20	89	1.329	954	257	1.467	633	186	1.843	18.589
1922/23 ...	111	710	651	160	4.545	450	547	5.452	19	108	1.548	1.100	299	1.775	792	186	2.195	20.648
1923/24 ...	89	684	679	156	4.334	584	850	5.474	14	111	1.675	1.071	263	1.912	698	157	2.287	21.038
1924/25 ...	89	685	753	142	4.581	561	802	5.497	35	182	1.850	1.175	307	1.757	802	119	2.243	21.580
1925/26 ...	72	724	741	151	4.284	531	727	5.773	41	132	2.097	1.145	274	1.783	654	117	2.800	22.046
1926/27 ...	66	636	767	161	4.204	584	819	5.942	25	227	2.068	1.051	303	1.830	568	291	2.762	22.304
1927/28 ...	56	573	787	144	3.853	599	717	6.664	23	116	2.175	1.107	298	2.004	623	185	2.654	22.578
1928/29 ...	42	475	614	183	3.578	477	797	6.388	16	171	2.359	1.087	259	1.959	542	156	2.581	21.684
1929/30 ...	62	436	613	84	3.255	563	605	5.984	23	192	2.494	930	241	1.709	268	161	2.657	20.277
1930/31 ...	51	424	572	121	2.994	418	502	5.351	17	120	2.262	699	241	1.493	197	109	2.426	17.997
1931/32 ...	50	271	721	137		2.911		4.489	14	176	2.272	436		1.917	40		1.988	15.422
1932/33 ...	37	241	668	125		2.470		3.646	14	151	1.907	410		1.537	19		1.661	12.886
1933/34 ...	27	227	587	146		2.425		3.659	21	170	1.939	410		1.298	22		1.618	12.549

¹⁾ Ebből 269 nem részletezett. — ²⁾ Ebből 283 nem részletezett.

dalmi állása (ill. foglalkozása) szerint. (Vége.)

b) Leánytanulók														Év				
Tanszemélyzet	Köztisztviselő	Magántisztviselő	Egyéb értelmiség	Önálló iparos, kereskedő	Járókelő kereskedő	Kézimunkából élő nő	Ipari és keresk. segéd-személyzet	Katona		Rendőri, vasúti és postai tisztviselő	Szolga, cseléd	Házmeester, hordár	Napszámos		Vagyonából élő	Gyámoltásból élő	Egyéb foglalkozás	Összesen
								tiszt	altiszt									
—	2	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	1925/26
1	1	2	—	3	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	1926/27
1	1	2	1	4	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	1	—	12	1927/28
1	—	2	—	7	—	—	1	—	—	3	1	—	—	1	—	—	16	1928/29
—	—	2	—	8	—	—	1	—	—	4	—	1	—	—	—	2	20	1929/30
—	2	6	17	13	7	—	21	—	1	9	3	3	1	1	5	8	97	1930/31
—	5	2	—	38	—	—	43	—	—	11	1	—	—	—	—	3	103	1931/32
1	—	3	2	24	—	—	22	—	—	7	—	—	—	—	—	11	70	1932/33
—	4	5	2	26	—	—	9	—	1	3	5	—	1	—	—	3	59	1933/34
iskolák.																		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1898/99
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1899/900
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1900/01
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1901/02
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1902/03
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1903/04
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1904/05
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1905/06
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1906/07
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1907/08
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1908/09
6	41	78	9	501	38	48	410	1	4	160	167	66	231	90	15	135	2.000	1909/10
9	18	46	10	531	63	56	469	1	2	176	172	76	209	81	14	154	2.087	1910/11
6	25	63	7	455	63	68	556	19	16	143	154	45	180	72	16	152	2.040	1911/12
2	18	57	1	443	62	65	633	1	2	171	192	56	177	80	4	131	2.095	1912/13
7	40	72	4	473	—	116	695	5	9	109	260	—	218	81	31	195	2.315	1913/14
5	53	59	10	417	—	78	392	—	84	81	193	—	156	46	22	71	1.667	1914/15
2	29	24	8	295	26	59	474	—	2	121	125	29	137	66	12	115	1.524	1915/16
6	33	34	18	246	36	41	396	—	5	97	99	37	133	60	15	97	1.353	1916/17
3	19	35	8	275	29	42	307	1	22	93	97	30	94	56	9	108	1.228	1917/18
3	35	19	6	276	23	46	361	1	9	60	76	29	120	41	16	94	1.215	1918/19
2	68	65	2	407	31	104	371	15	13	88	77	22	91	59	39	120	1.574	1919/20
11	100	91	39	749	57	141	629	3	16	240	157	32	193	105	58	275	2.896	1920/21
26	173	159	29	987	153	189	1.157	9	21	330	218	72	280	142	24	460	4.429	1921/22
33	173	165	37	1.160	132	122	1.174	5	25	390	245	67	319	142	37	493	4.719	1922/23
21	173	159	42	1.090	132	212	1.218	—	16	472	206	47	270	112	7	578	4.755	1923/24
28	217	266	55	1.409	112	283	1.256	21	59	514	232	96	227	147	22	576	5.520	1924/25
21	252	251	59	1.326	120	291	1.213	33	48	559	279	71	237	88	11	912	5.771	1925/26
13	200	274	48	1.345	130	337	1.157	14	86	545	227	75	224	62	192	729	5.658	1926/27
10	162	208	56	1.126	137	190	1.289	5	28	565	244	71	288	77	30	726	5.212	1927/28
9	136	184	54	802	113	214	1.122	3	50	637	206	77	299	43	24	557	4.530	1928/29
10	109	152	14	796	112	138	1.002	5	41	635	127	63	229	26	62	436	3.957	1929/30
13	117	136	46	720	111	110	958	7	41	551	115	87	196	48	37	465	3.758	1930/31
13	72	174	45	758	—	—	959	6	68	596	69	—	301	11	—	428	3.500	1931/32
11	76	174	47	711	—	—	809	3	45	513	81	—	284	2	—	326	3.082	1932/33
5	59	155	80	722	—	—	764	14	44	525	83	—	267	3	—	378	3.099	1933/34

16. A községi tanonciskolák tanulói szülőhely szerint.

É v	a) Összes tanulók					b) Leánytanulók				
	Budapest	Egyéb Magyar- ország	Külföld		Összesen	Budapest	Egyéb Magyar- ország	Külföld		Összesen
			Ausztria	egyéb				Ausztria	egyéb	
<i>I. Iparostanonciskolák.</i>										
<i>1. Fiúiparostanonciskolák.</i>										
1898/99	3.236	5.210	322	52	8.820	—	—	—	—	—
1899/900	3.410	4.968	317	52	8.747	—	—	—	—	—
1900/01	3.564	4.448	289	41	8.342	—	—	—	—	—
1901/02	3.354	4.301	271	42	7.968	—	—	—	—	—
1902/03	3.554	4.010	265	42	7.871	—	—	—	—	—
1903/04	3.942	4.181	244	52	8.419	—	—	—	—	—
1904/05	4.239	4.449	238	70	8.996	—	—	—	—	—
1905/06	4.342	4.695	244	80	9.361	—	—	—	—	—
1906/07	4.662	4.862	262	68	9.854	—	—	—	—	—
1907/08	4.956	5.399	272	100	10.727	—	—	—	—	—
1908/09	5.095	5.856	278	91	11.320	—	—	—	—	—
1909/10	5.423	6.593	283	99	12.398	—	—	—	—	—
1910/11	5.830	7.637	276	120	13.863	—	—	—	—	—
1911/12	6.087	8.267	311	121	14.786	—	—	—	—	—
1912/13	6.128	8.261	333	126	14.848	—	—	—	—	—
1913/14	6.066	8.446	295	107	14.914	—	—	—	—	—
1914/15	4.784	5.438	198	74	10.494	—	—	—	—	—
1915/16	4.393	4.391	175	68	9.027	—	—	—	—	—
1916/17	3.954	4.169	172	57	8.352	12	3	—	—	15
1917/18	3.885	4.390	197	68	8.540	37	13	2	—	52
1918/19	4.034	3.764	164	64	8.026	62	15	1	—	78
1919/20	3.726	3.241	125	71	7.163	52	18	—	2	72
1920/21	5.270	4.229	156	125	9.780	40	5	—	2	47
1921/22	6.987	5.449	142	143	12.721	27	12	—	—	39
1922/23	7.724	6.391	168	182	14.465	66	24	2	—	92
1923/24	7.701	6.779	130	271	14.881	70	26	1	5	102
1924/25	7.433	6.525	117	270	14.345	9	5	—	1	15
1925/26	7.374	6.503	116	290	14.283	5	5	2	—	12
1926/27	7.550	6.538	94	641	14.823	36	29	2	—	67
1927/28	7.913	7.208	112	367	15.600	50	29	3	3	85
1928/29	7.630	7.380	104	394	15.508	38	35	2	2	77
1929/30	7.145	7.259	84	388	14.876	53	32	1	7	93
1930/31	6.207	6.301	56	400	12.964	50	34	1	10	95
1931/32	5.159	5.342	49	328	10.878	41	35	1	8	85
1932/33	4.398	4.159	37	255	8.849	34	31	1	6	72
1933/34	4.255	4.032	32	222	8.541	49	43	—	9	101

16. A községi tanonciskolák tanulói szülőhely szerint. (Folytatás.)

É v	a) Összes tanulók					b) Leánytanulók				
	Budapest	Egyéb Magyar- ország	Külföld		Összesen	Budapest	Egyéb Magyar- ország	Külföld		Összesen
			Ausztria	egyéb				Ausztria	egyéb	
2. Leányiparostanonciskolák.										
1909/10	1.381	581	34	4	2.000	1.381	581	34	4	2.000
1910/11	1.479	570	29	9	2.087	1.479	570	29	9	2.087
1911/12	1.416	583	26	15	2.040	1.416	583	26	15	2.040
1912/13	1.455	597	33	10	2.095	1.455	597	33	10	2.095
1913/14	1.585	672	23	6	2.286	1.585	672	23	6	2.286
1914/15	1.118	452	31	6	1.607	1.118	452	31	6	1.607
1915/16	980	460	23	6	1.469	980	460	23	6	1.469
1916/17	800	430	21	6	1.257	800	430	21	6	1.257
1917/18	706	392	30	4	1.132	706	392	30	4	1.132
1918/19	687	412	22	4	1.125	687	412	22	4	1.125
1919/20	1.001	460	19	19	1.499	1.001	460	19	19	1.499
1920/21	1.963	825	24	29	2.841	1.963	825	24	29	2.841
1921/22	2.923	1.368	46	40	4.377	2.923	1.368	46	40	4.377
1922/23	3.008	1.504	41	68	4.621	3.008	1.504	41	68	4.621
1923/24	2.909	1.643	34	65	4.651	2.909	1.643	34	65	4.651
1924/25	3.327	2.035	54	83	5.499	3.327	2.035	54	83	5.499
1925/26	3.598	1.971	49	135	5.753	3.598	1.971	49	135	5.753
1926/27	3.339	2.117	38	89	5.583	3.339	2.117	38	89	5.583
1927/28	2.986	2.002	19	108	5.115	2.986	2.002	19	108	5.115
1928/29	2.584	1.743	20	90	4.437	2.584	1.743	20	90	4.437
1929/30	2.100	1.630	24	90	3.844	2.100	1.630	24	90	3.844
1930/31	2.053	1.417	15	81	3.566	2.053	1.417	15	81	3.566
1931/32	1.935	1.278	17	82	3.312	1.935	1.278	17	82	3.312
1932/33	1.801	1.055	12	72	2.940	1.801	1.055	12	72	2.940
1933/34	1.756	1.101	8	74	2.939	1.756	1.101	8	74	2.939
3. Fiú- és leányiparostanonciskolák együtt.										
1898/99	3.236	5.210	322	52	8.820	—	—	—	—	—
1899/900	3.410	4.968	317	52	8.747	—	—	—	—	—
1900/01	3.564	4.448	289	41	8.342	—	—	—	—	—
1901/02	3.354	4.301	271	42	7.968	—	—	—	—	—
1902/03	3.554	4.010	265	42	7.871	—	—	—	—	—
1903/04	3.942	4.181	244	52	8.419	—	—	—	—	—
1904/05	4.239	4.449	238	70	8.996	—	—	—	—	—
1905/06	4.342	4.695	244	80	9.361	—	—	—	—	—
1906/07	4.662	4.862	262	68	9.854	—	—	—	—	—
1907/08	4.956	5.399	272	100	10.727	—	—	—	—	—
1908/09	5.095	5.856	278	91	11.320	—	—	—	—	—
1909/10	6.804	7.174	317	103	14.398	1.381	581	34	4	2.000
1910/11	7.309	8.207	305	129	15.950	1.479	570	29	9	2.087
1911/12	7.503	8.850	337	136	16.826	1.416	583	26	15	2.040
1912/13	7.583	8.858	366	136	16.943	1.455	597	33	10	2.095
1913/14	7.651	9.118	318	113	17.200	1.585	672	23	6	2.286
1914/15	5.902	5.890	229	80	12.101	1.118	452	31	6	1.607

16. A községi tanonciskolák tanulói szülőhely szerint. (Folytatás.)

É v	a) Összes tanulók					b) Leánytanulók				
	Budapest	Egyéb Magyar- ország	Külföld		Összesen	Budapest	Egyéb Magyar- ország	Külföld		Összesen
			Ausztria	egyéb				Ausztria	egyéb	
1915/16	5.373	4.851	198	74	10.496	980	460	23	6	1.469
1916/17	4.754	4.599	193	63	9.609	812	433	21	6	1.272
1917/18	4.591	4.782	227	72	9.672	743	405	32	4	1.184
1918/19	4.721	4.176	186	68	9.151	749	427	23	4	1.203
1919/20	4.727	3.701	144	90	8.662	1.053	478	19	21	1.571
1920/21	7.233	5.054	180	154	12.621	2.003	830	24	31	2.888
1921/22	9.910	6.817	188	183	17.098	2.950	1.380	46	40	4.416
1922/23	10.732	7.895	209	250	19.086	3.074	1.528	43	68	4.713
1923/24	10.610	8.422	164	336	19.532	2.979	1.669	35	70	4.753
1924/25	10.760	8.560	171	353	19.844	3.336	2.040	54	84	5.514
1925/26	10.972	8.474	165	425	20.036	3.603	1.976	51	135	5.765
1926/27	10.889	8.655	132	730	20.406	3.375	2.146	40	89	5.650
1927/28	10.899	9.210	131	475	20.715	3.036	2.031	22	111	5.200
1928/29	10.214	9.123	124	484	19.945	2.622	1.778	22	92	4.514
1929/30	9.245	8.889	108	478	18.720	2.153	1.662	25	97	3.937
1930/31	8.260	7.718	71	481	16.530	2.103	1.451	16	91	3.661
1931/32	7.094	6.620	66	410	14.190	1.976	1.313	18	90	3.397
1932/33	6.199	5.214	49	327	11.789	1.835	1.086	13	78	3.012
1933/34	6.011	5.133	40	296	11.480	1.805	1.144	8	83	3.040

II. Kereskedőtanonciskolák.

1898/99	331	423	12	9	775	—	—	—	—	—
1899/900	315	494	22	9	840	—	—	—	—	—
1900/01	361	489	14	13	877	—	—	—	—	—
1901/02	401	486	21	4	912	—	—	—	—	—
1902/03	523	539	26	6	1.094	—	—	—	—	—
1903/04	624	561	32	7	1.224	—	—	—	—	—
1904/05	627	522	42	13	1.204	—	—	—	—	—
1905/06	556	551	28	14	1.149	—	—	—	—	—
1906/07	571	473	26	12	1.082	—	—	—	—	—
1907/08	544	417	33	9	1.003	—	—	—	—	—
1908/09	548	420	24	7	999	—	—	—	—	—
1909/10	561	408	28	8	1.005	—	—	—	—	—
1910/11	605	441	22	11	1.079	—	—	—	—	—
1911/12	638	496	19	8	1.161	—	—	—	—	—
1912/13	708	462	17	1	1.188	—	—	—	—	—
1913/14	718	490	59	6	1.273	16	12	—	1	29
1914/15	686	483	19	3	1.191	33	27	—	—	60
1915/16	579	391	18	6	994	25	27	2	1	55
1916/17	601	364	14	3	982	51	30	—	—	81
1917/18	525	387	18	9	939	22	20	1	1	44
1918/19	509	291	10	5	815	10	2	—	—	12
1919/20	394	199	5	10	608	—	—	1	2	3
1920/21	539	298	13	6	856	1	4	3	—	8
1921/22	957	513	9	12	1.491	6	5	—	2	13
1922/23	950	559	8	45	1.562	6	—	—	—	6
1923/24	935	511	11	49	1.506	2	—	—	—	2
1924/25	1.033	616	22	65	1.736	5	—	—	1	6

16. A községi tanonciskolák tanulói szülőhely szerint. (Vége.)

É v	a) Összes tanulók					b) Leánytanulók				
	Budapest	Egyéb Magyar- ország	Külföld		Összesen	Budapest	Egyéb Magyar- ország	Külföld		Összesen
			Ausztria	egyéb				Ausztria	egyéb	
1925/26	1.279	659	11	61	2.010	2	2	—	2	6
1926/27	1.206	610	13	69	1.898	2	2	—	4	8
1927/28	1.173	620	7	63	1.863	2	6	1	3	12
1928/29	1.036	647	15	41	1.739	7	7	—	2	16
1929/30	882	622	12	41	1.557	10	10	—	—	20
1930/31	803	580	2	82	1.467	66	25	—	6	97
1931/32	701	480	4	47	1.232	74	26	1	2	103
1932/33	616	440	8	33	1.097	51	14	1	4	70
1933/34	616	399	9	45	1.069	43	13	1	2	59
<i>III. Összes tanonciskolák.</i>										
1898/99	3.567	5.633	334	61	9.595	—	—	—	—	—
1899/900	3.725	5.462	339	61	9.587	—	—	—	—	—
1900/01	3.925	4.937	303	54	9.219	—	—	—	—	—
1901/02	3.755	4.787	292	46	8.880	—	—	—	—	—
1902/03	4.077	4.549	291	48	8.965	—	—	—	—	—
1903/04	4.566	4.742	276	59	9.643	—	—	—	—	—
1904/05	4.866	4.971	280	83	10.200	—	—	—	—	—
1905/06	4.898	5.246	272	94	10.510	—	—	—	—	—
1906/07	5.233	5.335	288	80	10.936	—	—	—	—	—
1907/08	5.500	5.816	305	109	11.730	—	—	—	—	—
1908/09	5.643	6.276	302	98	12.319	—	—	—	—	—
1909/10	7.365	7.582	345	111	15.403	1.381	581	34	4	2.000
1910/11	7.914	8.648	327	140	17.029	1.479	570	29	9	2.087
1911/12	8.141	9.346	356	144	17.987	1.416	583	26	15	2.040
1912/13	8.291	9.320	383	137	18.131	1.455	597	33	10	2.095
1913/14	8.369	9.608	377	119	18.473	1.601	684	23	7	2.315
1914/15	6.588	6.373	248	83	13.292	1.151	479	31	6	1.667
1915/16	5.952	5.242	216	80	11.490	1.005	487	25	7	1.524
1916/17	5.355	4.963	207	66	10.591	863	463	21	6	1.353
1917/18	5.116	5.169	245	81	10.611	765	425	33	5	1.228
1918/19	5.230	4.467	196	73	9.966	759	429	23	4	1.215
1919/20	5.121	3.900	149	100	9.270	1.053	478	20	23	1.574
1920/21	7.772	5.352	193	160	13.477	2.004	834	27	31	2.896
1921/22	10.867	7.330	197	195	18.589	2.956	1.385	46	42	4.429
1922/23	11.682	8.454	217	295	20.648	3.080	1.528	43	68	4.719
1923/24	11.545	8.933	175	385	21.038	2.981	1.669	35	70	4.755
1924/25	11.793	9.176	193	418	21.580	3.341	2.040	54	85	5.520
1925/26	12.251	9.133	176	486	22.046	3.605	1.978	51	137	5.771
1926/27	12.095	9.265	145	799	22.304	3.377	2.148	40	93	5.658
1927/28	12.072	9.830	138	538	22.578	3.038	2.037	23	114	5.212
1928/29	11.250	9.770	139	525	21.684	2.629	1.785	22	94	4.530
1929/30	10.127	9.511	120	519	20.277	2.163	1.672	25	97	3.957
1930/31	9.063	8.298	73	563	17.997	2.169	1.476	16	97	3.758
1931/32	7.795	7.100	70	457	15.422	2.050	1.339	19	92	3.500
1932/33	6.815	5.654	57	360	12.886	1.886	1.100	14	82	3.082
1933/34	6.627	5.532	49	341	12.549	1.848	1.157	9	85	3.099

17. A községi tanonciskolák tanulói szülei lakóhelye szerint.

a) Áttekintés.

É v	a) Összes tanulók					b) Leánytanulók				
	Budapest	Pest megye	Egyéb Magyar-ország	Külföld	Összesen	Budapest	Pest megye	Egyéb Magyar-ország	Külföld	Összesen
<i>I. Iparostanonciskolák.</i>										
<i>1. Fiúiparostanonciskolák.</i>										
1898/99	5.158	986	2.480	196	8.820	—	—	—	—	—
1899/900	5.218	941	2.406	182	8.747	—	—	—	—	—
1900/01	5.414	864	1.906	158	8.342	—	—	—	—	—
1901/02	5.532	769	1.521	146	7.968	—	—	—	—	—
1902/03	5.445	829	1.451	146	7.871	—	—	—	—	—
1903/04	5.551	1.026	1.701	141	8.419	—	—	—	—	—
1904/05	5.937	1.155	1.787	117	8.996	—	—	—	—	—
1905/06	6.300	1.123	1.786	152	9.361	—	—	—	—	—
1906/07	6.690	1.249	1.770	145	9.854	—	—	—	—	—
1907/08	6.830	1.494	2.239	164	10.727	—	—	—	—	—
1908/09	7.000	1.744	2.411	165	11.320	—	—	—	—	—
1909/10	7.685	2.020	2.540	153	12.398	—	—	—	—	—
1910/11	8.368	2.295	3.032	168	13.863	—	—	—	—	—
1911/12	8.165	2.616	3.767	238	14.786	—	—	—	—	—
1912/13	8.219	2.629	3.755	245	14.848	—	—	—	—	—
1913/14	7.799	2.546	4.320	249	14.914	—	—	—	—	—
1914/15	5.848	1.927	2.639	80	10.494	—	—	—	—	—
1915/16	5.674	1.669	1.567	117	9.027	—	—	—	—	—
1916/17	5.266	1.650	1.377	59	8.352	15	—	—	—	15
1917/18	5.302	1.724	1.449	65	8.540	51	1	—	—	52
1918/19	5.715	1.349	903	59	8.026	77	1	—	—	78
1919/20	5.091	1.353	682	37	7.163	70	2	—	—	72
1920/21	6.827	2.073	827	53	9.780	46	1	—	—	47
1921/22	8.865	2.924	828	104	12.721	34	5	—	—	39
1922/23	9.521	3.464	1.436	44	14.465	72	18	2	—	92
1923/24	9.736	3.716	1.370	59	14.881	86	9	7	—	102
1924/25	9.294	3.597	1.413	41	14.345	13	2	—	—	15
1925/26	9.391	3.819	1.037	36	14.283	9	2	1	—	12
1926/27	9.592	4.065	1.118	48	14.823	57	5	5	—	67
1927/28	9.903	4.408	1.250	39	15.600	70	7	6	2	85
1928/29	9.613	4.635	1.213	47	15.508	55	16	5	1	77
1929/30	8.837	4.761	1.238	40	14.876	66	24	2	1	93
1930/31	7.911	4.018	1.011	24	12.964	60	34	1	—	95
1931/32	6.517	3.443	889	29	10.878	56	27	1	1	85
1932/33	5.362	2.803	665	19	8.849	49	20	2	1	72
1933/34	5.300	2.581	628	32	8.541	72	25	4	—	101

17. A községi tanonciskolák tanulói szülei lakóhelye szerint. (Folytatás.)

a) Áttekintés.

É v	a) Összes tanulók					b) Leánytanulók				
	Budapest	Pest megye	Egyéb Magyar-ország	Külföld	Összesen	Budapest	Pest megye	Egyéb Magyar-ország	Kü őld	Összesen
2. Leányiparostanonciskolák.										
1909/10	1.868	118	13	1	2.000	1.868	118	13	1	2.000
1910/11	1.925	145	14	3	2.087	1.925	145	14	3	2.087
1911/12	1.868	147	23	2	2.040	1.868	147	23	2	2.040
1912/13	1.883	192	20	—	2.095	1.883	192	20	—	2.095
1913/14	1.975	221	83	7	2.286	1.975	221	83	7	2.286
1914/15	1.372	196	37	2	1.607	1.372	196	37	2	1.607
1915/16	1.270	187	11	1	1.469	1.270	187	11	1	1.469
1916/17	1.058	184	11	4	1.257	1.058	184	11	4	1.257
1917/18	961	157	12	2	1.132	961	157	12	2	1.132
1918/19	911	173	41	—	1.125	911	173	41	—	1.125
1919/20	1.264	217	17	1	1.499	1.264	217	17	1	1.499
1920/21	2.428	369	31	13	2.841	2.428	369	31	13	2.841
1921/22	3.608	717	44	8	4.377	3.608	717	44	8	4.377
1922/23	3.750	802	64	5	4.621	3.750	802	64	5	4.621
1923/24	3.940	522	189	—	4.651	3.940	522	189	—	4.651
1924/25	4.548	856	92	3	5.499	4.548	856	92	3	5.499
1925/26	4.634	1.029	86	4	5.753	4.634	1.029	86	4	5.753
1926/27	4.410	1.093	75	5	5.583	4.410	1.093	75	5	5.583
1927/28	3.935	1.113	64	3	5.115	3.935	1.113	64	3	5.115
1928/29	3.312	1.079	43	3	4.437	3.312	1.079	43	3	4.437
1929/30	2.723	1.065	55	1	3.844	2.723	1.065	55	1	3.844
1930/31	2.596	936	33	1	3.566	2.596	936	33	1	3.566
1931/32	2.486	784	40	2	3.312	2.486	784	40	2	3.312
1932/33	2.132	756	51	1	2.940	2.132	756	51	1	2.940
1933/34	2.111	789	39	—	2.939	2.111	789	39	—	2.939
3. Fiú- és leányiparostanonciskolák együtt.										
1898/99	5.158	986	2.480	196	8.820	—	—	—	—	—
1899/900	5.218	941	2.406	182	8.747	—	—	—	—	—
1900/01	5.414	864	1.906	158	8.342	—	—	—	—	—
1901/02	5.532	769	1.521	146	7.968	—	—	—	—	—
1902/03	5.445	829	1.451	146	7.871	—	—	—	—	—
1903/04	5.551	1.026	1.701	141	8.419	—	—	—	—	—
1904/05	5.937	1.155	1.787	117	8.996	—	—	—	—	—
1905/06	6.300	1.123	1.786	152	9.361	—	—	—	—	—
1906/07	6.690	1.249	1.770	145	9.854	—	—	—	—	—
1907/08	6.830	1.494	2.239	164	10.727	—	—	—	—	—
1908/09	7.000	1.744	2.411	165	11.320	—	—	—	—	—
1909/10	9.553	2.138	2.553	154	14.398	1.868	118	13	1	2.000
1910/11	10.293	2.440	3.046	171	15.950	1.925	145	14	3	2.087
1911/12	10.033	2.763	3.790	240	16.826	1.868	147	23	2	2.040
1912/13	10.102	2.821	3.775	245	16.943	1.883	192	20	—	2.095
1913/14	9.774	2.767	4.403	256	17.200	1.975	221	83	7	2.286
1914/15	7.220	2.123	2.676	82	12.101	1.372	196	37	2	1.607

17. A községi tanonciskolák tanulói szülei lakóhelye szerint. (Folytatás.)

a) Áttekintés.

É v	a) Összes tanulók					b) Leánytanulók				
	Budapest	Pest megye	Egyéb Magyar-ország	Külföld	Összesen	Budapest	Pest megye	Egyéb Magyar-ország	Külföld	Összesen
1915/16	6.944	1.856	1.578	118	10.496	1.270	187	11	1	1.469
1916/17	6.324	1.834	1.388	63	9.609	1.073	184	11	4	1.272
1917/18	6.263	1.881	1.461	67	9.672	1.012	158	12	2	1.184
1918/19	6.626	1.522	944	59	9.151	988	174	41	—	1.203
1919/20	6.355	1.570	699	38	8.662	1.334	219	17	1	1.571
1920/21	9.255	2.442	858	66	12.621	2.474	370	31	13	2.888
1921/22	12.473	3.641	872	112	17.098	3.642	722	44	8	4.416
1922/23	13.271	4.266	1.500	49	19.086	3.822	820	66	5	4.713
1923/24	13.676	4.238	1.559	59	19.532	4.026	531	196	—	4.753
1924/25	13.842	4.453	1.505	44	19.844	4.561	858	92	3	5.514
1925/26	14.025	4.848	1.123	40	20.036	4.643	1.031	87	4	5.765
1926/27	14.002	5.158	1.193	53	20.406	4.467	1.098	80	5	5.650
1927/28	13.838	5.521	1.314	42	20.715	4.005	1.120	70	5	5.200
1928/29	12.925	5.714	1.256	50	19.945	3.367	1.095	48	4	4.514
1929/30	11.560	5.826	1.293	41	18.720	2.789	1.089	57	2	3.937
1930/31	10.507	4.954	1.044	25	16.530	2.656	970	34	1	3.661
1931/32	9.003	4.227	929	31	14.190	2.542	811	41	3	3.397
1932/33	7.494	3.559	716	20	11.789	2.181	776	53	2	3.012
1933/34	7.411	3.370	667	32	11.480	2.183	814	43	—	3.040

II. Kereskedőtanonciskolák.

1898/99	443	72	245	15	775	—	—	—	—	—
1899/900	631	27	178	4	840	—	—	—	—	—
1900/01	661	43	169	4	877	—	—	—	—	—
1901/02	652	59	194	7	912	—	—	—	—	—
1902/03	639	56	394	5	1.094	—	—	—	—	—
1903/04	944	98	179	3	1.224	—	—	—	—	—
1904/05	949	79	166	10	1.204	—	—	—	—	—
1905/06	894	87	162	6	1.149	—	—	—	—	—
1906/07	820	79	173	10	1.082	—	—	—	—	—
1907/08	746	86	159	12	1.003	—	—	—	—	—
1908/09	752	71	167	9	999	—	—	—	—	—
1909/10	764	87	148	6	1.005	—	—	—	—	—
1910/11	775	104	184	16	1.079	—	—	—	—	—
1911/12	839	129	184	9	1.161	—	—	—	—	—
1912/13	882	115	187	4	1.188	—	—	—	—	—
1913/14	902	115	251	5	1.273	26	—	3	—	29
1914/15	873	105	205	8	1.191	33	5	22	—	60
1915/16	754	109	128	3	994	45	8	2	—	55
1916/17	744	94	136	8	982	65	12	4	—	81
1917/18	689	101	141	8	939	41	3	—	—	44
1918/19	561	176	74	4	815	10	2	—	—	12
1919/20	423	132	45	8	608	3	—	—	—	3
1920/21	663	130	61	2	856	6	1	1	—	8
1921/22	1.154	221	105	11	1.491	9	1	—	3	13
1922/23	1.142	302	113	5	1.562	6	—	—	—	6
1923/24	1.152	269	73	12	1.506	1	1	—	—	2
1924/25	1.294	324	110	8	1.736	5	1	—	—	6

¹⁾ Ebből 283 nem részletezett.

17. A községi tanonciskolák tanulói szülei lakóhelye szerint. (Folytatás.)

a) Áttekintés.

É v	a) Összes tanulók					b) Leánytanulók				
	Budapest	Pest megye	Egyéb Magyarország	Külföld	Összesen	Budapest	Pest megye	Egyéb Magyarország	Külföld	Összesen
1925/26	1.575	356	70	9	2.010	6	—	—	—	6
1926/27	1.416	361	115	6	1.898	7	—	1	—	8
1927/28	1.382	337	141	3	1.863	8	4	—	—	12
1928/29	1.254	352	129	4	1.739	11	5	—	—	16
1929/30	1.103	335	116	3	1.557	13	7	—	—	20
1930/31	972	351	126	18	1.467	72	24	1	—	97
1931/32	849	273	110	—	1.232	83	16	4	—	103
1932/33	767	255	73	2	1.097	63	4	3	—	70
1933/34	792	215	59	3	1.069	54	5	—	—	59

III. Összes tanonciskolák.

1898/99	5.601	1.058	2.725	211	9.595	—	—	—	—	—
1899/900	5.849	968	2.584	186	9.587	—	—	—	—	—
1900/01	6.075	907	2.075	162	9.219	—	—	—	—	—
1901/02	6.184	828	1.715	153	8.880	—	—	—	—	—
1902/03	6.084	885 ¹⁾	1.845	151	8.965	—	—	—	—	—
1903/04	6.495	1.124	1.880	144	9.643	—	—	—	—	—
1904/05	6.886	1.234	1.953	127	10.200	—	—	—	—	—
1905/06	7.194	1.210	1.948	158	10.510	—	—	—	—	—
1906/07	7.510	1.328	1.943	155	10.936	—	—	—	—	—
1907/08	7.576	1.580	2.398	176	11.730	—	—	—	—	—
1908/09	7.752	1.815	2.578	174	12.319	—	—	—	—	—
1909/10	10.317	2.225	2.701	160	15.403	1.868	118	13	1	2.000
1910/11	11.068	2.544	3.230	187	17.029	1.925	145	14	3	2.087
1911/12	10.872	2.892	3.974	249	17.987	1.868	147	23	2	2.040
1912/13	10.984	2.936	3.962	249	18.131	1.883	192	20	—	2.095
1913/14	10.676	2.882	4.654	261	18.473	2.001	221	86	7	2.315
1914/15	8.093	2.228	2.881	90	13.292	1.405	201	59	2	1.667
1915/16	7.698	1.965	1.706	121	11.490	1.315	195	13	1	1.524
1916/17	7.068	1.928	1.524	71	10.591	1.138	196	15	4	1.353
1917/18	6.952	1.982	1.602	75	10.611	1.053	161	12	2	1.228
1918/19	7.187	1.698	1.018	63	9.966	998	176	41	—	1.215
1919/20	6.778	1.702	744	46	9.270	1.337	219	17	1	1.574
1920/21	9.918	2.572	919	68	13.477	2.480	371	32	13	2.896
1921/22	13.627	3.862	977	123	18.589	3.651	723	44	11	4.429
1922/23	14.413	4.568	1.613	54	20.648	3.828	820	66	5	4.719
1923/24	14.828	4.507	1.632	71	21.038	4.027	532	196	—	4.755
1924/25	15.136	4.777	1.615	52	21.580	4.566	859	92	3	5.520
1925/26	15.600	5.204	1.193	49	22.046	4.649	1.031	87	4	5.771
1926/27	15.418	5.519	1.308	59	22.304	4.474	1.098	81	5	5.658
1927/28	15.220	5.858	1.455	45	22.578	4.013	1.124	70	5	5.212
1928/29	14.179	6.066	1.385	54	21.684	3.378	1.100	48	4	4.530
1929/30	12.663	6.161	1.409	44	20.277	2.802	1.096	57	2	3.957
1930/31	11.479	5.305	1.170	43	17.997	2.728	994	35	1	3.758
1931/32	9.852	4.500	1.039	31	15.422	2.625	827	45	3	3.500
1932/33	8.261	3.814	789	22	12.886	2.244	780	56	2	3.082
1933/34	8.203	3.585	726	35	12.549	2.237	819	43	—	3.099

¹⁾ Ebből 283 nem részletezett.

17. A községi tanonciskolák tanulói szülei lakóhelye szerint. (Folytatás.)

b) Pest megye részletezése.

Megnevezés	1912/13	1915/16	1916/17	1917/18	1918/19	1919/20	1924/25	1925/26	1926/27	1927/28	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33	1933/34
<i>I. Iparostanonciskolák.</i>																
<i>1. Fiúiparostanonciskolák.</i>																
Alag	30	32	16	137	63	108	46	20	36	36	36	30	23	23	16	12
Albertfalva	12	11	8	8	16	5	9	15	22	23	23	25	17	19	17	17
Békásmegyér	28	24	13	7	12	2	19	23	17	13	25	23	33	22	10	9
Budafoke	54	34	37	48	30	34	73	63	66	95	90	79	79	73	60	43
Budakalász	18	5	9	2	6	6	25	23	17	27	40	30	25	16	14	11
Budakeszi	50	20	17	15	25	12	38	58	65	72	71	90	70	56	40	39
Budaörs	38	10	3	4	9	11	41	39	38	37	48	62	44	35	24	20
Cinkota	12	15	25	22	24	6	27	28	47	29	32	34	43	36	32	39
Csepel	37	18	28	22	10	11	45	47	65	69	75	84	69	71	48	55
Csömör	11	3	3	—	4	10	8	15	15	8	22	10	25	21	16	19
Dunakeszi	12	19	11	13	16	16	31	35	40	41	36	40	29	18	28	18
Gödöllő	16	12	25	17	6	12	32	31	38	30	44	29	31	21	24	16
Gyömrő	11	17	21	14	11	10	59	62	81	90	75	81	58	47	30	24
Isaszeg	13	13	13	7	3	5	18	24	28	40	53	48	32	41	23	24
Kerepes	6	2	9	1	5	10	15	18	19	70	37	41	23	32	28	12
Kispest	183	124	112	132	69	86	311	376	442	499	540	558	507	386	298	276
Kistarcsa	1	6	6	4	4	4	40	19	14	33	34	19	25	34	16	16
Kistévény	4	3	2	1	1	1	7	7	5	7	9	9	6	1	5	3
Maglód	12	6	9	14	9	6	37	44	44	55	53	49	38	23	22	13
Nagytétény	15	5	5	6	11	1	32	43	37	55	47	48	53	40	27	21
Pesthidegkút	11	7	7	5	2	—	22	29	33	40	50	54	36	51	36	20
Pestszentkereszt	210	87	173	214	92	84	315	356	400	436	507	525	481	391	340	296
Pestszentlőrinc	22	23	20	28	15	17	86	96	103	141	185	176	164	155	123	131
Pestújhely	49	39	37	38	26	34	128	113	120	110	124	108	97	62	45	52
Pécel	13	20	25	25	23	15	54	67	65	68	72	65	47	41	29	24
Pomáz	15	5	15	9	8	3	23	16	19	31	28	24	19	11	6	7
Rákoscaba	16	23	14	17	8	11	73	69	51	63	67	65	65	63	53	41
Rákoskeresztúr	43	20	16	21	14	24	62	50	71	56	71	45	54	40	18	32
Rákosliget	14	14	8	13	13	15	39	44	19	20	33	24	12	15	10	11
Rákospalota	215	152	130	129	101	129	263	233	280	273	240	279	234	220	162	147
Rákosszentmihály	56	50	34	27	23	32	70	80	67	87	107	75	92	81	77	81
Sashalom	—	—	—	—	—	—	—	10	6	8	14	5	1	3	—	79
Solymár	19	6	4	4	10	3	32	21	21	21	14	20	20	17	10	14
Soroksár	35	18	36	35	7	25	61	62	62	90	84	66	57	56	32	38
Szentendre	13	10	13	3	5	7	16	16	23	29	20	14	14	18	8	13
Sződ	—	1	1	—	—	2	3	9	17	16	11	15	16	6	15	11
Törökbálint	26	10	11	12	7	12	31	41	37	56	48	48	33	29	22	22
Újpest	276	220	238	164	185	147	194	186	209	206	242	234	193	174	153	151
Úröm	9	1	5	1	2	2	18	13	16	18	29	16	11	8	5	3
Vác	6	8	8	18	21	11	42	42	33	25	18	32	25	19	27	11
Vecsés	14	20	18	22	9	11	57	97	73	80	76	72	60	73	55	53
Pest megye egyéb részei	1.004	556	465	465	444	413	1.095	1.179	1.204	1.205	1.205	1.410	1.057	895	799	657
Pest megye összesen	2.629	1.669	1.650	1.724	1.349	1.353	3.597	3.819	4.065	4.408	4.635	4.761	4.018	3.443	2.803	2.581

17. A községi tanonciskolák tanulói szülei lakóhelye szerint. (Folytatás.)

b) Pest megye részletezése.

Megnevezés	1912/13	1915/16	1916/17	1917/18	1918/19	1919/20	1924/25	1925/26	1926/27	1927/28	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33	1933/34
2. Leányiparostanonciskolák																
Alag	4	2	7	1	1	4	20	37	72	13	9	9	9	5	7	9
Albertfalva	4	1	1	—	5	2	4	9	5	3	6	8	10	8	5	11
Békásmegyér	—	—	—	1	—	—	1	3	—	2	4	6	5	2	2	6
Budafok	3	5	4	4	6	11	18	30	28	24	29	27	29	29	46	43
Budakalász	—	2	—	—	—	1	2	3	10	9	4	7	2	2	3	5
Budakeszi	—	1	—	1	—	—	7	16	12	12	11	12	13	7	8	10
Budaörs	—	—	—	—	2	—	2	9	5	5	5	2	3	1	2	6
Cinkota	4	4	3	5	5	2	6	5	4	9	13	7	11	7	6	8
Csepel	3	1	3	3	6	3	8	16	11	18	14	12	13	9	8	12
Csömör	—	—	2	8	2	1	6	5	3	2	1	3	2	1	—	5
Dunakeszi	—	3	2	2	1	6	26	28	7	9	14	13	4	11	10	11
Gödöllő	—	1	1	3	2	4	9	8	6	2	4	6	6	7	5	7
Gyömrő	—	3	3	2	2	2	15	18	15	14	14	19	16	9	5	13
Isaszeg	5	1	—	1	—	—	5	11	7	4	7	9	8	5	7	7
Kerepes	—	1	—	—	—	1	4	8	4	3	11	4	10	9	5	3
Kispest	25	20	14	14	17	23	73	119	170	183	204	164	158	118	109	108
Kistarcsa	—	—	—	1	1	2	5	1	4	3	2	32	8	6	9	6
Kistétény	—	—	—	1	—	2	29	6	13	2	6	2	—	3	1	1
Maglód	2	2	5	1	—	—	2	3	2	8	5	9	8	5	4	5
Nagytétény	—	3	1	1	—	2	13	9	8	15	18	14	16	10	8	6
Pesthidegkút	—	2	—	—	—	3	17	3	3	12	6	9	11	7	12	10
Pestszenterzsébet	32	22	13	17	25	26	60	123	142	155	121	112	118	105	91	84
Pestszentlőrinc	3	12	4	1	4	8	33	35	69	79	87	75	69	58	47	42
Pestújhely	7	6	10	6	7	6	22	38	36	39	30	40	30	27	23	23
Pécel	2	2	2	1	4	1	10	15	10	16	11	10	4	11	6	10
Pomáz	—	12	1	6	2	—	7	1	2	3	6	9	5	3	4	3
Rákoscaba	2	3	4	2	7	2	29	24	19	23	23	25	14	21	17	18
Rákoskeresztúr	8	7	1	13	7	6	23	12	11	10	8	7	10	5	6	16
Rákosliget	2	1	1	7	2	2	15	11	12	5	6	6	5	5	9	4
Rákospalota	17	12	9	4	5	7	66	101	104	84	84	65	62	51	56	62
Rákosszentmihály	11	18	2	8	9	8	28	18	32	28	23	37	29	22	27	21
Sashalom	—	—	—	—	—	—	—	9	11	5	2	1	3	6	9	32
Solymár	1	—	—	—	—	2	7	1	—	—	1	4	3	2	1	—
Soroksár	6	4	2	4	—	—	8	10	2	10	9	8	15	7	11	8
Szentendre	1	—	—	—	2	1	2	6	1	4	1	1	1	2	8	8
Sződ	—	—	—	—	—	—	6	5	2	3	3	4	3	2	2	2
Törökbálint	2	2	—	1	1	2	6	3	3	4	10	5	2	3	1	1
Újpest	10	8	13	10	10	24	52	60	68	69	71	47	34	41	37	30
Üröm	—	—	—	—	2	1	3	3	2	1	1	—	1	—	—	1
Vác	—	—	—	—	1	1	9	7	4	5	6	1	5	3	5	2
Vecsés	3	7	4	8	2	10	21	16	18	20	35	17	20	22	16	14
Pest megye egyéb részlet	35	19	72	20	33	41	177	184	156	198	154	217	161	127	118	116
Pest megye összesen .	192	187	184	157	173	217	856	1.029	1.093	1.118	1.079	1.065	936	784	756	789

17. A községi tanonciskolák tanulói szülei lakóhelye szerint. (Folytatás.)

b) Pest megye részletezése.

Megnevezés	1912/13	1915/16	1916/17	1917/18	1918/19	1919/20	1924/25	1925/26	1926/27	1927/28	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33	1933/34
3. Fiú- és leányiparostanonciskolák együtt.																
Alag	34	34	23	138	64	112	66	57	108	49	45	39	32	28	23	21
Albertfalva	16	12	9	8	21	7	13	24	27	26	29	33	27	27	22	28
Békásmegyer	28	24	13	8	12	2	20	26	17	15	29	29	38	24	12	15
Budafok	57	39	41	52	36	45	91	93	94	119	119	106	108	102	106	86
Budakalász	18	7	9	2	6	7	27	26	27	36	44	37	27	18	17	16
Budakeszi	50	21	17	16	25	12	45	74	77	84	82	102	83	63	48	49
Budaörs	38	10	3	4	11	11	43	48	43	42	53	64	47	36	26	26
Cinkota	16	19	28	27	29	8	33	33	51	38	45	41	54	43	38	47
Csepel	40	19	31	25	16	14	53	63	76	87	89	96	82	80	56	67
Csömör	11	3	5	8	6	11	14	20	18	10	23	13	27	22	16	24
Dunakeszi	12	22	13	15	17	22	57	63	47	50	50	53	33	29	38	29
Gödöllő	16	13	26	20	8	16	41	39	44	32	48	35	37	28	29	23
Gyömrő	11	20	24	16	13	12	74	80	96	104	89	100	74	56	35	37
Isaszeg	18	14	13	8	3	5	23	35	35	44	60	57	40	46	30	31
Kerepes	6	3	9	1	5	11	19	26	23	73	48	45	33	41	33	15
Kispest	208	144	126	146	86	109	384	495	612	682	744	722	665	504	407	384
Kistarcsa	1	6	6	5	5	6	45	20	18	36	36	51	33	40	25	22
Kistétény	4	3	2	2	1	3	36	13	18	9	15	11	6	4	6	4
Maglód	14	8	14	15	9	6	39	47	46	63	58	58	46	28	26	18
Nagytétény	15	8	6	7	11	3	45	52	45	70	65	62	69	50	35	27
Pesthidegkút	11	9	7	5	2	3	39	32	36	52	56	63	47	58	48	30
Pestszenterzsébet	242	109	186	231	117	110	375	479	542	591	628	637	599	496	431	380
Pestszentlőrinc	25	35	24	29	19	25	119	131	172	220	272	251	233	213	170	173
Pestújhely	56	45	47	44	33	40	150	151	156	149	154	148	127	89	68	75
Pécel	15	22	27	26	27	16	64	82	75	84	83	75	51	52	35	34
Pomáz	15	17	16	15	10	3	30	17	21	34	34	33	24	14	10	10
Rákoscaba	18	26	18	19	15	13	102	93	70	86	90	90	79	84	70	59
Rákoskeresztúr	51	27	17	34	21	30	85	62	82	66	79	52	64	45	24	48
Rákosliget	16	15	9	20	15	17	54	55	31	25	39	30	17	20	19	15
Rákospalota	232	164	139	133	106	136	329	334	384	357	324	344	296	271	218	209
Rákosszentmihály	67	68	36	35	32	40	98	98	99	115	130	112	121	103	104	102
Sashalom	—	—	—	—	—	—	—	19	17	13	16	6	4	9	9	111
Solymár	20	6	4	4	10	5	39	22	21	21	15	24	23	19	11	14
Soroksár	41	22	38	39	7	25	69	72	64	100	93	74	72	63	43	46
Szentendre	14	10	13	3	7	8	18	22	24	33	21	15	15	20	16	21
Sződ	—	1	1	—	—	2	9	14	19	19	14	19	19	8	17	13
Törökbálint	28	12	11	13	8	14	37	44	40	60	58	53	35	32	23	23
Újpest	286	228	251	174	195	171	246	246	277	275	313	281	227	215	190	181
Úröm	9	1	5	1	4	3	21	16	18	19	30	16	12	8	5	4
Vác	6	8	8	18	22	12	51	49	37	30	24	33	30	22	32	13
Vecsés	17	27	22	30	11	21	78	113	91	100	111	89	80	95	71	67
Pest megye egyéb részei	1.039	575	537	485	477	454	1.272	1.363	1.360	1.403	1.359	1.627	1.218	1.022	917	773
Pest megye összesen	2.821	1.856	1.834	1.881	1.522	1.570	4.453	4.848	5.158	5.521	5.714	5.826	4.954	4.227	3.559	3.370

17. A községi tanonciskolák tanulói szülei lakóhelye szerint. (Folytatás.)

b) Pest megye részletezése.

Megnevezés	1912/13	1915/16	1916/17	1917/18	1918/19	1919/20	1924/25	1925/26	1926/27	1927/28	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33	1933/34
<i>II. Kereskedőtanonciskolák.</i>																
Alag	—	8	—	—	—	8	6	2	10	7	1	2	6	9	—	—
Albertfalva	—	—	2	1	1	—	1	—	3	1	—	2	1	—	1	—
Békásmegyér	2	—	—	—	1	2	2	2	1	1	2	1	3	1	—	—
Budafoke	2	—	3	8	5	4	7	11	8	9	4	3	9	2	5	5
Budakalász	—	2	—	—	—	—	2	4	3	1	3	—	1	—	1	—
Budakeszi	1	1	—	—	1	2	3	1	5	1	1	—	—	1	3	1
Budaörs	2	—	1	2	2	1	1	1	1	1	4	2	—	—	—	1
Cinkota	2	1	—	—	4	1	2	4	3	1	4	5	4	1	2	3
Csepel	—	—	1	1	3	5	4	6	13	9	8	11	10	6	9	1
Csömör	—	—	—	1	1	2	1	1	—	2	1	—	1	—	—	—
Dunakeszi	—	—	—	—	1	2	4	—	2	1	—	2	1	1	2	3
Gödöllő	—	1	2	1	3	—	2	2	2	—	4	2	—	1	2	4
Gyömrő	1	1	—	—	1	1	—	1	1	3	2	—	2	—	1	2
Isaszeg	1	—	—	—	—	—	2	4	—	2	2	1	—	—	2	—
Kerepes	—	1	—	—	1	1	—	1	—	1	1	—	1	1	2	—
Kispest	7	5	9	8	25	9	41	56	53	54	61	76	67	53	47	47
Kistarcsa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	3	3	3	2	2	1
Kistétény	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Maglód	—	—	1	—	1	1	1	1	2	—	1	—	1	—	1	—
Nagytétény	—	—	—	—	—	—	8	7	9	10	6	2	2	2	—	2
Pesthidegkút	—	—	1	—	—	—	1	6	4	3	2	2	—	1	—	2
Pestszenterzsébet	14	11	9	8	15	8	26	49	57	58	55	46	41	42	32	28
Pestszentlőrinc	—	1	2	5	5	2	13	12	12	18	19	14	22	19	14	15
Pestújhely	1	6	2	1	6	4	13	8	16	12	11	7	8	2	2	2
Pécel	1	—	1	—	—	—	—	3	1	2	2	—	2	1	3	4
Pomáz	—	1	—	4	—	—	2	1	1	—	2	2	3	1	—	2
Rákócscsaba	—	—	—	—	—	2	3	2	1	4	3	6	9	7	6	5
Rákoskeresztúr	—	2	1	—	2	2	4	4	1	3	3	3	6	5	5	3
Rákosliget	1	—	1	—	—	4	20	13	5	6	7	1	3	—	2	1
Rákospalota	5	4	9	7	9	—	42	34	34	21	23	24	25	21	15	17
Rákosszentmihály	7	1	5	2	3	1	6	14	6	12	5	10	9	9	12	13
Sashalom	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	3
Solymár	—	2	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	1	—	—	—
Soroksár	3	1	1	—	4	—	1	—	2	3	9	6	2	—	2	2
Szentendre	—	—	1	—	1	—	—	1	5	1	—	3	2	4	5	3
Sződ	—	—	—	—	—	—	6	—	1	—	—	—	1	1	—	—
Törökbálint	—	—	2	—	2	3	1	2	4	1	2	1	1	2	—	1
Újpest	21	6	14	18	32	15	29	36	29	38	28	21	23	19	13	8
Úröm	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	1	—
Vác	—	1	1	1	1	—	3	2	1	—	2	1	—	2	1	1
Vecsés	1	1	—	—	—	—	2	1	6	3	3	3	4	3	—	2
Pest megye egyéb részei	43	51	25	33	45	52	63	63	58	42	68	72	77	54	62	33
Pest megye összesen .	115	109	94	101	176	132	324	356	381	337	352	335	351	273	255	215

17. A községi tanonciskolák tanulói szülei lakóhelye szerint. (Vége.)

b) Pest megye részletezése.

Megnevezés	1912/13	1915/16	1916/17	1917/18	1918/19	1919/20	1924/25	1925/26	1926/27	1927/28	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33	1933/34
<i>III. Összes tanonciskolák.</i>																
Alag	34	42	23	138	64	120	72	59	118	56	46	41	38	37	23	21
Albertfalva	16	12	11	9	22	7	14	24	30	27	29	35	28	27	23	28
Békásmegyer	30	24	13	8	13	4	22	28	18	16	31	30	41	25	12	15
Budaörs	59	39	44	60	41	49	98	104	102	128	123	109	117	104	111	91
Budakalász	18	9	9	2	6	7	29	30	30	37	47	37	28	18	18	16
Budakeszi	51	22	17	16	26	14	48	75	82	85	83	102	83	64	51	50
Budaörs	40	10	4	6	13	12	44	49	44	43	57	66	47	36	26	27
Cinkota	18	20	28	27	33	9	35	37	54	39	49	46	58	44	40	50
Csepel	40	19	32	26	19	19	57	69	89	96	97	107	92	86	65	68
Csömör	11	3	5	9	7	13	15	21	18	12	24	13	28	22	16	24
Dunakeszi	12	22	13	15	18	24	61	63	49	51	50	55	34	30	40	32
Gödöllő	16	14	28	21	11	16	43	41	46	32	52	37	37	29	31	27
Gyömrő	12	21	24	16	14	13	74	81	97	107	91	100	76	56	36	39
Isaszeg	19	14	13	8	3	5	25	39	35	46	62	58	40	46	32	31
Kerepes	6	4	9	1	6	12	19	27	23	74	49	45	34	42	35	15
Kispest	215	149	135	154	111	118	425	551	665	736	805	798	732	557	454	431
Kistarcsa	1	6	6	5	5	6	45	20	18	41	39	54	36	42	27	23
Kistétyen	4	3	2	2	2	3	36	14	18	9	15	11	6	4	6	4
Maglód	14	8	15	15	10	7	40	48	48	63	59	58	47	28	27	18
Nagytétény	15	8	6	7	11	3	53	59	54	80	71	64	71	52	35	29
Pesthidegkút	11	9	8	5	2	3	40	38	40	55	58	65	47	59	48	32
Pestszenterzsébet	256	120	195	239	132	118	401	528	599	649	683	683	640	538	463	408
Pestszentlőrinc	25	36	26	34	24	27	132	143	184	238	291	265	255	232	184	188
Pestújhely	57	51	49	45	39	44	163	159	172	161	165	155	135	91	70	77
Pécel	16	22	28	26	27	16	64	85	76	86	85	75	53	53	38	38
Pomáz	15	18	16	19	10	3	32	18	22	34	36	35	27	15	10	12
Rákoscaba	18	26	18	19	15	15	105	95	71	90	93	96	88	91	76	64
Rákoskeresztúr	51	29	18	34	23	32	89	66	83	69	82	55	70	50	29	51
Rákosliget	17	15	10	20	15	21	74	68	36	31	46	31	20	20	21	16
Rákospalota	237	168	148	140	115	136	371	368	418	378	347	368	321	292	233	226
Rákosszentmihály	74	69	41	37	35	41	104	112	105	127	135	122	130	112	116	115
Sashalom	—	—	—	—	—	—	—	—	19	18	13	16	6	4	9	114
Solymár	20	8	4	4	10	5	41	22	21	21	15	24	24	19	11	14
Soroksár	44	23	39	39	11	25	70	72	66	103	102	80	74	63	45	48
Szentendre	14	10	14	3	8	8	18	23	29	34	21	18	17	24	21	24
Sződ	—	1	1	—	—	2	15	14	20	19	14	19	20	9	17	13
Törökbálint	28	12	13	13	10	17	38	46	44	61	60	54	36	34	23	24
Újpest	307	234	265	192	227	186	275	282	306	313	341	302	250	234	203	189
Üröm	9	2	5	1	4	3	21	16	18	20	30	17	12	8	6	4
Vác	6	9	9	19	23	12	54	51	38	30	26	34	30	24	33	14
Vecses	18	28	22	30	11	21	80	114	97	103	114	92	84	98	71	69
Pest megye egyéb részei	1.082	626	562	518	522	506	1.335	1.426	1.418	1.445	1.427	1.699	1.295	1.076	979	806
Pest megye összesen	2.936	1.965	1.928	1.982	1.698	1.702	4.777	5.204	5.519	5.858	6.066	6.161	5.305	4.500	3.814	3.586

18. Ismétlők hitfelekezete a községi tanonciskolákban.

É v	a) Összes tanulók						b) Leánytanulók					
	Róm. kat.	Ág. ev.	Ref.	Izr.	Egyéb	Összesen	Róm. kat.	Ág. ev.	Ref.	Izr.	Egyéb	Összesen
<i>I. Iparostanonciskolák.</i>												
<i>1. Fiúiparostanonciskolák.</i>												
1898/99	1.114	106	146	320	22	1.708	—	—	—	—	—	—
1900/01	1.187	94	132	331	20	1.764	—	—	—	—	—	—
1902/03	805	64	110	232	22	1.233	—	—	—	—	—	—
1903/04	1.021	63	137	253	29	1.503	—	—	—	—	—	—
1904/05	1.110	80	123	266	31	1.610	—	—	—	—	—	—
1905/06	966	72	131	224	20	1.413	—	—	—	—	—	—
1907/08	909	64	92	243	27	1.335	—	—	—	—	—	—
1908/09	1.059	70	134	228	41	1.532	—	—	—	—	—	—
1909/10	995	55	123	275	53	1.501	—	—	—	—	—	—
1910/11	1.009	71	137	232	60	1.509	—	—	—	—	—	—
1911/12	977	58	165	365	56	1.621	—	—	—	—	—	—
1912/13	962	67	140	185	64	1.418	—	—	—	—	—	—
1915/16	666	39	92	95	49	941	—	—	—	—	—	—
1916/17	788	52	96	106	27	1.069	—	—	—	—	—	—
1917/18	592	43	98	119	19	871	1	—	—	—	—	1
1918/19	388	30	44	73	13	548	—	—	—	—	—	—
1919/20	328	22	51	58	11	470	—	—	—	2	—	2
1920/21	338	24	41	41	7	451	8	—	—	—	1	9
1921/22	399	40	60	111	9	619	1	1	1	—	—	3
1922/23	653	52	91	180	14	990	4	—	—	1	—	5
1923/24	752	67	106	146	16	1.087	9	2	—	—	1	12
1924/25	696	70	93	128	24	1.011	—	—	—	—	—	—
1925/26	644	49	127	122	14	956	—	—	—	—	—	—
1926/27	653	69	104	97	10	933	—	—	—	—	—	—
1927/28	674	57	87	108	17	943	—	—	—	—	—	—
1928/29	661	52	91	99	18	921	1	—	—	1	—	2
1929/30	756	53	136	129	17	1.091	2	—	1	3	—	6
1930/31	678	57	84	147	6	972	1	—	—	1	—	2
1931/32	649	52	105	137	6	949	—	—	—	—	—	—
1932/33	472	35	73	89	13	682	—	—	—	2	—	2
1933/34	365	27	55	59	10	516	—	—	—	2	—	2
<i>2. Leányiparostanonciskolák.</i>												
1909/10	441	10	16	21	—	488	441	10	16	21	—	488
1910/11	46	1	7	9	1	64	46	1	7	9	1	64
1911/12	55	3	5	17	2	82	55	3	5	17	2	82
1912/13	74	6	3	23	1	107	74	6	3	23	1	107
1915/16	27	4	3	9	—	43	27	4	3	9	—	43
1916/17	51	3	7	15	—	76	51	3	7	15	—	76
1917/18	28	3	6	20	—	57	28	3	6	20	—	57
1918/19	27	1	3	8	—	39	27	1	3	8	—	39
1919/20	19	2	3	4	—	28	19	2	3	4	—	28

18. Ismétlők hitfelekezete a községi tanonciskolákban. (Folytatás.)

É v	a) Összes tanulók						b) Leánytanulók					
	Róm. kat.	Ág. ev.	Ref.	Izr.	Egyéb	Összesen	Róm. kat.	Ág. ev.	Ref.	Izr.	Egyéb	Összesen
1920/21	58	5	10	33	8	114	58	5	10	33	8	114
1921/22	63	8	11	49	2	133	63	8	11	49	2	133
1922/23	123	14	23	114	1	275	123	14	23	114	1	275
1923/24	166	13	34	75	1	289	166	13	34	75	1	289
1924/25	66	6	10	12	4	98	66	6	10	12	4	98
1925/26	75	14	14	32	1	136	75	14	14	32	1	136
1926/27	135	15	26	33	1	210	135	15	26	33	1	210
1927/28	154	15	8	19	4	200	154	15	8	19	4	200
1928/29	154	20	23	40	1	238	154	20	23	40	1	238
1929/30	121	10	17	32	3	183	121	10	17	32	3	183
1930/31	122	8	24	18	1	173	122	8	24	18	1	173
1931/32	134	17	21	32	2	206	134	17	21	32	2	206
1932/33	106	10	17	31	3	167	106	10	17	31	3	167
1933/34	119	8	17	22	3	169	119	8	17	22	3	169

3. Fiú- és leányiparostanonciskolák együtt.

1898/99	1.114	106	146	320	22	1.708	—	—	—	—	—	—
1900/01	1.187	94	132	331	20	1.764	—	—	—	—	—	—
1902/03	805	64	110	232	22	1.233	—	—	—	—	—	—
1903/04	1.021	63	137	253	29	1.503	—	—	—	—	—	—
1904/05	1.110	80	123	266	31	1.610	—	—	—	—	—	—
1905/06	966	72	131	224	20	1.413	—	—	—	—	—	—
1907/08	909	64	92	243	27	1.335	—	—	—	—	—	—
1908/09	1.059	70	134	228	41	1.532	—	—	—	—	—	—
1909/10	1.436	65	139	296	53	1.989	441	10	16	21	—	488
1910/11	1.055	72	144	241	61	1.573	46	1	7	9	1	64
1911/12	1.032	61	170	382	58	1.703	55	3	5	17	2	82
1912/13	1.036	73	143	208	65	1.525	74	6	3	23	1	107
1915/16	693	43	95	104	49	984	27	4	3	9	—	43
1916/17	839	55	103	121	27	1.145	51	3	7	15	—	76
1917/18	620	46	104	139	19	928	29	3	6	20	—	58
1918/19	415	31	47	81	13	587	27	1	3	8	—	39
1919/20	347	24	54	62	11	498	19	2	3	6	—	30

18. Ismétlők hitfelekezete a községi tanonciskolákban. (Folytatás.)

É. v	a) Összes tanulók						b) Leánytanulók					
	Róm. kat.	Ág. ev.	Ref.	Izr.	Egyéb	Összesen	Róm. kat.	Ág. ev.	Ref.	Izr.	Egyéb	Összesen
1920/21	396	29	51	74	15	565	66	5	10	33	9	123
1921/22	462	48	71	160	11	752	64	9	12	49	2	136
1922/23	776	66	114	294	15	1.265	127	14	23	115	1	280
1923/24	918	80	140	221	17	1.376	175	15	34	75	2	301
1924/25	762	76	103	140	28	1.109	66	6	10	12	4	98
1925/26	719	63	141	154	15	1.092	75	14	14	32	1	136
1926/27	788	84	130	130	11	1.143	135	15	26	33	1	210
1927/28	828	72	95	127	21	1.143	154	15	8	19	4	200
1928/29	815	72	114	139	19	1.159	155	20	23	41	1	240
1929/30	877	63	153	161	20	1.274	123	10	18	35	3	189
1930/31	800	65	108	165	7	1.145	123	8	24	19	1	175
1931/32	783	69	126	169	8	1.155	134	17	21	32	2	206
1932/33	578	45	90	120	16	849	106	10	17	33	3	169
1933/34	484	35	72	81	13	685	119	8	17	24	3	171

II. Kereskedőtanonciskolák.

1898/99	37	7	4	76	—	124	—	—	—	—	—	—
1900/01	37	2	5	80	—	124	—	—	—	—	—	—
1902/03	26	5	2	58	—	91	—	—	—	—	—	—
1903/04	49	3	5	89	1	147	—	—	—	—	—	—
1904/05	41	6	8	106	1	162	—	—	—	—	—	—
1905/06	15	5	3	58	—	81	—	—	—	—	—	—
1907/08	35	4	9	66	2	116	—	—	—	—	—	—
1908/09	32	2	3	54	1	92	—	—	—	—	—	—
1909/10	30	4	4	74	—	112	—	—	—	—	—	—
1910/11	42	14	—	64	—	120	—	—	—	—	—	—
1911/12	42	5	5	77	1	130	—	—	—	—	—	—
1912/13	44	—	2	75	3	124	—	—	—	—	—	—
1915/16	19	1	3	62	—	85	—	—	—	—	—	—
1916/17	20	1	3	46	—	70	—	—	—	—	—	—
1917/18	15	—	—	61	—	76	—	—	—	—	—	—
1918/19	16	—	1	24	—	41	—	—	—	—	—	—
1919/20	9	1	1	13	—	24	—	—	—	—	—	—
1920/21	12	4	—	8	—	24	—	—	—	—	—	—
1921/22	13	2	—	16	—	31	—	—	—	—	—	—
1922/23	26	3	6	43	—	78	—	—	—	—	—	—
1923/24	23	1	2	30	—	56	—	—	—	—	—	—
1924/25	31	4	6	14	1	56	—	—	—	—	—	—

18. Ismétlők hitfelekezete a községi tanonciskolákban. (Vége.)

É v	a) Összes tanulók						b) Leánytanulók					
	Róm. kat.	Ág. ev.	Ref.	Izr.	Egyéb	Összesen	Róm. kat.	Ág. ev.	Ref.	Izr.	Egyéb	Összesen
1925/26	46	4	7	78	—	135	—	—	—	—	—	—
1926/27	31	4	5	37	—	77	—	—	—	—	—	—
1927/28	67	6	7	65	3	148	—	—	—	—	—	—
1928/29	49	4	2	63	—	118	—	—	—	—	—	—
1929/30	42	4	3	35	1	85	—	—	—	—	—	—
1930/31	83	4	15	64	2	168	—	—	—	—	1	1
1931/32	93	3	19	75	2	192	2	1	—	—	—	3
1932/33	54	2	13	28	19	116	—	—	—	1	—	1
1933/34	41	1	8	48	—	98	—	—	—	—	—	—

III. Összes tanonciskolák.

1898/99	1.151	113	150	396	22	1.832	—	—	—	—	—	—
1900/01	1.224	96	137	411	20	1.888	—	—	—	—	—	—
1902/03	831	69	112	290	22	1.324	—	—	—	—	—	—
1903/04	1.070	66	142	342	30	1.650	—	—	—	—	—	—
1904/05	1.151	86	131	372	32	1.772	—	—	—	—	—	—
1905/06	981	77	134	282	20	1.494	—	—	—	—	—	—
1907/08	944	68	101	309	29	1.451	—	—	—	—	—	—
1908/09	1.091	72	137	282	42	1.624	—	—	—	—	—	—
1909/10	1.466	69	143	370	53	2.101	441	10	16	21	—	488
1910/11	1.097	86	144	305	61	1.693	46	1	7	9	1	64
1911/12	1.074	66	175	459	59	1.833	55	3	5	17	2	82
1912/13	1.080	73	145	283	68	1.649	74	6	3	23	1	107
1915/16	712	44	98	166	49	1.069	27	4	3	9	—	43
1916/17	859	56	106	167	27	1.215	51	3	7	15	—	76
1917/18	635	46	104	200	19	1.004	29	3	6	20	—	58
1918/19	431	31	48	105	13	628	27	1	3	8	—	39
1919/20	356	25	55	75	11	522	19	2	3	6	—	30
1920/21	408	33	51	82	15	589	66	5	10	33	9	123
1921/22	475	50	71	176	11	783	64	9	12	49	2	136
1922/23	802	69	120	337	15	1.343	127	14	23	115	1	280
1923/24	941	81	142	251	17	1.432	175	15	34	75	2	301
1924/25	793	80	109	154	29	1.165	66	6	10	12	4	98
1925/26	765	67	148	232	15	1.227	75	14	14	32	1	136
1926/27	819	88	135	167	11	1.220	135	15	26	33	1	210
1927/28	895	78	102	192	24	1.291	154	15	8	19	4	200
1928/29	864	76	116	202	19	1.277	155	20	23	41	1	240
1929/30	919	67	156	196	21	1.359	123	10	18	35	3	189
1930/31	883	69	123	229	9	1.313	123	8	24	19	2	176
1931/32	876	72	145	244	10	1.347	136	18	21	32	2	209
1932/33	632	47	103	148	35	965	106	10	17	34	3	170
1933/34	525	36	80	129	13	783	119	8	17	24	3	171

19. Ismétlők anyanyelve a községi tanonciskolákban.

É v	a) Összes tanulók					b) Leánytanulók				
	Magyar	Német	Tót	Egyéb	Összesen	Magyar	Német	Tót	Egyéb	Össze- sen
<i>I. Iparostanonciskolák.</i>										
<i>1. Fiúiparostanonciskolák.</i>										
1898/99	1.441	154	89	24	1.708	—	—	—	—	—
1900/01	1.484	185	69	26	1.764	—	—	—	—	—
1902/03	1.083	89	33	28	1.233	—	—	—	—	—
1903/04	1.325	112	43	23	1.503	—	—	—	—	—
1904/05	1.413	125	44	28	1.610	—	—	—	—	—
1905/06	1.267	85	36	25	1.413	—	—	—	—	—
1907/08	1.156	89	62	28	1.335	—	—	—	—	—
1911/12	1.285	121	157	58	1.621	—	—	—	—	—
1912/13	1.203	86	67	62	1.418	—	—	—	—	—
1915/16	842	40	16	43	941	—	—	—	—	—
1916/17	987	42	15	25	1.069	—	—	—	—	—
1917/18	811	33	9	18	871	1	—	—	—	1
1918/19	491	26	11	20	548	—	—	—	—	—
1919/20	445	18	4	3	470	2	—	—	—	2
1924/25	982	27	1	1	1.011	—	—	—	—	—
1925/26	913	40	2	1	956	—	—	—	—	—
1926/27	908	22	2	1	933	—	—	—	—	—
1927/28	912	26	3	2	943	—	—	—	—	—
1928/29	903	12	4	2	921	2	—	—	—	2
1929/30	1.065	24	2	—	1.091	6	—	—	—	6
1930/31	957	12	3	—	972	2	—	—	—	2
1931/32	939	10	—	—	949	—	—	—	—	—
1932/33	672	8	—	2	682	2	—	—	—	2
1933/34	511	4	1	—	516	2	—	—	—	2
<i>2. Leányiparostanonciskolák.</i>										
1911/12	80	1	1	—	82	80	1	1	—	82
1915/16	43	—	—	—	43	43	—	—	—	43
1916/17	74	2	—	—	76	74	2	—	—	76
1917/18	51	4	1	1	57	51	4	1	1	57
1918/19	38	1	—	—	39	38	1	—	—	39
1919/20	27	—	—	1	28	27	—	—	1	28
1924/25	96	—	—	2	98	96	—	—	2	98
1925/26	133	3	—	—	136	133	3	—	—	136
1926/27	208	2	—	—	210	208	2	—	—	210
1927/28	196	3	—	1	200	196	3	—	1	200
1928/29	238	—	—	—	238	238	—	—	—	238
1929/30	182	1	—	—	183	182	1	—	—	183
1930/31	172	—	—	1	173	172	—	—	1	173
1931/32	205	1	—	—	206	205	1	—	—	206
1932/33	167	—	—	—	167	167	—	—	—	167
1933/34	169	—	—	—	169	169	—	—	—	169

19. Ismétlők anyanyelve a községi tanonciskolákban. (Folytatás.)

É v	a) Összes tanulók					b) Leánytanulók				
	Magyar	Német	Tót	Egyéb	Összesen	Magyar	Német	Tót	Egyéb	Össze- sen
3. Fiú- és leányiparostanonciskolák együtt.										
1898/99	1.441	154	89	24	1.708	—	—	—	—	—
1900/01	1.484	185	69	26	1.764	—	—	—	—	—
1902/03	1.083	89	33	28	1.233	—	—	—	—	—
1903/04	1.325	112	43	23	1.503	—	—	—	—	—
1904/05	1.413	125	44	28	1.610	—	—	—	—	—
1905/06	1.267	85	36	25	1.413	—	—	—	—	—
1907/08	1.156	89	62	28	1.335	—	—	—	—	—
1911/12	1.365	122	158	58	1.703	80	1	1	—	82
1912/13	1.305	89	69	62	1.525	107
1915/16	885	40	16	43	984	43	—	—	—	43
1916/17	1.061	44	15	25	1.145	74	2	—	—	76
1917/18	862	37	10	19	928	52	4	1	1	58
1918/19	529	27	11	20	587	38	1	—	—	39
1919/20	472	18	4	4	498	29	—	—	1	30
1924/25	1.078	27	1	3	1.109	96	—	—	2	98
1925/26	1.046	43	2	1	1.092	133	3	—	—	136
1926/27	1.116	24	2	1	1.143	208	2	—	—	210
1927/28	1.108	29	3	3	1.143	196	3	—	1	200
1928/29	1.141	12	4	2	1.159	240	—	—	—	240
1929/30	1.247	25	2	—	1.274	188	1	—	—	189
1930/31	1.129	12	3	1	1.145	174	—	—	1	175
1931/32	1.144	11	—	—	1.155	205	1	—	—	206
1932/33	839	8	—	2	849	169	—	—	—	169
1933/34	680	4	1	—	685	171	—	—	—	171

II. Kereskedőtanonciskolák.

1898/99	115	7	1	1	124	—	—	—	—	—
1900/01	114	10	—	—	124	—	—	—	—	—
1902/03	89	2	—	—	91	—	—	—	—	—
1903/04	143	3	1	—	147	—	—	—	—	—
1904/05	159	1	2	—	162	—	—	—	—	—
1905/06	79	1	—	1	81	—	—	—	—	—
1907/08	109	6	1	—	116	—	—	—	—	—
1911/12	126	3	—	1	130	—	—	—	—	—
1912/13	120	—	—	4	124	—	—	—	—	—

19. Ismétlők anyanyelve a községi tanonciskolákban. (Vége.)

Év	a) Összes tanulók					b) Leánytanulók				
	Magyar	Német	Tót	Egyéb	Összesen	Magyar	Német	Tót	Egyéb	Össze- sen
1915/16	82	3	—	—	85	—	—	—	—	—
1916/17	67	3	—	—	70	—	—	—	—	—
1917/18	74	2	—	—	76	—	—	—	—	—
1918/19	38	2	1	—	41	—	—	—	—	—
1919/20	23	1	—	—	24	—	—	—	—	—
1924/25	56	—	—	—	56	—	—	—	—	—
1925/26	132	1	1	1	135	—	—	—	—	—
1926/27	77	—	—	—	77	—	—	—	—	—
1927/28	146	1	—	1	148	—	—	—	—	—
1928/29	117	1	—	—	118	—	—	—	—	—
1929/30	85	—	—	—	85	—	—	—	—	—
1930/31	166	2	—	—	168	1	—	—	—	1
1931/32	192	—	—	—	192	3	—	—	—	3
1932/33	116	—	—	—	116	1	—	—	—	1
1933/34	97	1	—	—	98	—	—	—	—	—

III. Összes tanonciskolák.

1898/99	1.556	161	90	25	1.832	—	—	—	—	—
1900/01	1.598	195	69	26	1.888	—	—	—	—	—
1902/03	1.172	91	33	28	1.324	—	—	—	—	—
1903/04	1.468	115	44	23	1.650	—	—	—	—	—
1904/05	1.572	126	46	28	1.772	—	—	—	—	—
1905/06	1.346	86	36	26	1.494	—	—	—	—	—
1907/08	1.265	95	63	28	1.451	—	—	—	—	—
1911/12	1.491	125	158	59	1.833	80	1	1	—	82
1912/13	1.425	89	69	66	1.649	—	—	—	—	107
1915/16	967	43	16	43	1.069	43	—	—	—	43
1916/17	1.128	47	15	25	1.215	74	2	—	—	76
1917/18	936	39	10	19	1.004	52	4	1	1	58
1918/19	567	29	12	20	628	38	1	—	—	39
1919/20	495	18	5	4	522	29	—	—	1	30
1924/25	1.134	27	1	3	1.165	96	—	—	2	98
1925/26	1.178	44	3	2	1.227	133	3	—	—	136
1926/27	1.193	24	2	1	1.220	208	2	—	—	210
1927/28	1.254	30	3	4	1.291	196	3	—	1	200
1928/29	1.258	13	4	2	1.277	240	—	—	—	240
1929/30	1.332	25	2	—	1.359	188	1	—	—	189
1930/31	1.295	14	3	1	1.313	175	—	—	1	176
1931/32	1.336	11	—	—	1.347	208	1	—	—	209
1932/33	955	8	—	2	965	170	—	—	—	170
1933/34	777	5	1	—	783	171	—	—	—	171

20. A tanulók mulasztásai a

É v	a) Fiúiparostanonciskolák				b) Leányiparostanonciskolák				c) Fió- és leány-	
	Mulasztott órák száma		Igazolatlanul mulasztott órák száma	100 mulasztott óra közül igazolatlan	Mulasztott órák száma		Igazolatlanul mulasztott órák száma	100 mulasztott óra közül igazolatlan	Mulasztott órák száma	
	összesen	egy tanulóra ¹⁾			összesen	egy tanulóra ¹⁾			összesen	egy tanulóra ¹⁾
1898/99	246.843	28	50.925	20.6	—	—	—	—	246.843	28
1900/01	236.703	28	42.714	18.0	—	—	—	—	236.703	28
1902/03	184.500	23	39.003	21.1	—	—	—	—	184.500	23
1903/04	167.194	20	30.096	18.0	—	—	—	—	167.194	20
1904/05	217.417	24	30.062	13.9	—	—	—	—	217.417	24
1905/06	245.807	26	45.108	18.4	—	—	—	—	245.807	26
1907/08	300.008	28	58.865	19.6	—	—	—	—	300.008	28
1909/10	319.080	26	71.134	22.3	48.769	24	8.006	16.4	367.849	25
1910/11	379.529	27	84.179	22.2	83.455	40	16.221	19.4	462.984	29
1911/12	412.792	28	96.437	23.4	76.676	37	14.995	19.6	489.468	29
1912/13	382.671	26	84.416	22.1	69.840	43	9.937	14.2	452.511	27
1915/16	283.884	31	67.050	23.6	51.498	35	7.424	14.4	335.382	32
1916/17	231.227	28	60.676	26.2	44.638	35	7.263	16.3	275.865	29
1917/18	154.966	18	68.749	44.4	40.440	46	8.376	20.7	195.406	20
1918/19	106.723	13	26.066	24.4	25.611	23	4.678	18.3	132.334	14
1919/20	128.926	18	40.932	31.7	32.542	22	7.766	23.9	161.468	19
1920/21	186.655	19	55.954	30.0	62.829	22	13.840	22.0	249.484	20
1921/22	404.421	32	124.362	30.8	141.557	32	24.758	17.5	545.978	32
1922/23	469.275	32	159.038	33.9	161.517	35	33.375	20.7	630.792	33
1923/24	538.391	36	172.807	32.1	180.300	39	39.395	21.8	718.691	37
1924/25	486.180	34	150.333	30.9	235.893	43	24.391	10.4	722.073	36
1925/26	523.594	36	161.952	30.9	245.170	42	20.033	8.2	768.764	38
1926/27	365.882	24	122.746	33.5	191.920	34	29.295	15.3	557.802	27
1927/28	443.452	28	128.355	28.9	188.447	37	23.752	16.6	631.899	30
1928/29	464.742	30	139.389	30.0	185.766	42	29.032	15.6	650.508	33
1929/30	473.664	32	145.683	30.8	126.652	33	21.509	17.0	600.316	32
1930/31	375.194	29	126.913	33.8	119.193	33	25.375	21.3	494.387	30
1931/32	354.166	32	111.248	31.4	118.621	36	22.085	18.6	472.787	33
1932/33	298.191	33	98.835	33.1	84.789	29	14.199	16.7	382.980	32
1933/34	217.978	26	77.828	35.7	85.853	29	15.656	18.2	303.831	26

1) Az évvégi tanulólétszámhoz viszonyítva.

községi tanonciskolákban.

iparostanonciskolák együtt		d) Kereskedőtanonciskolák				e) Összes tanonciskolák				Év
Igazolatlanul mulasztott órák száma	100 mulasztott óra közül igazolatlan	Mulasztott órák száma		Igazolatlanul mulasztott órák száma	100 mulasztott óra közül igazolatlan	Mulasztott órák száma		Igazolatlanul mulasztott órák száma	100 mulasztott óra közül igazolatlan	
		összesen	egy tanulóra ¹⁾			összesen	egy tanulóra ¹⁾			
50.925	20-6	24.240	31	3.669	15-1	271.083	28	54.594	20-1	1898/99
42.714	18-0	17.001	19	2.568	15-1	253.704	27	45.282	17-8	1900/01
39.003	21-1	23.628	22	3.345	14-2	208.128	23	42.348	20-3	1902/03
30.096	18-0	12.617	10	1.550	12-3	179.811	18	31.646	17-6	1903/04
30.062	13-9	19.748	16	2.460	12-5	237.165	23	32.522	13-7	1904/05
45.108	18-4	20.072	17	2.338	11-6	265.879	25	47.446	17-8	1905/06
58.865	19-6	19.647	19	2.088	10-6	319.655	27	60.953	19-1	1907/08
79.140	21-5	20.646	20	3.807	18-4	388.495	25	82.947	21-4	1909/10
100.400	21-7									1910/11
111.432	22-8	24.524	21	6.242	25-5	513.992	28	117.674	22-9	1911/12
94.353	20-9	23.330	19	4.011	17-2	475.841	26	98.364	20-7	1912/13
74.474	22-2	28.029	28	6.900	24-6	363.411	31	81.374	23-0	1915/16
67.939	24-6	26.765	27	5.634	21-0	302.630	28	73.573	24-0	1916/17
77.125	39-5	25.901	27	5.033	19-4	221.307	21	82.158	37-1	1917/18
30.744	24-9	14.224	17	2.529	17-8	146.558	12	33.273	24-2	1918/19
48.698	30-2	7.112	11	1.243	17-5	168.580	18	49.941	29-6	1919/20
69.794	28-0	13.566	16	3.691	27-2	263.050	19	73.485	27-9	1920/21
149.120	35-6	39.656	26	9.167	23-1	585.634	31	158.287	34-5	1921/22
192.413	30-5	52.637	33	12.331	23-4	683.429	33	204.744	30-0	1922/23
212.202	15-6	41.626	27	7.932	19-1	760.317	36	220.134	15-8	1923/24
174.724	24-3	54.905	31	22.528	41-0	776.978	36	197.252	25-5	1924/25
181.985	23-7	60.684	30	16.667	27-5	829.448	37	198.652	25-8	1925/26
152.041	27-3	46.251	24	11.171	24-2	604.053	27	163.212	27-0	1926/27
152.107	24-1	50.228	27	11.487	22-9	682.127	30	163.594	24-0	1927/28
168.421	25-9	45.139	26	9.620	21-3	695.647	32	178.041	25-6	1928/29
167.192	27-9	46.782	30	12.335	26-4	647.098	32	179.527	27-8	1929/30
152.288	30-8	47.143	32	11.402	24-2	541.530	30	163.690	30-2	1930/31
133.333	28-2	47.709	38	12.995	27-2	520.496	34	146.328	28-1	1931/32
113.034	29-5	38.284	35	8.033	21-0	421.264	33	121.067	28-7	1932/33
93.484	30-8	30.915	29	7.512	24-3	334.746	27	100.996	30-2	1933/34

21. Iparostanoncok foglalkozása és előmenetele a községi iskolákban.

Megnevezés	1928/29			1932/33				
	Létszám az év végén	Ebből			Létszám az év végén	Ebből		
		kielegítő	ki nem elegendő	nem osztályozott		kielegítő	ki nem elegendő	nem osztályozott
<i>a) Fiúiparostanonciskolák.</i>								
Ács	37	31	1	5	14	13	—	1
Akkumulátorszereelő	4	4	—	—	—	—	—	—
Aranyműves	139	99	27	13	64	56	5	3
Aranyozó	23	19	2	2	4	4	—	—
Aranyverő	—	—	—	—	1	1	—	—
Asztalos	1.028	892	88	48	339	280	26	33
Átnyomó	6	6	—	—	2	2	—	—
Autóhűtőkészítő	—	—	—	—	4	4	—	—
Autómotorszereelő	961	782	101	78	458	420	38	—
Autóvillanyszerelő	—	—	—	—	3	2	1	—
Bádóg-könyomdász	—	—	—	—	60	56	4	—
Bádogos	477	391	43	43	208	169	15	24
Betűöntő	31	29	2	—	9	8	1	—
Betűszedő-nyomdász	361	335	19	7	179	162	13	4
Blokklakatos	—	—	—	—	4	4	—	—
Bognár, kocsigyártó	84	75	6	3	16	13	3	—
Borbély és fodrász	1.258	1.099	98	61	784	632	115	37
Bördísműves	115	108	4	3	71	69	2	—
Bőröndös	73	70	1	2	46	44	2	—
Bronzműves	151	133	13	5	58	53	5	—
Bútorasztalos	28	9	16	3	—	—	—	—
Bútorlakatos	—	—	—	—	2	1	—	1
Címfestő	109	100	5	4	47	44	1	2
Cinkografus	—	—	—	—	16	14	—	2
Cipész	497	438	41	18	212	194	12	6
Cipőfelsőrész-készítő	42	40	2	—	—	—	—	—
Cizelláló	—	—	—	—	2	2	—	—
Cukorkakészítő	5	5	—	—	—	—	—	—
Cukrász, mézeskalácsos	183	172	—	11	116	99	17	—
Cserepes, tetőfedő	8	6	—	2	3	1	1	1
Csiszoló	—	—	—	—	3	3	—	—
Csónakkészítő	11	10	1	—	3	3	—	—
Dobozkészítő	6	4	—	2	1	—	1	—
Ékszerész	100	73	18	9	49	48	1	—
Elektrotechnikus	310	265	16	29	453	443	—	10
Épületasztalos	—	—	—	—	1	1	—	—
Épület- és műlakatos	198	173	20	5	32	31	1	—
Ércfényező	5	4	—	1	4	4	—	—
Ércöntő	—	—	—	—	6	6	—	—
Esernyős	—	—	—	—	3	3	—	—

21. Iparosstanoncok foglalkozása és előmenetele a községi iskolákban. (Folytatás.)

Megnevezés	1928/29			1932/33				
	Létszám az év végén	Ebből			Létszám az év végén	Ebből		
		kielegítő	ki nem elegendő	nem osztályozott		kielegítő	ki nem elegendő	nem osztályozott
Ezüstműves	123	89	19	15	75	65	6	4
Faesztergályos	34	28	6	—	15	10	3	2
Fal- és padlóburkoló	17	8	4	5	10	10	—	—
Faszobrász	94	88	2	4	5	5	—	—
Fehérneműtisztító	3	3	—	—	7	5	1	1
Fémcsiszoló	39	31	6	2	18	16	2	—
Fémesztergályos	—	—	—	—	15	13	2	—
Fémnyomó	52	46	4	2	27	25	2	—
Fémöntő	15	13	1	1	—	—	—	—
Fényező	—	—	—	—	32	26	3	3
Fényképész	97	78	7	12	79	69	—	10
Fésűs	—	—	—	—	1	—	—	1
Fodrász	—	—	—	—	77	57	17	3
Fodrász, női	—	—	—	—	35	25	5	5
Foglaló	8	6	—	2	2	1	—	1
Fogtechnikus	138	83	33	22	177	152	15	10
Géplakatos	864	751	91	22	405	370	22	13
Gépmester	—	—	—	—	85	74	8	3
Gipsz-szobrász	—	—	—	—	16	12	1	3
Gombkötő	2	2	—	—	—	—	—	—
Gumijavító	2	2	—	—	3	3	—	—
Hajóács	—	—	—	—	1	1	—	—
Hangszerkészítő	31	30	1	—	10	9	—	1
Hentes	—	—	—	—	248	206	31	11
Horganyedző	12	12	—	—	4	4	—	—
Idomszerlakatos	—	—	—	—	7	7	—	—
Intarziavágó	—	—	—	—	1	1	—	—
Írógépműszerész	44	35	3	6	—	—	—	—
Kádár	4	4	—	—	3	3	—	—
Kalapos	39	30	9	—	18	12	4	2
Kályhás	10	8	2	—	10	8	1	1
Kardműves	—	—	—	—	2	2	—	—
Kárpitdíszítő	—	—	—	—	1	1	—	—
Kárpitos	439	399	20	20	207	180	16	11
Karosszerialakatos	—	—	—	—	3	2	—	1
Kartonszabász	—	—	—	—	1	1	—	—
Kazánkovács	18	15	—	3	—	—	—	—
Kefekötő	4	3	1	—	3	3	—	—
Kelmefestő, vegytisztító	46	38	3	5	35	25	9	1
Kéményseprő	2	2	—	—	6	6	—	—

21. Iparosanoncok foglalkozása és előmenetele a községi iskolákban. (Folytatás.)

Megnevezés	1928/29				1932/33			
	Létszám az év végén	Ebből			Létszám az év végén	Ebből		
		kielegítő	ki nem elegendő	nem osztályozott		kielegítő	ki nem elegendő	nem osztályozott
Kerékpárkészítő és varrógépes .	19	19	—	—	52	44	2	6
Kereskedő	19	18	—	1	12	12	—	—
Keretkészítő	5	5	—	—	—	—	—	—
Késes, köszörűs	12	11	1	—	5	5	—	—
Kézimunkarajzoló	2	2	—	—	—	—	—	—
Kesztyűs	20	20	—	—	35	31	3	1
Kirakatrendező	—	—	—	—	3	3	—	—
Kocsifényező	69	49	17	3	23	21	1	1
Kocsikovács	13	11	2	—	—	—	—	—
Kocsilakatos	90	85	4	1	31	27	4	—
Kocsinyerges	—	—	—	—	19	17	2	—
Korongos	6	6	—	—	1	1	—	—
Kosárfonó	1	1	—	—	—	—	—	—
Kovács	31	27	2	2	15	14	1	—
Kozmetikus	—	—	—	—	1	1	—	—
Kőfaragó	34	24	5	5	36	28	1	7
Kőműves	519	363	21	135	217	196	3	18
Könyomdász	38	37	—	1	14	12	—	2
Könyvkötő	206	182	8	16	119	88	15	16
Kőrajzoló	14	14	—	—	—	—	—	—
Kötélverő	2	2	—	—	1	1	—	—
Kötszerész	11	11	—	—	18	14	3	1
Kötszővő	17	17	—	—	54	50	2	2
Kővező	35	33	—	2	22	20	1	1
Lakatos	457	385	53	19	457	391	45	21
Lánckészítő	29	21	5	3	—	—	—	—
Látszerész	2	—	—	2	27	25	—	2
Marató	5	5	—	—	2	2	—	—
Mázoló	—	—	—	—	35	31	2	2
Mélynyomó	—	—	—	—	12	10	1	1
Mérleglakatos	27	24	2	1	10	9	—	1
Mészáros	—	—	—	—	52	42	8	2
Mészáros és hentes	292	239	31	22	64	61	1	2
Mintaasztalos	52	47	3	2	12	11	1	—
Molnár	—	—	—	—	2	1	—	1
Műasztalos	8	8	—	—	60	57	—	3
Műhimző	6	6	—	—	2	2	—	—
Műkőöntő	5	4	—	1	—	—	—	—
Műkőszőrűs	—	—	—	—	1	1	—	—
Műlakatos	—	—	—	—	12	9	2	1

21. Iparostanoncok foglalkozása és előmenetele a községi iskolákban. (Folytatás.)

Megnevezés	1928/29				1932/33			
	Létszám az év végén	Ebből			Létszám az év végén	Ebből		
		kitelegítő	ki nem elégtő	nem osztályozott		kitelegítő	ki nem elégtő	nem osztályozott
Műszerész	725	620	44	61	290	282	3	5
Műszerkovács	256	228	8	20	—	—	—	—
Nyerges	68	63	5	—	—	—	—	—
Órás	73	58	8	7	35	33	2	—
Óratokkészítő	5	4	1	—	4	3	—	1
Orvosi műszerész	—	—	—	—	83	74	2	7
Paplanos	18	15	2	1	10	10	—	—
Paszományos	19	17	1	1	17	17	—	—
Pék	—	—	—	—	168	150	15	3
Puskaműves	4	4	—	—	4	4	—	—
Redőnylakatos	—	—	—	—	1	1	—	—
Rétusőr	—	—	—	—	6	5	1	—
Rézesztergályos	—	—	—	—	22	21	1	—
Rézműves	41	37	2	2	33	29	4	—
Rézöntő	42	38	2	2	12	12	—	—
Ruggyantakészítő	2	2	—	—	—	—	—	—
Sapkakészítő	20	15	5	—	7	5	2	—
Sarkantyús	1	1	—	—	—	—	—	—
Sodronyszövő	25	22	2	1	6	4	2	—
Sörfőző	19	19	—	—	2	2	—	—
Sütő	633	457	117	59	211	178	28	5
Szabó, férfi	1.306	1.160	108	38	523	452	36	35
Szabó, női	46	41	3	2	51	44	2	5
Szappanfőző	1	1	—	—	8	7	—	1
Szelencekészítő	—	—	—	—	1	1	—	—
Szellőzőműkészítő	5	5	—	—	—	—	—	—
Szerelő	36	34	2	—	9	9	—	—
Szerkovács	7	5	2	—	2	2	—	—
Szerszámkészítő	30	26	4	—	21	21	—	—
Szerszámlakatos	84	74	4	6	83	76	4	3
Szijgyártó	16	14	2	—	3	3	—	—
Szobafestő	358	285	29	44	122	109	5	8
Szoboröntő	—	—	—	—	1	1	—	—
Szobrász, gipszszobrász	60	51	2	7	12	9	—	3
Szűcs	132	85	47	—	92	75	13	4
Tanszerkészítő	11	11	—	—	2	2	—	—
Tapétázó	6	6	—	—	—	—	—	—
Telefonszerelő	4	4	—	—	5	5	—	—
Térképész	6	6	—	—	3	3	—	—
Textilvénők	—	—	—	—	1	1	—	—

21. Iparostanoncok foglalkozása és előmenetele a községi iskolákban. (Folytatás.)

Megnevezés	1928/29			1932/33				
	Létszám az év végén	Ebből			Létszám az év végén	Ebből		
		kitelegítő	ki nem elégtő	nem osztályozott		kitelegítő	ki nem elégtő	nem osztályozott
Tokkészítő	11	9	2	—	3	3	—	—
Tömöntő	28	24	2	2	4	3	1	—
Tűzhelylakatos	22	22	—	—	—	—	—	—
Üvegcsiszoló	38	33	2	3	23	22	—	1
Üveges	55	44	6	5	22	22	—	—
Üvegfestő	6	6	—	—	4	4	—	—
Üvegfúvó	—	—	—	—	1	1	—	—
Üvegtechnikus	8	6	—	2	13	13	—	—
Vasbútortfényező	1	1	—	—	—	—	—	—
Vas- és fémesztergályos	302	263	21	18	158	142	10	6
Vasöntő	57	43	6	8	34	32	2	—
Vésnök	70	58	7	5	37	31	1	5
Villanyszerelő	395	331	50	14	350	280	31	39
Vonalozó	—	—	—	—	2	2	—	—
Zománczó	—	—	—	—	1	1	—	—
Zongorakészítő	23	21	2	—	—	—	—	—
Összesen	15.508	13.121	1.388	999	8.849	7.741	675	433
b) Leányiparostanonciskolák.								
Aranyműves	10	6	2	2	—	—	—	—
Bőrdíszműves	2	—	—	2	4	4	—	—
Címfestő	1	1	—	—	1	1	—	—
Cipész	7	5	2	—	—	—	—	—
Cipőfelsőrészkészítő	33	28	3	2	5	5	—	—
Cipőtűző	44	37	1	6	—	—	—	—
Cukrász	—	—	—	—	1	1	—	—
Drogista	—	—	—	—	1	1	—	—
Ércfényező	8	8	—	—	—	—	—	—
Ékszerész	—	—	—	—	1	1	—	—
Esernyős	7	5	—	2	1	1	—	—
Ezüstfényező	—	—	—	—	1	1	—	—
Ezüstműves	2	2	—	—	—	—	—	—
Fehérneműkészítő	95	74	7	14	29	25	4	—

21. Iparostanoncok foglalkozása és előmenetele a községi iskolákban. (Vége.)

Megnevezés	1928/29			1932/33				
	Létszám az év végén	Ebből			Létszám az év végén	Ebből		
		kielégítő	ki nem elégtő	nem osztályozott		kielégítő	ki nem elégtő	nem osztályozott
Fehérneműtisztító	22	13	4	5	8	7	—	1
Fényképész	—	—	—	—	1	1	—	—
Fodrász	299	238	22	39	—	—	—	—
Fodrász, női	—	—	—	—	389	364	11	14
Fogtechnikus	1	1	—	—	—	—	—	—
Fűzőkészítő	26	19	3	4	60	43	7	10
Gépkötő	4	3	1	—	—	—	—	—
Gombkötő	1	1	—	—	—	—	—	—
Illatszerész	1	1	—	—	—	—	—	—
Iparművész	8	6	2	—	1	1	—	—
Kalapos	—	—	—	—	3	1	—	2
Kalapos, női	495	394	55	46	288	224	12	52
Kárpitos	5	3	1	1	—	—	—	—
Kefekötő	1	1	—	—	—	—	—	—
Kereskedő	40	37	2	1	—	—	—	—
Keretkészítő	—	—	—	—	1	1	—	—
Kézimunkakészítő	18	13	3	2	—	—	—	—
Kesztyűs	5	5	—	—	11	11	—	—
Kozmetikus	17	7	2	8	71	58	—	13
Könyvkötő	88	62	15	11	14	14	—	—
Kötőszövő	15	13	2	—	24	23	—	1
Mészáros és hentes	3	3	—	—	2	2	—	—
Mosónő	—	—	—	—	6	6	—	—
Műhimző, géphimző	113	91	14	8	20	20	—	—
Művirágkészítő	14	8	4	2	7	7	—	—
Nyomdász, könyvnyomdász	4	4	—	—	—	—	—	—
Órás és ékszerész	10	6	3	1	—	—	—	—
Paplanos	30	27	3	—	9	9	—	—
Paszományos	12	12	—	—	1	1	—	—
Sapkakészítő	3	1	1	1	1	1	—	—
Sütő	1	1	—	—	1	1	—	—
Szabó, női	2.891	2.421	231	239	1.902	1.488	161	253
Szőnyegjavító	—	—	—	—	1	1	—	—
Szűcs	91	65	11	15	58	54	2	2
Tervező	—	—	—	—	2	2	—	—
Üveges	—	—	—	—	2	2	—	—
Vasalónő	—	—	—	—	12	12	—	—
Vésnök	1	1	—	—	—	—	—	—
Virágkötő	9	7	1	1	1	1	—	—
Összesen	4.437	3.630	395	412	2.940	2.395	197	348

22. A kereskedőtanonc-leányiskola főbb adatainak áttekintése.

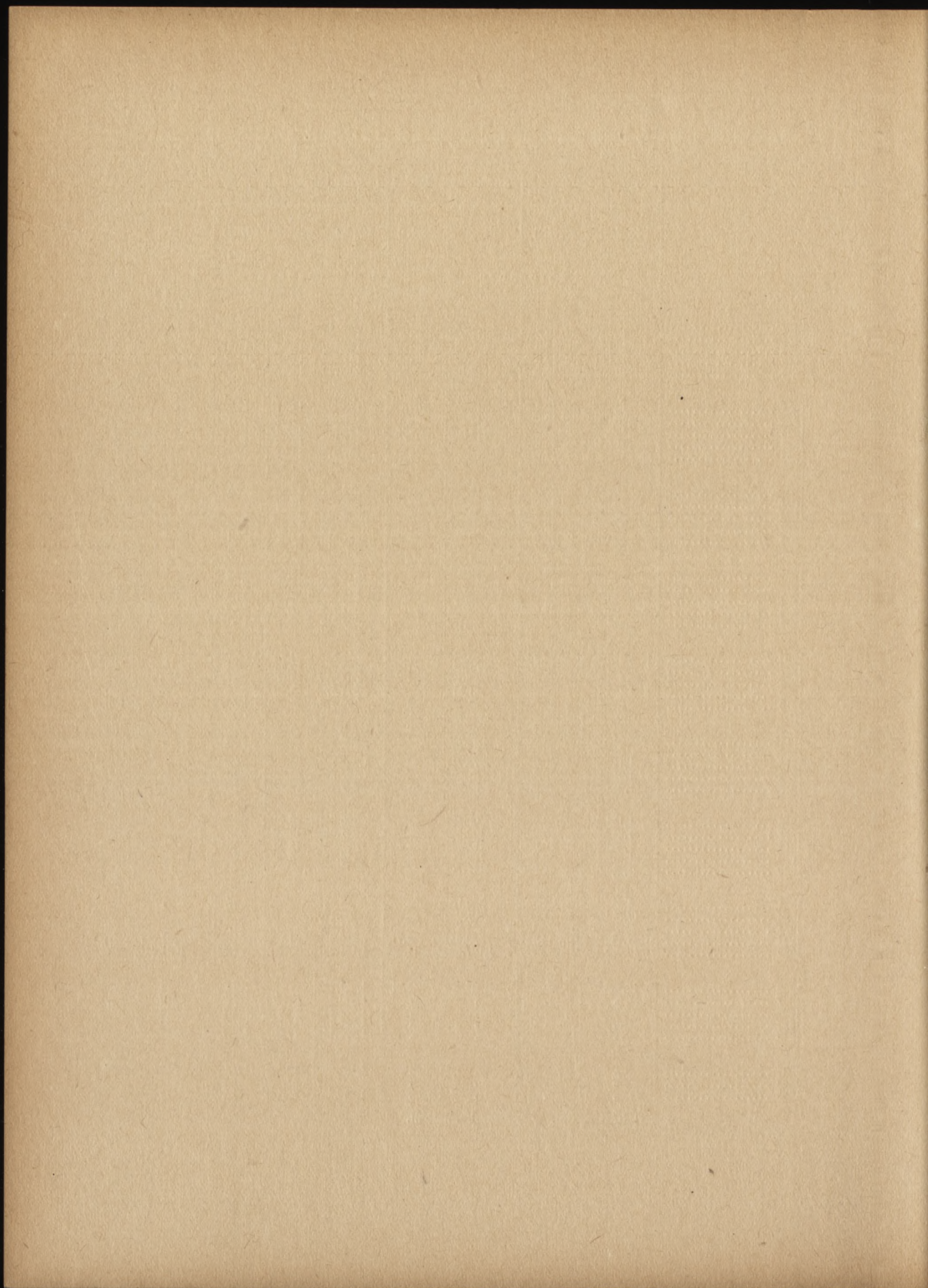
Megnevezés	1913/14	1914/15	1915/16	1916/17	1917/18	1930/31	1931/32	1932/33	1933/34
	VI., Szív-u. 6. ¹⁾				VI., Bajza-u. 33. ²⁾	XI., Horthy Miklós-út 27.			
I. Általános adatok.									
Osztályok száma	1	3	3	3	3	2	2	2	2
Tantermek száma	1	3	3	3	3	1	2	2	2
Tanérők száma	7	12	.	9	11	3	3	3	3
Tanulók száma:									
beirattak	37	68	123	88	97	110	110	86	53
év végén	29	60	54	72	31	78	84	54	41
II. A tanulók évvégi létszámának részletezése.									
a) <i>Osztályok szerint.</i>									
I. osztály	29	60	54	72	31	—	2	—	—
II. «	—	—	—	—	—	50	57	22	21
III. «	—	—	—	—	—	23	12	32	11
IV. «	—	—	—	—	—	5	13	—	9
Összesen	29	60	54	72	31	78	84	54	41
b) <i>Életkor szerint.</i>									
13—14 éves	2	—	1	7	—	—	—	—	—
14—15 «	2	9	9	6	5	2	5	—	9
15—16 «	2	11	9	8	6	20	11	8	2
16—17 «	10	5	10	5	5	23	34	16	15
17—18 «	1	7	2	5	5	23	19	15	8
18—19 «	5	7	6	5	6	8	10	6	5
19—20 «	1	2	1	3	4	1	4	7	1
20— «	6	19	16	33	—	1	1	2	1
Összesen	29	60	54	72	31	78	84	54	41
c) <i>Hitfelekezeti szerint.</i>									
Római katolikus	12	32	35	48	14	49	52	29	17
Ágostai evangélikus	1	3	7	1	3	4	5	3	6
Református	3	3	4	6	5	5	10	6	3
Izraelita	13	22	8	14	9	19	17	15	15
Egyéb	—	—	—	3	—	1	—	1	—
Összesen	29	60	54	72	31	78	84	54	41
d) <i>Anyanyelv szerint.</i>									
Magyar	29	60	53	72	31	78	83	53	40
Német	—	—	1	—	—	—	1	1	1
Összesen	29	60	54	72	31	78	84	54	41
e) <i>Szülőhely szerint.</i>									
Budapest	16	33	24	43	14	56	64	42	31
Egyéb Magyarország	12	27	27	29	17	18	18	9	9
Ausztria	—	—	2	—	—	—	1	1	1
Egyéb külföld	1	—	1	—	—	4	1	2	—
Összesen	29	60	54	72	31	78	84	54	41
f) <i>A szülők lakóhelye szerint.</i>									
Budapest	26	33	44	58	31	60	71	50	37
Pest megye	—	5	8	10	—	18	13	4	4
Magyarország egyéb része ..	3	22	2	4	—	—	—	—	—
Összesen	29	60	54	72	31	78	84	54	41
g) <i>Mulasztások.</i>									
Mulasztott órák összes száma	555	842	289	4.082	4.897	4.177	1.341
Ebből igazolatlanul	19	—	—	27	52	250	—

¹⁾ Elárúsitónői tanfolyam, mely három osztályra (fűszer-, textil- és vegyes osztályra) tagozódott.

23. Községi iparos- és kereskedőtanonciskolák kiadásai és bevételei. — 1886—1933.¹⁾

É v	Iparostanonciskolák		Kereskedőtanonciskolák		Iparostanonciskolák		Kereskedőtanonciskolák	
	Kiadás	Bevétel	Kiadás	Bevétel	Kiadás	Bevétel	Kiadás	Bevétel
	koronában				pengőben			
1886	44.841	—	5.702	—	52.016	—	6.614	—
1887	103.487	12.030	11.905	—	120.045	13.955	13.810	—
1888	122.929	12.030	9.751	—	142.598	13.955	11.311	—
1889	133.046	12.030	13.065	—	154.333	13.955	15.155	—
1890	138.546	12.000	12.100	—	160.713	13.920	14.036	—
1891	146.851	12.130	12.888	—	170.347	14.071	14.950	—
1892	164.815	12.040	15.277	—	191.185	13.966	17.721	—
1893	166.650	12.053	14.575	—	193.314	13.981	16.907	—
1894	167.413	12.000	16.498	—	194.199	13.920	19.138	—
1895	169.895	12.000	15.492	—	197.078	13.920	17.971	—
1896	184.544	12.000	17.920	—	214.071	13.920	20.787	—
1897	192.254	12.000	20.361	—	223.015	13.920	23.619	—
1898	219.492	12.000	20.290	—	254.611	13.920	23.536	—
1899	226.953	12.000	20.389	—	263.265	13.920	23.651	—
1900	230.619	12.000	22.575	—	267.518	13.920	26.187	—
1901	240.493	12.000	26.619	—	278.972	13.920	30.878	—
1902	243.932	12.000	27.233	—	282.961	13.920	31.590	—
1903	288.392	—	30.124	—	334.535	—	34.944	—
1904	308.395	24.000	48.685	—	357.738	27.840	56.475	—
1905	343.550	—	47.529	—	398.518	—	55.134	—
1906	358.213	28.000	50.705	—	415.527	32.480	58.818	—
1907	393.965	26.000	51.636	—	456.999	30.160	59.898	—
1908	434.094	30.000	43.037	—	503.549	34.800	49.923	—
1909	495.154	30.000	41.272	—	574.379	34.800	47.876	—
1910	628.688	30.000	43.498	—	729.278	34.800	50.458	—
1911	819.741	30.000	43.719	—	950.900	34.800	50.714	—
1912	932.980	30.000	63.578	—	1,082.257	34.800	73.750	—
1913	1,112.917	30.000	72.727	—	1,302.584	34.800	84.363	—
1914	1,056.018	30.000	81.095	—	1,147.846	32.609	88.147	—
1915	1,083.065	30.000	93.090	—	967.022	26.786	83.116	—
1916	1,154.550	30.000	99.168	—	796.241	20.690	68.392	—
1917	1,242.019	30.000	100.446	—	621.010	15.000	50.223	—
1918	1,803.764	30.000	157.384	—	863.045	14.354	75.303	—
1919	1,579.535	30.000	155.740	—	158.270	3.006	15.605	—
1920	1,744.410	30.000	141.719	—	34.902	600	2.836	—
1921	4,655.422	—	399.104	—	55.934	—	4.795	—
1922	17,274.206	—	2,301.065	—	68.170	—	9.081	—
1923	^{a)} 678.266 ^{a)}	182 ^{a)}	33.219	—	231.569	62	11.341	—
1924	^{a)} 7,143.346 ^{a)}	14.151 ^{a)}	538.657 ^{a)}	3.773	550.632	1.091	41.521	291
1925	^{a)} 14,022.139 ^{a)}	777 ^{a)}	1,197.690 ^{a)}	11.639	1,121.951	62	95.831	931
1926	^{a)} 16,726.678	—	^{a)} 1,284.489 ^{a)}	5.912	1,341.892	—	103.048	474
1927	1,473.943	72	124.516	570
1928	1,668.513	24.660	153.705	1.238
1929	1,656.760	17.393	137.004	2.323
1930	1,690.153	17.002	133.733	423
1931	1,451.090	19.426	101.955	523
1932	1,296.417	23.360	90.658	517
1933	1,240.447	28.193	81.901	479

¹⁾ Zárszámadosok előírási adatai. — ²⁾ Ezer koronában.

TARTALOMJEGYZÉK.

	Oldal
Bevezetés	3
I. A fiúiparostanonciskolák története 1884-ig	7
II. A fiúiparostanoncoktatás története 1884-től 1919-ig	17
<i>a)</i> A községi iparostanonciskolák megszervezése	17
<i>b)</i> Az iparostanonciskolák szervezetének módosítása	22
<i>c)</i> A szakirányú oktatás előkészítése	38
<i>d)</i> A szakirányú oktatás megszervezése	42
<i>e)</i> Az iparostanonciskolák története a szakosítást követő években.....	44
<i>f)</i> Az új tanításterv munkálatainak előkészítése	48
<i>g)</i> Az 1909. évet megelőzőleg érvényben volt tanításterv.....	53
<i>h)</i> Irányelvek a tanításterv revíziójához	56
<i>i)</i> Tanításterv és a hozzávaló útmutatások a szakirányú fiúiparostanonciskolák számára	64
A szakirányú fiúiparostanonciskolák általános tanításterve.....	64
Általános utasítások a szakirányú tanítástervekhez	64
<i>j)</i> A faipari szakirányú iparostanonciskolák tanításterve és a hozzávaló útmutatások	68
1. Ipari számvetés és könyvvezetés.....	68
2. Olvasás és üzleti fogalmazás	72
3. Általános ismeretek	75
4. Szakismeretek	80
<i>k)</i> A műhelyoktatás kérdése	84
<i>l)</i> Az iparostanonciskolai szakfelügyelet	86
III. A fiúiparostanoncoktatás története 1920-tól 1934-ig	91
<i>a)</i> Az iparostanoncoktatás helyzete a világháborút követő években.....	91
<i>b)</i> A főfoglalkozású tanítótestület megszervezése.....	95
<i>c)</i> Az önálló tanonciskolák felállítása	98
1. A Bajnok- és Szentkirályi-utcai önálló tanonciskolák	98
2. A Nyár- és a Dohány-utcai önálló tanonciskolák	105
<i>d)</i> Az iparostanonciskolák jelenlegi szervezeti állapota	109
1. A szervezeti viszonyok általában	109
2. A tanulók osztálybeosztása.....	110
3. Az egyhuzamban való tanítás	112
4. Féléves tanfolyamok.....	114

	Oldal
5. A tanulók mulasztása	115
6. A tanonc korábbi felszabadulása esetén követendő eljárás.....	117
7. Gyakorlati oktatás	118
8. Az iparostanoncok szociális gondozása.....	119
e) Összefoglalás	119
IV. A leányiparostanoncoktatás története 1919-ig	126
a) A leányiparostanonciskolák felállítását megelőző állapot	126
b) A leányiparostanonciskolák felállításának előkészítő munkálatai.....	127
c) Tanításterv és a hozzávaló útmutatások az általános irányú leányiparostanonciskolák számára	134
1. Ipari számvetés és könyvvezetés.....	138
2. Olvasás és üzleti fogalmazás	142
3. Általános ismeretek	145
4. Rajz és kézimunka	151
5. Elméleti és gyakorlati háztartás	152
d) A leányiparostanonciskolák megszervezése	155
V. A leányiparostanoncoktatás története 1920-tól 1934-ig	157
VI. Az iparostanoncok rajzi oktatásának története	160
a) Visszatekintés a rajzi oktatás multjára	160
b) A rajzoktatás szakfelügyelete	161
c) Szakirányú rajzoktatás	171
d) Az iparostanonciskolai rajztanítók továbbképzése	177
VII. A kereskedőtanoncoktatás története	183
a) A kereskedőtanoncoktatás 1919-ig	183
b) A kereskedőtanonciskolák fejlődése a háború utáni években	187
c) A női kereskedőtanoncok oktatása	192
d) A drogistatanoncok oktatásának története.....	193
Tantervjavaslat a budapesti drogista szakiskola részére.....	195
VIII. A tanonciskolák kialakulása statisztikai megvilágításban	202
a) A tanonciskolákra vonatkozó adatgyűjtés	202
b) A tanulók számának alakulása, kapcsolatban a népesedési és gazdasági körülményekkel	203
c) A tanonciskolák általános adatainak alakulása.....	207
d) A tanulók megoszlása osztályok szerint	210
e) A tanulók életkora	212
f) A tanulók anyanyelve és hitfelekezete	215
g) A születési hely és lakóhely kérdése	217
h) A szülők foglalkozása, illetve társadalmi állása	219
i) A tanulók előmenetele és mulasztása	221

IX. Táblázatok.

A) A tanonciskolák általában.

1. tábla. A tanonciskolák főbb adatainak áttekintése	227
2. tábla. A tanonciskolák tanulói osztályok szerint	238
3. tábla. A tanonciskolák tanulói életkor szerint	244
4. tábla. A tanonciskolák tanulói hitfelekezet szerint	260
5. tábla. A tanonciskolák tanulói anyanyelv szerint	268
6. tábla. A tanonciskolák tanulóinak előmenetele. Halálesetek	277

B) A székesfőváros tanonciskolái.

	Oldal
7. tábla. A községi tanonciskolák általános adatai	287
8. tábla. A községi tanonciskolák osztályai és tantermei	291
9. tábla. A községi tanonciskolák tanszemélyzete rangfokozat szerint	293
10. tábla. A községi tanonciskolák tanszemélyzete életkor szerint	296
11. tábla. A községi tanonciskolák tanszemélyzete hitfelekezet szerint	299
12. tábla. A községi tanonciskolák tanszemélyzete családi állapot és a gyermekek száma szerint	302
13. tábla. A községi tanonciskolák tanszemélyzete a szolgálat tartama szerint	305
14. tábla. A községi tanonciskolák tanszemélyzete a tanított órák és a mulasztott napok száma szerint	308
15. tábla. A községi tanonciskolák tanulói a szülők társadalmi állása (illetve foglalkozása) szerint	314
16. tábla. A községi tanonciskolák tanulói szülőhely szerint	322
17. tábla. A községi tanonciskolák tanulói szüleik lakóhelye szerint	326
18. tábla. Ismétlők hitfelekezete a községi tanonciskolákban	335
19. tábla. Ismétlők anyanyelve a községi tanonciskolákban	339
20. tábla. A tanulók mulasztásai a községi tanonciskolákban	342
21. tábla. Iparostanoncok foglalkozása és előmenetele a községi iskolákban..	344
22. tábla. A kereskedőtanonc-leányiskola főbb adatainak áttekintése	350
23. tábla. A községi iparos- és kereskedőtanonciskolák kiadásai és bevételei 1886—1933	351

